Koninklijke Landmacht

HANDBOEK MILITAIR LAND-E&T-02.1

DE KL MILITAIR

Druk 1

Vastgesteld door C-KMS, nota CLAS 2015017558 d.d. 22-2-2016.

Deze publicatie is een dienstvoorschrift in de zin van artikel 135 van het Wetboek Militair Strafrecht.

Artikel 135

Onder dienstvoorschrift wordt verstaan een bij of krachtens algemene maatregel van rijksbestuur of van bestuur dan wel een bij of krachtens landsverordening onderscheidenlijk landsbesluit gegeven schriftelijk besluit van algemene strekking dat enig militair dienstbelang betreft en een tot de militair gericht ge- of verbod bevat.

Voorwoord

Dit handboek dient in eerste instantie als naslagwerk voor elke CLAS militair.
Dit handboek is een dienstvoorschrift in de zin van artikel 135 Wetboek van Militair Strafrecht.
Overal waar 'hij' staat, mag ook 'zij' gelezen worden.

Toelichting:

Voor u ligt het Handboek Militair Land-E&T-02.1. (De KL-militair)
In dit deel vindt u het naslagwerk voor de individuele militair ten behoeve van organisatie, regelgeving, faciliteiten en Militaire Basis Vaardigheden. Dit document is samengesteld uit delen van handboeken en voorschriften. Mocht u dieper op de materie in willen gaan dan is het advies om deze handboeken en voorschriften te raadplegen.

Contact- en gebruikersinformatie

De informatie in dit handboek militair is aangeleverd door diverse kennis- en expertisecentra.
Tijdens het gebruik van dit handboek is het mogelijk dat u onderwerpen, tekstdelen en/of tekeningen tegenkomt die naar uw mening aanpassing behoeven of waar u vragen over heeft.
Om te voorkomen dat uw goede ideeën/aanvullingen of opmerkingen verloren gaan wordt u verzocht deze, samen met tekeningen, evt. bronvermelding en/of bijlagen, in eerste instantie per e-mail te sturen naar het betreffende kennis- of expertisecentrum.
Zij zullen het expertisecentrum KMS verzoeken een wijziging in het HAMIL door te voeren.

In het geval dat u niet kunt achterhalen bij welk KC/EC u met uw opmerking of vraag moet zijn dan kunt u direct contact opnemen met het expertisecentrum KMS.

KMS Expertisecentrum

Vermeld in uw e-mail tevens:
Uw naam, rang, functie en onderdeel
Volledig (mil) adres
Telefoonnummer en e-mailadres

Aangebrachte wijzigingen

Wijziging		Aangebracht door:		
Nr.	Datum	Naam en rang in blokletters	Datum	Paraaf

DEEL I Inhoudsopgave

Pagina

Hoofdstuk 1 De Nederlandse Krijgsmacht
1.1 De Staat der Nederlanden I-1-1
1.2 De Grondwet I-1-5
1.3 Het Ministerie van Defensie I-1-5
1.4 Taken van de krijgsmacht I-1-5
1.5 Organisatie van de krijgsmacht I-1-6
1.6 Nationale inzet I-1-9
1.7 Rangen en emblemen I-1-16
1.8 Inspecteur-Generaal der Krijgsmacht (IGK) I-1-25
1.9 Afkortingen I-1-26

Hoofdstuk 2 De Internationale omgeving
2.1 De *combined* werkomgeving I-2-1
2.2 De Verenigde Naties I-2-5
2.3 De NAVO I-2-7
2.4 De WEU I-2-9
2.5 De OVSE I-2-10
2.6 Samenwerkingsverbanden I-2-10
2.7 NGO's I-2-13
2.8 Afkortingen I-2-14

Hoofdstuk 3 De Koninklijke Landmacht
3.1 Geschiedenis op hoofdlijnen I-3-1
3.2 Organisatie I-3-5
3.3 Cultuur I-3-9
3.4 Afkortingen I-3-11

Hoofdstuk 4 De Kazerne/Legerplaats
4.1 Functionarissen, verantwoordelijkheden en diensten I-4-1
4.2 Orde, Rust en Discipline (ORD) I-4-3
4.3 Legering I-4-5
4.4 Faciliteiten I-4-7
4.5 Integrale veiligheid I-4-9
4.6 Sport en ontspanning I-4-10
4.7 De wijkopperwachtmeester (KMar) op en rond de kazerne I-4-10
4.8 Overig I-4-12
4.9 Afkortingen I-4-19

Hoofdstuk 5 De KL Militair
5.1 Credo van de Landmacht militair I-5-1
5.2 Vorming I-5-2
5.3 Kwalificatieprofiel KL militair (KP) I-5-3
5.4 Militaire ethiek I-5-6
5.5 HOUDOC I-5-11
5.6 Onderscheidingen I-5-17
5.7 Communicatiebewustzijn I-5-19
5.8 *Cyber-awareness* I-5-22
5.9 Afkortingen I-5-27

Hoofdstuk 6 Rechtspositie, personeelszaken en personeelszorg
6.1 Flexibel personeelssysteem I-6-1
6.2 Functioneringsgesprekken en beoordelingen I-6-2
6.3 Beloningen en waarderingen I-6-2
6.4 Verlof (MP 31-108, 1210;MP 31-101, 1210) I-6-2
6.5 Bedrijfsvorming I-6-4
6.6 Integriteitsschending I-6-6
6.7 Dienstverlating Defensiepersoneel I-6-7
6.8 Veteranen I-6-7
6.9 Afkortingen I-6-8

Hoofdstuk 7 Persoonlijke inzetbaarheid en gezondheidszorg
7.1 De LO/Sportorganisatie I-7-1
7.2 Fysieke vorming I-7-2
7.3 DCP, SMCP, FIT en aanvullende eisen, proeven en testen I-7-4
7.4 Mentale vorming I-7-6
7.5 Blessurepreventie I-7-6
7.6 Sportmedische revalidatie (SMR) I-7-7
7.7 Voeding, gezondheid en gewicht I-7-6
7.8 Gezondheidszorg I-7-13
7.9 Personeelszorginstanties I-7-14
7.10 Rechtspositionele bepalingen gezondheidszorg I-7-17
7.11 Afkortingen I-7-19

Hoofdstuk 8 Materieel
8.1 Algemeen I-8-1
8.2 Materieelbeheer I-8-1
8.3 Afkortingen I-8-6

Hoofdstuk 9 Tactiek
9.1 Inleiding I-9-1
9.2 Tactische grondbeginselen I-9-1
9.3 Materieelherkenning I-9-15
9.4 Afkortingen I-9-51

DEEL II Inhoudsopgave

Hoofdstuk 1 Militaire basisvaardigheden
1.1 Onderhoud militaire basisvaardigheden II-1-1
1.2 Militaire basiseisen (MBE) II-1-5

Hoofdstuk 2 Hygiëne en preventieve gezondheidszorg
2.1 Algemeen II-2-1
2.2 Verspreiding van ziekten II-2-2
2.3 Weerstand en immuniteit II-2-2
2.4 Infectieziekten II-2-3
2.5 Omgaan met voedsel en (drink)water II-2-9
2.6 Flora en fauna II-2-11
2.7 Gezondheidsproblemen door het omgevingsklimaat II-2-12
2.8 Preventie van warmte- en koude letsels II-2-16
2.9 Geluidsschade II-2-19
2.10 Stralingsveiligheid II-2-20
2.11 *Depleted uranium* (DU) II-2-22
2.12 Asbest II-2-23
2.13 Bodemverontreiniging II-2-24
2.14 Fijn stof II-2-25
2.15 Persoonlijke hygiëne II-2-25
2.16 Omgevingshygiëne II-2-27
2.17 Transport hygiëne II-2-28
2.18 Afvalverwerking II-2-28
2.19 Afkortingen II-2-30

Hoofdstuk 3 CBRN
3.1 Inleiding II-3-1
3.2 Chemische middelen II-3-1
3.3 Biologische middelen II-3-7
3.4 Radiologische middelen II-3-8
3.5 Nucleaire strijdmiddelen II-3-8
3.6 HET CBRN- masker FM-12 ..... II-3-13
3.7 CBRN-beschermende kleding II-3-26
3.8 Afkortingen II-3-34

Hoofdstuk 4 ZHKH
4.1 Inleiding II-4-1
4.2 Organisatie II-4-2
4.3 *Tactical field care* (TFC) II-4-3
4.4 *Care under fire* (CUF) II-4-19
4.5 Warmte- en koude letsels II-4-21
4.6 Materiaal ZHKH II-4-22
4.7 Eerste hulp in veilige omstandigheden II-4-23
4.8 Afkortingen II-4-27

Hoofdstuk 5 Persoonlijk wapen
5.1 Colt C7 en C8 ..... II-5-1
5.2 De *small arms collimator* (SAC) "Francis Barker" II-5-81
5.3 Munitie II-5-91
5.4 Het multifunctionele gevechtsmes II-5-98
5.5 Pistool Glock II-5-101
5.6 Handgranaten II-5-133
5.7 Minimi II-5-141
5.8 Mitrailleur MAG II-5-193

Hoofdstuk 6 Brandpreventie en brandbestrijding
6.1 Compartimentering II-6-1
6.2 Vluchtroute II-6-2
6.3 Installatietechnische voorzieningen II-6-2
6.4 Alarmeren/ontruimen II-6-4
6.5 Brandbestrijding II-6-7
6.6 Blusprincipes en blusstoffen II-6-9
6.7 Overzicht blusstoffen in relatie met de brandklasse II-6-14
6.8 Afkortingen II-6-14

Hoofdstuk 7 Ammunition awareness
7.1 Inleiding II-7-1
7.2 De dreiging II-7-1
7.3 Uitwerking van munitie II-7-2
7.4 Hoofdgroepen II-7-3
7.5 Onderkennen, herkennen van aanwijzingen voor munitiegevaar II-7-14
7.6 Markeringen II-7-19
7.7 Afkortingen II-7-22

Hoofdstuk 8 *Search aware*
8.1 Introductie van *military search* II-8-1
8.2 Dreiging II-8-3
8.3 Middelen II-8-6
8.4 Veiligheid II-8-7
8.5 Procedures II-8-11
8.6 Afkortingen II-8-17

Hoofdstuk 9 Militaire veiligheid
9.1 Doel II-9-1
9.2 Algemeen en organisatie II-9-1
9.3 Personele beveiliging II-9-1
9.4 Fysieke beveiliging II-9-2
9.5 Informatie beveiliging II-9-2
9.6 Industriële beveiliging II-9-3
9.7 Beveiligingsincidenten II-9-3

Hoofdstuk 10 Basiskennis militair recht
10.1 Deel 1, Grondwet, krijgsmacht en grondrechten II-10-1
10.2 Deel 2, Militair straf- en tuchtrecht II-10-4
10.3 Deel 3, Rechtspositie militairen II-10-21
10.4 Deel 4, Juridische aspecten optreden in het buitenland II-10-31
10.5 Deel 5, Humanitair oorlogsrecht II-10-34

Hoofdstuk 11 Persoonlijke uitrusting
11.1 Persoonsgebonden uitrusting (PGU) II-11-1
11.2 Afkortingen II-11-14

Hoofdstuk 12 Lijst met afkortingen.....II-12-1

Deel I

Inhoudsopgave

			Pagina
Hoofdstuk 1		**De Nederlandse Krijgsmacht**	
1.1		De Staat der Nederlanden	I-1-1
1.2		De Grondwet	I-1-5
1.3		Het Ministerie van Defensie	I-1-5
1.4		Taken van de krijgsmacht	I-1-5
1.5		Organisatie van de krijgsmacht	I-1-6
	1.5.1	Organogram Defensie	I-1-6
	1.5.2	Organogrammen Defensie	I-1-7
1.6		Nationale inzet	I-1-9
	1.6.1	Algemeen	I-1-9
	1.6.2	De belangrijkste veiligheidsorganisaties in Nederland	I-1-10
	1.6.3	Crisisorganisatie en opschaling	I-1-12
	1.6.4	Bijdrage van Defensie aan nationale taken	I-1-13
	1.6.5	Rol Defensie in crisisorganisatie	I-1-14
	1.6.6	*Rules Of Engagement*	I-1-15
1.7		Rangen en emblemen	I-1-16
	1.7.1	Rangonderscheidingstekens	I-1-16
	1.7.2	Functieonderscheidingstekens met specifieke aanspreektitels	I-1-20
	1.7.3	Overige onderscheidingstekens	I-1-21
	1.7.4	Emblemen wapens, dienstvakken, regimenten e.d.	I-1-22
	1.7.5	Indelingsemblemen	I-1-24
1.8		Inspecteur-Generaal der Krijgsmacht (IGK)	I-1-25
1.9		Afkortingen	I-1-26
Hoofdstuk 2		**De Internationale omgeving**	
2.1		De combined werkomgeving	I-2-1
	2.1.1	Indternationale samenwerking	I-2-1
	2.1.2	Snelle reactiemacht EU en NAVO	I-2-1
2.2		De Verenigde Naties	I-2-5
	2.2.1	Algemeen	I-2-5
	2.2.2	Beginselen en doelstellingen van de Verenigde Naties	I-2-5
	2.2.3	De Veiligheidsraad	I-2-5
2.3		De NAVO	I-2-7
	2.3.1	Algemeen	I-2-7
	2.3.2	Partnerschap voor de vrede	I-2-8
2.4		De WEU	I-2-9
2.5		De OVSE	I-2-10
2.6		Samenwerkingsverbanden	I-2-10
2.7		NGO's	I-2-13
2.8		Afkortingen	I-2-14
Hoofdstuk 3		**De Koninklijke Landmacht**	
3.1		Geschiedenis op hoofdlijnen	I-3-1
	3.1.1	Vanaf 1814	I-3-1
	3.1.2	Oorlogen	I-3-1
	3.1.3	Geschiedenis na de Tweede Wereldoorlog	I-3-2
	3.1.4	De Landmacht na de Koude Oorlog (1990-heden)	I-3-3
3.2		Organisatie	I-3-5
	3.2.1	Korte geschiedenis	I-3-5
	3.1.2	Huidige organisatie	I-3-6
	3.1.3	Organisatieschemsa CLAS	I-3-7
	3.1.4	Traditionele indeling van eenheden	I-3-7
3.3		Cultuur	I-3-9
	3.3.1	Het domein van de Koninklijke Landmacht	I-3-9
	3.3.2	Visie: Vechten voor vrde en veiligheid	I-3-10
3.4		Afkortingen	I-3-11

Hoofdstuk 4 De Kazerne/Legerplaats

4.1 Functionarissen, verantwoordelijkheden en diensten I-4-1
4.1.1 Commandant Landstrijdkrachten (C-LAS)..... I-4-1
4.1.2 Eerstaanwezend commandant I-4-1
4.1.3 Eenheidscommandant..... I-4-1
4.1.4 Commandant BaseCo I-4-1
4.1.5 Accountmanager BaseCo..... I-4-2
4.1.6 Locatiemanager Facilitair Bedrijf Defensie (FBD) I-4-2
4.1.7 Huismeester van het FBD..... I-4-2
4.1.8 Contactpersoon gebouw..... I-4-2
4.1.9 Dienstdoend functionarissen en diensten..... I-4-2
4.2 Orde, Rust en Discipline (ORD) I-4-3
4.2.1 Inleiding I-4-3
4.2.2 Melding incidenten I-4-3
4.2.3 Regels m.b.t. de ORD binnen de openbare ruimten I-4-4
4.2.4 Het ORD-overleg..... I-4-4
4.2.5 Het ORD-plan I-4-4
4.3 Legering I-4-5
4.3.1 Algemeen..... I-4-5
4.3.2 Het aanvragen van legering..... I-4-5
4.3.3 Regels m.b.t. de ORD binnen de werk- en legeringsruimten I-4-5
4.3.4 Telefonische bereikbaarheid en gebruik diensttelefoon..... I-4-6
4.3.5 Gebruik legeringskamers..... I-4-6
4.3.6 Schade I-4-6
4.3.7 Vertrek I-4-7
4.4 Faciliteiten I-4-7
4.4.1 Kazernering en kazerneringsgoederen I-4-7
4.4.2 Gebruik was-/droog-/onderhoudsruimtes I-4-7
4.4.3 Maaltijden..... I-4-7
4.4.4 Aangepaste voeding I-4-7
4.4.5 Voeding en drank bij evenementen I-4-7
4.4.6 Gebruik kazernefaciliteiten voor particuliere doeleinden I-4-7
4.4.7 Uitoefenen van een bedrijf I-4-7
4.4.8 Postregeling I-4-7
4.4.9 Stalling vervoersmiddelen I-4-7
4.4.10 Kabel en aansluitingen..... I-4-8
4.4.11 Wasgoed..... I-4-8
4.4.12 Gladheidsbestrijding..... I-4-8
4.4.13 Schoonmaak en afval(stoffen) I-4-8
4.5 Integrale veiligheid I-4-9
4.5.1 Persoonlijke veilligheidsregels..... I-4-9
4.5.2 Algemene veiligheidsregels I-4-9
4.5.3 Milieuzorg I-4-9
4.5.4 Brandveiligheid.....I-4-10
4.5.5 Bedrijfshulpverlening (BHV) I-4-10
4.5.6 Calamiteiten.....I-4-10
4.5.7 Ontruimingsoefening I-4-10
4.5.8 Legionellabeheersing I-4-10
4.6 Sport en ontspanning I-4-10
4.6.1 Sport, ontspanning en fysieke fitheid.....I-4-10
4.6.2 Sportaccomodatie I-4-10
4.6.3 Speelautomaten/kansspelen.....I-4-10
4.7 De wijkopperwachtmeester (KMar) op en rond de kazerne I-4-10
4.7.1 De wijkbureaus.....I-4-11
4.7.2 Wijkteam I-4-12
4.7.3 In het buitenland I-4-12

4.8 Overig I-4-11
4.8.1 Roken I-4-11
4.8.2 Dagindeling I-4-11
4.8.3 Werk- en rusttijden I-4-11
4.8.4 Inspecties door civiele instanties I-4-11
4.8.5 Medezeggenschap I-4-11
4.8.6 Inzamelingen I-4-12
4.8.7 Bijlage 1: Uitvoering drugsbeleid Defensie I-4-12
4.8.8 Bijlage 2: Leidraad voor leidinggevenden bi inwijdingsrituelen I-4-14
4.8.9 Bijlage 3: Instructie voor het betreden van legeringsruimten I-4-16
4.9 Afkortingen I-4-17

Hoofdstuk 5 De KL Militair
5.1 Credo van de Landmacht militair I-5-1
5.2 Vorming I-5-2
5.2.1 Inleiding I-5-2
5.2.2 Vorming I-5-2
5.3 Kwalificatieprofiel KL militair (KP) I-5-3
5.3.1 Inleiding I-5-3
5.3.2 Het domein van de militair I-5-3
5.3.3 Competenties KL militair I-5-4
5.3.4 Overzicht van de rollen en kerntaken (Takenboom) I-5-5
5.4 Militaire ethiek I-5-6
5.4.1 Indeling ethiek I-5-6
5.4.2 Morele besluitvorming I-5-6
5.4.3 Ethish bewustwordingsmodel (EBM) I-5-7
5.4.4 Waarden en normen: de moraal I-5-7
5.4.5 Ongewenst gedrag I-5-8
5.4.6 Militaire gedragscode I-5-9
5.4.7 Defensie als organisatie I-5-9
5.4.8 Cases per onderdeel I-5-9
5.4.9 Instructeurscode I-5-11
5.5 HOUDOC I-5-11
5.5.1 Voorwoord I-5-11
5.5.2 Inhoudsopgave I-5-11
5.5.3 Discipline I-5-12
5.5.4 Inleiding I-5-12
5.5.5 Houding en gedrag I-5-12
5.5.6 Speciale positie van de militair I-5-12
5.5.7 Inzet- en gevechtsbereidheid I-5-12
5.5.8 Traditiebeleving I-5-12
5.5.9 Uiterlijk voorkomen I-5-15
5.5.10 Tenue I-5-15
5.5.11 Afsluiting I-5-16
5.5.12 Gedrafgscodes Defensie I-5-16
5.5.13 Brondocumenten I-5-17
5.6 Onderscheidingen I-5-17
5.6.1 Algemeen I-5-17
5.6.2 Draaagwijze onderscheidingstekens en emblemen I-5-17
5.7 Communicatiebewustzijn I-5-19
5.8 Cyber-awareness I-5-22
5.8.1 Inleiding I-5-22
5.8.2 Opzet I-5-22
5.8.3 Versterking digitale weerbaarheid I-5-22
5.5.4 Dreiging van *social engineering* I-5-23
5.8.5 Maatregelen I-5-24
5.8.6 Digitaal rijbewijs I-5-24
5.8.7 Incident melding I-5-25
5.8.8 Melding van voorvallen I-5-25
5.9 Afkortingen I-5-27

Hoofdstuk 6 Rechtspositie, personeelszaken en personeelszorg
6.1 Flexibel personeelssysteem I-6-1
6.1.1 Aanstelling en ontslag..... I-6-1
6.2 Functioneringsgesprekken en beoordelingen..... I-6-2
6.2.1 Functioneringsgesprekken en beoordelingen..... I-6-2
6.3 Beloningen en waarderingen..... I-6-2
6.3.1 Beloningen..... I-6-2
6.3.2 Waarderingn..... I-6-2
6.4 Verlof (MP 31-108, 1210;MP 31-101, 1210) I-6-2
6.5 Bedrijfsvorming I-6-4
6.5.1 (Militaire) vakbonden..... I-6-4
6.5.2 Het georganiseerd overleg voor militair personeel I-6-4
6.5.3 Medezeggenschap I-6-5
6.6 Integriteitsschending I-6-6
6.7 Dienstverlating Defensiepersoneel..... I-6-7
6.8 Veteranen I-6-7
6.8.1 Stichting veteranen platform I-6-7
6.8.2 Het veteraneninstituut..... I-6-7
6.8.3 Het veteranenloket..... I-6-7
6.9 Afkortingen I-6-8

Hoofdstuk 7 Persoonlijke inzetbaarheid en gezondheidszorg
7.1 De LO/Sportorganisatie..... I-7-1
7.1.2 Inleiding I-7-1
7.1.2 Missie LO/Sportorganisatie CLAS..... I-7-1
7.1.3 Omvang LO organisatie..... I-7-1
7.1.4 LO/Sportgroep..... I-7-1
7.2 Fysieke vorming..... I-7-2
7.2.2 Inleiding I-7-2
7.2.3 Fysiek en mentaal opleidings- en trainingsplan (FMOTP) I-7-2
7.3 DCP, SMCP, FIT en aanvullende eisen, proeven en testen I-7-4
7.3.1 Algemeen..... I-7-4
7.3.2 Defensie conditieproef (DCP) I-7-4
7.3.3 Sportmedische conditieproef..... I-7-4
7.3.4 Fysieke inzetbaarheidstest I-7-5
7.3.5 Aanvullende eisen, proeven en testen..... I-7-5
7.4 Mentale vorming I-7-6
7.4.1 Inleiding I-7-6
7.4.2 Wat is mentale vorming I-7-6
7.5 Blessurepreventie I-7-6
7.5.1 Inleiding I-7-6
7.5.2 Blessure preventie maatregelen I-7-6
7.5.3 Ontstaan van blessdures..... I-7-6
7.6 Sportmedische revalidatie (SMR) I-7-7
7.6.1 Inleiding I-7-7
7.6.2 Beknopte beschrijving I-7-7
7.7 Voeding, gezondheid en gewicht I-7-6
7.7.1 Inleiding I-7-7
7.7.2 Voeding I-7-8
7.7.3 Gezondheid I-7-11
7.7.4 Gewicht I-7-12
7.7.5 Vakgroep diëtetiek Centraal Militair Hospitaal (CMH) I-7-13
7.8 Gezondheidszorg.....I-7-13
7.8.1 Algemeen.....I-7-13
7.8.2 Ziek thuis regeling I-7-14
7.8.3 Immunisaties I-7-14
7.9 Personeelszorginstanties.....I-7-14
7.9.1 Inleiding I-7-14
7.9.2 Dienstencentrum Bedrijfsmaatschappelijk Werk (DC BMW) I-7-14
7.9.3 Militaire gezondheidszorg I-7-15
7.9.4 Dienst Geestelijke Verzorging (DGV) I-7-16
7.9.5 Sociaal Medisch Team (SMT) I-7-16
7.9.6 Militaire Geestelijke Gezondheidszorg (MGGZ) I-7-16
7.9.7 Centrale vertrouwenspersoon I-7-16

7.10 Rechtspositionele bepalingen gezondheidszorg I-7-17
7.10.1 Inleiding I-7-17
7.10.2 Ziek thuis I-7-17
7.10.3 Bescherming van de gezondheid I-7-17
7.10.4 Vrijstelling van diensten I-7-17
7.10.5 Geneeskundig onderzoek I-7-17
7.10.6 Arbeidsongeschikt na dienstverlating I-7-18
7.10.7 Overlijden I-7-18
7.10.8 Ongevallen I-7-18
7.11 Afkortingen I-7-19

Hoofdstuk 8 Materieel
8.1 Algemeen I-8-1
8.2 Materieelbeheer I-8-1
8.2.1 Achtergrond van het materieelbeheer I-8-1
8.2.2 Beheer toebedeeld materieel I-8-1
8.2.3 Verantwoordelijk voor welk materieel I-8-1
8.2.4 Soorten tellingen I-8-2
8.2.5 Aantal periodieke tellingen I-8-2
8.2.6 Controle verstrekt materieel I-8-3
8.2.7 Procedure bij onder-of overbevinding I-8-3
8.2.8 Procedure bij verschillen in kenmerken I-8-3
8.2.9 Procedure na het uitvoeren van een telling I-8-3
8.2.10 Procedure na het uitvoeren telling i.h.k.v. een functie-overdracht I-8-3
8.2.11 Stroomschema controle/tellingen I-8-3
8.2.12 Uitlenen materieel I-8-3
8.2.13 Procedure bij defect materieel I-8-3
8.2.14 *Checklist* I-8-4
8.2.15 Definities uit de Aanwijzing HDBV 004 Materieelbeheer I-8-5
8.3 Afkortingen I-8-6

Hoofdstuk 9 Tactiek
9.1 Inleiding I-9-1
9.1.1 Wat is tactiek I-9-1
9.2 Tactische grondbeginselen I-9-1
9.2.1 Sterker zijn dan je tegenstander I-9-1
9.2.2 Vuuroverwicht I-9-4
9.2.3 Vuur en beweging I-9-6
9.2.4 Vrijheid van handelen I-9-11
9.3 Materieelherkenning I-9-15
9.3.1 Algemeen I-9-15
9.3.2 Voertuigherkenning I-9-15
9.3.3 Helikopterherkenning I-9-36
9.4 Afkortingen I-9-51

Hoofdstuk 1

De Nederlandse Krijgsmacht

1.1. De Staat der Nederlanden

Het Koninkrijk der Nederlanden is een parlementaire democratie.
Het Koninkrijk der Nederlanden is een soevereine Staat bestaande uit 4 landen;
Het grotendeels in West-Europa gelegen Nederland en de in het Caribische gebied gelegen landen Aruba, Curaçao en Sint Maarten. De gebieden worden omschreven als landen en zijn gelijkwaardige onderdelen van het grondgebied van het Koninkrijk.
De Staatkundige positie van de verschillende landen is echter verschillend.
De Caribische gebiedsdelen zijn door het Statuut van het Koninkrijk der Nederlanden, sinds 1954 het leidende document voor het Koninkrijk, autonoom maar beslissen ook mee over door het Statuut benoemde Koninkrijk aangelegenheden, voor zover die aangelegenheden de beide gebieden raken.

Nederland wordt bestuurd door de instellingen van het Koninkrijk zoals die in het Statuut worden genoemd en in de Grondwet voor het Koninkrijk der Nederlanden zijn geregeld. De Grondwet is ouder dan het Statuut en was tot 1954 het leidende document voor het Koninkrijk.
Bij interne bedreiging en bij bedreiging van buitenaf dient de democratie de eigen rechtsorde te beschermen. De krijgsmacht heeft daarbij, naast andere overheidsinstanties, een wezenlijke rol.
Het Statuut voor het Koninkrijk noemt in artikel 3 als belangrijkste staatsrechtelijke aangelegenheid: "De handhaving van de onafhankelijkheid en de verdediging van het Koninkrijk". In aansluiting hierop bevat de Grondwet een aantal belangrijke bepalingen met betrekking tot defensie. In de Grondwet worden onder andere de taak van de krijgsmacht, de verplichting van alle Nederlanders om aan genoemde handhaving en verdediging mee te werken, de dienstplicht, de vrijstelling van militaire dienst op grond van gewetensbezwaren en de noodwetgeving (artikelen 96 t/m 103 Grondwet) geregeld.

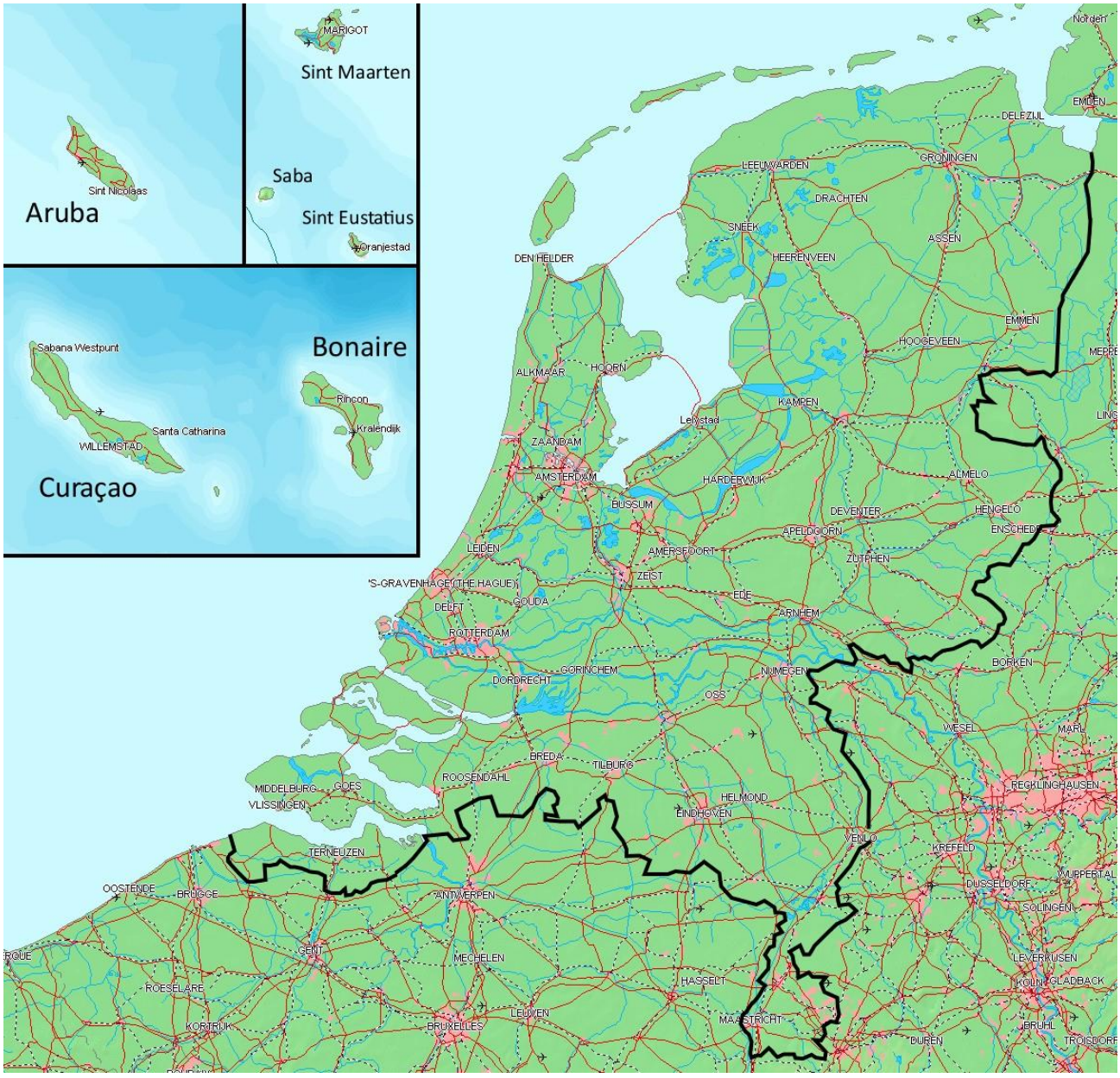

Figuur 1-3 Koninkrijk der Nederlanden

Het Nederlandse volkslied bestaat uit vijftien coupletten.
De beginletters van deze coupletten vormen tezamen de naam: WILLEM VAN NASSOU.

De eerste 3 coupletten zijn:

"Wilhelmus van Nassouwe
ben ik, van Duitsen bloed,
den vaderland getrouwe
blijf ik tot in den dood.
Een Prinse van Oranje
ben ik, vrij onverveerd,
den Koning van Hispanje
heb ik altijd geëerd."

"In Godes vrees te leven
heb ik altijd betracht,
daarom ben ik verdreven,
om land, om luid gebracht.
Maar God zal mij regeren
als een goed instrument,
dat ik zal wederkeren
in mijnen regiment."

"Lijdt u, mijn onderzaten
die oprecht zijt van aard,
God zal u niet verlaten,
al zijt gij nu bezwaard.
Die vroom begeert te leven,
bidt God nacht ende dag,
dat Hij mij kracht zal geven,
dat ik u helpen mag."

Z.M. Koning Willem-Alexander ©

1.2. De Grondwet

De Grondwet is de hoogste Nederlandse wet en kwam in 1814 tot stand, de huidige versie van de Grondwet dateert uit 1983.
In de Grondwet staan alle regels voor onze staatsinrichting en onze grondrechten.
In hoofdstuk 1 van de Grondwet staan de rechten van de inwoners van Nederland, dit worden grondrechten genoemd.
De grondrechten worden gezien als leidende beginselen van ons democratisch rechtsbestel.
De grondrechten zijn fundamentele vrijheidsrechten van zowel burger als militair ten opzichte van de Staat. Deze rechten zijn onder andere opgenomen in het Europees Verdrag tot bescherming van de Rechten Van De Mens en de fundamentele vrijheden (EVRM) en hoofdstuk 1 van de Grondwet.
Belangrijke grondrechten zijn:

- Het recht op gelijke behandeling en het verbod op discriminatie;
- Het actief en passief kiesrecht;
- De vrijheid van godsdienst of levensovertuiging;
- De vrijheid van meningsuiting;
- Het recht tot vereniging;
- Het recht op vergadering en betoging;
- Het recht op eerbiediging van de persoonlijke levenssfeer;
- Het recht op onaantastbaarheid van het lichaam.

De Grondwet staat beperking van deze rechten uitsluitend toe, indien deze bij de Wet en in een aantal gevallen krachtens de Wet zijn vastgelegd.
In de Militaire Ambtenarenwet 1931 (MAW) en de Wet militair tuchtrecht (WMT) is een aantal van dergelijke beperkingen opgenomen (MP-Net, de MP/DP bundels).
De specifieke taak van de krijgsmacht mag immers niet op onaanvaardbare wijze worden belemmerd door uitoefening van grondrechten. In hoofdstuk 5 wordt, bij de bespreking van het militair tuchtrecht en het rechtspositierecht, kort aandacht besteed aan de grondrechten.

Oppergezag:
Het oppergezag over de krijgsmacht berust bij de regering (artikel 97, lid 2 Grondwet).
Dit betekent dat de regering de politieke leiding heeft over de inzet van de krijgsmacht.
De krijgsmacht moet dus worden beschouwd als een overheidsorganisatie met een specifieke taak. De daadwerkelijke uitvoering van opdrachten van de regering aan de krijgsmacht of een krijgsmachtsdeel geschiedt onder leiding van de Commandant der Strijdkrachten (CDS).

1.3. Het Ministerie van Defensie

Defensie staat voor vrede en veiligheid, in eigen land en daarbuiten. Nederland levert daarmee een bijdrage aan de stabiliteit en vrijheid in de wereld. Hiermee is ook de samenleving gediend. De marine, landmacht, luchtmacht en marechaussee zijn snel en flexibel inzetbaar en kunnen overal ter wereld optreden, ook onder de zwaarste omstandigheden.
Dit in nauwe samenwerking met anderen en gesterkt door een rotsvast vertrouwen in elkaar. Is uitgerust met modern materieel, gaat verantwoord om met geweld en als het moet met gevaar voor eigen leven.

1.4. Taken van de krijgsmacht

De Nederlandse krijgsmacht kent drie hoofdtaken:

1. Verdediging van het eigen en bondgenootschappelijke grondgebied, met inbegrip van de Nederlandse Antillen en Aruba.

2. Bescherming en bevordering van de internationale rechtsorde en stabiliteit.

3. Ondersteuning van civiele autoriteiten bij rechtshandhaving, rampenbestrijding en humanitaire hulp.

Bij de klassieke vredesoperatie ziet een vredesmacht toe op de naleving van een tussen staten overeengekomen bestand na beëindiging van een gewapend conflict. Tegenwoordig worden vredesoperaties vaak uitgevoerd naar aanleiding van conflicten binnen staten, waarbij dikwijls ook andere staten zijn betrokken en waarbij gelijktijdig moet worden gewerkt aan de bestuurlijke en economische (weder)opbouw van het land. Een goede aanpak van dergelijke operaties vergt van meet af aan een intensieve internationale samenwerking tussen militaire en civiele hulpverleningsorganisaties.

De primaire taak van militaire eenheden is het vestigen van een zekere mate van stabiliteit en orde in een crisisgebied, waarna civiele instanties hun werk kunnen voortzetten en uitbreiden. Sinds 1992 hebben ruim 28.000 Nederlandse militairen
deelgenomen aan zo'n 40 verschillende internationale vredesoperaties, o.a. in het voormalig Joegoslavië, Angola, Rwanda, Haïti, Kosovo, Macedonië, Cambodja, Cyprus, het Midden-Oosten, Ethiopië/Eritrea, Irak en Afghanistan.

De krijgsmacht levert ook een bijdrage aan humanitaire operaties, zoals voedselhulp, transportsteun en hulp bij overstromingen. Ook de rol van Defensie bij de handhaving van de rechtsorde en de openbare veiligheid is toegenomen.
De Koninklijke Marechaussee voert o.a. taken uit als grensbewaking, beveiliging Koninklijk Huis en politie- en beveiliging van de burgerluchtvaart.

De belangrijkste internationale verdragsverplichtingen van Nederland op defensiegebied vloeien voort uit het Handvest van de Verenigde Naties en het EU-Verdrag van Lissabon.

Defensie geldt als een militair bedrijf dat voortdurend in beweging is en overal ter wereld indien noodzakelijk kan worden ingezet voor vrede en veiligheid.

1.5. Organisatie van de krijgsmacht

1.5.1. Organogram Defensie

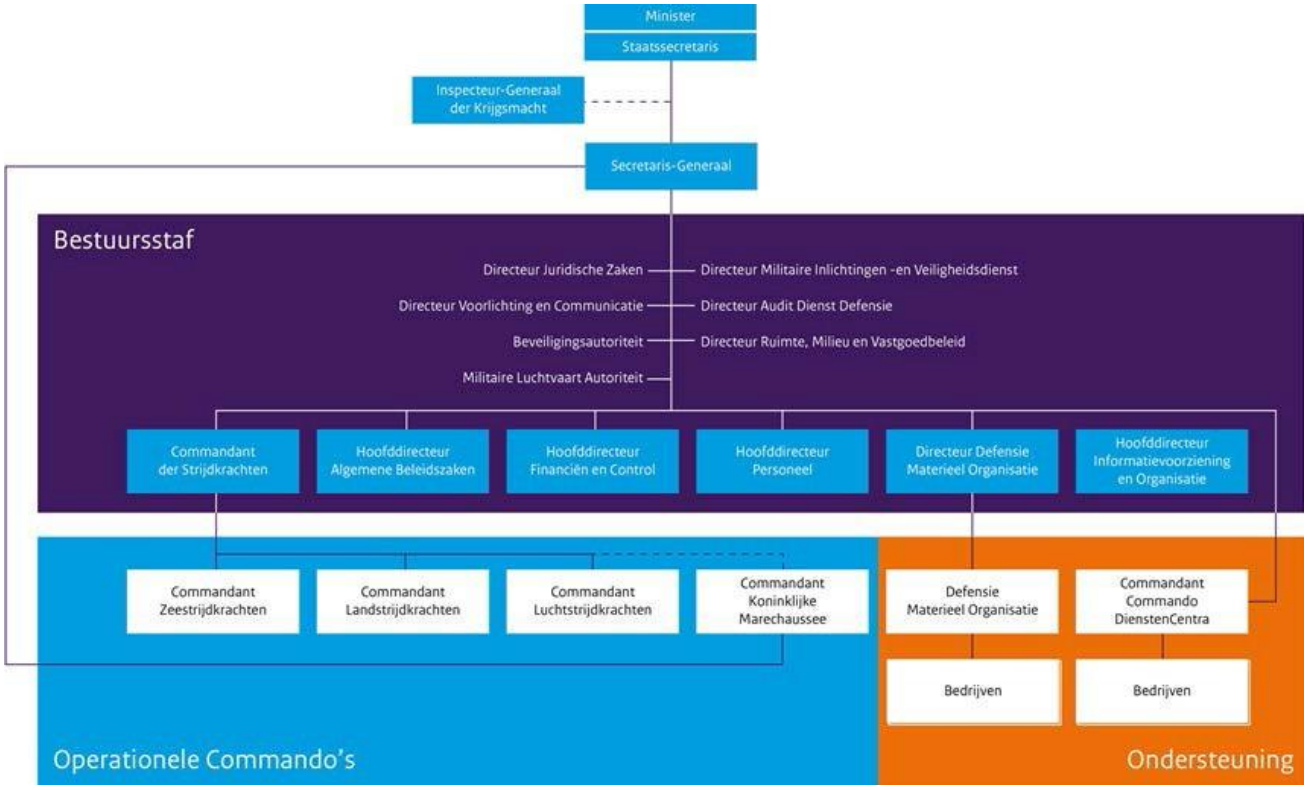

Figuur 1-5 Organisatiestructuur Defensie

1.5.2. Organogrammen Defensie

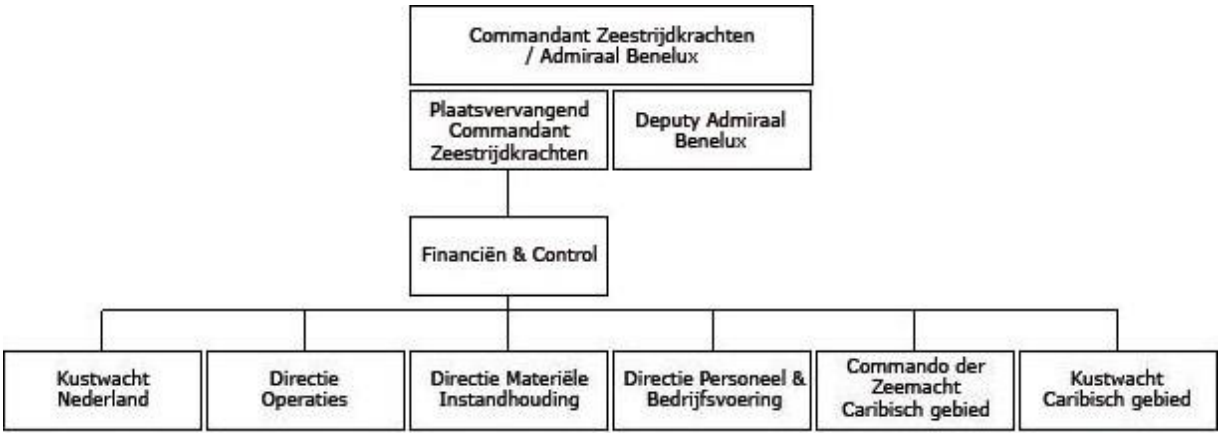

Figuur 1-6 Organisatiestructuur Koninklijke Marine

Figuur 1-7 Organisatiestructuur Koninklijke Landmacht

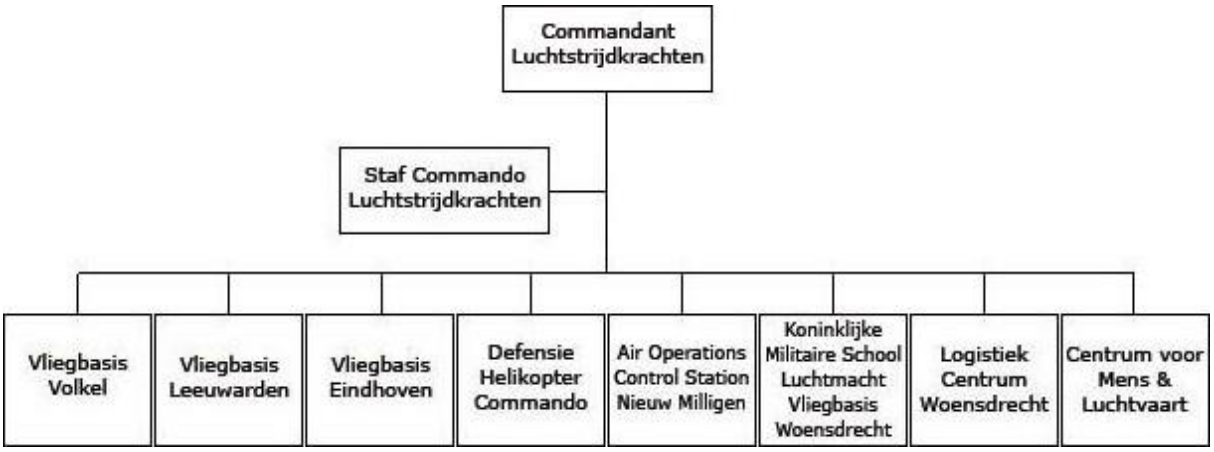

Figuur 1-8 Organisatiestructuur Koninklijke Luchtmacht

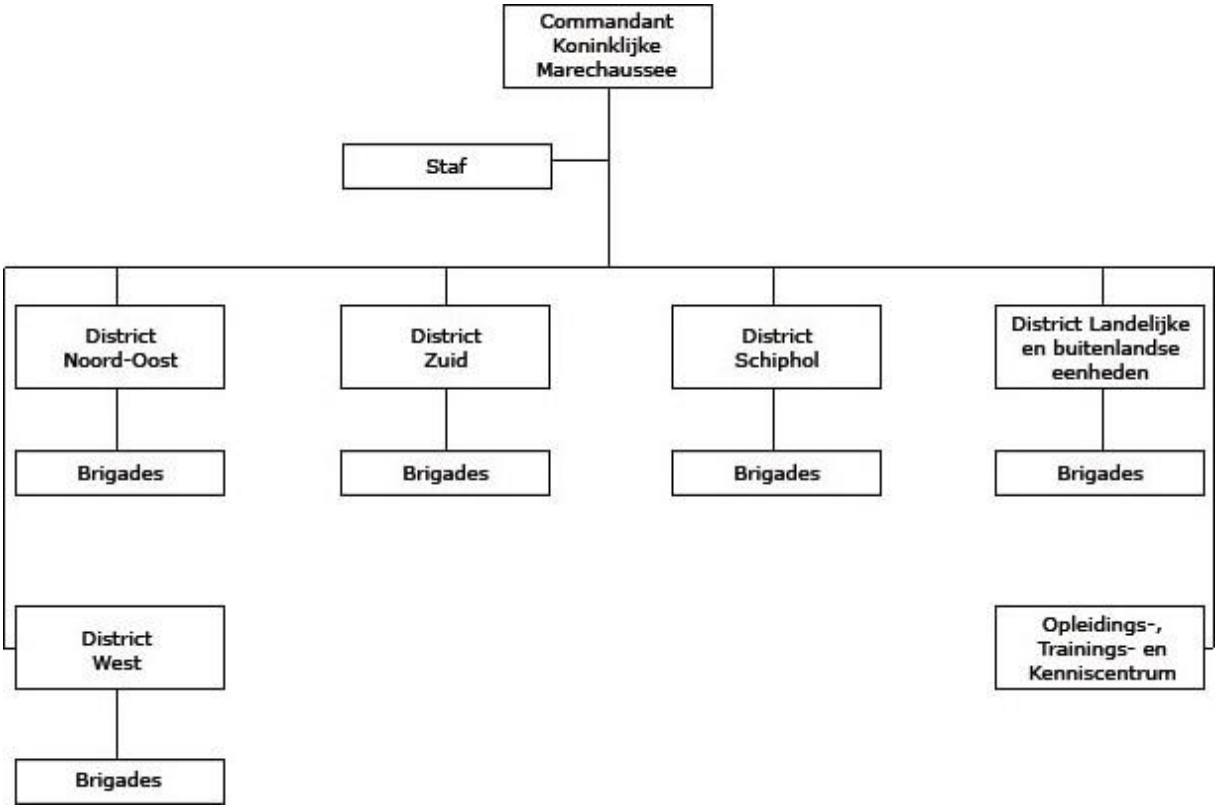

Figuur 1-9 Organisatiestructuur Koninklijke Marechaussee

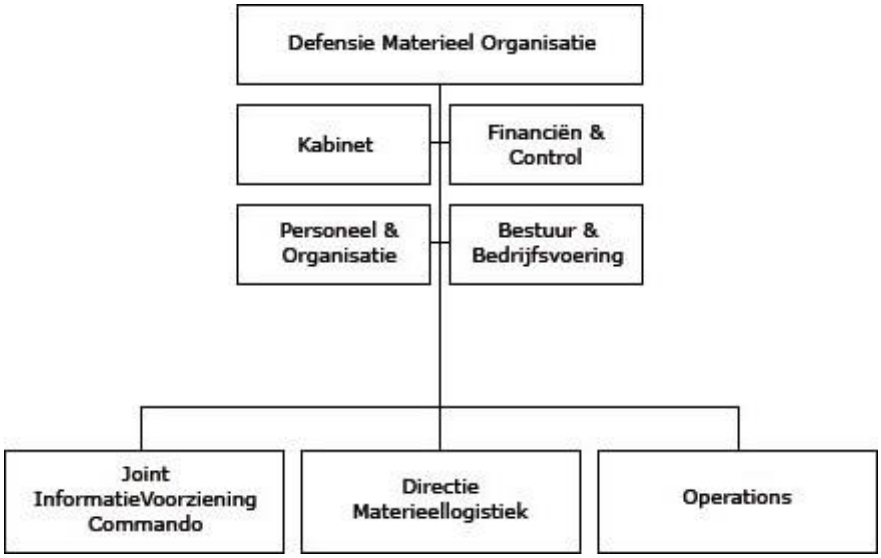

Figuur 1-10 Organisatiestructuur Defensie Materieel Organisatie

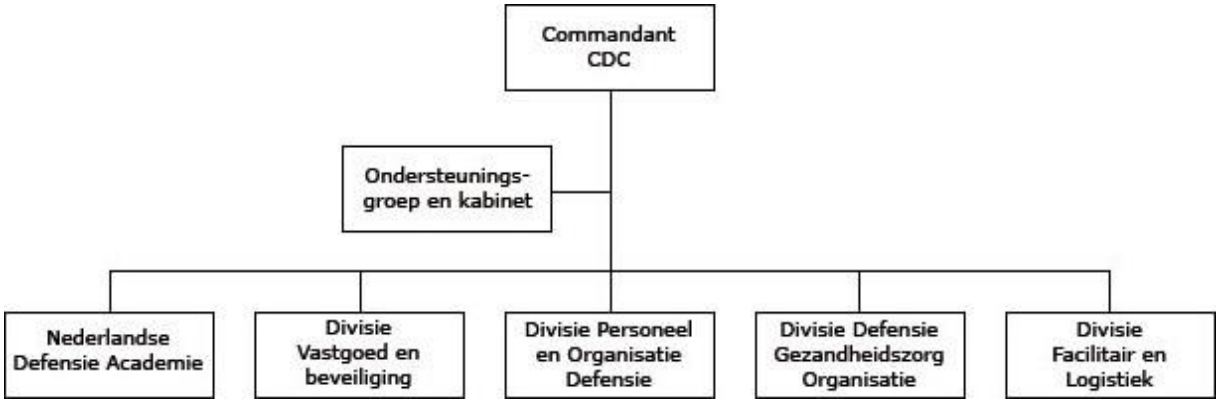

Figuur 1-11 Organisatiestructuur Commando Diensten Centra

1.6. Nationale inzet

1.6.1. Algemeen

Van oudsher verleent de krijgsmacht de civiele autoriteiten militaire bijstand en steun. Deze civiele autoriteiten zijn bijvoorbeeld andere ministeries, provincies en gemeenten. Militaire middelen worden dan ingezet ter ondersteuning bij rampen en crises, of ter ondersteuning bij het handhaven van de openbare orde en veiligheid of de strafrechtelijke handhaving van de rechtsorde. Dit gebeurt dan vrijwel altijd onder gezag van de civiele autoriteiten. Daarnaast vervult Defensie enkele wettelijke taken binnen het civiele domein. Zo is de Koninklijke Marechaussee in het kader van de Politiewet 2012 belast met diverse politietaken.
Tot voor kort had Defensie vooral een 'vangnetfunctie'. Dit houdt in dat ondersteuning met name plaatsvond als de capaciteiten van hulpverleningsdiensten bij de bestrijding van rampen, crises en incidenten tekort schoot. Tegenwoordig is Defensie steeds meer structureel partner. Er wordt meegedacht in de voorbereiding op rampen en crises, en ook wordt er gezamenlijk geoefend. Daarnaast zijn er veel samenwerkingsverbanden op het gebied van opleiden en trainen, waarbij gebruik wordt gemaakt van elkaars expertise en faciliteiten. Dit betekende dat de krijgsmacht in zulke gevallen waar mogelijk bijstand verleent zonder dat daar van tevoren specifieke afspraken over werden gemaakt.

Het belang van samenwerking is door de terroristische dreiging verder toegenomen. De ervaringen bij de aanslagen in New York, Madrid en Londen laten zien hoe belangrijk het is duidelijke afspraken te maken over het beschikbaar stellen van capaciteiten en de aansturing daarvan. Bij een incident of ramp moeten civiele en militaire autoriteiten elkaar blindelings kunnen vinden en weten wat ze aan elkaar

hebben. Het gaat daarbij niet langer alleen om de vangnetfunctie in geval van dreigende tekorten, maar veel meer om de structurele rol van Defensie in de interne veiligheid van Nederland.
Het bestaansrecht van de krijgsmacht in Nederland is vastgelegd in artikel 97 van de grondwet. Als een van de taken van de krijgsmacht wordt hierbij aangegeven "het beschermen van belangen van het Koninkrijk". Hiermee is de wettelijke basis gelegd voor onze derde hoofdtaak; de ondersteuning van civiele autoriteiten bij rechtshandhaving, rampenbestrijding en humanitaire hulp.

Met regelmaat en in toenemende mate wordt er een beroep gedaan op de krijgsmacht voor militaire bijstand en militaire steunverlening in het openbaar belang.
Kennis van hierbij betrokken organisaties en de relevante regelgeving hiervoor is daarom voor elke militair van belang.

Naast het ondersteunen van civiele autoriteiten zijn er ook andere vormen van nationale inzet. Dit zijn Expeditionair Logistieke Operaties (ELO) en Host Nation Support (HNS), ook wel gastlandsteun genoemd. ELO is de logistieke ondersteuning van Nederlandse eenheden bij hun inzet in het buitenland tijdens operaties en - in beperkte mate – bij grote oefeningen.
Onder HNS verstaan we de civiele en militaire ondersteuning die wordt geleverd door Nederland (als gastland) aan bondgenootschappelijke eenheden en NAVO-organisaties, die verblijven op of verplaatsen over Nederlands grondgebied.

In dit hoofdstuk wordt een toelichting gegeven op nationale inzet in het kader van ondersteuning aan civiele autoriteiten, de belangrijkste betrokken civiele overheidsorganisaties, de wettelijke kaders voor militaire bijstand en steunverlening, en tot slot de organisatie van nationale inzet binnen Defensie.

1.6.2. De belangrijkste veiligheidsorganisaties in Nederland

Van oudsher verleent de krijgsmacht de civiele autoriteiten militaire bijstand en steun. Deze civiele autoriteiten zijn bijvoorbeeld andere ministeries, provincies en gemeenten.

1. Algemeen

Veiligheid is bij uitstek een lokale aangelegenheid en daarmee een zaak van gemeenten. Deze zijn echter vaak te klein en beschikken over onvoldoende middelen om zich goed voor te bereiden op alle incidenten, rampen en crises en deze te kunnen bestrijden. Bovendien beperken rampen en crises zich vaak niet tot één gemeente. Om grootschalige incidenten op een grotere, regionale schaal te kunnen aanpakken zijn in 2010 de Veiligheidsregio's opgericht.
Samen met de politie zorgen zij voor de voorbereiding op en de bestrijding van rampen en crises en de hulpverlening bij incidenten/ongevallen.
Voor het beleid en de aansturing van rampenbestrijding en crisisbeheersing op nationaal niveau is het Ministerie van Veiligheid en Justitie verantwoordelijk.

2. Veiligheidsregio

Nederland kent 25 veiligheidsregio's. Een veiligheidsregio is een gebied waarin wordt samengewerkt door verscheidene besturen en diensten ten aanzien van taken op het terrein van brandweerzorg, rampenbeheersing, crisisbeheersing, Geneeskundige Hulpverleningsorganisatie in de Regio (GHOR) en handhaving van de openbare orde en veiligheid. Het bestuur van de veiligheidsregio bestaat uit alle burgemeesters in de regio. De voorzitter wordt bij koninklijk besluit benoemd uit de burgemeester van de gemeenten in de regio. Het bestuur is verantwoordelijk voor een goede organisatie van de rampenbestrijding en crisisbeheersing in de regio. Dit betekent dat zij de samenwerking tussen de hulpverleningsdiensten (Politie, Brandweer, GGD/GHOR en gemeentelijke bevolkingszorg) onderling en andere crisispartners, zoals waterschappen, nutsbedrijven, drinkwaterbedrijven, gezondheidszorgorganisaties zoals ziekenhuizen, het Openbaar Ministerie en ook Defensie, coördineren.

3. Politie

Sinds 2013 is de politie als Nationale Politie ingericht. Dit landelijke korps bestaat uit 10 regionale eenheden, één landelijke eenheid en een landelijke concerndienst waarin de ondersteunende afdelingen zijn ondergebracht. De zeggenschap over de lokale inzet van politie ligt bij het *bevoegd gezag*, dit zijn de burgemeester en de officier van justitie. Deze maken in de zogenoemde lokale driehoek (burgemeester, officier van justitie en hoofd van de politie-eenheid) afspraken over de politie inzet.

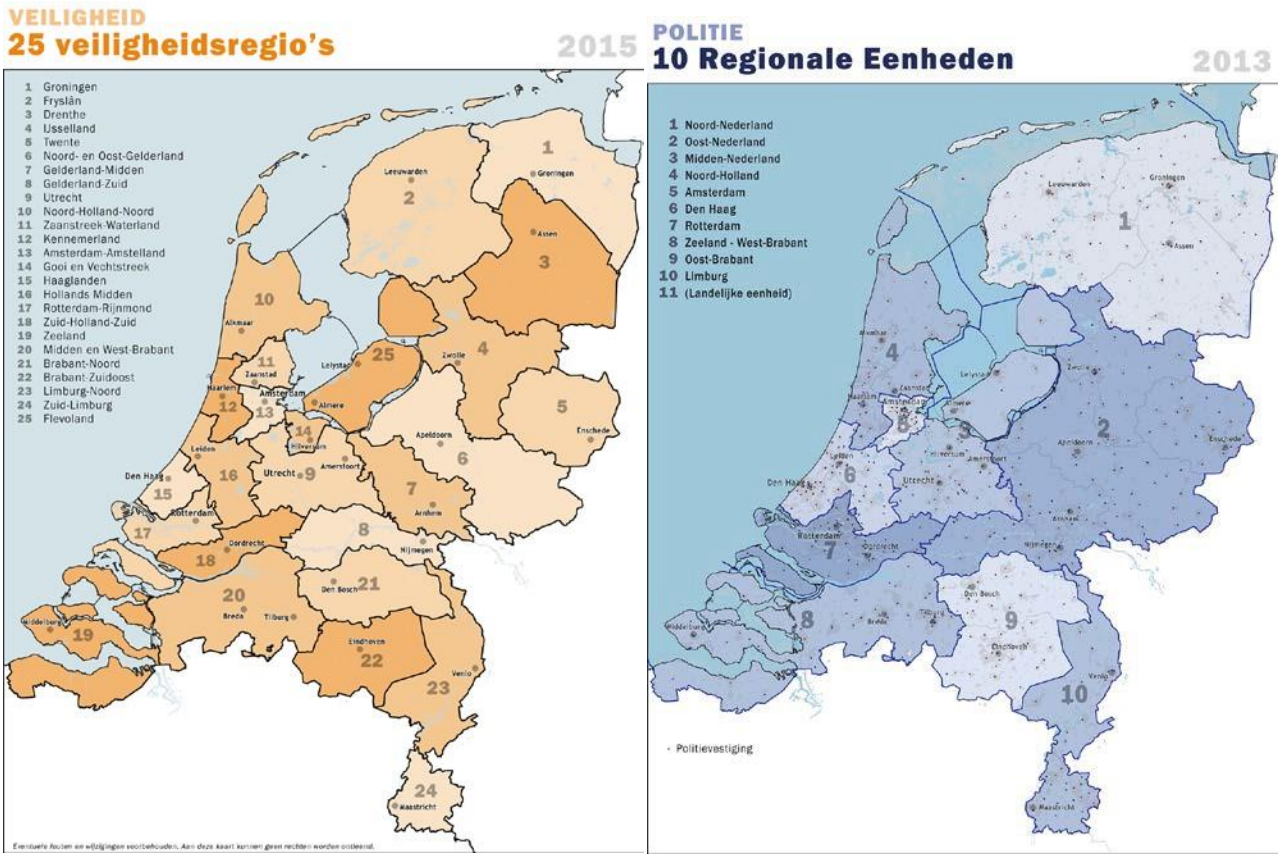

Figuur 1-12 Veiligheids- en politieregio's

Belangrijkste taken van de politie zijn;
- Voor veiligheid zorgen (voor iedereen in Nederland);
- Voorkomen en bestrijden van overtredingen en misdrijven;
- De openbare orde bewaken;
- Overtredingen en strafbare feiten opsporen;
- Hulp verlenen bij nood;
- Uitvoeren van politietaken voor Justitie.

Het bestuur van de (regionale) politie maakt afspraken met het bestuur van de veiligheidsregio over de samenwerking in het kader van de voorbereiding op, en de bestrijding van, rampen en crises. De politie wordt ook de "blauwe kolom" genoemd.

4. Brandweer

Net als de veiligheidsregio's is de brandweer regionaal georganiseerd met één regionale brandweercommandant als leidinggevende.
Er zijn landelijke eisen gesteld waaraan de brandweer moet voldoen, zoals opkomsttijden.
De regionale brandweer valt onder het gezag van het bestuur van de veiligheidsregio.
De taak van de brandweer is:
- Het voorkomen, beperken en bestrijden van brand;
- Het beperken en bestrijden van gevaar voor mensen en dieren bij ongevallen anders dan bij brand;
- Het redden van mens en dier;
- Het waarschuwen van de bevolking;
- Het verkennen van gevaarlijke stoffen en het verrichten van ontsmetting;
- Het adviseren van andere overheden en organisaties op het gebied van brandpreventie, brandbestrijding en het voorkomen, beperken en bestrijden van ongevallen met gevaarlijke stoffen.

Daarnaast voert de brandweer taken uit in het kader van rampenbestrijding en crisisbeheersing.
De brandweer als hulpverleningskolom wordt ook de "rode kolom" genoemd.

5. De Gemeentelijke of Gemeenschappelijke Gezondheidsdiensten (GGD) en de Geneeskundige Hulpverleningsorganisatie in de Regio (GHOR)

Het bestuur van de veiligheidsregio is verantwoordelijk voor het organiseren van de geneeskundige hulpverlening in hun regio met het oog op zware ongevallen, rampen en crisessituaties. Hiervoor is een GGD/GHOR-organisatie ingericht. De GGD/GHOR maakt afspraken met zorgverleners (als huisartsen, traumacentra, ziekenhuizen en ambulancediensten) over de organisatorische inrichting van de gezondheidszorg bij rampen en crises. Iedere veiligheidsregio heeft een directeur GHOR die verantwoordelijk is voor de voorbereiding en uitvoering van de gezondheidszorg bij rampen en crises. In veel regio's is de directeur GHOR ook directeur van de GGD en/of directeur van de Regionale Ambulancevoorziening (RAV).

De taak van de GGD/GHOR bij rampenbestrijding en crisisbeheersing is:
- De coördinatie, aansturing en regie van de geneeskundige hulpverlening;
- Advisering van het bestuur van de veiligheidsregio en andere overheden en organisaties over de geneeskundige hulpverlening en te treffen maatregelen op gezondheidszorggebied.

Geneeskundige hulpverleningstaken zijn:
- Acute gezondheidszorg, dit zijn de direct noodzakelijke handelingen zoals triage, medische behandeling, afvoer, e.d.;
- Publieke gezondheidszorg, dit zijn psychosociale hulpverlening, gezondheidskundig advies bij incidenten met gevaarlijke stoffen, infectieziektebestrijding, gezondheidsonderzoek na rampen/incidenten, e.d.

De keten die zich bezighoudt met de gezondheidszorg wordt ook de "witte kolom" genoemd.

6. Gemeente

De uitvoering van bevolkingszorg ten tijde van een ramp/crisis is een taak van de gemeente. De coördinatie van de voorbereiding en uitvoering van de bevolkingszorgprocessen (voorheen de gemeentelijke processen) van de rampenbestrijding en crisisbeheersing vindt echter steeds meer plaats op regionaal niveau. De veiligheidsregio is verantwoordelijk voor de voorbereiding van deze processen. De belangrijkste taken in het kader van bevolkingszorg bij rampenbestrijding en crisisbeheersing zijn:
- Het geven van voorlichting aan de bevolking;
- Het voorzien in opvang en verzorging van getroffenen;
- Het verzorgen van nazorg;
- Het registreren van slachtoffers;
- Het registreren van schadegevallen.

De keten die zich bezighoudt met bevolkingszorg (en gemeentelijke processen bij rampenbestrijding en crisisbeheersing) wordt ook aangeduid als de "oranje kolom".

1.6.3. Crisisorganisatie en opschaling (GRIP-procedure)

Bij een daadwerkelijke ramp of crisis wordt gebruik gemaakt van een specifieke regionale crisisbeheersingsorganisatie. De samenstelling en eisen die aan deze organisatie worden gesteld zijn vastgelegd in de Wet Veiligheidsregio's. De fase waarin de directe voorbereiding en daadwerkelijke bestrijding van een ramp of dreigende ramp plaatsvindt wordt de "warme fase" genoemd. De fase daaraan voorafgaand, waarin de planmatige voorbereiding op rampen en crises plaatsvindt, zoals het maken van crisisplannen en opleiden, trainen en oefenen, wordt de "koude fase" genoemd.
De hoofdstructuur van de regionale crisisorganisatie bestaat uit een meldkamer, een commando plaats incident (COPI), een regionaal operationeel team (ROT) en een gemeentelijk beleidsteam (GBT) óf een regionaal beleidsteam (RBT). Afhankelijk van het incident kunnen andere crisispartners vanuit de overheid of vanuit private partijen worden toegevoegd aan deze teams.

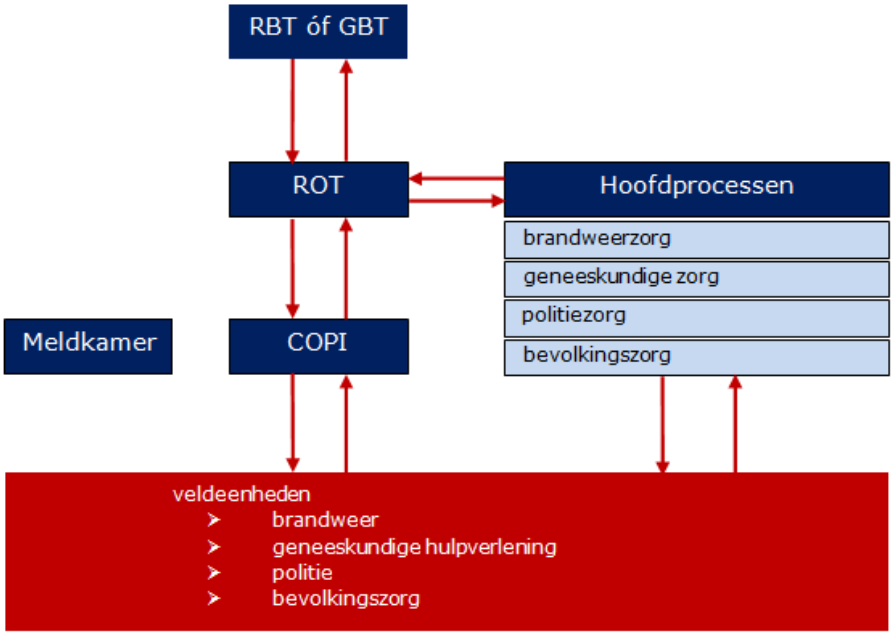

Figuur 1-13 Hoofdstructuur van de regionale crisisorganisatie

Om snel te kunnen opschalen naar de gewenste crisisorganisatie wordt een Gecoördineerde Regionale Incidentenbestrijdingsprocedure (GRIP) gebruikt. Bij de bepaling om op te schalen wordt onder meer gekeken naar het bron- en effectgebied.
Het brongebied is de plaats van het incident, bijvoorbeeld een brand of een verkeersongeval. Het effectgebied is het gebied waarin er gevolgen zijn van het incident, bijvoorbeeld door de rook van de brand en de verkeersopstopping in het gebied rondom het ongeval. Hoe groter het incident, hoe groter de behoefte aan coördinatie tussen partijen en hoe hoger het GRIP-niveau. GRIP 1 tot en met 4 zijn de opschalingsniveaus binnen de regio. Bij GRIP 5 is er sprake van bovenregionale opschaling, er is dan meer dan één veiligheidsregio betrokken. Wanneer de nationale veiligheid in het geding is en de situatie zodanig is dat sturing door het Rijk nodig is dan kan GRIP Rijk worden afgekondigd.

1.6.4. Bijdrage van Defensie aan nationale taken

De bijdrage van Defensie aan nationale taken kan onderverdeeld worden in structurele taken en incidentele taken. Daarnaast wordt gezamenlijk geoefend.

1. Eigenstandige taken
Dit zijn nationale taken die op grond van wetgeving en/of formele afspraken door Defensie worden uitgevoerd. Dit gebeurt zelfstandig zonder dat hiervoor een specifieke opdracht wordt gegeven.
Voorbeelden zijn:
- Civiele taken van de Koninklijke Marechaussee op grond van de Politiewet 2012 en de Vreemdelingenwet zoals:
  - Grensbewaking;
  - Beveiliging van het Koninklijk Huis;
  - Politietaak Schiphol en andere Luchthavens.
- Kustwachttaken.

2. Structurele taken
Dit zijn de inzettaken ter ondersteuning van civiele autoriteiten die op grond van wetgeving en formele afspraken structureel door Defensie worden uitgevoerd.
Verschil met eigenstandige taken is dat er voor structurele taken altijd sprake is van een vorm van alarmering of opdrachtverstrekking voordat inzet wordt gestart.
Voorbeelden zijn:
- Explosievenopruiming;
- Luchtruimbewaking;
- Bijzondere bijstandseenheden;
- *Search and Rescue*.

3. Incidentele taken
Dit zijn taken die Defensie uitvoert ter ondersteuning van civiele autoriteiten veelal in geval van incidenten, ongevallen of rampen als civiele partners daar behoefte aan hebben. Om deze taak optimaal te kunnen invullen zijn er afspraken gemaakt, de zogenoemde "afspraken Intensivering Civiel-Militaire Samenwerking (ICMS)", waarin is overeengekomen dat Defensie binnen bepaalde tijd een aantal capaciteiten gegarandeerd beschikbaar stelt. Een volledig overzicht van gegarandeerde capaciteiten met meer detailgegevens is te vinden op defensie internet in de digitale Catalogus Nationale Operaties. Daarnaast kunnen in principe alle overige defensiecapaciteiten ter ondersteuning van civiele autoriteiten worden ingezet.

1.6.5. Rol Defensie in de crisisorganisatie

1. Algemeen
De veiligheidsregio's en civiele hulpdiensten (Politie, Brandweer, GGD/GHOR en Gemeente) zijn primair verantwoordelijk voor de rampenbestrijding en crisisbeheersing. Zij zijn ook ingericht en georganiseerd om in geval van ongevallen/incidenten/calamiteiten snel ter plaatse te kunnen zijn en hulp te bieden. Defensie heeft bij rampenbestrijding en crisisbeheersing een ondersteunende taak. Daar waar nodig en mogelijk zal Defensie de civiele autoriteiten ondersteunen met beschikbare kennis en middelen. Sommige capaciteiten worden door Defensie gegarandeerd geleverd binnen een afgesproken tijdstermijn. Alle overige capaciteiten kunnen ingezet worden, indien beschikbaar.

2. Wettelijke kaders voor ondersteuning van civiele autoriteiten
De ondersteuning in de vorm van militaire bijstand en militaire steunverlening aan civiele autoriteiten is vastgelegd in specifieke wetten en regelingen:
- Wet Veiligheidsregio's (WVR)
  Militaire bijstand ingeval van een brand, ramp, crisis of van ernstige vrees daarvan is vastgelegd in de ***Wet Veiligheidsregio's***. Voorbeelden hiervan zijn hulp bij overstroming, grote stroomstoringen, etc.
- Politiewet 2012 (PW 2012)
  Militaire bijstand voor de handhaving van de openbare orde en veiligheid (HOOV) en militaire bijstand voor de strafrechtelijke handhaving van de rechtsorde (SHRO) zijn vastgelegd in de ***Politiewet 2012***. Voorbeelden hiervan zijn de inzet van onbemande vliegtuigen om waarneming te verkrijgen op mogelijke plaatsen van ordeverstoring en de ondersteuning door gespecialiseerde zoekteams (searchteams) bij het doorzoeken van huizen/percelen naar bewijslast van (mogelijke) misdrijven of criminele activiteiten.
- Regeling Militaire Steunverlening in het kader van het Openbaar Belang (MSOB)
  Elk openbaar bestuur kan militaire steunverlening in het openbaar belang aanvragen. Dit is vastgelegd in de regeling **Militaire Steunverlening in het kader van het Openbaar Belang**. Voorbeelden hiervan zijn steunverlening bij grote evenementen, zoals het aanleggen van voetgangersbruggen bij de Vierdaagse en algemene ondersteuning bij de Elfstedentocht of grote internationale evenementen die in
  Nederland worden gehouden.

3. Organisatie van Defensie ter ondersteuning van civiele autoriteiten
Naast de Defensiestaf beschikt elk krijgsmachtdeel (OPCO) over een stafelement dat zich bezig houdt met nationale operaties. Bij het Commando Landstrijdkrachten (CLAS) is daarnaast een specifieke organisatiestructuur ingericht teneinde snel en adequaat ondersteuning te kunnen leveren als civiele autoriteiten hierom vragen. Deze organisatie bestaat uit een Regionaal Militair Commandant (RMC) en een stafelement (bureau of sectie) nationale operaties bij elke manoeuvre brigade. Deze brigades hebben elk een gebied van verantwoordelijkheid waarin een aantal veiligheidsregio's liggen.

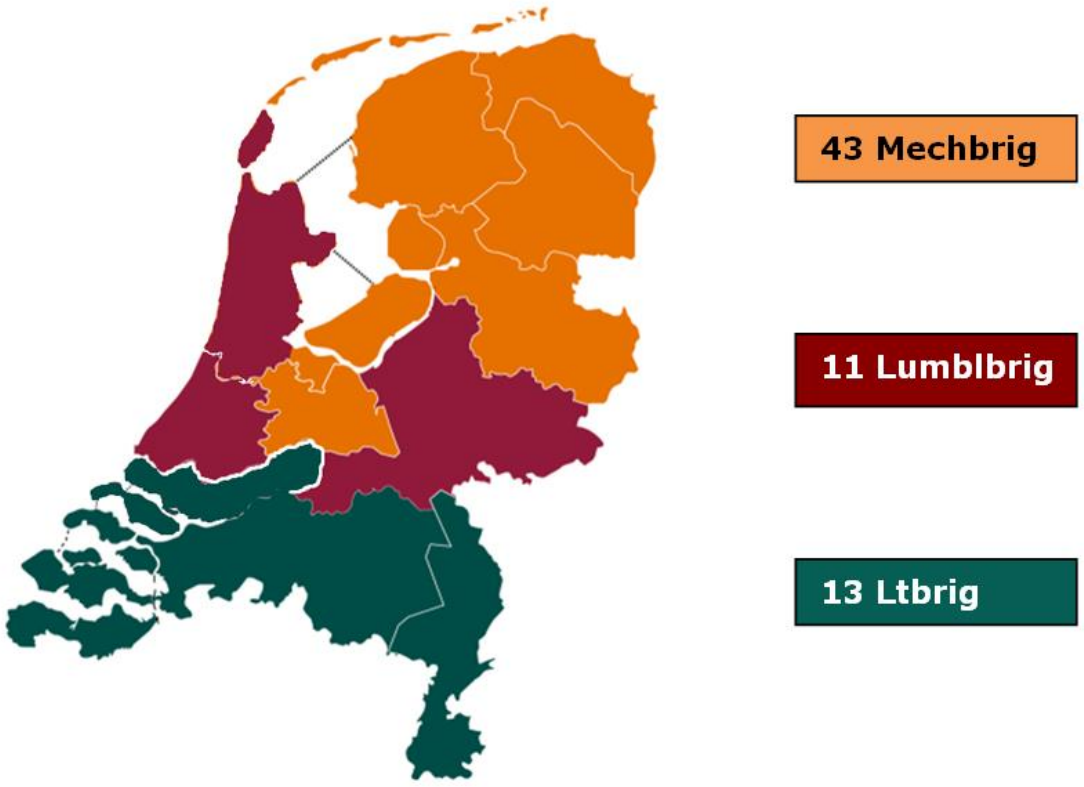

Figuur 1-15 Gebieden van verantwoordelijkheid van de brigades

Binnen de stafelementen nationale operaties van de brigades werken regionale operationele militaire adviseurs, ook officieren veiligheidsregio (OVR) genoemd. Per veiligheidsregio is er een team van OVRn. De OVR verricht zijn dagelijks werk deels vanuit de locatie van de veiligheidsregio en is dus bekend met de civiele partners in die regio. De OVR is het eerste aanspreekpunt van defensie voor de civiele partners ten behoeve van regionale ondersteuning met defensiecapaciteit.

4. Uitvoering van de ondersteuning (inzet)
Bij militaire bijstand wordt opgetreden onder civiel gezag. Dit betekent dat militairen opdrachten kunnen krijgen en aangestuurd worden door een civiele hulpverlener van politie, brandweer, GGD/GHOR of gemeente die ter plaatse de leiding heeft. De inzet vindt plaats binnen de grenzen en afspraken die van te voren met Defensie zijn gemaakt.
De RMC vervult bij inzet doorgaans de functie van Commandant Militaire Middelen (CMM). Hij/zij vertegenwoordigt de Commandant der Strijdkrachten (CDS) en draagt zorg voor:
- De "oog en oor" functie; informatievoorziening over de operatie en de taakuitvoering door de ingezette eenheden;
- Het nakomen van de overeengekomen grenzen en afspraken waarbinnen de inzet dient plaats te vinden. Indien dit niet het geval is kan de RMC (namens de CDS) de inzet stoppen;
- De coördinerende rol in de informatievoorziening en prioriteitsstelling over personele en materiele instandhouding.

De OVR treedt bij inzet doorgaans op als liaison tussen de (regionale) civiele autoriteit en de ingezette militaire eenheden.

1.6.6. Rules of Engagement
Evenals voor expeditionaire operaties worden ook voor nationale inzet regels voor geweldgebruik door militairen *(rules of engagement* (ROE)) vastgelegd.
Voor de bewaking en de beveiliging van civiele objecten is een instructiekaart (IK 2-8) voor de uitoefening van geweld door militairen opgesteld. Voor andere inzettaken, waarbij een bepaalde mate van geweldgebruik toegepast kan worden, worden separate geweldinstructies uitgegeven als dit aan de orde is.

1.7. Rangen & Emblemen

1.7.1. Rangonderscheidingstekens

- De aanspreektitels staan *cursief* vermeld;
- De aanduidingen OF-1 t/m OF-9 en OR-1 t/m OR-9 geven de hoogte van de rang in NAVO-verband.

Koninklijke Marine (KM)	Koninklijke Landmacht (KL)	Koninklijke Luchtmacht (KLu)	Koninklijke Marechaussee (KMar)

Manschappen							
NAVO rang OR-1							
	Matroos der 3e klasse *Matroos* **Marinier der 3e klasse** *Marinier* bij de mariniers		**Soldaat der 3e klasse** *Soldaat*		**Soldaat der 3e klasse** *Soldaat*		**Marechaussee der 4e klasse** *Marechaussee*
NAVO rang OR-2							
	Matroos der 2e klasse *Matroos*		**Soldaat der 2e klasse** *Soldaat*		**Soldaat der 2e klasse** *Soldaat*		**Marechaussee der 3e klasse** *Marechaussee*
	Marinier der 2e klasse *Marinier* bij de mariniers						
	Matroos der 1e klasse *Matroos*		**Soldaat der 1e klasse** *Soldaat*		**Soldaat der 1e klasse** *Soldaat*		
	Marinier der 1e klasse *Marinier* bij de mariniers						

Bij de Garderegimenten Grenadiers, Jagers en Fuseliers, resp. : grenadier, jager en fuselier
Bij de cavalerie: huzaar
Bij de artillerie: kanonnier
Bij de rijdende artillerie: rijder
Bij het Korps Commando troepen: commando

Koninklijke Marine (KM)	Koninklijke Landmacht (KL)	Koninklijke Luchtmacht (KLu)	Koninklijke Marechaussee KMar)

Korporaals							
NAVO rang OR-3/4		NAVO rang OR-3					
	Korporaal *Korporaal* Operationele dienst/ Nautische dienst *Kwartier-meester*		**Korporaal** *Korporaal* **Witte** streep bij Korporaal Administratie /Cavalerie		**Korporaal** *Korporaal*		**Marechaussee der 2e klasse** *Marechaussee*
		NAVO rang OR-4					
	Korporaal van de mariniers *Korporaal*	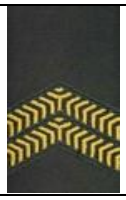	**Korporaal der 1e klasse** *Korporaal* **Witte** streep bij Korporaal Administratie /Cavalerie		**Korporaal der 1e klasse** *Korporaal*		**Marechaussee der 1e klasse** *Marechaussee*

Onderofficieren							
NAVO rang OR-5/6		NAVO rang OR-5					
	Sergeant *Sergeant* Operationele dienst/ Nautische dienst *Bootsman*		**Sergeant** *Sergeant* **Zilveren** streep bij Sergeant Administratie/ *Wachtmeester* Cavalerie		**Sergeant** *Sergeant*		**Wachtmeester** *Wachtmeester*
		NAVO rang OR-6					
	Sergeant van de mariniers *Sergeant*		**Sergeant der 1e klasse** *Sergeant* **Zilveren** streep bij Sergeant der 1e klasse Administratie/ *Wachtmeester der 1e klasse* Cavalerie		**Sergeant der 1e klasse** *Sergeant*		**Wachtmeester der 1e klasse** *Wachtmeester*
NAVO rang OR-7							
	Sergeant-majoor *Majoor* Operationele dienst/ Nautische dienst *Schipper*		**Sergeant-majoor** *Sergeant-majoor* **Opperwachtmeester** Artillerie **Zilveren** strepen bij Sergeant-majoor Administratie/ *Opperwacht-meester* Cavalerie		**Sergeant-majoor** *Sergeant-majoor/ Majoor*		**Sergeant-majoor** *Sergeant-majoor/ Majoor*
	Sergeant-majoor van de mariniers *Majoor*						

Koninklijke Marine (KM)	Koninklijke Landmacht (KL)	Koninklijke Luchtmacht (KLu)	Koninklijke Marechaussee (KMar)

NAVO rang OR-8/9							
	Adjudant-onderofficier *Adjudant* Operationele dienst/ Nautische dienst *Opperschipper* **Adjudant-onderofficier van de mariniers** *Adjudant*		**Adjudant-onderofficier** *Adjudant*		**Adjudant-onderofficier** *Adjudant*		**Adjudant-onderofficier** *Adjudant*

Subalterne officieren							
NAVO rang OF-1							
	Luitenant-ter zee der 3e klasse *Meneer/ mevrouw* **Tweede luitenant der mariniers** *Luitenant*		**Vaandrig** *Vaandrig* Bij het wapen der Artillerie en Cavalerie *Kornet*		**Vaandrig** *Vaandrig*		**Kornet** *Kornet*
		De vaandrig, dan wel kornet, is geen volgens Koninklijk Besluit beëdigd officier. *De* **luitenant ter zee 3e klasse** *is dat wel.*					
			Tweede luitenant *Luitenant*	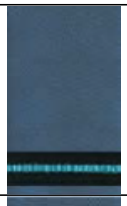	**Tweede luitenant** *Luitenant*	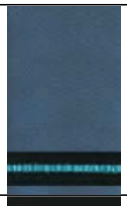	**Tweede luitenant** *Luitenant*
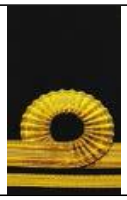	**Luitenant-ter zee der 2e klasse** *Meneer/ mevrouw* **Eerste luitenant der mariniers** *Luitenant*		**Eerste luitenant** *Luitenant*	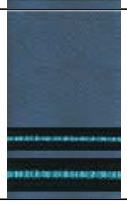	**Eerste luitenant** *Luitenant*		**Eerste luitenant** *Luitenant*
NAVO rang OF-2							
	Luitenant-ter zee der 2e klasse oudste categorie *Meneer/ mevrouw* **Kapitein der mariniers** *Kapitein*		**Kapitein** *Kapitein*		**Kapitein** *Kapitein*		**Kapitein** *Kapitein*

Koninklijke Marine (KM)	Koninklijke Landmacht (KL)	Koninklijke Luchtmacht (KLu)	Koninklijke Marechaussee (KMar)

Hoofdofficieren							
NAVO rang OF-3							
	Luitenant-ter zee der 1e klasse *Meneer/ mevrouw* **Majoor der mariniers** *Majoor*		**Majoor** *Majoor*		**Majoor** *Majoor*		**Majoor** *Majoor*
NAVO rang OF-4							
	Kapitein-luitenant ter zee *Overste* **Luitenant-kolonel der mariniers** *Overste*		**Luitenant-kolonel** *Overste*		**Luitenant-kolonel** *Overste*		**Luitenant-kolonel** *Overste*
NAVO rang OF-5							
	Kapitein ter zee *Kolonel* **Kolonel der mariniers** *Kolonel*		**Kolonel** *Kolonel*		**Kolonel** *Kolonel*		**Kolonel** *Kolonel*

Opperofficieren							
NAVO rang OF-6							
	Commandeur *Commandeur* **Brigade-generaal der mariniers** *Generaal*		**Brigade-generaal** *Generaal*		**Commodore** *Commodore*		**Brigade-generaal** *Generaal*
NAVO rang OF-7							
	Schout-bij-nacht *Schout-bij-nacht* **Generaal-majoor der mariniers** *Generaal*		**Generaal-majoor** *Generaal*		**Generaal-majoor** *Generaal*		**Generaal-majoor** *Generaal*
NAVO rang OF-8							
	Vice-admiraal *Admiraal* **Luitenant-generaal der mariniers** *Generaal*		**Luitenant-generaal** *Generaal*		**Luitenant-generaal** *Generaal*		**Luitenant-generaal** *Generaal*
NAVO rang OF-9							
	Luitenant-admiraal *Admiraal* **Generaal der mariniers** *Generaal*		**Generaal** *Generaal*		**Generaal** *Generaal*		

1.7.2. Functieonderscheidingstekens met specifieke aanspreektitels

Koninklijke Marine (KM)	Koninklijke Landmacht (KL)	Koninklijke Luchtmacht (KLu)	Koninklijke Marechaussee (KMar)

Subalterne officieren						
NAVO rang OF-2						
	Luitenant-ter zee der 2e klasse oudste categorie *Dokter*		**Kapitein** *Dokter* **Kapitein** *Tandarts*	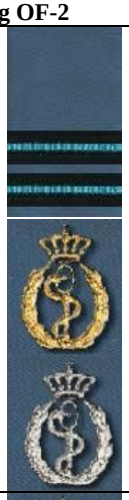	**Arts** *Kapitein* **Tandarts** *Kapitein*	
	Luitenant-ter zee der 2e klasse oudste categorie *Tandarts*		**Kapitein** *Dominee* **Kapitein** *Aalmoezenier*		**Apotheker** *Kapitein* **Predikant** *Kapitein*	
	Luitenant-ter zee der 2e klasse oudste categorie *Apotheker*		**Kapitein** *Rabbijn* **Kapitein** *Pandit*		**Aalmoezenier** *Kapitein*	
	Vlootaal-moezenier/ vloot-predikant *Pater/Dominee*		**Kapitein** *Raadsman of -vrouw*		**Rabbijn** *Kapitein*	
	Vlootraads-man of-vrouw/ *Meneer /mevrouw*				**Raadsman of -vrouw** *Kapitein*	
	Rabbijn *Rabbijn*					
	Pandit *Pandit*					

*Bij de KM zijn bij de hoofdoficieren (Luitenant-ter zee der 1e klasse, Kapitein-luitenant ter zee en Kapitein ter zee) de aanspreektitels als bij de rang van Luitenant-ter zee der 2e klasse oudste categorie, zoals hierboven beschreven. Dit geldt niet voor de apotheker, tandarts en arts. Vanaf de rang van **Kapitein-luitenant ter zee** worden zij aangesproken met de aanspreektitel, behorende bij de rang. Bij de KL zijn bij de hoofdofficieren (Majoor, Luitenant-kolonel of Kolonel) de aanspreektitels als bij de rang van Kapitein hetzelfde, zoals hierboven beschreven.*
*Bij de KLU zijn er **geen** specifieke aanspreektitels voor medici en bij de geestelijke verzorgers, zij worden aangesproken met hun rang.*

1.7.3. Overige functieonderscheidingstekens

Sergeant-majoor instructeur c.q. opperwachtmeester/adjudant-onderofficierinstructeur, die de functie van compagniessergeant-majoor respectievelijk eskadrons- of batterij opperwachtmeester vervult;

Sergeant-majoor administrateur;

Onderofficieren die met goed gevolg het praktijkexamen aanvullende instructiebekwaamheid (AIB) hebben afgelegd.

Leidinggevende
Korporaal

Plaatsvervangend
Groepscommand

Regimentsadjudant
/Korpsadjudant

Stafadjudant
niveau 1

Stafadjudant
niveau 2

Stafadjudant
niveau 3

1.7.4 Emblemen wapens, dienstvakken, regimenten, korpsen en instellingen

KONINKLIJKE
MILITAIRE ACADEMIE

KONINKLIJKE
MILITAIRE SCHOOL

GARDEREGIMENT
GRENADIERS EN JAGERS
(GRENADIERS)

GARDEREGIMENT
GRENADIERS EN JAGERS
(JAGERS)

GARDEREGIMENT
FUSELIERS PRINSES IRENE

REGIMENT STOOTTROEPEN
PRINS BERNHARD

REGIMENT
LIMBURGSE JAGERS

REGIMENT
VAN HEUTSZ

REGIMENT INFANTERIE
ORANJE GELDERLAND

REGIMENT INFANTERIE
JOHAN WILLEM FRISO

KORPS
COMMANDOTROEPEN

INFANTERIE
ALGEMEEN

REGIMENT HUZAREN
VAN BOREEL

KORPS VELDARTILLERIE

KORPS RIJDENDE
ARTILLERIE

KORPS
LUCHTDOELARTILLERIE

REGIMENT
GENIETROEPEN

PONTONNIERS

PIONIERS

GENIE DIENST
GEBOUWEN WERKEN
& TERREINEN

REGIMENT
VERBINDINGSTROEPEN

REGIMENT
TECHNISCHE TROEPEN

REGIMENT
BEVOORRADINGS –EN
TRANSPORTTROEPEN

KORPS MILITAIRE
ADMINISTRATIE

REGIMENT
GENEESKUNDIGE TROEPEN

MILITAIRE
JURIDISCHE DIENST

LICHAMELIJKE OPVOEDING
EN SPORTORGANISATIE

LEGERPREDIKANT

AALMOEZENIER

RABBIJN

RAADSMAN –OF
RAADSVROUW

PANDIT

KONINKLIJKE
MILITAIRE ACADEMIE

KONINKLIJKE
MILITAIRE SCHOOL

1(GE / NL) CORPS

KORPS
NATIONALE RESERVE

MILITAIRE PSYCHOLOGISCHE
EN SOCIOLOGISCHE DIENST

1.7.5. Indelingsemblemen op de mouw te dragen

1 (GE/NL) CORPS

KORPS COMMANDOTROEPEN

11 LUCHTMOBIELE BRIGADE (AASLT) "7 DECEMBER"

13 LICHTE BRIGADE

43 GEMECHANISEERDE BRIGADE

OOCL

EODD

NATIONALE EENHEDEN

OPLEIDINGS- EN TRAININGSCOMMANDO

STAF COMMANDO LANDSTRIJDKRACHTEN

MILITAIR HUIS VAN Z.M. DE KONING

NEDERLANDSE DEFENSIE ACADEMIE

INSPECTEUR GENERAAL KRIJGSMACHT

PERSONEELSCOMMANDO

NEDERLANDSE TROEPEN ONDER BEVEL VAN EEN VN EENHEID

1.8. Inspecteur-Generaal der Krijgsmacht (IGK)

Inleiding
Sinds 1945 kent de krijgsmacht een Inspecteur-Generaal der Krijgsmacht (IGK), een functionaris die naast de formele organisatiestructuur van het ministerie staat en rechtstreeks verantwoording aflegt aan de Minister van Defensie. Deze positie garandeert de onafhankelijkheid van de IGK. Hij heeft toegang tot alle delen van de defensieorganisatie en is bevoegd om alle documenten in te zien en iedere vergadering bij te wonen. Op deze wijze kan hij inhoud geven aan zijn drie hoofdtaken, waarbij het accent altijd ligt op de mens in de organisatie.

Taken
De IGK is adviseur van de minister, hij is bemiddelaar en treedt op als Inspecteur der Veteranen (IDV). In alle gevallen staat de (ex) defensiemedewerker – ongeacht of hij of zij militair of burger is – centraal. De militairen en burgers van defensie verrichten belangrijk werk in binnen- en buitenland. We vragen daarbij soms een uiterste inzet van onze mensen. Daar mag wat tegenover staan; zij verdienen het dat zorgvuldig met hen wordt omgegaan. De Inspecteur-Generaal der Krijgsmacht zet zich daarom in het bijzonder in voor de werk- en leefomstandigheden van het defensiepersoneel.

Adviseur
De IGK adviseert, gevraagd of ongevraagd, de minister van defensie over alle vraagstukken die de krijgsmacht raken. Als de minister dat vraagt kan ook een gericht onderzoek worden uitgevoerd. Jaarlijks bezoekt hij ongeveer een derde van de eenheden van defensie. Na ieder bezoek wordt een verslag opgemaakt dat naar de commandant van het betreffende defensieonderdeel gaat en een directe reactie mogelijk maakt. Drie keer per jaar wordt een periodieke rapportage voor de minister opgemaakt. Dit kan leiden tot aanpassingen in het beleid of het bijsturen van de uitvoering van het beleid.

Bemiddeling
In elke arbeidssituatie kunnen zich problemen voordoen waardoor het welzijn of de rechtspositie van medewerkers in het geding raken. Elke individuele militaire of burgermedewerker – in actieve dienst of buiten dienst - en zijn of haar thuisfront kan met de IGK contact opnemen. Daar wordt naar het verhaal geluisterd en zo nodig geprobeerd conflictpartijen nader tot elkaar te brengen om zo tot een oplossing te komen. Op de internet en intranet website vindt u het protocol waarin u kunt lezen op welke manier de IGK de bemiddelingstaak uitvoert.

Een verzoek om bemiddeling kan op 4 manieren bij de IGK worden ingediend:
- mondeling/telefonisch;
- schriftelijk (brief of fax);
- door middel van e-mail of
- via P&O selfservice/Formulieren 'Verzoek om bemiddeling IGK'.

Bij voorkeur P&O Selfservice gebruiken.

Bij een verzoek om bemiddeling dient u aan te geven wat de aanleiding is voor uw verzoek, wat u er mee wilt bereiken en wat u in dit verband van de IGK verwacht. Ook dient u aan te geven met wie u over dit onderwerp al contact heeft gehad en wat het resultaat van dit contact was.

Een verzoek om bemiddeling dient altijd de volgende persoonsgegevens te bevatten:
- naam en voorletters;
- huisadres;
- telefoonnummer en/of e-mail adres (dienst en/of privé);
- werknemer-ID of registratienummer.

Maakt u gebruik van het formulier op P&O Selfservice dan worden deze gegevens al voor u ingevuld. Telefoonnummer en e-mailadres kunt u aanpassen.

Inspecteur der veteranen
Sinds 1991 is de IGK tevens benoemd tot Inspecteur der Veteranen. Vanuit die taak zoekt hij veelvuldig contact met veteranen en veteraneninstanties en beziet waar verbetering in het beleid of in de uitvoering van beleid mogelijk is. De focus ligt hierbij vooral op de (na)zorg en de maatschappelijke erkenning en waardering voor veteranen, hun thuisfront en nabestaanden.

Contactgegevens

Post- en bezoekadres	:	De Zwaluwenberg, Utrechtseweg 225, 1213 TR Hilversum MPC 51R NL
Telefoon	:	Tel : + 31 35 5776633 MDTN : *06-558-76633 Fax : +31 35 577 66 30 of MDTN *06-558-76630
E-mail	:	igk@mindef.nl
Internet	:	https://www.defensie.nl/onderwerpen/igk
Intranet	:	Intranetpagina IGK

1.9. Afkortingen

AASLT	Air assault
CDS	Commandant der Strijdkrachten
CLAS	Commando Landstrijdkrachten
CMM	Commandant Militaire Middelen
COPI	Commando Plaats Incident
C.q.	Casu quo (In dat geval)
E.d.	En dergelijke
ELO	Expeditionair Logistieke Operaties
EODD	Explosieven Opruimingsdienst Defensie
EVRM	Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens
GBT	Gemeentelijk beleidsteam
GE	German
GGD	Gemeentelijke of Gemeenschappelijke Gezondheidsdiensten
GHOR	Geneeskundige Hulpverleningsorganisatie in de Regio
GRIP	Gecoördineerde Regionale Incidentenbestrijdingsprocedure
HNS	*Host Nation Support*
HOOV	Handhaving van de openbare orde en veiligheid
ICMS	Intensivering Civiel-Militaire Samenwerking
ID	Identiteit
IDV	Inspecteur der Veteranen
IGK	Inspecteur-Generaal der Krijgsmacht
IK	Instructiekaart
KL	Koninklijke Landmacht
KLu	Koninklijke Luchtmacht
KM	Koninklijke Marine
KMar	Koninklijke Marechaussee
MAW	Militaire Ambtenarenwet
MDTN	Militair Dienst Telefoon Net
Mm	Millimeter
MSOB	Militaire steunverlening in het kader van het Openbaar Belang
NAVO	Noord-Atlantische Verdragsorganisatie
NL	Netherlands
OF	Officer
OOCL	Operationeel Ondersteunings Commando Land
OPCO	Operationeel Commando
OR	Other Ranks
OVR	Officieren Veiligheidsregio
PW	Politiewet
RAV	Regionale Ambulancevoorziening
RBT	Regionaal beleidsteam
Resp.	Respectievelijk
RMC	Regionaal Militair Commandant
ROE	Rules Of Engagement
ROT	Regionaal operationeel team
SHRO	Strafrechtelijke Handhaving van de rechtsorde
VN	Verenigde naties
WMT	Wet militaire tuchtrecht
WVR	Wet Veiligheidsregio's
Z.M.	Zijne Majesteit

Hoofdstuk 2

De Internationale omgeving

2.1. De Joint/Combined werkomgeving

2.1.1. Internationale samenwerking

De Nederlandse krijgsmacht voert militaire operaties zelden alleen uit. Meestal werkt Defensie samen met krijgsmachten van andere lande. Deze internationale samenwerking is belangrijk in de voorbereiding en uitvoering van veel operaties. Maar ook om kosten te besparen. Bijvoorbeeld door gezamenlijk militair materieel te kopen, militairen te trainen en materieel te onderhouden.

2.1.2. Snelle reactiemacht EU en NAVO

Nederland draagt bij aan snel inzetbare eenheden van de EU en NAVO. Die kunnen in zeer korte tijd worden ingezet voor een missie waar ook ter wereld. De internationale gemeenschap kan zo snel ingrijpen als de situatie dat vereist.

1. NATO Response Force

   a. Algemeen
   De NAVO heeft een snelle interventiemacht: de NATO Response Force (NRF). De NAVO kan de interventiemacht binnen 5 tot 30 dagen overal ter wereld inzetten, maar alleen als alle lidstaten daarmee instemmen

   b. De NRF bestaat uit een:
   - Landcomponent;
   - Zeecomponent;
   - Luchtcomponent;
   - Joint Logistic Support Group;
   - Multinationaal CBRN-bataljon;
   - Special forces-component.

   c. Nederland standby in 2015
   De samenstelling van de NRF verandert om de 12 maanden. Nederlandse eenheden van marine, landmacht en luchtmacht staan heel 2015 standby. Deze eenheden namen in 2014 deel aan diverse certificerings- en valideringsoefeningen in NAVO-verband. De Nederlandse bijdrage bestaat uit:
   - 1 (German/Netherlands)Corps. Dit legerkorps is een van NAVO's 6 snel inzetbare hoofdkwartieren (NATO High Readiness Force Headquarters);
   - Hoofdkwartier 11 Luchtmobiele Brigade en een luchtmobiel bataljon, aangevuld met ondersteunende eenheden;
   - 2 Mijnenjagers in de Standing NATO Mine Countermeasures Group;
   - 1 Luchtverdedigings- en commandofregat in de Standing Maritime Group;
   - 1 Onderzeeboot;
   - 1 Transportvliegtuig, 4 Apache-gevechtshelikopters en 1 transporthelikopter. De toezegging van 8 F-16's is opgeschort omdat Nederland de F-16's inzet in de strijd tegen ISIS in Irak.

Figuur 2-1 NATO Response Force

2. Flitsmacht

Samen met Duitsland en Noorwegen levert Nederland sinds 1 januari 2015 gevechtskracht aan de interim Very High Readiness Joint Task Force van de NAVO. Deze zogenoemde flitsmacht is het nieuwe snel inzetbare deel van de NATO Response Force. Het stelt het bondgenootschap in staat snel, flexibel en beslissend te reageren op dreigingen.

In 2016 moet de flitsmacht operationeel zijn. Dit jaar worden gereedheid en procedures getest. En wat dat betekent voor de logistiek.
De 3 landen dragen bij aan de testen. Nederland doet dat met militairen uit het Duits-Nederlandse legerkorps en 200 man van onder meer 11 Luchtmobiele Brigade.

De voorhoede van de landeenheden van de flitsmacht (600-800 man) staat binnen 48 tot 72 uur klaar voor vertrek. De volledig operationele landcomponent is even groot als een multinationale brigade (3.000-4.000 man) met een reactietijd van 5 tot 7 dagen. Duitsland, Noorwegen en Nederland houden in 2015 hun inzetbaarheid op peil door onder meer gezamenlijke oefeningen.

3. EU-Battlegroup

a. Algemeen
Ook de EU heeft gevechtseenheden paraat staan, zo'n 3000 man. Deze battlegroup (BG) heeft alle specialismen in huis, zoals gevechtssteun, logistiek en transport. Het is in staat om wereldwijd missies uit te voeren van 30 tot 120 dagen. Het mogelijk inzetgebied bevindt zich in principe binnen een straal van 6.000 kilometer van Brussel. In landen waar de situatie uit de hand loopt, of dreigt te lopen kan de EU zo snel en robuust ingrijpen. De BG's kunnen ook

b. Nederland standby
De samenstelling van de BG verandert elk half jaar. De tweede helft van 2014 deed Nederland mee aan de EUBG, geleid door België. De Nederlandse bijdrage bestond uit:
- 2 Compagnieën;
- 2 Transporthelikopters;
- Eigen gevechtssteun en logistieke ondersteuning;
- 65 Stafofficieren, vooral voor het Belgische Force Headquarters (FHQ).
- Zeecomponent;
- Luchtcomponent;

In de eerste helft van 2011 stond de EUBG onder Nederlandse leiding. Nederland leverde toen 1.200 militairen. De eenheid bestond verder uit meer dan 2.000 militairen uit Duitsland, Finland, Litouwen en Oostenrijk. Nederland leverde in 2010 voor een periode van 6 maanden een infanteriecompagnie mariniers en ondersteunende eenheden.

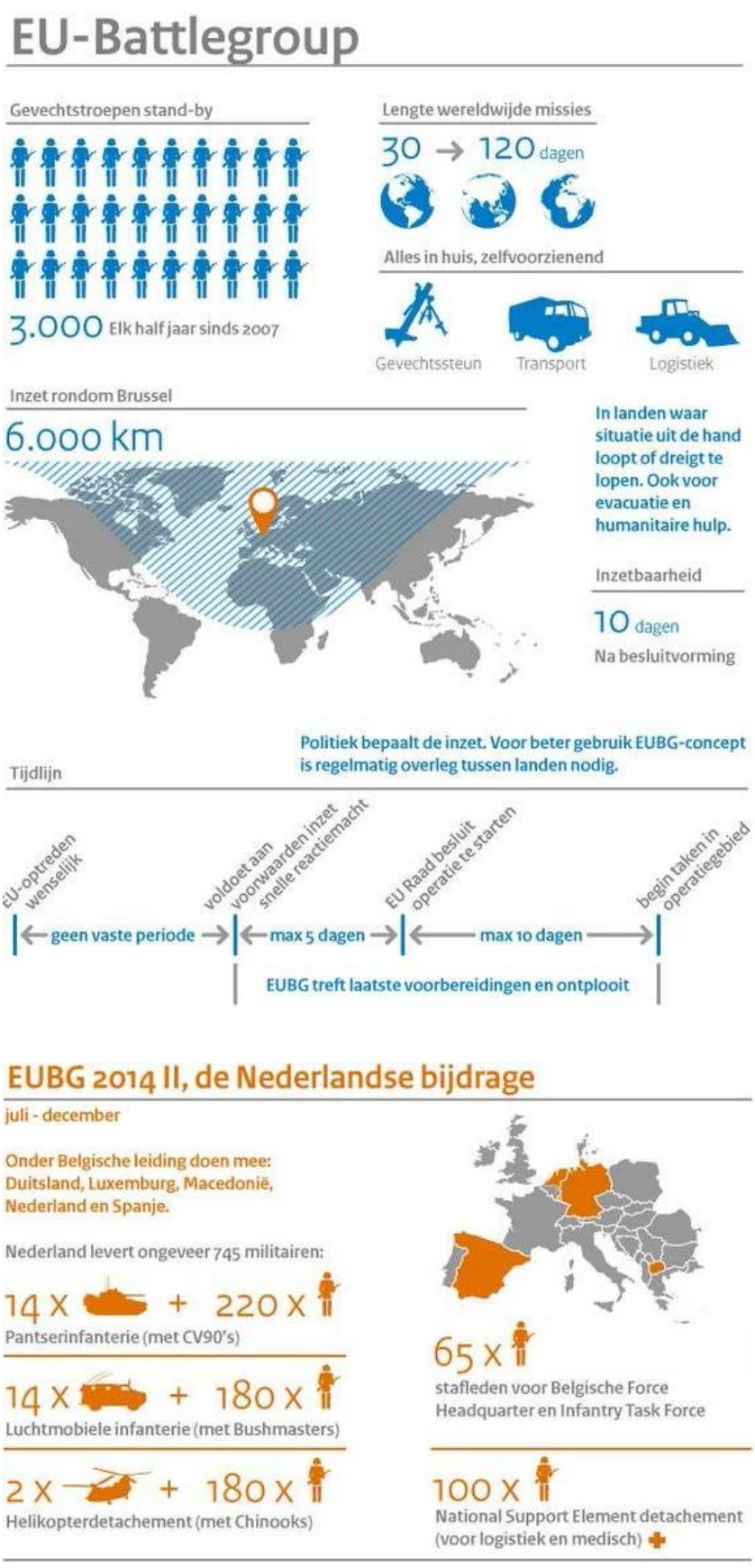

Figuur 2-2 EU-Battlegroup

2.2. De Verenigde Naties (VN)(Engels: United Nations - UN)

2.2.1. Algemeen

De Verenigde Naties zijn opgericht onmiddellijk na de Tweede Wereldoorlog (1945).
Nog tijdens de Tweede Wereldoorlog werd eigenlijk al de basis gelegd, want in 1941 bereikten de toenmalige Minister-president van Groot-Brittannië Winston Churchill en de Amerikaanse President Roosevelt overeenstemming over een Atlantisch Handvest, wat later uit zou groeien tot het 'Handvest van de Verenigde Naties'. In het oprichtingsjaar tekenden ruim 50 staten het Handvest.
Vandaag de dag zijn er meer dan 190 staten lid van de Verenigde Naties en dat zijn bijna alle landen van de wereld.

2.2.2. Beginselen en doelstellingen van de Verenigde Naties

De Verenigde Naties werken volgens een aantal beginselen. Zo zijn alle staten soeverein en werken vrijwillig samen. De Veiligheidsraad neemt besluiten, waaraan de lidstaten gebonden zijn. Alle deelnemende staten hebben zich verplicht de bepalingen, die genoemd zijn in het Handvest na te komen. De interpretatie van deze bepalingen gebeurt door de landen zelf. Een ander beginsel is dat lidstaten hun internationale geschillen vreedzaam moeten oplossen en dat lidstaten geen geweld gebruiken tegen andere staten, noch daarmee dreigen. Lidstaten zijn ook verplicht bijstand te verlenen aan elk militair of sanctioneel optreden door de VN. De vorm van die bijstand wordt echter overgelaten aan de lidstaten zelf.

De belangrijkste doelstelling van de Verenigde Naties is het handhaven van de internationale vrede en veiligheid. De organisatie kan optreden tegen elke staat, die de veiligheid van één of meer (lid-)staten in gevaar brengt. Omdat de meeste landen van de wereld lid zijn, zullen resoluties, maatregelen of sancties (straffen) veelal tegen één of meer lidstaten zijn gericht. De verantwoordelijkheid voor de handhaving van de internationale vrede en veiligheid wordt in de eerste plaats bij de zogeheten Veiligheidsraad gelegd, het belangrijkste orgaan van de Verenigde Naties. In het Handvest staan twee hoofdstukken die de bevoegdheden van de Veiligheidsraad regelen.
Zo er is een hoofdstuk over de vreedzame oplossing van geschillen, maar ook een hoofdstuk over het onder meer met militaire middelen (dus minder vreedzaam) oplossen van geschillen.

2.2.3. De Veiligheidsraad

1. Algemeen
   In het Handvest is vermeld, dat de eerste verantwoordelijkheid voor handhaving van de internationale vrede en veiligheid bij de Veiligheidsraad berust.
   De Veiligheidsraad heeft daartoe vergaande bevoegdheden gekregen. Een beslissing die door de Veiligheidsraad wordt genomen, vaak verwoord in een resolutie, is bindend voor alle lidstaten.
   Als Nederland deelneemt aan een vredesoperatie is dat vaak het gevolg van een aangenomen resolutie van de Veiligheidsraad.

2. Formele bevoegdheden van de Veiligheidsraad zijn:
   a. Het doen van aanbevelingen voor de vreedzame oplossing van geschillen;
   b. Het besluit tot actie, eventueel gewapend, in geval van:
      - Een bedreiging van de internationale vrede en veiligheid;
      - Een inbreuk op de internationale vrede en veiligheid;
      - Een daad van agressie.

   Enkele voorbeelden van bedreiging van de internationale vrede en veiligheid zijn burgeroorlogen, terroristische acties, acute humanitaire noodsituaties en de verspreiding van massavernietigingswapens. De Veiligheidsraad zal zich in beginsel niet mengen in aangelegenheden die onder de nationale rechtsmacht van een staat vallen. In de praktijk bepaalt de Veiligheidsraad of dit al of niet het geval is, zodat onafhankelijkheidsgeschillen, etnische zuiveringen en schendingen van mensenrechten ondanks een nationaal karakter, toch besproken kunnen worden.

3. Samenstelling van de Veiligheidsraad
   De Veiligheidsraad van de Verenigde Naties telt vijftien leden: vijf permanente leden en 10 niet-permanente leden.
   De permanente leden zijn: China, Frankrijk, Rusland, de Verenigde Staten en het Verenigd Koninkrijk. Deze landen hebben sinds de oprichting zitting in de Veiligheidsraad en hebben het zogeheten Recht van Veto, dat wil zeggen dat deze vijf landen ieder het recht hebben om een besluit tegen te houden. Tijdens de Koude Oorlog werd vaak gebruik gemaakt van dit vetorecht. De spanningen tussen de twee grootmachten (Verenigde Staten en de Sovjet Unie) waren toen ook in de Veiligheidsraad voelbaar. Na afloop van de Koude Oorlog is het aantal aangenomen resoluties fors toegenomen, omdat in deze tijd weinig gebruik gemaakt wordt van het vetorecht.
   De tien niet permanente leden zijn roulerend en hebben een zittingsduur van twee jaar. Deze roulerende landen worden gekozen door de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties, die elk

najaar in New York plaatsvindt. De niet-permanente leden van de Veiligheidsraad mogen dus wel stemmen maar hebben geen vetorecht.

4. De Hoge Commissaris van de Verenigde Naties voor Vluchtelingen
(UNHCR – United Nations High Commisioner for Refugees)

   In bijna elk gewapend conflict is de burgerbevolking de dupe van de strijd tussen de verschillende partijen. Dit leidt veelal tot (soms grote) vluchtelingenstromen en een bedreiging van de mensenrechten. In 1949 droeg de VN de zorg voor vluchtelingen op aan de UNHCR. De UNHCR is verantwoording verschuldigd aan de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties, die de Hoge Commissaris kiest op voordracht van de secretaris-generaal van de VN.

Figuur 2-3 Logo UNHCR

Figuur 2-4 Logo UN

2.3. De Noord-Atlantische Verdragsorganisatie (NAVO) (Engels: North Atlantic Treaty Organization - NATO)

Figuur 2-5 Logo NAVO

2.3.1. Algemeen

De NAVO is een na de Tweede Wereldoorlog opgerichte organisatie ter ondersteuning van het Noord-Atlantische Verdrag dat in Washington op 04 april 1949 werd getekend.
Het hoofdkwartier van de NAVO is gevestigd te Brussel. De NAVO is, in tegenstelling van de Verenigde Naties, geen wereldorganisatie en bestond aanvankelijk uit Noord-Amerikaanse en West-Europese landen namelijk België, Canada, Denemarken, Frankrijk, IJsland, Italië, Luxemburg, Nederland, Noorwegen, Portugal, het Verenigd Koninkrijk en de Verenigde Staten.

In de Koude Oorlogsperiode (zie ook Koninklijke Landmacht) vormde de NAVO het tegengewicht van het andere grote militaire bondgenootschap het Warschaupact, onder leiding van de toenmalige Sovjet-Unie. Het Warschaupact werd opgericht in 1955.

Het Noord-Atlantisch Verdrag is een militair Verdrag dat wederzijdse verdediging en samenwerking van de Legers van de Westerse landen regelt, aanvankelijk dus vooral als tegenkracht tegen de communistische landen in het Oostblok.
Het belangrijkste artikel uit het NAVO-verdrag is artikel 5, dat stelt dat in geval van een aanval op een van de Staten ten noorden van de Kreeftskeerkring, deze door de andere staten zal worden opgevat als een aanval op allemaal en dat alle landen zullen meehelpen (samenwerken) om de aanvaller af te weren. De gezamenlijke verdediging garandeert een afschrikkende werking.Sinds het einde van de Koude Oorlog zit de NAVO in een transformatiefase, waarin nieuwe taken zoals bestrijding van terrorisme, proliferatie en anarchie op de agenda zijn gekomen. In de top van Praag in 2002 en de top van Istanboel in 2004 zijn hierover afspraken gemaakt.

De NAVO is nu een organisatie van 28 lidstaten die pas besluiten neemt als alle 28 lidstaten het er mee eens zijn (de besluitvorming is op basis van consensus). De NAVO is op de eerste plaats een politieke organisatie met een krachtige militaire structuur.

De secretaris-generaal is de hoogste burgerfunctie van de organisatie, traditioneel vervuld door een Europeaan. Van 2004 tot 2009 was dit een Nederlander: Jaap de Hoop Scheffer.
Hij was de Voorzitter van de Noord-Atlantische Raad (NAR), het hoogste gezagsorgaan van de NAVO. In de NAR zitten de regeringen van de 28 lidstaten, die zich op het Hoofdkwartier te Brussel allemaal laten vertegenwoordigen door een zogeheten Permanente Vertegenwoordiger. De regeringen van de 28 Lidstaten nemen dus eigenlijk de belangrijkste beslissingen. Deze NAR vergadert elke woensdag en neemt bij unanimiteit de politieke besluiten.

Deze Raad wordt bijgestaan door het Military Comité (MC) waarin alle Lidstaten met een Leger zijn vertegenwoordigd. Dit MC is dus ondergeschikt aan de Noord-Atlantische Raad. Het militaire hoofdkwartier van de NAVO is gevestigd in Mons (België).
Van daaruit worden de militaire operaties van de NAVO gepland en geleid.

De hoogste militaire commandant van de NAVO is de Supreme Allied Commander Europe (SACEUR), die leiding geeft aan alle NAVO troepen in Europa. SACEUR is altijd een Amerikaanse generaal. Hij heeft deze titel om historische redenen, maar is ook commandant van de NAVO-troepen buiten Europa.

Na het einde van de Koude Oorlog (en het opheffen van het Warschaupact) is de kans op een grootschalig conflict in Europa afgenomen. De NAVO heeft nu de mogelijkheid om andere taken uit te voeren en een bijdrage te leveren aan de internationale vrede en veiligheid. De NAVO zal in de meeste gevallen pas optreden als een internationale organisatie daarom vraagt (bijvoorbeeld de Verenigde Naties). Het optreden van Nederlandse troepen in Bosnië (IFOR en later SFOR en EUFOR) en Afghanistan (ISAF) is een voorbeeld van NAVO-optreden buiten het NAVO-verdragsgebied, vaak ook in samenwerking met niet-NAVO-lidstaten (bijvoorbeeld Rusland).

Behalve een uitbreiding van de taken is de NAVO ook als organisatie gewijzigd.
De NAVO is in 1999 uitgebreid met 3 nieuwe lidstaten (Polen, Tsjechië en Hongarije) en in 2004 met 7 nieuwe lidstaten (Estland, Letland, Litouwen, Roemenie, Bulgarije, Slowakije en Slovenië). De NAVO is in april 2009 verder uitgebreid met 2 lidstaten (Kroatië en Albanië).

Er zijn nu dus in totaal 28 lidstaten. Ook is de organisatiestructuur aangepast. Het aantal hoofdkwartieren is teruggebracht en daarvoor in de plaats komen steeds meer mobiele hoofdkwartieren die zo naar een crisisgebied verplaatst kunnen worden.
Flexibele commandostructuren zijn immers noodzakelijk bij vredesoperaties.

2.3.2. Partnerschap voor de vrede

Figuur 2-6 Logo Partnership for Peace

Een andere belangrijke ontwikkeling is dat steeds meer samengewerkt wordt met andere landen, vooral met landen uit Midden- en Oost-Europa, inclusief de landen die vroeger behoorden tot de toenmalige Sovjet-Unie. Deze samenwerking heeft vorm gekregen in het programma Partnerschap voor de Vrede (Partnership for Peace - PfP), waar zich steeds meer landen bij aansluiten. Deze deelnemende landen houden gezamenlijke militaire oefeningen en werken mee aan allerlei uitwisselingsprogramma's.

De meeste van deze landen zijn ook vertegenwoordigd in de zogeheten Euro-Atlantische Partnerschapraad (EAPR) van de NAVO. Deze raad met veel deelnemende landen komt regelmatig bijeen in Brussel en spreekt over allerlei onderwerpen van politieke en militaire aard. Samenwerken en elkaar beter begrijpen staan daarbij voorop. Diezelfde samenwerking vormt de basis voor tegenwoordig en toekomstig gezamenlijk optreden bij vredesoperaties.

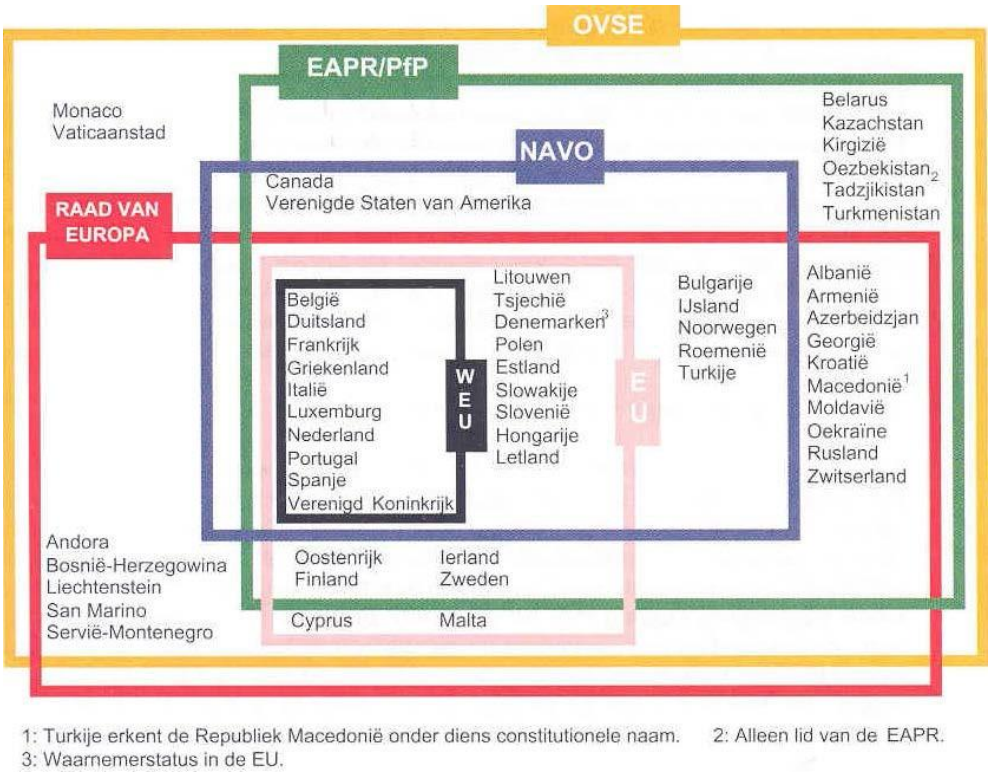

Figuur 2-7 Schema samenwerkingsverbanden

2.4. Europese Unie (EU) en de West-Europese Unie (WEU)

De landen van de Europese Unie hebben met elkaar afgesproken om op het gebied van veiligheid, defensie en buitenlandse politiek steeds meer met elkaar samen te werken. Hierover zijn al afspraken gemaakt in het Verdrag van Maastricht (1992).
De EU is dus niet alleen maar een organisatie die zich bezighoudt met economie en handel, maar gaat ook steeds meer werken aan een eigen Gemeenschappelijk Buitenlands- en Veiligheidsbeleid (GBVB) en een Europees Veiligheids- en Defensiebeleid (EVDB).
De WEU is een klein militair bondgenootschap als de NAVO, waar veel landen van de EU lid van zijn. Het schema laat zien welke landen lid zijn van de EU en de WEU. De WEU heeft in het verleden kleine militaire missies uitgevoerd, zoals bijvoorbeeld de blokkade op de Adriatische Zee tijdens het conflict in het voormalig Joegoslavië met (onder andere Nederlandse) marineschepen en het controleren van het scheepvaartverkeer op de Donau in dezelfde periode. De WEU is deel gaan uitmaken van de militaire pijler van de EU (EVDB), behalve artikel 5. De EU is, net als de NAVO in 2004, met een aanzienlijk aantal landen uitgebreid uit onder andere het voormalige Warschaupact.

Figuur 2-8 Logo WEU

Figuur 2-9 Logo EU

2.5. De Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa (OVSE) (Engels: Organization for Security and Co-operation in Europe – OSCE)

De Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa (OVSE) stelt zich ten doel de internationale spanning (tussen oost en west) te beperken door afspraken te maken op het gebied van troepenreducties, mensenrechten, veiligheidsbevorderende en vertrouwenwekkende maatregelen. Als regionale organisatie hebben de meer dan vijftig lidstaten van de OVSE uitgesproken bereid te zijn om deel te nemen en leiding te geven aan operaties, zoals bedoeld in Hoofdstuk VI van het Handvest van de Verenigde Naties met de naam 'Vreedzame oplossing van geschillen'. Personeel en eenheden treden in dat geval op naar aanleiding van een door de OVSE aanvaard mandaat. De lidstaten beslissen daarbij per operatie over hun deelname.

Eind 1998 kreeg de OVSE als regionale veiligheidsorganisatie een leidende rol toebedeeld in Kosovo, toen OVSE-waarnemers toezicht moesten houden op een bestand. Deze waarnemers werden pas ingezet, nadat de NAVO een troepenmacht (een 'Extraction Force') beschikbaar had gesteld om zo nodig de OVSE-waarnemers uit Kosovo te evacueren. De waarnemers zijn in februari 1999 teruggetrokken, zonder dat de Extraction Force werd ingezet. De OVSE is een organisatie die vooral goede diensten bewijst op het gebied van conflictpreventie.

Ook bij postconflict vredesopbouwende operaties speelt de OVSE een belangrijke rol. Zo houdt de organisatie regelmatig toezicht als er na een conflict verkiezingen worden gehouden.

Figuur 2-10 Logo OSCE

2.6. Samenwerkingsverbanden

2.6.1. Samenwerken met andere landen

Nederland werkt nauw samen met afzonderlijke landen. Bijvoorbeeld op het gebied van luchttransport, opleidingen en grenscontroles.

2.6.2. Nederlands-Belgische marine onder 1 bevel

De Nederlandse en Belgische marine werken samen sinds 1948. Toen maakten beide landen de afspraak dat beide marines in oorlogstijd onder 1 bevel zouden opereren. Sinds 7 februari 1996 is de samenwerking officieel. Zowel in oorlogstijd als in vredestijd.

1. Admiraal Benelux
   De Commandant Zeestrijdkrachten van de Nederlandse marine vervult de functie van admiraal Benelux. De operationeel commandant van België vervult de functie van plaatsvervangend admiraal Benelux. Het Maritiem Hoofdkwartier Benelux zit in Den Helder.

2. Win-win
   Inmiddels werken de marines van Nederland en België al jaren op diverse gebieden samen. Bijvoorbeeld bij onderhoud van materieel en gezamenlijke opleidingen. Beiden gebruiken dezelfde typen schepen en helikopters. De samenwerking wordt door beide marines als een win-win-situatie ervaren en is een Europees schoolvoorbeeld van binationale samenwerking.

2.6.3. Mijnenbestrijding Beneficial Cooperation

De Nederlandse marine werkt met de Belgische zeemacht samen aan het mijnenvrij houden van de zee, kustwateren en havenmondingen. Dat is hard nodig. Want er worden voor de kust van Nederland en België nog veel explosieven uit de Eerste en Tweede wereldoorlog gevonden. Dit samenwerkingsverband heet Beneficial Cooperation

In de Noordzee liggen naar schatting nog tienduizenden mijnen en bommen. In augustus 2013 maakte de marine het 1.000e explosief onschadelijk sinds 2005. Dat was het jaar dat de samenwerking intensiever werd. Reden hiervoor was dat 3 vissers in april 2005 om het leven waren gekomen nadat een opgeviste vliegtuigbom aan boord van hun boot ontplofte.

Wekelijks treffen vissers en andere vaartuigen nog mijnen aan in de Noordzee. Opgeviste explosieven worden door hen gemarkeerd en gerapporteerd aan de Kustwacht. Vervolgens maakt een mijnenjager het explosief onschadelijk.

2.6.4. Brits-Nederlandse samenwerking mariniers

Nederlandse en Britse mariniers vormen sinds 1972 samen een amfibische strijdmacht. Deze heet de United Kingdom/Netherlands Amphibious Force (UK/NL AF). Deze samenwerking levert een bijdrage aan de European Multinational Maritime Force (EMMF). Dit is een Europees vlootverband.

1. Nederlandse bijdrage UK/NL AF
   Sinds 1998 maakt het amfibisch transportschip Zr. Ms. Rotterdam deel uit van de UK/NL AF. Dit schip heeft een afzinkbaar dok en een helikopterdek. Daarnaast heeft het faciliteiten voor meer dan 600 mariniers met uitrusting en bewapening. Zij zijn inzetbaar in bergachtige streken, eventueel onder arctische omstandigheden. Inzet is wereldwijd mogelijk. Het Nederlandse deel van UK/NL AF bestaat uit ongeveer 1.000 man.

2. Zware training
   Tijdens zware trainingsprogramma's in de Schotse hooglanden en in Noorwegen leren de mariniers zich te verplaatsen op ski's. Ook leren zij te overleven in onherbergzame gebieden bij extreem lage temperaturen. De mariniers voeren amfibische operaties uit en maken gebruik van snelle landingsvaartuigen en helikopters.

2.6.5. Movement Coordination Centre Europe

Het Movement Coordination Centre Europe (MCCE) coördineert strategisch militair transport. Het MCCE doet dit binnen de 25 deelnemende landen van de NAVO en de Europese Unie. Hierdoor benutten de landen de transportcapaciteit beter. Het centrum coördineert ook het bijtanken van vliegtuigen in de lucht (air-to-air refuelling). Het MCCE is gehuisvest op de Vliegbasis Eindhoven.

1. Deelnemende landen MCCE
   De deelnemende landen in het MCCE zijn: België, Canada, Denemarken, Duitsland, Estland, Finland, Frankrijk, Hongarije, Italië, Kroatië, Letland, Luxemburg, Nederland, Noorwegen, Oostenrijk, Polen, Portugal, Roemenië, Slovenië, Spanje, Tsjechië, Turkije, de Verenigde Staten, het Verenigd Koninkrijk en Zweden. Binnen het MCCE werken 32 militairen uit de deelnemende landen.

2. Ontstaan MCCE
   Het MCCE bestaat sinds 1 juli 2007. Het is een samenvoeging van het European Airlift Centre (EAC) en het Sealift Co-ordination Centre (SCC). Het centrum zit op Vliegbasis Eindhoven. Het EAC en SCC zijn ontstaan als resultaat van het NATO Defence Capability Initiative, vastgesteld in 1999. De resultaten van beide centra bleken zeer succesvol. De deelnemende landen bespaarden miljoenen euro´s door hun vraag naar lucht- en zeetransport te coördineren. Hierdoor wisten de landen zeker dat zij de transportmiddelen zo goed mogelijk inzetten.

2.6.6. European Air Transport Command

Het European Air Transport Command (EATC) is een samenwerking tussen België, Duitsland, Frankrijk, Luxemburg, Italië, Nederland en Spanje. Dit hoofdkwartier bepaalt de inzet van militaire luchttransportmiddelen en van bijtanken in de lucht (air-to-air refuelling). Het commando zit op Vliegbasis Eindhoven.

1. Doel EATC
   Het werk van het EATC moet leiden tot een efficiëntere inzet en betere coördinatie van de transport- en tankervliegtuigen.
   Het commando bestaat uit een hoofdkwartier dat alle aspecten van militair luchttransport regelt. Zoals planning en uitvoering van missies, training en vliegveiligheid. Eerder werkten de landen vooral samen op het gebied van planning. Maar het nieuwe commandocentrum heeft meer bevoegdheden en kan ook de inzet van de vliegtuigen bepalen.

2. Ontstaan EATC
   Het EATC bestaat sinds 1 september 2010 en heeft 200 man personeel. Het commando wisselt onder de landen.

3. Uitbreiding EATC
   Naast de huidige 7 is het ook voor andere landen mogelijk om deel te nemen aan het initiatief.

2.6.7. European Air Group

De European Air Group (EAG) is een militaire samenwerking tussen 7 landen, gebaseerd op een Intergovernmental Agreement (IGA).

1. Doel EAG
   De EAG verbetert de samenwerking tussen de verschillende luchtmachten met als doel de operationele capaciteiten te verbeteren. EAG houdt hierbij de gedeelde belangen in het oog. Het hoofdkwartier bevindt zich op het vliegveld RAF High Wycombe in Groot-Brittannië.

2. Oprichting EAG
   De EAG bestaat sinds 27 juni 1995 en begon als de France-British European Air Group (FBEAG). Een samenwerking tussen Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk. Beide landen werkten in de Golfoorlog en tijdens de oorlog in voormalig Joegoslavië nauw met elkaar samen. In november 1997 traden België, Duitsland, Italië, Nederland en Spanje toe tot de EAG. In 1998 volgde Italië.

3. Aansturing EAG
   De zogeheten Steering Group bestuurt de EAG. Deze groep bestaat uit de luchtmachtcommandanten van de verschillende lidstaten. Bij toerbeurt acteert een van hen als Director EAG. In 2008 en 2009 bekleedde de Nederlandse Commandant Luchtstrijdkrachten deze functie.

2.6.8. 1 (German/Netherlands) Corps

Het 1 (German/Netherlands) Corps is in 1995 opgericht. Het hoofdkwartier is in het Duitse Münster. Het is een van de NATO High Readiness Forces (Land) Headquarters. Het kan zich binnen 20 dagen helemaal ontwikkelen. Binnen en buiten het NAVO-verdragsgebied. Het is in staat om een internationale troepenmacht van ruim 50.000 militairen aan te sturen.

1. Staf HQ 1 (German/Netherlands) Corps
   De staf van het hoofdkwartier 1 (German/Netherlands) Corps bestaat uit 400 militairen en burgers. De meeste functies zijn gelijk verdeeld tussen Duitsland en Nederland. Ongeveer 70 functies zijn voor militairen van andere NAVO- en EU lidstaten. Engels is de officiële voertaal binnen het hoofdkwartier. 2 binationale bataljons ondersteunen het hoofdkwartier. Deze binationale bataljons bestaan uit Nederlands en Duits personeel.

2. Taken Eerste Duits-Nederlands Legerkorps
   De taken van het Eerste Duits-Nederlandse Legerkorps zijn:
   - De verdediging van het NAVO territorium als onderdeel van de NAVO hoofdverdedigingsmacht;
   - Vredesoperaties uitvoeren;
   - Missies onder leiding van de VN uitvoeren;
   - Humanitaire missies en nationale taken uitvoeren, zoals rampenbestrijding tijdens overstromingen.

2.6.9. Extended Air Defence Task Force

Nederland werkt samen met Duitsland in de raketverdedigingsorganisatie Extended Air Defence Task Force (EADTF). Dit is een samenwerking op het gebied van grondgebonden luchtverdediging en raketverdediging.

1. Taken EADTF
   De coördineert, plant en voert raketverdedigingen uit. Daarnaast ondersteunt EADTF gecombineerde activiteiten. Zoals operaties, oefeningen en opleidingen.
   Het personeel komt uit Duitsland en Nederland. Enkele observeerposities worden bemand door personeel uit de Verenigde Staten, Frankrijk en Polen.
   De EADTF kan dankzij de onafhankelijke positie in voorkomend geval bemiddelen tussen entiteiten, organisaties en/of landen. Ook biedt de raketverdediging expertise op het gebied van actieve verdediging, commandovoering en operationele inlichtingen. Deze activiteiten kunnen zowel voor de deelnemende landen, in coalitieverband als voor de NAVO worden uitgevoerd.

   Sinds 2008 maakt de EADTF gebruik van de faciliteiten van het Air Commando Ramstein te Ramstein-Miessenbach in Duitsland.

2.6.10. Division Schnelle Kräfte

Met zijn 2.000 militairen maakt 11 Luchtmobiele Brigade vanaf juni 2014 deel uit van de Division Schnelle Kräfte (DSK). Dit is een nieuw opgerichte snelle interventie-eenheid, waarin Nederland en Duitsland samenwerken.

De divisie benut zo optimaal de kwaliteit van personeel en materieel. Het biedt ook voordelen voor opleiding en training. Omdat de militairen op dezelfde manier werken, is inzet van de troepen gemakkelijker. Het samenvoegen van de Nederlandse brigade met Duitse eenheden bespaart ook geld.

1. Leren van elkaar
   De Duitse eenheden van de DSK, zo'n 8.500 manschappen, zijn gespecialiseerd in air borne: soldaten met parachutes uit een vliegtuig laten neerdalen. De luchtmobiele brigade heeft air mobile als specialiteit: luchtmobiel transport met helikopters die landen. Dat kan al dan niet in combinatie met air assault: aanvallen met gevechtshelikopters. Doel van de integratie is dat de eenheden van beide landen alles leren.

2. Inzet voor operaties
   Vanaf 2018 moet de divisie in staat zijn operaties uit te voeren. Nederland en Duitsland beslissen wel afzonderlijk over een eventuele inzet van troepen.

3. Leiding van de divisie
   Een Duits-Nederlandse staf leidt de divisie vanuit het Duitse Stadtallendorf. Die moet in 2016 operationeel zijn. De troepen blijven gelegerd op hun eigen locaties. Voor de luchtmobiele brigade zijn dat Schaarsbergen en Assen.

2.7. Non-gouvernementele organisaties (NGO's)

Ook non-gouvernementele organisaties (NGO's) zijn heel actief in crisisgebieden.
Het betreft een grote groep organisaties die niet commercieel van aard zijn en worden gedreven door humanitaire of religieuze opvattingen. Een organisatie zoals Artsen zonder Grenzen is onafhankelijk van de regering en de VN en opereert dus zelfstandig in een crisisgebied. Er zijn enkele honderden NGO's, die allemaal hun eigen doelstelling hebben met verschillende taken en kwaliteiten.
NGO's hebben vaak de sympathie van de internationale gemeenschap en doen vaak waardevol werk. NGO's zijn vaak veel eerder in een crisisgebied dan een vredesmacht. Als een militaire eenheid in zo'n gebied arriveert, is het ook van belang dat er gewerkt wordt aan een goede relatie met de al aanwezige NGO's. Belangrijk daarbij is dat NGO-medewerkers behandeld worden op basis van gelijkwaardigheid. Gebleken is dat een goede samenwerking tussen militairen en NGO's tot een beter resultaat leidt.

Het Internationale Rode Kruis, de Halve Maan en Red Crystal wordt door velen ook beschouwd als een NGO. Hoewel het inderdaad lijkt op een NGO, heeft het toch de juridische status van een 'internationale organisatie'.
Belangrijk hierbij is dat het Internationale Rode Kruis voor het grootste deel wordt gefinancierd uit vrijwillige bijdragen van regeringen.

Figuur 2-11 Embleem NGO's

2.8 AFKORTINGEN

BG	Battlegroup
CBRN	Chemisch Biologisch Radiologisch Nucleair
DSK	Division Schnelle Kräfte
EAC	European Airlift Centre
EADTF	Extended Air Defence Task Force
EAG	European Air Group
EAPR	Euro-Atlantische Partnerschapraad
EATC	European Air Transport Command
EMMF	European Multinational Maritime Force
EU	Europese Unie
EUFOR	European Force
EVDB	Europees Veiligheids- en Defensiebeleid
FBEAG	France-British European Air Group
GBVB	Gemeenschappelijk Buitenlands- en Veiligheidsbeleid
HQ	Headquarters
IFOR	Implementation Force
IGA	Intergovernmental Agreement
ISAF	International Security Assistance Force
ISIS	Islamitische Staat in Irak en Syrië
MC	Military Comité
MCCE	Movement Coordination Centre Europe
NAR	Noord-Atlantische Raad
NATO	North Atlantic Treaty Organization
NAVO	Noord-Atlantische Verdragsorganisatie
NGO	Non-gouvernementele organisatie
NGO	Non Governmental Organizations
NRF	NATO Response Force
OSCE	Organization for Security and Co-operation in Europe
OVSE	Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa
PfP	Partnership for Peace
RAF	Royal Air Force
SACEUR	Supreme Allied Commander Europe
SCC	Sealift Co-ordination Centre
SFOR	Stabilization Force
UK/NL AF	United Kingdom/Netherlands Amphibious Force
UNHCR	United Nations High Commissioner for Refugees
VN	Verenigde naties
WEU	West-Europese Unie

CBRN	Chemisch Biologisch Radiologisch Nucleair
DSK	Division Schnelle Kräfte
EAC	European Airlift Centre
EADTF	Extended Air Defence Task Force
EAG	European Air Group
EAPR	Euro-Atlantische Partnerschapraad
EATC	European Air Transport Command
EMMF	European Multinational Maritime Force
EU	Europese Unie
EUFOR	European Force
EVDB	Europees Veiligheids- en Defensiebeleid
FBEAG	France-British European Air Group
GBVB	Gemeenschappelijk Buitenlands- en Veiligheidsbeleid
HQ	Headquarters
IFOR	Implementation Force
IGA	Intergovernmental Agreement
ISAF	International Security Assistance Force
ISIS	Islamitische Staat in Irak en Syrië
MC	Military Comité
MCCE	Movement Coordination Centre Europe
NAR	Noord-Atlantische Raad
NATO	North Atlantic Treaty Organization
NAVO	Noord-Atlantische Verdragsorganisatie
NGO	Non-gouvernementele organisatie
NGO	Non Governmental Organizations
NRF	NATO Response Force
OSCE	Organization for Security and Co-operation in Europe
OVSE	Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa
PfP	Partnership for Peace
RAF	Royal Air Force
SACEUR	Supreme Allied Commander Europe
SCC	Sealift Co-ordination Centre
SFOR	Stabilization Force
UK/NL AF	United Kingdom/Netherlands Amphibious Force
UNHCR	United Nations High Commissioner for Refugees
VN	Verenigde naties
WEU	West-Europese Unie

Hoofdstuk 3

De Koninklijke Landmacht

3.1. Geschiedenis op hoofdlijnen

3.1.1. Vanaf 1814

1. Algemeen
   De Koninklijke Landmacht bestaat in 2014 200 jaar: 2 bewogen eeuwen. Wat er ook gebeurde, Nederland kon rekenen op haar militairen van de landmacht.

2. Scheveningse strand
   Op 30 november 1813 landde de prins van Oranje op het Scheveningse strand. In Den Haag wachtte een handjevol gewapende burgers zijn komst af. Deze vrijwilligers hadden het hart op de goede plaats. Zij schaarden zich achter hun vorst om te doen wat nodig was: vechten voor vrede en vrijheid. Het waren jonge mannen en ervaren officieren. 50 veteranen van het Staatse leger sloten zich bij hen aan. Zij sloegen een brug naar het oude leger van de Republiek der Verenigde Nederlanden. Dat was het roemrijke leger waarvoor Willem van Oranje met eigen geld de kiem legde: het leger van prins Maurits, van 'stedendwinger' prins Frederik Hendrik en van stadhouder Willem III.
   De Republiek kon bouwen op dit leger. Het Staatse leger was een lichtend voorbeeld voor vriend en vijand. Het introduceerde het onderofficierskorps en innoveerde het optreden in formatie. Professionaliteit en innovatie stonden hoog in het vaandel. De militairen hadden een vast geloof in de goede zaak: vechten voor het landsbelang.

3. Het nieuwe leger
   Op 9 januari 1814 stelde de prins, de latere koning Willem I, de organisatie van dit nieuwe beroepsleger vast. Dat is de verjaardag van de Koninklijke Landmacht.

   Enkele dagen later deed hij hetzelfde voor de militie. Die vormde het dienstplichtige deel van het leger. Een groot beroepsleger was te duur. Het was ook de vraag of zich voldoende beroepsmilitairen zouden aanmelden. Dienstplicht bood uitkomst. Daarmee beschikte het koninkrijk over een groot leger. Dienstplichtigen zouden nog tot in 1996 het gezicht van de landmacht bepalen.

4. Zegepraal en nederlaag
   Het nieuwe leger moest zich onmiddellijk bewijzen. Het verdreef eerst de laatste Fransen uit het land. In het jaar daarna, 1815, stond de Armee opnieuw tegenover Napoleon. Met Britten en Duitsers dwong het Nederlandse leger de Franse keizer bij Waterloo voorgoed op de knieën.

   In 1830 kwamen de Belgen in opstand. Ze wilden onafhankelijkheid. De koning stuurde het leger naar de zuidelijke Nederlanden. Frankrijk schoot de Belgen te hulp. Zij vestigden een eigen koninkrijk.

5. Een kalme velddienst
   Na de Belgische afscheiding koos Nederland voor neutraliteit. Als het moest, zou de landmacht dat gewapenderhand duidelijk maken. Toch beknibbelde het land op die garantie: er werd bezuinigd op het leger.

   De landmacht hoefde een eeuw niet te vechten. Wel leverden militairen steeds vaker bijstand aan de samenleving. Dat lag ook voor de hand: militairen zijn overal op voorbereid. De landmacht bezit de mankracht en het materieel. Militairen zijn mentaal en fysiek fit.
   Zij zijn loyaal. Het begon met 'kermiswacht', maar de inzet werd steeds grootschaliger en specialistischer. Nu is de Koninklijke Landmacht niet weg te denken als het om openbare veiligheid gaat.

3.1.2. Oorlogen

De landmacht mobiliseerde in 1870 en in 1914. De eerste keer kort, de tweede keer voor 4 jaar. Toen bleef het oorlogsgeweld buiten de grenzen. In 1940 liep het anders. Het Duitse leger overrompelde Nederland. Ondanks de heldenmoed van sommigen, liep het zelfvertrouwen een grote deuk op. Maar de landmacht hervond zich: op weg van Normandië naar het vaderland, in Nederlands-Indië en in Korea. Talloze monumenten herinneren aan het offer dat de landmacht bracht. Van de mannen en vrouwen die voor het Koninkrijk der Nederlanden op de bres stonden, kwamen er duizenden in vijandelijk vuur om het leven.

3.1.3. Geschiedenis na de Tweede Wereldoorlog

1. Het conflict in Nederlands-Indië (1945-1950)
   De jaren 1945-1949 staan geheel in het teken van de Indonesische kwestie.
   Direct na de Japanse capitulatie roepen Soekarno en zijn Nationalistische medestanders de onafhankelijke Republiek Indonesië uit. Nederland erkent de Republiek niet en zet alles op alles om Nederlands-Indië te behouden, desnoods met militaire consequenties. Het parlement en het overgrote deel van de Nederlandse bevolking steunt het kabinetsbeleid.
   Perioden van diplomatie en onderhandelen wisselen zich af met perioden van hevige strijd. Uiteindelijk geeft Nederland, onder zware druk van de verenigde Naties en de Verenigde Staten, toe. Indonesië krijgt eind 1949 zijn onafhankelijkheid.

2. De Koude Oorlog (1945-1990)

   a. Algemeen
      Na de Tweede Wereldoorlog kwam een wereldomspannende tegenstelling tussen de Verenigde Staten van Amerika en de toenmalige Sovjet-Unie aan het licht:
      De Koude Oorlog. De NAVO en het Warschaupact (alle communistische landen) bouwden omvangrijke legertroepen op. De spanningen zorgden meermaals voor gevaarlijke crisis in de internationale politiek.

   b. Nederland zoekt internationale aansluiting
      Tijdens de Tweede Wereldoorlog gaf Nederland de neutraliteitspolitiek op.
      Ons land sloot zich na de Tweede Wereldoorlog aan bij:
      - De West-Europese Unie (WEU, opgericht op 17 maart 1948);
      - De Noord-Atlantische Verdragsorganisatie (NAVO, opgericht op 04 april 1949).

   c. Nederland start wederopbouw na Indonesische kwestie
      Nederland kwam verwoest en verarmd uit de Tweede Wereldoorlog. Vervolgens drukte het conflict in Indonesië erg zwaar op de Nederlandse politiek, economie en financiën.
      Het belemmerende het Nationale herstel. De oplossing van de Indonesische kwestie in 1949 was een zege voor de wederopbouw. In 1950 startte Nederland de wederopbouw.
      De regering profiteerde hierbij van de in 1948 op gang gekomen Amerikaanse Marshallhulp (omvangrijke materiële hulp).

   d. Wederopbouw Landmacht
      De militairen van de Landmacht beleefden zware jaren in Indonesië. Zij dienden langer dan gedacht en de personele verliezen waren hoog. Na oplossing van het conflict in Indonesië kwam de opbouw en modernisering van de Landmacht langzaam op gang.
      Na 1950 maakte de Landmacht, geholpen door omvangrijke Amerikaanse militaire bijstand, een krachtige inhaalslag.

   e. Wederopbouw van de Nederlandse politiek
      In politiek opzicht keerden de vooroorlogse verhoudingen en partijen weer terug.
      Een grote hoeveelheid sociale wetgeving kwam tot stand en de welvaartstaat kreeg vorm. De verzuiling bleef vooralsnog intact. Verzuiling houdt in dat mensen met eenzelfde geloof of politieke voorkeur zich groeperen en eigen scholen, vakbonden en omroepen oprichten.

   f. Nederland verdedigt West-Europa tegen communisme
      De Koude Oorlog drukte een zwaar stempel op de Nederlandse binnen- en buitenlandse politiek. De Koude Oorlog bepaalde grotendeels de taak en samenstelling van de Landmacht. Nederland moest als bondgenoot West-Europese landen beschermen tegen een mogelijke inval van Sovjettroepen. Zo legerde de Landmacht in de jaren 60 landmachteenheden in West-Duitsland. Eind jaren 50 gaf Amerika de landmacht kernwapentaken.

   g. Onenigheid over versterking van het leger
      In de loop van de jaren 60 lag de nadruk op versterking van de strijdkrachten en wapens. De Landmacht streefde naar modernisering, mechanisering en motorisering en dit was dringend nodig. De politiek drong juist aan op herstructurering en inkrimping en stelde amper geld beschikbaar voor vernieuwing. Begroting, uitrusting en bewapening van de Landmacht bleven in de jaren 60 een permanent politiek en maatschappelijk twistpunt.

h. Politieke en maatschappelijke veranderingen
In de loop van de jaren 60 steeg het welvaartsniveau met sprongen. De eerste trekken van de consumptiemaatschappij werden zichtbaar. In deze tijd begon de verzuilde en autoritaire structuur van de politiek en maatschappij barsten te vertonen:
- De machtspositie van de traditionele partijen verminderde zienderogen;
- De kerken liepen leeg;
- Er ontstond een aparte jeugdcultuur;
- De televisie, een nieuw medium, beïnvloedde de vrijetijdsbesteding en levenshouding van de bevolking.

De gevestigde orde lag van alle kanten onder vuur. Deze trend zette in de daaropvolgende decennia door. Het leidde tot een versoepeling van waarden en normen en lossere maatschappelijke verhoudingen. Dit had voor de Koninklijke Landmacht verregaande gevolgen.

i. Landmacht niet geliefd in de jaren 60 en 70
De Landmacht had het tij niet mee in de publieke opinie van de jaren 60 en 70. De hoge kosten voor bewapening en materieel stuitten op verzet bij de Nederlanders. In de politiek en publieke opinie manifesteerde zich een sterke pacifistische stroming.
De "vermaatschappeling" van de Krijgsmacht zorgde voor veel onrust binnen en buiten het leger. Bij deze vermaatschappelijking stond een vraag centraal: Moet de Landmacht zich aanpassen aan de veranderde normen en waarden van de maatschappij? Zo ja, hoe?

j. Landmacht moderniseert dankzij Defensienota 1974
Ondanks de pacifistische stroming ging de ontwikkeling van de Landmacht door.
De Defensienota van 1974 (van Minister Vredeling) betekende een grote sprong voorwaarts voor de modernisering van materieel en bewapening.
Het gevolg was een succesvol gemoderniseerde Landmacht in de jaren 80.

k. De Koude Oorlog eindigt
In de tweede helft van de jaren 80 veranderden de internationale politieke verhoudingen drastisch:
- In Oost-Europa kwamen de communistische regimes ten val;
- Op 09 november 1989 viel de Berlijnse muur;
- Op 03 oktober 1990 vond de hereniging van Duitsland plaats;
- Op 01 juli werd het Warschaupact opgeheven;
- Eind 1991 valt de Sovjet-Unie uiteen.

De Koude Oorlog kwam abrupt tot een eind. De vijand die in de voorgaande decennia alle aandacht opeiste, verdween. Voor de Landmacht bracht dit ingrijpende veranderingen met zich mee.

3.1.4. De Landmacht na de Koude Oorlog (1990-Heden)

1. Algemeen
Het decennium na afloop van de Koude Oorlog stond in het teken van een ingrijpende herstructurering en inkrimping van de Koninklijke Landmacht.
Nu de dreiging van de Sovjet-Unie wegviel kon de Landmacht veilig inkrimpen.
De Nederlandse regering sprak van het innen van het "Vredesdividend".

2. De regering schaft de opkomstplicht af
De Koninklijke Landmacht veranderde drastisch van karakter.
In 1996 werd de opkomstplicht voor de militaire dienst opgeschort (uitgesteld).
Nederland krijgt een beroepsleger.

3. De Landmacht gaat vredesmissies uitvoeren
Tegelijkertijd veranderde de taakstelling van de Koninklijke Landmacht.
De Landmacht kreeg, naast de verdediging van het grondgebied, een gelijkwaardige tweede hoofdtaak, deelname aan vredesmissies. Het gaat hierbij om vredeshandhavende of vredesafdwingende missies in Verenigde-Naties of NAVO-verband. Het uitvoeren van VN-missies was niet nieuw voor de Nederlandse militairen. De Landmacht was in de jaren 50 en 60 al wereldwijd actief.
Vredesmissies spelen een prominente rol bij de Koninklijke Landmacht. De missies bepaalden de organisatie en werkwijze van de Landmacht in sterke mate. De Landmacht voert tot het jaar 2000 ongeveer 50 missies uit. Soms zijn die missies klein, andere keren gaat het om omvangrijke en langdurige missies.

Zomaar een willekeurige greep uit diverse missies die de Nederlandse krijgsmacht heeft uitgevoerd, beschreven, met het aantal militairen die bij deze missies betrokken waren en wat voor type missie het is geweest:

a. Korea oorlog/Nederlands detachement Verenigde Naties
   Duur : 16-07-1950 tot 24-01-1955 / Aantal militairen: 5.314
   Type missie : Vredesafdwinging

b. United Nations Truce Supervision Organization (UNTSO) Midden-Oosten
   Duur : 07-07-1956 tot heden / Aantal militairen: 593
   Type missie : Waarneming

c. United Nations Operation in the Congo (UNOC) Belgisch Congo
   Duur : 10-08-1960 tot 26-06-1963 / Aantal militairen: 19
   Type missie : Vredeshandhaving met afdwingende elementen

d. United Nations Interim Force in Lebanon (UNIFIL) Libanon
   Duur : 25-02-1979 tot 06-11-1985 / Aantal militairen: 8.675
   Type missie : Traditionele vredeshandhaving

e. United Nations Angola Verification Mission (UNAVEM) en de Central Mine Action and Training School (CMATS) Angola
   Duur : UNAVEM II, 05-07-1991 tot 08-02-1995 / Aantal militairen: 116
   Duur : UNAVEM III, 08-02-1995 tot 05-07-1997 / Aantal militairen: 117
   Duur : CMATS, 25-10-1995 tot 20-04-1999 / Aantal militairen: 32
   Type missie : Waarneming, vredeshandhaving (2^e generatie)

f. United Nations Protection Force (UNPROFOR) Joegoslavië
   United Nations Peace Forces (UNPF)
   Duur : 10-03-1992 tot 20-12-1995 / Aantal militairen: 9753
   Type missie : Vredeshandhaving (2e generatie) en waarneming

g. Vredesmissies in Haiti
   Duur : 01-11-1993 tot 11-04-1996 (diverse operaties) / Aantal militairen: 998
   Type missie : Afdwingen sancties, vredeshandhaving (2^e generatie)

h. WEU in Mostar (TASK FORCE MOSTAR)
   Duur : 25-07-1994 tot 31-10-1996 / Aantal militairen: 60
   Type missie : Vredeshandhaving (2^e generatie)

i. NAVO-verificatiemissie en Extraction Force (EF) Kosovo
   Duur : NAVO verificatiemissie, 13-02-1999 tot 24-03-1999/ Aantal militairen:38
   Duur : EF, 15-12-1998 tot 24-03-1999 / Aantal militairen: 206
   Duur : ALLIED HARBOUR, 14-04-1999 tot 10-07-1999 / Aantal militairen: 516
   Type missie : Evacuatiemacht

4. Inzet tegen het terrorisme
   a. Algemeen
   Na de terreuraanslagen in New York en Washington van 11 september 2001 beloven veel bondgenoten de Verenigde Staten steun in hun strijd tegen het internationale terrorisme. Nederland verricht onder andere wereldwijd hand- en spandiensten voor de Amerikaanse strijdkrachten.

   Operation Enduring Freedom
   Via back-fill operaties ondersteunt Nederland de verdediging van het Amerikaanse luchtruim. Ook zet Nederland zich in voor de Operatie Enduring Freedom (OEF) tegen Al Qaida en de Taliban in Afghanistan. Enkele jaren lang stuurt Nederland tankvliegtuigen, fregatten, maritieme patrouillevliegtuigen en onderzeeboten naar de wateren rondom het Arabische schiereiland. Zij voeren hier escorte- en beveiligingstaken uit.

Task Force 150
Nederland heeft in hetzelfde gebied vanaf december 2005 ruim 4 maanden het bevel over de multinationale maritieme Task Force 150.

Special forces in Kandahar
Daarnaast is een special forces-contingent actief in de zuidelijke Afghaanse provincie Kandahar (2005-2006). Ook deze inzet hoort bij operatie Enduring Freedom.

b. Bijdrage aan ISAF in Afghanistan
Ook draagt Nederland bij aan de International Security Assistance Force (ISAF). Vanaf december 2001 opereert ISAF in Afghanistan.
Om te beginnen zijn Nederlandse troepen betrokken bij de beveiliging van de hoofdstad Kabul (in de periode 2002-2003). Met een eigen Provincial Reconstruction Team (PRT) opereren zij ook in de provincie Baghlan in het noorden van het land (2004-2006)

Van 2006 tot en met 2010 zorgt de Nederlandse krijgsmacht met de Task Force Uruzgan voor beveiliging en wederopbouw in de Zuid-Afghaanse provincie Uruzgan. Hierin is onder meer een PRT opgenomen.

Van 2011 tot 2013 draagt Nederland bij aan de geïntegreerde politietrainingsmissie in Kunduz. De missie is vooral bedoeld om de Afghaanse politie in deze provincie te trainen. En om een basis te leggen voor de justitiële keten.

c. Naar Irak
Van juli 2003 tot maart 2005 nemen Nederlandse militairen deel aan de zogenoemde Stabilisation Force in Iraq (SFIR). Dit gebeurt nadat een coalitie onder Amerikaanse leiding het regime van de Iraakse dictator Saddam Hoessein heeft afgezet en Irak heeft bezet.

Nederland draagt bij aan de stabilisatiemacht (SFIR) welke Irak beveiligt en helpt bij de wederopbouw. Nederlandse militairen werken in de zuidelijke provincie Al Muthanna, samen met een Japans humanitair hulpbataljon.

3.2. Organisatie

3.2.1. Korte geschiedenis

Kort na de Tweede Wereldoorlog werd de landmacht georganiseerd in een Legerkorps van 5 divisies, waarvan 1 paraat en 4 mobilisabel zouden worden.
Later werd een aangepaste organisatie overwogen van 2 legerkorpsen, elk met één parate en één mobilisabele divisie.

Uiteindelijk kwam in de jaren zestig van de vorige eeuw een organisatie tot stand van één Legerkorps (het 1e Legerkorps) met 2 parate (de 1e en de 4e Divisie) en 1 mobilisabele (de 5e) Divisie. De mobilisabele Divisie bestond aanvankelijk overwegend uit infanterietroepen, maar werd begin jaren zeventig gemechaniseerd.
Naast het 1e Legerkorps kende de landmacht nog het Nationaal Territoriaal Commando (NTC), het Nationaal Logistiek Commando (NLC), het Geneeskundig Commando, het Commando Opleidingen Koninklijke Landmacht (COKL) en het Legerkorps Logistiek Commando (LLC).

De Divisies van het Legerkorps bestonden alle uit 1 pantser- en 2 pantserinfanteriebrigades. Op Korpsniveau was er daarnaast nog de Legerkorps Artillerie, bestaande uit 3 veldartilleriegroepen en een luchtdoelartilleriegroep en 1 mobilisabele infanteriebrigade.

Het NTC telde 2 mobilisabele infanteriebrigades en enkele mobilisabele infanteriebataljons. De organisatie van de landmacht stond in die periode in het teken van de Koude Oorlog, reden waarom in de jaren vijftig en zestig massaal gemechaniseerd en gepantserd werd: eind jaren tachtig telde de landmacht 913 tanks, enkele duizenden stuks pantserinfanterievoertuigen en ruim 400 stuks gemechaniseerde artillerie.

De landmacht leunde in die periode zwaar op de dienstplicht.
Zo'n 40.000 dienstplichtigen werden per jaar voor de eerste lichting opgeroepen en nog eens ca. 10.000 voor herhalingsoefening. De parate sterkte bedroeg tot in de jaren tachtig van vorige eeuw ongeveer 65.000 personen en na mobilisatie werden dat er ruim 210.000.

De val van het IJzeren Gordijn in 1989 heeft voor de krijgsmacht als geheel, maar vooral voor de landmacht grote gevolgen gehad. De dienstplicht werd voorlopig uitgesteld, de organisatie ging grondig reorganiseren en veel materieel werd afgestoten.

In ruil mocht de landmacht een luchtmobiele Brigade oprichten. De samenwerking met andere landen, met name met Duitsland, werd geïntensiveerd. Het Nederlandse 1e Legerkorps werd opgeheven.

In plaats daarvan werd samen met Duitsland een Legerkorps gevormd, het 1(GE/NL)Corps, waaraan beide landen een Divisie bijdroegen: Nederland de 1e divisie "7 december" en Duitsland de 7. Panzerdivision.

Begin 2004 is ook de Nederlandse 1e Divisie opgeheven en werd het Legerkorpshoofdkwartier omgevormd tot een hoofdkwartier dat kan worden ingezet als "High Readiness Forces Headquarters" (HRFHQ), een snel inzetbare NAVO strijdmacht op Legerkorpsniveau.

Nederland levert een deel het personeel van het hoofdkwartier, een deel van het Staf-ondersteuningsbataljon en een deel van het Cisbataljon (Communicatie- en Informatiesystemen).

3.2.2. Huidige organisatie

1. Algemeen

   Sinds het einde van de Koude Oorlog is de landmacht drastisch hervormd en ingekrompen. Dit heeft o.a. tot gevolg dat er geen eenheid van Divisiegrootte meer bestaat.

   De Commandant Landstrijdkrachten geeft nu de leiding aan het Commando Landstrijdkrachten. Deze is verantwoordelijk voor opleiding, gereedstelling, instandhouding en nazorg. De leiding voor wat betreft tactische inzet is in handen van de Commandant der Strijdkrachten (CDS).

   De Koninklijke Landmacht is een Nederlands krijgsmachtdeel, naast de Koninklijke Marine, de Koninklijke Luchtmacht en de Koninklijke Marechaussee.

   Sinds november 2005 is de Koninklijke Landmacht geen zelfstandige organisatie met een eigen bevelhebber meer. De operationele eenheden van de landmacht zijn toen opgegaan in het Commando Landstrijdkrachten (CLAS) en met het Commando Zeestrijdkrachten (CZSK) en het Commando Luchtstrijdkrachten (CLSK) als deel van de Nederlandse krijgsmacht direct onder de Commandant der Strijdkrachten geplaatst.

   De overige onderdelen van de landmacht zijn samengevoegd met soortgelijke onderdelen van marine en luchtmacht in twee ondersteunende defensieonderdelen: de Defensie Materieel Organisatie (DMO) en het Commando Dienstencentra (CDC).

   In november 2010 heeft de toenmalige minister van Defensie aangegeven dat de Krijgsmacht grondig moet reorganiseren en rekening dient te houden met inkrimpen van de organisatie. Een voorbeeld van deze inkrimping is dat de 2 tankbataljons van de Landmacht worden opgeheven.

   Ook de andere krijgsmachtdelen kregen met evenredige inkrimpingen te maken.
   Na de reorganisaties bedraagt de personele sterkte van de Krijgsmacht ongeveer 57.000 personen.

3.2.3. Organisatieschema CLAS

Figuur 3-1 Organisatieschema CLAS

3.2.4. Traditionele indeling van eenheden

1. Algemeen
   De Nederlandse bijdrage aan de landstrijdkrachten van de NAVO wordt geleverd door de Koninklijke Landmacht (KL). Afhankelijk van de uit te voeren taak is het personeel ingedeeld bij zogeheten 'Wapens en Dienstvakken'. Het personeel dat is ingedeeld bij een wapen heeft als hoofdtaak het voeren of het steunen van het daadwerkelijke gevecht, terwijl het personeel behorend tot een dienstvak het verlenen van logistieke steun als hoofdtaak heeft.

2. We onderscheiden de volgende wapens
   De Nederlandse bijdrage aan de landstrijdkrachten van de NAVO wordt geleverd door de Koninklijke Landmacht (KL). Afhankelijk van de uit te voeren taak is het personeel ingedeeld bij zogeheten 'Wapens en Dienstvakken'. Het personeel dat is ingedeeld bij een wapen heeft als hoofdtaak het voeren of het steunen van het daadwerkelijke gevecht, terwijl het personeel behorend tot een dienstvak het verlenen van logistieke steun als hoofdtaak heeft.

   a. Infanterie
      De infanterie is uitgerust met (pantser)voertuigen van verschillende typen en beschikt over wapens van een grote verscheidenheid. We noemen: mortieren, mitrailleurs en antitankwapens. Gepantserde rupsvoertuigen en eigen verbindingsmiddelen maken het mogelijk bij dag en nacht in moeilijk terrein, zelfstandig of met andere onderdelen van de landmacht op te kunnen treden. Voorts wordt beschikt over de luchtmobiele infanterie met gevechts- en transport helikopters. De opleiding is afgestemd zowel op de technische hulpmiddelen alsmede op de zware lichamelijke en mentale eisen, die aan de infanteristen worden gesteld.

   b. Cavalerie
      Het begrip cavalerie staat binnen de krijgsmacht tegenwoordig voor eenheden met gepantserde voertuigen. Er wordt onderscheid gemaakt naar zware cavalerie, lichte cavalerie en gepantserde cavalerie. De cavalerie is samengesteld uit tank- en verkenningseenheden. Voorheen vormden de tankeenheden de stootkracht van de brigade en waren uitgerust met zware tanks. Op dit moment behoort dit in Nederland thans tot het verleden; er zijn geen tanks meer in actieve dienst.

In een internationale omgeving kan men ze tegenkomen bij een samenwerkingsverband met bijvoorbeeld gemechaniseerde infanterie-eenheden. De verkenningseenheden zijn uitgerust met pantservoertuigen. Ze voeren verkenningen uit met het doel gegevens te verzamelen over de bedoelingen en de sterkte van de tegenstander. Ze worden bovendien vaak belast met de front- en flankbeveiliging van grote eenheden.

c. Artillerie
Bij dit wapen maakt men binnen onze krijgsmacht, onderscheid tussen de veldartillerie en de luchtdoelartillerie. De veldartillerie ondersteunt met haar grote vuurkracht de infanterie en de cavalerie. Daarvoor beschikt ze over ver reikende vuurmonden 155 mm Houwitser gemechaniseerd en 120 mm mortieren.
De luchtdoelartillerie moet aanvallen vanuit de lucht voorkomen en in ieder geval zoveel mogelijk hinderen. Daarvoor heeft ze de beschikking over hypermoderne radarvuurleidingsapparatuur, geavanceerde wapensystemen waarmee men doelen al op grote afstand kan opsporen, identificeren, volgen en onder vuur nemen.

d. Genie
De genie is het bouwvakkersgilde van de KL. De genie hindert de bewegingen van vijandelijke eenheden door het terrein aan te vullen met hindernissen, zoals het leggen van mijnenvelden, het construeren van draad hindernissen, het vernielen van bruggen, wegen en viaducten. De genie steunt de bewegingen van eigen eenheden in het terrein en op het water door het aanleggen van wegen, het bouwen van bruggen, het mijnenvrij maken van routes enzovoort. Ook levert de genie steun aan de eigen eenheden bij de bouw van schuilplaatsen, onderkomens, verdedigingswerken, compounds, enzovoort. Bij de inzet van KL-eenheden tijdens operaties draagt de genie zorg voor de behuizing van het personeel, keukens, werkplaatsen, toiletruimten, enzovoort. Tot haar taak behoort ook het ontsmetten van nucleaire, biologische en chemische besmettingen en het geven van advies hieromtrent.

e. Verbindingsdienst
Het Wapen van de Verbindingsdienst ondersteunt commandanten in het leidinggeven aan hun eenheden met de meest moderne communicatie- en informatiesystemen. Wij noemen dit commandovoeringondersteuning. Het wapen levert mensen die de commandanten adviseren op welke manier zij deze systemen zo goed mogelijk kunnen inzetten. De Verbindingsdienst stelt deze systemen beschikbaar en levert ook mensen die ze kunnen installeren en bedienen. Denk hierbij aan satellietsystemen, radiosystemen en tactische computernetwerken (TITAAN). Deze systemen worden technisch en fysiek beveiligd om de commandanten van betrouwbare informatie te voorzien en om lekken van informatie te voorkomen. De mensen en middelen van de Verbindingsdienst kom je op alle niveaus van de KL tegen.

3. We onderscheiden de volgende dienstvakken
   a. Logistiek
   De Bevooradings- en transporteenheden.
   De bevoorradingseenheden hebben een veelomvattende taak op het gebied van bevoorraden, beheren en het verlenen van diensten. Bevoorraden houdt in dat de troepen voorzien worden van levensmiddelen, kleding, uitrusting, brandstof, olie, smeermiddelen en munitie.
   Beheren wil zeggen het voeren van de verantwoordingsadministratie van alle goederen, die bij de eenheid in gebruik zijn. Dienstverlening betekent het leveren van werktroepen, het verzorgen van hygiënische voorzieningen, de gravendienst, de kantinedienst en het verzamelen en afvoeren van buitgemaakte en onbruikbaar geworden goederen. Tot de taak van de transporteenheden behoort het transporteren van personeel en materieel, wanneer dit niet met eigen transport van de betreffende eenheid kan gebeuren. Dit geldt voor verplaatsingen over land, door de lucht, per spoor of over water. Ook de planning, voorbereiding en verkeersleiding van deze transporten behoren tot de taak van de transporteenheden. De oude dienstvakken Technische dienst, Militaire Administratie en Geneeskundige dienst zijn binnen dit dienstvak opgenomen als afzonderlijke regimenten.

   De Technische Dienst zorgt ervoor dat het materieel van de KL in goede staat wordt gehouden en/of (preventief en curatief onderhoud)gebracht.
   Die zorg strekt zich onder andere uit over wiel- en rupsvoertuigen, wapens en richtmiddelen, instrumenten en gereedschappen.

De Militaire Administratie verzorgt de administratieve verwerking van alles wat met personeel, materieel en financiën te maken heeft. Personeel van de Militaire Administratie werkt op alle niveaus in de KL.

De Geneeskundige Dienst is belast met de medische en verpleegkundige verzorging van alle militairen. Dit geldt ook voor de tandheelkundige verzorging, de hygiëne en het in goede staat houden van het geneeskundige materieel. De Geneeskundige Dienst is verantwoordelijk voor het inrichten van een operationeel gezondheidszorgsysteem ten behoeve van de behandeling en het transport van zieken en gewonden. Dit operationeel gezondheidszorgsysteem bestaat uit geneeskundige behandelfaciliteiten Role 1 t/m Role 3. De Geneeskundige dienst is bovendien verantwoordelijk voor de bevoorrading van genees- en verbandmiddelen.

b. Militaire Juridische Dienst (MJD)
Tot dit dienstvak behoren officieren, die aan een Nederlandse universiteit de studie Nederlands recht hebben voltooid.
Het dienstvak heeft de volgende taken:
- Het adviseren omtrent de toepassing van bestaand recht;
- Het (mede)werken aan de totstandkoming van rechtsregels;
- Het geven van onderwijs op militair juridisch gebied;
- Het vervullen van functies in het militair justitiële apparaat, zoals de militaire kamer van de rechtbank.

c. Technische Staf (TS)
Tot dit dienstvak behoort personeel dat een studierichting heeft gevolgd aan een Technische Universiteit. Dit personeel vervult een leidinggevende, beleidsondersteunende, bestuur ondersteunende of adviserende taak met betrekking tot de materieelvoorziening van de KL.

d. Militaire Psychologische en Sociologische Dienst (MPSD)
Personeel van dit dienstvak doet onderzoek en brengt advies uit over organisatievraagstukken, motivatie en welbevinden van personeel, alsmede over een juiste afstemming tussen persoonskenmerken en functie-eisen (selectie en
opleiding). Naast deze meer algemene taken kan ten aanzien van individuele problemen, psychologische begeleiding en therapie worden gegeven.

e. LO/Sportorganisatie
De LO/Sportorganisatie levert een belangrijke bijdrage aan het onderhouden en verbeteren van de vereiste fysieke vaardigheid en de mentale fitheid van zowel eenheden als individuen.

3.3. Cultuur

3.3.1. Het domein van de Koninklijke Landmacht. (Bron C-LAS, okt 2012)

1. **De Koninklijke Landmacht vecht voor vrede en vrijheid.**
Wij vechten omdat wij (met de collega's van de krijgsmacht) de enigen zijn die dat kunnen als het moet. Dit doen we om Nederland, zijn mensen en zijn belangen te dienen en te beschermen. Wij zijn schild en slagzwaard! Wij strijden voor vrijheid en rechtvaardigheid in de wereld. Wij beschermen de zwakken, helpen waar mogelijk en bouwen waar anderen daar nog niet klaar voor zijn. Dat doen wij overal in de wereld: in steden, bergen, bossen en woestijnen. Samen met anderen, voor en met de mensen die we beschermen. Ook in Nederland beschermen we dagelijks onze burgers met nationale inzet.

2. **Wij dienen. Wij beschermen Nederland, binnen en buiten de grenzen**.
Door over de hele wereld te vechten voor vrede en vrijheid maken wij de wereld beter en zorgen wij voor een vrije handel. Door risico's te delen met onze bondgenoten zijn wij een geloofwaardig land, wat onmisbaar is voor ons aanzien en onze economie. En binnen de grenzen werken wij samen met onze nationale partners zodat Nederland zich veilig voelt.

3. **Wij opereren op land**.
Dat is ons domein. Dit is het terrein waar alle conflicten worden beslist, want conflicten gaan tussen mensen. Wij zoeken niet naar waardering, maar verdienen respect. Want wij doen wat moet, vechten voor vrede en vrijheid als dat nodig is. En brengen daarvoor de offers. Conflicten worden beslist op het land, daar staan wij tussen de mensen en kijken ze in de ogen. Wij kunnen iedere vijand aan, of hij nu gepantserd is en in formaties optreedt of bijna onzichtbaar. Op afstand en dichtbij. Zo veilig mogelijk, maar kwetsbaar als het moet. Wij verplaatsen door en opereren vanaf lucht, zee en land. Te voet of met snelle, hoogwaardige, goed beschermde voertuigen met superieure vuurkracht. Wij zijn goed getraind, wij hebben betrouwbare en inspirerende leiders en inzetbaar materieel. Onze organisatie is daarop ingericht en wij kunnen dat: Vechten voor Vrede en Vrijheid.

4. **Wij beheersen moderne systemen, maar ons beste systeem zijn wijzelf**.
   De mens. Dat is ons succes, dus die maken we beter. Zonder ons is er geen blijvende veiligheid. Niet in het verleden, niet in het heden en niet morgen. Door onze organisatie, aantallen en leiderschap kunnen wij rampen het hoofd bieden, in binnen- en buitenland. Als niets meer functioneert, blijven wij opereren. In situaties die niemand verwacht, zijn wij op ons best. Onze prijs is hoog, maar onze waarde onmisbaar. Nederland is ons waard. Onze mensen zijn de kracht van de landmacht.
   De basis voor ons succes is de wil om te winnen. Wij gaan door waar anderen moeten stoppen. Wij dienen Nederland en zijn integer, behulpzaam en moedig, maar als het moet ook hard en onstuitbaar. Wij kunnen incasseren zonder ons uit het veld te laten slaan en stellen het team boven ons zelf. Wij zijn professioneel en stralen dat naar buiten toe uit, ook buiten de dienst. Wij putten kracht uit onze verbondenheid met de collega's van Defensie en met onze internationale partners. Wij eren onze gesneuvelden, zorgen voor onze gewonden en steunen onze veteranen.

   Trefwoorden:
   - ✓ Esprit de corps
   - ✓ Gedragscode
   - ✓ Traditie
   - ✓ Professioneel
   - ✓ Teamwerk
   - ✓ Buddy systeem
   - ✓ Unieke organisatie
   - ✓ Waarden en normen
   - ✓ Krijgstucht

3.3.2. Visie: Vechten voor Vrede en Vrijheid

De Koninklijke Landmacht vecht voor vrede en veiligheid. Wij vechten omdat wij (met de collega's van de krijgsmacht) de enigen zijn die dat kunnen als het moet. Dit doen we om Nederland, zijn mensen en zijn belangen te dienen en te beschermen. Wij zijn schild en slagzwaard! Wij strijden voor vrijheid en rechtvaardigheid in de wereld. Wij beschermen de zwakken, helpen waar mogelijk en bouwen waar anderen daar nog niet klaar voor zijn. Dat doen wij overal in de wereld: in steden, bergen, bossen en woestijnen. Samen met anderen, voor en met de mensen die we beschermen. Ook in Nederland beschermen we dagelijks onze burgers met nationale inzet.

Onze mensen zijn de kracht van de landmacht. De basis voor ons succes is de wil om te winnen. Wij gaan door waar anderen moeten stoppen. Wij dienen Nederland en zijn integer, behulpzaam en moedig, maar als het moet ook hard en onstuitbaar. Wij kunnen incasseren zonder ons uit het veld te laten slaan en stellen het team boven ons zelf. Wij zijn professioneel en stralen dat naar buiten toe uit, ook buiten de dienst. Wij putten kracht uit onze verbondenheid met de collega's van Defensie en met onze internationale partners. Wij eren onze gesneuvelden, zorgen voor onze gewonden en steunen onze veteranen.

Conflicten worden beslist op het land, daar staan wij tussen de mensen en kijken ze in de ogen. Wij kunnen iedere vijand aan, of hij nu gepantserd is en in formaties optreedt of bijna onzichtbaar. Op afstand en dichtbij. Zo veilig mogelijk, maar kwetsbaar als het moet. Wij verplaatsen door en opereren vanaf lucht, zee en land. Te voet of met snelle, hoogwaardige, goed beschermde voertuigen met superieure vuurkracht. Wij zijn goed getraind, wij hebben betrouwbare en inspirerende leiders en inzetbaar materieel. Onze organisatie is daarop ingericht en wij kunnen dat: Vechten voor Vrede en Veiligheid.

3.4 AFKORTINGEN:

CDC	Commando Dienstencentra
CDS	Commandant der Strijdkrachten
CIS	Communicatie- en Informatiesystemen
CLAS	Commando Landstrijdkrachten
CLSK	Commando Luchtstrijdkrachten
CMATS	Central Mine Action and Trainings School
COKL	Commando Opleidingen Koninklijke Landmacht
CZSK	Commando Zeestrijdkrachten
DMO	Defensie Materieel Organisatie
EF	Extraction Force
HRFHQ	High Readiness Forces Headquarters
ISAF	International Security Assistance Force
KL	Koninklijke Landmacht
LLC	Legerkorps Logistiek Commando
LO	Lichamelijke Oefening
MJD	Militaire Juridische Dienst
Mm	Millimeter
MPSD	Militaire Psychologische en Sociologische Dienst
NAVO	Noord-Atlantische Verdragsorganisatie
NLC	Nationaal Logistiek Commando
NTC	Nationaal Territoriaal Commando
O.a.	Onder andere
OEF	Operatie Enduring Freedom
PRT	Provincial Reconstruction Team
SFIR	Stabilisation Force in Iraq
TS	Technische Staf
UNAVEM	United Nations Angola Verification Mission
UNIFIL	United Nations Interim Force in Lebanon
UNOC	United Nations Operation in the Congo
UNPF	United Nations Peace Forces
UNPROFOR	United Nations Protection Force
UNTSO	United Nations Truce Supervision Organization
VN	Verenigde naties
WEU	West-Europese Unie

Hoofdstuk 4

De Kazerne/Legerplaats

4.1. Functionarissen, verantwoordelijkheden en diensten

4.1.1. **Commandant Landstrijdkrachten** (C-LAS)

C-LAS is bevoegd om ter bevordering van noodzakelijke coördinatie binnen de KL, algemene uitvoeringsbepalingen met betrekking tot de inwendige dienst uit te geven. Indien de omstandigheden het vereisen kan C-LAS wijzigingen uitgeven op de in dit hoofdstuk genomen regels.

4.1.2. **Eerstaanwezend commandant** (EAC)

De EAC is door C-LAS aangewezen brigadecommandant die de verantwoordelijkheid draagt om ten behoeve van een hem toegewezen CLAS-object met alle commandanten en overige gebruikers tot een gezamenlijke aanpak van de handhaving van de ordedienst ORD te komen. De brigadecommandant kan die verantwoordelijkheid mandateren aan de hoogste in rang aanwezige commandant op het CLAS-object. De brigadecommandant blijft wel eindverantwoordelijke.

De EAC kan nadere regels stellen ter bevordering van de ORD. De EAC initieert het ORD-overleg met alle andere commandanten en overige relevante functionarissen op het CLAS-object. Dit overleg heeft tot doel overeenstemming te bereiken over welke maatregelen genomen dienen te worden ter handhaving van de ORD. De EAC legt de uitkomst van het ORD-overleg vast in een ORD-plan.

4.1.3. **Eenheidscommandant**

De commandant van een op een CLAS-object gelegerde eenheid is verantwoordelijk voor de organisatie en uitvoering van de inwendige dienst en handhaving van de ORD binnen zijn eenheid, zowel binnen als buiten de diensturen.

Naast de bepalingen die zijn opgenomen in dit voorschrift dient de eenheidscommandant tevens de overige voorschriften en aanwijzingen van de EAC en het BaseCo met betrekking tot de inwendige dienst op te volgen. Ook eenheidscommandanten kunnen nadere regels stellen, mits deze passen binnen de 'hogere' regelgeving en aanwijzingen en gelden voor hun eigen gebied van verantwoordelijkheid.

Eenheidscommandanten geven het eigen kader zo nodig opdracht buiten de diensturen toezicht te houden tijdens eenheidsactiviteiten (eindfeesten, barbecues, etc.) en indien nodig controles uit te voeren, zowel in de legeringsruimten als ook in de openbare ruimten op het CLAS-object.

De eenheidscommandant is bevoegd personen de toegang tot aan hem toegewezen objecten te ontzeggen. Voorts geeft de eenheidscommandant nadere bepalingen t.a.v. de wijze van uitvoering van de onderdeel diensten.

Ten behoeve van de coördinatie van zaken betreffende wonen en/of werken in aan zijn eenheid toegewezen (delen van) gebouwen, wijst de eenheidscommandant een functionaris aan die als contactpersoon voor de eenheid optreedt richting de overige instanties zoals BaseCo, FBD en de huismeestersgroep. De eenheidscommandant draagt zorg voor het bekend stellen van deze functionaris(sen) bij de AM BaseCo en de Servicebalie FBD. (Zie ook 4.1.8. Contactpersoon gebouw).

4.1.4. **Commandant BaseCo** (C-BaseCo)

De C-BaseCo is de functionaris die namens de brigadecommandant op de toegewezen CLAS-objecten uitvoering geeft aan de taken, verantwoordelijkheden en bevoegdheden behorende bij het hoofdgebruikerschap van een CLAS-object. De C-BaseCo is bevoegd personen de toegang tot een CLAS-object, de niet-eenheidsgewijze legering of de openbare ruimte te ontzeggen. Tevens is de C-BaseCo bevoegd namens de EAC nadere regels te stellen met betrekking tot de ORD in werk- en legeringsruimten.

C-BaseCo beslist in de regel in geschillen tussen de Accountmanager BaseCo en de eenheidscommandant (niveau bataljon/zelfstandige compagnie) op het gebied van werken en wonen op de kazerne; voor zover het geen aangelegenheden betreft op grond van artikel 29 van het Besluit medezeggenschap Defensie. Het nemen van een besluit geschiedt niet dan na een overleg met de eenheidscommandant.

4.1.5. **Accountmanager BaseCo** (AM BaseCo)
De AM BaseCo vertegenwoordigt de C-BaseCo op het hem toegewezen CLAS-object. Hij is namens de C-BaseCo beslissingsbevoegd voor het verlenen van faciliteiten. De AM BaseCo coördineert de totstandkoming van activiteiten van de verschillende facilitaire ondersteuners op de toegewezen locaties, treedt op als intermediair tussen facilitaire ondersteuners en gebruikers en fungeert als aanspreekpunt van het BaseCo.

4.1.6. **Locatiemanager Facilitair Bedrijf Defensie** (FBD)
Het FBD is de facilitaire dienstverlenende organisatie van Defensie. De locatiemanager FBD draagt zorg voor de levering van facilitaire diensten en producten. In de toekomst zal deze functionaris Locatiemanager CDC heten. Lees dan voor Locatiemanager FBD, Locatiemanager CDC.

4.1.7. **Huismeester van het FBD**
De huismeester beheert namens de Locatiemanager FBD de legeringsruimten en is belast met een aantal aan dit beheer gekoppelde taken. Voor de bewoners fungeert hij als eerste aanspreekpunt voor alle aangelegenheden, die op wonen betrekking hebben. De huismeester houdt t.a.v. de legeringsruimten toezicht op de naleving van de huishoudelijke bepalingen en het juiste gebruik van de onder zijn beheer gestelde (on)roerende zaken, treedt daar waar nodig signalerend op, rapporteert overlast en vernielingen en draagt zorg voor het (laten) herstellen van gebreken en defecten. Overlast en vernielingen worden door het FBD bij de (vertegenwoordiger van de) eenheidscommandant gemeld en de AM BaseCo wordt geïnformeerd.
De huismeester is ter uitvoering van zijn taak bevoegd tot het betreden van de woonvertrekken en voor zover noodzakelijk, tot het betreden van de slaapvertrekken, overeenstemming met de: 'Instructie voor het betreden van legeringsruimten'.

4.1.8. **Contactpersoon gebouw**
De eenheidscommandant wijst (een) contactperso(o)n(en) aan voor alle taken en verantwoordelijkheden ten aanzien van de aan de eenheid toegewezen (delen van) legerings- en kantoorgebouwen en werkplaatsen. Deze contactpersoon heeft taken in het kader van de ORD, veiligheid, infra, legionellabeheersing, sleutelveiligheid enz. en hij treedt in contact met de relevante instanties zoals BaseCo, FBD en de huismeestersgroep.
De namen van de aangewezen contactpersonen dienen te worden doorgegeven aan de AM BaseCo en de Servicebalie FBD.

4.1.9. **Dienstdoend functionarissen en diensten**
Een dienstdoend functionaris is een kaderlid dat een kazerne- of onderdeel dienst verricht in opdracht van de commandant dan wel een kaderlid dat op grond van zijn reguliere functie de commandant direct ondersteunt.

De EAC bepaalt met inachtneming van het vigerende veiligheidsbeleid of kazerne- en onderdeel diensten noodzakelijk zijn. Het opdragen van diensten geschiedt met inachtneming van hoofdstuk 7 AMAR en de Beleidsregel werk- en rusttijden door de commandant.
De EAC stelt in zijn ORD-plan nadere bepalingen vast ter uitvoering van de diensten. Deze zien toe op patrouillegang, tijdstippen melden, etc.
Kazernediensten hebben voorrang boven onderdeel diensten. Onderdeel diensten hebben voorrang boven de overige werkzaamheden.
Dienstdoend functionarissen dienen tijdens de actieve uitvoering van een onderdeel dienst als zodanig herkenbaar aan een rode armband om de linkerarm met daarop in witte letters de aanduiding van respectievelijk: OBD, OCD, OvD, OOCD, OOvD, of MvD. Alle diensten worden in GVT en ongewapend uitgevoerd.

1. Kazernediensten
   a. De ORD-dienst
      De ORD-dienst wordt uitgevoerd door een C-ORD, alsmede de naar het oordeel van de EAC vereiste overige ORD-functionarissen. De C-ORD en de overige ORD-functionarissen zijn verantwoording verschuldigd aan de EAC. ORD-functionarissen oefenen toezicht uit op de naleving van de bepalingen met betrekking tot de handhaving van de ORD op de kazerne en treden zo nodig op tegen ORD-verstoringen. In de regel wordt de dienst van C-ORD door een subalterne officier of een onderofficier met de rang van sergeant-majoor of een hogere rang verricht. De EAC bepaalt welke subalterne officieren c.q. onderofficieren voor de dienst van C-ORD in aanmerking komen. De overige ORD-functionarissen hebben minimaal de rang van sergeant.

2. Onderdeelsdiensten
   a. De Officier van Bataljonsdienst (OBD)
      De OBD is de functionaris die de bataljonscommandant, dan wel de commandant van overeenkomstig niveau, vertegenwoordigt buiten de diensturen en tijdens de diensturen voor zover de uitvoering van zijn taak en onvoorziene omstandigheden dat vorderen. De OBD is verantwoording verschuldigd aan de bataljonscommandant. De bataljonscommandant bepaalt welke tot het bataljon behorende (onder)officieren in aanmerking komen voor de dienst van OBD.

   b. De Officier van Dienst (OvD), dan wel Officier van Compagniesdienst, Eskadronsdienst, Batterijdienst (OCD), OED, OBtD)

      De OvD is de functionaris die ten aanzien van de inwendige dienst de commandant vertegenwoordigt buiten de diensturen en tijdens de diensturen voor zover de uitvoering van zijn taak en onvoorziene omstandigheden dat vorderen.
      De OvD is verantwoording verschuldigd aan de commandant en bij diens afwezigheid aan de OBD. De commandant bepaalt welke officieren en onderofficieren met de rang van sergeant-majoor of een hogere rang voor de dienst van OvD in aanmerking komen.

   c. De Onderofficier van Dienst (OOvD), dan wel Onderofficier van Compagniesdienst, Eskadronsdienst, Batterijdienst (OOCD), OOED, OOBtD)

      De OOvD is de functionaris die verantwoordelijk is voor de uitvoering van de in het kader van de inwendige dienst voor de eenheid en voor zijn functie gestelde regels. De OOvD is verantwoording verschuldigd aan de commandant en bij diens afwezigheid aan de OvD. De commandant bepaalt welke tot de eenheid behorende militairen met een lagere rang dan die van sergeant-majoor in aanmerking komen voor de dienst van OOvD.
      Op aanwijzing van de commandant kan de OOvD worden bijgestaan door een militair van Dienst (MvD). De commandant stelt voor de functie van MvD nadere uitvoeringsbepalingen vast.

4.2. Orde, Rust en Discipline (ORD)

4.2.1. Inleiding

Een integraal onderdeel van de inwendige dienst betreft de handhaving van de ORD. De ORD is het samenstel van regels omtrent de huishoudelijke orde op een object, met als doel het creëren van een veilig woon-en werkklimaat. De verantwoordelijkheid met betrekking tot de ORD-handhaving, ook buiten de diensturen, is primair neergelegd bij de eenheidscommandanten. Commandanten nemen daarom die maatregelen welke zij noodzakelijk achten om de ORD te waarborgen, zoals het instellen van diensten of het verschuiven van werkroosters. Verder horen de regels met betrekking tot de kazerne- en onderdeelsdiensten bij de ORD. Dit is nader uitgewerkt in hoofdstuk 4.1.

Omdat elk CLAS-object uniek is en omdat er veelal meerdere gebruikers zijn, heeft elk CLAS-object een EAC. De EAC heeft de eindverantwoordelijkheid om met alle andere commandanten en overige gebruikers tot een gezamenlijke aanpak van de handhaving van de ORD te komen. De inzet van personeel voor het uitvoeren van werkzaamheden en/of diensten in het kader van de handhaving van de ORD wordt situationeel bepaald. Effectieve en efficiënte inzet van personeel staat daarbij centraal. De EAC initieert hiertoe een zogenaamde ORD-overleg met alle andere commandanten en overige relevante functionarissen op het CLAS-object. Dit overleg heeft tot doel overeenstemming te bereiken over de maatregelen die moeten worden genomen ter handhaving van de ORD. De EAC legt de uitkomst van het ORD-overleg vast in een ORD-plan.

Het Besluit Medezeggenschap Defensie (BMD) is van toepassing. Daar waar ORD-maatregelen betrekking hebben op het woon- en leefklimaat bij de eenheid, stelt het hoofd van de diensteenheid ingevolge art. 29 van het BMD de medezeggenschapscommissie in de gelegenheid binnen een redelijke termijn hierover advies uit te brengen. Maatregelen die van toepassing zijn voor het gehele CLAS-object worden voorbereid in het ORD-overleg, waarin ook de Locatie Medezeggenschapscommissie (LMC) is vertegenwoordigt.

4.2.2. Melding incidenten

In geval van constatering van incidenten met betrekking tot de ORD wordt hiervan onverwijld melding gedaan aan de betrokken eenheidscommandanten en aan de EAC.

Altijd geldt dat in geval van vermoeden van een strafbaar feit, de betreffende commandant aangifte doet bij de KMar (conform artikel 78 WMT). SG A/963 is van toepassing voor wat betreft de melding van voorvallen.

4.2.3. Regels met betrekking tot de ORD binnen de openbare ruimten op het CLAS-object

Toegang tot het CLAS-object is uitsluitend toegestaan aan diegenen, die conform de Toegangsregeling Defensie (A/007) toestemming hebben. Indien de situatie daartoe aanleiding geeft, is de C-BaseCo bevoegd een bezoeker de toegang tot een CLAS-object te ontzeggen ter handhaving van de ORD.
De C-BaseCo is eveneens bevoegd een bezoeker de toegang tot de net-eenheidsgewijze legering (passantenkamers/onderofficiers-/officiershotel) te ontzeggen.
De C-BaseCo kan namens de EAC nadere regels m.b.t. de ORD vaststellen m.b.t. het gebruik van openbare ruimten (eetzaal, messes, filmzaal, parkeerruimte, etc.). Indien de situatie daartoe aanleiding geeft, is C-BaseCo of een door hem daartoe aangewezen functionaris bevoegd een bezoeker de toegang tot de openbare ruimten te ontzeggen ter handhaving van de ORD. Indien de situatie daartoe aanleiding geeft is C-LO/Sportgroep of een door hem daartoe aangewezen functionaris bevoegd een bezoeker de toegang tot de sportaccommodatie te ontzeggen ter handhaving van de ORD.

4.2.4. Het ORD-overleg

In het ORD-overleg komen die onderwerpen aan de orde welke van belang zijn voor de handhaving van de ORD op het CLAS-object. Dit overleg moet ertoe leiden dat op het CLAS-object een effectieve en efficiënte inzet plaatsvindt van personeel ter handhaving van de ORD met name in de avonduren. De uitkomst van het ORD-overleg wordt uiteindelijk vastgelegd in het ORD-plan.

Het ORD-overleg wordt voorgezeten door of namens de EAC. Aan de orde komen alle onderwerpen die van belang zijn voor de handhaving van de ORD op het CLAS-object.

Voor het ORD-overleg worden in ieder geval uitgenodigd: alle eenheidscommandanten van de op het CLAS-object gelegerde eenheden, de C-BaseCo, de AM BaseCo, de locatiemanager van het FBD, de wijkopperwachtmeester KMar en een vertegenwoordiger van respectievelijk de Defensie Bewaking- en Beveiligingsorganisatie (DBBO), C-LO/Sportgroep en het LMC. In overleg met de EAC kan dit overleg worden uitgebreid met andere functionarissen zoals: brigadeadjudant, bataljonsadjudant, CSM, cateraar, medegebruikers etc.

Het ORD-overleg vindt plaats zo vaak als de EAC dit noodzakelijk acht. Leden van het overleg kunnen de EAC verzoeken om een tussentijds overleg.

4.2.5. Het ORD-plan

De EAC stelt een ORD-plan op. Het ORD-plan geeft de maatregelen aan, die noodzakelijk zijn ter waarborging van de ORD ter plaatse. Een rooster van kazerne- en onderdeelsdiensten kan deel uitmaken van het ORD-plan. Het ORD-plan geeft een weerslag van wat in het ORD-overleg overeengekomen is met alle betrokken deelnemers aan het ORD-overleg.
Het concept ORD-plan wordt in het ORD-overleg besproken en vervolgens aangeboden aan de LMC/MC's. Zodra overeenstemming is bereikt ingevolgde het BMD, stelt de EAC het ORD-plan vast.

Het ORD-plan bevat:
- Doel van het plan;
- De periode waarvoor het ORD-plan geldt;
- Een overzicht van alle maatregelen die in het kader van handhaving van de ORD op het CLAS-object noodzakelijk worden geacht;
- Welke kazernediensten op het CLAS-object worden uitgevoerd;
- Welke onderdeelsdiensten door welke eenheden op het CLAS-object worden uitgevoerd;
- Een bereikbaarheidsregeling;
- Welke activiteiten het bewakingspersoneel van de DBBO dan wel ander bewakingspersoneel kan uitvoeren in het kader van ORD-handhaving;
- Welke activiteiten de wijkwachtmeester kan uitvoeren in het kader van ORD-handhaving;
- ORD-annexen waarin aanvullende ORD-maatregelen zijn opgenomen:
  - Huisreglement/Vaste Order, etc.
  - Maatregelen voor specifieke activiteiten (feesten, open dagen, etc.).

De EAC ziet toe op de goede uitvoering van het gestelde in het ORD-plan.

Het ORD-plan wordt naar behoefte periodiek aangepast in overeenstemming met de voornoemde procedure. Hierdoor kan flexibel worden geanticipeerd op veranderende omstandigheden.

4.3. Legering

4.3.1. Algemeen

Een verzoek tot legering wordt getoetst door de eenheidscommandant. De feitelijke toewijzing van legeringsruimten wordt uitgevoerd door de locatiemanager FBD, waarbij het streven is eenheidsgewijs te legeren. Bij schaarste draagt C-BaseCo zorg voor prioritering.

Het FBD houdt zich bezig met het beheren van de legeringsgebouwen, plannen en uitgeven van legering. De eenheid draagt zorg voor de belegging van legering binnen de toegewezen gebouwen.

C-BaseCo draagt zorg voor het opstellen van een huisreglement voor legering voor iedere locatie waar legering aanwezig. Dit document wordt vervolgens ter goedkeuring aangeboden aan het ORD-overleg. In het huisreglement voor legering worden zaken als procedures bij aankomst en vertrek, leefregels en regels omtrent gebruik van internet op de legeringskamer nader omschreven.

4.3.2. Het aanvragen van legering

1. Vast bestand
   Legeringsruimte kan door middel van Selfservice worden aangevraagd. Voor militairen is dit dfe 009 "Huisvesting door defensie" en voor burgermedewerkers is dit dfe 049 "Huisvesting op het militaire onderdeel". In de toelichting op het formulier staat in welke gevallen legering kan worden aangevraagd.

2. Opleiding
   Militairen in opleiding krijgen bij hun meldingsinstructies een link naar CDC Direct om hun legering aan te vragen.

3. Korte termijn
   Voor defensiemedewerkers kunnen per locatie een aantal passantenkamers ter beschikking zijn. Deze kunnen worden aangevraagd via CDC Direct (aanvraag legering korte termijn op een defensielocatie). Een passantenkamer wordt verstrekt via de servicebalie FBD.

   Indien noodzakelijk zijn sleutels af te halen bij de bewakingsgroep, die de eerstvolgende werkdag voor 08.30 uur de betreffende huismeester informeert. Indien er geen passantenkamer aanwezig is, kan de defensiemedewerker alleen na ontvangst van een non-availability verklaring van het FBD zelf in nachtverblijf voorzien door een hotelkamer te boeken (zie ook FAQ 195 in DIDO).

4.3.3. Regels met betrekking tot de ORD binnen de werk- en legeringsruimten op het CLAS-object

De C-BaseCo kan namens de EAC nadere regels (binnen de kaders van het ORD-overleg) vaststellen m.b.t. de ORD in werk- en legeringsruimten. De commandant is verantwoordelijk voor de handhaving van de ORD binnen de werk- en legeringsruimten van de eigen eenheid.

Gemengd verblijf op de legeringsruimten van personeel en/of bezoekers van verschillend geslacht is niet toegestaan tussen 24.00 uur en 06.00 uur. Mannelijk en vrouwelijk personeel wordt op afzonderlijke kamers gelegerd en bij voorkeur in verschillende clusters. In beginsel worden stellen (zowel van verschillend als gelijk geslacht) ook op afzonderlijke kamers gelegerd, maar C-BaseCo kan hier in specifieke gevallen van afwijken.

De eenheidscommandant is bevoegd bezoekers de toegang tot de werkruimten en legeringsruimten van zijn eenheid te ontzeggen ter handhaving van de ORD.
Binnen de legeringsruimten vindt het toezicht plaats door dienstdoende functionarissen van de eenheid. De eenheidscommandant of een door hem daartoe aangewezen functionaris is bevoegd een ieder tijdelijk de toegang tot de accommodatie te ontzeggen ter handhaving van de ORD. Binnen de legeringsruimten heeft de facilitair medewerker huisvesting (huismeester) van het Facilitair Bedrijf Defensie (FBD) een signalerende functie voor wat betreft de ORD. De huismeester meldt de bevindingen (waaronder ook bijvoorbeeld vernielingen) aan de betrokken eenheidscommandanten, locatiemanager FBD en de AM BaseCo.

Indien de situatie hiertoe aanleiding geeft, kan de eenheidscommandant besluiten een militair niet langer te legeren. Dit besluit dient schriftelijk en gemotiveerd aan de militair bekend te worden gesteld.

Met betrekking tot het betreden van legeringsruimten wordt verwezen naar bijlage 3: Instructie voor het betreden van legeringsruimten, in hoofdstuk 4.8.

4.3.4. Telefonische bereikbaarheid en gebruik diensttelefoon

Eenieder is zelf verantwoordelijk voor het nauwkeurig doorgeven aan het thuisfront, waar hij/zij bereikbar is. De eventueel in een legeringsgebouw, uiten de legeringskamers, geplaatste telefoon dient te worden beschouwd als diensttelefoon. Het gebruik van deze telefoon voor privégesprekken is niet toegestaan, behalve bij calamiteiten en noodgevallen.

4.3.5. Gebruik legeringskamers

De vaste kamerindeling is weergegeven op het formulier 'Indeling legeringskamer' of in het huisreglement. Het staat de bewoners vrij om van de vaste kamerindeling af te wijken en de kamer naar eigen inzicht en voorkeur in te richten en daarbij gebruik te maken van eigen meubilair en wandversiering, mits de bepalingen in het huisreglement hieromtrent worden nageleefd. Het gebruik van privézaken op de legeringskamers geschiedt op eigen risico.

Het huisreglement is ook bepalend voor het aansluiten van elektrische apparatuur en voedselbereiding op de legeringskamer.

4.3.6. Schade

Bij constatering van schade aan of vermissing van rijksgoederen, (on)roerende zaken in legeringsgebouwen of overige infrastructuur op defensieterrein dient de gebruiker dit, door middel van CDC Direct, te melden aan de servicebalie FBD.
Door zorg van de servicebalie FBD worden de eenheidscommandant (of een door deze daartoe aangewezen functionaris) en de AM BaseCo geïnformeerd. In het geval sprake is van verdenking van strafbare feiten, dient de commandant aangifte te doen bij de KMar.

Op grond van de Beleidsregel inzake schadeverhaal Defensiepersoneel (MP 31-110/1140) kan schade op defensiemedewerkers worden verhaald. Schade in de zin van deze beleidsregel kan worden gedefinieerd als alle vormen van schade door Defensie geleden, veroorzaakt door handelen of nalaten door de defensiemedewerker.
Onder de hiervoor bedoelde vormen van schade wordt mede begrepen schade als gevolg van fraude, diefstal, verduistering, alsmede schade geleden door derden voor zover Defensie tot betaling van die schade gehouden is.

Schade die in het kader van de vervulling van de aan de defensiemedewerker opgedragen taken en/of werkzaamheden is ontstaan, kan alleen verhaald worden indien er sprake is van opzet of bewuste roekeloosheid. Schade die buiten dat kader is ontstaan, kan op de defensiemedewerker worden verhaald indien er sprake is van verwijtbaar handelen.

In geval van schade veroorzaakt door meerdere personen kan het bevoegd gezag het schadebedrag naar rato van verwijtbaarheid voor een ieder vaststellen, voor zover de individuele mate van verwijtbaarheid kan worden vastgesteld.

Indien in het geval van schade veroorzaakt door meerdere personen de individuele verwijtbaarheid voor de schade niet is vast te stellen, is een ieder voor het gehele schadebedrag aansprakelijk. Wanneer één van de personen het gehele schadebedrag betaalt, zijn de andere personen vrijgesteld van het betalen van het opgelegde schadebedrag aan Defensie. Dit laat onverlet de mogelijkheid tot onderlinge verrekening.

Het bevoegd gezag tot afhandeling van de schade ten aanzien van militairen en burgerambtenaren die geplaatst zijn bij een brigade:
- C-cie tot € 2.500,-;
- C-bat tot € 50.000,-;
- C-brig > € 50.000,-.

Het bevoegd gezag ten aanzien van militairen die niet geplaatst zijn bij een brigade :
- C-PLC tot € 50.000,-;
- C-DP&O > € 50.000,-.

Het bevoegd gezag ten aanzien van burgerambtenaren die niet geplaatst zijn bij een brigade is D-DP&O.

4.3.7. Vertrek
Beëindiging van de legering (vast bestand) dient te worden aangevraagd door middel van dfe 009 (militairen) of dfe 049 (burgermedewerkers). Voor vertrek dient contact te worden opgenomen met de huismeester. Met hem/haar worden afspraken gemaakt met betrekking tot overdracht van de legeringsruimte, inventaris, sleutels e.d. De kamer wordt door de vertrekkende bewoner in de oorspronkelijke staat opgeleverd.
Indien dit niet gebeurt en er schade wordt geconstateerd (die ook kan bestaan uit het achterlaten van spullen die moeten worden afgevoerd), kan schadeverhaal worden toegepast.
(Zie hiervoor 4.3.6. Schade).

4.4. Faciliteiten

4.4.1. Kazernering en kazerneringgoederen
Een Het FBD draagt zorg voor gebruiksgerede infra conform de normering. Het beheer van alle kazerneringgoederen is een verantwoordelijkheid van het FBD.

Per onderdeel of eenheid is een functionaris aangewezen die belast is met de regeling en indeling van goederen en het houden van periodieke tellingen. Goederen mogen alleen gebruikt worden voor doeleinden waarvoor zij bestemd zijn. Ze mogen niet buiten het object gebracht worden en niet verplaatst worden binnen het gebouw, tenzij daarvoor toestemming is verleend door C-BaseCo of een door hem daartoe aangewezen functionaris.

Bij beschadiging of vermissing dient een VRA (in tweevoud) te worden opgemaakt; de beslissing van de bevoegde commandant wordt erop vermeld. Indien van toepassing kan schadeverhaal worden toegepast. (Zie hiervoor ook 4.3.6. Schade).

4.4.2. Gebruik was-/droog-/onderhoudsruimtes
Onderhoud aan PGU dient uitsluitend te geschieden in de daarvoor bestemde onderhoudsruimte(n). De gebruiker draagt er zorg voor dat deze onderhoudsruimte(n) na gebruik opgeruimd en schoon achtergelaten worden. De droogkamers mogen uitsluitend worden gebruikt voor het drogen van kleding en/of uitrusting.

4.4.3. Maaltijden
Tegen betaling kan een maaltijd (ontbijt, lunch en diner) gebruikt worden in de eetzalen. Daarnaast kan bijvoorbeeld per afnemende eenheid voeding verkregen worden bij oefeningen.

4.4.4. Aangepaste voeding
Defensiepersoneel aan wie om reden van geloofsovertuiging of levensbeschouwing of op medische grond aangepaste voeding wil, kan dit bij de Locatiemanager Paresto melden.

4.4.5. Voeding en drank bij evenementen
Het is niet toegestaan om bij evenementen op militaire objecten buiten Paresto (of indien van toepassing de door Defensie gecontracteerde cateraar) om voeding en/of drank te betrekken en aan te bieden.

4.4.6. Gebruik kazernefaciliteiten voor particuliere doeleinden
Verzoeken voor gebruik kazernefaciliteiten voor particuliere doeleinden dienen via Bureau Maatschappelijke Dienstverlening (MaDi) te worden ingediend en zullen kritisch worden bezien. Het BaseCo heeft hierin een adviserende rol.

4.4.7. Uitoefenen van een bedrijf, bijvoorbeeld een kapsalon
Het uitoefenen van een bedrijf op een kazerne wordt gezien als (structureel) medegebruik en hiervoor dient via C-BaseCo toestemming te worden gevraagd aan Defensie Vastgoed Management (DVM).

4.4.8. Postregeling
De (privé)post kan bij het FBD in de postkamer worden afgehaald of wordt door het FBD tijdens postrondes bezorgd.

4.4.9. Stalling vervoermiddelen
Het stallen van vervoermiddelen is alleen na toestemming van C-BaseCo toegestaan op of in daarvoor door het BaseCo aangewezen plaatsen of voorzieningen. Het stallen van delen van) vervoermiddelen in de legeringsgebouwen is niet toegestaan. Zie het huisreglement en de Vaste Orders voor specifieke aanwijzingen.

4.4.10. Kabel en aansluitingen

Alle zaken m.b.t. aanleg, wijziging, onderhoud, storing en defectmelding aan (CAI)-kabel en aansluitingen dient de eenheidscommandant of gebouwencommandant te richten aan de Servicebalie FBD.

Voor verstoringen en overige informatie over het Internet op de Werkplek (IodL) en Draadloos Internet Defensie (Dridef) is er de Servicedesk Defensie op intranet of via telefoonnummer *06-733.

4.4.11. Wasgoed

Militaire kleding en andere daarvoor in aanmerking komende textielgoederen (zoals beddengoed) kunnen voor reiniging worden aangeboden, dan wel daarvoor bestemde ruimtes door eigen zorg gereinigd worden. Het FBD treft regelingen voor reiniging van het wasgoed.
In de huishoudelijke bepalingen staan de procedures voor de reiniging van het wasgoed vermeld. Het beddengoed (lakens, sloop of dekbedovertrek) kan wekelijks, volgens vast rooster, worden geruild bij de huismeester.

4.4.12. Gladheidsbestrijding

Gladheidsbestrijding (sneeuwvrij maken/zout strooien) nabij kantoor- en legeringsgebouwen en werkplaatsen is een verantwoordelijkheid van de eenheid. Het FBD verstrekt strooizout voor het bestrijden van gladheid op voetpaden. Hoofdroutes op de kazerne worden door zorg van een door DVD gecontracteerd bedrijf gestrooid.

4.4.13. Schoonmaak en afval(stoffen)

1. Schoonmaken van gebouwen
   In de contractueel te onderhouden gebouwen dient te worden schoongemaakt door een gecontracteerd schoonmaakbedrijf. Indien een gebouw niet naar behoren is schoongemaakt, dient dit onmiddellijk schriftelijk aan de Locatiemanager FBD te worden gemeld. Maandelijks wordt door zorg van het FBD een kwaliteitsinspectie gehouden op basis van een steekproef met als doel de kwaliteit van de geleverde diensten te beoordelen.

2. Opslag en afvoer van afvalstoffen
   Op de kazerne zijn voor het gescheiden inzamelen van afval diverse bakken geplaatst. De volgende afvalsoorten worden gescheiden ingezameld: huishoudelijk afval, glas, oud-papier en karton, ijzer (oud), frituurvet, spijs- en bakoliën en klein gevaarlijk afval (KGA). Voor de afvoer van houtafval, grofvuil en (van rijkswege verstrekte) koelkasten, diepvriezers, tv's, accu's, koffie- en frisdrankapparaten e.d. dient contact op te worden genomen met de medewerker milieu van het FBD. Poetslappen dienen te worden omgeruild bij de medewerker milieu van het FBD.

3. Afvalregeling
   Prullenbakken dienen bij langdurige afwezigheid geleegd te zijn. Per gebouw staan er aparte papierkratten.

4.4.14. PGU, wapens en particuliere goederen

a. Wapens dienen te worden opgeslagen in de wapenkamer.
b. Wapenonderhoud dient in de wapenonderhoudsruimte te geschieden. Het is verboden in de legeringskamer wapenonderhoud te plegen.
c. Iedere militair is er voor verantwoordelijk dat zijn persoonlijke gevechtsuitrusting en particuliere goederen volgens de door de eenheid aangegeven regels zijn opgeborgen en dat de bij hem in gebruik zijnde opbergruimten deugdelijk zijn afgesloten.
d. Onverminderd de bevoegdheden van de KMar, mogen in de kazerne aanwezige particuliere goederen door het BaseCo worden ingevorderd indien deze goederen de veiligheid of de gezondheid van personen dan wel de veiligheid van zaken in onmiddellijk gevaar kunnen brengen. Wanneer de orde en rust in de kazerne, de hygiëne of veiligheid door de particuliere goederen in gevaar worden gebracht, kan de eigenaar de opdracht worden gegeven de goederen buiten de kazerne te brengen.

4.5. Integrale veiligheid

4.5.1. Persoonlijke veiligheidsregels

1. Alcohol
   Gebruik van alcoholhoudende dranken buiten de diensturen is in beginsel toegestaan in kantines en legeringskamers. Ten aanzien van bepaalde categorieën leerlingen kan het gebruik van alcohol worden beperkt. Dit geldt in ieder geval voor leerlingen die hun initiële opleiding volgen aan de Koninklijke Militaire School (KMS). Voor ontheffing van deze regel dient toestemming te worden gevraagd aan de EAC. Alcohol is in ieder geval nooit toegestaan voor personen jonger dan 18 jaar. Alcoholgebruik of de effecten daarvan mogen het functioneren van de defensiemedewerker niet beïnvloeden, noch mag dit leiden tot overlast voor anderen.

2. Drugs
   Defensie en drugs zijn onverenigbaar. Het is verboden op militaire objecten verdovende middelen (drugs) te gebruiken, voorhanden te hebben of te verhandelen. Bij constatering of bij het vermoeden van overtreding wordt te allen tijde de eenheidscommandant gewaarschuwd en zal aangifte worden gedaan bij de KMar.
   Zie ook bijlage 1: Uitvoering drugsbeleid Defensie (Aanwijzing SG A/925), in hoofdstuk 4.8.

4.5.2. Algemene veiligheidsregels

1. Wapens en munitie
   Het is niet toegestaan in de legeringsruimten wapens en/of (delen van) munitie aanwezig te hebben, tenzij de eenheidscommandant hier toestemming voor gegeven heeft. De AM BaseCo dient hiervan op de hoogte te zijn gebracht.

2. Fotografie
   Fotografie (analoge, digitale, fotografische, video- en filmopnamen) op een militair onderdeel is verboden. In legeringsgebouwen en recreatieruimten (messes, kantines etc.) is fotografie bij uitzondering toegestaan. Buiten deze locaties is fotografie niet toegestaan zonder voorafgaande schriftelijke ontheffing.
   Deze ontheffing kan worden verleend door de AM BaseCo of de veiligheidsfunctionaris. De ontheffing geldt uitsluitend voor fotografie op de aangegeven c.q. vermelde plaats(en) en tijd(en). De ontheffing wordt verleend onder voorwaarde dat gemaakte opnamen zo snel mogelijk ter beoordeling aan de AM BaseCo of de veiligheidsfunctionaris worden overlegd. Het staat de commandant van het onderdeel vrij de ontheffing in te (laten) trekken. Indien een overtreding van het verbod wordt vermoed of geconstateerd, dient de Defensiemedewerker dit in de lijn te melden. Zie ook Defensie Beveiligingsbeleid, Nr. C/006.

4.5.3. Milieuzorg

a. De zorg voor het ons omringende milieu is een verantwoordelijkheid van ons allen.
b. Daarom moet elke Defensiemedewerker zorgvuldig omgaan met het milieu waarin hij woont en werkt. Dit betekent dat iedere Defensiemedewerker de voorschriften en regels met betrekking tot het milieu stipt dient na te leven. Zie de lokale milieuaanwijzing en het VS 2-1995 aangaande systematische milieuzorg in de KL.
c. Voordat de Defensiemedewerker werkzaamheden uit gaat voeren, die negatieve gevolgen voor het milieu zouden kunnen hebben, dient hij zich goed op de hoogte te stellen van de inhoud van de van toepassing zijnde voorschriften. Wanneer Defensiemedewerkers gaan werken met bijvoorbeeld brandstoffen, olie, smeermiddelen, giftige of gevaarlijke stoffen, moeten zij goede kennis hebben van de juiste handelwijze met betrekking tot deze voor het milieu gevaarlijke stoffen, en dienen zij daar naar te handelen. Men dient de NLD Milieuwet- regelgeving te hanteren of de strngere regels van het gastland.
d. Bij vragen over regelgeving met betrekking tot de zorg voor het milieu, kan de Defensiemedewerker terecht bij zijn eigen milieucoördinator op bataljonsniveau, de stafmedewerker Milieu van de Brigadestaf of de AM Milieu van BaseCo.
e. C-BaseCo stelt namens de EAC nadere regels met betrekking tot de milieuzorg, voortvloeiend uit de vergunning voor de objecten en legt deze vast in de BaseCo Aanwijzing Milieu.
f. Als er ondanks goede voorzorgsmaatregelen, toch iets is misgegaan en er negatieve gevolgen voor het milieu dreigen te ontstaan, moet de Defensiemedewerker onmiddellijk zijn eenheidscommandant en de AM BaseCo waarschuwen en maatregelen treffen die de negatieve gevolgen zullen beperken of teniet doen. Wanneer er sprake is van een milieu-incident, moet de commandant een aantal meldingen verrichten. Zo is de commandant van de eenheid verplicht een milieu-incident, waarbij nadelige gevolgen ontstaat zijn of dreigen te ontstaan, zo spoedig mogelijk te melden aan de desbetreffende C-BaseCo. Bovendien moet een commandant wanneer er sprake is van een (mogelijk) strafbaar feit altijd aangifte doen bij de KMar. Voorts moet er een Melding Voorval worden gedaan conform SG A/963.

4.5.4. Brandveiligheid
Iedere Defensiemedewerker dient zich op de hoogte te stellen waar zich de brandblusmiddelen, uitgangen en nooduitgangen bevinden. Tevens dient een ieder op de hoogte te zijn van de instructie "Hoe te handelen bij brand", Deze is geplaatst bij elk veiligheidsmiddel binnen het gebouw (bij de brandslanghaspel).
Zie voor het plaatsen van (privé) elektrische apparatuur het huisreglement.

4.5.5. Bedrijfshulpverlening (BHV)
In artikel 15 van de Arbeidsomstandighedenwet zijn algemene richtlijnen opgenomen betreffende de uitvoering van de BHV. BHV is gericht op het opvangen van calamiteiten onder vredesomstandigheden, zoveel mogelijk aangepast aan de organisatie van de normale bedrijfsvoering.
Bij het opzetten van een dergelijke organisatie wordt er van uitgegaan dat de externe hulpverleningsorganisaties de hulpverlening z.s.m. overnemen.
Op de complexen van het CLAS moet een BHV-organisatie aanwezig zijn. In het Voorschrift Brandweer, Bedrijfshulpverlening en Rampenbestrijding Commando Landstrijdkrachten (VS 2-1578) zijn uitvoeringsbepalingen opgenomen die nodig zijn om voor elk object van het CLAS een adequate BHV-organisatie op te richten en in stand te houden.

4.5.6. Calamiteiten
Bij calamiteiten gelden de aanwijzingen zoals opgenomen in het Veiligheidsmanagementsysteem Defensie (VMS, MP 12-100, Procedure 9).

4.5.7. Ontruimingsoefening
De eenheid draagt zorg voor het jaarlijks beoefenen van een ontruiming in het kader van veiligheid voor zowel werkplaatsen als legerings- en kantoorgebouwen.

4.5.8. Legionellabeheersing
De eenheid doet een melding bij de Servicebalie FBD als een gebouw langer dan drie weken niet gebruikt zal worden, bijvoorbeeld als gevolg van een uitzending of oefening. Het FBD draagt dan zorg voor het doorspoelen van leidingen in het kader van legionellabeheersing.

4.6. Sport en ontspanning

4.6.1. Sport, ontspanning en fysieke fitheid
Van iedere militair wordt geëist dat hij of zij fysiek fit is. Dat betekent dat het lichaam soms zware en/of langdurige inspanning onder veelal slechte omstandigheden moet kunnen verdragen. Ieder militair moet kunnen voldoen aan Militaire Basiseisen en Vaardigheden (zoals de MBV, DCP en FIT, zie CDS Aanwijzing A-700, Gereedstelling). Door de LO/Sportgroep wordt hiertoe Lichamelijke ontwikkeling en sport (LO/Sport) gegeven.

4.6.2. Sportaccommodatie
Per locatie worden openingstijden van de sportaccommodatie bekend gesteld.

4.6.3. Speelautomaten/kansspelen
Op de kazerne zijn de bepalingen van de Wet op kansspelen, het Kansspelbesluit en het Speelautomatenbesluit van toepassing. Kansspelen die prijzen, waaronder geld of goederen van welke aard dan ook uitkeren, zijn niet toegestaan op militaire terreinen (dit geldt dus ook voor bijvoorbeeld het spelen van een kaartspel om geld). Ook is het niet toegestaan apparaten, niet zijnde behendigheidsautomaten, te plaatsen.

4.7. De wijkopperwachtmeester
De Koninklijke Marechaussee (KMar) op en rondom de kazerne

4.7.1. De wijkbureaus
De politietaken van de Koninklijke Marechaussee bestaan uit het handhaven van de militaire - en openbare orde op militaire terreinen en het strafrechtelijk handhaven van de rechtsorde. Samen met het Openbaar Ministerie en de militaire commandanten maakt de KMar tot op lokaal niveau afspraken over de aanpak van problemen. Uw veiligheid staat bij de KMar voorop. Daarom werkt de KMar zo dicht mogelijk bij u in de buurt. De meeste grote kazernes in Nederland werken met wijkbureaus. Deze zijn veelal op of vlakbij de kazerne te vinden. Eén van de kerntaken van de KMar is de militaire politiezorg en het leveren van een bijdrage aan de integriteit van de krijgsmacht. Om de verbinding met de krijgsmacht te versterken is gekozen voor het concept van wijkbureaus: dichtbij en laagdrempelig. Met een wijkbureau wordt de informatiepositie voor de KMar versterkt, de zichtbare aanwezigheid vergroot en kan er sneller uitvoering worden gegeven aan de politieprocessen. Sinds 2013 heeft de KMar op de meeste militaire kazernes wijkbureaus ingevoerd. Afhankelijk van de grootte van de kazerne en de geplande

werkzaamheden wordt de sterkte van het wijkteam bepaald.

4.7.2. Wijkteam

Het wijkbureau wordt bezet door een wijkteam welke bestaat uit minimaal 3 opsporingsambtenaren en staat onder leiding van een opperwachtmeester. Een eerste (ELNT) en tweede teamleider (AOO) of een dag coördinator dragen zorg voor de dagelijkse sturing. Ook de wijkopperwachtmeester maakt deel uit van het wijkteam.
Het wijkbureau is in de regel tijdens de militaire werktijden geopend. Indien er buiten deze tijden activiteiten zijn, is het wijkbureau ook buiten deze tijden geopend. De militaire politiezorg kent door toedoen van de meldkamer KMar nog steeds een 24/7 bereikbaarheid. Noodhulp, een taak die verleend wordt vanuit het wijkteam, wordt buiten de bezetting van het wijkbureau in eerste aanleg verzorgd vanuit een brigade. In het geval dat een KMar brigade niet tijdig kan voorzien in noodhulp, zal er voor worden gezorgd dat de nationale politie ter plaatse komt. De KMar zal wel altijd ter plaatse komen om de zaak over te nemen. Naast noodhulp op de kazerne is het wijkteam verantwoordelijk voor de uitvoering van de informatie gestuurde taken en beschikbaarheid. Zij zijn zichtbaar en aanspreekbaar aanwezig op de kazerne. Zij houden zich primair bezig met Service & Intake en secundair met Handhaving.

U kunt op het wijkbureau terecht voor alle voorkomende zaken en problemen waarmee u tijdens het verblijf op de kazerne wordt geconfronteerd.

Zoals:
- Aangiften
- Vermissingen
- Slachtofferhulp
- Bemiddeling
- Juridische vragen
- Doorverwijzing naar hulpverlening instanties
- Voorlichting
- Ondersteunen bij evenementen
- Preventie
- Overig advies

4.7.3. In het buitenland

Ook als u op uitzending of oefening gaat of in het buitenland bent geplaatst, zult u meestal de KMar aantreffen. Ook daar levert de KMar een bijdrage aan uw veiligheid en die van de Staat. De KMar zorgt er mede voor dat u bij een gebeurtenis niet onder de buitenlandse, maar onder de Nederlandse strafwet blijft vallen.

AFKORTINGEN:

KMar Koninklijke Marechaussee

4.8. Overig

4.8.1. Roken

De tabakswet en het rookverbod staan in het teken van de bescherming van de gezondheid van de niet-roker. In alle openbare ruimten binnen het CLAS geldt een rookverbod.

De e-sigaret is in de regelgeving (nog) niet gekwalificeerd als een tabaksproduct en valt daarom niet onder de tabakswet. Zolang de regelgeving niet anders voorschrijft, is het rookverbod niet van toepassing op de e-sigaret.

4.8.2. Dagindeling

De dagindeling wordt uitgevoerd conform de vaste orders van de eenheid.

4.8.3. Werk- en Rusttijden

De werk- en rusttijden van het personeel dienen in overeenstemming te zijn met de bepalingen opgenomen in hoofdstuk 4 BARD respectievelijk hoofdstuk 7 AMAR en de bijbehorende beleidsregels. Bij het vaststellen van de dagindeling van de eenheden wordt rekening gehouden met de tijden van de faciliteiten die door de dienstverleners (CDC) worden geleverd.

4.8.4. Inspecties door civiele instanties

Personen die op grond van een wettelijke bepaling een inspectie op een kazerne wensen te houden, dienen zich eerst te melden bij het BaseCo. Deze dient het inspectieteam alle medewerking te verlenen aan het eind van de inspectie een kort (schriftelijk) verslag naar het naast hogere niveau te sturen.

De eenheid dient op de hoogte gesteld te worden van de inspectie en kan in voorkomend geval optreden als contactpersoon.

4.8.5. Medezeggenschap

Gelet op het bepaalde in artikel 29 van het Besluit medezeggenschap Defensie stelt het hoofd van de diensteenheid de medezeggenschapscommissie in de gelegenheid binnen een redelijke termijn advies uit te brengen over een voorgenomen maatregel met betrekking tot:

a. De wijze waarop de arbeids- en dienstvoorwaarden bij de diensteenheid worden toegepast;
b. De wijze waarop het algemeen personeelsbeleid bij de diensteenheid wordt uitgevoerd;
c. Aangelegenheden op het gebied van de veiligheid, de gezondheid en het welzijn in verband met de arbeid bij de diensteenheid;
d. Aangelegenheden met betrekking tot het woon- en leefklimaat bij de diensteenheid;
e. De organisatie en werkwijze binnen de diensteenheid;
f. De technische en economische dienstuitvoering bij de diensteenheid.

De medezeggenschapscommissie gaat niet over individuele personele aangelegenheden.

4.8.6. Inzamelingen

Inzamelingen door externe instanties (niet-Defensie) op kazernelocaties zijn niet toegestaan. Inzamelingen door op de locatie gelegerde eenheden of personen zijn alleen toegestaan na instemming van het BaseCo. De instemming kan alleen verkregen worden op basis van een schriftelijk verzoek waarin het doel van de inzameling is verwoord evenals de wijze waarop de inzameling is verwoord evenals de wijze waarop de inzameling zal plaatsvinden. De inzameling mag uitsluitend plaatsvinden in messes en kantines tijdens de pauzes en/of buiten de diensturen.

4.8.7. Bijlage 1: Uitvoering drugsbeleid Defensie (Aanwijzing SG A/925)

Doelstelling van de aanwijzing

Het Defensie beleid ten aanzien van het gebruik van en handel in drugs is verwoord in de brief van de staatssecretaris van 16 april 1997. Mede met het oog op het toenemende gezamenlijk optreden tussen de defensieonderdelen, ziet deze aanwijzing op een geharmoniseerde uitvoeringspraktijk.

Het gebruik of aanwezig hebben van drugs, om welke reden dan ook, door militairen wordt niet getolereerd. Een direct en onvoorwaardelijk inzetbare krijgsmacht noodzaakt tot een scherp drugsbeleid, gelet op de negatieve effecten die drugs hebben op de inzetbaarheid. Ook vanuit een oogpunt van veiligheid van het personeel is het volstrekt ontoelaatbaar dat militairen drugs gebruiken, mede gelet op de lange tijd dat de werkzame stoffen actief zijn in het lichaam. Ook het feit dat het gezamenlijk gebruiken van drugs kan leiden tot een groepsbinding die is gebaseerd op negatieve gronden is een reden om actief op te treden tegen drugs binnen de krijgsmacht. Voorts is algemeen bekend dat drugshandel verbindingen heeft met andere vormen van criminaliteit. Ten slotte wordt het aanzien van het militaire ambt ernstig geschaad wanneer militairen zich op enigerlei wijze inlaten met drugs.

Het binnen of buiten het grondgebied van Nederland brengen, bereiden, bewerken, verwerken, verkopen, afleveren, verstrekken, vervoeren, aanwezig hebben, vervaardigen of gebruiken van hard en softdrugs door militair personeel wordt dan ook niet getolereerd. Deze gedragingen zijn strafbare feiten en kwalificeren zich als wangedrag dan wel verregaande nalatigheid in de vervulling van de plichten.

1.1 Begripsbepalingen

Voor toepassing van dit beleid wordt verstaan onder:

a. Harddrugs: de in Lijst I behorende bij de Opiumwet voorkomende stoffen dan wel de stoffen aangewezen krachtens artikel 3a, vijfde lid, van die wet;
b. Softdrugs: de in Lijst II behorende bij de Opiumwet voorkomende stoffen dan wel de stoffen aangewezen krachtens artikel 3a, vijfde lid, van die wet;
c. Drugs gebruiken: het consumeren/tot zich nemen van hard- dan wel softdrugs;
d. Hoeveelheid: tot en met 5 gram softdrugs is een gebruikershoeveelheid.

1.2 Sanctiebeleid

1. Hoofdregel

Als hoofdregel wordt voor ontslag voorgedragen de militair die binnen of buiten het grondgebied van Nederland:

a. Harddrugs of softdrugs bereidt, bewerkt, verwerkt, verkoopt, aflevert, verstrekt, vervoert, vervaardigt of zich daar op enigerlei wijze mee inlaat;
b. Harddrugs aanwezig heeft (ongeacht de hoeveelheid);
c. Meer dan een gebruikershoeveelheid softdrugs aanwezig heeft;
d. In diensttijd[1] softdrugs tot maximaal een gebruikershoeveelheid, aanwezig heeft of gebruikt;
e. In privé-tijd softdrugs - tot maximaal een gebruikershoeveelheid - aanwezig heeft of gebruikt indien hij/zij is gekleed in uniform, het gebruik/bezit wordt geconstateerd op een militaire locatie of gebruik plaatsvindt met of ten overstaan van, andere militairen;
f. Softdrugs aanwezig heeft of gebruikt, nadat hij of zij eerder schriftelijk is gewaarschuwd voor het plegen van deze handelingen.

Het ontslag wordt verleend wegens wangedrag of verregaande nalatigheid in de vervulling van zijn plichten (plichtsverzuim); de ontslaggronden als bedoeld in artikel 39, tweede lid, aanhef en onder l, respectievelijk, van het Algemeen militair ambtenarenreglement. Dit ontslag wordt verleend zonder het predicaat 'eervol'.

[1] Onder diensttijd wordt in dit geval mede verstaan de periode dat personeel beschikbaar dient te zijn voor de uitoefening van de dienst en daarvoor door middel van een vergoeding of toelage wordt gecompenseerd (o.a. dienstreisvergoeding, VVHO-toelage, vaartoelage, oefentoelage).

Dit ontslag wordt in het algemeen vooraf gegaan door schorsing[2] in verband met het voornemen hem/haar ontslag te verlenen. De, ingevolge artikel 19 van het Inkomstenbesluit militairen respectievelijk artikel 36 van het Inkomstenbesluit burgerambtenaren defensie bevoegde functionaris, draagt er zorg voor dat de bezoldiging van de geschorste medewerker in verband met de schorsing wordt gekort, tenzij bijzondere omstandigheden zich daartegen verzetten.

2. Schriftelijke waarschuwing
Als regel wordt de militair van wie voor de eerste maal wordt aangetoond dat hij een gebruikershoeveelheid softdrugs aanwezig heeft dan wel softdrugs gebruikt, en waarbij geen relatie met de dienst is zoals bedoeld in punt 1, onder d en e, schriftelijk gewaarschuwd. In de waarschuwing wordt aangegeven dat een volgende overtreding van het drugsbeleid wordt gevolgd door schorsing en ontslag. Het voor de schriftelijke waarschuwing te hanteren format is als bijlage bij deze aanwijzing gevoegd.

3. Bijzondere positie militair personeel Koninklijke Marechaussee
De positie van de Koninklijke Marechaussee als politieorganisatie van de krijgsmacht legt op de militairen van de Koninklijke Marechaussee een extra verantwoordelijkheid. Derhalve geldt voor hen de hierboven onder 2 weergegeven uitzondering op de hoofdregel niet.
Wanneer bij een militair die behoort tot de Koninklijke Marechaussee wordt aangetoond dat hij op welke wijze dan ook softdrugs aanwezig heeft dan wel softdrugs gebruikt, volgt ontslag.

4. Bijzondere positie personeel geplaatst in het Caraïbisch gebied
Nederlands militair personeel speelt een grote rol in de drugsbestrijding in het Caraïbisch gebied. Het aanzien van het militaire ambt en daarmee de geloofwaardigheid van die drugsbestrijding, loopt ernstige schade op indien niet wordt opgetreden tegen personeel dat zich op enigerlei wijze inlaat met drugs. Voor Nederlands militair personeel geplaatst in het Caraïbisch gebied geldt dan ook dat wanneer voor de eerste maal wordt aangetoond dat het zich inlaat met softdrugs op een manier waarvoor normaliter een waarschuwing volgt, naast de schriftelijke waarschuwing ook de maatregel van repatriëring wordt opgelegd. Voor militair personeel van de Koninklijke Marechaussee volgt echter in alle gevallen ontslag, conform hetgeen hierboven onder punt 3 is vermeld.

Strafrecht
Naast de hiervoor beschreven rechtspositionele maatregelen kan ook strafrechtelijk worden opgetreden. Hierbij is van belang dat voor militairen een stringenter opsporings- en vervolgingsbeleid geldt dan in het algemeen. In dit verband wijs ik u er op dat de commandant, op grond van artikel 78 van de Wet militair tuchtrecht, verplicht is onverwijld aangifte te doen bij een opsporingsambtenaar (van de Koninklijke Marechaussee) indien hij kennis heeft van een strafbaar feit. Het bewerken, verwerken, verkopen, afleveren, verstrekken, vervoeren, vervaardigen of aanwezig hebben van hard of softdrugs is zo'n strafbaar feit. De commandant dient te handelen conform het bepaalde in de Richtlijnen voor commandanten betreffende opiumwetdelicten (MP11-55/1, 810) en conform het bepaalde in de aanwijzing SG A/868 (Eenvormige procedure voor het instellen van huishoudelijke onderzoeken).

Ook van het gebruik van drugs moet aangifte worden gedaan. Aan gebruik gaat immers het strafbaar gestelde "aanwezig hebben" vooraf.

1.3 Toepassing van dit beleid op het burgerpersoneel
Het burgerpersoneel aangesteld bij het Ministerie van Defensie, ongeacht bij welk defensieonderdeel hij zijn werkzaamheden verricht, komt in het algemeen niet voor operationele inzet in aanmerking. Het staat evenwel vast dat het burgerpersoneel in belangrijke mate bijdraagt aan de processen die leiden tot de operationele inzetbaarheid van de krijgsmacht. Vanwege deze nauwe relatie is het evident dat het binnen of buiten het grondgebied van Nederland aanwezig hebben, gebruiken, bereiden, bewerken, verwerken, verkopen, afleveren, verstrekken, vervoeren, vervaardigen van hard of softdrugs of zich daar op enigerlei wijze mee inlaten, ongeacht de vraag of dit gebeurt binnen of buiten een defensielocatie evenmin wenselijk is.

Wanneer dergelijke gedragingen in het verlengde liggen van de functie-uitoefening of, indien zij buiten het kader van de functievervulling plaatsvinden en het belang van het Ministerie van Defensie schaden kunnen zij als plichtsverzuim in de zin van artikel 99 van het Burgerlijk Ambtenarenreglement Defensie (BARD) worden aangemerkt en met een in de omstandigheden passende sanctie, als opgenomen in artikel 100 van het BARD, te worden bestraft waarbij de sanctie in proportie met de gedraging dient te zijn.

[2] Militair: artikel 34, tweede lid, onderdeel b, van het AMAR.
Burgerambtenaar: artikel 109, tweede lid, onderdeel b, van het BARD

1.3.1 Voorlichting

Aan dit drugsbeleid dient al voor de aanstelling bekendheid te worden gegeven. Hiertoe wordt bij de sollicitatiebescheiden die aan de aspirant-defensiemedewerker worden toegezonden een folder omtrent het binnen Defensie geldende drugsbeleid gevoegd.
In de initiële opleiding en bij de vervolgopleidingen dient aandacht aan het drugsbeleid te worden besteed. De hoofden van de defensieonderdelen dragen zorg voor blijvende aandacht voor het drugsbeleid zodat dit bij een ieder bekend is.

Informatie-eigenaar, inwerktreding en bekendstelling

Informatie-eigenaar van deze aanwijzing is de Hoofddirecteur Personeel. De volgende beleidsbrieven worden ingetrokken:

- De brief met nummer S 21229
  van de bevelhebber der zeestrijdkrachten van 17 mei 1993;
- De brief met nummer JZ/1998/8995
  van de bevelhebber der landstrijdkrachten van 7 april 1998;
- De brief met nummer B96.056.646/2078
  van de bevelhebber der luchtstrijdkrachten van 20 augustus 1996;
- De brief met nummer 20.935/26839
  van de commandant der Koninklijke Marechaussee van 3 juli 1996.

Deze aanwijzing treedt in werking met ingang van de dag volgende op de dag van publicatie op het intranet. Van publicatie wordt mededeling gedaan in de Defensiekrant en in de periodieken van de defensieonderdelen.

De Secretaris-Generaal

w.g.

drs. A.H.C. Annink

4.8.8. Bijlage 2: Leidraad voor leidinggevenden met randvoorwaarden bij inwijdingsrituelen (Aanwijzing SG A/925)

Versie: 25 september 2013

Inleiding

Inwijdingsrituelen vinden overal binnen de krijgsmacht plaats en kennen een lange traditie. Het belangrijkste doel van inwijdingsrituelen is het simuleren van de saamhorigheid en de "esprit de corps". Inwijdingsrituelen hebben een toegevoegde waarde zolang de geestelijke en lichamelijke toestand van degene die het ritueel ondergaat, worden gerespecteerd en zijn/haar veiligheid is gewaarborgd. Inwijdingsrituelen zijn bovendien functioneel als hiermee leer- en vormingsdoelen worden nagestreefd (zie bijlage).
Om zeker te stellen dat bij alle inwijdingsrituelen de geestelijke en de lichamelijke toestand als ook de veiligheid van degene die het inwijdingsritueel ondergaat worden gewaarborgd, zullen leidinggevenden duidelijke criteria bij de uitvoering van inwijdingsrituelen moeten hanteren.
Het doel van deze aanwijzing is om binnen de kaders van de Gedragscode Defensie nader richtlijnen te geven ten behoeve van de voorbereiding, de uitvoering, de evaluatie en de controle op inwijdingsrituelen.

Voorbereiding

De leidinggevende is verantwoordelijk voor de kaders van het inwijdingsritueel.
Dit betekent concreet:

(1) De organisatoren van het inwijdingsritueel stellen tijdig een programma op dat zij vooraf ter goedkeuring aan de leiding voorleggen. In het programma staat een omschrijving van de activiteiten, met vermelding van doel, plaats en duur;
(2) De activiteiten in het programma zijn gericht op leer- en/of vormingsdoelen;
(3) De in te wijden persoon wordt van te voren van zijn/haar inwijding op de hoogte gesteld en krijgt een globaal beeld van de daarmee verband houdende activiteiten, als ook de naam van de lokale vertrouwenspersoon met wie hij/zij zo nodig contact kan opnemen;
(4) Er dient voorafgaand aan de uitvoering van het programma een (schriftelijke) risicobeoordeling van dat programma plaats te vinden;
(5) Indien er sprake is van wijzigingen in het programma dient er opnieuw een (schriftelijke) risicobeoordeling van dat programma plaats te vinden.

Uitvoering
Om zeker te stellen dat het programma volgens plan verloopt, gelden de volgende richtlijnen:
(1) Bij de uitvoering van de activiteiten rond de inwijding zijn twee kaderleden aanwezig waarvan er één is belast met het toezicht en de ander als eindverantwoordelijke optreedt;
(2) Het gebruik van alcohol is slechts toegestaan bij het ceremoniële gedeelte van de inwijding en met (schriftelijke) toestemming van de leiding;
(3) Inwijdingsrituelen vinden bij voorkeur op een militaire locatie en bij voorkeur bij daglicht plaats;
(4) De veiligheid van alle betrokkenen is zeker gesteld.

Evaluatie
Na afloop van de inwijdingsrituelen vindt een evaluatie plaats, inhoudende dat:
(1) Leidinggevenden zich actief op de hoogte stellen over het verloop van het programma van het inwijdingsritueel, zowel bij de organisatoren als bij de persoon/militair(en) die het inwijdingsritueel heeft/hebben ondergaan;
(2) Degene die het inwijdingsritueel heeft ondergaan moet bij eventuele onregelmatigheden in staat worden gesteld een beroep te kunnen doen op het Meldpunt Ongewenst Gedrag en/of lokale vertrouwenspersoon;
(3) Inwijdingsrituelen regelmatig op hun leer- en vormingsdoelen worden getoetst.

Bijlage bij CDS Aanwijzing met randvoorwaarden bij inwijdingsrituelen

Leer- en vormingsdoelen
Inwijdingsrituelen zijn functioneel zolang ze gericht zijn op leer- en vormingsdoelen. Deze leer- en vormingsdoelen kunnen per krijgsmachtdeel verschillend zijn. Hieronder volgt een opsomming die niet uitputtend is.

Leerdoelen
(1) Toetsen van de Gedragscode Defensie
(2) Saamhorigheid, groepsgevoel
(3) "Esprit de Corps"
(4) Teambuilding
(5) Samenwerken
(6) Leren van tradities en gewoonten van de krijgsmacht
(7) Leren van de geschiedenis van de eenheid
(8) Normen en waarden

Vormingsdoelen
(1) Zelfdiscipline, gedisciplineerd zijn
(2) Ethisch bewustzijn, groepsethiek
(3) Doorzettingsvermogen
(4) Prestatiegericht
(5) Improvisatievermogen
(6) Communicatieve vaardigheden
(7) Betrouwbaarheid/eerlijkheid
(8) Relativerend vermogen

Tot slot
U als leidinggevenden bent verantwoordelijk voor het welzijn en de veiligheid van uw mensen. Laat dit ook tot uitdrukking komen in voorbeeldgedrag en goed leiderschap.

Mede namens de Secretaris Generaal,

DE COMMANDANT DER STRIJDKRACHTEN

T.A. Middendorp
Generaal

4.8.9. Bijlage 3: Instructie voor het betreden van legeringsruimten

INSTRUCTIE VOOR HET BETREDEN VAN LEGERINGSRUIMTEN

- Algemeen
  Legeringsruimten zijn zowel de gemeenschappelijke ruimten (waaronder pantry's en tv-hoeken), als ook de slaapvertrekken. Op basis van artikel 12 Militaire Ambtenarenwet mogen de EAC, locatiemanager FBD, C-BaseCo, de commandanten en alle dienstdoend functionarissen beschikken over de sleutels van de legeringsruimten. Toegang tot de legeringsruimten kan door voornoemde personen zowel overdag als ook in de avonduren en in de weekeinden worden verkregen met inachtneming van het onderstaande.

- Betreden gemeenschappelijke ruimten
  In het kader van de handhaving van de ORD mag een commandant en elke dienstdoend functionaris te allen tijde de gemeenschappelijke ruimten betreden.

  De locatiemanager FBD en elke daartoe door hem aangewezen functionaris, waaronder bijvoorbeeld de huismeester, kunnen eveneens te allen tijde de gemeenschappelijke ruimten betreden ter uitvoering van de hen opgedragen facilitaire taken.

- Betreden slaapvertrekken
  Een militair kan op eigen verzoek worden gelegerd op de kazerne. De privacy van de militair in de slaapvertrekken dient, hoewel hier geen sprake is van een woning in strafrechtelijke zin, zo veel mogelijk te worden gerespecteerd. Om die reden wordt specifiek voor het betreden van slaapvertrekken deze aanvullende instructie gegeven.

  Het betreden van slaapvertrekken is alleen toegestaan:
  1. indien de bewoner hiervoor uitdrukkelijk toestemming heeft gegeven, of;
  2. na schriftelijke aankondiging door de EAC, locatiemanager FBD, C-BaseCo of de commandant, of;
  3. indien er sprake is van een calamiteit, of;
  4. indien er een vermoeden is van een tuchtvergrijp of strafbaar feit (bijvoorbeeld indien het vermoeden bestaat dat iemand drugs aanwezig heeft).

- Aankondiging
  De EAC, locatiemanager FBD, C-BaseCo, de eenheidscommandanten en alle dienstdoend functionarissen mogen de slaapvertrekken betreden. Dit mag, behoudens uitdrukkelijke toestemming van de bewoner, niet zonder schriftelijke aankondiging minimaal 24 uur voorafgaande aan de betreding, tenzij de situatie een schriftelijke aankondiging niet toelaat. Hiervan is sprake in geval van een calamiteit of een vermoeden van een tuchtvergrijp of strafbaar feit.

  Schriftelijke aankondiging kan bijvoorbeeld plaatsvinden door het opnemen van een wekelijkse slaapvertrek-inspectie op een vast tijdstip in het rooster. Dit kan ook plaatsvinden door het ophangen van een schriftelijke mededeling in bijvoorbeeld de gemeenschappelijke ruimten. Nota bene: er hoeft dus geen toestemming gevraagd te worden.
  1. duidelijk hoorbaar kloppen op de deur van het slaapvertrek;
  2. duidelijk hoorbaar bekend stellen wie u bent (functionaris) en dat u het slaapvertrek wilt betreden;
  3. zo nodig herhalen van voorgaande, waarbij de militair gelegenheid geboden wordt de deur van het slaapvertrek zelf te openen.

- Betreden
  Indien niet wordt gereageerd op de aankondiging niet wordt opengedaan, of de toestemming wordt geweigerd door de bewoner, mag de deur worden geopend met de beschikbare sleutel, waarna de kamer kan worden betreden.
  Voor wat betreft het betreden van een slaapvertrek waarop militairen van een andere sekse zijn gelegerd, geldt bovendien de regel dat het slaapvertrek door twee personen wordt betreden, tenzij er sprake is van een calamiteit, een vermoeden van een tuchtvergrijp of een strafbaar feit.

- Openen en inspecteren kasten
  Commandanten en dienstdoend functionarissen mogen kasten openen en inspecteren. Dit mag in beginsel alleen in het bijzijn van de gebruiker.

  Het openen en inspecteren van kasten vindt plaats na voorafgaande schriftelijke of mondelinge aankondiging, tenzij de situatie een aankondiging niet toelaat. Hiervan is sprake in geval van een calamiteit, een vermoeden van een tuchtvergrijp of een strafbaar feit.

  Indien het openen en inspecteren van kasten buiten de aanwezigheid van de gebruiker moet plaatsvinden, geschiedt dit door minimaal twee personen, waaronder de eenheidscommandant of een door hem daartoe aangewezen functionaris. Van het openen en inspecteren van een kast wordt een proces-verbaal in tweevoud opgemaakt. De gebruiker van de kast krijgt naderhand een exemplaar van het proces-verbaal.

4.9 AFKORTINGEN:

AMAR	Algemeen Militair Ambtenaren Reglement
AM BaseCo	Account manager Base Commando
AOO	Adjudant Onderofficier
BARD	Burgerlijk Ambtenarenreglement Defensie
BaseCo	Base Commando
BHV	Bedrijfshulpverlening
BMD	Besluit Medezeggenschap Defensie
CAI	Cultuurhistorische Achtergronden en Informatie
C-BaseCo	Commandant Base Commando
CDC	Commando Diensten Centra
C-LAS	Commandant Landstrijdkrachten
C.q.	Casu quo (In dat geval)
Csm	Compagnie Sergeant Majoor
DBBO	Defensie Bewaking- en Beveiligingsorganisatie
DCP	Defensie Conditie Proef
D-DP&O	Directeur Directie Personeel en Organisatie
Dfe	Defensieformulier
DIDO	Defensie Intranettoepassing Dienstreis Opdrachten
DP&O	Directie Personeel en Organisatie
Dridef	Draadloos Internet Defensie
DVD	Dienst Vastgoed Defensie
DVM	Defensie Vastgoed Management
EAC	Eerstaanwezend commandant
ELNT	Eerste Luitenant
Enz.	Enzovoort
Etc.	Et cetera
FAQ	Frequently Asked Questions
FBD	Facilitair Bedrijf Defensie
FIT	Fysieke Inzetbaarheids Test
GVT	Gevechtstenue
IodL	Internet op de Werkplek
KGA	Klein Gevaarlijk Afval
KL	Koninklijke Landmacht
KMar	Koninklijke Marechaussee
KMS	Koninklijke Militaire School
LMC	Locatie Medezeggenschapscommissie
LO/Sport	Lichamelijke ontwikkeling en sport
MaDi	Bureau Maatschappelijke Dienstverlening
M.b.t.	Met betrekking tot
MBV	Militaire Basiseisen en Vaardigheden
MC	Medezeggenschapscommissie
MP	Militaire Publicatie
MvD	Militair van Dienst
Nr.	Nummer
O.a.	Onder andere
OBD	Officier van Bataljonsdienst
OBtD	Officier van Batterijdienst

OCD	Officier van Compagniesdienst
OED	Officier van Eskadronsdienst
OOBtD	Onderofficier van Batterijdienst
OOCD	Onderofficier van Compagniesdienst
OOED	Onderofficier van Eskadronsdienst
OOvD	Onderofficier van Dienst
ORD	Orde, Rust en Discipline
OvD	Officier van Dienst
PGU	Persoonsgebonden uitrusting
PLC	Personeelslogistiek Commando
SG A/963	Secretaris Generaal Aanwijzing/963
T.a.v.	Ten aanzien van
Tv	Televisie
VMS	Veiligheidsmanagementsysteem Defensie
VS	Voorschrift
VVHO	Voorzieningen bij Vredes- en Humanitaire Operaties
WMT	Wet militaire tuchtrecht
Z.s.m.	Zo snel mogelijk

Hoofdstuk 5

De KL-Militair

5.1. Credo van de Landmacht militair

Credo van de Landmacht

"Ik ben een Landmacht militair.
De kracht van de landmacht, dat zijn wij.
De basis voor ons succes is de wil om te winnen.
Wij gaan door waar andere moeten stoppen.
De opdracht gaat boven alles.
Met respect voor de omgeving gaan wij voor resultaat.
Wij dienen Nederland.
We zijn integer, behulpzaam en moedig,
hard en onstuitbaar.
Wij incasseren zonder op te geven.
Wij stellen het team boven onszelf.
Wij zijn fysiek fit en mentaal veerkrachtig.
Wij zijn professionals, vakbekwaam en specialist.
Trots op onze eenheid, ons regiment en de landmacht.
Overal inzetbaar.
Wij eren onze gesneuvelden en
zorgen voor onze gewonden.
Verbonden met onze voorgangers,
zijn veteranen ons voorbeeld.
Ik ben een Landmacht militair"

Kernwaarden van de landmacht

Moed
Doen wat noodzakelijk is, ongeacht de gevolgen voor de militair zelf.

Toewijding
Teambelang gaat boven individueel belang.
Kameraadschap, esprit de corps en het vermogen om te kunnen handelen in de geest van de opdracht.

Veerkracht
Snel kunnen schakelen binnen de complexe operationele omgeving.
Incasseren, flexibel en adaptief zijn.
De opdracht staat centraal.

5.2. Vorming

5.2.1. Inleiding

De Koninklijke Landmacht hecht grote waarde aan de vorming van haar personeel tot beroepsmilitair. Het 'zijn' van militair vraagt om een specifieke beroepshouding en uitstraling die benodigd is voor het uitvoeren van haar taken in wisselende omstandigheden tot en met het hoogste geweldsspectrum. Vechten is namelijk de kerntaak van de landmacht. Die operationele opdracht kan militairen in extreme situaties brengen, waarbij mensen en eenheden soms boven zichzelf moeten uitstijgen.
Dat betekent dat de landmacht mannen en vrouwen vormt, die op elk moment, voor, tijdens en na inzet stabiel en veerkrachtig zijn. Militairen handhaven zich onder druk, treden handelend op en vechten tot het uiterste wanneer nodig. De operationele opdracht geldt als basis voor de vorming van de landmacht-militair. De vorming richt zich op het verder ontwikkelen van de noodzakelijke, in aanleg aanwezige, persoonseigenschappen tot een optimaal functionerende militair.
Vorming vindt niet alleen plaats tijdens de opleiding, maar gaat onverkort verder bij de (operationele) eenheid. De doorlopende vormingslijn, gebaseerd op de kernwaarden van de Landmacht, vertaald in een credo voor de landmacht-militair, beoogt hierbij ook eenheid van opvatting te bewerkstelligen.

5.2.2. Wat is vorming

"Militaire vorming is het doorlopende en wederzijdse proces van beïnvloeding, gericht op het ontwikkelen van het karakter van een – op zijn operationele taak berekende – militair

Karakter is gewoontegedrag dat voortkomt uit overtuigingen, waarden, normen, drijfveren en persoonseigenschappen. Het hebben van het noodzakelijke karakter gaat verder dan het beschikken over de noodzakelijke competenties of het tonen van gewenst gedrag. Met vorming probeer je zoveel als mogelijk bewust invloed uit te oefenen op de doorontwikkeling van het karakter. Het gaat daarbij om het afstemmen van het karakter op de organisatie. Maar het gaat ook om stimuleren van authenticiteit: het gedrag past bij het karakter.

Hoewel een groot deel van karakter is bepaald door genen, opvoeding en eerdere ervaringen, kun je als vormer de volgende vier manieren gebruiken om bij te dragen aan de doorontwikkeling van het karakter:

1. Vorming door de persoon zelf:
   Ieder individu kan zichzelf vormen. Dit noemen we zelfleiderschap. Als vormer kun je het proces van zelfleiderschap van een ander stimuleren en begeleiden door het stellen van reflecterende vragen en het bevorderen van zelfsturing.

2. Vorming door de ander:
   Het individu wordt gevormd op specifieke waarden, normen en overtuigingen door bewuste of onbewuste beïnvloeding van de vormer. De vormer dient als rolmodel, geeft aan welke waarden belangrijk zijn, aan welke normen de ander zich dient te houden en legt uit waarom.

3. Vorming door de groep:
   Het individu wordt gevormd door het groepsproces. Door het beïnvloeden van deze groepsprocessen of het gebruiken en bespreken daarvan, draag je als vormer bij aan de vorming van individuele groepsleden.

4. Vorming door de situatie:
   Het individu wordt gevormd door de omgeving of situatie waarin het zich bevindt. Door het bewust beïnvloeden of gebruiken van de context, draag je als vormer bij aan de ontwikkeling van het karakter van het individu. Voor de ontwikkeling van het 'gewoontegedrag' dien je het individu veelvuldig in een situatie te brengen die het beoogde gedrag uitlokt.

5.3. Kwalificatieprofiel KL militair (KP)

5.3.1. Inleiding

Iedere militair is een functiebeoefenaar en daarmee een specialist en vakman op het gebied van de uitvoering van zijn functie. Het vakmanschap beperkt zich niet tot alleen het functiegebied: iedere militair is ook vakman in de militaire basis vaardigheden.
Militairen zijn de ogen en oren (sensor) van hun team en hun commandant. Daarmee dragen zij actief bij aan een veilige omgeving en maken doelgerichte bijsturing mogelijk. Ze monitoren actief de omgeving op zoek naar bedreigingen, gevaren, maar ook kansen en mogelijkheden.
Om deze rol goed te kunnen vervullen moeten ze niet alleen beschikken over de noodzakelijke kennis en vaardigheden, maar ook kennen en weten en het overzien van het doel en de reden van de opdracht en de bedoeling (intent) van de opdrachtgever zijn net zo essentieel. Alleen in uiterste noodzaak worden opdrachten "blind" uitgevoerd.

5.3.2. Het domein van de militair

Het domein van de militair geeft beeldvorming en houvast voor de verdere opbouw van het KP: dit is namelijk het gebied waarbinnen militairen taken en deeltaken uitvoeren en waarvoor zij zich moeten kwalificeren. Hiermee wordt een relatie naar competenties, gedrag en vaardigheden gelegd.

Militairen zijn de bewapende uitvoerders van de Koninklijke landmacht. Zij treden op in wisselende teamverbanden onder leiding van een (team-)leider.
Militairen zijn professionals, hun rol is het dragen en in stand houden van gevechtskracht en in opdracht toepassen van deze capaciteit in verschillende vormen. Daarbij heeft ieder individu een eigen specialisme en een eigen taak. Militairen zijn de ogen en oren van de commandanten; de voortdurende terugkoppeling van hun waarnemingen en zelfstandige bijsturing van hun eigen werk zijn essentieel voor het succesvol uitvoeren van operaties

Samengevat in trefwoorden: het "domein van de militair" wordt gedefinieerd als:
Professionele Wapendrager.
Uitvoerend teamlid.
Specialist (functionaris) en sensor.

Militairen (waaronder soldaten) zijn ambtenaren met een speciale status:
Zij zijn de wapendragers.
Zij passen, zo nodig, namens de staat der Nederlanden, gelegitimeerd (lethaal) geweld toe, in vaak zeer onduidelijke en bedreigende omstandigheden.
Dit vraagt kennis van geldende nationale en internationale regels, een ethische besef van eigen handelen en een hoge mate van discipline. De speciale status van de militair komt tot uiting in het afleggen van de eed of belofte en is zichtbaar/herkenbaar aan het dragen van een uniform.

Een professional is een militair die intrinsiek (vanuit zichzelf) gemotiveerd is om zijn functie/taak zo goed mogelijk te vervullen.
De militaire waarden en normen zijn samengevat in de gedragscode Defensie:

- Ik maak deel uit van een professionele organisatie.
- Ik houd mijn kennis en vaardigheden, zowel vakinhoudelijk als sociaal, op het vereiste peil. Daardoor kan ik, ook onder moeilijke omstandigheden, mijn taken goed uitvoeren.
- Ik ben lid van een team met een gemeenschappelijke taak.
- Ik werk samen met collega's en ben mede verantwoordelijk voor hen en het team. Ik spreek anderen aan op hun gedrag en accepteer dat anderen mij op mijn gedrag aanspreken.
- Ik ben mij bewust van mijn verantwoordelijkheid.
- Ik schaad de belangen van Defensie niet en geef in houding, voorkomen en gedrag het goede voorbeeld. Ik ga verantwoord om met defensiemiddelen en gebruik deze zorgvuldig en rechtmatig.
- Ik ben integer en behandel iedereen met respect.
- Ik accepteer geen ongewenst gedrag zoals discriminatie, (seksuele) intimidatie en pesten, niet ten aanzien van mijzelf of anderen. Ik houd mij aan de geldende wetten en regels en misbruik mijn macht of positie niet.
- Ik zorg voor een veilige werkomgeving
- Ik voel mij verantwoordelijk voor de veiligheid van anderen en mijzelf. Dit geldt voor alle vormen van veiligheid, zoals operationele veiligheid, informatieveiligheid en veilige arbeidsomstandigheden. Ik laat mij niet in met drugs. Alcohol mag nooit invloed hebben op mijn functioneren.

Militairen zijn teamspelers. Zij kunnen hun doelen en resultaten alleen maar bereiken door samen te werken. Ook al zijn ze specialist op hun vakgebied, dan nog werken ze samen in verschillende werkverbanden. Teamspeler zijn, vereist o.m. "team denken", samenwerken, flexibiliteit, communicatie en aanpassingsvermogen.
Ook kenmerkend voor "teamgedrag" zijn het ondersteunen van het team, het teamresultaat en de commandant, het zelfstandig handelen in de geest/intentie van de commandant en evaluatie van eigen en teamoptreden en de timing en vorm van opbouwende kritiek daarin.
Militairen kunnen werken in (snel) wisselende samenwerkingsverbanden, zowel nationaal als internationaal met militairen en met civiele specialisten.
Militairen zijn beroepsmilitairen, primair in de rol van teamlid en zijn de uitvoerders van de landmacht.
Militairen leveren het eindproduct van de KL: gevechtskracht.
Dit is een complex product dat ontstaat door een combinatie van inzet van kennis, vaardigheden, houding, leiding, sturing en samenwerking. De middelen om gevechtskracht te kunnen produceren worden continu in stand gehouden.

5.3.3. Competenties KL militair

Een professionele militair beschikt over minimaal onderstaande competenties:

- Durf:
  Durft beslissingen te nemen in lastige en/of gevaarlijke situaties. Hij stelt daarbij zijn opgedragen taak voorop, maar houdt altijd zoveel mogelijk rekening met de veiligheid van zichzelf en anderen. Als er geen andere wijze van uitvoering is gaat hij extra gevaar niet uit de weg. Hij verschuilt zich niet achter anderen. Hij betreedt het onbekende proactief.

- Initiatief:
  Neemt contact op met een leidinggevende bij mogelijke dreigingen etc. Denkt mee en koppelt actief terug met zijn leidinggevende. Reageert actief op (mogelijke) dreigingen, situaties en attendeert leidinggevende en collega's hierop. Neemt het voortouw en spoort collegae aan om te helpen bij een incident. Alarmeert zijn leidinggevende onmiddellijk. Wacht niet op hulpdiensten om met noodzakelijke handelingen te beginnen.

- Integer:
  De militair is eerlijk en onbaatzuchtig bij het benaderen van een ander. Hij weet wat hij wel en niet hardop kan zeggen en vermijdt onderwerpen en opmerkingen waarbij een ander in verlegenheid gebracht kan worden. Bedenkt van tevoren hoe hij zaken die gevoelig liggen, gaat vertellen. Maakt gebruik van de geldende gedragscode, teneinde de materiele inzetbaarheid van zichzelf en anderen te vergroten.

- Resultaatgericht:
  De militair stelt de juiste prioriteiten, behaalt deadlines en werkt doelgericht naar het eindresultaat.

- Samenwerken:
  De militair zoekt actief naar samenwerking binnen zijn groep en houdt bij individuele acties rekening met de gevolgen voor anderen. Hij spreekt anderen aan, ook bij lastige onderwerpen. Hij biedt gevraagd en ongevraagd hulp op een collegiale en correcte wijze. Hij waardeert advies en ervaringen van anderen en past deze toe. Hij draagt binnen de eenheid bij aan de bekendheid met elkaars deskundigheden en kwaliteiten en maakt daar bij de eigen werkzaamheden gebruik van. Hij reageert actief en constructief op de bijdragen van anderen en geeft in het teambelang zo nodig toe aan de standpunten van anderen.

- Stressbestendig:
  De militair blijft kalm en houdt controle onder grote tijdsdruk, bij gebrek aan informatie en onder verzwarende omstandigheden. Hij blijft overzicht behouden en controleert en bewaakt of de essentie uit het bevel wordt gehaald. Blijft onder alle omstandigheden goed functioneren en blijft doelgericht. In zijn handelen straalt hij zelfverzekerdheid en rust uit, zodat dit een positieve, geruststellende uitwerking op anderen heeft. Hij laat zich niet leiden door angst.

- **Verantwoordelijk:**
  Een militair is te allen tijde bereid en in staat om verantwoording af te leggen over zijn handelen. Militairen op alle niveaus nemen beslissingen en zijn daarover aansprakelijk. Hulpmiddelen en richtlijnen daarbij zijn kennis van de wetten, ethiek en naast kennis van de opdracht, weten wat de intentie van de commandant is. Houdt de formele gesprekken binnen de gestelde termen. Vult eigen e-portfolio in. Neemt binnen de sollicitatieprocedure goed onderbouwde keuzes. De militair neemt verantwoordelijkheid voor gemaakte afspraken met anderen en de gevolgen van deze afspraken voor zichzelf en anderen. Hij houdt zich aan de gemaakte afspraken, ook als dit extra werk betekent voor zichzelf of voor anderen.

5.3.4. Overzicht van de rollen en kerntaken (Takenboom)

In de onderstaande takenboom is de rol van de militair uitgewerkt in kerntaken en deeltaken. In deze rol wordt van de militair verwacht dat hij gericht en bewust bezig is met het vormen van zichzelf en anderen.

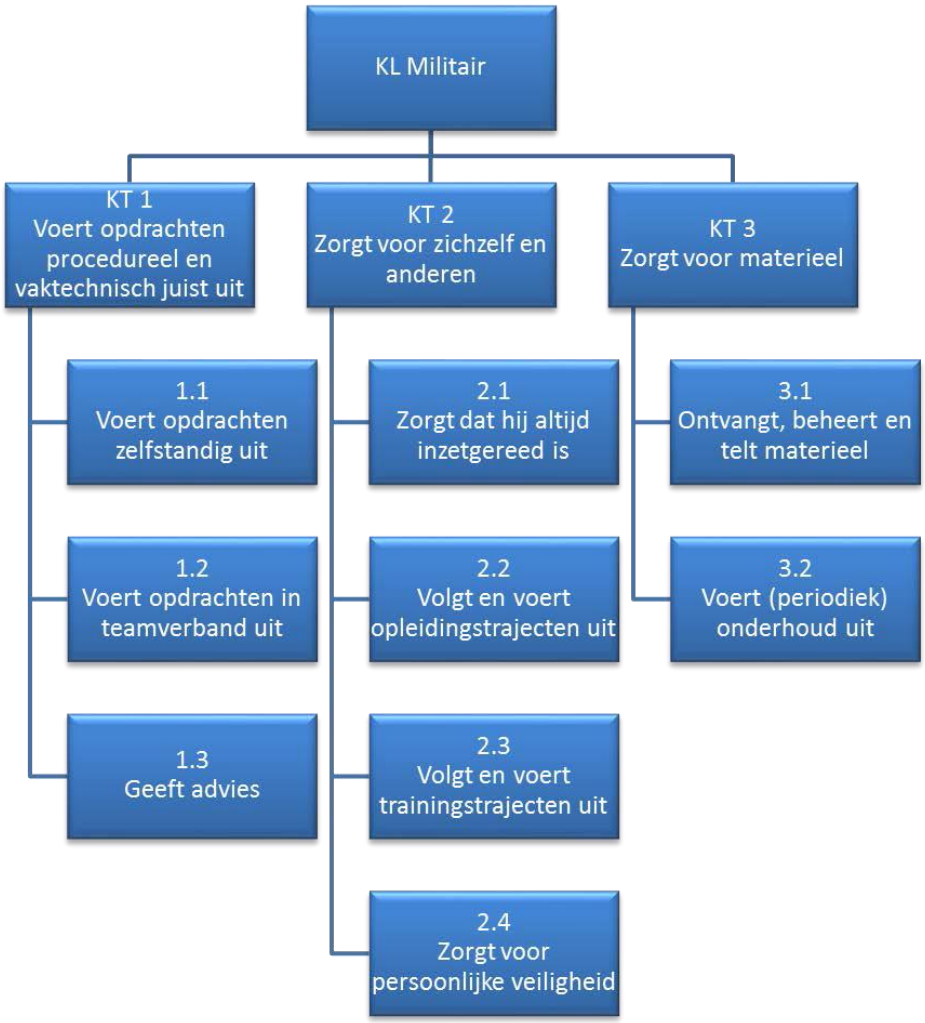

Figuur 5-1 Takenboom

5.4. Militaire ethiek

5.4.1. Inleiding Ethiek

In ons doen en laten grijpen we vaak terug naar onze opvattingen over wat we 'vinden kunnen' en wat niet. We oordelen dus op basis van wat we goed of slecht vinden. Deze opvattingen vinden hun oorsprong in onze waarden en normen en worden ook wel onze moraal genoemd. In dit hoofdstuk gaan we in op (militaire) ethiek, oftewel op het gebied van onze waarden en normen. Voor Defensie is het van belang dat al haar werknemers kennisnemen van het gebied van ethiek, omdat zij het belangrijk vindt dat er op weloverwogen wijze beslissingen worden genomen en bewust gehandeld wordt. Ieder mens neemt op zijn eigen manier beslissingen, waarvoor hij gebruik maakt van zijn eigen 'denkkader' dat onder meer gevormd wordt door de waarden en normen en de reeds opgedane ervaringen. Je denkkader is bovendien cultureel bepaald, wat inhoudt dat de cultuur waarin je opgroeit van invloed is op je wereldbeeld. Zo zijn er verschillende levenswijzen en wereldbeelden te onderscheiden, denk maar eens aan de verschillen in opvattingen tussen personen waarvan de één is opgegroeid in een Christelijke cultuur (zoals Nederland) en de ander in een Hindoeïstische cultuur (zoals India). Verschillen tussen personen zorgen ervoor dat twee personen in eenzelfde situatie een verschillend besluit kunnen nemen, dat op basis van de door hen gevolgde denkwijze beiden juist is. Dit klinkt wellicht wat vreemd, maar is overal in de wereld en dus ook binnen Defensie, aan de orde. In dit hoofdstuk van het handboek militair wordt kort ingegaan op algemene aspecten van ethiek, waarna de focus gaat naar militaire ethiek binnen het operationele optreden.

5.4.2. Morele besluitvorming

Soms doet er zich een situatie voor waarbij een keuze gemaakt moet worden tussen met elkaar in strijd zijnde waarden die beide op goede gronden te verdedigen zijn, en waarbij er teruggevallen wordt op de eigen normen en waarden. Zo'n situatie wordt ook wel een ***moreel dilemma*** genoemd. Een voorbeeld van een dilemma is de situatie waarin je een vriend beloofd hebt een geheim niet door te vertellen omdat hij dan problemen krijgt, maar je tegelijkertijd weet dat het geheimhouden voor andere vrienden voor problemen kan zorgen. Er zijn verschillende morele beoordelingsmanieren te herkennen die mensen hanteren om een keuze te maken wanneer zij zich in zo'n dilemma bevinden.

- Zo is er een stijl waarbij er wordt gekeken naar de gevolgen van een bepaalde keuze en in hoeverre deze keuze het na te streven doel bevordert (deze zienswijze wordt consequentialisme genoemd). Dit betekent dat om tot een keuze te komen voor de juiste handelingswijze de waarde van de verschillende gevolgen moet worden afgewogen. Er kan dan een onderscheid gemaakt worden tussen het handelen vanuit eigenbelang en handelen waarbij de gevolgen voor de grootste groep voorop staan. Bijvoorbeeld: met 120 km/h door een rood licht rijden is bij wet niet toegestaan, maar wanneer iemand dit doet omdat hij als arts binnen vijf minuten in het ziekenhuis moet zijn om een ziek kind het leven te redden en er geen ander verkeer op de weg is, is het volgens het consequentialisme wel toegestaan. Immers: niemand wordt er slechter van.

- Een andere stijl (ook wel plichtethiek genoemd) houdt zich niet bezig met de gevolgen van de handeling, maar met de intenties die ten grondslag liggen aan deze handeling. Deze intenties kunnen ontstaan vanuit de logisch nadenken en regels, maar ook vanuit ervaring en intuïtie. Je zou kunnen zeggen: 'wat u niet wilt dat u geschiedt, doe dat ook een ander niet.' Bij de plichtethiek gaat het er dus om of je een algemeen geldende regel van het gedrag mag maken. Je moet je dan dus afvragen: is het altijd en overal toegestaan om met 120km/h door een rood licht te rijden? De plichtethiek zal aanvoeren dat dit niet mag, omdat je niet wilt dat iedereen overal (ook bij basisscholen) en altijd (ook wanneer de schoolbel gaat)door rood licht rijdt met 120 km/h.

- Een laatste stijl lijkt op de voorgaande, maar is toch anders omdat er niet langer gekeken wordt naar de handeling, maar naar de persoon die de handeling uitvoert. De deugdelijkheid van het karakter staat ter discussie (dit wordt dan ook wel deugdethiek genoemd). Volgens dit perspectief kan een bepaalde keuze, die op het eerste gezicht juist lijkt, dan ook moreel onjuist zijn omdat mensen een hoop goede dingen doen, maar met de verkeerde motivatie. Omgekeerd geldt hetzelfde. Bijvoorbeeld: met 120 km/h door een rood licht rijden is bij wet niet toegestaan, maar wanneer iemand met de juiste motivatie door rood licht rijdt (bijvoorbeeld om een zeer ziek kind naar het ziekenhuis te brengen) is het volgens de deugdethiek wel moreel verantwoord, omdat het vanuit zijn deugdelijke karakter is ontstaan. Waarschijnlijk herken je deze stijlen ook in je eigen handelen en vindt je ze terug in jouw wijze van beoordeling van andermans keuzes. Wellicht heb je ook een voorkeur voor een bepaalde stijl, maar waarschijnlijk gebruik je ze allemaal wel eens. In de uitwerkingen van de verschillende cases (verderop in dit hoofdstuk) komen we op deze stijlen terug.

Ieder mens wordt wel eens geconfronteerd met een moreel dilemma, of hij nu een leidinggevende is of niet. Echter, vaak is de ernst van de gevolgen van een beslissing door een leidinggevende ingrijpender dan die van de 'gewone' werknemers. Een beslissing gemaakt door een pelotonscommandant bijvoorbeeld treft over het algemeen meer mensen dan de beslissing van een individuele soldaat.

5.4.3. Ethisch Bewustwordingsmodel (EBM)

Als handreiking om om te kunnen gaan met (morele) dilemma's zijn verschillende modellen ontwikkeld. In dit hoofdstuk zullen we kort ingaan op één van deze modellen dat binnen Defensie veel wordt gebruikt: het Ethisch Bewustwordingsmodel (EBM). Het is belangrijk om te beseffen dat dit één van de vele modellen is en dus ook in het gebruik niet altijd het meest wenselijke is.
In het EBM staat een stappenplan centraal om je bewust te worden van alle aspecten van een situatie zodat er een beslissing kan worden gemaakt die naderhand goed is te verantwoorden.
Het EBM omvat de volgende vier stappen:

1. In de eerste stap is het van belang om te bepalen wat het kernprobleem is.
2. In de tweede stap worden alle betrokken partijen en hun belangen benoemd.
3. De derde stap kenmerkt zich door het bedenken van oplossingmogelijkheden.
   Alle mogelijke alternatieven moeten hierin worden benoemd, om ze vervolgens op prioriteit, rechtvaardigheid en wettelijkheid af te wegen.
4. In de vierde stap wordt de beslissing genomen op basis van de uitkomst van het in stap drie benoemde alternatief waar de voorkeur naar uit gaat.

Kijk eens naar de volgende situatie. Op een bepaalde infanteriegroep komt een nieuwe soldaat binnen. Hij is nogal anders dan de 'oudgedienden' en die zitten hem dan ook telkens een beetje te plagen, de groepscommandant is hiervan op de hoogte maar grijpt niet in en plaagt soms ook mee. Een lolletje moet kunnen, vindt hij. Één van de andere soldaten, die ook nog niet zo lang bij dit team geplaatst is en door eigen ervaring weet dat het plagen erg vervelend kan zijn, vraagt zich af wat hij moet doen. Moet hij meeplagen om zo écht bij de groep te gaan horen, of moet hij de leiding vertellen van de incidenten en zo voorkomen dat de nieuwe soldaat in een rottijd terecht komt?
Wanneer deze situatie wordt bekeken vanuit het EBM wordt in stap één als kernprobleem het dilemma van wel of niet ingrijpen dan wel meedoen aan de pesterijen geformuleerd. In stap twee wordt duidelijk dat er drie partijen zijn: de nieuwe soldaat, de groep 'pesters' en degene die een keuze moet maken. De nieuwe soldaat wil graag zo goed mogelijk zijn werk doen in een prettige werkomgeving. De groep pesters wil liever niet dat de leiding van hun acties op de hoogte wordt gesteld want dan krijgen zij wellicht een berisping. Degene die een keuze moet maken heeft als belang dat hij graag bij de groep wil horen, maar tegelijkertijd wil hij ook dat het pestgedrag ophoudt. In stap drie worden allerlei oplossingsmogelijkheden gegenereerd zoals: naar de leiding gaan, meepesten, ontslag nemen, een front vormen met de nieuwe soldaat tegen de groep pesters, etc. Dan vindt de afweging plaats: welke oplossing is het meest wenselijk? Welke waarde zou jij aan de verschillende oplossingen toekennen, en welke keuze zou je in stap vier maken? Tot zover de algemene inleiding op ethiek.

5.4.4. Waarden en normen: de moraal

Wanneer mensen in een groep samenleven, ontstaat er uiteindelijk een bepaalde groepscultuur. Een groep kan ontstaan op allerlei niveaus. Zo kan er al sprake zijn van een groepscultuur wanneer er alleen naar een familie gekeken wordt, maar ook binnen een vriendengroep, een organisatie zoals Defensie of zelfs een natie (denk maar eens aan al het oranje dat iedereen draagt wanneer het Nederlands elftal moet spelen) is er sprake van een bepaalde groepscultuur. In deze groepscultuur worden heersende waarden en normen vastgesteld die gelden voor alle groepsleden, ook al hebben zij een verschillende achtergrond. Denk maar eens aan je eigen vriendengroep van school: waarschijnlijk ging je om met zowel jongens als meisjes, waren er verschillen in leeftijd en misschien ook wel verschillen in etniciteit, religie, en seksuele geaardheid. Het zal je dan misschien opgevallen zijn dat, hoewel mannen en vrouwen, allochtonen en autochtonen, gereformeerden en atheïsten en homo's en hetero's verschillende opvattingen hebben, er toch sprake is van een gedeelde cultuur, een gedeelde ideologie. De ***waarden*** in een groep zijn de gezamenlijke idealen die de groepsleden nastreven. Een voorbeeld van een waarde zoals deze voorkomt in een vriendenclub is de onderlinge vriendschap. Vergelijkbaar hiermee binnen de militaire groep is de kameraadschap binnen pelotons. ***Normen*** zijn de regels die gelden om de idealen, of anders gezegd de doelen, te bereiken. Een norm is een afspraak of wet die voortkomt uit een bepaalde waarde. Een voorbeeld van een norm is bijvoorbeeld dat je een ander niet discrimineert om zijn seksuele geaardheid of etnische afkomst. Voor militairen gelden daarnaast vele (praktische) regels. Denk bijvoorbeeld aan de regels voor de uitvoering van een patrouille, de Rules of Engagement (ROE) en de Wet militair tuchtrecht. Regels, en zo ook normen, kunnen op papier staan (zoals in dit handboek) of mondeling afgesproken zijn.

Denk bijvoorbeeld aan de regels omtrent het nuttigen van alcohol. Is het wel verstandig (en toegestaan) om eencollega na een gezellige barbecue zelf naar huis te laten rijden wanneer u weet dat hij een behoorlijke hoeveelheid drank op heeft? Het totaal aan waarden en normen van een bepaalde groep mensen in een bepaalde tijd, wordt ***moraal*** genoemd.
Ook de militaire groep heeft een eigen moraal, of met andere woorden: een gemeenschappelijke opvatting over wat goed en wat slecht is.
Kortom: de beroepsmoraal. Deze beroepsmoraal is gebaseerd op gesprekken met uw collega's, op het elkaar aanspreken op gedrag en op de richtlijnen die Defensie voorschrijft. B

Binnen de ethiek kan er een onderscheid gemaakt worden tussen de persoonsmoraal en de hierboven al aangehaalde beroepsmoraal. Wanneer je nadenkt en jouw mening geeft over wat je goed of slecht vindt, spreken we van de ***persoonsmoraal***. Veelal denk en handel je vanuit uw eigen waarden en normen die zich ontwikkelden tijdens uw opvoeding, op school of in verenigingen; je persoonlijke kijk op de waarden en normen, ofwel de persoonsmoraal.
Het militaire beroep kent zijn eigen ***beroepsmoraal***. Het militaire beroep onderscheidt zich voornamelijk van andere beroepssectoren doordat operationele inzet kan leiden tot (het legaal) gebruik van geweld, terwijl geweld en dreiging in andere organisaties en in andere omstandigheden juist niet aan de orde van de dag zijn. Ook voor militairen geldt dat geweld slechts onder strikte voorwaarden mag worden toegepast. Voor het goed functioneren als militair is het belangrijk dat de beroepsmoraal wordt toegevoegd aan de persoonsmoraal. We praten over beroepsethiek als we nadenken en praten over ons militaire beroep met als uitgangspunt de gemeenschappelijke waarden en normen. De vragen waar het dan voortdurend om draait, luiden meestal: 'wat moet ik doen en hoe moet ik handelen?'

Voor de Krijgsmacht zijn door de CDS vijf kernwaarden geformuleerd, die richting geven aan het handelen van alle militairen, ongeacht rang of onderdeel. Het gaat om de waarden:
1. Professionaliteit
2. Verantwoordelijkheid
3. Respect & integriteit
4. Teamgerichtheid
5. Veiligheid

5.4.5. Ongewenst gedrag
Wanneer je de taken die horen bij je functie uitvoert krijg je vaak te maken met andere medewerkers van Defensie maar ook met personen die geen deel van onze organisatie uitmaken. Bij al deze interacties wordt ongewenst gedrag niet getolereerd want ongewenst gedrag is in strijd met onze beroepsmoraal.
Onder ongewenst gedrag verstaan we:
1. Ongewenst seksueel gedrag, onderverdeeld in:
   - Seksuele aandacht en toenadering
   - Ongewenste fysieke aanraking
   - Seksuele dwang
2. Pestgedrag, onderverdeeld in:
   - Buitengesloten worden
   - Gepest worden via het werk en met privé leven
   - Grof gedrag
   - Direct geweld
3. Discriminatie naar:
   - Sekse
   - Huidskleur
   - Geloofsovertuiging
   - Seksuele geaardheid

In het bovenstaande rijtje is getracht zo goed mogelijk alle aspecten van ongewenst gedrag te benoemen, maar het is mogelijk dat je vindt dat bepaalde zaken in het rijtje ontbreken.
Deze kun je uiteraard zelf toevoegen en wat dan vooral belangrijk is: geef jouw collega's aan waar voor jou de grens ligt en ongewenst gedrag begint.
Voor het voorkomen van ongewenst gedrag zijn we immers allemaal verantwoordelijk. Hoewel we ervan uitgaan dat ieders intenties oprecht zijn, is er door Defensie een gedragscode opgesteld.
Deze gedragscode sluit aan op het stimuleren van gewenst gedrag en het voorkomen van ongewenst gedrag.

5.4.6. Militaire gedragscode

Hiervoor is al aangegeven dat een groot aantal handelingen die wij als militair moeten uitvoeren, is vastgelegd in regels. Het Mission Statement van de CDS geeft aan wat we nastreven en waar we voor staan. De verantwoordelijkheid voor het bepalen van de wijze van uitvoer ligt grotendeels bij de commandanten. Niettemin is het belangrijk dat iedere militair het gewenste gedrag vertoont, ongeacht zijn of haar functie (chauffeur of eskadronscommandant) of de rang (korporaal of kolonel). Daarom zijn de militaire waarden en normen samengevat in vijf coderegels, die samen de gedragscode vormen. Hierop mogen en moeten wij elkaar aanspreken tijdens de uitoefening van ons beroep van militair.

5.4.7. Defensie als organisatie

Voor Defensie zijn drie hoofdtaken geformuleerd:

1. Verdediging van het eigen en bondgenootschappelijke grondgebied, inclusief de Nederlandse Antillen en Aruba
2. Bescherming en bevordering van de internationale rechtsorde en stabiliteit
3. Ondersteuning van civiele autoriteiten bij rechtshandhaving, rampenbestrijding en humanitaire hulp, zowel nationaal als internationaal.

Militairen zijn dus betrokken bij de bijdrage aan vrede, veiligheid en stabiliteit. Dit kan zowel tijdens de zogeheten vredesbedrijfsvoering (zeg maar het kazernewerk), als tijdens een operationele inzet (een gevechtsoperatie of een vredesoperatie) plaatsvinden. Dit is de kern van ons militaire beroep en dat vereist professioneel optreden. Om ervoor te zorgen dat het professioneel optreden wordt gewaarborgd is de gedragscode opgesteld.

Voordat de gedragscode wordt toegelicht, is het belangrijk om te weten dat bepaalde organisatieaspecten kenmerkend zijn voor Defensie. Oftewel: bij andere organisaties komen deze aspecten niet of nauwelijks voor. Uiteraard zijn er nog vele andere aspecten te bedenken, maar de volgende zijn sterk van invloed op het ethisch handelen van de medewerkers.

- Defensie mag, wanneer zij hiertoe opdracht krijgt, geweld gebruiken en bovendien worden militairen regelmatig met situaties geconfronteerd waarin andere partijen geweld gebruiken en er sprake is van dreiging. Er zijn diverse middelen tot beheersing van militair geweld. De 'Rules of Engagement' (hoofdstuk 8, deel I, punt 2) en de 'Geweldsinstructie' (hoofdstuk 10, punt 3) zijn hier voorbeelden van.
- Naast de reguliere wetgeving dienen militairen zich te houden aan de Wet militair tuchtrecht. Hierin staan verschillende regels beschreven waaraan iedere militair zich dient te houden, ook al worden hem dan een aantal rechten onthouden (zoals de verplichting op de kazerne te blijven, geen alcohol te nuttigen, etc.). Daarnaast is een militair verplicht om bevelen op te volgen. Dit kan zorgen voor een loyaliteitsconflict wat betekent dat je als persoon niet achter een bepaalde actie staat, maar deze toch uit moet voeren omdat dit als militair van je verwacht wordt.
- In de complexe situaties waarin militairen zich veelal bevinden wordt vaak teruggegrepen naar drillmatig handelen. Veel handelingen verlopen dan volgens vaste procedures (denk bijvoorbeeld aan gevechtsdrills, colonneverplaatsingen, en veiligheidsmaatregelen). Dit is ook goed om zo effectief en veilig mogelijk op te kunnen treden. Het is echter niet de bedoeling dat militairen blindvertrouwen op hun procedures en drills: voordat een actie uitgevoerd wordt is het van belang dat een militair zich bewust is van zijn rol en de gevolgen van zijn handelen in deze situatie. Het is dan dus ook niet de bedoeling dat een militair zich verschuilt achter procedures om zijn verantwoordelijkheid voor zijn gedrag te ontlopen, nadenken moeten we blijven doen hoewel het niet de bedoeling is dat dit het operationele optreden en de militair zelf in gevaar brengt.

5.4.8. Cases per onderdeel

Maar hoe zit dat nou met ethiek binnen jouw eigen Krijgsmachtonderdeel? Om een zo goed mogelijk beeld te geven van ethische kwesties die kunnen spelen bij het uitvoeren van jouw taken, worden in deze paragraaf een aantal cases besproken. Zowel van de Marine, de Luchtmacht, de Marechaussee als de Landmacht worden voorbeelden gegeven. Iedere casus zal aan de hand van de drie in het begin besproken ethische stromingen bekeken worden.

KM drugssmokkel

- Tijdens een tocht naar Curaçao krijgen drie matrozen van een Nederlands fregat de kans om een aantal kilo's cocaïne te bemachtigen. Drugsgebruik binnen de Krijgsmacht is verboden, maar wanneer ze het alleen meesmokkelen naar Nederland en daar verhandelen heeft toch niemand er last van?

Het is duidelijk dat deze matrozen in verleiding worden gebracht om wat cocaïne naar Nederland te smokkelen. Omdat drugsgebruik verslavend is en slecht is voor de gezondheid beoordeeld het ***consequentialisme*** het meesmokkelen als onjuist: immers het brengt dan alleen de matrozen een voordeel (namelijk de winst die ze uit het dealen halen). Bovendien is het risico betrapt te worden erg groot en zijn dan de consequenties niet langer positief voor de matrozen, laat staan voor de reputatie van Defensie. Kortom: drugssmokkel brengt niet het grootst mogelijk geluk voor de grootst mogelijke groep en daarom is het volgens het consequentialisme niet toegestaan. De ***plichtethiek*** zal ook beredeneren dat drugssmokkel niet is toegestaan.

Hiermee wordt immers een regel uit de Gedragscode Defensie en de Nederlandse wetgeving overtreden, het is niet wenselijk dat men altijd en overal maar regels en wetten gaat overschrijden en dus zal de plichtethiek beredeneren dat het ook in dit geval niet is toegestaan. De ***deugdethiek*** zal ook het smokkelen van drugs niet toestaan omdat het niet getuigt van een deugdelijk karakter.

KLu toegangsregeling
- Tijdens een oefening in Duitsland wordt de wacht geconfronteerd met de volgende situatie: er staat een zwangere vrouw aan de poort. Zij heeft geen geldig legitimatiebewijs bij zich, maar ze wil graag het terrein op om gebruik te maken van de medische hulp die hier voor handen is. Ze staat op het punt van bevallen, en kan met geen mogelijkheid naar een ziekenhuis worden gebracht. Wat nu? Mag ze het terrein op?

Het ***consequentialisme*** zal twee mogelijke gevolgen aandragen wanneer de vrouw het terrein op wordt gelaten: 1) ze bevalt en noemt wellicht het kind naar de wacht die haar zo goed heeft geholpen, of 2) de vrouw was niet zwanger maar pleegt een aanslag op het kamp. De risico's zullen door de militair moeten worden afgewogen. Hij zal naar de gevolgen van de toelating kijken en verwacht hij dat het risico klein is dan zal hij de vrouw het terrein oplaten, immers door haar te helpen is er dan sprake van het grootste geluk voor de grootst mogelijke groep. Wanneer er echter naar de regels gekeken wordt, zoals de ***plichtethiek*** doet, zal de vrouw niet het terrein opgelaten worden. Het is namelijk niet de bedoeling dat iedereen altijd zomaar het terrein op mag. Dan zou je namelijk terroristen ook niet buiten de poort kunnen houden. De ***deugdethiek*** kijkt naar het karakter van de militair die voor de keuze staat. Deze stroming zal zeggen dat, welke keuze de militair ook maakt, het de moreel juiste is wanneer hij een goed karakter heeft.

KMar integriteit
- Twee collega's hebben een goede band met elkaar. Ze kennen elkaars familieomstandigheden en hebben elkaars kinderen zien opgroeien. Op een gegeven moment komt één van de twee erachter dat de ander zich niet altijd houdt aan de regels zoals die gelden voor de Marechaussee: hij knijpt wel eens een oogje toe waar dat niet zou mogen, en regelt wel eens één en ander voor zijn gezinsleden. Op zich begrijpelijk, want de familie heeft het niet breed. Wat moet de collega nou doen, moet hij zijn partner aangeven?

De regels hieromtrent zijn duidelijk: dit gedrag is niet toegestaan en dus zal de collega moeten worden aangegeven, toch kan het een moreel dilemma opleveren voor de andere collega, het gaat immers om een vriend. Het ***consequentialisme*** gaat uit van het grootst mogelijk geluk voor de grootst mogelijke groep. In dit geval houdt dit in dat de ene collega zijn andere collega niet zal aangeven, immers dit zal hun vriendschap stukmaken, en ook de gezinsleden van de collega worden niet er niet beter van. Misschien wordt de collega zelfs ontslagen, terwijl de KMar de corruptie door één individuele werknemer niet zal bemerken. De ***plichtethiek*** daarentegen kijkt naar de vastgestelde regels en zal het corrupte gedrag afkeuren. Wellicht gaat het nu nog om kleine dingen, maar dit betekent niet dat corruptie een algemeen geldende regel en dus altijd maar getolereerd moet worden. Kortom: de plichtethiek zal betogen dat de collega moet worden aangegeven. De ***deugdethiek*** kijkt naar het karakter van de persoon in kwestie. Handelt de collega vanuit de juiste motieven dan is het gedrag misschien niet goed, maar zal hij niet aangegeven moeten worden.

KL alcohol
- Er zijn nog maar weinig mensen op de kazerne aanwezig. Vrijwel iedereen is met verlof, en het is dan ook 's avonds totaal uitgestorven op het terrein. Je zit met een klein groepje een film te kijken, en terwijl jij naar de WC gaat bedenken de anderen dat ze wel zin hebben in een snack. Wanneer je terug komt in de kamer hoor je dat één van je pelotonsgenoten op weg naar zijn auto is om wat lekkers voor jullie allemaal te halen bij de snackbar. Je weet dat hij al een aantal biertjes op heeft, maar hij leek zojuist nog niet echt dronken. Wat doe je?

Het ***consequentialisme*** kijkt naar de gevolgen van de handeling. Die kunnen in dit geval zowel positief als negatief uitpakken: immers je pelotonsgenoot kan een ongeval krijgen en daarbij zichzelf of een ander letsel toebrengen, maar aan de andere kant als er niets gebeurd zitten jullie zo meteen lekker met z'n allen aan een lekker kroket. De mate waarin jij hem in staat acht om nog auto te rijden, zal bepalen of je hem tegenhoudt of laat gaan. Volgens de ***plichtethiek*** zul je achter de pelotonsgenoot aan moeten gaan om hem tegen te houden. Er zijn niet voor niets regels die het je verbieden om met alcohol op achter het stuur te gaan zitten! Als je je nu niet aan deze regels houdt zou dat betekenen dat je je in het vervolg ook niet aan andere regels hoeft te houden, en dat is natuurlijk niet wenselijk. De ***deugdethiek*** kijkt naar het karakter van de persoon die de handeling uitvoert, wanneer jij ervan overtuigd bent dat je pelotonsgenoot altijd het juiste doet, dan zul je hem nu zijn gang laten gaan en hem niet tegenhouden. Hoewel een juiste omgang met elkaar bij Defensie hoog in het vaandel staat, kan het toch voorkomen dat er zaken fout lopen en u deze problemen met iemand wilt delen.

Hiervoor kunt u terecht bij de personeelszorginstanties van Defensie. De vertrouwenspersoon fungeert als eerste (emotionele) opvang van slachtoffers van ongewenst gedrag.
De vertrouwenspersoon adviseert en ondersteunt u in het vinden van een oplossing.
Tevens is er een meldpunt voor ongewenst gedrag:
- Rutgers Nisso Groep (T: 0800-3333673, op werkdagen van 09.00 uur tot 20.00 uur.
  Vanuit het buitenland: +31 (0)71-8807118.
- Internet: www.rng.nl/meldpunt).

Voor een overzicht van andere personeelsinstanties waarbij u met problemen terecht kunt verwijzen we naar de bijlage.

5.4.9. Instructeurscode

Naast de Gedragscode Defensie geldt binnen het Opleidings- en Trainingscommando bovendien de Instructeurscode.
De tekst van de code luidt:

- Ik draag zorg voor een veilig en stimulerend onderwijsleerklimaat, en stel daarbij mijn leerlingen centraal.
- Ik zorg voor een goede voorbereiding, uitvoering en evaluatie van mijn lessen.
- Ik houd mijn vakmanschap op peil, blijf op de hoogte van de recente ontwikkelingen op mijn vakgebied en ben bereid om deze vakkundigheid met anderen te delen.
  - Ik ben eerlijk en open in mijn relatie met leerlingen en behandel hen gelijkwaardig en met respect, en benader hen als volwassenen.
  - Ik maak geen misbruik van mijn deskundigheid of machtspositie.
  - Ik ben in mijn houding en gedrag een voorbeeld voor mijn leerlingen.
  - Ik ga zorgvuldig om met het stimuleren en corrigeren van mijn leerlingen.
  - Ik begeleid mijn leerlingen maximaal tijdens de leer-, vormings- en aanpassingsprocessen.
  - Ik ga zorgvuldig om met vertrouwelijke gegevens van mijn leerlingen.
  - Ik ben mede verantwoordelijk voor het welbevinden van mijn leerlingen, daarbij ben ik mij bewust van het feit dat leerlingen van mij afhankelijk kunnen zijn.

De Instructeurscode is mede bedoeld om te voorkomen dat instructeurs in een situatie komen dat zij een (seksuele) relatie aangaan met een of meerdere leerlingen, waardoor zij een strafbaar feit plegen namelijk overtreding van artikel 249 Wetboek van Strafrecht (“De instructeur die ontucht pleegt met een leerling, wordt gestraft met..”)

5.5. **HOUDOC** (Houdingsdoctrine)

5.5.1. Voorwoord

De doelstelling van deze reader is om in eenvoudig taalgebruik militairen van hoog tot laag te informeren over discipline en wat we ermee bedoelen. Onder discipline verstaan we houding, gedrag en de wijze waarop we ons presenteren. De reader is bedoeld als "beeldvormer". Deze reader is ontstaan uit behoefte aan duidelijkheid na alle veranderingen van de afgelopen jaren. De inhoud van deze reader is samengesteld door onderofficieren, want discipline behoort immers tot het domein van de onderofficieren en zij hebben dan ook een voortrekkersrol op dit gebied. Samenstelling is geschied op basis van diverse voorschriften, publicaties en vaste orders. Zij bevat de meest voorkomende zaken op disciplinair gebied, waar de individuele militair mee te maken kan krijgen. Voor meer informatie over onderwerpen die in deze reader zijn genoemd, wordt verwezen naar de voorschriften en publicaties die op dat onderwerp betrekking hebben.

5.5.2. Inhoudsopgave

1. VOORWOORD
2. INHOUDSOPGAVE
3. DISCIPLINE
4. INLEIDING
5. HOUDING EN GEDRAG
6. SPECIALE POSITIE VAN DE MILITAIR
7. INZET- EN GEVECHTSBEREIDHEID
8. TRADITIEBELEVING
9. UITERLIJK VOORKOMEN
10. TENUE
11. AFSLUITING
12. GEDRAGSCODE DEFENSIE
13. BRONDOCUMENTEN

5.5.3. Discipline

NIET DE BEWAPENING MAAKT DE HOOFDKRACHT UIT VAN DE
KRIJGSMACHT MAAR DE DISCIPLINE
EEN GOEDE DISCIPLINE UIT ZICH DOOR HOUDING EN GEDRAG

5.5.4. Inleiding

Een goede discipline is essentieel voor het goed functioneren van de krijgsmacht. Een goede discipline geeft vertrouwen aan de militair en draagt bij aan de geloofwaardigheid van de krijgsmacht. Naast deze elementen geldt dat binnen een gedisciplineerd leger goed doordachte en haalbare opdrachten worden gegeven. Discipline is het volgen van regels, procedures, afspraken.
Iemand met discipline heeft zichzelf en zijn omgeving geordend. We kunnen nog zo goed zijn in ons werk, als de manier waarop we ons presenteren niet overeenkomt met wat de (civiele) omgeving van ons verwacht, dan heeft die omgeving ook geen vertrouwen in ons als vakmensen en komen we ongeloofwaardig en onprofessioneel over.

De eerste indruk die de militair maakt is dus van belang voor het aanzien van de krijgsmacht in het algemeen en dat van de eigen eenheid in het bijzonder. Die eerste indruk wordt bepaald door gedrag, tenue en uiterlijk voorkomen. Vooral bij verblijf in het buitenland bepalen uiterlijk voorkomen en gedrag in belangrijke mate hoe geloofwaardig wij Nederlandse militairen zijn.

5.5.5. Houding en gedrag

De basis voor onze houding en gedrag is normaal burger fatsoen en het nakomen van algemene beleefdheids- en omgangsregels. Respect, open communicatie en verantwoordelijkheid zijn sleutelbegrippen in hoe we met elkaar omgaan. We noemen dit onze houdingsdoctrine: HOUDOC. Behandel een ander zoals je wilt dat anderen jou behandelen. HOUDOC is de basis van onze discipline.
Respect; een goed evenwicht tussen zelfrespect en respect voor anderen, vooral ondergeschikten maar ook minderheden of andere culturen.
Open communicatie; een goede balans tussen luisteren en spreken. Goed naar de ander luisteren, ongeacht rang, stand, opleiding, afkomst, vooral naar ondergeschikten. Direct contact maken met degene voor wie de boodschap eigenlijk bestemd is. Een grote heldere directheid over en weer. Luisteren is de basis van een goed gesprek. Verantwoordelijkheid; zelf kiezen, beslissen, uitvoeren en tegelijk jezelf en anderen antwoord kunnen geven op kritische vragen: wat, waartoe, hoe, waardoor, waarom. Argumenten kunnen geven voor het eigen doen en laten vooral inzake plichten en rechten.

5.5.6. Speciale positie van de militair

Als militair maken we deel uit van een specifieke beroepsgroep. Wij hebben speciale verantwoordelijkheden omdat we, in opdracht van de regering, geweld moeten kunnen hanteren ter bescherming van democratische waarden. Deze democratische waarden zijn vastgelegd in de grondwet en gebaseerd op respect voor de medemens. Beheerst en evenwichtig optreden zijn eigenschappen die van een vertegenwoordiger van een militaire organisatie verwacht mogen worden. Op elk niveau moeten militairen verregaande beslissingen nemen, ook over leven en dood. Zowel tijdens als na de dienst dient u zich ervan bewust te zijn dat u kritisch bekeken wordt. Door een correcte houding en voorbeeld gedrag toont u niet alleen respect, maar dwingt u ook respect af.

5.5.7. Inzet- en gevechtsbereidheid

De wil om te winnen moet altijd aanwezig zijn. Opdrachten die wij als militair krijgen voeren we uit, hoeveel moeite het ook kost, daar staan we voor. We moeten elkaar goed kennen omdat we vaak op elkaar zijn aangewezen in moeilijke situaties. Elkaar blindelings kunnen vertrouwen is een noodzaak, we zijn één team onder alle omstandigheden. Ons eigen doen en laten moeten we altijd kritisch bezien tegen de achtergrond van goed en kwaad (kan het door de beugel) durf ik wat ik doe later thuis te vertellen. Opdrachtgericht werken betekent dat je weet wat de bedoeling van de hogere commandanten is en dat de uitvoering van de opdracht in lijn is met deze bedoeling.

5.5.8. Traditiebeleving

Algemeen
Naast algemene militaire gebruiken zoals het niet eten of drinken als men buiten loopt, zijn er bij elke militaire eenheid specifieke onderdeel gebruiken die voortkomen uit de traditie-beleving van die eenheid. Uw kader/collega zal u (doen) inleiden in die traditie-beleving en u de trots van uw eenheid bijbrengen.

Militaire groet
Met het aspect groeten hebben we als militairen dagelijks te maken. Dat hieraan aandacht wordt besteed, is omdat de wijze van groeten vaak (onbedoeld) ergernis opwekt bij de andere partij. Waarom?
Groeten gebeurd uit vriendschap, uit beleefdheid of respect. De wijze waarop gegroet wordt geeft hier inhoud aan. Bij het groeten uit beleefdheid of respect (jongere/oudere of ondergeschikte/meerdere) is "hoi" of "doei" roepen niet de juiste toonzetting, terwijl dit in een vriendschappelijke relatie wel zo kan zijn. Pas dus de wijze van groeten aan, aan de relatie die je met iemand hebt. Bij begroeting van een militaire meerdere wordt tevens de rang genoemd (goedemorgen sergeant-majoor). Tussen militairen onderling is het brengen van de militaire groet (uit beleefdheid of respect) een gebaar dat zeker gewaardeerd wordt. Een aantal (NAVO-) landen kent de militaire groetplicht. In internationaal verband moet het brengen van de militaire groet dan ook niet als vrijblijvend worden gezien maar vanzelfsprekend zijn.

Militaire gebruiken
Ons militair bedrijf kent specifieke gebruiken met betrekking tot de omgang met elkaar. Het aanspreken van anderen met "U" en hun rang en het melden als u binnenkomt bij iemand met een hogere rang zijn hiervan bekende voorbeelden. Als u zich aan deze en andere gebruiken houdt, stelt u zich altijd correct op.

Eregroet
Een ander militair gebruik is dat de militair bij het hijsen of neerhalen van de nationale vlag de houding aanneemt en de ere-groet brengt. Hetzelfde geldt voor vlaggen van andere landen indien wordt opgetreden in internationaal verband. Tevens geldt dit wanneer een ontplooid vaandel ons passeert. Op deze wijze tonen wij eerbied voor onze nationale en militaire geschiedenis en de offers die daarvoor gebracht zijn.

Melden
Bij het melden bij een militaire meerdere treft u vaak een voor u onbekende situatie aan. Door u op formele wijze aan- en af te melden bij de hoogste in rang aanwezig, houdt u altijd de eer aan uzelf. Bij het melden neemt u de houding aan, brengt de groet en zegt wie u bent, noemt de rang van de meerdere en wat u komt doen. Wanneer de meerdere aangeeft dat het gesprek is afgelopen, neemt u de houding aan, brengt de groet en maakt rechtsomkeert en gaat weg. Bij het melden buiten gebouwen hanteren we dezelfde procedure.

Presentatle
Als u reist of moet wachten ga dan niet "hangen" of zitten op een plaats die daar niet voor bestemd is, zeker niet op de grond. Uw individuele presentatie is het visitekaartje van de krijgsmacht. Op deze wijze draagt u bij aan het professionele beeld van de defensie organisatie.

Toespraken
Praten tijdens een toespraak is uiterst onbeleefd. Door te praten laat u blijken dat datgene wat er gezegd wordt u niet interesseert. Daarnaast maakt u het voor anderen, die wel willen luisteren, moeilijk om de spreker te verstaan.

Vermijdt onnodig geweld
Het feit dat u, als onderdeel van uw beroep, geweld moet kunnen uitoefenen, stelt hoge eisen aan uw vermogen om u, ook buiten het werk te beheersen. Het gebruik van onnodig geweld of dreigen daarmee is uit den boze. Ga daarom situaties die op geweld uit kunnen draaien uit de weg. Dat is geen lafheid, maar een goed doordachte manier om escalatie van geweld te voorkomen. Als u in een situatie komt waarin u gedwongen wordt uzelf of anderen te verdedigen, beperk dan het gebruik van geweld tot het hoogst noodzakelijke om uzelf, en eventueel anderen, in veiligheid te brengen.

Omgaan met de media
U wordt tevoren geïnformeerd over mogelijke contacten met journalisten en deze worden altijd begeleid door militaire voorlichters. Als journalisten u toch rechtstreeks benaderen verwijs hun dan beleefd door naar uw commandant. Als u contact heeft met journalisten of onbekenden ben dan bewust dat antwoorden die voor u schijnbaar onbelangrijk zijn voor andere militairen een risico kunnen zijn. De antwoorden die u als individuele militair geeft kunnen vertaald worden als de mening van "de Nederlandse militairen. " Beperk u in ieder geval tot het niveau waarop u werkt en inzicht heeft en ga uit van feiten. Bespreek nooit vertrouwelijke zaken, ook niet off-the record. Informatie is informatie en wordt later toch vaak gebruikt. Wees heel voorzichtig met kritische opmerkingen over andere nationaliteiten. Uw enkele negatieve ervaring krijgt in de media vaak een veel zwaardere lading en kan veel schade veroorzaken.

Samenwerking
Binnen een militaire eenheid is er altijd sprake van teamwork. Samenwerking is dus noodzakelijk. Die kan alleen worden bereikt als we elkaar blindelings kunnen vertrouwen. Onderling vertrouwen kan er alleen zijn als we:
1. Vakbekwaam zijn.
2. Elkaar respecteren (ongeacht geslacht, ras, geloofsovertuiging, rang of geaardheid).
3. Eerlijk zijn tegen elkaar.
4. Niet over elkaar, maar mèt elkaar spreken.
5. Gemaakte afspraken nakomen.
6. Elkaar helpen als dat nodig is.

Discriminatie
Discriminatie op grond van ras, geloofsovertuiging of geaardheid is onvergeeflijk. De militair dient, als beschermer van die democratische waarden, betrouwbaarheid uit te stralen.

Mishandeling, intimidatie en ongewenste intimiteiten
Dit zijn allen ernstige vormen van gebrek aan respect voor de ander en het beschamen van hun vertrouwen. Ze zijn daarom ontoelaatbaar. Indien u één of meerdere van deze inbreuken op de persoonlijke integriteit constateert, dient u in te grijpen en uw commandant te informeren. Dit geldt ook als het sterke vermoedens betreft.

Gewenste intimiteiten
Hiervan is alleen dan sprake, als betrokkenen het bewust willen en op basis van persoonlijke genegenheid en gelijkwaardigheid. Het mag nooit ten koste gaan van het functioneren van de eenheid. Bewaar daarom uw uitingen van genegenheid tot u in een privé-omgeving bent. Veel misverstanden kunnen tevens worden voorkomen door uw commandant te informeren over een eventuele relatie met iemand binnen uw eenheid. In dit verband dienen kaderleden zich in het bijzonder bewust te zijn van hun positie.

Eerlijkheid
Eerlijkheid is de basis van vertrouwen. Ook als de boodschap minder plezierig is eerlijkheid altijd beter dan zwijgen, onwaarheden, of nog slechter, halve waarheden te vertellen. Zogenaamde kleine fraude, zoals bewust gemaakte onjuistheden in declaraties, is voor onze beroepsgroep ontoelaatbaar.

Roddel en achterklap
Het achter iemands rug om in negatieve zin over hem/haar spreken, verpest de sfeer en daarmee het vertrouwen in elkaar en in de eenheid. Betrokkene kan zich ook niet verweren tegen eventuele beschuldigingen. Wijs roddelende collega's terecht. Deze wijze van handelen voorkomt veel irritaties.

Roken
Roken brengt aantoonbaar ernstige schade toe aan uw gezondheid en is verslavend. Het zogenaamd "passief roken", ofwel het gedwongen mee-roken, is aantoonbaar gevaarlijk voor de gezondheid van de niet-roker.
Het is echter in Nederland een geaccepteerd gegeven dat u een eigen keus heeft om wel of niet te roken. Om echter de niet-roker te beschermen zijn er in de Wet strikte regels vastgelegd. De gezondheid van de niet-roker staat hierbij voorop. In alle openbare- en algemeen toegankelijke ruimten zoals o.a. hallen, trappen, gangen, lokalen en recreatieruimten mag niet gerookt worden tenzij dit is aangegeven.

Drugs
Het verhandelen, vervoeren, voorhanden hebben en/of het gebruik van soft- en harddrugs is voor de militair absoluut verboden en wordt met kracht bestreden. Drugs worden niet getolereerd omdat ze de inzetbaarheid van de eenheid ernstig in gevaar brengen. Daarnaast is drugsgebruik funest voor de geloofwaardigheid van het leger. Wijs daarom het gebruik van drugs in uw omgeving af. Overtredingen in dit verband leiden onherroepelijk tot ontslag.

Alcoholgebruik
Naast roken is ook het gebruik van alcohol is in onze maatschappij algemeen geaccepteerd. Het overmatig gebruik van alcohol heeft echter eenzelfde invloed op de inzetbaarheid van de persoon en eenheid als het gebruik van drugs. Het gebruik van, of het (nog) verkeren onder invloed van alcohol tijdens de dienst is daarom ontoelaatbaar. In het algemeen geldt: beperk het gebruik van alcohol.

Vloeken en schelden
Vloeken en schelden zijn niet in overeenstemming met het tonen van respect. Er zijn voldoende woorden voorhanden om het een en ander te verduidelijken of je ongenoegen kenbaar te maken, waarbij je de ander minder snel krenkt. Vermijdt daarom vloeken en schelden en wijs uw collega’ s zo nodig terecht.

Gokken
Gokken kan leiden tot verslaving. Gokverslaving leidt in veel gevallen tot financiële problemen en vervolgens tot diefstal. Wijs gokken af en attendeer mensen op de gevaren van hiervan. Probeer mensen met een gokverslaving of de symptomen daarvan in verbinding te brengen met professionele hulpverleners.

5.5.9. Uiterlijk voorkomen

Algemeen
De Nederlandse samenleving is zeer tolerant. Dat wil zeggen dat in de persoonlijke levensstijl veel is toegestaan of wordt gedoogd. Haardracht, het dragen van sieraden, tatoeages en symbolen maken deel uit van die persoonlijke levensstijl. Iedere Nederlander heeft echter zo zijn eigen mening over deze dingen. Grote groepen binnen de bevolking kijken echter nogal negatief aan tegen sommige uitingen van die levensstijl. zeker als die botsen met het beeld dat burgers hebben van "de militair". Als militaire beroepsgroep willen we zo breed mogelijk gewaardeerd worden. We dienen dan aan het verwachtingsbeeld, van "de militair", van zoveel mogelijk burgers te voldoen. Dat betekent, dat ons uiterlijk voorkomen en onze persoonlijke uitstraling zoveel mogelijk moeten aansluiten bij het beroep dat we uitoefenen.
Het positieve effect van een correct militair tenue kan dus geheel teniet worden gedaan als uiterlijk voorkomen, persoonlijke uitstraling en hygiëne hiermee in tegenspraak zijn. Aan deze aspecten dient derhalve tenminste evenveel aandacht te worden besteed.

Haardracht
Militairen dragen een kapsel in een natuurlijke kleur waarbij het haar niet voor de ogen, over de oren, of over de boord of kraag van het uniform valt. Versierselen in het haar, waaronder vlechtjes, staartjes en dergelijke, zijn niet toegestaan. De hoofddeksels moeten op correcte wijze gedragen kunnen worden. Zo'n kapsel is onder operationele- en oefenomstandigheden veilig en hygiënisch. Militairen met lang haar moeten dat, met gebruik van hulpmiddelen in een kleur die past bij het uniform, opsteken, c.q. " gebonden" dragen.

Sieraden
Het dragen van sieraden door de militair in uniform is niet toegestaan met uitzondering van maximaal twee vingerringen. Er mag uit veiligheidsoverweging geen enkel sieraad gedragen worden bij sport, praktische dienst, onderhoud en tijdens operationele omstandigheden.

Tatoeages en symbolen
Tatoeages zijn geaccepteerd, maar overdaad schaadt. Teksten en afbeeldingen die strijdig zijn met democratische beginselen zijn verboden.

Hygiëne
Militairen dienen te allen tijden zorg te dragen voor een goede persoonlijke verzorging (schoon gewassen en geschoren). Persoonlijke verzorging is een eigen verantwoordelijkheid voor iedere militair.

5.5.10. Tenue

Algemeen
Geüniformeerd, zijn we herkenbaar als militair. We zijn dan het visitekaartje van de krijgsmacht.
Om serieus te worden genomen door de Nederlandse samenleving, is het belangrijk dat we ons gedragen zoals de burger dat van ons verwacht. Aan deze verwachting kunnen wij onder meer voldoen door ons correct te kleden. Daarom dragen wij het uniform zoals het hoort.

Aandachtspunten:
1. Draag uw uniform met trots en doe geen afbreuk aan uw presentatie, bijvoorbeeld door met uw handen in de zakken te lopen;
2. Draag schone kleding en gepoetste schoenen;
3. Draag uw tenue correct. Afgezakte broekspijpen, uitpuilende zakken, open drukknopen en scheef bevestigde naamlinten en eenheidsemblemen dragen niet bij aaneen positief beeld van de militair;
4. Draag bij zomertenue de mouwen opgerold tot juist boven de elleboog;
5. Het combineren van militaire- en burgerkleding is niet toegestaan. Een motorrijder is het toegestaan in combinatie met het militaire tenue motorkleding en een helm te dragen.
6. Combinatie van een militair tenue met civiele gebruiksartikelen doet afbreuk aan het aanzien van de militair en is daarom niet toegestaan (m.u.v. een groene, bruine of zwarte rugzak);

7. Het te dragen tenue is afhankelijk van de te verrichten werkzaamheden. Als we als eenheid optreden bepaald de commandant eenheid van tenue (appèl, verplaatsingen e.d.).
8. Draag bij sportlessen de organieke sportkleding. Privé sportschoenen zijn toegestaan. Bij looplessen is een loopbroek toegestaan. Bij vrije sport is het sporttenue vrij.

5.5.11. Afsluiting

Het gedrag, uiterlijk voorkomen en tenue van elke individuele militair bepalen het niveau van de discipline in ons leger. HOUDOC is de basis voor onze discipline: respect, open communicatie en verantwoordelijkheid. Het is aan alle militairen om samen een zo hoog mogelijk discipline-niveau na te streven en elkaar hierin te stimuleren en zo nodig te corrigeren ongeacht rang, stand of leeftijd. Een goede discipline is een zaak van ons allemaal omdat;
Niet bewapening maakt de hoofdkracht uit van de krijgsmacht maar de discipline en de basis voor onze discipline is de HOUDOC.

1. Respect
2. Open communicatie
3. Verantwoordelijkheid

5.5.12. Gedragscode Defensie

1. Ik maak deel uit van een professionele organisatie.

Ik houd mijn kennis en vaardigheden, zowel vakinhoudelijk als sociaal, op het vereiste peil. Daardoor kan ik, ook onder moeilijke omstandigheden, mijn taken goed uitvoeren.

Toelichting: Wij vinden het normaal dat we in ons dagelijks werk voldoende verantwoordelijkheden en bevoegdheden krijgen. Wij willen dat ook. Wij zijn immers volwassen en professioneel met ons werk bezig. Onze verantwoordelijkheden gaan verder dan onze directe taken. Defensie schept de randvoorwaarden voor een professionele, veilige en plezierige werk- en leefomgeving. Maar we zijn zelf verantwoordelijk voor het op peil houden van onze kennis, vaardigheden en fysieke conditie. We houden rekening met de mensen om ons heen en zijn steeds bereid rekenschap te geven over gemaakte keuzes. We nemen de regels in acht zonder ons erachter te verschuilen.

2. Ik ben lid van een team met een gemeenschappelijke taak.

Ik werk samen met collega's en ben mede verantwoordelijk voor hen en het team. Ik spreek anderen aan op hun gedrag en accepteer dat anderen mij op mijn gedrag aanspreken.

Toelichting: Wij maken deel uit van een team met één taak of doelstelling, gebaseerd op wederzijds vertrouwen. Dat betekent dat we geregeld onze eigen belangen ondergeschikt maken aan de belangen van het team. Binnen het team hebben we allemaal een eigen taak. Toch zijn we niet alleen verantwoordelijk voor ons eigen gedrag, we dragen medeverantwoordelijkheid voor wat de anderen in ons team doen. Het beste resultaat behalen we alleen als we elkaar scherp houden en als we elkaar durven coachen en durven aanspreken op de kwaliteit van het werk en op ons gedrag. Leidinggevenden in onze organisatie hebben een bijzondere verantwoordelijkheid. Zij geven te allen tijde het goede voorbeeld. Zij durven de leiding ook daadwerkelijk te nemen. Tegelijkertijd geven zij teamleden ruimte voor inbreng.

3. Ik ben mij bewust van mijn verantwoordelijkheid.

Ik schaad de belangen van Defensie niet en geef in houding, voorkomen en gedrag het goede voorbeeld. Ik ga verantwoord om met defensiemiddelen en gebruik deze zorgvuldig en rechtmatig.

Toelichting: Wij staan voor vrede en veiligheid en dat brengt specifieke verantwoordelijkheden met zich mee. Negatieve gedragingen van de individuele defensiemedewerker hebben, meer nog dan bij andere organisaties, een negatieve uitstraling op de overige medewerkers en op de Defensie als geheel. Wij realiseren ons dat we voor de buitenwereld 24 uur per dag, 7 dagen per week defensiemedewerker zijn. Wij gaan verantwoord om met gemeenschapsgeld.

4. Ik ben integer en behandel iedereen met respect.
Ik accepteer geen ongewenst gedrag zoals discriminatie, (seksuele) intimidatie en pesten, niet ten aanzien van mijzelf of anderen. Ik houd mij aan de geldende wetten en regels en misbruik mijn macht of positie niet.

Toelichting: Wij zijn eerlijk, oprecht, betrouwbaar en zorgvuldig.
We maken deel uit van een organisatie die veiligheid creëert. We accepteren dat we daarbij fysiek gevaar kunnen lopen. Dat kan alleen vanuit een sociaal veilige werkomgeving. We versterken het team door ons te realiseren dat we niet allemaal hetzelfde zijn maar wel gelijkwaardig. We behandelen anderen met respect zoals wij ook met respect behandeld willen worden.

5. Ik zorg voor een veilige werkomgeving.
Ik voel mij verantwoordelijk voor de veiligheid van anderen en mijzelf. Dit geldt voor alle vormen van veiligheid, zoals operationele veiligheid, informatieveiligheid en veilige arbeidsomstandigheden. Ik laat mij niet in met drugs. Alcohol mag nooit invloed hebben op mijn functioneren.

Toelichting: We werken met wapens en met zwaar materieel. We oefenen bij nacht en ontij. We treden bij ernstoperaties klokrond op onder fysiek en mentaal zware omstandigheden. We kunnen dat alleen maar succesvol doen als we oog hebben voor de veiligheid van anderen en onszelf. Daarin passen geen drugs. Gebruik en bezit van of handel in drugs zijn dan ook verboden. Ook alcohol kan onze veiligheid in gevaar brengen. Het gebruik van alcohol tijdens operaties, oefeningen en dienstuitoefening is daarom niet toegestaan tenzij na uitdrukkelijke toestemming van de bevoegd commandant.

5.5.13. Brondocumenten

VS 2-1593	Tenuen
HB 2-1352	Handboek Militair
MP bundels	Tucht- en strafrecht
DP 20-20	Handboek Exercitie
IK 2-1251	Omgaan met media
Civiele wetgeving	Tabak- en Opiumwet

5.6. Onderscheidingen

5.6.1. Algemeen
In dit deel wordt er onderscheid gemaakt tussen enerzijds onderscheidingstekens en emblemen en anderzijds decoraties. Het recht tot het dragen van onderscheidingstekens emblemen en decoraties moet blijken uit de persoonlijke registratieve bescheiden, de registratieve indeling of tewerkstelling van betrokkene.

5.6.2. Draagwijze onderscheidingstekens en emblemen per kledingstuk
1. Gevechtstenue (GVT):
   a. Er geldt een **draagplicht** voor:
      - Het naamlint;
      - De rangonderscheidingstekens;
      - Indelingsembleem, indien door de eenheid gevoerd en uitsluitend voor de duur dat de militair bij de eenheid is ingedeeld;
      - Mouwembleem NL-driekleur op de bovenzijde van de linkermouw.
   b. Vaardigheidsemblemen worden gedragen op de linker- en rechterborstzak tot een maximum van twee per borstzak. Indien de militair meer dan vier van deze emblemen bezit, is aan hem de keuze welke emblemen hij draagt.
   c. Het Nederlandse parachutistenembleem en het embleem legerluchtwaarnemer worden gedragen boven de linkerborstzak (maximaal één). Het buitenlands parachutistenembleem wordt gedragen boven de rechterborstzak (maximaal één).
   d. Een onderdeelsembleem of een brevetembleem in de legergroene uitvoering wordt gedargen boven de linkerborstzak.
   e. Een gevechtsinsigne/herrineringsembleem wordt gedragen boven de rechterborstzak boven het naamlint. (maximaal twee).
   f. Het draaginsigne gewonden wordt gedragen op de linkerborstzak en de draagspeld groepswaardering op de rechterborstzak. Indien de militair een draaginsigne gewonden draagt mag op de linkerborstzak slechts **één** vaardigheidsembleem worden gedragen.

Figuur 5-2 Draagwijze onderscheidingstekens en emblemen gevechtstenue (GVT)

2. Dagelijks tenue (DT):
   a. Er geldt een **draagplicht** voor:
      - Het naamplaatje: boven rechterborstzak;
      - De rangonderscheidingstekens;
      - Indelingsembleem, indien door de eenheid gevoerd en uitsluitend voor de duur dat de militair bij de eenheid is ingedeeld;
      - Het mouwembleem van de Koninklijke Landmacht op de linkerbovenzijde van de mouw;
      - Kraagpatten en kraagemblemen;
      - Brevetembleem: boven linkerborstzak.
   b. Modeldecoraties en batons worden gedragen boven de linkerborstzak;
   c. Het onderdeelsembleem wordt gedragen op de rechterborstzak;
   d. Vaardigheidsemblemen worden gedragen op de naad, 2 cm onder de klep van de linker- en rechterborstzak, tot een maximum van twee per borstzak. Indien de militair meer dan vier van deze emblemen bezit, is aan hem de keuze welke emblemen hij draagt. Indien de militair een onderdeelsembleem draagt, mag onder de klep van de rechterborstzak slechts één vaardigheidsembleem worden gedragen;
   e. Het Nederlandse parachutistenembleem en het embleem legerluchtwaarnemer wordt gedragen boven de linkerbortszak (maximaal één). Het buitenlands parachutistenembleem wordt gedragen boven de rechterborstzak (maximaal één).
   f. Nestels en koorden worden gedragen aan de schouder;
   g. Het gevechtsinsigne/herrineringsembleem commando, -luchtmobiele brigade, -Milva, Dutchbat III, veteranenspeld (uitsluitend niet actief dienende militairen) wordt gedragen boven de rechterborstzak (maximaal 2) boven het naamplaatje;
   h. Het draaginsigne gewonden wordt gedragen op de linkerborstzak en de draagspeld groepswaardering op de rechterborstzak. Indien de militair een draaginsigne gewonden draagt, mag onder de klep van de linkerborstzak slechts **één** vaardigheidsembleem worden gedragen.

Figuur 5-3 Draagwijze onderscheidingstekens en emblemen dagelijks tenue (DT)

5.7. Communicatiebewustzijn

Je bent in beeld!

Een militair is altijd in beeld. Een uniform valt op. In het straatbeeld, in de krant, op televisie en ook op Social Media zoals Facebook, Hyves, LinkedIn en Youtube. De enige plek waar een militair niet opvalt is in camouflagepak in de bosrand (zie deel 1 hoofdstuk 1.4. Algemeen en voorbereiding, camouflage), maar dankzij smartphones zorgen veel militairen dat ze ook onder gedekte omstandigheden nog steeds goed opvallen.

Het uniform staat voor een grotere organisatie waar jij deel van uitmaakt. Hóe je ook in beeld komt; iedereen die dat beeld ziet, ziet een militair. Daarbij doet de naam of rang niet ter zake; kleren maken de man (of vrouw). Als militair kan jij de strepen, sterren, emblemen en baretten lezen als een boek. Reken er niet op dat de krantenlezer, televisiekijker of websurfer die toevoegselen aan het uniform ook kent. Een militair uniform geeft iedereen aan dat de drager militair is. Een politie-uniform laat ook niets aan de verbeelding over. De militair in beeld spreekt voor de kijker of lezer namens de organisatie; ook op je eigen Facebookpagina die is voorzien van een dappere foto. Alles wat jij op jouw site plaatst is beeldvormend voor jou, Defensie én de Koninklijke Landmacht. Bedenk dus goed hoe jij wilt dat de hele wereld jou als militair ziet.

Dit hoofdstuk communicatiebewustzijn gaat vooral over beeldvorming. Welk beeld hebben wij als militair van onszelf en onze organisatie. Welk beeld het publiek van ons heeft of over ons vormt op basis van ons doen en laten. Hoe wij dat beeld kunnen presenteren zonder dat de operationele veiligheid in gevaar komt. En welk beeld wij willen wegzetten in de maatschappij.

Imago
Dankzij de missies in Kosovo, Irak en Afghanistan heeft het Nederlands publiek een overwegend positief beeld van de Nederlandse militair. In de organisatie wordt hard gewerkt aan dat goede imago. Echter, dat imago is ook kwetsbaar. Een enkele misser van één militair slaat terug op de gehele krijgsmacht. Omdat Defensie een grote organisatie is, met verschillende (eenheids-)culturen is het ook moeilijk om een standaardbeeld van dé militair neer te zetten. Elke militair is trots op zijn eigen eenheid en gaat ook uit van de kracht van die eenheid. Als die beroepstrots ontbreekt moet een militair zich ook afvragen of hij bij de juiste organisatie werkt. De beroepstrots is ook een valkuil, omdat elke militair zijn eigen eenheid, natuurlijk, de beste eenheid van de wereld vindt. Feit is dat elke militaire eenheid een bepaalde taak heeft en zonder al die verschillende eenheden kan de Koninklijke Landmacht niet functioneren.

De militaire cultuur wordt op veel manieren gepresenteerd. Niet alleen door het uniform, emblemen of vaandels. Nederlanders zijn direct en militairen zo mogelijk nog directer. Een militair zal niet snel om de hete brei heen draaien, maar zeggen waar het op staat, al dan niet met een dosis humor. Ook dit is tekenend voor militairen. Militaire humor is, volgens de insiders, de beste humor in de wereld, maar wordt door niet-militairen niet altijd begrepen of zelfs als schokkend ervaren. Weet dat elke beroepsgroep zijn eigen cultuur en humor kent, welke wij als militair ook niet altijd begrijpen. Een lompe opmerking van één militair kan een beeld vormen dat dus alle militairen lomp en onbeschoft zijn. Denk maar aan bevolkingsgroepen in Nederland met een slechte naam. Met de gemeenschap op zich is niets mis, maar het wangedrag van enkele individuen geven die hele gemeenschap een slecht imago. Een imago verbeteren kost veel tijd en energie en kan in één klap teniet worden gedaan door een enkele misstap van één individu.

De Koninklijke Landmacht is de afgelopen 20 jaar sterk veranderd en het imago is daarin (deels) meegegaan. Defensie is in het straatbeeld minder zichtbaar, maar in de media bijzonder zichtbaar geworden. Begin jaren ’90 van de vorige eeuw, zaten in elke familie, buurt of vereniging wel één of meerdere dienstplichtige militairen. De beroepsmilitair van nu heeft een andere (niet per se betere) drive dan de militair uit de nadagen van de koude oorlog. De dienstplichtverhalen van toen zijn anders dan de dienstverhalen van nu, maar de toehoorder merkt dat verschil niet altijd. Als militair moet je er bewust van zijn dat alles wat jij als militair buiten de kazerne vertelt aan familie of vrienden het imago van de Koninklijke Landmacht kan maken of breken. ‘Every soldier a spokesman’ is een populaire kreet voor de ambassadeursrol die elke militair heeft. Jij vertegenwoordigt Defensie, en de Koninklijke Landmacht in het bijzonder, onder alle omstandigheden.

In contact met de media
De meest voor de hand liggende manier waarmee jij als militair actief in beeld wordt gebracht, is door tussenkomst van de media. Met media wordt bedoeld kranten, radio, televisie en internet, waarbij vooral internet vele gezichten kent. De media spelen in onze maatschappij een belangrijke rol. Het grote publiek vormt zijn beeld van de wereld deels door de eigen achtergrond en omgeving maar vooral door de verschillende media.

Deze media worden gemaakt door journalisten. De 'gemiddelde' journalist bestaat niet. 'De' journalist is er in allerlei soorten, maten en gewichten maar is vooral een mens zoals jij. De ene journalist observeert; een ander interviewt en weer een ander bewerkt de artikelen van andere journalisten. Een camerateam is dankzij de camera direct te onderkennen. Een schrijvende journalist heeft genoeg aan een potloodje en een kladblokje voordat hij/zij een artikel schrijft en publiceert.

De houding van militairen en journalisten ten opzichte van elkaar is divers. Dankzij de missies in Kosovo, Irak en Afghanistan is er een goede verstandhouding ontstaan tussen militairen en de media. Toch zijn er ook militairen die ronduit vijandig naar buiten treden als het journalisten betreft. De negatieve houding tijdens een dergelijk contact komt net zo hard terug in een artikel, radio-, of televisieverslag. Bedenk ook hier weer dat jouw vrienden en familie ook de media volgen. Hoe wil je dat de wereld jou ziet?

Contacten met de media worden bij Defensie over het algemeen begeleid door voorlichters en woordvoerders uit de communicatie-organisatie. Dit gebeurt in binnen- en buitenland. Deze communicatieprofessionals zijn op de hoogte van de laatste stand van zaken en kunnen jou helpen om jouw goede verhaal nog beter te vertellen. Jij bent echter wel degene die aan het woord kan en zal komen. Maak daar vooral geen studie van! Iedere militair kan over zijn eigen werk vertellen, want Defensie heeft jou voor die taak opgeleid. Een spontaan verhaal komt ook veel natuurlijker over dan een gekunsteld verhaal waardoor de geloofwaardigheid verloren gaat. Jouw ervaringen maken je verhaal nog beeldender en dankzij Defensie heb je die ervaringen ook opgedaan (waar ook ter wereld). Militairen zijn direct en dat maakt ze juist voor de media geweldig bronmateriaal. Direct is duidelijk. De ontvanger hoeft niet te zoeken naar dubbele betekenissen. Direct zijn draagt ook bij aan het goede imago van Defensie. Een militair stáát ergens voor, is betrouwbaar en eerlijk.

Tijdens de missies in Afghanistan en Irak gingen journalisten mee op patrouille met Nederlandse militairen. Dankzij die periode is er veel wederzijds begrip tussen de twee beroepsgroepen ontstaan. Journalisten die 'ingebed' meegingen werden deelgenoot in de ervaringen van de uitgezonden militairen. Overigens zijn er ook journalisten die juist niet ingebed hun werk deden in Afghanistan of Irak, omdat het journalistieke principe van hoor- en wederhoor verloren ging. Hoor- en wederhoor betekent dat er meerdere kanten aan een verhaal zitten en in een conflictsituatie is het onmogelijk om tussen twee op elkaar schietende partijen over en weer te lopen.

Indirect komen militairen ook in beeld in heel verschillende situaties en dat is als andere partijen het over Defensie hebben. Dit kan een stamhoofd in Afghanistan zijn, maar ook 'zomaar' een Nederlander die een positieve of negatieve ervaring met een militair of Defensie heeft gehad. Of een journalist die in een actualiteitenprogramma over een reorganisatie bij Defensie spreekt. Als militair heb jij hier niet direct invloed op. Juist in dit soort situaties kom jij professioneel over door je als militair te gedragen zoals een militair betaamt.

De rol van het internet

Dankzij internet en mobiele telefonie kunnen gebruikers informatie ontvangen op een moment dat het de gebruiker uitkomt. Het aanbod van informatie is overweldigend en nieuws is volop in ontwikkeling. Een voorval kan binnen enkele seconden wereldkundig zijn. Zeker als het een militaire missie betreft is geheimhouding moeilijk, door de veelheid aan communicatiemiddelen die tegenwoordig beschikbaar is.

Naast een hoge snelheid biedt internet ook een podium voor eenieder die daar behoefte aan heeft. Sociale media zoals Facebook, Twitter, Hyves, LinkedIn, MSN, Youtube en Flickr maken het heel eenvoudig om jouw ervaringen, meningen en wensen te delen met een groot publiek. Jouw familie en vrienden zullen ongetwijfeld aan je vragen wat je doet tijdens een oefening of een uitzending en het is heel eenvoudig om al jouw volgers dat van heel dichtbij mee te laten maken. Het gevaar zit er in dat de kijker niet kan relativeren wat jij ziet. Dat kan imagoschade opleveren. Een groter gevaar is de operationele veiligheid, of Operational Security , die in het geding komt. Tijdens oefeningen en uitzendingen zijn er veel onderwerpen of zaken die gerubriceerd zijn. Deze informatie kan in de handen van een tegenstander voor ons erg gevaarlijk zijn. Alles wat jij op internet zet is wereldwijd te zien, ook door mensen die geen Nederlands spreken, maar aan beeld al genoeg hebben.

Operational Security (OPSEC)

De Koninklijke Landmacht draagt bij aan vrede en vrijheid in binnen- en buitenland. Om dat doel te bereiken beschikt de landmacht over diverse eenheden. Gevechtseenheden met manoeuvrecapaciteit die door het toepassen daarvan een tegenstander kunnen verslaan met zo weinig mogelijk eigen verliezen. Verkenningseenheden die door middel van verkenningen en het analyseren van gevechtsinlichtingen voor een zo duidelijk mogelijk beeld zorgen van het gevechtsveld en een tegenstander. Die combinatie van inlichtingen en gevechtskracht geven een commandant de gelegenheid om op de meest effectieve wijze een tegenstander te bestrijden. Een tegenstander heeft hetzelfde voor ogen. Wanneer een tegenstander weet wat hem te wachten staat zal hij zijn verdediging of aanval aanpassen.

Elk stukje informatie kan dus bruikbaar zijn bij (gevechts-) inlichtingen, ongeacht de bron. Jouw sociale media-gebruik kan dus een waardevolle bron zijn voor een tegenstander.

Operationele informatie valt onder de geheimhoudingsplicht en het schenden daarvan is strafbaar. Ga dus verstandig om met jouw berichten en foto's op Facebook of Twitter. Bij twijfel is het altijd raadzaam om jouw chef of commandant om raad te vragen.

Vrijheid van meningsuiting
Vrijheid van meningsuiting is vastgelegd in de grondwet, artikel 7, als vrijheid van drukpers. Vrijheid van meningsuiting is onlosmakelijk verbonden met democratie. Dit is echter geen vrijbrief om al jouw gevoelens en gedachten wereldkundig te maken. In de wet staat het volgende:

Niemand heeft voorafgaand verlof nodig om door de drukpers gedachten of gevoelens te openbaren, behoudens ieders verantwoordelijkheid volgens de wet (art 7 lid 1 GW).

Voor wat betreft 'ieders verantwoordelijkheid' ben jij als militair verantwoordelijk voor jouw eigen veiligheid en die van jouw collega's.

Vuistregels externe contacten

Jij bent het visitekaartje van Defensie. In externe contacten kan een goed beeld worden neerzet van onze organisatie. Met externe contacten bedoelen we: contacten op het internet (zoals het schrijven van blogs, deelname aan sociale netwerken), je eigen sociale omgeving, het optreden op publieke bijeenkomsten (zoals symposia, lezingen en debatten) en contacten met journalisten.

Vertellen over Defensie is altijd een kans. Maar houd je aan de volgende vuistregels:
- Denk vooraf na over je boodschap. Wat wil je zeggen?
- Praat alleen over je eigen werk (jouw opdracht, jouw eenheid, jouw functie).
- Geef korte begrijpelijke antwoorden. Gebruik geen afkortingen en vaktaal.
- Eén opmerking kan grote gevolgen hebben. Houd hier rekening mee.
- Houd je aan de geheimhoudingsplicht en bescherm de privacy van anderen.
- Wat je zegt kan gevolgen hebben voor je collega's, je privéomgeving en wat mensen van Defensie vinden.
- Ga nooit in op geruchten en ga niet gissen. Het is niet erg om iets niet te weten.
- Vertel de waarheid.
- Militair en/of defensiemedewerker ben je ook buiten werktijd.
- Informeer bij publieke bijeenkomsten of contacten met journalisten altijd vooraf je commandant en de sectie communicatie.

Elk extern contact is een kans, waarbij jij aan kan geven in wat voor professionele organisatie jij werkt. Jouw thuisfront leest ook de krant, kijkt televisie en gebruikt sociale media. Juist jouw verschijning met een goed verhaal zullen zij zeker waarderen. Grijp die kans!

Mocht je meer willen weten over jouw rechten en plichten bij het omgaan met externe contacten, dan kun je de volgende bronnen er op na slaan:

SG-aanwijzing 973: Richtlijnen voor het gebruik van sociale media door defensiemedewerkers

http://publicatieportaal.mindef.nl/REG/SG-A973.pdf

5.8. Cyber awareness

5.8.1. Inleiding

De afhankelijkheid van de Nederlandse krijgsmacht van digitale (cyber) systemen[1] is groot. Zo maken we niet alleen gebruik van computers en netwerken voor de uitwisseling van informatie (bijv. via het MULAN), maar ook voor de bediening van een groot aantal wapens (zoals F-16, CV-90, fregatten, etc.) en sensoren (drones, radar systemen, etc.) De cyberaanvallen op deze systemen (inclusief de informatie op deze systemen) zijn reëel en zullen in de toekomst verder toenemen. Zo proberen tegenstanders onze systemen binnen te dringen om informatie te stelen (of aan te passen) of systemen 'uit de lucht' te halen.

Tegelijkertijd gebruiken onze tegenstanders ook dergelijke systemen waaronder netwerken en het internet. Dit biedt onze krijgsmacht nieuwe mogelijkheden om (digitale) informatie over de vijand in te winnen (cyberinlichtingen) en vijandelijke cyber systemen aan te vallen, bijvoorbeeld door deze (tijdelijk) uit te schakelen (cyber offensief). Door de vijandelijke ICT-systemen aan te vallen, worden de eigen militaire operaties ondersteund. Defensie beschermt daarom niet alleen de eigen systemen, maar investeert ook in de cyber inlichtingencapaciteit en in offensieve cybercapaciteit.

Dit hoofdstuk richt zich op de bescherming van de eigen digitale systemen en netwerken tegen dreigingen van tegenstanders en het verkleinen van risico's. Dit heet ook wel het vergroten van de 'digitale weerbaarheid' van defensie (cyber defensief). Immers, een cyberaanval op onze informatiesystemen kan de Defensieorganisatie op tal van manieren ontregelen.

Om de 'digitale weerbaarheid' van defensie te vergroten, is de versterking van kennis en bewustzijn (awareness) van het cyberdomein, binnen de Defensieorganisatie, van groot belang.

5.8.2. Opzet

In dit hoofdstuk worden drie pijlers van informatiebeveiliging kort toegelicht. Daarna komen de belangrijkste cyberdreigingen en aanvalsmethoden voor de gebruiker aan de orde evenals een opsomming van verschillende maatregelen om deze dreigingen tegen te gaan. De dreigingen en de genoemde maatregelen hebben hoofdzakelijk betrekking op het gebruik van militaire (wapen)systemen en computernetwerken binnen Defensie. Uiteraard zijn de genoemde maatregelen ook toepasbaar op privésystemen in de thuissituatie. Bovendien kan slordig, onbedoeld gedrag met communicatiemiddelen in de privésituatie ook indirect gevolgen hebben voor u en het werk. Zo is het mogelijk dat een 'tegenstander' via een gehackte privé smartphone gesprekken afluistert.

5.8.3. Versterking digitale weerbaarheid

Cyber Defensief bestaat uit de bescherming van informatie (informatiebeveiliging) en de bescherming van systemen en netwerken. Die bescherming berust op drie belangrijke pijlers[2]:

1. Confidentialiteit (vertrouwelijkheid): alleen bevoegd (geautoriseerd) personeel heeft toegang tot systemen en informatie. Defensie maakt daarom onder meer gebruik van rubricering en vercijfering van informatie, inlogprocedures bij toegang tot digitale systemen en software (bijv. inloggen op MULAN), maar ook van screening van personeel.
2. Integriteit: het zorgdragen dat de informatie authentiek (echt, origineel) is en blijft, ofwel het voorkomen dat informatie door onbevoegden wordt gewijzigd. Zo kan de wijziging van coördinaten van een doelwit in een raketsysteem grote gevolgen hebben. Defensie borgt de betrouwbaarheid van systemen en informatie onder meer door een (fysieke) toegangsregeling tot deze systemen (bijv. toegang tot Te Beschermen Belangen (TBB) 2 ruimten).
3. Beschikbaarheid: het zorgdragen dat informatie en systemen overal en altijd toegankelijk is voor bevoegde personen. Defensie maakt daarom onder meer kopieën van informatie (back ups) en zorgt voor reservesystemen die bij uitval van het hoofdsysteem de taken kunnen overnemen (redundantie).

Defensie neemt dus al veel maatregelen om de informatie en systemen te beschermen. Het is dan wel noodzakelijk dat gebruikers van computersystemen zich strikt houdt aan deze regels. Bovendien zullen kwaadwillende proberen om het personeel te misleiden om deze regels niet uit te voeren of te omzeilen. Dit gebeurt veelal via *social engineering* en dat dan ook de grootste dreiging voor de dagelijkse gebruiker van informatie-, sensor- en wapensystemen.

[1] Computers, smartphones, informatiesystemen, sensoren, netwerken (waaronder het internet) en andere elektronische communicatiemiddelen.
[2] In het Engels spreekt men over de CIA-triad: de driehoek van Confidentiality, Integrity en Availability. In het Nederlands veelal gebundeld in het begrip BETROUWBAARHEID.

5.8.4. Dreiging van Social Engineering

1. Algemeen

   De mens is een belangrijke, maar ook een zwakke schakel in de informatieketen. Daardoor is een aanval met *social engineeringtechnieken* gericht op de mens, erg effectief. Deze aanval is psychologisch van aard en gericht tegen de integriteit van de gebruiker. De aanvaller laat de gebruiker iets doen waartoe de gebruiker eigenlijk niet bevoegd en/of bereid zou moeten zijn. Het verstrekken van vertrouwelijke informatie of het verlenen van ongeautoriseerde toegang aan de aanvaller is hier een voorbeeld van.
   Het is goed dat we ons realiseren dat *social engineering* aanvallen gebruik maken van secundaire doelen. Dit houdt in dat we, hoewel de aangevallen persoon niet direct het hoofddoel hoeft te zijn, toch (vaak ongemerkt) een bijdrage kan leveren aan een groter opgezet plan van de aanvaller om het uiteindelijke doel te bereiken.
   Een aantal technieken voor het toepassen van een social engineeraanval zijn:

   - De nieuwsgierigheid wekken;
   - Het wekken van medelijden;
   - Een slachtoffer bang maken.

   De aanvaller doet zich veelal voor als iemand anders. Hierbij kiest een aanvaller voor verschillende "rollen" die bijvoorbeeld vertrouwen of autoriteit moet uitdragen. Op deze wijze probeert hij de geldende procedures te omzeilen. Een extra aandachtspunt is de *legitieme* hiërarchische verhouding, waarbij bijvoorbeeld een leidinggevende zijn positie gebruikt om het bovenstaand effect te verkrijgen. Ook in het geval van een werkelijke gezagsverhouding moeten de staande procedures worden gevolgd. Raadpleeg bij twijfel hierover een *vertrouwenspersoon*. Bij vermoeden van een social engineering aanval dient ook een *melding voorval* te worden gedaan.

2. Er zijn drie aanvalstechnieken voor Social Engineering, namelijk:

   a. **Persoonlijk contact**

      De kwaadwillende probeert persoonlijk contact te leggen met het slachtoffer.
      Hij kan zich bijvoorbeeld voordoen als helpdeskmedewerker en de gebruiker opbellen met het verzoek de inloggegevens door te geven om een (mogelijk) probleem te verhelpen. Voorafgaand aan dit contact verzamelt de kwaadwillende gerelateerde informatie over het slachtoffer zodat hij het slachtoffer een overtuigend verhaal kan vertellen. Hiervoor worden zoekmachines als Google, sociale media als netwerksites Facebook, Twitter, Instagram, Snapshot en andere informatiebronnen op het internet gebruikt. Dit is in de praktijk een eenvoudige en zeer effectieve techniek.

   b. **E-mail**

      Een kwaadwillende verstuurt een E-mail met een belangwekkende tekst, document, foto of filmpje. Deze techniek wordt een *Phishing* aanval genoemd.
      Een voorbeeld hiervan is dat gebruikers ertoe worden verleid om op een *hyperlink* te klikken. Deze link verwijst naar een authentiek ogende site waar om vertrouwelijke gegevens wordt gevraagd zoals inloggegevens, pincodes en creditcardnummers. Een ander voorbeeld is een vertrouwenwekkend of bang makend mailtje aan gebruikers waardoor gebruikers ertoe worden verleidt om ongemerkt een virus (Trojaans paard) te installeren. De virussen kunnen zich o.a. manifesteren in documenten, foto's en filmpjes. Deze virussen bieden de aanvaller de mogelijkheid om ongemerkt de computer/netwerk te bekijken en de verkregen informatie te gebruiken voor eigen doeleinde. De telefonische variant van *Phishing* wordt *Vishing* genoemd. Bij deze aanvalstechniek neemt de aanvaller telefonisch contact op met het slachtoffer.

   c. **Rondsnuffelen**

      De aanvaller probeert vertrouwelijke informatie te verkrijgen door het snuffelen in vuilnisbakken, containers en prullenbakken. Deze techniek heet '*dumpster diving*'. Naast het snuffelen in vuilnisbakken, containers en prullenbakken probeert hij ook rond te neuzen op de diverse plaatsen waar informatie beschikbaar is, zoals kopieermachines en printers. Dit zijn plaatsen waar regelmatig vertrouwelijke documenten worden weggegooid of onnodig op apparatuur blijft liggen. Dit laatste is alleen mogelijk als de aanvaller, als insluiper, toegang heeft kunnen verschaffen tot een gebouw.

   d. **Over de schouder meekijken (*shoulder surfing*)**

      Deze techniek laat personen toe om bijvoorbeeld tijdens het inloggen op het MULAN-systeem mee te kijken over u schouder. Hierdoor kan het zijn dat inloggegevens onbewust worden afgegeven. Zorg altijd dat er niemand meekijkt tijdens het invoeren van de inloggegevens.

5.8.5. Maatregelen

1. Algemeen
   Eenvoudige maatregelen kunt u zelf nemen om het effect van de hiervoor genoemde dreigingen te verkleinen of zelfs te voorkomen. Het is belangrijk om het beveiligingsbewustzijn (*Cyber Security Awareness*) bij alle medewerkers op een acceptabel niveau te hebben. Daarom worden hieronder een aantal DO's en DONT's gegeven, een deel komt o.a. uit MP 10-006 "Regeling gedragsregels gebruik e-mail en internetvoorzieningen Defensie" Vuistregels gebruik e-mail- en internetvoorzieningen Defensie. Er vindt controle plaats op naleving van het internet en de e-mailgedragsregels. Overtreding van de gedragsregels kan leiden tot rechtspositionele of tuchtrechtelijke sancties.
   Alle DO's en DONT's staan in het "defensiebeveiligingsbeleid" van de Beveiligings Autoriteit (BA). Een belangrijke selectie van de DO's en DONT's zijn:

2. DO's:
   a. Gebruik alleen de door Defensie uitgegeven USB sticks.
   b. Gebruik sterke wachtwoorden, bestaande uit karakters, cijfers en leestekens.
      - Maak lange wachtwoorden;
        - Maak een makkelijk te onthouden zin als wachtwoord.
   c. Sluit de computer af met "Lock this computer" (CTRL+ALT+DEL) of "Log off" bij het verlaten van de werkplek.
   d. Geef anderen geen toegang tot je persoonlijke werkstation (Account).
   e. Houd wachtwoorden en pincodes altijd voor jezelf.
   f. Voorkom diefstal van ICT-apparatuur.
   g. Configureer Windows of Mac updates naar auto update.(bij Mulan is dit automatisch ingesteld), wees terughoudend met het delen van uw contactgegevens buiten Defensie.
   h. Maak altijd melding, d.m.v. incidentmelding, van mogelijk kwaadaardige e-mails en andere veiligheidsaangelegenheden (zie volgende paragraaf rapportage).
   i. Waarschuw beveiligingsfunctionaris als ICT-systemen (bijv. de PC) traag of vreemd reageren.
   j. De e-mail- en internetvoorzieningen van Defensie zijn bestemd voor je werk.
   k. Kies het juiste middel voor het maken en verzenden van geclassificeerde/gemerkte documenten.

3. DONT's:
   a. Mailprogramma nooit op ''auto-open'' attachments.
   b. Open geen e-mails of bijlagen van onbekende adressen.
   c. Click nooit op een link van een onbetrouwbare bron.
   d. Reageer nooit op e-mails die vragen om financiële informatie.
   e. Verschaf derden nimmer vertrouwelijke (inlog)gegevens, zoals gebruikersnamen en wachtwoorden.
   f. Privégebruik van e-mail- en internetvoorzieningen van Defensie is enkel incidenteel toegestaan.
   g. Het is niet toegestaan e-mails automatisch door te sturen naar een e-mailadres buiten Defensie.
   h. Stuur geen onnodige berichten naar grote groepen.
   i. Gebruik van de voorzieningen is niet toegestaan indien de inhoud van seksueel getinte, racistische, intimiderende of beledigende aard is.
   j. Het is niet toegestaan de voorzieningen te gebruiken voor het ongeautoriseerd verspreiden van vertrouwelijke informatie.
   k. Download geen softwareprogramma's van bedenkelijk aard of bron.

Naast de DO's en DONT's heeft de BA het 'Digitale Rijbewijs" ontwikkeld om het bewustzijn van alle defensiemedewerkers te vergroten.

5.8.6. Digitaal Rijbewijs

Het Digitaal Rijbewijs is ontwikkeld voor het Defensiepersoneel om de medewerkers bewust te maken van de risico's van het werken in het cyberdomein.
Dit is een online training (e-learning) en met deze training is de defensiemedewerker zich beter bewust van de potentiële cyber dreigingen, mogelijke impact en de daarbij bijbehorende bestuurlijke dilemma's en handelingsperspectieven.
Het Digitaal Rijbewijs is opgebouwd uit een vijftal modules met verschillende onderwerpen van elk ongeveer 20 minuten. De volgende onderwerpen worden in het Digitaal rijbewijs behandeld:

- Regeling gedragsregels gebruik e-mail en internetvoorzieningen Defensie;
- Richtlijnen gebruik van sociale media door defensiemedewerkers;
- Vuistregels gebruik e-mail- en internetvoorzieningen Defensie.

De e-Learning module kan op een zelf gekozen moment worden doorlopen vanaf een defensielocatie (MULAN) of thuissituatie (Telestick).

Er staat een doorverwijzing naar de e-Learning training op de website van het intranet (http://intranet.mindef.nl/cyber)

5.8.7. Incident Melding

1. Algemeen
   Met enige regelmaat ontvangen Defensiemedewerkers dergelijke specifiek op het doelwit toegesneden e-mails, in vaktermen *spear phishing* attacks genoemd. Mocht u een soortgelijke e-mail hebben ontvangen, of in de toekomst e-mails ontvangen van een dubieuze afzender, met verdachte attachments en/of hyperlinks, wordt u dringend verzocht dit steeds direct te melden bij DefCERT(e-mail: cert@defcert.nl) nadat u de Frequently Asked Questions (FAQ) heeft nagelopen of uw melding hier (op vergelijkbare wijze) wordt vermeld en wat u hier zelf aan kunt doen. Mogelijk heeft u dan te maken met een cyberdreiging. DefCERT zal u mogelijk vragen de betreffende e-mail op een veilige manier op te slaan en beschikbaar te maken voor onderzoek. Soms kan sprake zijn van (een poging tot) spionage door een statelijke actor. In dergelijke gevallen en bij andere dreigingen voor de nationale veiligheid zal tevens de MIVD worden ingeschakeld.

   LET OP! DefCERT doet geen onderzoek naar personen. Indien u een incident wilt melden dat betrekking heeft op (een) specifiek(e) perso(o)n(en), dient u contact op te nemen met uw beveiligingsfunctionaris en/of de Koninklijke Marechaussee.

2. Incident DefCERT
   Indien u een Cyber Incident wilt melden aan DefCERT kunt 24 uur per dag 7 dagen in de week contact opnemen met de Incident Handler van dienst.

   Deze is te bereiken op werkdagen tussen 09.00u en 16.00u:

MDTN:	*06 4216666
Telefoon:	0346-336666

   Daarbuiten op:

Mobiel:	06 23384563
E-mail:	cert@defcert.nl

5.8.8. Melding Van Voorvallen

Tevens is het van belang om een melding te maken van Cyber Incidenten.
Melden Van Voorval(len) volgens de aanwijzing SG A/963.
Mogelijke Cyber Incidenten zijn:

- een vorm van virusbesmetting en hoaxen;
- een vorm van diefstal, manipulatie, beschadiging enz.;
- het gebruik van niet-geautoriseerde software, programmatuur en/of hardware enz.;
- het niet geautoriseerde pogingen tot toegang, fysieke en logisch;
- het niet-geautoriseerde (inbel) verbindingen op systemen en netwerken.

Zie het voorbeeld hieronder, onder de link 'Selfservice' aan de rechterkant van de pagina.

Figuur 5-4 Melding van voorvallen Stap 1

U komt u in het ‘Business Operations Platform Defensie’ en klikt nu op ‘Melden voorval’.

Figuur 5-5 Melding van voorvallen Stap 2

Daarna krijgt u het volgende scherm. Hier kunt u de melding voorval indienen. De met ‘rood’ omcirkelde onderdelen moeten letterlijk worden overgenomen.

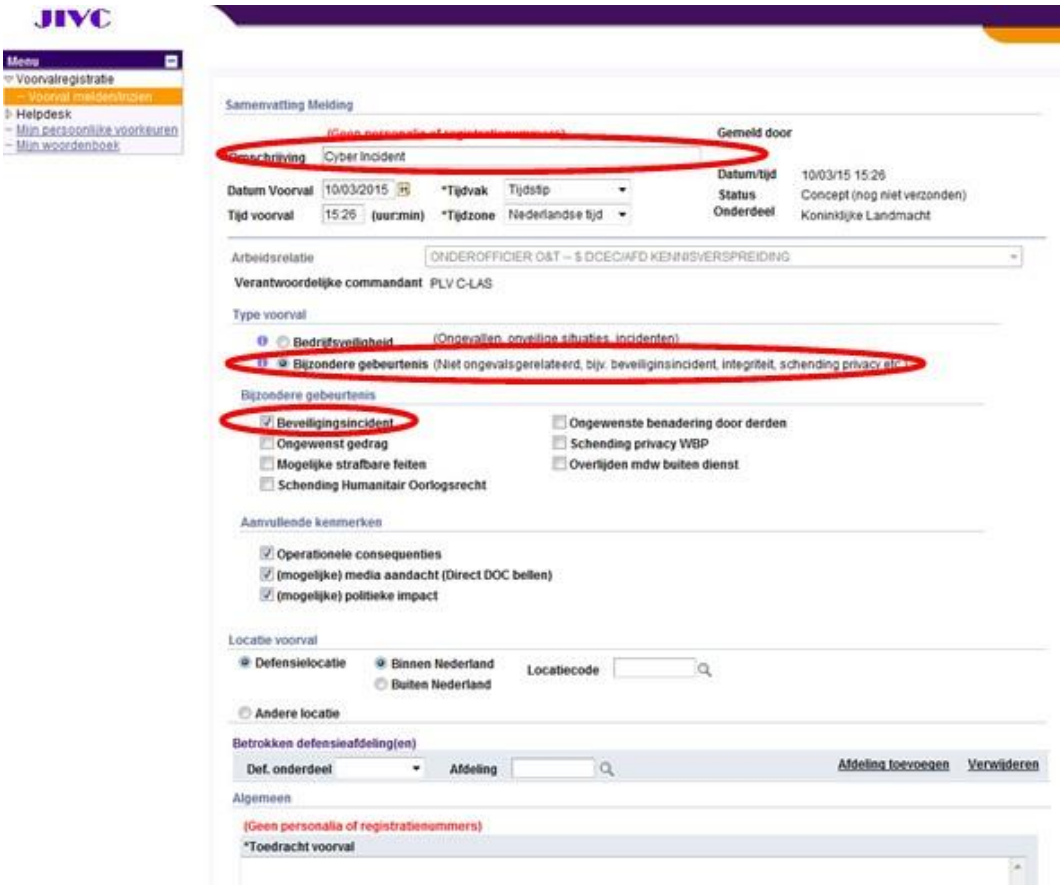

Figuur 5-6 Melding van voorvallen Stap 3

5.9. AFKORTINGEN:

BA	Beveiligings Autoriteit
Bijv.	Bijvoorbeeld
CIA-triad	*Confidentiality, Integrity* en *Availability*
CV-90	*Combat Vehicle*-90
DefCERT	Defensie Computer *Emergency Response Team*
D.m.v.	Door middel van
Enz.	Enzovoort
Etc.	Et cetera
FAQ	*Frequently Asked Questions*
ICT	Informatie en Communicatie Technologie
MIVD	Militaire Inlichtingen- en Veiligheidsdienst
MP	Militaire Publicatie
MSN	Microsoft Network
MULAN	Meer Uitgebreid *Local Area Netwerk*
O.a.	Onder andere
OPSEC	*Operational Security*
PC	Personal Computer
TBB	Te Beschermen Belangen

Hoofdstuk 6

Rechtspositie, personeelszaken en personeelszorg

6.1. Flexibel personeelssysteem

6.1.1. Aanstelling en ontslag (MP 31-101, 1210)

1. Aanstelling

a. Algemeen

Om in aanmerking te komen voor en aanstelling dient er een verklaring van geen bezwaar in de zin van de Wet veiligheidsonderzoeken afgegeven te worden. Zo spoedig mogelijk na aanstelling of na het volgen van een initiële opleiding (opleiding voor de eerste functie) legt de beroepsmilitair de eed of belofte af.

b. In de loopbaan van de militair kunnen drie fasen worden onderscheiden:

- Fase 1 start bij de aanstelling van de militair en duurt tot het einde van de dienverplichting. De dienverplichting betreft de aan de aanstelling verbonden verplichting om deel uit te maken van het beroepspersoneel. Omdat de duur van de dienverplichting per categorie kan verschillen, kan ook de duur van fase 1 verschillen. Aan een aanstelling is een proeftijd van zes maanden verbonden. Wanneer er sprake is van een hernieuwde aanstelling van een gewezen militair, kan de proeftijd worden bekort tot maximaal drie maanden.
- Fase 2 begint automatisch aan het einde van de dienverplichting en kan overgaan in de derde fase op het moment, dat de militair een positief doorstroombesluit heeft gekregen. Uiterlijk drie jaar voor het bereiken van de maximum looptijd in rang wordt individueel en op basis van objectieve criteria door de organisatie het besluit gnomen over de mogelijkheden tot doorstroom naar fase 3. Soldaten en korporaals komen niet in aanmerking voor functievervulling in fase 3. Ten aanzien van soldaten en korporaals wordt twee jaar voor het verstrijken van de maximum looptijd in rang besloten of hij tijdens de resterende periode kan worden bevorderd naar een hogere rang.

Indien geen positief doorstroombesluit (onderofficieren en officieren) of bevorderingsbesluit (soldaten en korporaals) wordt verkregen, eindigt de militair zijn loopbaan bij Defensie in fase 2 bij het bereiken van zijn maximale looptijd in rang. Voor de volgende categorieën is gedurende fase 1 en 2 een maximum looptijd in rang vastgesteld:

Categorie:	**Looptijd in rang:**
Manschappen (soldaat/korporaal)	*8 jaar*
Sergeant (1)	*10 jaar*
Kapitein	*9 jaar*

Figuur 6-1 Categorieën maximum looptijd in rang, gedurende fase 1 en 2

- Fase 3 start zodra een positief doorstroombesluit is genomen en eindigt in beginsel bij het leeftijdsontslag van de militair.

2. Ontslag

Het verlenen van ontslag aan de militair met een officiersrang geschiedt bij Koninklijk Besluit. Het verlenen van ontslag aan de militair beneden de rang van tweede luitenant of een stand geschiedt door de Minister.

De meest voorkomende gronden waarop ontslag kan worden verleend, zijn:

- Op eigen verzoek;
- Het bereiken van de ontslagleeftijd/FLO (Functioneel Leeftijdsontslag);
- Wegens ziekte;
- Wegens ontheffing van de initiële opleiding;
- Voor onderofficieren en officieren wegens het niet kunnen doorstromen naar fase 3 (negatief doorstroombesluit) of voor soldaten en korporaals wegens het niet kunnen worden bevorderd (negatief bevorderingsbesluit);
- Wegens onbekwaamheid/ongeschiktheid voor de vervulling van de functie;
- Wegens verregaande nalatigheid in de vervulling van zijn plichten;
- Wegens wangedrag in of buiten dienst.

6.2. Functioneringsgesprekken en beoordelingen

6.2.1. Functioneringsgesprekken en beoordelingen (VV URAMAR, paragraaf 3.1 en 3.4)

De militair die een opleiding volgt wordt beoordeeld op grond van het Opleidingsreglement OTCo. Buiten de opleidingsperiode wordt er volgens de Beleidsregel functioneringsgesprekken en beoordelingen Defensie een persoonsbeoordeling opgemaakt. Een persoonsbeoordeling wordt opgemaakt als:
- De commandant dit wenselijk acht;
- De militair of ambtenaar dit wenselijk vindt en aanvraagt of;
- Het bevoegd gezag daartoe opdracht geeft.

Met het beroepspersoneel, aangesteld voor zowel onbepaalde als bepaalde tijd, zal jaarlijks functioneringsgesprekken worden gehouden. De functioneringscyclus begint bij aanvang functievervulling en eindigt bij ommekomst van de functievervulling.

Zie tevens: Intranet>Startpagina P&O>P&O>Dienstverband>Doorstroom>Functioneren

6.3. Beloningen en waarderingen

6.3.1. Beloningen (MP 31-400, 1000;MP 31-400, 1100)

Naast de regelgeving over bestraffing van militairen, bestaan er ook regels over aanmoediging en beloning van de militair.
Voor een beloning komen in aanmerking, die militairen die buitengewone daden van plichtsvervulling hebben verricht. De beloning kan bestaan uit:
- Een geschenk;
- Een geldelijke beloning;
- Een functioneringsgratificatie.

6.3.2. Waarderingen

Voorts kunnen op grond van de op 22-11-2001 (PZC/2001/31061) vastgestelde Aanwijzing Waarderingen KL andere blijken van waarderingen worden toegekend. Die militairen en burgers welke buitengewone toewijding of bijzonder loffelijk optreden hebben getoond komen voor een aantal mogelijkheden in aanmerking:
- De bronzen soldaat;
- Het schild, met de bij het schild behorende draagspeld;
- De draagspeld;
- Het erekoord;
- Een tevredenheidsbetuiging met oorkonde, individueel en groepsgewijs.

In de betreffende aanwijzing is vastgelegd op welk commandantenniveau bepaalde waarderingen mogen worden toegekend. Van de toegekende waarderingen wordt door de betreffende eenheid/organisatiedeel een waarderingsregister aangelegd.

Zie tevens: Intranet>Startpagina P&O>P&O>Salaris en beloning>Beloning

6.4. Verlof (MP 31-108, 1210;MP 31-101, 1210)

Militairen hebben recht op verlof. Er zijn verschillende soorten verlof:
- Vakantieverlof;
- Buitengewoon verlof.

Aan de militair wordt door de commandant, dan wel een functionaris die daartoe op basis van Peoplesoft is aangewezen, verlof verleend.
Wanneer de militair tijdens verlof ziek wordt, worden die dagen niet aangemerkt als verlof, mits de militair zo spoedig mogelijk van die ziekte of ongeval kennis geeft aan degene, die verlof heeft verleend en daartoe ook bewijs levert. (Doktersattest). Ziek zijn op een ADV-dag geeft overigens geen recht op compensatie.

Verlof dat reeds is verleend kan in het belang van de dienst worden ingetrokken, dor degene die het verlof heeft verleend. Lijdt een militair daardoor schade in het algemeen en voor zover hij die schade niet redelijkerwijze heeft kunnen voorkomen, dan kan de schade worden vergoed.
Vakantieverlof kan op aanvraag en 'niet op aanvraag' worden verleend. Vakantie 'verlof niet op aanvraag' kan slechts onder bepaalde voorwaarden en na overleg met de medezeggenschapscommissie worden verleend.

Voor het verlenen (eventueel na terugkeer) van buitengewoon verlof kan van de betrokken militair overlegging van een schriftelijk bewijsstuk worden gevorderd.
Aanspraak op buitengewoon verlof bestaat onder andere (zie artikel 85 en 87a AMAR ten aanzien van de voorwaarden waaronder);

- Voor het verkrijgen van woonruimte;
- Bij verhuizing, mits u aan de gestelde eisen voldoet;
- Bij ondertrouw en huwelijk (ook van naaste verwanten);
- Bij ernstige ziekte en overlijden van naaste verwanten en bij overlijden van overige verwanten;-bij bevalling van zijn echtgenote;
- Bij zijn ambtsjubileum waarvan hem een gratificatie wordt toegekend en bij zijn vijfentwintig- en veertigjarig huwelijksjubileum;
- Tot het bijwonen van het vijfentwintig, het veertig, het vijftig- en het zestigjarig huwelijksjubileum van naaste betrekkingen.

Of er buitengewoon verlof kan worden toegekend, hangt soms af van de graad van bloed- of aanverwantschap (=geregistreerde partner, echtgeno(o)t(e) en hun familie).

Commandanten kunnen in andere bijzondere gevallen, buitengewoon verlof verlenen tot maximaal tien werkdagen per kalenderjaar. Door of namens de commandant operationeel commando kan in een aantal gevallen buitengewoon verlof (ook van lange duur) worden verleend. Dat verlof wordt dan verleend al of niet met behoud van de militaire inkomsten. Bij het bepalen van het verlof voor militairen die in continue- of ploegendiensten werkzaam zijn, geldt als werkdag een roosterperiode van ten hoogste vierentwintig uur.

Zie tevens: Intranet>Startpagina P&O>P&O>Aan- en afwezigheid>Verlof en vakantie/ >Arbeid en zorg/>Ziekte en verzuim

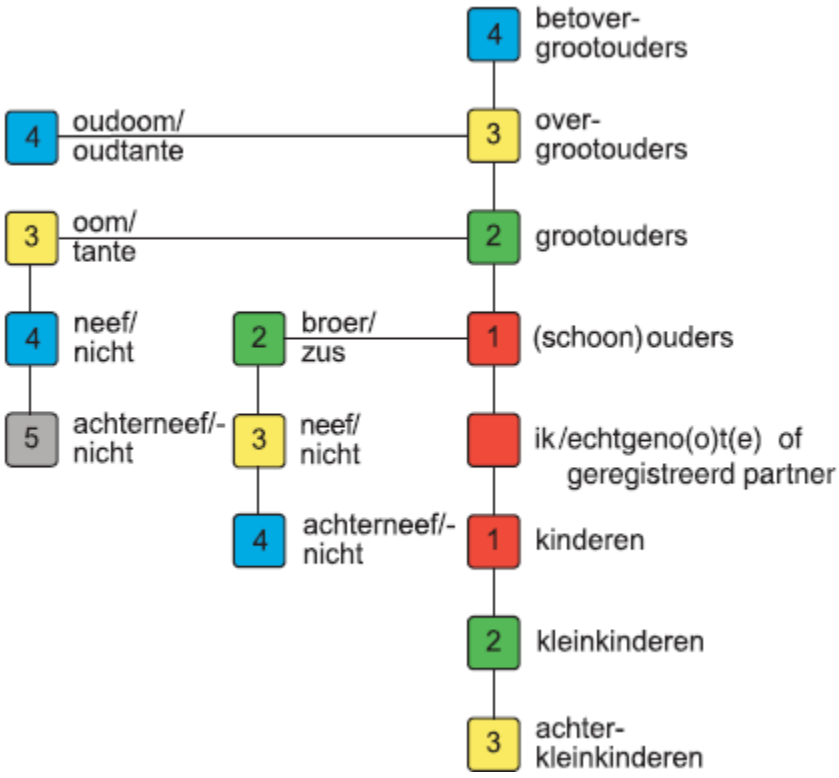

Figuur 6-2 Verwantschap

6.5. Bedrijfsvorming

6.5.1. (Militaire) vakbonden

1. Algemeen
   In hoofdstuk A 5.2 (Militaire Ethiek) is onder meer de behartiging van de persoonlijke belangen van de militair beschreven. De (militaire) vakbonden zijn lid van de centrales van overheidspersoneel. Via deze centrales van overheidspersoneel, in rechtstreeks overleg met de Minister van Defensie, kunnen belangen voor groepen militairen worden behartigd. Het gaat dan over het tot stand komen of wijzigen van de rechtspositie en arbeidsvoorwaarden van militairen, maar ook over het te voeren personeelsbeleid.

2. Algemene doelstellingen
   Alle (militaire) vakbonden behartigen de collectieve en individuele belangen van de bij haar aangesloten leden.

3. Huidige vakbonden
   Voor militairen is een groot aantal vakbonden actief. De belangrijkste zijn:
   - Algemeen Christelijke Organisatie van Militairen (ACOM);
   - Algemene Federatie Militair Personeel;
   - Marechaussee Vereniging (MarVer);
   - Vakvond voor burger en militair (VBM);
   - Beroeps Bepaalde Tijd Vakbond (BBTV);
   - Federatie van Nederlandse officieren & Middelbaar en Hoger Burgerpersoneel (FVNO/MHB) waaronder:
     - Vereniging voor alle reserveofficieren van de Nederlandse krijgsmacht (KNVRO);
     - Nederlandse Officieren Vereniging (NOV);
     - Koninklijke Vereniging van Marine Officieren (KVMO).

4. Centrales van overheidspersoneel

Sinds het begin van de jaren negentig zijn deze vakbonden voor militairen aangesloten bij de zogenaamde 'centrales voor overheidspersoneel'. Bij deze centrales van overheidspersoneel zijn ook vakbonden aangesloten die het burgerpersoneel van het Ministerie van Defensie vertegenwoordigen. Formeel zijn de centrales van overlegpartners, de overlegpartner van de Minister van Defensie en dus niet afzonderlijke vakbonden.
Er zijn vier centrales van overheidspersoneel:
- Het Ambtenarencentrum (AC): aangesloten vakbonden VBM en BBTV;
- De Algemene Centrale van Overheidspersoneel (ACOP): aangesloten vakbonden AFMP en MarVer;
- De Christelijke Centrale voor Overheids- en onderwijspersoneel (CCOOP): aangesloten vakbond ACOM;
- De Centrale van Middelbare en Hogere functionarissen bij Overheid, Onderwijs, Bedrijven en instellingen (CMHF): aangesloten vakbond FVNO/MHB, waaronder KVMO, KNVRO en NOV.

6.5.2. Het georganiseerd overleg voor militair personeel

1. Taak en werkwijze georganiseerd overleg
   Het overleg door of namens de Minister met de centrales van overheidspersoneel wordt ook wel "georganiseerd overleg" (GO) genoemd en is beschreven in het Besluit Georganiseerd Overleg Defensie, MP 31-101, 140.
   Het arbeidsvoorwaardenoverleg vindt plaats in het Sector Overleg Defensie (SOD). In de verschillende werkgroepen onder het SOD vindt het overige overleg plaats per thema:
   - Werkgroep Algemeen Personeelsbeleid (WG AP);
   - Werkgroep Algemeen Personeelsbeleid – Defensie onderdelen (WG APDO);
   - Werkgroep Algemene & Financiële Rechtspositie (WG AFR);
   - Werkgroep Post Actieven (WG PA);
   - Werkgroep Reorganisaties (WG REO).

   Tot slot kent het CLAS nog een Informeel Overleg Reorganisaties (IO REO CLAS) om informeel te spreken over reorganisaties die het CLAS raken.

2. Overlegonderwerpen
   Met centrales van overheidspersoneel wordt overlegd over arbeidsvoorwaardelijke en rechtspositionele regelingen, zoals bijvoorbeeld (wijzigingen van) het AMAR, BARD, het Sociaal Beleidskader en de diverse Inkomstenbesluiten voor militairen en burgers. Maar ook over de manier waarop Defensie gebruik maakt van haar bevoegdheid om personeelsbeleid te voeren.

Voorbeelden zijn werving- en selectiebeleid, het loopbaanbeleid voor militair en burgerpersoneel, het opleidingsbeleid en de hoofdlijnen van het flexibel personeelssysteem.

Bij *Reorganisaties* richt het overleg zich op het bij de reorganisatie gehanteerde "bijzondere arbeidsvoorwaardelijke instrumentarium" (in de praktijk: het Sociaal beleidskader) en op de personele effecten van de reorganisatie, voor zover deze raken aan het algemene personeelsbeleid. Tevens komen de sociale aspecten en de personele gevolgen van de reorganisatie in dit overleg aan de orde. Ook hebben centrales zitting in zogenaamde begeleidingscommissies, die bij de afzonderlijke reorganisaties toezien of het personeelsbeleid goed in acht wordt genomen.

3. Overleg- en instemmingsvereiste
   Over bovengenoemde onderwerpen dient overleg te worden gevoerd, hierop is het zogenaamde *overlegvereiste* van toepassing. Over een regeling die rechten of verplichtingen van individuele (militaire) ambtenaren vaststelt dient niet alleen overleg te worden gevoerd, maar moet ook overeenstemming met de meerderheid van de centrales worden bereikt. Dit laatste wordt het *overeenstemmingvereiste* genoemd. Dan gaat het bijvoorbeeld over de hoogte van toelagen, overwerkregelingen, ontslagregels.

4. Onderwerpen waarover geen overleg
   Geen overleg wordt gevoerd over regelingen die betrekking hebben op de inrichting van de krijgsmacht, het verzekeren van de beschikbaarheid, de inzetbaarheid, de personele vulling of het ongestoorde functioneren van de krijgsmacht.

6.5.3. Medezeggenschap

1. Inleiding
   U zult, als militair in uw toekomstige functie veelvuldig te maken krijgen met genomen en nog te nemen beslissingen door uw commandant. Op sommige van deze beslissingen kunt u via uw medezeggenschapscommissie (MC), in principe vooraf, invloed uitoefenen. Het overleg met de medezeggenschap is beschreven in het Besluit Medezeggenschap Defensie (BMD), MP 32-101, 200.

   Op het intranet (Startpagina P&O) is tevens het kennisweb medezeggenschap defensie te vinden. Dit is het defensie breed informatieplatform over medezeggenschap binnen Defensie. Het doel van het kennisweb is bezoekers te informeren over medezeggenschap binnen Defensie en ter ondersteuning van diegene die in dagelijkse praktijk met medezeggenschap te maken heeft.

2. Algemeen
   Defensie is uitgezonderd van de Wet op de Ondernemingsraden en kent in de plaats daarvan een eigen structuur voor medezeggenschap met een gelaagde ('bottom-up') structuur van medezeggenschapscommissies (MC's).

3. Medezeggenschapsstructuur
   De 'bottum-up' benadering is ook zichtbaar in het gelaagde systeem van de MC's:
   - De MC behandelt aangelegenheden die de diensteenheid betreffen. Om een MC in te stellen moet er sprake zijn van een organisatorische eenheid. Voor de KL is bepaald dat dit een bataljon of een eenheid van overeenkomstig niveau is;
   - De Gemeenschappelijke Medezeggenschapscommissie (GMC):deze commissie wordt samengesteld uit de leden van de medezeggenschapscommissie van eenheden die tezamen een grotere eenheid vormen (bijvoorbeeld de brigade en de daarbij behorende bataljons/zelfstandige eenheden);
   - Het Defensieonderdeel Medezeggenschapscommissie (DMC)behandelt aangelegenheden die van belang zijn voor (alle of een meerderheid van de diensteenheden bij) het defensieonderdeel;
   - De Centrale Medezeggenschapscommissie (CMC) behandelt aangelegenheden die van belang zijn voor (alle of een meerderheid van de defensieonderdelen bij) Defensie.

   Daarnaast kan er nog voor de behandeling van reorganisaties, waarbij meerdere diensteenheden zijn betrokken, een Tijdelijke Reorganisatie Medezeggenschapscommissie (TRMC) worden opgericht. De te doorlopen stappen bij een reorganisatieproces en de rollen van de verschillende betrokken partijen, zijn beschreven in een SG aanwijzing, nl. "Uitvoering Reorganisaties Defensie" (URD).

   Tot slot kan ook nog een Locatie Medezeggenschapscommissie (LMC) worden ingesteld, op locaties waar personeel van meer dan één diensteenheid werkt of woont. Hier wordt er uitsluitend overleg gevoerd over aangelegenheden betreffende het woon- en leefklimaat.

4. De overlegvergadering
   Het overleg tussen de commandant van de eenheid en de MC vindt plaats in de overlegvergadering. De commandant treedt in deze vergadering op als voorzitter en bepaalt samen met de MC, binnen de kaders van het BMD, onder andere:
   - Het aantal overlegvergaderingen per jaar;
   - De verslaglegging van de overlegvergadering;
   - Het aantal deelnemers, dat aanwezig moet zijn om in een overlegvergadering besluiten te kunnen nemen.

   In een overlegvergadering kunnen alle onderwerpen besproken worden, die de deelnemers wenselijk achten en die van belang zijn voor het onderdeel met uitzondering van individuele personeelszaken, de taakstelling van de eenheid en die onderwerpen die besproken moeten worden in het georganiseerd overleg.
   Voorts is de commandant verplicht om advies te vragen aan de MC over een aantal zaken. Het gaat dan om maatregelen met betrekking tot:
   - De wijze waarop de arbeids- en dienstvoorwaarden bij het onderdeel worden toegepast, bijvoorbeeld de ADV dagen en Vakantieverlof Niet Op Aanvraag (VVNOA);
   - De wijze waarop algemeen personeelsbeleid bij het onderdeel wordt uitgevoerd (bijvoorbeeld het opleiding, aanstellings- of ontslagbeleid);
   - Aangelegenheden op het gebied van de veiligheid, de gezondheid en het welzijn in verband met de arbeid bij het onderdeel (bijvoorbeeld de toepassing van de Arbeidsomstandighedenwet);
   - Aangelegenheden met betrekking tot het woon- en leefklimaat bij het onderdeel;
   - De organisatie en werkwijze binnen het onderdeel;
   - De technische en economische dienstuitvoering bij het onderdeel.

   De commandant moet de MC tijdig in de gelegenheid stellen om advies in deze zaken uit te brengen, dus op een zodanig moment in de besluitvorming, dat de MC de gelegenheid heeft hieraan een wezenlijke bijdrage te leveren. Over de zes genoemde onderwerpen moet tussen de commandant en de MC overeenstemming worden bereikt, als het voorstellen zijn die door de commandant zijn ingebracht. Wanneer geen overeenstemming wordt bereikt, wordt het advies van de MC voorgelegd aan C-OPCO, eventueel door de tussenkomst van het college voor geschillen.

5. Onderwerpen waarover geen advies en overleg
   De medezeggenschap kan geen adviezen uitbrengen over o.m. maatregelen, met betrekking tot de personele vulling, de beschikbaarheid, de inzetbaarheid en ongestoorde functioneren van de krijgsmacht.
   Ook de taken van het Ministerie of delen daarvan en het beleid ten aanzien van die taken en de uitvoering van die taken zijn geen onderwerp van overleg, behalve voor zover het de gevolgen voor de werkzaamheden van medewerkers betreft.
   In het buitenland geldt dat de commandant geen Nederlandse commandant is, er sprake is van geen of beperkte medezeggenschap. Verder zijn de aangelegenheden die worden besproken met het georganiseerd overleg uitgesloten van advisering door de medezeggenschap, behalve voor zover het de gevolgen voor de werkzaamheden van medewerkers bij de eenheid betreft.

6.6. Integriteitschending

Een melding van een (vermoedelijke) integriteitschending wordt bij voorkeur gedaan door het slachtoffer of een getuige bij het Bevoegd Gezag (BG). Dit is niet in alle gevallen mogelijk bijvoorbeeld als niet bekend is wie het BG is, als de melder zich niet veilig voelt bij de BG of als de melder geen Defensiemedewerker is. Het is dan mogelijk om via het Meldpunt van de COID, telefonisch, schriftelijk of via e-mail, melding te maken van de (vermoedelijke) integriteitschending of het ongewenste gedrag.

Het Meldpunt of de CIOD behandelt de melding niet inhoudelijk, maar geleidt de melding door naar een behandelaar. Deze doorgeleiding geschiedt via een integriteitadviseur of, in het geval van ongewenst gedrag, kan de melder ervoor kiezen om in contact gebracht te worden met een vertrouwenspersoon. Dit contact verloopt via de Coördinator Lokale Vertrouwenspersonen (CLVP) van het Defensieonderdeel waar de melder geplaatst is. In dit geval informeert het Meldpunt de Integriteitadviseur en dus ook het BG niet over de melding.

Het Meldpunt kan ook algemene informatie verstrekken of doorverwijzen naar andere instanties zoals, bijvoorbeeld, Politie, Bureau Maatschappelijk Werk of de Geestelijke Verzorging.
Via de servicedesk Defensie: 0800-2255733 of *06 733, optie 4 (vanuit het buitenland+31 70 4143300). Direct contact COID: +316 13710276. Per e-mail: COID@mindef.nl

Ook tijdens oefeningen en operationele inzet kan men een beroep doen op de personeelszorginstanties van Defensie.

6.7. Dienstverlating Defensiepersoneel

De aanstelling van een militair bij Defensie eindigt bij het (eervol) ontslag. Afhankelijk van de wijze waarop Defensie wordt verlaten, zijn verschillende zaken voor de militair van belang. Deze zaken zijn opgenomen in de Leidraad Dienstverlating Defensie. De leidraad is een handboek voor alle defensiemedewerkers, ongeacht welk Defensieonderdeel zij voor werken. De leidraad helpt de 'dienstverlaters' wegwijs te worden in hun situatie, bij het beantwoorden van hun vragen en ondersteunt hun leidinggevenden en de P&O-ers.

Lees meer over de Leidraad Dienstverlaten en beëindigen dienstverband op:
Intranet>Startpagina P&O>Dienstverband>Uitstroom

6.8. Veteranen

6.8.1. Stichting Veteranen Platform

In 1989 is het Veteranen Platform (VP) opgericht als overkoepelend samenwerkingsverband en collectieve belangenbehartiger van Nederlandse veteranenorganisaties. Het VP vertegenwoordigd een groot aantal veteranenorganisaties en op hun beurt een groot aantal individuele veteranen afkomstig uit alle krijgsmachtdelen. Hiermee is het VP een belangrijke gesprekspartner voor de politiek en de overheid, voor het verder ontwikkelen van het (nationale) veteranenbeleid. Het VP is vertegenwoordigd bij een groot aantal nationale herdenkingen en manifestaties.

6.8.2. Het Veteraneninstituut

Veteranen hebben ons land gediend tijdens oorlogen, gewapende conflicten of vredesmissies. Veteranen en hun gezinsleden hebben op grond daarvan recht op zorg, waardering en tal van voorzieningen. Het Veteraneninstituut (VI) is als hoofduitvoerder van het veteranenbeleid hèt centrale adres en de wegwijzer voor veteranen en hun thuisfront.

Wie is veteraan

Sinds juni 2012 zij ook actief dienende militairen, mits ij hebben deelgenomen aan een missie. De nieuwe definitie veteraan luidt bij de invoering van de Veteranenwet dan ook:
Een veteraan is de militair, de gewezen militair, of de gewezen dienstplichtige, van de Nederlandse krijgsmacht, dan wel van het Koninklijk Nederlandsch Indisch Leger, alsmede degene die behoorde tot het vaarplichtig koopvaardijpersoneel, die het Koninkrijk der Nederlanden heeft gediend onder oorlogsomstandigheden dan wel heeft deelgenomen aan een missie ter handhaving of bevordering van de internationale rechtsorde voor zover deze missie bij regeling van Onze Minister is aangewezen. Door de verruiming van de definitie wordt nu veelal over veteranen in werkelijke dienst (IWD) en/of postactieve veteranen gesproken. De status en voorzieningen voor veteranen zijn in Nederland in 2012 vastgelegd in een Veteranenwet en de algemene maatregelen van bestuur. Veteranen hebben recht op een veteranenpas.

De veteranenpas biedt interessante voordelen, zoals een kosteloos abonnement op het veteranentijdschrift *Checkpoint*, gratis treinkaarten voor het bijwonen van bijeenkomsten en diverse kortingen op producten en diensten.

Website: www.veteraneninstituut.nl

6.8.3. Veteranenloket

In het kader van de veteranenwet is vanaf 11 juni 2014 het veteranenbeleid operationeel. Het veteranenloket is tot stand gekomen met het Ministerie van Defensie, het Veteraneninstituut, het Landelijk Zorgsysteem voor Veteranen (LZV) en het ABP. Het landelijke loket is de voordeur voor alle vragen op het gebied van zorg en dienstverlening voor veteranen. Bij het loket kunnen veteranen, oorlogs-of dienstslachtoffers en thuisfront met allerlei vragen terecht. Of het nu gaat om de gratis vrije vervoerbewijzen om naar een reünie of herdenkingsbijeenkomst te gaan of om een acute zorgvraag waarbij een snelle intake gewenst is. Via het loket wordt u doorgeleid naar de persoon of instantie die antwoord kan geven op uw vraag, dan wel een oplossing kan bieden voor uw probleem. Het spreekt vanzelf dat op informatie gerichte vragen tijdens kantooruren gesteld kunnen worden en de meer acute zorgvragen ook daarbuiten. Vandaar dat het loket dag en nacht en ook in de weekeinden en op feestdagen bereikbaar is, op de telefoonnummer 088-3340000.

Zie tevens: Intranet>Startpagina P&O>P&O>Dienstverband>Uitstroom>Leidraad>Dienstverlaten

6.9 AFKORTINGEN:

ABP	Algemeen Burgerlijk Pensioenfonds
AC	Ambtenarencentrum
ACOM	Algemeen Christelijke Organisatie van Militairen
ACOP	Algemene Centrale van Overheidspersoneel
ADV	Arbeidsduurverkorting
AFMP	Algemene Federatie Militair Personeel
AMAR	Algemeen Militair Ambtenaren Reglement
BARD	Burgerlijk Ambtenaren Reglement Defensie
BBTV	Beroeps Bepaalde Tijd Vakbond
BG	Bevoegd Gezag
BMD	Besluit Medezeggenschap Defensie
CCOOP	Christelijke Centrale voor Overheids- en onderwijspersoneel
CLVP	Coördinator Lokale Vertrouwenspersonen
CMC	Centrale Medezeggenschapscommissie
CMHF	Centrale van Middelbare en Hogere functionarissen bij Overheid, Onderwijs, Bedrijven en Instellingen
COID	Centrale Organisatie Integriteit Defensie
C-OPCO	Commandant Operationeel Commando
DMC	Defensieonderdeel Medezeggenschapscommissie
Etc.	Et cetera
FLO	Functioneel Leeftijdsontslag
FVNO/MHB	Federatie van Nederlandse officieren & Middelbaar en Hoger Burgerpersoneel
GMC	Gemeenschappelijke Medezeggenschapscommissie
GO	Georganiseerd overleg
IO REO CLAS	Informeel Overleg Reorganisaties Commando Landstrijdkrachten
IWD	In Werkelijke Dienst
KL	Koninklijke Landmacht
KVMO	Koninklijke Vereniging van Marine Officieren
KVNRO	Vereniging voor alle reserveofficieren van de Nederlandse krijgsmacht
LMC	Locatie Medezeggenschapscommissie
LZV	Landelijk Zorgsysteem voor Veteranen
MarVer	Marechaussee Vereniging
MC	Medezeggenschapscommissie
MP	Militaire Publicatie
NOV	Nederlandse Officieren Vereniging
O.m.	Onder meer
OTCo	Opleidings- en Trainingscommando
P&O	Personeel & Organisatie
PZC	Personeelszorg Coördinatie
SG-aanwijzing	Secretaris-Generaal aanwijzing
SOD	Sector Overleg Defensie
TRMC	Tijdelijke Reorganisatie Medezeggenschapscommissie
URD	Uitvoering Reorganisatie Defensie
VBM	Vakbond voor burger en militair
VI	Veteraneninstituut
VP	Veteranen Platform
VVNOA	Vakantieverlof Niet Op Aanvraag
VV URAMAR	Voorlopige Voorziening Uitvoeringsregeling Algemeen Militair Ambtenaren Reglement
WG AP	Werkgroep Algemeen Personeelsbeleid
WG APDO	Werkgroep Algemeen Personeelsbeleid – Defensie Onderdelen
WG AFR	Werkgroep Algemene & Financiële Rechtspositie
WG PA	Werkgroep Post Actieven
WG REO	Werkgroep Reorganisaties

Hoofdstuk 7

Persoonlijke inzetbaarheid en gezondheidszorg

7.1. De LO/Sportorganisatie

7.1.1. Inleiding

In dit hoofdstuk wordt een beeld gegeven van de rol die LO/Sportorganisatie CLAS heeft in relatie tot de persoonlijke inzetbaarheid en gezondheidszorg van de militair. Op hoofdlijnen staat het 'wat' en het 'hoe' beschreven. Tevens staan een aantal andere militaire instanties beschreven die hier een rol in hebben.

7.1.2. Missie LO/Sportorganisatie CLAS

De LO/Sportorganisatie CLAS heeft als doel het bij eenheden en individuen realiseren van een optimale fysieke fitheid en mentale weerbaarheid, essentieel voor de operationele inzet.

Figuur 7-1 Logo LO/Sportorganisatie CLAS

7.1.3. Omvang LO/Sportorganisatie

De LO/Sportorganisatie CLAS is door haar geografische spreiding een bijzondere eenheid. Naast een centrale staf, die momenteel op de Bernhardkazerne te Amersfoort zetelt, telt de LO/Sportorganisatie CLAS zo'n 16 LO/Sportgroepen verspreid over zo'n 20 locaties door geheel Nederland en Duitsland. Het middenniveau wordt gevormd door twee LO/Sportregio's.

7.1.4. LO/Sportgroep

Per locatie varieert het personeelsbestand van een LO/Sportgroep qua hoeveelheid functionarissen en in de samenstelling wat betreft de rangen of burgerschalen.
Het personeel van een LO/Sportgroep heeft binnen het fysieke vormingstraject twee rollen. De eerste rol als uitvoerder van de Lichamelijke Oefening (LO) en Sport (S). De tweede rol als adviseur voor de inrichting van het gehele fysieke vormingstraject van de eenheden, dit inclusief de daadwerkelijke Fysieke Training (FT).
De hoofdtaken van een LO/Sportgroep zijn:

- het verzorgen van op de operationele taak gerichte fysieke –en mentale Opleiding & Training (O&T) programma's door het geven van LO-lessen en het verzorgen van activiteiten op het gebied van Rotsklimmen/Werken Op Hoogte (RK/WOH) (Grens Verleggende Activiteiten (GVA) /Adventurous Training activiteiten (AT);
- het adviseren bij en ondersteunen van de Fysieke Trainingen (FT) van de eenheden in de planning en uitvoering;
- het verzorgen van trainingsprogramma's, inclusief individuele begeleiding en afname van fysieke eisen, proeven en testen zoals de Fysieke Inzetbaarheids Test (FIT) en de Defensie Conditie Proef (DCP);
- het aanbieden van Sportieve ontplooiingsmogelijkheden (S) zoals het organiseren van recreatiesport, sportevenementen en trainingen t.b.v. deelname aan de CLAS sportkalender;
- het vervullen van een sleutelfunctie bij revalidatie van geblesseerde militairen.

Figuur 7-2 LO/Sportgebouw

7.2. Fysieke vorming

7.2.1. Inleiding

In het handboek: HB 2-600 Fysieke vorming, staat alle informatie omtrent dit onderwerp. Hierbij moet u denken aan theoretische kennis, doelgroepen, verantwoordelijkheden van de doelgroepen.

7.2.2. Fysiek en Mentaal Opleidings- en Trainingsplan (FMOTP)

Het FMOTP document is het middel om het fysieke (- en mentale) vormingstraject te borgen. In dit document worden LO momenten en de FT momenten samengevoegd en op elkaar afgestemd. Het FMOTP document beschrijft op welke integrale wijze de fysieke- en mentale fitheid van het individu en de eenheid wordt bereikt en onderhouden. In dit document staan daarom afspraken over voorbereiding, uitvoering, evaluatie en bijstelling van de fysieke (-en mentale) vorming.

De fysieke vorming is een belangrijk onderdeel van het integrale O&T programma. Hierbij worden drie deelgebieden onderscheiden; Lichamelijke Oefening (LO), Fysieke Training (FT) en Sport(S). Deze deelgebieden geven zowel de verschillen in verantwoordelijkheid weer, als de mate van samenwerking:

- De LO/FT kenmerkt zich door het verplichte en planmatige karakter, dat wil zeggen de activiteiten die zijn opgenomen in het Opleiding en TrainingsPlan (OTP) van de eenheid (vastgelegd in het FMOTP document). Hierbinnen komen de specifieke trainingswetmatigheden tot uiting;
- De S kenmerkt zich door het vrijwillige karakter.

1. Lichamelijke Oefening staat voor:
   Activiteiten tijdens de geplande lesuren LO, onder (bege)leiding van LO/Sportpersoneel. LO is voorbereidend op de FT. Onder LO valt onder andere:
   - kracht & cardio training, spel en zwemmen, (touw)hindernisbaan, veldloop, militaire zelfverdediging (MZV), oriëntering etc.;
   - werken op hoogte (WOH) en Adventurous Training (AT).

   Voorbeelden LO lessen:

Figuur 7-3A Hindernisbaan

Figuur 7-3B Oriënteren

Figuur 7-3C MZV

Figuur 7-3D WOH

2. Fysieke Training staat voor:
   Militaire activiteiten met een duidelijk fysiek karakter welke onder leiding van kaderleden van de eenheid plaatsvinden. De LO/Sportorganisatie speelt een nadrukkelijke rol bij de advisering (en soms bij de uitvoering) van de FT bij eenheden. Intensieve samenwerking en verplichte afstemming van de fysieke belasting tussen de eenheid en de LO/Sportorganisatie CLAS is hierbij vereist. Onder FT valt onder andere:
   - Verplaatsen te voet en (snel)marsen;
   - Tillen en dragen (brancard, bailey paneel, munitie);
   - Velddienstoefeningen.

Figuur 7-4A Verplaatsen te voet

Het handboek: HB 2-602 Verplaatsen te voet en (snel) marstraining, geeft concrete richtlijnen hoe VTV- en snelmarstraining op een verantwoorde wijze integraal opgenomen kan worden in het fysiek O&T traject. Het toepassen van deze richtlijnen is noodzakelijk om overbelasting en blessures te voorkomen en de militair optimaal voor te bereiden op zijn operationele inzet. Voor advies kunt u zich wenden tot uw lokale LO/Sportgroep.

3. Sport staat voor:
   Activiteiten die op vrijwillige basis tijdens en/of buiten de normale diensturen plaatsvinden:
   - Recreatiesport: de al dan niet door de LO/Sportorganisatie georganiseerde (lokale) activiteiten, in en buiten de reguliere diensturen;
     - Ongeorganiseerde activiteiten met een 'instuifkarakter' op lokaal niveau, dat wil zeggen mogelijk met toezicht, maar niet onder leiding.
     - Georganiseerde activiteiten, waarbij de kennismaking met dan wel het aanleren van een bepaalde sport centraal staat.
     - Lokale wedstrijden.

- Wedstrijdsport: de door de LO/Sportorganisatie (Sportcommissie CLAS) georganiseerde wedstrijden, zoals opgenomen in de CLAS-sportkalender;
- (Militaire) Topsport: de door het Bureau Internationale Militaire Sport (BIMS) of de Conseil International du Sport Militair (CISM) georganiseerde nationale en internationale militaire sportwedstrijden.

Figuur 7-4B Knobbeltoertocht

Figuur 7-4C OMK Speedmars

7.3. Defensie Conditie Proef (DCP), Sport Medische Conditieproef (SMCP), Fysieke Inzetbaarheid Test (FIT) en aanvullende eisen, proeven en testen

7.3.1. Algemeen

Het trainen van de fysieke fitheid wordt onderscheiden in algemene- en functie specifieke fitheid training. Beide vormen van fitheidstraining hebben een bijbehorende fysieke eindeis. Voor de algemene fysieke fitheidstraining is dit de DCP. De SMCP is een alternatief voor de DCP, deze wordt alleen afgelegd op medische indicatie. Voor de functie specifieke fitheidstraining is dit de FIT. Naast de FIT zijn er nog andere testen, dit zijn maatwerktesten die verwerkt zijn in een Training Support Package (TSP). Hier gaan wij in deze paragraaf verder niet op in. De paragraaf wordt afgesloten met een beknopte beschrijving van de aanvullende fysieke Eisen Proeven en Testen.

7.3.2. Defensie Conditie Proef (DCP)

In het document: Regeling Defensie Conditie Proef, kunt u alle relevante informatie vinden omtrent deze algemene fysieke fitheidseis. De DCP is ontwikkeld om bij al het militaire personeel de basisfitheid objectief te meten. De DCP borgt de ondergrens van de benodigde fysieke fitheid en geeft een indicatie van het uithoudingsvermogen, kracht en stabiliteit van het houdings- en bewegingsapparaat. De fysieke basiseisen zijn gender- en leeftijd gerelateerd. De DCP wordt in beginsel individueel afgelegd, in de maand voor, in, of na de geboortemaand. De commandant kan, in overleg met de lokale LO/Sportgroep, kiezen voor een collectief afnamemoment. Iedere militair is zelf verantwoordelijk voor het tijdig afleggen van de DCP. Om deze basisfitheid te meten bestaat de DCP uit de volgende onderdelen:

- Push-ups (kracht bovenste extremiteiten);
- Sit-ups (kracht-buigketen romp);
- 12 Minutenloop (uithoudingsvermogen).

7.3.3. Sport Medische Conditie Proef (SMCP)

De Sportmedische Conditieproef wordt op medische indicatie afgelegd. Alleen de bedrijfsarts (Arbodienst) of de Verantwoordelijk Militair Arts (VMA) van het gezondheidscentrum treedt op als verwijzer. De Sportmedische Conditieproef (SMCP) meet het uithoudingsvermogen met een 'steptest'. De 'steptest' is een low-impact belasting, waarbij piekbelastingen voor gewrichten tot een minimum worden beperkt. De test is daardoor mogelijk geschikt voor militairen met chronische blessures of langdurige/blijvende lichamelijke beperkingen. De kracht wordt vastgesteld op een viertal krachttoestellen: de 'chest press' (borstspieren, armspieren), de 'vertical traction' (brede rugspieren), de 'leg press' (beenspieren, bilspieren, kuitspieren) en de 'shoulder press' (schouderspieren, armspieren). De vier krachttests leveren specifieke informatie over meerdere spiergroepen en bieden de mogelijkheid om tekortkomingen, disbalansen in spiergroepen (bovenlichaam ten opzichte van onderlichaam) en rechts-links verschillen vast te stellen.

Al deze toestellen zijn standaard opgenomen in de fitnessruimten van de Krijgsmacht. Voor meer achtergrondinformatie omtrent de SMCP kunt u contact opnemen met uw lokale LO/Sportgroep en de afdeling Trainingsgeneeskunde en Trainingsfysiologie (TGTF).

7.3.4. Fysieke Inzetbaarheids Test (FIT)

In de documenten: Regelgeving Fysieke Inzetbaarheids Test en Bijzondere functie-eisen militair ambtenaar, kunt u alle relevante informatie vinden omtrent de FIT.

De FIT is een individuele test om te beoordelen of een militair beschikt over de specifieke fitheid vereist voor zijn functie (de functie specifieke fitheid). De behaalde resultaten geven de commandant een indruk van de fysieke inzetbaarheid van zijn eenheid en de individuele militair wat kan leiden tot een aanpassing van het fysieke opleidings- en trainingsprogramma. De FIT is onder te verdelen in zes niveaus (van licht naar zwaar). De fysieke taakbelasting van de functie van de militair bepaalt welk niveau van de FIT hij moet afleggen. Functies met vergelijkbare fysieke eisen zijn gegroepeerd in functieclusters.

Dit groeperen van functies gebeurt op basis van de volgende fysieke functie-eisen; lopen met en zonder bepakking, herhaald tillen, graven, klimmen en klauteren, dragen en het voortzettingsvermogen (de zogenaamde kritieke taken anders gezegd fysiek meest zware taken).
De FIT is gerelateerd aan de functie-specifieke fitheidseisen en in tegenstelling tot de DCP en SMCP niet leeftijd- en geslachtsgebonden. De FIT bestaat uit de volgende onderdelen, met de kanttekening dat niet elk niveau de snelmars bevat.
Onderdelen FIT in de volgorde van afname zijn:

1. Een verplaatsing te voet (VTV 1) van 5 kilometer;
2. Een hindernisbaantest met of zonder uitrusting;
3. Een til- en draagtest met 20,30 of 40 kilogram;
4. Een snelmars van 3 kilometer;
5. Een verplaatsing te voet (VTV 2) van 5, 10 of 15 kilometer (afhankelijk van de clusterindeling).

Alle militairen werkzaam binnen het CLAS moeten jaarlijks de FIT afleggen. Uitzonderingen hierop zijn:

- Militairen (inclusief reservisten) ouder dan 55 jaar zijn vrijgesteld van de FIT;
- Reservisten leggen de FIT (cluster 1) één maal per twee jaar af;
- Militairen die door hun commandant (Bataljonsniveau of daaraan gelijkgesteld) zijn vrijgesteld van de FIT.

7.3.5. Aanvullende eisen, proeven en testen

Naast de eerder vermelde eisen zoals DCP, FIT en maatwerktesten in een TSP, zijn er nog aanvullende fysieke eisen en testen die opgenomen kunnen worden in het fysieke O&T plan. Deze testen kunnen enerzijds als indicator optreden voor de fysieke- en mentale gesteldheid van het individu en de eenheid. Anderzijds maken een aantal testen deel uit van de sportkalenderactiviteiten. Hiermee vervullen ze een rol die ook heel andere doelstellingen bereikt (bijvoorbeeld 'kameraadschap' of 'doorzettingsvermogen').
Het betreft:

- Militaire Vijfkamp vaardigheidsproeven (MVK);
- Militaire Lichamelijke Vaardigheidsproeven (MLV);
- Geoefend Militair Zwemmen (GMZ);
- Buitengewoon Geoefend Handgranaatwerpen (BGHW);
- Nederlandse Sport Federatie vaardigheidsproeven; (NSF)
- Tweedaagse Militaire Prestatie Tocht (TMPT);
- Internationale Vierdaagse Afstandmars;
- Grensverleggende Activiteiten Vaardigheidsspeld Rotsklimmen/Werken op hoogte (GVA vaardigheidsspeld).

Figuur 7-5 Afname MVK onderdeel hindernisbaan

7.4. Mentale vorming

7.4.1. Inleiding

In het militaire beroep spelen specifieke stresssituaties en stressfactoren een belangrijke rol.
Bij operationele inzet onder extreme omstandigheden moet iedereen kunnen blijven functioneren. Zo kan er een ernstige dreiging zijn of kan men voor langere tijd van het thuisfront geïsoleerd zijn.
Men zal mogelijk moeten functioneren in een ver en vreemd land met vaak een andere cultuur met andere waarden en normen en onder andere klimatologische omstandigheden. Daarbij is er soms een reële kans op werkelijk gevaar van IEDs, mortieren, etc. Omdat een mandaat voorschrijft wat je wel of niet mag doen kan men dan een gevoel van machteloosheid ervaren. Ingrijpen is soms maar beperkt mogelijk. Ook kan men worden blootgesteld aan aangrijpende situaties, zoals het verlies van kameraden, de invloed daarvan op het groepsproces en het zien van leed van anderen. Tenslotte kan men ook denken aan zaken als een ander werkritme (24/7), een structureel meermaals onderbroken nachtrust, beperkte privacy gedurende een langere tijd, een gevaarlijke patrouillegang e.d.

7.4.2. Wat is mentale vorming

Vorming is een integraal onderdeel van het opleidings- en trainingsproces. Bij vorming gaat het er onder meer om de opgedane kennis en vaardigheden ook daadwerkelijk te willen en durven uitvoeren. Willen en durven worden ook verwoord met het 'zijn' van iemand. Het aspect 'zijn' is dé brug tussen enerzijds het kennen en kunnen en anderzijds het doen. De beroeps- en werkomgeving van de militair zijn bepalend voor wat de militair moet kennen, kunnen en zijn. Deze omgeving is voor de militair de CLAS-organisatie met haar specifieke taakstelling en identiteit. Vorming gaat verder dan het benadrukken van het willen en durven. Vorming is van wezenlijk belang bij de totstandkoming van een professionele CLAS. Van een professionele militair mag worden verwacht dat hij de attituden en persoonseigenschappen bezit die onder meer professionaliteit, discipline, weerbaarheid, teamgeest, verantwoordelijkheidsbesef en integriteit weerspiegelen. De door de militair uit te voeren opdracht, of de te vervullen functie, kunnen daar nog specifieke eisen aan toevoegen. Het aanbrengen en versterken van deze attituden en persoonseigenschappen is de kern van het vormingsproces van militairen.

LO-lessen lenen zich bij uitstek voor vormingsdoeleinden. Zware fysieke inspanningen en uitdagende situaties, maar ook sport en spel appelleren, mits in de goede setting, sterk aan menselijk gedrag en de onderlinge interactie. Vorming is mensenwerk en die interactie tussen mensen vormt dan ook het belangrijkste vertrekpunt voor verbetering van competenties en teamwork.

7.5. Blessurepreventie

7.5.1. Inleiding

Binnen de Krijgsmacht zijn er veelvuldig militairen die met een blessure rondlopen. Een blessure is een lichamelijk letsel waardoor uitvoering van werk, opleiding en/of sport wordt gehinderd of zelfs onmogelijk wordt gemaakt. Uiteraard is het belangrijk blessures te voorkomen of te zorgen dat dezelfde blessure niet nog eens optreedt.

7.5.2. Blessure preventieve maatregelen

Belangrijke blessurepreventieve maatregelen staan hieronder:
- Vraag deskundigen op het gebied van fysieke belasting om advies;
- Pas trainingsprincipes nauwkeurig toe: zorg voor een goede trainingsopbouw, juiste frequentie, duur en intensiteit van de training afgestemd op het individu en ook op de specifieke taken;
- Doe bij een fysieke activiteit altijd vooraf een warming-up en achteraf een cooling-down;
- Eet gezonde voeding;
- Draag goede kleding, schoenen passend bij de ondergrond en de weersomstandigheden;
- Gebruik goed materiaal (rugzak, gereedschap/hulpmiddelen);
- Pas goed teamwork toe waar mogelijk;
- Luister naar je lichaam.

7.5.3. Ontstaan van blessures

Een blessure kan plotseling of meer geleidelijk ontstaan. Bij een acute blessure is vaak sprake van een val, botsing, verzwikking of verdraaiing. Er kan zwelling en verkleuring (eerst roodheid) ontstaan. Het geblesseerde lichaamsdeel kan warm worden en pijnlijk zijn. Bij een acute blessure moet de lichamelijke activiteit vaak worden gestaakt en wordt direct de hulppost of het gezondheidscentrum bezocht.
Daar worden de aard en de ernst van de blessure vastgesteld en worden passende maatregelen genomen. De oorzaak van blessures die geleidelijk ontstaan, is niet altijd duidelijk. In bovenstaande opsomming van blessurepreventieve maatregelen staan een aantal factoren benoemd, die bij verkeerde toepassing juist klachten kunnen geven. Zo kunnen onvoldoende rust, een te snelle opbouw van de training en inadequaat schoeisel tot blessures leiden. Daarnaast kunnen leeftijd, slaapgebrek, roken en eerdere blessures ook een rol spelen.

Het is van belang in een vroeg stadium van de blessure het gezondheidscentrum te bezoeken. Hieronder worden de verschillende stadia van peesblessures beschreven:
- Pijn na (langere) inspanning, verdwijnt in rust;
- Pijn voor aanvang en na afloop van inspanning, pijn in rust en stijfheid in ochtend;
- Pijn tijdens inspanning, maar minder dan vooraf en pijn na afloop;
- Pijn voortdurend tijdens inspanning met beperking van de prestatie;
- Continue pijn, ook in rust;
- Scheur in de pees/van de pees.

In het eerste stadium wordt vaak gedacht aan spierpijn, maar de locatie van spierpijn zit niet in een pees. Pas in het vierde stadium is de prestatie/inzet beperkt, maar ingrijpen in fase twee of nog eerder verkort de herstelfase aanzienlijk. Herstel van spierpijn duurt enkele dagen, herstel van peespijn duurt veel langer. Een blessure, die geleidelijk ontstaan is, gaat nooit plotseling over. Peesklachten in stadium 2 en hoger gaan niet vanzelf over. Luister dus goed naar het eigen lichaam. Bezoek het gezondheidscentrum zo snel mogelijk. Niet alleen pezen, maar ook spieren of gewrichten met omliggende structuren kunnen een rol spelen bij de blessure.

7.6. Sport Medische Revalidatie (SMR)

7.6.1. Inleiding
In het document: Herijking SMAT-procedure CLAS d.d. 06052009, staat alle informatie beschreven omtrent de procedure SMR. Denk hierbij vooral aan de taken, bevoegdheden, verantwoordelijkheden van de betrokken partijen.

7.6.2. Beknopte beschrijving
De definitie van SMR is: het samenhangende pakket van activiteiten in het kader van sportmedische begeleiding bij een militair met fysieke inzetbaarheidsbeperkingen. Dit pakket ondersteunt de commandant van de geblesseerde militair op standaard-wijze tijdens het traject van verzuimbegeleiding en re-integratie naar functiehervatting. In de procedure SMR komt naar voren dat commandant (werkgever) en de geblesseerde militair (werknemer) gezamenlijk de verantwoordelijkheid dragen voor het verloop en het resultaat van de re-integratie inspanningen.

Een geblesseerde militair komt in aanmerking voor de procedure SMR wanneer de verwachte hersteltijd langer dan 6 weken bedraagt en continuïteit van de behandeling vereist is. Het voorstel voor een opname van een geblesseerde militair in de SMR wordt gedaan door de Verantwoordelijk Militair Arts. De commandant van de geblesseerde militair geeft de uiteindelijke toestemming aan deelname aan het proces SMR. De belangrijkste personen voor een optimaal herstel van de blessure zijn de militair zelf en de commandant. De geblesseerde militair heeft een grote eigen verantwoordelijkheid voor een goed herstel. De uitvoerende artsen, fysiotherapeut en LO/Sportfunctionaris hebben hierbij een ondersteunende rol. Fysieke inzetbaarheidsbeperkingen welke niet snel herstellen, kunnen de reden vormen om een militair in het SMR-traject op te nemen (Wet Poortwachter).

Het SMR-traject bestaat uit twee fasen: de fysio-fit fase en de sport-fit fase. In de fysio-fit fase is de fysiotherapeut de hoofdbehandelaar van de geblesseerde militair. De begeleiding vindt vaak op vaste uren plaats. De doelstellingen in deze fase zijn vaak het verbeteren van kracht, lenigheid, uithoudingsvermogen en stabiliteit. In de daaropvolgende sport-fit fase is de LO/Sportfunctionaris de hoofdbegeleider van de geblesseerde militair. In deze fase staat het taak specifieker (hindernisbaan, touwbaan etc.) trainen centraal.

Op de sport-fit fase volgt de functie-fit fase. Het SMR-traject is dan inmiddels formeel afgesloten. Gedurende de functie-fit fase is de commandant verantwoordelijk voor de training naar functiegeschiktheid: de LO/Sportfunctionaris treedt dan op als adviseur van de commandant en als coach van de militair. Gedurende het gehele traject van de reïntegratie naar volledige functiegeschiktheid behoudt de commandant zijn wettelijke taken als werkgever. De bedrijfsarts ondersteunt hem hierbij door de voortgang te bewaken en waar nodig adviezen uit te brengen.

7.7. Voeding, gezondheid en gewicht

7.7.1. Inleiding
Het opnemen van voedsel is een primaire levensbehoefte van ieder mens. Het lichaam heeft een groot aantal voedingsstoffen nodig om te groeien, bewegen en zichzelf in stand te houden. Voeding heeft aantoonbaar invloed op de gezondheid en fitheid van de mens.

Om te kunnen voldoen aan de lichamelijke eisen die aan militairen gesteld worden, is een goede, gezonde voeding erg belangrijk. Voeding is niet alleen iets om de 'honger mee te stillen'. Voeding bestaat uit voedingstoffen die essentieel zijn voor het behouden van een goede gezondheid en het leveren van (top) prestaties. Door goede voeding blijft de militair lichamelijk en geestelijk gezond en kan hij zijn werk blijven doen.
Voor deskundige adviezen omtrent voeding, gezondheid en gewicht kunt u in eerste instantie terecht bij uw lokale LO/Sportgroep en het gezondheidscentrum. U kunt ook contact opnemen met de afdeling TGTF (= Trainingsgeneeskunde & Trainingsfysiologie). Op doorverwijzing van een onderdeelsarts of een ander medische specialist kunt u voor voedings- en dieetadviezen terecht in het Centraal Militair Hospitaal bij de vakgroep Voeding en Diëtetiek. De verdere inhoud van deze paragraaf geeft u eerst specifiekere informatie omtrent voeding, gezondheid en gewicht. Afsluitend volgt er specifiekere informatie over de rol van de vakgroep Voeding en Diëtetiek van het CMH.

7.7.2. Voeding

Gezonde voeding bevat alle voedingsstoffen in de juiste hoeveelheden en verhoudingen.
De belangrijkste voedingsstoffen zijn:
- Bouwstoffen en energieleveranciers (koolhydraten, vetten en eiwitten);
- Stoffen met opbouwfuncties en sturingsfuncties (vitaminen, sporenelementen, mineralen, enzymen en water).

1. Voedingsstoffen
   Een goede voeding bestaat uit een balans tussen een aantal voedingsstoffen:
   Koolhydraten, vetten, eiwitten, vitaminen, mineralen en vocht:
   - Koolhydraten zijn de belangrijkste bron van energie voor het lichaam. Ze leveren snelle en doeltreffende energie en zitten veel in brood, pasta, aardappelen en rijst;
   - Vetten leveren ook energie, maar dan voornamelijk voor duuractiviteiten, en zitten veel in boter, margarine en olie;
   - Eiwitten zijn onmisbaar voor de opbouw en onderhoud van spieren, botten en bloed, en zitten veel in melk(producten), kaas, vlees en vis;
   - Vitaminen en mineralen zijn voor tal van lichaamsfuncties van belang, zoals de groei, een gezonde huid en gezond gebit, en zitten veel in groenten, fruit en vetrijke producten;
   - Vocht is in ruime hoeveelheden (tenminste 8 tot 10 glazen per dag) noodzakelijk voor de circulatie van voedingsstoffen in ons lichaam en voor de afvoer van afvalstoffen. Bij een tekort van 2 tot 3 % aan water wordt het fysieke prestatie- vermogen aantoonbaar kleiner.

2. Vijf voedingsregels
   Gezonde voeding is essentieel voor het behoud van een goede gezondheid en het leveren van (top)prestaties. Gezond eten betekent met gezond verstand bewuste keuzes maken. Hierbij kunnen de vijf regels van de *Schijf van Vijf* van het Voedingscentrum een richtlijn vormen:
   1. Eet gevarieerd.
   2. Eet niet te veel.
   3. Gebruik minder verzadigd vet.
   4. Eet volop groente, fruit en brood.
   5. Ga veilig met voedsel om.

   Toelichting bij regel 3:
   Verzadigd vet is ongezonder dan onverzadigd vet en zit veel in *junk food* (snoep, koekjes, gefrituurde snacks, etc.). Onverzadigde vetten zitten veel in olie, noten en zaden.

Figuur 7-6 Schijf van vijf

3. Dagelijkse voeding
   De ideale dagelijkse voeding zou voor ongeveer de helft moeten bestaan uit brood, aardappelen, rijst, pasta, peulvruchten en groente en fruit. Dit moet dan worden aangevuld met zuivelproducten (melk, kaas e.d.), vlees, vis, eieren of vleesvervangers en een kleine hoeveelheid halvarine, margarine of bak- en braadproducten. Verder is voldoende vocht van belang.

   De voeding spreiden over 3 maaltijden per dag maakt een betere gewichtsbeheersing mogelijk. Een goed ontbijt vermindert de drang naar snoepen in de voormiddag. Het ontbijt brengt essentiële voedingsstoffen aan die via de andere maaltijden niet altijd in voldoende mate kunnen worden aangebracht. Broodmaaltijden, en het ontbijt in het bijzonder, brengen relatief het meest complexe koolhydraten (zetmeel) aan, onze meest gezonde energieleveranciers. Warme maaltijden brengen in het algemeen meer vet aan.

4. Voedingsrichtlijnen voor militair presteren onder extreme omstandigheden
   In deze paragraaf staat beschreven de rol van voeding onder koude- en warme omstandigheden. Afsluitend wordt er aandacht gegeven aan de rol van voeding tijdens een verblijf op hoogte.

   - Voeding onder koude omstandigheden
     Tijdens militair optreden in klimatologisch koude omstandigheden zijn de negatieve consequenties van een inadequaat water en voedselinname vele malen groter dan onder normale of warme klimatologische omstandigheden. Een goede voedingstatus en vochtbalans zijn voor de militair in koude dan ook minstens zo essentieel als warme kleding.

   In een koude omgeving zal de lichaamstemperatuur van een militair dalen. Het lichaam reageert daar op door het metabolisme (vrijmaken van energie) te verhogen. Onder koude omstandigheden gebruikt de gemiddelde persoon, afhankelijk van zijn activiteitenniveau, dan ook tussen de 25% en 50% meer calorieën om zijn lichaam op temperatuur te houden. Daarnaast vraagt de extra uitrusting en het vaak moeilijker voortbewegen in sneeuw een extra hoeveelheid energie. Het gemiddelde energieverbruik voor een man komt dan ook neer op ± 4500 kcal/dag. Het gemiddelde energieverbruik van een vrouw ligt onder deze klimatologische omstandigheden rond de ± 3500 kcal/dag.

   Voeding in koudweergebieden wordt vaak aangeboden in de vorm van gevechtsrantsoenen. Bij langdurig gebruik van gevechtsrantsoenen, die over het algemeen wel voldoende calorische waarde hebben maar vaak vitamine en mineralen arm zijn is de kans op vitaminegebrek groter dan normaal. Dit gebrek resulteert geleidelijk in o.m. teruggang van de algemene conditie en uithoudingsvermogen, grotere gevoeligheid voor infecties (m.n. luchtwegen), geïrriteerdheid en duizeligheid. Het is ter overweging om in deze situaties vitaminetabletten te verstrekken ter voorkoming van deficiënties.

   Wat betreft het eten onder koude omstandigheden genieten warme maaltijden de grote voorkeur. Zorg dan ook voor minimaal één warme maaltijd per dag. Koude maaltijden leiden er toe dat ze het lichaam nog meer afkoelen.
   De beste voedingsmiddelen tijdens koudweeroptreden zijn koolhydraten. Denk hierbij aan pasta's, aardappelen, brood etc. Verder zijn energyrepen etc. goede koolhydraatbronnen.
   Het is belangrijk om gedurende de dag regelmatig te eten. Probeer iedere 30 tot 45 minuten een kleine hoeveelheid te eten bijv. in de vorm van een snack.

   Meer dan 50% van de opgelopen koudeletsels treedt op, 14 uur na de laatste maaltijd!

   - Vochthuishouding
     Over het algemeen is de ingeademde lucht in koud weer gebieden koud en droog. Deze moet door het lichaam opgewarmd en bevochtigd worden met als gevolg een aanzienlijk verhoogd vochtverlies via de ademhaling. Naast de verhoogde calorie inname is een verhoogde vochtinname dus ook van groot belang. Vochtverlies is een zeer belangrijke factor in verminderde fysieke prestatie tijdens koud weer optreden.

     In arctische gebieden is altijd wel water in één of andere vorm aanwezig, toch is het beter om water te betrekken uit stromende beekjes of uit een wak in het ijs dan uit het smelten van sneeuw en ijs. Dit laatste is een langdurige zaak en kost veel brandstof. Zowel 's zomers als 's winters dient water uit beekjes, meertjes e.d. gezuiverd te worden met zuiveringstabletten c.q. door het te koken. Zo niet dan bestaat de kans op acute maag- en darmstoornissen. Gebruikt men toch gesmolten sneeuw om te drinken en te koken bedenk dan dat dit water geen zout bevat.

Dit moet kunstmatig worden aangevuld door het verwerken van extra zout in de voeding. Drink bij voorkeur warme dranken!

Het gebruik van alcohol tijdens koud weer optreden is ten strengste af te raden. Alcohol wordt rechtstreeks uit de maag door het bloed opgenomen en heeft een vaatverwijdend effect. Dit geeft gedurende korte tijd een verhoogde doorbloeding van het lichaam met een gevoel van warmte tot gevolg. Dit is echter een schijn warmte want door de verhoogde huiddoorbloeding openen de poriën van de huid zich en wordt er gemakkelijk warmte via de huid aan de omgeving afgegeven.

Alcohol veroorzaakt dus een versnelde afkoeling.

- Voeding onder warme omstandigheden
  Bij een gelijke mate van fysieke inspanning is het energieverbruik onder warme omstandigheden iets verhoogd (+10%) in vergelijk met normale omstandigheden. Dit betekent dan ook dat er een iets hogere energie inname noodzakelijk is (3000-3600 kcal/dag).
  Het grote probleem van energie inname onder warme omstandigheden is echter het feit dat bij het merendeel van de mensen er een afname is in de eetlust.

  Het belangrijkste aandachtspunt als het gaat om voeding bij fysieke inspanning onder warm weer condities is de vochthuishouding. Tijdens fysieke arbeid onder deze omstandigheden overschrijdt het gemiddelde zweetverlies al snel de 1,5 liter/minuut. Maar verliezen van 2,5 tot 3 liter/ minuut zijn geen uitzonderingen. Een verlies van 10-15 liter vocht per dag bestaat dus tot de mogelijkheid. Dit is 25-30% van het totale lichaamsgewicht. Wanneer het zweetverlies niet voldoende aangevuld wordt zal er ernstig prestatieverlies optreden en zal de kans op oververhitting toenemen. Er zal ook een aanzienlijk zoutverlies optreden door het vele zweten. Ook dit moet aangevuld worden. De dorstlesser die hiervoor gebruikt wordt zal hier ook in moeten voorzien. Water is in deze dus niet direct een goede keuze.

  Ten onrechte denkt men vaak dat men minder hoeft te drinken als men geacclimatiseerd is aan de hitte, maar men moet juist meer drinken omdat door de verbeterde acclimatisatie men meer is gaan zweten. Een adequaat drinkbeleid is dus van levens belang.

  - Drink, wanneer snelle aanvulling van vocht nodig is, 1,5 x zoveel vocht als de hoeveelheid zweetverlies. Let op! Men kan maximaal ongeveer 1200 ml per uur opnemen. Doe dit door bijvoorbeeld elke 15 minuten 300 ml te drinken. Overmatig drankinname kan leiden tot maag-darmklachten.
    Figuur 7-7 geeft enkele richtlijnen voor drankinname.

Figuur 7-7 Tabel drinkinname

  - Drink zoveel dat het gewichtsverlies van het lichaam beperkt blijft tot 1-2% van het gewicht voor de inspanning.
  - Drink een dorstlesser met voldoende zouten om ook het zoutverlies aan te vullen. Water is niet de beste dorstlesser door een gebrek aan zouten en mineralen in water.
  - Je lichaamsgewicht in de ochtend mag niet meer dan een kilo lager zijn dan normaal.
  - Je urineproductie moet voldoende zijn (minimaal 1,5 liter per dag).
  - De kleur van je urine moet helder zijn.

De kleur van je urine zit idealiter in de range van 1-3. Bij 4-5 is er sprake van enige mate van uitdroging, dehydratie. Waarden vanaf 6 wijzen op een duidelijke dehydratie.
Vergelijk de kleur van je urine met deze urinekleur-tabel en bepaal of je voldoende hebt gedronken.

Figuur 7-8 Urinekleur-tabel

LET OP! Verschillende voedingsmiddelen, voedingssupplementen (o.a. vitamine C) en medicijnen kunnen echter zorgen voor een donkere kleur van de urine zonder dat er sprake is van dehydratie.

- Voeding tijdens verblijf op hoogte (> 2500 meter)
De energiebehoefte tijdens een verblijf op hoogte is verhoogd. Enerzijds vanwege de verzwaarde fysieke omstandigheden op hoogte. Anderzijds vanwege het feit dat de basis stofwisseling verhoogd is (7-17% hoger de eerste dagen op hoogte) op hoogte. Koolhydraten zijn de meest efficiënte brandstof voor een optimale fysieke presteren op hoogte. Zo bleek uit onderzoek dat met een 6 tot 12 % glucoseoplossing het fysieke vermogen op 4300 meter hoogte 10-15% in vergelijking met een controlegroep. De berekende behoefte aan energie op hoogte liggen tussen de 4400 Kcal en 4750 Kcal per dag (19,8 MJ/dag).

  Naast de verhoogde energiebehoefte als gevolg van de hoge fysieke belasting en koude omstandigheden heeft hoogte nog een paar andere effecten op het lichaam. Door de drogere lucht die er op hoogte heerst is, in combinatie met een verhoogde ademfrequentie, het vochtverlies op hoogte ook verhoogd. Aanbevolen wordt om op hoogte 1-1,5 liter extra vocht te drinken in vergelijk met laaglandniveau.

  De op hoogte heersende hypoxie heeft tot gevolg dat het lichaam meer rode bloedcellen gaat aanmaken. Voor de aanmaak van deze bloedcellen gebruikt het lichaam ijzer. Het is daarom raadzaam om tijdens verblijf op hoogte een voeding te gebruiken met een hoog ijzergehalte zoals rood vlees en bladgroenten. Ijzer kan ook in de vorm van een supplement worden toegediend.

  Door de verhoogde oxidatieve stress van het lichaam, verhoogde ultraviolette straling in combinatie met een verminderde eetlust tijdens een verblijf op hoogte is het niet ondenkbaar dat er tekorten ontstaan van bepaalde essentiële voedingsstoffen. Om die reden is supplementeren van vitamines zoals vit E en C te overwegen. Evenals de mineralen Selenium, Koper en Zink. Echter overtuigend wetenschappelijk bewijs voor de noodzaak van supplementeren ontbreekt.

  Voeding heeft geen aandeel in preventie of behandeling van hoogteziekten.

7.7.3. Gezondheid

Gezondheid en blessures
De inzet van militairen kan door het optreden van blessures sterk verminderen. Het optreden van blessures heeft verschillende oorzaken. Zo spelen conditie, mate van vermoeidheid, bekendheid met de taak, ervaring, kleding en schoeisel, leeftijd, ras, geslacht, roken, eerdere blessures, ondergrond en terrein een rol, maar ook voeding. Een goede voedingstoestand kan blessures niet voorkomen, maar een slechte voedingstoestand kan wél leiden tot meer ongelukken en blessures. Door niet op tijd of te weinig te eten en te drinken zal de militair die lichamelijk zwaar werk doet eerder vermoeid raken. Deze vermoeidheid zorgt voor een hogere kans op ongelukken of blessures, zoals verstappen in oneffen terrein of verkeerd landen bij het afspringen.

Weerstand
Daarnaast kan door langdurige zware lichamelijke inspanning de weerstand afnemen, waardoor de militair eerder vatbaar is voor ziekten als verkoudheid en griep. Gezonde voeding helpt deze weerstand op te bouwen.

Mentale prestatie
Naast een duidelijk effect van voeding op de lichamelijke gezondheid en prestaties, heeft gezonde voeding ook een positieve invloed op de werking van de hersenen: de mentale prestatie (concentratie, alertheid, geheugen, etc.). Hierbij spelen verschillende voedingsstoffen en de eetmomenten gedurende de dag een rol.

7.7.4. Gewicht

1. Inleiding
   Deze paragraaf geeft eerst algemene informatie betreft het onderwerp 'gewicht'. De volgende paragraaf geeft een weergave over de rol van de vakgroep Diëtetiek Centraal Militair Hospitaal in het kader van gewicht.

2. Algemeen
   Het menselijk lichaam is samengesteld uit verschillende soorten weefsels, grofweg in te delen in vetvrije massa (spieren, organen en botten) en lichaamsvet. Het is belangrijk voor militairen om te streven naar een gezonde lichaamssamenstelling.

3. Het nut van spieren en lichaamsvet
   Voldoende spiermassa is belangrijk om lichamelijke activiteiten uit te voeren waarbij kracht nodig is, zoals tillen, graven of lopen met bepakking. Voldoende lichaamsvet is nodig als bescherming tegen koude weersomstandigheden. Daarnaast is het goed dat militairen die gedurende een langere periode zware lichamelijke activiteiten verrichten een vetreserve hebben, omdat dit de weerstand tegen ziekten verhoogt. Het is bekend dat militairen die op zware oefeningen of uitzendingen gaan vaak met een lager percentage lichaamsvet terugkomen.

4. Het risico van teveel lichaamsvet
   Aan de andere kant: teveel lichaamsvet (d.w.z. overgewicht) kan tot problemen leiden bij lichamelijke activiteiten waarbij het lichaamsgewicht moet worden verplaatst, zoals bij (hard-)lopen. De 'extra kilo's' die moeten worden meegesjouwd kunnen de prestatie negatief beïnvloeden, maar ook eerder tot overbelasting klachten leiden van bijvoorbeeld rug of knieën. Daarnaast kan teveel lichaamsvet op latere leeftijd leiden tot ernstige chronische ziekten, zoals hart- en vaatziekten, suikerziekte of kanker.

5. Energie-inname
   Voeding beïnvloedt uiteraard de lichaamssamenstelling: teveel, te vaak en te energierijk eten leidt tot een te hoge inname van energie (calorieën), wat kan leiden tot overgewicht. Te weinig en te energie-arm eten kan leiden tot gewichtsafname, waardoor naast vetmassa ook spiermassa kan verdwijnen. Hoeveel energie iemand nodig heeft is afhankelijk van geslacht, leeftijd en mate van lichamelijke activiteit.

6. Verantwoord afvallen
   Deskundigen zien wat minder energie opnemen met de voeding in combinatie met wat meer lichaamsbeweging als de meest verantwoorde manier van afvallen. Hoewel 'een beetje joggen' voor sommigen al aanleiding is om de voeding verder buiten beschouwing te laten, is en blijft minder eten de beste manier om vet kwijt te raken. Uiteindelijk gaat ieder pondje door het mondje!

   Een voorwaarde voor afvallen blijkt het stellen van een duidelijk doel ten aanzien van het streefgewicht. Reëel en verantwoord is om naar een gewenst gewicht toe te werken door niet meer dan een halve kilo lichaamsvet per week te verliezen. Een groter gewichtsverlies kost relatief veel meer moeite. Aangeraden wordt om niet meer dan anderhalve kilo lichaamsgewicht per week af te vallen.
   Een grotere afname zou bijna onvermijdelijk betekenen dat ook een deel van de vetvrije (spier) massa verdwijnt. Dit moet uiteraard zoveel mogelijk vermeden worden, bijvoorbeeld door naast het voedingsdieet voldoende te bewegen. Om 100 g vet per dag te verbranden moet je 1000 kcal minder eten dan de behoefte.

   Zoals gezegd: voeding speelt een essentiële rol bij afvallen. Meer bewegen is echter wel een uitstekend hulpmiddel en stimulans. Vaak heeft men echter geen idee hoe lang je moet bewegen om vet te verbruiken. Ter indicatie voor het verbranden van 1 kg lichaamsvet moet je ruim 200 km wandelen (Nijmeegse 4 Daagse uitlopen)!

   Krachttraining kan een belangrijke aanvulling zijn op een programma dat is gericht op afvallen. Gevolg is namelijk een toename van de spiermassa, waardoor de ruststofwisseling (basaal metabolisme) van het individu hoger wordt ingesteld. Het basaal metabolisme wordt ook beïnvloed door de vette massa. Magere mensen hebben in het algemeen een hoger basaal metabolisme dan mensen met een hoog vetpercentage, omdat meer energie nodig is om het lichaam op temperatuur te houden.

   De natuur is oneerlijk. Biologische variaties in stofwisseling zorgen ervoor dat sommigen 'alles' kunnen eten en anderen van 'droog brood' al dik worden. Feit is dat (zeldzame stofwisselingsziekten daargelaten) het ontstaan van overgewicht altijd een gevolg is van een verstoorde energiebalans: de energieopname is hoger dan het energieverbruik.

Zoals gezegd, de beste manier om af te vallen is door verantwoord minder te eten. Meer bewegen helpt. Wees alert op al te extreme diëten, ook wel 'crashdiëten' genoemd. Deze doen vaak meer kwaad dan goed voor de gezondheid en kunnen leiden tot de afbraak van spiereiwit. Door te werken naar een gezond gewicht door afvallen en meer bewegen, heeft men minder kans op gezondheidsklachten en zal het prestatievermogen op peil blijven of verbeteren. Onderzoek heeft bijvoorbeeld uitgewezen dat de score op de 12 minutenloop kan verbeteren met 20 tot 25 meter per procent vet dat men kwijtraakt. Het is van belang om ook na het bereiken van het streefgewicht de gezondere leefstijl vol te houden. Hiervoor moet de militair naast een diëtiste een beroep kunnen doen op andere 'gezondheidsdeskundigen', zoals de onderdeelsarts en het LO/Sportpersoneel.

7. Blessures
   Blessures kunnen de lichaamssamenstelling negatief beïnvloeden. Omdat de lichamelijke activiteit bij blessures vaak minder wordt, moet de energie-inname ook naar beneden worden bijgesteld. Kortom: gezond en gevarieerd blijven eten, maar gewoon wat minder.

8. Meten van lichaamssamenstelling
   Lichaamsgewicht is een indicatie van lichaamssamenstelling, maar zegt niet alles. Zo zullen militairen die 'breedgeschouderd' zijn en veel spiermassa hebben, relatief zwaar zijn. Maar dit hoeft niet te betekenen dat ze daarmee ook veel lichaamsvet hebben!
   Militairen die willen weten hoeveel spiermassa (vetvrije massa) en lichaamsvet ze hebben, kunnen het beste een gezondheidsprofessional van het militaire gezondheidscentrum of een LO/Sportgroep vragen een meting van de lichaamssamenstelling te doen; hiervoor zijn verschillende methoden.

7.7.5. Vakgroep Diëtetiek Centraal Militair Hospitaal (CMH)

In het CMH kunt u voor voedings- en dieetadviezen terecht bij de vakgroep Voeding en Diëtetiek. Goede voeding draagt bij aan een goede conditie en is ondersteunend bij de behandeling van ziekte. Een goede conditie kan het verdragen van de behandeling en het herstel positief beïnvloeden. Voeding speelt ook een rol bij het voorkomen en behandelen van een aantal chronische ziekten, zoals diabetes en hartfalen. Hier verzorgt men voeding– en dieetadviezen ten behoeve van alle militairen.

Elke militair kan naar de diëtist gaan voor begeleiding, mits men een verwijzing heeft van de onderdeelsarts of de medisch specialist. Redenen voor doorverwijzing kunnen zijn:
- Overgewicht, maar ook voorkoming van overgewicht door stoppen met roken of niet kunnen sporten i.v.m. blessure;
- Algemene gezonde voedingsadviezen;
- Voeding bij sport;
- Voedingsadviezen voor, tijdens en na uitzending;
- Het vaststellen van diabetes (type I en II);
- Een verhoogd cholesterolgehalte of dyslipidemie;
- Een vermoeden van allergie of voedselintolerantie;
- Een te hoge bloeddruk;
- Jicht. Aangepaste voeding verlicht de klachten;
- Maag -en darmklachten;
- Lever- en nierproblematiek.

Naast de werkzaamheden op het CMH verzorgen de diëtisten klinische lessen en geven op aanvraag op elke militaire locatie voorlichting over voeding en voeding gerelateerde onderwerpen.

7.8. Gezondheidszorg

7.8.1. Algemeen

Militairen kunnen rekenen op hoogwaardige zorg. Ook tijdens uitzending en oefening. De organisatie en inrichting van de militaire gezondheidszorg wordt beheerd door de divisie Defensie Gezondheidszorg Organisatie (DGO).

De militaire gezondheidszorg volgt de principes van geïntegreerde gezondheidszorg, wat betekent dat huisartsen, bedrijfsartsen en andere zorgverleners samenwerken in een medisch zorgteam (MZT). Medische zorgteams werken binnen de gezondheidscentra.

De toegankelijkheid en beschikbaarheid van de militaire gezondheidszorg is als volgt gegarandeerd:
- gezondheidscentra, tandheelkundige centra en poliklinieken zijn op werkdagen tijdens gangbare kantooruren geopend;
- klinische zorg is 24/7 beschikbaar.

Als u een bezoek wilt of moet brengen aan een arts of tandarts moet u tijdig voor aanvang van het spreekuur (ziekenrapport) een afspraak maken. De openingstijden van het gezondheidscentrum kunt u vinden in de kazerneorder/locatieorder.

De militair is verplicht een afspraak te maken:
- na terugkeer van ziek thuis blijven;
- na terugkeer uit een ziekenhuis;
- indien hij meent op medische gronden geen of in verminderde mate dienst te kunnen doen.

7.8.2. Ziek thuis regeling
Handel volgens de Instructiekaart 2-50 bij ziekmelding.

7.8.3. Immunisaties
Het preventiebeleid rond militairen kent vele aspecten. Van oudsher zijn de risico's op infectieziekten hierin een belangrijk aandachtspunt. Het preventiebeleid bij militairen richt zich op het wegnemen of verminderen van gezondheidsrisico's. Dit kan onder meer door vaccinaties. Militairen worden op basis van de Wet immunisatie militairen (WIM) door middel van verplichte vaccinaties tegen specifieke infectieziekten beschermd. Vaccinatie is een betrouwbare preventiemethode.

7.9. Personeelszorginstanties

7.9.1. Inleiding
Hoewel een juiste omgang met elkaar bij Defensie hoog in het vaandel staat, kan het toch voorkomen dat er zaken fout lopen en u deze problemen met iemand wilt delen. Hiervoor kunt u terecht bij de personeelszorginstanties van Defensie. In grote lijnen zijn er drie organisatieniveaus te onderscheiden die personeelszorg tot hun takenpakket hebben horen.
Het gaat om:
- De Centrale Organisatie (CO) van het Ministerie van Defensie. Hier worden het beleid en de randvoorwaarden ontwikkeld voor de uitvoering van het personeelszorgbeleid bij de krijgsmachtdelen;
- De verschillende personeelsdiensten van de Krijgsmachtonderdelen. Die de commandanten en hun personeelsdiensten ondersteunen met aanvullende randvoorwaarden en richtlijnen. Tevens dragen zij ervoor zorg dat het vastgestelde beleid kan worden uitgevoerd;
- De commandanten. De commandanten, ondersteund door de Personeelsdiensten, zijn primair verantwoordelijk voor de daadwerkelijke personeelszorg binnen hun eenheid.

Tijdens uw werkzaamheden kunnen zich verschillende soorten problemen voordoen.
Zowel op het gebied van ethiek als op andere punten. Problemen op het gebied van alcohol, drugs of gokken, dan wel (seksueel) geweld, intimidatie, of extremisme kunt u altijd bespreken met de onderdeelarts, één van de geestelijke verzorgers of een bedrijfsmaatschappelijk werker. Bij crisissituaties of acute nood kunt u 24/7 (tegen geldende gesprekskosten) met de Hulpverleningslijn Defensie (0900-415 55 55), via dit telefoonnummer is een van de medewerkers van het Dienstencentrum Bedrijfsmaatschappelijk Werk (DC BMW) bereikbaar om uw verhaal aan te horen en u met raad en daad terzijde te staan.
Uw problemen worden bij alle hieronder beschreven hulpinstanties uiteraard zeer vertrouwelijk behandeld. Ook tijdens oefeningen en operationele inzet kan men een beroep doen op de personeelszorginstanties van Defensie.

7.9.2. **Dienstencentrum Bedrijfsmaatschappelijk Werk** (DC BMW)
Het DC BMW is de organisatie voor bedrijfsmaatschappelijk werk binnen Defensie.
Tot de taak van het DC BMW behoren onder meer:
- Zorg voor personeel en thuisfront bij uitzendingen;
- Berichtgeving aan relaties;
- 24-Uurs bereikbaarheid van de hulpverlening;
- Hulpverlening en dienstverlening bij sociale vraagstukken.

Voor al deze zorgtaken kunt u terecht bij de bedrijfsmaatschappelijk werker van het onderdeel. Deze is bereikbaar tijdens de spreekuren via het onderdeel of telefonisch via het betreffende regiokantoor van het DC BMW. Buiten de normale diensturen kunt u in crisissituaties telefonisch een beroep doen op de hulp van het DC BMW via de Hulpverleningslijn Defensie (0900-4155555).

(Intranetportaal DC BMW)
http://intranet.mindef.nl/cdc/divisie_personeel_en_organisatie_defensie/organisatie/eenheden_directies/Bedrijfsmaatschappelijk_Werk/index.aspx

7.9.3. Militaire Gezondheidszorg

1. Algemeen
   De militaire gezondheidszorg is belast met het treffen van maatregelen op geneeskundig gebied met als doel de gezondheidstoestand van het personeel te beschermen, in stand te houden en te bevorderen. Daarnaast moet de militaire gezondheidszorg maatregelen treffen gericht op het herstel van de gezondheidstoestand bij ziekten, verwondingen en/of gebreken. Daartoe is per onderdeel of (dicht) bij elke kazerne een gezondheidscentrum aanwezig, waar een arts werkzaam is die spreekuur houdt. Binnen een MZT werkt één (of meerdere) 'Verantwoordelijk Militair Arts(en) (VMA)'. De VMA is het eerste aanspreekpunt voor de eerstelijns geneeskundige zorg aan de militairen. Deze gezondheidscentra maken deel uit van het Eerstelijns Gezondheidszorgbedrijf (EGB).

2. CMH
   Het CMH is de tweedelijns gezondheidszorginstelling van Defensie, die gericht is op de inzetbaarheid van de militair. Het verzorgt keuringen en draagt bij aan de fysieke en mentale voorbereiding op een missie in oorlogsgebied. Het zorgt voor gegarandeerde opvangcapaciteit. Maar vooral is het CMH een kleinschalig en goed geoutilleerd ziekenhuis, waar specialistische zorg wordt verleend. Op die manier draagt het CMH bij aan de inzetbaarheid van de Nederlandse krijgsmacht.

3. Arbeidsomstandigheden spreekuur en PMO
   Voor een arbeidsomstandigheden spreekuur en preventief medische onderzoeken (PMO) kunt u terecht bij het Coördinatiecentrum Expertise Arbeidsomstandigheden en Gezondheid (CEAG). Naast deze eerstelijns hulpverleners bestaat de militaire gezondheidszorg ook nog uit medisch specialisten, die voornamelijk werkzaam zijn in het Centraal Militair Hospitaal (CMH) te Utrecht. Alleen uw militaire arts of de bedrijfsarts kan doorverwijzen naar deze medisch specialisten.

4. Tandheelkundige zorg
   a. Algemeen
      Het defensiebeleid op het gebied van tandheelkundige zorg wijkt in een aantal opzichten af van de civiel gebruikelijke tandheelkundige zorg. Om de uitzendbaarheid van de militair te waarborgen worden speciale eisen aan de gebitstoestand van militairen gesteld.
   b. Periodieke controles
      Zoals gebruikelijk ondergaat de militair regelmatig een gebitscontrole. Dit periodieke preventieve onderzoek is hetzelfde als bij de tandarts in de burgermaatschappij, alleen nu uitgevoerd door een Defensie tandarts.
      Bij een reguliere controle kijkt de tandarts naar de toestand van het gebit op dat moment. Als het nodig is zal de tandarts ook aanwijzingen geven over de goede manier om het gebit te onderhouden of over hoe problemen in de toekomst zijn te vermijden. Jarenlange internationale ervaring van de militaire tandheelkunde leert dat tijdens operationele inzet, veel problemen ontstaan ten gevolge van tandheelkundige klachten. Deze klachten leiden vaak tot verminderde inzetbaarheid en uitval van de militair. Dat dit zeker tijdens de operationele inzet ongewenst is, zal duidelijk zijn. Om tandheelkundige problemen tijdens de operationele inzet te minimaliseren is het Dental Fitness protocol opgesteld.
   c. Dental Fitness protocol
      De Dental Fitness Classificatie is een standaard, die door de NAVO ontwikkeld is. De Dental Fitness Classificatie is een tandheelkundige risico-inventarisatie, die aangeeft in welke mate een militair kans loopt op tandheelkundige problemen, gedurende het jaar volgend op de vaststelling van de Dental Fitness. De Dental Fitness heeft een geldigheid van 1 jaar. U heeft overigens bij de Dental Fitness bepaling zelf een belangrijke verantwoordelijkheid: u dient in de eerste plaats zèlf in de gaten houden of u nog een geldige Dental Fitness verklaring heeft en zo nodig zèlf tijdig een afspraak te maken met de tandarts van uw onderdeel.

(Intranetportaal DGO)
http://intranet.mindef.nl/cdc/divisie_defensie_gezondheidszorg_organisatie/index.aspx

(Intranetportaal EGB)
http://intranet.mindef.nl/cdc/divisie_defensie_gezondheidszorg_organisatie/organisatie/eenheden_directies/EGB/index.aspx

(Intranet portaal CEAG)
http://intranet.mindef.nl/cdc/divisie_defensie_gezondheidszorg_organisatie/organisatie/eenheden_directies/CEAG/Homepage_CEAG.aspx

7.9.4. **Dienst Geestelijke Verzorging** (DGV)

De GV verzorgt kerkdiensten, GV-lessen en GV-conferenties die door iedereen bijgewoond kunnen worden. Militairen kunnen voor advies en begeleiding voor problemen van militaire en persoonlijke aard in een vertrouwensrelatie terecht bij de geestelijk verzorgers van het onderdeel. Er kan een beroep worden gedaan op rooms-katholieke, protestantse, humanistische en joodse geestelijk verzorgers.
Er kan ook een beroep worden gedaan op de pandit (voor hindoes) of imam (voor moslims). Hulp kan gevraagd worden via het GV-bureau (indien op de kazerne aanwezig, tijdens de diensturen) en in noodgevallen is de GV-er van dienst te bereiken buiten de diensturen via de calamiteiten telefoon GV 0800-57777777.

(Intranetportaal)
http://intranet.mindef.nl/cdc/divisie_personeel_en_organisatie_defensie/organisatie/eenheden_directies/geestelijke_verzorging/index.aspx

7.9.5. **Sociaal Medisch Team (SMT)**

Dit overlegorgaan bestaat per onderdeel of kazerne uit het hoofd personeelszaken en de eerstelijns hulpverleners; de bedrijfsmaatschappelijk werker van het DC BMW, de geestelijk verzorgers van het onderdeel, de onderdeelsarts en de bedrijfsarts. In het SMT overleg streeft men naar het onderling coördineren van de hulpverlening. Verwijzing naar de tweedelijns hulpverlening (bijvoorbeeld een psycholoog van de MGGZ). De problemen van een militair worden alleen in het SMT overleg besproken wanneer deze militair daar toestemming voor heeft gegeven.

7.9.6. **Militaire Geestelijke Gezondheidszorg (MGGZ)**

De Militaire Geestelijke Gezondheidszorg (MGGZ) zet zich in voor optimale geestelijke gezondheid van actief dienende militairen en veteranen. De MGGZ doet dit door psychische problemen te voorkomen en op tijd te signaleren en aan het behandelen en/of draaglijk maken van de gevolgen van psychosociale problematiek en psychische stoornissen. Doel is dat militairen optimaal kunnen functioneren (zowel in de privé- als de werksituatie) en na de dienstbetrekking hun weg vinden in de maatschappij.

1. Kennis en onderzoek
   Het kenniscentrum van de MGGZ bevordert de kwaliteit van zorg, door kennis en ervaring te bundelen en beschikbaar te stellen. Daarnaast initieert de MGGZ, met een eigen wetenschappelijke onderzoeksgroep, een bijdrage aan toegepast of fundamenteel wetenschappelijk onderzoek op het gebied van geestelijke gezondheidszorg. Dit doet de MGGZ in nauwe samenwerking met academische en andere kennis- en onderzoekscentra.
2. Beleid
   De MGGZ ontwikkelt richtlijnen, protocollen en zorgprogramma's. Ook geeft de MGGZ beleidsadviezen op het gebied van de militaire geestelijke gezondheidszorg en georganiseerde hulpverlening aan veteranen met uitzending gerelateerde problematiek.
3. Verwijzing
   Aanmelding voor de MGGZ gebeurt via de militaire huisarts.

(Intranetportaal
http://intranet.mindef.nl/cdc/divisie_defensie_gezondheidszorg_organisatie/organisatie/eenheden_directies/MGGZ/homepagina_MGGZ.aspx)

7.9.7. **Centrale Vertrouwenspersoon** (nu nog per Defensieonderdeel)

Bij Defensie is per defensieonderdeel een vertrouwenspersoon aangesteld voor militairen en burgerambtenaren. Deze vertrouwenspersoon dient als vangnet voor al het personeel, dat binnen de formele procedures (bijvoorbeeld commandant of hoofd personeelszaken) hun problematiek niet kwijt kunnen of willen. De vertrouwenspersoon bevordert, begeleidt en bemiddelt in het zoeken naar oplossingen bij persoonlijke problemen van welke aard dan ook. Ook voor melding of bemiddeling in geval van één of andere vorm van seksuele intimidatie kan men terecht bij de vertrouwenspersoon. Deze kan zorgen voor begeleiding tijdens de aangifte, bemiddeling bij het onderdeel of indien het voorgaande niet gewenst is, fungeren als luisterend oor. De vertrouwenspersoon onderneemt alleen actie(s) met toestemming van en in overleg met diegene, die een probleem heeft. Bij veel eenheden is ook een lokale vertrouwenspersoon werkzaam.
Uw melding wordt zeer vertrouwelijk behandeld.

(Intranetportaal)
http://intranet.mindef.nl/cdc/organisatie/eenheden_directies/ondersteuningsgroep_en_kabinet/coid/Centrale_Organisatie_Integriteit_Defensie.aspx

7.10. Rechtspositionele bepalingen gezondheidszorg

7.10.1. Inleiding

Voor de militaire ambtenaar geldt de Ziektekostenverzekering Krijgsmacht (ZVK).
De stichting Ziektekostenverzekering Krijgsmacht is belast met de uitvoering van de verzekering en heeft de inhoudelijke werkzaamheden ondergebracht bij een ziektekostenverzekeraar. Dat betekent dat u daar feitelijk bent verzekerd en dat u daar als verzekerde bent ingeschreven.
Als beroepsmilitair in werkelijke dienst is het Gezondheidscentrum de instantie die de geneeskundige zorg verleent. U zult voor die zorg geen rekening ontvangen.
Als de zorg wordt verleend door een andere zorgverlener dan ontvangt u een rekening die wordt betaald door de ziektekostenverzekeraar, mits er aan alle voorwaarden die de verzekeringspolis aan een dergelijke vergoeding stelt is voldaan. In geval van twijfel kunt u vooraf contact opnemen met de ziektekostenverzekeraar.

7.10.2. Ziek thuis (zie IK 2-50)

De militair die thuis of elders zijn vrije tijd doorbrengt en ziek is moet zich aan de ziekmeldingsprocedure houden. Men is ziek indien men geheel of gedeeltelijk verhinderd is om dienst te verrichten en niet in staat is tijdig naar zijn onderdeel terug te keren (zie ook de Regeling ziek- en herstelmelding defensiepersoneel).
U moet onder andere:

- In ieder geval binnen anderhalf uur nadat de dienst had moeten worden aangevangen uw commandant of een aangewezen functionaris daarvan in kennis te stellen (bij voorkeur telefonisch);
- Uw commandant of aangewezen functionaris de volgende informatie te verschaffen:
  - Het adres waarop u verblijft en het telefoonnummer waaronder u bereikbaar;
  - De reden van uw afwezigheid;
  - De vermoedelijke van uw afwezigheid;
  - Stand van zaken betreffende de (voortgang) van uw werkzaamheden.
- Gedurende de eerste twee werkdagen van het ziekteverzuim van 09.00 tot 17.00 uur in persoon bereikbaar zijn. Na deze dagen geldt deze verplichting tussen 09.00 en 10.00 uur. Het niet opvolgen van deze procedure levert een schending van een dienstvoorschrift op en kan bovendien tot gevolg hebben dat u als ongeoorloofd afwezig wordt aangemerkt.

De dienst moet weer hervat worden zodra u zich daartoe in staat acht of zodra u daartoe opdracht krijgt van de bedrijfsarts. Militairen kunnen op verzoek van hun commandant aan een geneeskundig onderzoek worden onderworpen. De militair moet zich bij ziekte houden aan de voorschriften van de behandelend arts. De militair is niet verplicht in te stemmen met heelkundige ingrepen of andere kunstbewerkingen (uitspraak HMG 9 juni 1959, MRT 1960).

7.10.3. Bescherming van de gezondheid

Militairen zijn verplicht de voorgeschreven maatregelen voor de bescherming van hun gezondheid en die van hun collega's in acht te nemen. Als zij in contact geweest zijn met personen die aan besmettelijke ziekten lijden, moeten zij dat melden bij de onderdeelsarts. Zij kunnen verplicht aan een periodiek geneeskundig of tandheelkundig onderzoek worden onderworpen. Dit onderzoek vindt in ieder geval plaats als de militair bij zijn werk bijzondere risico's voor zijn gezondheid loopt of wanneer zijn werk dat nodig maakt (bijvoorbeeld bij werk in keukens).
Bij toelating tot een opleiding, plaatsing in een bepaalde functie of bij bepaalde onderdelen of bij het beëindigen van de werkelijke dienst kan eveneens een geneeskundig of tandheelkundig onderzoek plaatsvinden. Zo'n incidenteel onderzoek kan, indien de dienstvervulling van een militair daar aanleiding toe geeft, ook op verzoek van de commandant plaatsvinden.

7.10.4. Vrijstelling van diensten

Bij ziekte kunnen militairen geheel of gedeeltelijk worden vrijgesteld van werkzaamheden en/of diensten. Ook kan hen in zo'n geval ander passend worden opgedragen.

7.10.5. Geneeskundig onderzoek

1. Algemeen
   Een militair krijgt schriftelijk bericht van een voorgenomen incidenteel geneeskundig of tandheelkundig onderzoek. De militair is verplicht medewerking te verlenen aan deze onderzoeken. De uitslag van een onderzoek wordt schriftelijk meegedeeld. Als de militair zich met die uitslag niet kan verenigen, kan hij daartegen binnen 6 weken bedenkingen kenbaar maken bij de commandant operationeel commando.
   Wanneer de bedenkingen niet direct gegrond worden geacht, wordt binnen 6 weken na ontvangst van de bedenkingen een hernieuwd geneeskundig of tandheelkundig onderzoek ingesteld. Ook de uitslag daarvan wordt schriftelijk meegedeeld. De militair in werkelijke dienst, van wie op goede gronden wordt vermoed dat hij blijvend ongeschikt is voor het vervullen van dienst, kan worden onderworpen aan een geneeskundig onderzoek.

2. Keuringen
   a. Bedrijfsgeneeskundig onderzoek:
      Het bedrijfsgeneeskundig onderzoek wordt door de bedrijfsarts aangevraagd wanneer de militair door een ziekte of afwijking zijn of haar werk niet kan uitoefenenen.
   b. Individueel geneeskundig onderzoek:
      Als militairen twijfelen aan hun gezondheid kunnen zij een individueel geneeskundig onderzoek aanvragen, hiervoor is geen doorverwijzing nodig. Een individueel onderzoek kan ook worden uitgevoerd wanneer de militair zich niet kan vinden in de resultaten van het bedrijfsgeneeskundig onderzoek.

7.10.6. Arbeidsongeschikt na dienstverlating
(MP 31-101, 1210; MP 31-110, 1220)

De gewezen militair die wegens een ziekte of gebrek, ontstaan voor het tijdstip van ingang van zijn ontslag, nadien nog ongeschikt is voor het verrichten van naar aard en omvang soortgelijke arbeid als die welke als militair werd verricht, heeft onder voorwaarden voor bepaalde tijd gedurende die ongeschiktheid aanspraak op de laatst genoten bezoldiging. Onder omstandigheden geldt ditzelfde voor militairen die na hun ontslag ongeschikt zijn geworden. Wanneer men na afloop van die bepaalde tijd nog steeds arbeidsongeschikt is, moet de gewezen militair een beroep doen op de Wet werk en inkomen naar arbeidsvermogen (WIA).

7.10.7. Overlijden (MP 31-101, 1210; MP 31-400, 1100)

Bij overlijden van een militair hebben de naaste betrekkingen van een overleden militair die om reden van dienst buiten Nederland verblijf hield, aanspraak op een vergoeding van de kosten van het naar Nederland overbrengen van het stoffelijk overschot en een tegemoetkoming in de kosten van lijkbezorging.
Wanneer een militair overlijdt wordt een bedrag uitgekeerd dat gelijk is aan drie maal het bedrag van de bezoldiging per maand. Is er geen weduwe dan wordt dat bedrag uitgekeerd ten behoeve van de kinderen, waarvoor een aanspraak op kinderbijslag bestaat. Zijn die er ook niet dan gaat het bedrag naar een naaste verwant voor wie de overledene bijdroeg in de kosten van levensonderhoud. Laat de overledene ook zulke betrekkingen niet na, dan kan het geld worden gebruikt ter bestrijding van de kosten van de laatste ziekte en de begrafenis of crematie.

7.10.8. Ongevallen (MP 31-109, 1150) (blz 7-29)

1. Algemeen
   Van elk ongeval dat een militair tijdens de uitoefening van de dienst is overkomen, moet zo spoedig mogelijk een proces-verbaal van ongeval worden opgemaakt. De militair die daartoe in staat is moet het aan hem overkomen ongeval melden aan zijn commandant. Van ongevallen buiten dienst kan een proces-verbaal van ongeval op verzoek van de militair worden opgemaakt.
   Het opmaken van een proces-verbaal van ongeval is van groot belang voor het eventueel toekennen van een geldelijke vergoeding ingevolge van de Kaderwet militaire pensioenen.

   In het proces-verbaal van ongeval komen aan de orde:
   - De persoonsgegevens van de betrokkenen;
   - De verklaring of het gebeurde een dienstverrichting is geweest of niet;
   - De schuldvraag;
   - Getuigenverklaringen;
   - Geneeskundige verklaringen;
   - Een toegevoegde verklaring van de commandant.

2. Dienstongevallen
   De regeling rond dienstongevallen is complex. Heel in het algemeen kan worden gesteld dat ongevallen tijdens een verband houdende met de dienstuitoefening kunnen worden aangemerkt als dienstongeval. Ongevallen die gebeurd zijn buiten de dienstuitoefening zijn slechts bij uitzondering aan te merken als dienstongeval. Zo wordt het woon-werkverkeer van beroepsmilitairen niet als dienstverrichting aangemerkt, tenzij er een directe relatie aantoonbaar is met een bepaalde dienstverrichting. In ieder geval is aan te raden altijd een proces-verbaal van ongeval op te maken. Er gelden strenge criteria wil een ongeval als dienstongeval worden aangemerkt. Bij de beoordeling wordt in het bijzonder ook gelet op eventueel verwijtbaar gedrag van de betrokkene. In geval van grove schuld van de betrokkene kan namelijk niet meer worden gesproken van een dienstongeval. Bij onachtzaamheid van de betrokkene is dit nog wel mogelijk. In ieder geval heeft de militair recht op medische behandeling voor de tijd dat hij in dienst is.

7.11 Afkortingen

AT	Adventurous Training
BGHW	Buitengewoon Geoefend Handgranaatwerpen
Bijv.	Bijvoorbeeld
BIMS	Bureau Internationale Militaire Sport
CEAG	Coördinatiecentrum Expertise Arbeidsomstandigheden en Gezondheid
CISM	Conseil International du Sport Militair
CLAS	Commando Landstrijdkrachten
CMH	Centraal Militair Hospitaal
CO	Centrale Organisatie
Cq	Casu quo (In dat geval)
DC BMW	Dienstencentrum Bedrijfsmaatschappelijk Werk
DCP	Defensie Conditie Proef
D.d.	De dato
DGO	Defensie Gezondheidszorg Organisatie
DGV	Dienst Geestelijke Verzorging
D.w.z.	Dat wil zeggen
E.d.	En dergelijke
EGB	Eerstelijns Gezondheidsbedrijf
Etc.	Et cetera
FIT	Fysieke Inzetbaarheids Test
FMOTP	Fysiek en Mentaal Opleidings- en Trainingsplan
FT	Fysieke Training
GMZ	Geoefend Militair Zwemmen
GV	Geestelijke Verzorging
GVA	Grens Verleggende Activiteiten
HB	Handboek
HMG	Hoog Militair Gerechtshof
IED	Improvised Explosive Device
IK	Instructiekaart
I.v.m.	In verband met
Kcal	Kilocalorie
Kg	Kilogram
Km	Kilometer
LO/S	Lichamelijke Oefening / Sport
MGGZ	Militaire Geestelijke Gezondheidszorg
MJ	Megajoule
Ml	Milliliter
MLV	Militaire Lichamelijke Vaardigheidsproeven
M.n.	Met name
MP	Ministeriële & Defensie Publicaties
MRT	Maart
MVK	Militaire Vijfkamp vaardigheidsproeven
MZT	Medisch zorgteam
MZV	Militaire Zelfverdediging
NAVO	Noord-Atlantische Verdragsorganisatie
NSF	Nederlandse Sport Federatie
O.a.	Onder andere
O.m.	Onder meer
OMK	Open Militair Kampioenschap
O&T	Opleiding&Training
OTP	Opleiding en TrainingsPlan
PMO	Preventief Medische Onderzoeken
RK	Rotsklimmen
SMAT	Sport Medisch Advies Team
SMCP	Sport Medische Conditie Proef
SMR	Sport Medische Revalidatie
T.b.v.	Ten behoeve van
TGTF	Trainingsgeneeskunde en Trainingsfysiologie
TMPT	Tweedaagse Militaire Prestatie Tocht
TSP	Training Support Package
VMA	Verantwoordelijk Militair Arts

VTV	Verplaatsing Te Voet
WIA	Wet werk en inkomen naar arbeidsvermogen
WIM	Wet Immunisatie Militairen
WOH	Werken Op Hoogte
ZVK	Ziektekostenverzekering Krijgsmacht

Hoofdstuk 8

Materieel

8.1. Algemeen

Het Ministerie van Defensie is een professionele organisatie, waarin over de gehele wereld verspreid mensen hun werk doen. Zij doen dit werk met het aan hen toevertrouwd materieel. Hiervoor is naast goed opgeleid en getraind personeel, ook kwalitatief goed materieel noodzakelijk. Om met het juiste materieel, in de juiste aantallen en een goede gebruiksgereedheid te kunnen werken, ligt er een belangrijke taak bij iedere militair en burger binnen de krijgsmacht. Als er materieel ontbreekt of defect is heeft dat directe consequenties voor de uit te voeren opdrachten. Dit hoofdstuk biedt iedere medewerker, zowel militair als burger, handvatten om op eenvoudige wijze het toegewezen materieel te beheren, te controleren en te tellen. Tevens is dit hoofdstuk bedoeld als aanvulling en samenvatting voor de genoemde doelgroep, de geldende voorschriften zijn uiteraard leidend. Waar "hij" staat kan ook "zij" gelezen worden. Het is bedoeld om op het gebruikersniveau beknopte en eenvoudige informatie te geven over het beheren van materieel waarvoor de medewerker verantwoordelijk is.

8.2. Materieelbeheer

8.2.1. Achtergrond van het materiaalbeheer

1. Organisatie van het materiaalbeheer
   Binnen het materieelbeheer onderscheiden we twee soorten beheer: fysiek beheer en administratief beheer. Beiden worden uitgevoerd onder verantwoordelijkheid van de commandant. Fysiek beheer binnen een Force Element (FE) is een verantwoordelijkheid van de gebruiker en/of het kaderlid. Indien het kaderlid verantwoordelijk is voor een FE wordt hij in dit hoofdstuk, inventarishouder genoemd. Hij ziet erop toe dat het materieel op de voorgeschreven wijze wordt ingezet, gebruikt, bewaard, onderhouden of ingeleverd en zorgt dat tekorten op de voorgeschreven wijze worden aangevuld. Dit hoofdstuk en de administratief beheerder van de eenheid kunnen je hierbij ondersteunen.
   Het Administratief beheer is bij de meeste eenheden ondergebracht bij het logistieke element van de eenheid en het legt alle materieel mutaties vast in de voorraad administratie SAP.

2. Enkele belangrijke uitgangspunten van het materieelbeheer zijn:

a. Materieel wordt ingedeeld volgens de onderstaande vijf materieelcategorieën:
   - Gevoelig materieel-Klein Kaliber Wapens (KKW);
   - Gevoelig materieel-Controlled Cryptographic Items (CCI);
   - Gevoelig materieel-Opiumwet Artikelen (OWA). Deze artikelen kunnen als detaillijstartikel voorkomen in sommige geneeskundige uitrustingen;
   - Gevoelig materieel-Munitie, komt niet voor in een IAS;
   - Niet Gevoelig materieel-is materieel dat niet behoort tot één van de bovenstaande categorieën.

b. Het in de IAS geautoriseerd materieel binnen de eenheid wordt door zorg van de administratief beheerder op bruikleen verstrekt aan de Inventarishouder.
   Wie de Inventarishouder is kan de commandant bepalen. In de meeste gevallen is het de eerst genoemde functionaris in het Force Element (FE).

c. Al het bovengenoemde materieel (of daaraan gerelateerd) dat een eenheid ontvangt of afstoot verloopt altijd via de administratief beheerder.

d. Verschillen tussen de fysieke voorraad en administratieve voorraad dienen herkenbaar te zijn. De Inventarishouder dient te zijn afgedekt middels een: Intern Mutatie Formulier (IMF Lf 17572), reparatie aanvraag in SAP, een tijdelijk bruikleen of door een schaderapport.
   De verzoeken om een artikel of aantal te wijzigen in de IAS verlopen via de commandant of S4 van de eenheid.

8.2.2. Beheer toebedeeld materieel

Iedere militair of burger krijgt materieel waarvoor hijzelf verantwoordelijk is. Denk hierbij aan PGU, persoonlijk wapen en eventuele overige artikelen. De medewerker krijgt dit materieel verstrekt waarvoor hij tekent (mogelijk digitaal).
Een bruikleennemer kan naast zijn persoonlijk materieel ook materieel op bruikleen verstrekt krijgen om een opdracht als ploeg, groep, peloton etc. te kunnen uitvoeren.

8.2.3. Verantwoordelijk voor welk materieel

In deze paragraaf staat omschreven wat een inventarishouder/bruikleennemer moet weten, om inzicht te krijgen in zijn materieel. Dit staat vermeld in de volgende documenten:

1. **Overzichtslijst uit SAP (IAS)**:
   Hierop staan de autorisaties en aantallen van het materieel vermeld welke zijn toegewezen aan een FE, d.w.z. een ploeg, groep, peloton of groter. Ook materiaal zonder autorisatie staat hierop vermeld. Aan veel artikelen zijn detaillijsten (DL'n) gekoppeld; deze documentatie is benodigd om te controleren of het (vaak complex) materieel compleet is. De overzichtslijst wordt verstrekt door de administratief beheerder van de eenheid.
2. **Kenmerken**:
   Kentekens/serienummers van kenmerk dragende artikelen kunnen zijn vermeld op de SAP tellijst maar je kunt ook om de lijst met de artikelserienummers (SAP) /serienummers vragen aan je administratief beheerder.
3. **Overige kenmerken**:
   In enkele gevallen worden kenmerken geregistreerd in andere systemen. Informeer hiernaar bij je administratief beheerder.
4. **Overzicht Overige Artikelen**:
   Deze lijst (optioneel) geeft aan welke artikelen in je FE aanwezig moeten zijn die niet in het beheer zijn opgenomen. Deze lijst hoeft niet afkomstig te zijn van je administratief beheerder.
5. **Overzichtslijst documentatie**:
   Hierop staan de actuele publicaties vermeld (zoals welke druk en vanaf welke datum van kracht) waarover je dient te beschikken. Deze publicaties zijn benodigd om je materieel te kunnen controleren op compleetheid/werking en staat van onderhoud (zoals voorschriften (VS'n), handboeken (HB'n), technische handleidingen (TH's), etc.). Deze overzichten worden verstrekt door de functionaris belast met de documentatie in de eenheid.
6. **Tijdelijk bruikleenbewijs:**
   Op dit bruikleen staat materieel dat tijdelijk is verstrekt of ontvangen.
7. **Kledinglijst:**
   Hierop staan de artikelen vermeld die door het KPU bedrijf aan militairen (bij burgers indien van toepassing) verstrekt zijn. De kledinglijst is zichtbaar in je persoonlijke omgeving van de KPU webwinkel en je kunt deze zelf benaderen.

8.2.4. Soorten tellingen

Tellingen zijn nodig, ook vanuit veiligheidsaanwijzingen, om te controleren of je materieel compleet is zodat je de opdrachten kunt blijven uitvoeren.
Er zijn diverse momenten dat er een telling moet worden uitgevoerd:

1. **Functie-overdracht**:
   Bij elke functie-overdracht dient er een telling te worden uitgevoerd. Is er nog geen opvolger bekend, dan dient de commandant een functionaris aan te wijzen, die tijdelijk het materieel overneemt.
2. **Periodieke telling**:
   De opgelegde periodieke tellingen staan vermeld in het jaarprogramma van de eenheid en in veiligheidsaanwijzingen.
3. **Incidentele telling**:
   Deze telling kan plaatsvinden naar aanleiding van een activiteit (zoals oefening) of een gebeurtenis (inbraak) en is ter beoordeling van de commandant of diegene die verantwoordelijk is voor het materieel.

8.2.5. Aantal periodieke tellingen

- 2 x per jaar Gevoelig materieel - Klein Kaliber Wapens (KKW);
- 1 x per jaar Gevoelig materieel - Controlled Cryptographic Items (CCI);
- 1 x per jaar Gevoelig materieel - Opiumwet artikelen (OWA);
- 1 x per jaar Gevoelig materieel - Munitie;
- 1 x per jaar Niet gevoelig materieel.

De bovenstaande tellingen zijn opgenomen in het jaarrooster van de eenheid. In het kader van militaire veiligheid of door de commandant opgedragen kunnen er meer tellingen plaatsvinden. De commandant kan alleen bij niet gevoelig materieel, zelf bepalen dat tijdens de telling kenmerken (zoals serienummers) worden gecontroleerd. Bij KKW en CCI is tellen op kenmerk/serienummer verplicht. CCI telling moet zijn afgerond in het eerste kwartaal van het jaar. Indien er sprake is van een UHD dient dit tevens te worden gecontroleerd zoals bij OWA. Voor munitie tellingen geldt de specifieke instructie in de instructie logistieke keten klasse V.
Bij het vermoeden van diefstal en/of opzettelijke vernieling dient er altijd aangifte te worden gedaan bij de KMAR.

8.2.6. Controle (telling) verstrekt materieel

1. Voorbereiding telling:
   a. Documentatie: controleer tijdig voor aanvang telling of je documentatie op orde is en/of er wijzigingen zijn. Om te controleren of genoemde documentatie compleet is heb je een actuele documentatielijst nodig (zie 8.2.3. pt. 5).

   b. Controleer bij de diverse functionarissen of je de juiste overzichtslijsten hebt.

   c. Vraag bij de Administratief beheerder de volgende overzichtslijsten aan:
      - Tellijst SAP fysieke voorraadlijst per FE:
        Je ontvangt een tellijst zonder aangegeven voorraad (floor-to-list). Pas na tellen worden deze hoeveelheden (daadwerkelijke- en administratieve situatie) met elkaar vergeleken;
      - Controlelijsten kenmerken;
      - Overzichtslijst overige artikelen:
        Deze artikelen zijn niet in beheer en kan worden verstrekt door een niet nader omschreven functionaris.
   d. Controleer of de fysieke- en administratieve voorraad in overeenstemming is, zo niet heb je daar een bewijsstuk voor (zie 8.2.1. pt. d) en controleer bij de onderhoudsgroep welk materieel voor herstel is aangeboden.

2. Uitvoering telling:
   Op basis van deze documentatie en lijsten controleer je of het materieel (compleet volgens detaillijst, bruikbaar en voorzien van het juiste kenmerk) fysiek aanwezig zijn.

8.2.7. Procedure bij onder- of overbevinding

Onderbevindingen/overbevindingen dienen gemeld te worden bij je commandant. Je vermeldt tevens het resultaat van je onderzoek naar de oorzaak van de onder- of overbevinding.
Afhankelijk van de aard van de bevindingen en je onderzoek kan de commandant van de eenheid een nader onderzoek gelasten.

8.2.8. Procedure bij verschillen in kenmerken

Als tijdens tellingen verschillen worden geconstateerd tussen administratieve- en fysieke voorraad moet de administratief beheerder van de eenheid worden geïnformeerd. Hij kan controleren of het materieel verwisseld is met een andere inventarishouder en kan indien nodig de administratieve verschillen corrigeren.

8.2.9. Procedure na het uitvoeren van een telling

Het resultaat van de telling leg je, na overleg met de administratief beheerder van de eenheid, vast in een verslag gehouden telling. De commandant kan hierover een steekproef uitvoeren.

8.2.10. Procedure na een telling in het kader van een functie-overdracht

Indien de telling is uitgevoerd in het kader van een functie-overdracht maak je, samen met je opvolger, een proces verbaal op van overgave/overname.

8.2.11. Stroomschema controle/tellingen

Zie afbeelding 8-4.

8.2.12. Uitlenen materieel

Als je een opdracht krijgt materieel uit te lenen (materieel waar jezelf verantwoordelijk voor bent) dien je dit vast te leggen, zo behoudt je het overzicht op jouw materieel.
Als je materieel gaat uitlenen in het kader van een uitzending kan dat niet zomaar.
Dit materieel moet via de administratief beheerder worden overgedragen aan de administratief beheerder van de uit te zenden eenheid.

8.2.13. Procedure bij defect materieel

Als je constateert dat repareerbaar materieel defect is, dient je dit aan te bieden bij de onderhoudsgroep. Materieel dat niet repareerbaar is dient te worden omgeruild via de administratief beheerder van je eenheid.

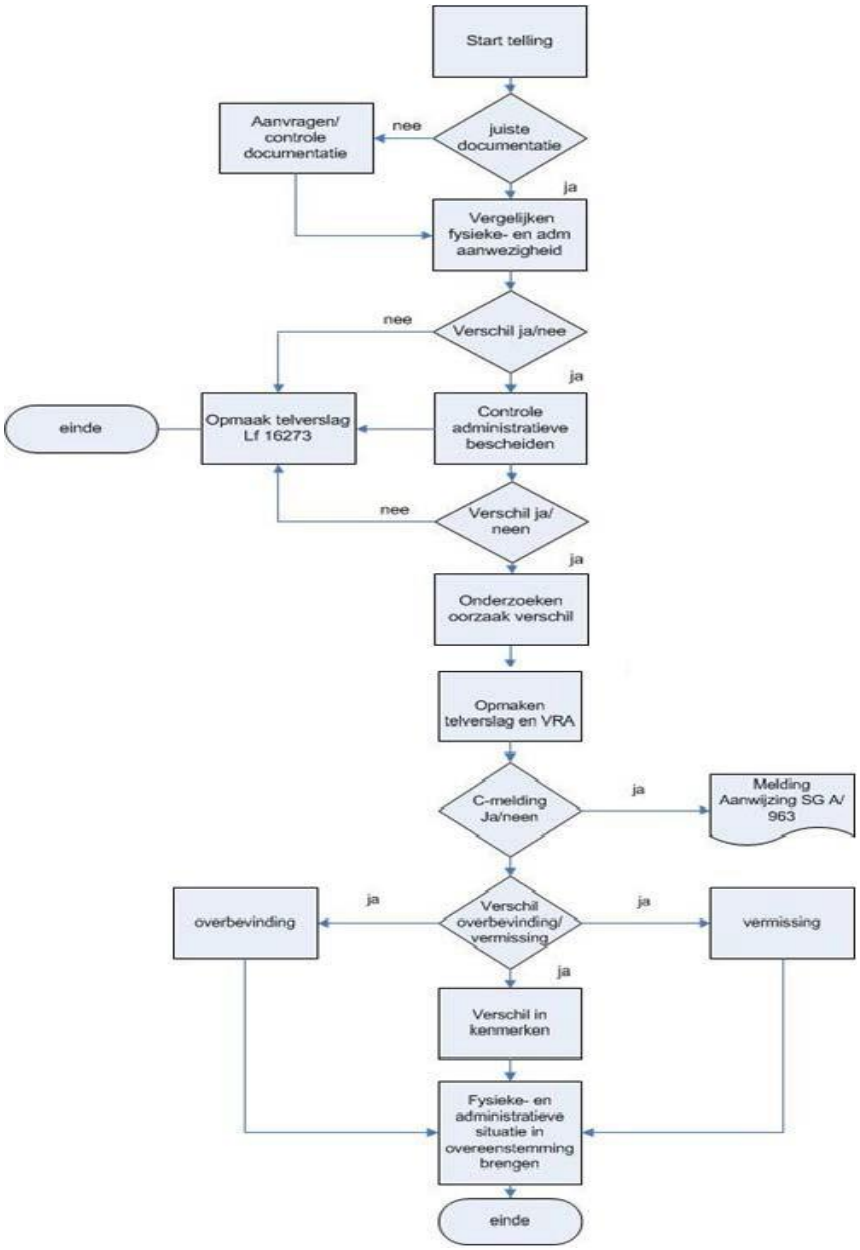

Figuur 8-4 Stroomschema controle/tellingen

8.2.14. Checklist voor ieder kaderlid (als inventarishouder)

Deze checklist kan gebruikt worden om te zien of je in-control bent op het gebied van materieelbeheer binnen jouw FE. Binnen mijn eenheid (FE) heb ik:

1. Inzicht in het materieel waarvoor ik verantwoordelijk ben.	j/n
2. Inzicht wie bruikleennemers zijn binnen mijn FE.	j/n
3. Kennis van de documenten die ik moet gebruiken (bruikleen, DL, IK, OK, etc).*	j/n
4. Een overzichtslijst van de kenmerken van mijn materieel (serienummers).	j/n
5. Een actuele wapenlijst met wapennummers van mijn FE.	j/n
6. Een actuele wapenlijst met wapennummers in de wapenkamer.	j/n
7. Ik ben bekend met het jaarplan van mijn eenheid en de daarop aangegeven tellingen.	j/n
8. Het telverslag met de eventueel bijbehorende schaderapporten.	j/n
9. Overzicht van het materieel dat ik op (tijdelijk) bruikleen heb gekregen of heb verstrekt.	j/n
10. Een overzicht van het materieel dat in reparatie is.	j/n
11. De PGU van mijn personeel laten controleren/gecontroleerd.	j/n

Figuur 8-5 Checklist voor ieder kaderlid (als inventarishouder)

* Met de huidige middelen en documenten is het voor de gebruiker bijna onmogelijk de juiste documentatie bij een uitrustingsstuk te vinden. Documenten zijn op dit moment NSN/PN georiënteerd. Vraag indien nodig om advies bij de logistiek medewerker, Aangewezen Functionaris (AF), OPC, OO-distributie, beheerder boekwerken of de administratief beheerder. Ook via het intranet portaal Defensie/Publicaties/Officiële Defensiebrede Publicaties vind je informatie.

8.2.15. Definities uit de Aanwijzing HDBV 004 Materieelbeheer

Administratief materieelbeheer	Het registreren van artikelgegevens, transacties en uitvoerende beheermaatregelen in informatiesystemen bedoeld om: • Inzicht te verschaffen in kwaliteit, kwantiteit en locatie van het materieel in voorraad en inventaris; • Betrouwbare proces- en management informatie op te leveren.
Bruikleen	Tijdelijke uitgifte van artikelen aan een andere eenheid of persoon. De inventaris autorisaties van zowel de bruikleenverstrekker als de bruikleennemer voor de duur van het bruikleen verantwoordelijk voor het beheer van het geleende materieel.
Bruikleenhouder	Functionaris (of eenheid) die materieel in bruikleen verstrekt.
Bruikleennemer	Functionaris (of eenheid) die materieel in bruikleen verstrekt krijgt.
Force Element	Een organisatorische eenheid binnen Defensie met een specifieke missie of taak.
Fysiek materieelbeheer	Het zorgen voor materieel door het uitvoeren van preventieve beheer- en controlemaatregelen: • Preventieve maatregelen zijn gericht op het beschermen, beveiligen, onderhouden en conditioneren van het materieel en op het beschermen van mens en milieu tegen gevaarlijke aspecten van het materieel; • Controlemaatregelen zijn gericht op het verkregen inzicht in de effectiviteit van de uitgevoerde preventieve maatregelen en op het controleren van de juistheid van de bijgehouden administratie.
Gevoelig materieel	Materieel wat bij vermissing (verlies of diefstal) onaanvaardbare risico's oplevert voor de maatschappelijke veiligheid en/of de defensieveiligheid.
Inventaris	De gebruiksartikelen die aan een organisatorische eenheid (FE) zijn toegewezen om haar taak uit te voeren.
Inventaris-autorisatiestaat (IAS)	Een overzicht van alle gebruiksartikelen die nodig zijn voor de taakuitvoering van een organisatorische eenheid. Het laat onder meer zien: • De geautoriseerde samenstelling (aantal en soort artikelen) van de inventaris van een FE; • De werkelijke vulling, waarmee kwantitatieve tekorten en overschotten zichtbaar worden.
Inventarishouder	De persoon aan wie de eenheidsgebonden functionele uitrustingsstukken zijn verstrekt voor de duur van zijn functievervulling.
Materieelbeheer	De zorg voor niet-geldelijke roerende zaken vanaf het moment van in beheer- of ingebruikneming tot aan het moment van afstoting.
(Militair) operationele middelen	Middelen waarmee de taak van het Force Element kan worden uitgevoerd.
Persoonlijk bruikleen	(Tijdelijke) afgifte van artikelen aan een individueel persoon (zie Bruikleen).
Verbruiksartikel	Een artikel dat bedoeld is voor éénmalige benutting.

Figuur 8-6 Definities uit de Aanwijzing HDBV 004 Materieelbeheer

8.3 Afkortingen

CCI	Controlled Cryptographic Items (CCI)
Etc.	Et cetera
FE	Force Element
HDBV	Hoofddirectie Bedrijfsvoering
IAS	Inventarisautorisatiestaat
IMF	Intern Mutatie Formulier
KKW	Klein Kaliber Wapens
KMAR	Koninklijke Marechaussee
KPU	Kleding en Persoonsgebonden Uitrustingsbedrijf
Lf	Legerformulier
NSN/PN	NATO Stock Number/Project Number
OK	Onderhoudskaart
OO	Onderofficier
OPC	Opvolgend Pelotonscommandant
OWA	Opiumwet artikelen
Pt.	Punt
S4	Stafsectie Bataljon Logistiek
SAP	Systeme, Anwendungen und Produkte (het administratiesysteem van de materieel beheerder)
UHD	Uiterste Houdbaarheidsdatum

Hoofdstuk 9

Tactiek

9.1. Inleiding

Om over tactiek te kunnen praten is een ondubbelzinnige begripsbepaling noodzakelijk, In dit boek hanteren wij de volgende definitie voor tactiek: "Leer van het verplaatsen, opstellen en inzetten van troepen in het gevecht".
Tactiek staat niet op zichzelf. Het maakt deel uit van militair optreden dat drie niveaus kent:

- Het militair-strategische;
- Het operationele;
- Het tactische.

Tussen deze niveaus is geen duidelijke scheidslijn te trekken. Veelal lopen de opeenvolgende niveaus geleidelijk in elkaar over. Het hoogste niveau van militair optreden is het militair-strategische niveau. Op dit niveau worden de militaire machtsmiddelen van een staat of bondgenootschap gebruikt om het militaire deel van de doelstellingen te bereiken. Het operationele niveau wordt belast met het omzetten van de strategische doelstellingen in militaire operaties. De daadwerkelijke uitvoering van militaire operaties is het tactische niveau. Dit betreft de inzet en het optreden van eenheden (brigade, bataljon en lager).

9.1.1. Wat is tactiek?

1. Tactiek is een leer, gebaseerd op principes. Er bestaat geen recept voor 'het verplaatsen, opstellen en inzetten van troepen in het gevecht', dat garant staat voor succes. Iedere situatie is uniek en vereist een daariop afgestemde creative oplossing gebaseerd op principes. In tactiek zijn dan ook geen rekenkundige formules of parameters die de problemen oplossen.

2. succes tijdens het gevecht komt voor een belangrijk deel uit de juiste toepassing van een aantal tijdloze, tactische principes. Elke commandant van elk leger of strijdgroep dan ook is zich ervan bewust, past ze toe of zondigt ertegen.
De tactische principes zijn:

- Sterker zijn dan de tegenstander.
- Verkrijgen en behouden van vuuroverwicht
- Combineren van vuur en beweging.
- Zekerstellen van vrijheid van handelen.

De vier principes worden in dit hoofdstuk behandeld. Tactiek is niet de enige factor die het militaire vermogen bepaalt. De grondbeginselen vormen slechts een deel van de conceptuele component. Daarnaast kent het militare vermogen een fysiek component, de gevechtskracht in de vorm van personeel en materieel, en een mentale component, de motivatie, de kwaliteit van leiderschap en een varantwoorde organisatie van de inzet.
De nadruk in dit hoofdstuk ligt op een combinatie van de conceptueele en de mentale component. Dit wordt zichtbaar in de wijze waarop de commandant te velde de tactische grondbeginselen toepast.

9.2. Tactische grondbeginselen

9.2.1. Sterker zijn dan je tegenstander

De toepassing van tactiek in het gevecht is erop gericht het gevecht te winnen. Het 'verplaatsen, opstellen en inzetten van troepen in het gevecht' zal er op enig moment in moeten resulteren dat we sterker zijn dan de tegenstander. Pas als we sterker zijn dan de tegenstander kunnen we het gevecht winnen. Het 'aantal' is een belangrijke factor om sterker te zijn dan de tegenstander. Het aantal is voor een commandant een tastbaar gegeven. Hij beschikt immers steeds over een bepaald aantal manschappen en wapensystemen. Het is de kunst en de uitdaging voor iedere commandant om het 'aantal' om te zetten in sterker zijn.

In figuur 9-1a beschikt de Blauwe partij over acht schutters en de Rode partij over vier. Beiden zijn met dezelfde wapens uitgerust en hebben dezelfde schiethouding en positie tegenover elkaar. Op het moment dat het tot een vuurgevecht komt, is Blauw twee maal zo sterk. Blauw zal het vuurgevecht zeer waarschijnlijk winnen. Het wordt anders als een van de partijen, zoals aangegeven in figuur 9-1b, een andere positie inneemt en een andere schiethouding gebruikt. In een opstelling vormt een schutter nog maar een deel van de doelgrootte die hij was toen hij rechtop stond. In een opstelling is hij minder kwetsbaar. Daarnaast kan een schutter vanuit de opstelling zijn handvuurwapen trefzekerder gebruiken.

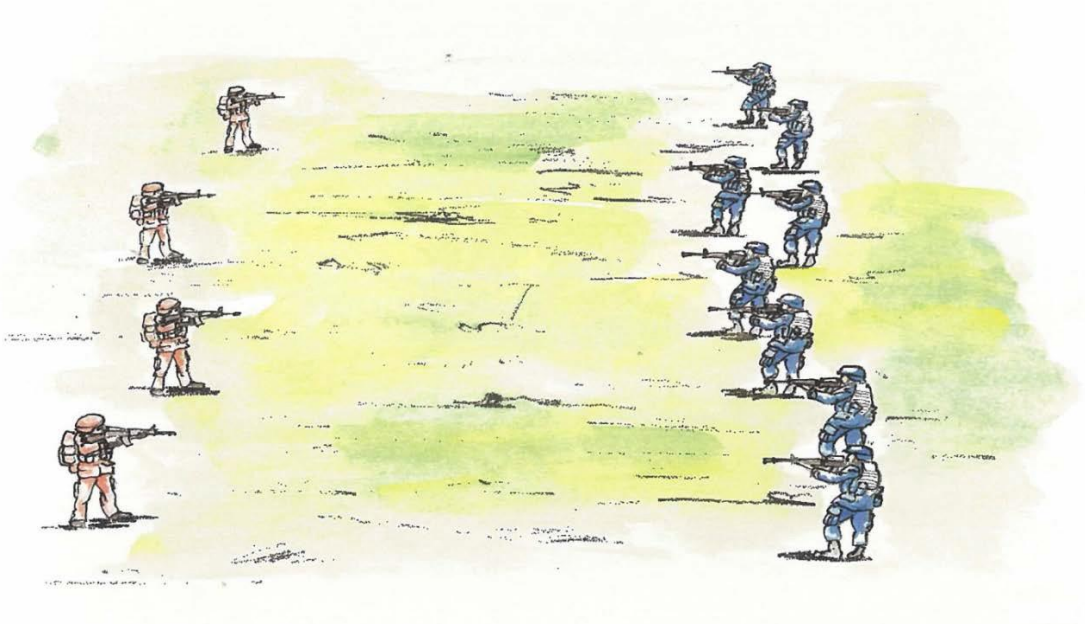

Figuur 9-1a

Bovendien heeft hij zichtdekking. Deze voordelen gelden niet voor de andere partij. Als de andere schutters nu aanvallen kunnen zij tijdens de beweging minder nauwkeurig vuur afgeven, vormen zij een groter doel en hebben zij minder zichtdekking dan de schutters in opstelling. Hieruit blijkt dat een getalsmatige kleinere eenheid een grotere kan verslaan.

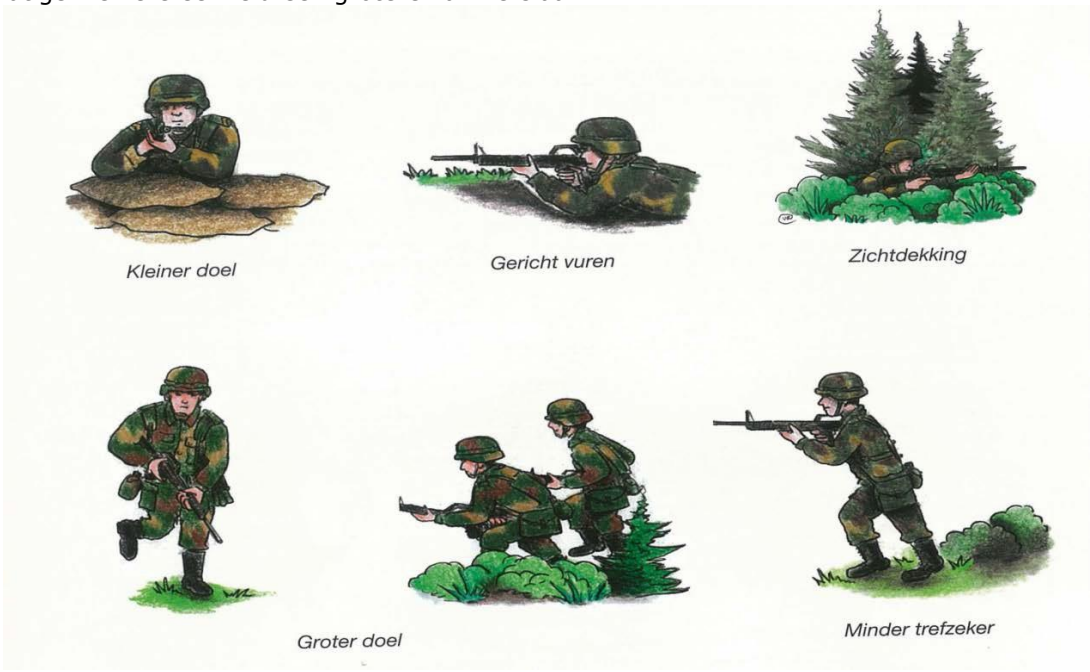

Figuur 9-1b

Aantal is een belangrijk gegeven bij het vaststellen van de sterkte van een eenheid, maar niet het enige. Om het gevecht te winnen is het namelijk niet nodig om op ieder moment sterker te zijn dan de tegenstander. Waar en wanneer men sterker wil zijn is daarentegen wel beslissend. Met dit gegeven in het achterhoofd gaan we het streven om 'sterker te zijn dan de tegenstander' verder invullen. De belangrijkste methode om sterker te kunnen zijn dan een tegenstander is het concentreren van de eigen wapensystemen.

In figuur 9-1c zijn twee partijen met een gelijke sterkte afgebeeld. Beide partijen hebben de beschikking over evenveel infanteristen te voet. De rode eenheid bevindt zich in een verdedigende opstelling en vormt daardoor kleinere doelen, profiteert van de gedeeltelijke zichtdekking en heeft het voordeel van de grotere trefzekerheid van de wapens. Blauw valt rood aan en heeft zijn middelen niet geconcentreerd, maar valt aan over de volledige breedte van het veld. In deze situatie zal rood ongetwijfeld winnen. De situatie wordt anders als blauw zijn sterkte concentreert.

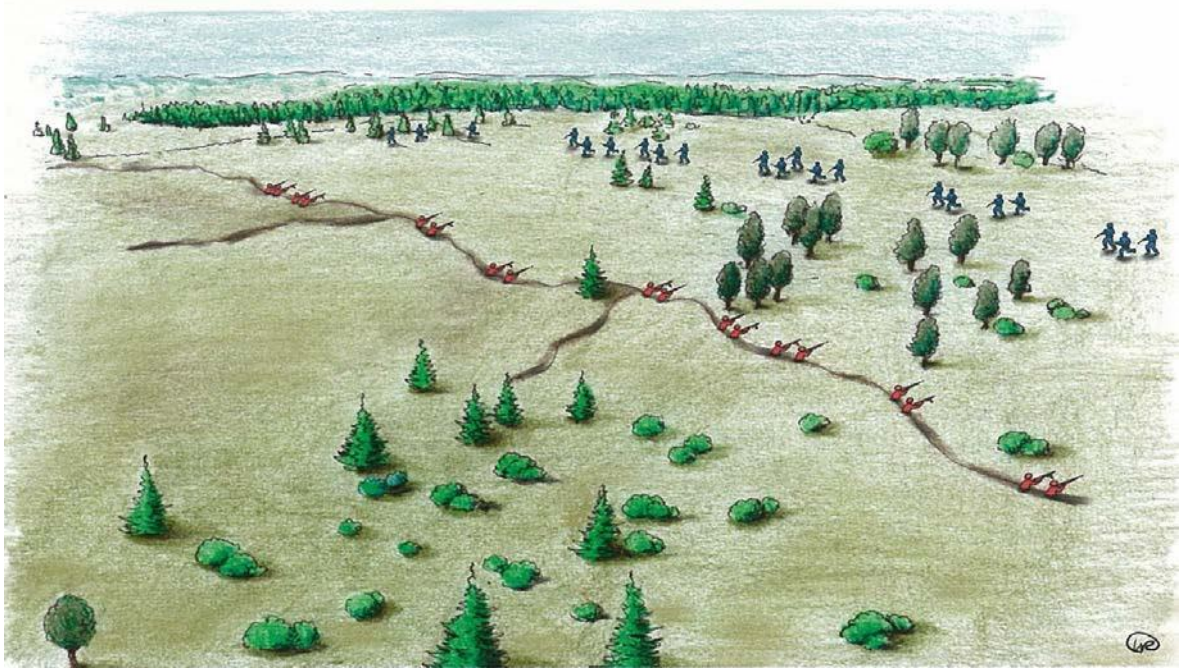

Figuur 9-1c

In figuur 9-1d concentreert blauw zich tegenover het rechter deel van de rode opstelling. De rode eenheid is gedwongen af te wachten waar en wanneer blauw aanvalt. Als blauw aanvalt op een deel van de rode opstelling, en gelijktijdig de rest ongemoeid laat, creeert hij plaatselijk een overwicht het linker deel van de rode eenheid kan in deze verdedigende opstelling het rechter deel niet effectief steunen. Hierdoor ontstaat op de plaats waar blauw concentreert een overmacht van 4 op 1. Hoewel rood en blauw beiden even sterk zijn, creeert blauw een overwicht door zijn gevechtskracht plaatselijk te concentreren. Deze verhouding biedt een goede kans dat de blauwe aanval, in eerste instantie, succesvol zal zijn.

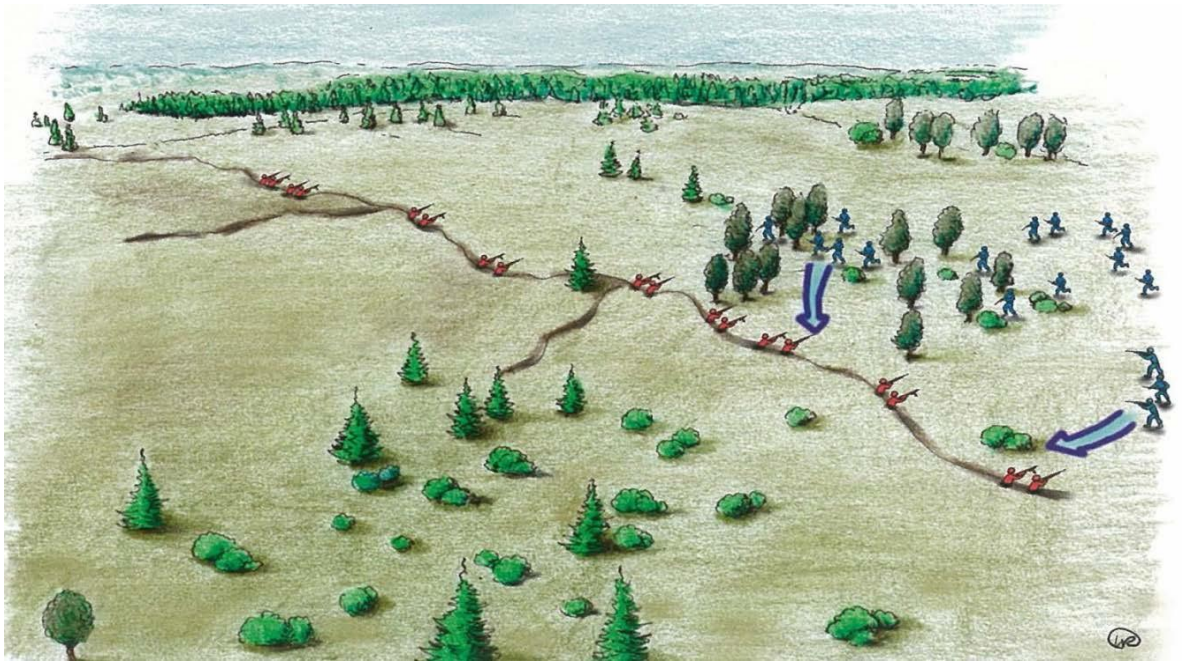

Figuur 9-1d

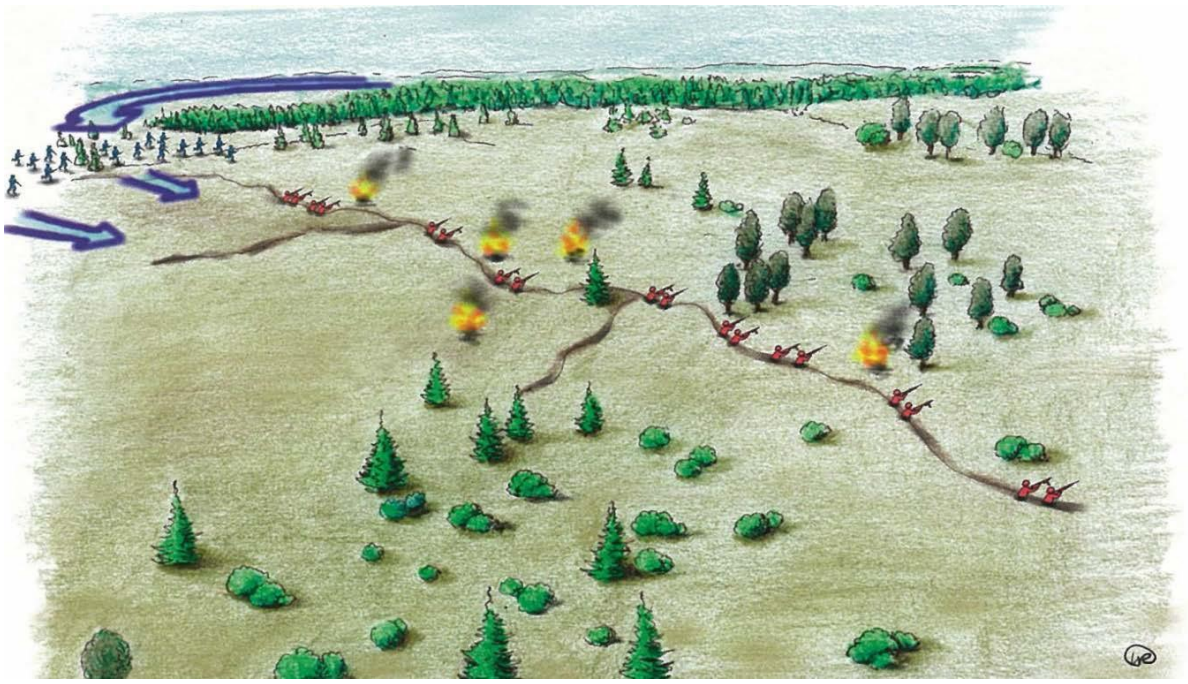

Figuur 9-1e

Een andere methode om te concentreren en plaatselijk sterker te zijn, is de aanval op de flank in figuur 9-1e voert blauw een aanval uit op de linker flank. Deze plaats komt rood ongelegen uit. Hij verwacht blauw namelijk vanuit een andere richting en heeft daar dan ook merendeel van zijn wapens op gericht. De blauwe aanval is merendeel gericht op de meest linker rode eenheid, die slechts met een deel van zijn wapensysteem iets kan uitrichten tegen een aanval vanuit deze onverwachte richting. Op deze manier wordt de blauwe sterkte tegen een relatief klein deel van rood ingezet. Een aanval vanuit de flank, of nog beter vanuit de rug, heeft de voorkeur op het moment dat er sprake is van ongunstige sterkteverhoudingen tussen partijen. Voorwaarde is wel dat de tegenstander de concentratie niet voortijdig onderkent en dus kan worden verrast, zoals in figuur 9-1e.
Bij figuur 9-1c en 9-1d is de concentratie toegespitst op een fysieke concentratie van eenheden. Er zijn echter meer methoden om tot een concentratie van sterkte te komen. Belangrijker dan fysieke concentratie is het concentreren van het effect, de uitwerking, van de wapensystemen. Die effecten worden bepaald door de wapensystemen die beschikbaar zijn. Deze kunnen worden onderverdeeld in twee categorieen: wapens vurend met directe en indirecte richting. Bij wapens vurend met directe richting richt de schutter het wapen rechtstreeks op het doel. Dit in tegenstelling tot een wapen dat vuurt met indirecte richting. Hier ziet de schutter het doel niet zelf. Het wapen wordt op het doel gericht door tussenkomst van een waarnemer of een sensor.

Wapens die vuren met directe richting zijn handvuurwapens, mitrailleurs, granaatwerpers, antitankraket-systemen, boordwapens van gevechtsvoertuigen, tanks en gevechtshelikopters.
Onder de categorie wapens vurend met indirecte richting vallen mortieren, artillerie, raketten. Artillerie en mortieren verlenen vuursteun. Daarnaast kan ook vuur worden uitgebracht door gevechtsvliegtuigen. Deze vorm van ondersteuning noemen we luchtsteun. Luchtsteun wordt ook tot het begrip vuursteun gerekend. Als direct vuur en vuursteun op elkaar zijn afgestemd, kan het effect nog groter zijn.
In de aanval van figuur 9-1c wordt blauw ondersteund door indirect vuur van mortieren en/of artillerie. Hiermee voorkomt blauw dat de rode elementen het peloton, die zich aan de rechterzijde van de opstelling bevinden, en niet direct worden aangevallen, zich met het gevecht kunnen bemoeien.

9.2.2. Vuuroverwicht

Vuuroverwicht is het meest tastbare principe in de tactiek en spreekt al gauw tot de verbeelding. Vuuroverwicht bestaat uit massa en precisie. Het product van massa en precisie vormt de uitwerking. Alleen met deze componenten als geheel kan vuuroverwicht worden verkregen. De massa wordt bepaald door het aantal wapensystemen, de vuursnelheid, de intensiteit en de hoeveelheid beschikbare munitie. Precisie wordt bepaald door schietvaardigheid, goede doelaanduiding en vuurverdeling. Uitwerking komt vervolgens tot uitdrukking in het uitschakelende vermogen van het wapen en de munitie in relatie tot het doel. Deze elementen zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden. Wanneer een van de elementen ontbreekt, kan geen vuuroverwicht worden verkregen. Veel vuur dat slecht gericht wordt afgegeven, is niet effectief. Maar dat geldt ook voor goed gericht vuur met ontoereikende wapensystemen of met onvoldoende munitie. Vuuroverwicht is dus meer dan alleen veel vuur uitbrengen op de tegenstander.

Vuuroverwicht wil zeggen dat er zodanig veel vuur wordt uitgebracht dat de tegenstander wordt uitgeschakeld of tenminste zijn wapens niet meer effectief kan inzetten. Een eenmaal verkregen vuuroverwicht moet worden behouden. Dit is namelijk eenvoudiger dan het opnieuw te moeten bevechten.

Figuur 9-2a

Laten we een eenvoudig voorbeeld nemen. In figuur 9-2a hebben beide geweerschutters hetzelfde geweer, beschikken over dezelfde hoeveelheid munitie en bezitten een gelijke schietvaardigheid. In dat geval hebben zij gelijke kansen wanneer ze de trekker overhalen.

Figuur 9-2b

In figuur 9-2b heeft de linker schutter om welke reden dan ook, dekking gezocht. De rechter schutter staat nu schietklaar. Nu zijn de kansen niet meer gelijk. De linker schutter zal met grote waarschijnlijkheid uitgeschakeld worden als hij omhoog komt om zijn vuurpositie weer in te nemen. Zijn tegenstander heeft namelijk vuuroverwicht omdat hij schietklaar is en niet beweegt.

Het vuuroverwicht dat we tot nu toe hebben bekeken, is vuur van grondgebonden wapensystemen. Dergelijk vuur wordt afgegeven met directe richting. Om die reden noemt men dit direct vuur: de schutter ziet het doel door de richtmiddelen. Hij vuurt om de tegenstander uit te schakelen, te onderdrukken of om een doel met lichtspoormunitie aan te duiden. Het onderdrukken met vuur moet voorkomen dat de tegenstander gedurende een bepaalde tijd kan vuren of verplaatsen. Niet ieder wapen vurend met directe richting is geschikt om een tegenstander te kunnen onderdrukken. Ter illustratie hanteren we het verschil tussen een geweer en een lichte mitrailleur. Na het afgeven van een aantal schoten ontstaat bij beide wapens een patroon van inslagen van de kogels, ook wel trefferbeeld genoemd. Bij het geweer zal het trefferbeeld zich aftekenen rondom het punt van inslag.
Met een hedendaags semi-automatisch geweer kunnen staande personen op een afstand tot circa 300 meter worden uitgeschakeld. Wanneer dit doel verandert in een liggend doel en dus kleiner wordt, neemt het uitschakelende vermogen op deze afstand snel af en kan het doel terugvuren of van positie veranderen. Het onderdrukkende vermogen is dan te verwaarlozen tenzij het geweer is voorzien van een granaatwerper. Door de scherfwerking van het projectiel heeft een gemiddelde granaatwerper tot 300 meter zowel een uitschakelend als onderdrukkend vermogen.
Het uitschakelende vermogen van de lichte mitrailleur is nagenoeg gelijk aan dat van een geweer. Maar door de hoge vuursnelheid van een mitrailleur, met steeds in hoogte en breedte wisselende kogelbanen als gevolg van gebruik van vuurstoten, ontstaat een trefferbeeld in de breedte en de diepte.

In tegenstelling tot een geweer beschikt de mitrailleur door het grotere trefferbeeld wel over een onderdrukkend vermogen dat, afhankelijk van het type mitrailleur, tussen de 600 en 1000 meter nog behoorlijk is. Het uitschakelende vermogen van een mitrailleur is op deze afstanden, afgezien van een enkele toevalstreffer, te verwaarlozen.
Wat voor het geweer geldt, is ook van toepassing op een (tank)kanon of een antitankraketsysteem. Zij kunnen met hun nagenoeg horizontale projectielbaan alleen puntdoelen onder vuur nemen en die uitschakelen. De uitwerking hierop is afhankelijk van het soort doel of de beschermende waarde van de verticale dekkingen waarachter zij zich bevinden. Een tankkanon of een modern antitankraketsysteem is over het algemeen zeer nauwkeurig en daardoor geschikt om doelen uit te schakelen, maar niet om ze te onderdrukken.
Van onderdrukken van een doel kan alleen sprake zijn, als een trefferbeeld dat doel, of het terreindeel waarin het zich bevindt, geheel bestrijkt. Artillerie en mortieren zijn hiervoor bij uitstek geschikt. Artillerie en mortieren zijn daarnaast ook geschikt om doelen uit te schakelen. Kenmerkend van artillerie- en mortiervuur is de relatief grote uitwerking per schot of projectiel tegen zowel puntdoelen als oppervlaktedoelen en de relatieve grote effectieve dracht. Door de meer gekromde projectielbaan van artillerie- en mortiergranaten kunnen doelen achter een verticale dekking onder vuur worden genomen. Als direct vuur en vuursteun op elkaar zijn afgestemd neemt de effectiviteit aanzienlijk toe.
Vuuroverwicht kan niet eindeloos worden gehandhaafd. De beschikbare munitie zal een keer opraken en de kans bestaat dat het vuuroverwicht verloren gaat. Ook de tegenstander zal proberen vuuroverwicht te verkrijgen. Het is dus zaak om een eenmaal verkregen vuuroverwicht te behouden om de tegenstander uit te schakelen of te kunnen bewegen. En dat brengt ons naar het volgende hoofdstuk met het derde principe van de tactiek: vuur en beweging.

9.2.3. Vuur en beweging

Vuur en beweging hebben een onderlinge wisselwerking. Vuur en beweging zijn echter niet gebonden aan een niveau. Het begint al op het laagste niveau. Een individueel vechtende soldaat is kansloos. Hij kan alleen vuren. Wanneer hij beweegt wordt hij niet gedekt door ander vuur. Hij heeft een grote kans dat hij nu door vijandelijk vuur wordt getroffen. Daarom vecht een infanterist doorgaans in ploegen van twee man. Niet alleen verbetert zijn effectiviteit als hij samen met een ploegkameraad vecht, ook zijn moreel zal hierdoor toenemen. Het vuur van de een biedt de ander de mogelijkheid te bewegen. Dit principe werkt niet alleen bij de enkele soldaat maar geldt ook voor wapensystemen, zoals tanks en pantservoertuigen. Het is cruciaal dat het bewegende en het vurende element optimaal op elkaar blijven afgestemd. Het bewegende element blijft beschermd zolang hij binnen de effectieve dracht van het vurende element blijft. De beweging is het meest effectief als deze zo weinig mogelijk gehinderd wordt door het eigen vuur, zoals weergegeven in figuur 9-2c.

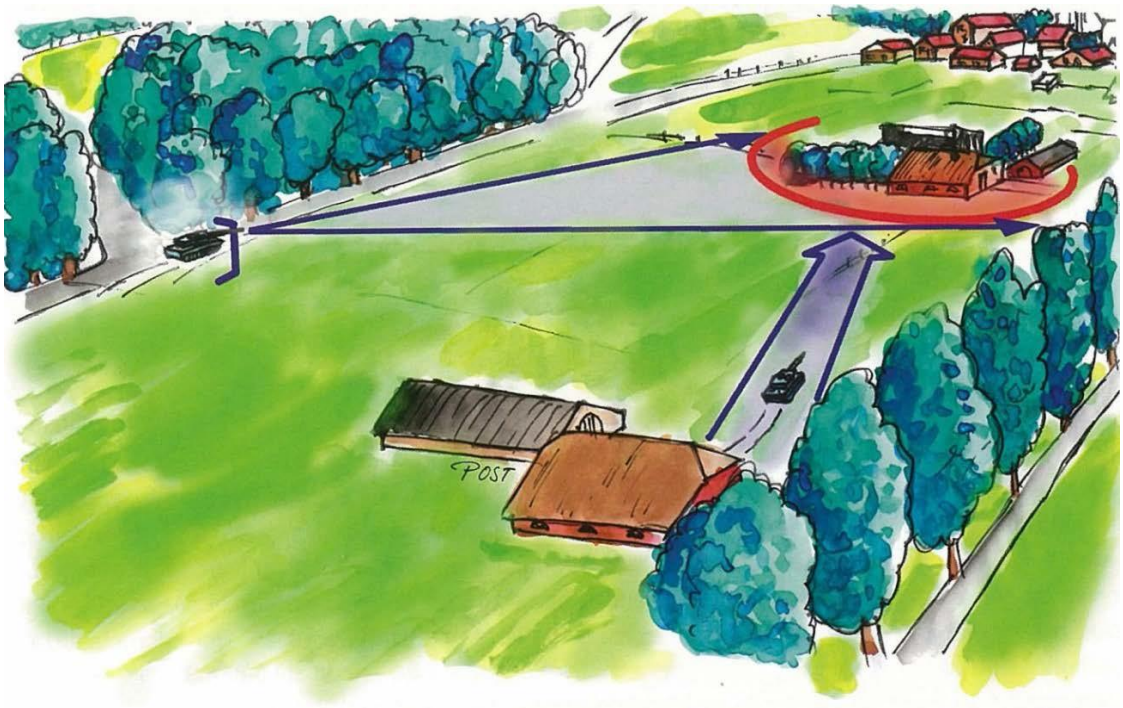

Figuur 9-2c

Het terrein en de wijze waarop de tegenstander zich heeft opgesteld bepalen de mogelijkheden om de beweging te steunen, maar ook om gedekt te bewegen. Wanneer vuur en beweging parallel aan elkaar moeten worden uitgevoerd, zoals aangegeven in figuur 9-2d, komt de eigen beweging veel eerder in het eigen vuur terecht dan wanneer vanuit een andere richting wordt gevuurd. De beweging naar de tegenstander toe moet dan misschien wel in meerdere, zich herhalende, stappen plaatsvinden.
Het is noodzakelijk om het principe van vuur en beweging voor eenheden nu verder te verdiepen.

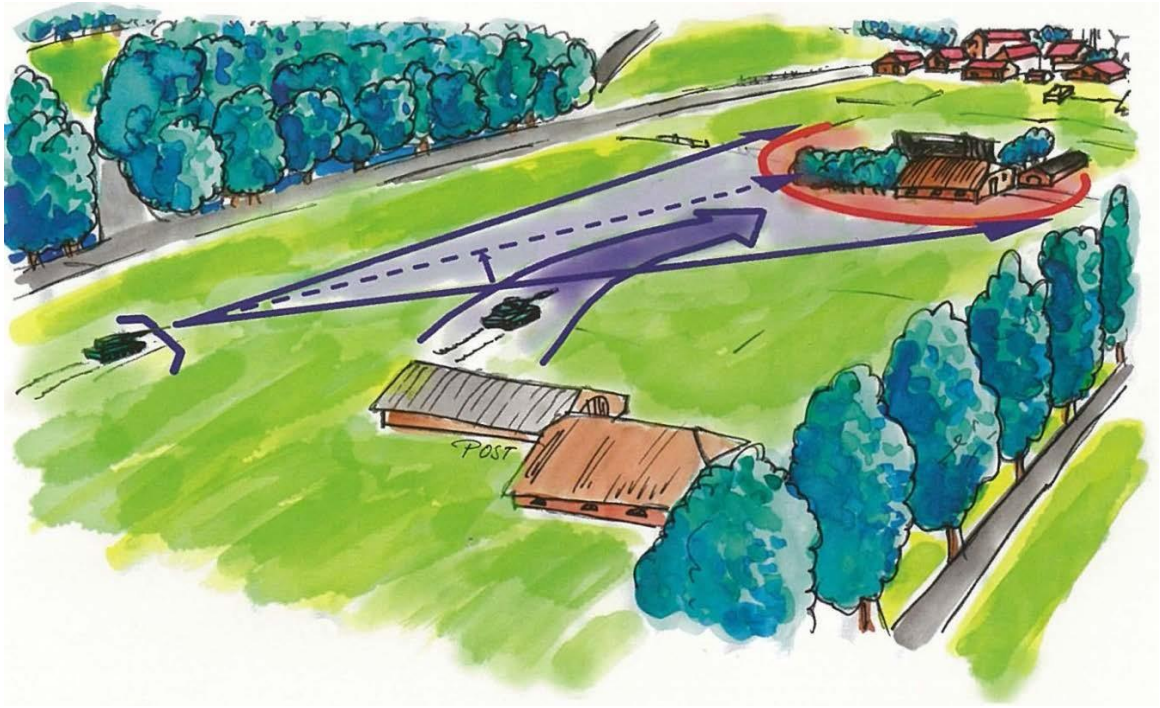

Figuur 9-2d

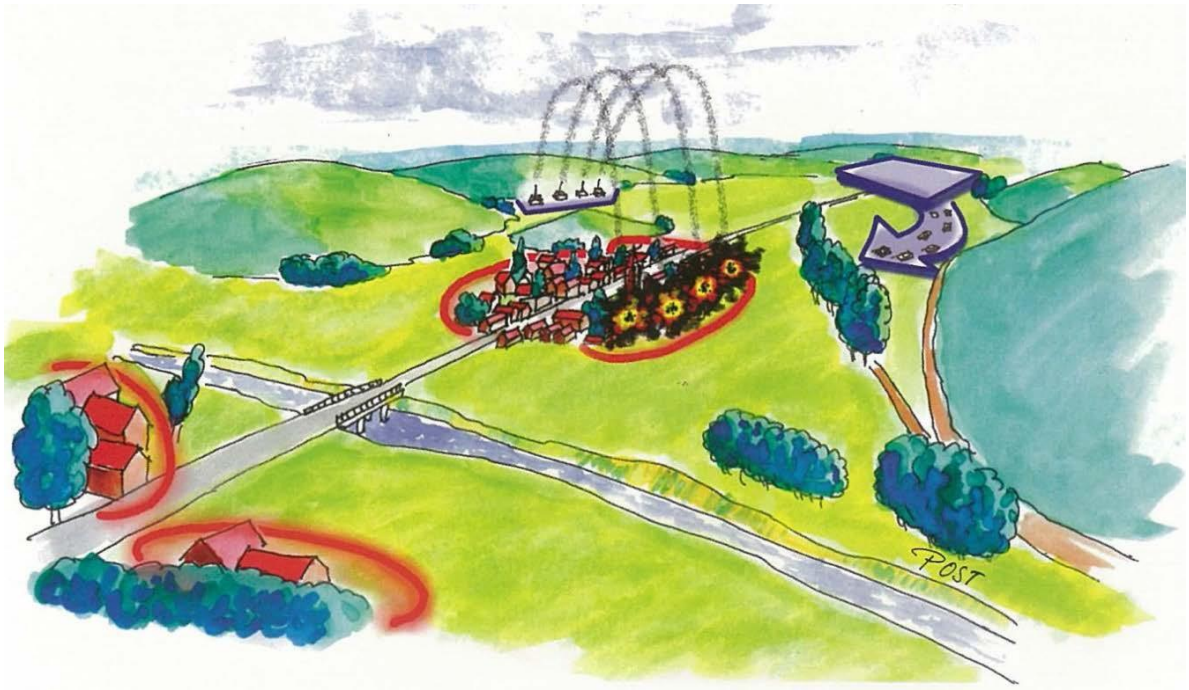

Figuur 9-2e

In figuur 9-2e heeft een Blauwe gemechaniseerde eenheid, gesteund door vuursteun, opdracht om de brug over de waterloop te vermeesteren. Het dorp ligt tussen de eenheid en de brug. Het dorp is door Rood bezet. Om bij de brug te komen heeft de commandant verschillende opties. Hij kan het dorp eerst aanvallen en Rood uitschakelen om er zeker van te zijn dat deze geen invloed kan uitoefenen bij de aanval op de brug. Hij weet echter dat een oordgevecht tijdrovend is en de inzet van een groot deel van zijn eenheden kost.

Daarbij is het nog de vraag met hoeveel resterende gevechtskracht hij bij de brug aankomt. Hij kan het oord ook omtrekken. Dit is echter alleen mogelijk wanneer de tegenstander in het dorp wordt onderdrukt, zodat hij met zijn wapensystemen geen invloed kan uitoefenen op die omtrekking. De commandant kiest voor de laatste mogelijkheid en besluit het dorp rechts te omtrekken. Hij onderkent drie opties die hij tegen elkaar afweegt. Hij kan met rook de tegenstander in de rechterzijde van het dorp het zicht ontnemen. Hij kan met vuursteun de tegenstander zo lang onderdrukken totdat de gehele eenheid het dorp is gepasseerd. Of, hij onderdrukt de tegenstander aan de rechterzijde met direct vuur totdat het gros van zijn eenheid is gepasseerd. In alle drie opties moeten vuur en beweging op elkaar worden afgestemd. Omdat het onderdrukken met vuursteun of het maskeren met rook misschien niet voldoende is, besluit de commandant om de tegenstander in de rechterzijde van het dorp zowel met direct als met indirect vuur te onderdrukken totdat het gros van de eenheid is gepasseerd (figuur 9-2f). Daarom laat hij een deel van zijn eenheid een opstelling betrekken, die met direct vuur de tegenstander in de rechterzijde onderdrukt. Het betrekken van deze opstelling laat hij steunen door voorafgaande daaraan indirect vuur af te geven op de rechterzijde van het dorp.
Zodra dit vuur effectief is, laat hij de omtrekkende beweging inzetten en de brug aanvallen.

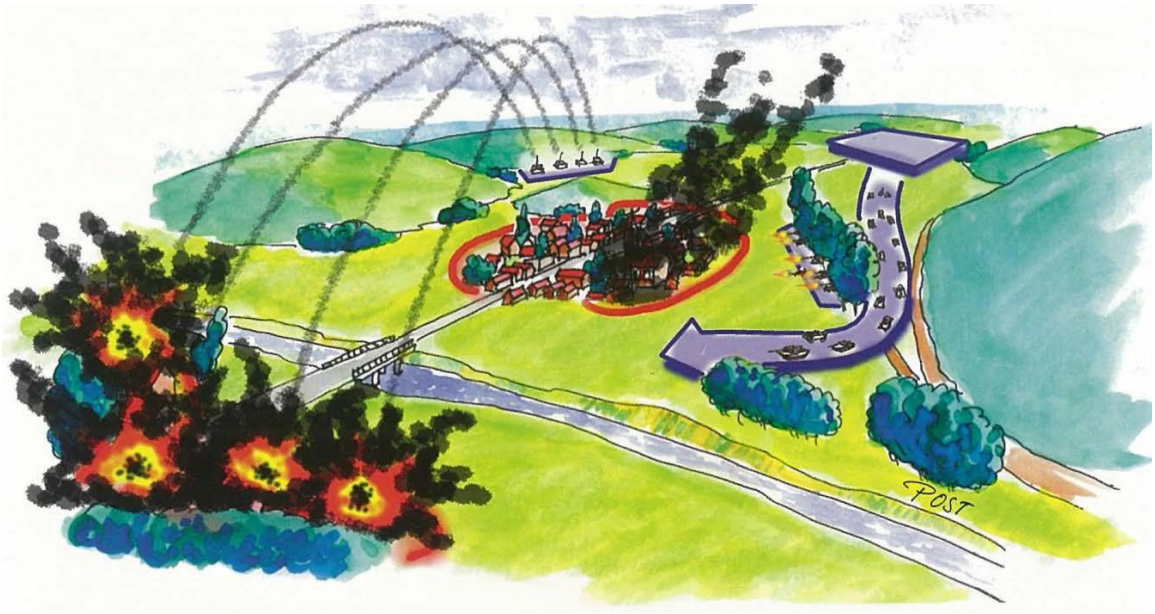

Figuur 9-2f

In het voorbeeld hiervoor heeft de afstemming van vuur en beweging betrekking op de nadering van een aanvalsdoel. Bij de uiteindelijke aanval op de brug is eveneens een afstemming van vuur en beweging van belang. Voortbordurend op het vorige voorbeeld voert een Blauwe eenheid van compagniesgrootte de aanval uit op de brug. Blauw heeft de beschikking over drie pantserinfanteriepelotons en wordt gesteund door artillerie en mortieren. Rood verdedigt de brug met een versterkt peloton. De aard van het terrein biedt Blauw weinig opties en dwingt hem aan te vallen waar de Rode verdediger hem verwacht. Daar heeft Rood ook het zwaartepunt van zijn verdediging ingericht. Omdat Blauw de Rode opstelling niet via de flank of de rug kan aanvallen, moet hij zijn sterkte concentreren om over de brug te kunnen komen. Rood heeft zijn opstellingen in de diepte gegroepeerd en hoeft hij zich in het eerste deel nog geen zorgen te maken voor zijn flank en rug. De voorste opstellingen bestrijken de nadering naar de brug.

Blauw concentreert in de eerste fase van de aanval zijn sterkte op de plaats waar hij de verdediging van Rood wil binnendringen: bij de brug. Om dat mogelijk te maken moeten de overige opstellingen van Rood worden onderdrukt. Dit gebeurt in eerste instantie door een korte, geconcentreerde afgifte van artillerie- en mortiervuur op de voorste opstellingen van Rood (zie figuur 9-2g). Dit vuur moet voorkomen dat Rood zijn wapensystemen effectief kan inzetten tegen de naderende Blauwe pelotons. Tijdens de afgifte van dit vuur maken de eerste twee pantserinfanteriepelotons gebruik van het onderdrukkende effect door het doel snel te naderen. Het linkerpeloton betrekt een opstelling in een bosrand en treedt op als vurend element. Het vurende element onderdrukt de voorste Rode opstellingen met direct vuur. Blauw heeft nu vuuroverwicht waardoor het rechterpeloton kan bewegen.

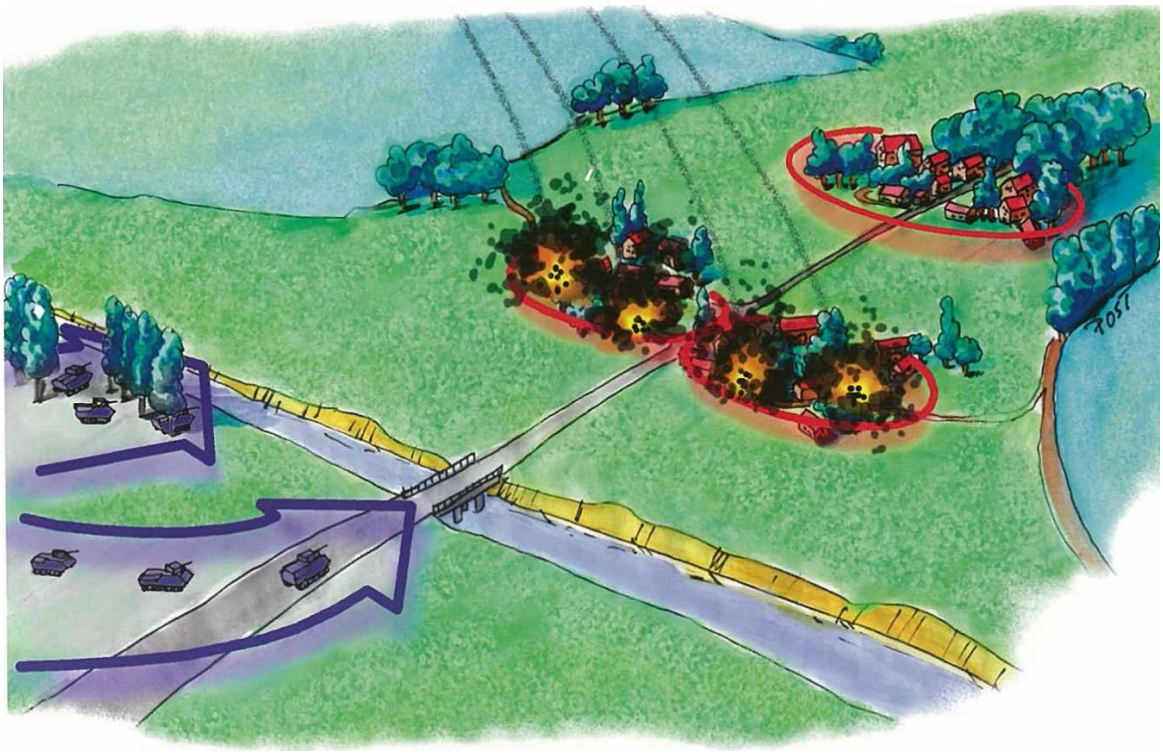

Figuur 9-2g

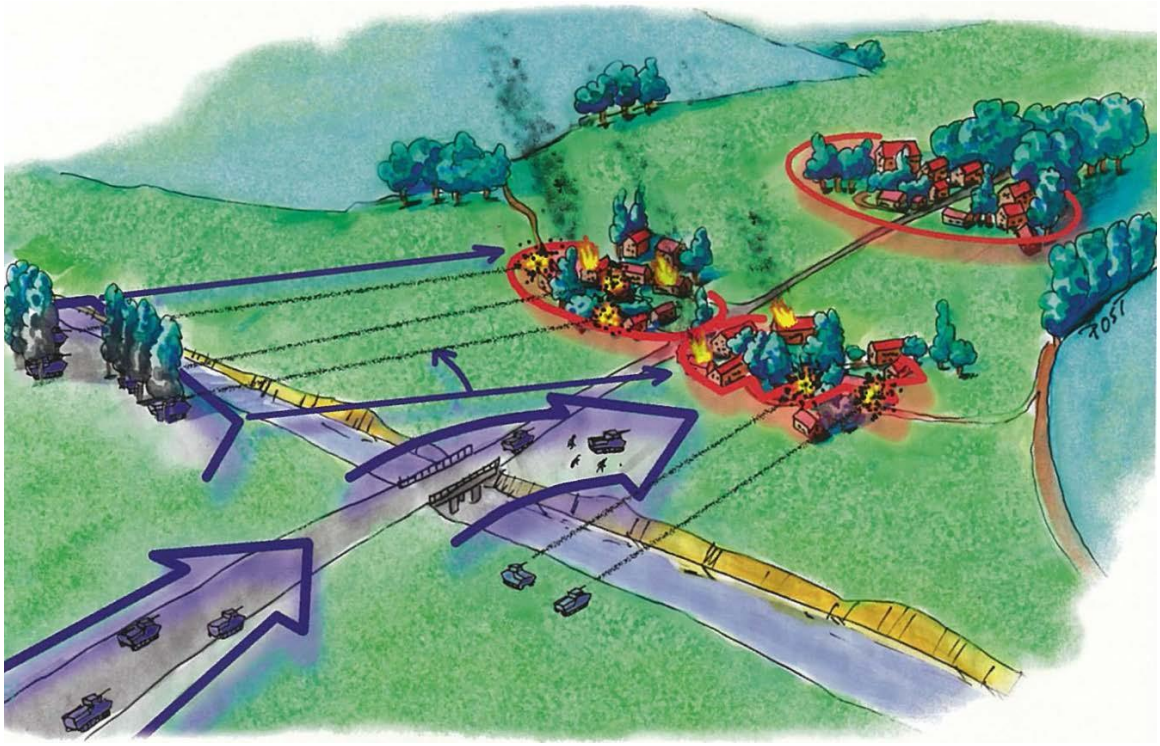

Figuur 9-2h

Het rechterpeloton valt het rechterdeel van de Rode opstelling via de brug aan. Om het vuuroverwicht tijdens deze fase van de aanval te behouden, treedt een deel van het rechterpeloton eveneens op als vurend element (figuur 9-2h).
Het vurende element moet het optreden van het bewegende element kunnen waarnemen. Dit is noodzakelijk om tijdig het vuur te kunnen verleggen of te stoppen. Dit moet niet te vroeg gebeuren omdat de verdediger dan de kans krijgt zich te herstellen en gericht vuur kan uitbrengen op het bewegende element. Te laat vuur verleggen of stoppen leidt tot eigen verliezen.

Figuur 9-2i

Als het Blauwe rechterpeloton de tegenstander in het rechter deel heeft uitgeschakeld, zet het derde peloton de aanval voort. Dit is zichtbaar in figuur 9-2i, met de steun van het zelfde vurende element en onder dekking van de aanval van het tweede peloton. Het derde peloton valt het linker deel van de Rode opstelling aan. Om te voorkomen dat Rode eenheden in de diepte van de opstelling invloed kunnen uitoefenen op de Blauwe aanval, wordt deze met indirect vuur onderdrukt.
In figuur 9-2j zet Blauw de aanval voort om ook de Rode opstelling in de diepte uit te schakelen. Het initieel vurende element in de eerste fase van de aanval, kan nu niet meer steunen en kan eventueel ook als aanvallend element worden gebruikt in een volgende fase. Het tweede peloton, dat het rechter deel van de Rode opstelling heeft uitgeschakeld, treedt nu als vurend element op.

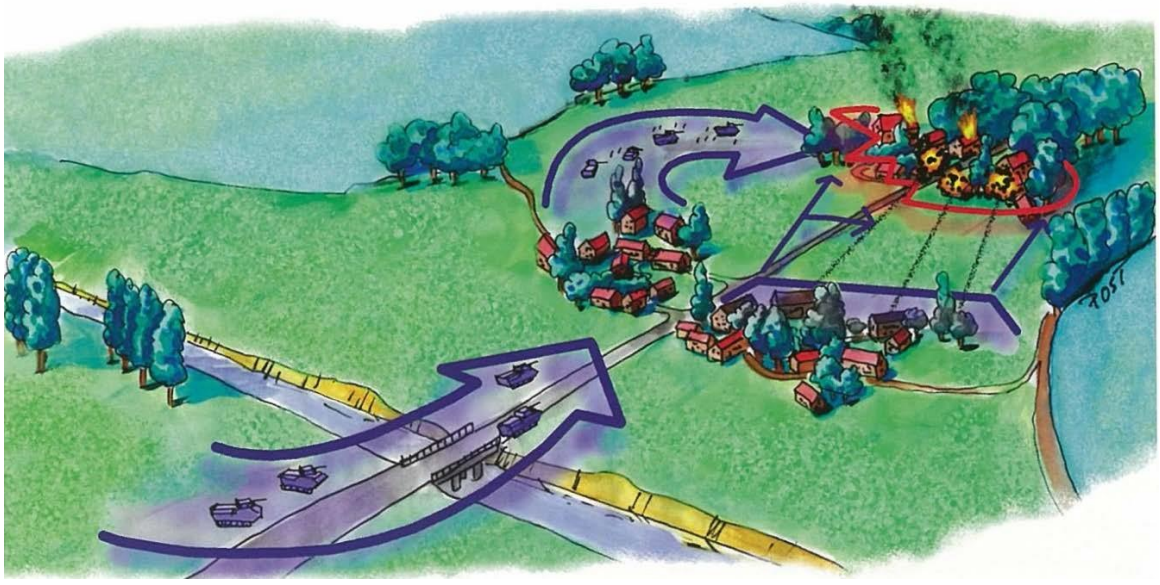

Figuur 9-2j

De Blauwe commandant besluit om het derde peloton de aanval als bewegend element te laten voortzetten. Ook nu is het weer zaak het vuur van het vurende element tijdig te stoppen of te verleggen voordat de veiligheid van het bewegende element in het gedrang komt.
Er is nog een bijzondere vorm van een vurend element, te weten de vuurbasis. Van een vuurbasis is sprake als het element 'vuur' de beweging steunt, maar de beweging niet volgt. Een vuurbasis is niet bestemd om bij een wijzigend gevechtsverloop de taak van het bewegende element over te nemen. Beiden hebben vanuit hun taak gezien een andere samenstelling. Om maximaal effect van het uit te brengen vuur te bereiken, is het belangrijk dat de vuurbasis niet vroegtijdig wordt onderkend. Een langdurig vuurgevecht vanuit een vuurbasis moet worden voorkomen. Niet alleen vanwege het munitieverbruik, maar ook uit het oogpunt van kwetsbaarheid. Ook moet worden voorkomen dat door een te vroege vuuropening de verrassing verloren gaat.

De commandant bepaalt de sterkte van de vuurbasis afhankelijk van de sterkte van de tegenstander en de hoeveelheid gevechtskracht die hij nodig acht voor het bewegende element. Het is dus mogelijk dat de vuurbasis sterker in gevechtskracht is dan het bewegende deel. Een optimale afstemming tussen vuurbasis, vuursteun en de feitelijke beweging leidt tot het beste resultaat. Enerzijds om zo lang mogelijk onderdrukkend vuur op de opstellingen van de tegenstander af te kunnen geven. Anderzijds om de veiligheid van het bewegende element te verzekeren.

9.2.4 Vrijheid van handelen

Niet alleen verkenningen kunnen vrijheid van handelen verschaffen. Toepassing van geheimhouding, verrassing, misleiding en beveiliging dragen eveneens bij aan het verschaffen van vrijheid van handelen. In het plan van de commandant van het 42ste Mariniersbataljon waren deze factoren eveneens belangrijke elementen van het aanvalsplan. Geheimhouding voorkomt dat de tegenstander vroegtijdig inzicht krijgt in onze bedoelingen. Zoals aangegeven in het beschreven voorbeeld, werd geheimhouding verzekerd door de verplaatsing voorafgaande aan de aanval bij duisternis en onder strikte handhaving van de geluid en lichtdiscipline uit te voeren. Met het begrip geheimhouding hangt indirect ook beveiliging samen.
Naast geheimhouding en beveiliging verschaft ook misleiding een zekere vorm van vrijheid van handelen. Misleiding is een actievere vorm en heeft tot doel de tegenstander op het verkeerde been te zetten. Misleiding werkt vaak maar voor een beperkte tijd tot hij door heeft wat de feitelijke bedoelingen zijn. Misleiding verschaft in die beperkte tijd de mogelijkheid de tegenstander een paar stappen voor te zijn.

Een goede afstemming van geheimhouding, beveiliging en misleiding leidt vervolgens tot verrassing. Verrassing is altijd nadelig voor de tegenstander, omdat hij onze handelwijze niet heeft voorzien en dit voor hem op een zeer ongelukkig moment komt. Op het moment dat hij verrast wordt, hoeven we nog geen zorgen te hebben dat hij kan reageren met bijvoorbeeld de inzet van een reserve. Zolang de verrassing aanhoudt zijn we dus beveiligd tegen een ingrijpen van de tegenstander.

Naast het uitvoeren van verkenningen is het aanhouden van een reserve een tweede methode om bij te dragen aan het behoud of verkrijgen van vrijheid van handelen. Met een reserve kan een commandant het gevecht beïnvloeden. Hij kan een behaald succes uitbuiten of het hoofd bieden aan een onverwachte dreiging. Een reserve moet vrij inzetbaar zijn. Een reserve die bij voorbaat al is belast met een of meerdere opdrachten, of al is ingezet, is geen reserve meer.

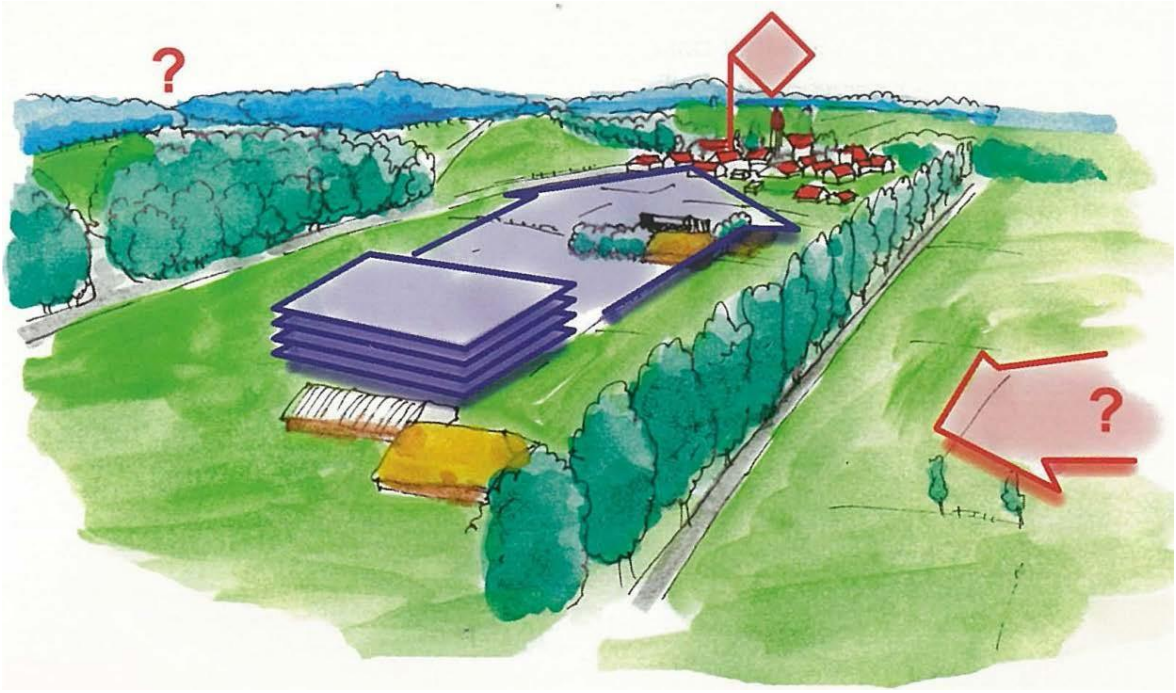

Figuur 9-3a

Schematisch is in de volgende vier figuren de mogelijke afweging nog eens vereenvoudigd weergegeven. Blauw heeft opdracht gekregen het dorp te veroveren dat door Rood is bezet. Blauw is ongeveer vier keer zo sterk dan Rood. Blauw kan, zoals aangegeven in figuur 9-3a, ervoor kiezen om met al zijn vier eenheden Rood aan te vallen. De situatie is echter gecompliceerder en dwingt hem om goed na te denken hoe hij zijn vier eenheden inzet. Het bosgebied links van de aanvalsrichting is mogelijk door de tegenstander bezet met een onbekende sterkte en samenstelling. Rechts is een mogelijke vijandelijke naderingsmogelijkheid onderkend voor tanks en pantservoertuigen.

Als Blauw geen maatregelen treft voor zijn linker en rechter flank tijdens de aanval, kan hij zelfs worden afgesneden en omsingeld. Blauw zal derhalve een deel van zijn middelen moeten reserveren om vrijheid van handelen te behouden. De verdeling van middelen in figuur 9-3b geeft een veel voorzichtiger optreden van Blauw weer. Hij laat het boscomplex nu met twee eenheden preventief zuiveren om er zeker van te zijn dat Rood van daaruit geen invloed op zijn linker flank kan uitvoeren. Ook wil hij de dreiging op zijn rechter flank afgrendelen door hier een van zijn vier eenheden in te zetten. De consequentie van dit plan, is dat hij het opgedragen aanvalsdoel nog maar met een eenheid aanvalt. Deze is net zo sterk als de verdedigende eenheid die zich in opstelling bevindt en vuuroverwicht heeft. Over een reserve beschikt Blauw niet. Met deze indeling en opstelling van zijn eenheden zal hij op zijn flanken waarschijnlijk weinig risico lopen. Het is echter onwaarschijnlijk dat hij in de hoofdopdracht, het veroveren van het dorp, zal slagen. De sterkte van de middelen die Blauw wil inzetten om het dorp te veroveren zijn gelijk aan die van de tegenstander in het dorp. Als aanvaller is hij bij deze verhouding kansloos. Daarnaast heeft hij geen enkel middel vrij inzetbaar om te reageren op kansen of bedreigingen.

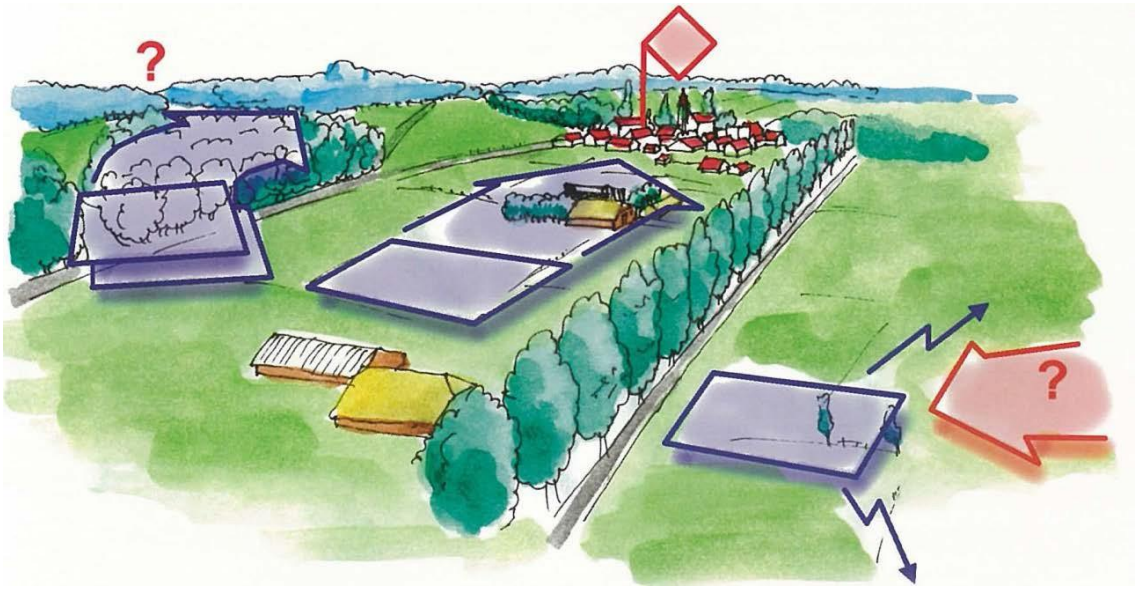

Figuur 9-3b

In figuur 9-3b blijft Blauw voorzichtig door het boscomplex met een eenheid te bezetten, maar heeft hij wel meer gevechtskracht beschikbaar voor de aanval op het dorp. Met deze verdeling van middelen heeft hij misschien wel voldoende gevechtskracht om het dorp te veroveren, maar beschikt hij niet over een reserve voor het geval er iets mis gaat. De verdeling van middelen is nog steeds niet in balans.

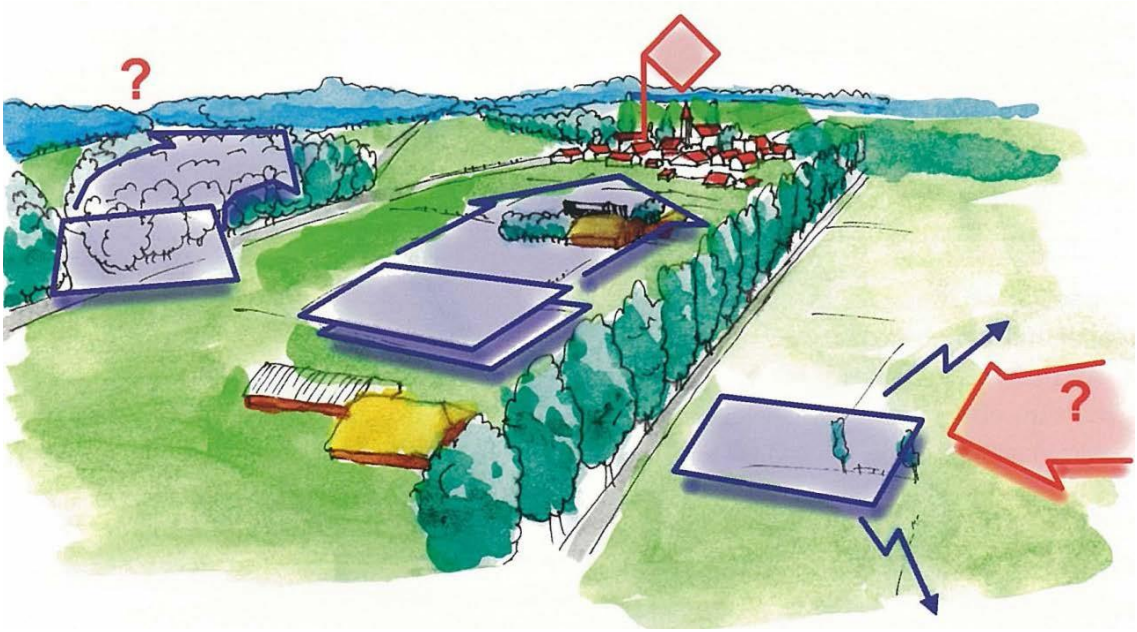

Figuur 9-3c

In figuur 9-3c is daar wel sprake van. Blauw neemt nu meer risico door het boscomplex, en de dreiging op zijn rechter flank, onder waarneming te houden.
In het geval dat het nodig is, vangt hij die dreiging op met een reserve. Het aanvalsdoel wordt in deze verdeling nu wel met een overwicht aan sterkte aangevallen. Bovendien beschikt de commandant nu over een vrij inzetbare reserve. Bij deze indeling en opstelling van zijn middelen heeft hij een goede uitgangspositie om de hoofdopdracht te halen.

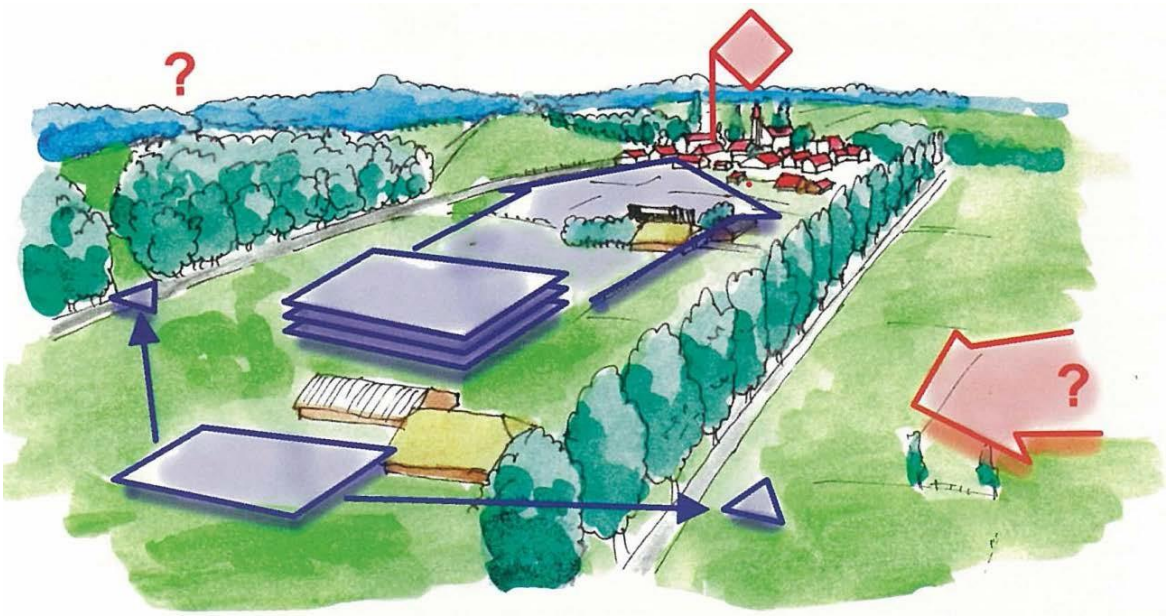

Figuur 9-3d

Het is de uitdaging voor de commandant om vast te stellen wat de juiste tijd en plaats is om succes te behalen, maar ook op welke wijze hij zijn eenheden opstelt en gebruikt. Als hij teveel beveiliging reserveert voor zijn flanken, resteren hem minder eenheden voor zijn hoofdopdracht. Dit kan de uitvoeren van de opdracht in gevaar kan brengen. Bij een te geringe beveiliging neemt hij misschien wel een te groot risico. In dit besluitvormingsdilemma ligt een directe relatie met het tactische vakmanschap en de leiderschapstijl van de commandant.

9.3. Materieelherkenning

9.3.1 Algemeen

1. Inleiding
Materieelherkenning is het herkennen en identificeren van militair materiaal door gebruik te maken van kenmerken die eigen zijn aan dit voertuig.
Het doel is het kunnen vaststellen of de zich in het terrein en/of luchtruim bevindende voertuigen/vliegtuigen wel of niet tot de eigen troepen moet worden gerekend.

a. Dit kan gebeuren door het vaststellen van:
   - Nationaliteit en/of;
   - Soort voer-/vliegtuig en/of;
   - Type voer-/vliegtuig en/of;
   - Gedrag van het voer-/vliegtuig.

b. Door een goede herkenning wordt de mogelijkheid geboden om:
   - Recente en gedetailleerde gegevens over partijen te krijgen;
   - Eigen troepen te alarmeren of te waarschuwen;
   - Het vuren op eigen troepen te voorkomen;
   - Vijandelijke grond- en/ of luchtdoelen zo effectief mogelijk te bestrijden en;
   - Vijandelijk personeel buiten gevecht te stellen of als krijgsgevangene af te voeren.

9.3.2 Voertuigherkenning

1. Algemeen
De voertuigen zijn ingedeeld conform het CFE verdrag (Treaty on Conventional Armed Forces in Europe) waarin de benamingen en definities van de verschillende items omschreven staan.

2. Categorieën:
a. Battle Tank (BT);
   b. Armoured Infantry Fighting Vehicle (AIFV);
   c. Armoured Personnel Carrier (APC);
   d. Heavy Armament Combat Vehicle (HACV);
   e. (Armoured) Engineer Vehicle (A)EV);
   f. (Armoured) Vehicle Laying Bridge (A)VLB);
   g. (Armoured) Recovery Vehicle (A)RV);
   h. Artillery (Art)
      - Towed
      - Self Propelled Gun (SPG)
      - Multiple Launched Rocket System (MLRS)
   i. Air Defence Artillery (AD)
      - Towed
      - Self Propelled Anti-Aircraft Gun (SPAAG)
   j. Reconnaissance Vehicle (RV)
   k. Armoured Cars (AC)

3. Afbeeldingen

a. **Battle Tank (BT)**

Definitie:

- Zwaar gepantserd;
- Terrein vaardig d.m.v. rups- of luchtbanden;
- Voorzien van een 360 graden draaibare toren;
- Een hoofdbewapening voor vlakbaan vuur met een kaliber van 75mm of meer;
- Een onbeladen gewicht groter dan 16.5 ton;
- Bedoelt voor het uitschakelen van gepantserde doelen;
- Niet ontworpen en ingericht voor het vervoeren van infanterie.

Figuur 9.4 T-72

Figuur 9.5 B1 CENTAURO

b. **Armoured Infantry Fighting Vehicle (AIFV)**
Definitie:
- Gepantserd;
- Terreinvaardig d.m.v. rups- of luchtbanden;
- Een hoofdbewapening voor vlakbaan vuur met een kaliber van 20mm of meer;
- Kan voorzien zijn van een anti tank lanceerinrichting;
- Ontworpen en ingericht voor het vervoer van infanterie;
- Infanterie kan vanuit het voertuig vuur uitbrengen.

Figuur 9.6 BMP-1

Figuur 9.7 VBM Freccia

c. **Armoured Personnel Carrier (APC)**
Definitie:
- Gepantserd;
- Terreinvaardig d.m.v. rups- of luchtbanden;
- Een hoofdbewapening voor vlakbaan vuur voor een kaliber van minder dan 20mm;
- Ontworpen en ingericht voor het vervoer van infanterie.

Figuur 9.8 AAVP7

Figuur 9.9 BUSHMASTER

d. **Heavy Armament Combat Vehicle (HACV)**

Definitie:

- Gepantserd;
- Terreinvaardig d.m.v. rups- of luchtbanden;
- Een hoofdbewapening voor vlakbaanvuur met een kaliber van 75mm of meer;
- Een onbeladen gewicht groter dan 6 ton;
- Valt niet onder de definitie van een MBT, AIFV of APC.

Figuur 9.10 2S25

Figuur 9.11 AMX-10RC

e. **(Armoured) Engineer Vehicle (A)EV)**
Definitie:
- (on)gepantserd;
- Terreinvaardig d.m.v. rups- of luchtbanden;
- Ontworpen en ingericht voor het uitvoeren van genietaken.

Figuur 9.12 Leopard 1 AEV DACHS

Figuur 9.13 M3 FERRY

f. **(Armoured) Vehicle Laying Bridge (AVLB)**
Definitie:
- (On)gepantserd;
- Terreinvaardig d.m.v. rups- of luchtbanden;
- Een zichzelf voortbewegend pantservoertuig of vrachtwagen dat een brug kan vervoeren en met behulp van ingebouwd mechanisme een brug kan plaatsen en wegnemen.

Figuur 9.14 MT-55A

Figuur 9.15 LUGUAN (BRUG)

g. **Armoured Recovery Vehicle Laying Bridge (ARV)**
Definitie:
- (On)gepantserd;
- Terreinvaardig d.m.v. rups- of luchtbanden;
- Onder bergingsvoertuigen vallen die voertuigen die door Technische Dienst (TD) eenheden worden gebruikt om gevechtseenheden te ondersteunen.

Figuur 9.16 LEOPARD 2 ARV

Figuur 9.17 BREM-K

h. **Artillery (ART)**
Definitie:
- (On)gepantserd;
- Terreinvaardig d.m.v. rups- of luchtbanden;
- Geeft ondersteuning aan eigen eenheden door het bestrijden van gronddoelen d.m.v. steil/krombaan vuur.

Figuur 9.17 2S3 (SPG)

Figuur 9.18 CAESAR (SPG)

Figuur 9.20 D-30 (Towed)

Figuur 9.21 BM-21 (MLRS)

i. **Air Defence (AD)**
Definitie:
- (On)gepantserd;
- Indien een voertuig, terreinvaardig d.m.v. rups- of luchtbanden;
- Man Portable Air Defence systemen (MANPAD) (draagbaar);
- Onder luchtverdedigingssystemen worden verstaan die systemen die als hoofdtaak, vliegtuigen en helikopters bestrijden met kanonnen en/of raketten.

Figuur 9.22 2S6M TUNGUSKA (SPAAG)

Figuur 9.23 FENNEK SWP

Figuur 9.24 ZU-23-2 (Towed)

Figuur 9.25 ZPU-4 (Towed)

Figuur 9.26 SA-16 (MANPAD)

j. **Reconnaissance Vehicle (RV)**
Definitie:
- (On)gepantserd;
- Terreinvaardig d.m.v. rups- of luchtbanden;
- Ontworpen en ingericht voor het uitvoeren van verkennings taken.

Figuur 9.27 WIESEL 1 MK

Figuur 9.28 BRDM-2

k. **Armoured Cars (AC)**
Definitie:
- Gepantserd;
- Terreinvaardig door luchtbanden;
- Ontworpen en ingericht voor het zo veilig mogelijk verplaatsen van personeel en of materieel in verschillende taken.

Figuur 9.29 EAGLE 4

Figuur 9.30 LMV (IVECO)

4. Herkenningskenmerken

Voor een snelle en systematische herkenning en rapportage van (gepantserde) voertuigen moet u het **WHAT** principe van een voertuig in beschouwing nemen. Het melden van specifieke kenmerken doet u middels **L**inks en **R**echts alsof u zelf de bestuurder van het voertuig bent.

- **W**heels (Onderstel)
- **H**ull (Romp)
- **A**rmament (Bewapening)
- **T**urret (Toren)

Rechts

Links

a. **Wheels** (onderstel)
   - Het loopwerk kunnen we onder verdelen in:
     - Luchtbanden, wielen en assen
     - Rupsbanden (tracks):
       ~ Christie-loopwerk;
       ~ Verbetert Christie-Loopwerk.

   - Luchtbanden, wielen en assen:

Figuur 9.31 HMMW 2 Assen 4x4 wielen (rechterzijde)

Figuur 9.32 BTR-152 3 Assen 6x6 wielen (rechterzijde)

Figuur 9.33 BTR-60PA 4 Assen 8x8 wielen (linkerzijde)

- Groepering van de wielen / loopwielen

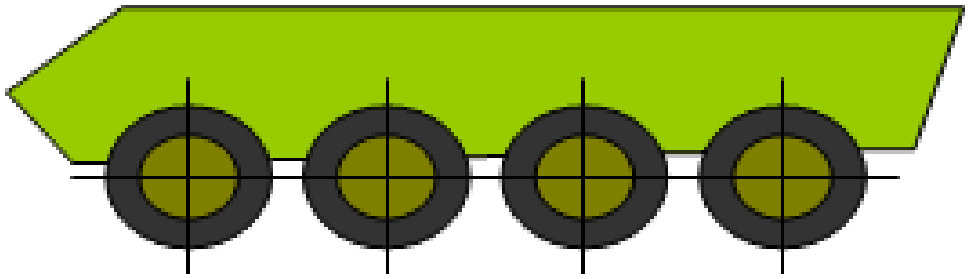

Figuur 9.34 4 assen 8x8 wielen met gelijke tussenruimte

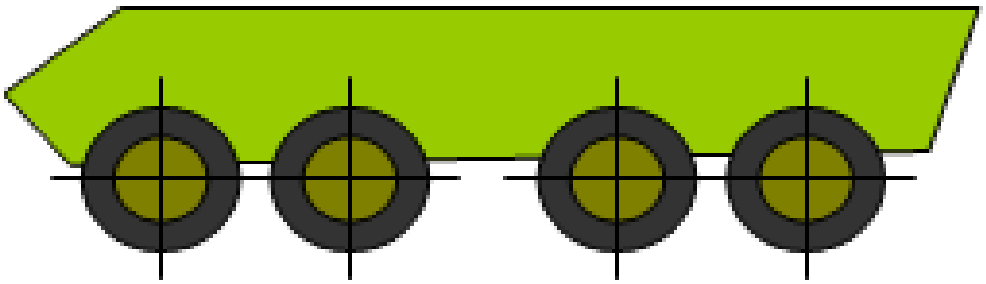

Figuur 9.35 4 assen 8x8 wielen tussenruimte tussen wiel 2 en 3

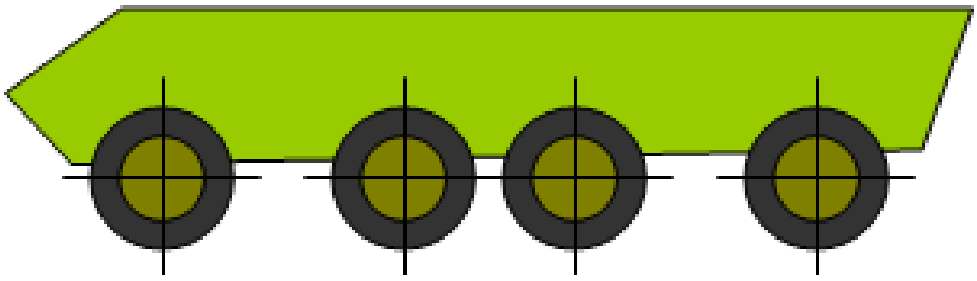

Figuur 9.36 4 assen 8x8 wielen tussenruimte tussen wiel 1 en 2 en wiel 3 en 4

- Rupsbanden (tracks), 2 soorten:

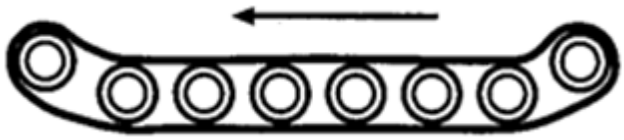

Christie-loopwerk
Rupsband (tracks) lopen direct over de loopwielen

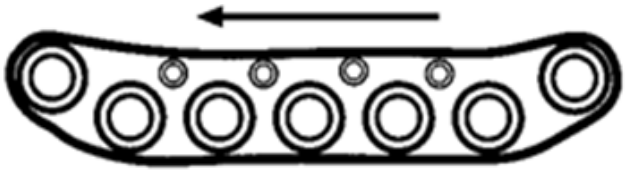

Verbeterd Christie-loopwerk
Rupsband (tracks) word aan bovenzijde geleid over toprollers

b. **Hull** (romp)
- Plaatsing van de romp ten opzichte van het loopwerk

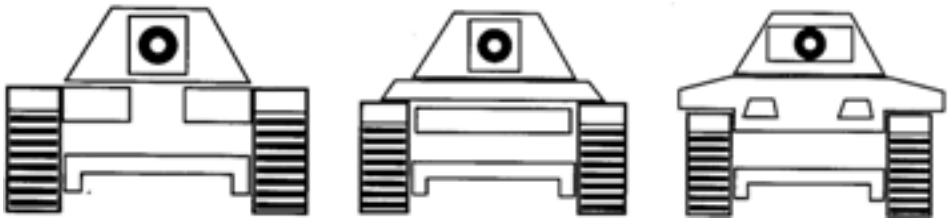

tussen gebouwd | gedeeltelijk overgebouwd | over gebouwd

- Vorm van de romp:

Figuur 9.37 PRP-4 Scherpe neus

Figuur 9.38 MT-LBu Stompe neus

Figuur 9.49 BTR-60 Hoge Hull (romp)

Figuur9.40 MT-LB Lage Hull (romp)

Figuur 9.41 MT-LB6MA Verticale achterzijde

Figuur 9.42 R-156 BTR schuin aflopende achterzijde

c. **Armament** (bewapening)
Kijk naar specifieke kenmerken van de bewapening.

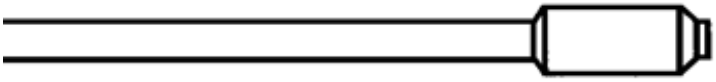

Schietbuis met rookafzuiger aan de monding

Schietbuis met midden geplaatste gas/rookafzuiger

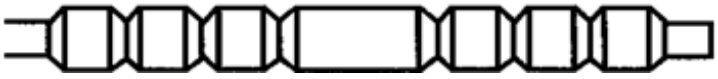

Schietbuis met isolatiemantels en gas/rookafzuiger

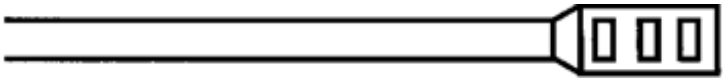

Schietbuis met mondingsrem

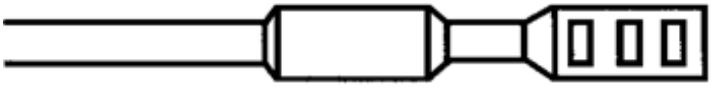

Schietbuis met combinatie van gas/rookafzuiger en mondingsrem

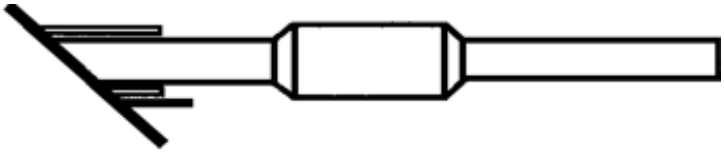

Verdikking van de kamer van de schietbuis bij de toren/opbouw, gecombineerd met een rem- en voortbrenginrichting en een pantserschild

De grootte en vorm van de bewapening kan helpen bij het identificeren van het vtg.

Figuur 9.43 BMP-1 Kort dik 73mm kanon

Figuur 9.44 BMP-2Lang dun 30mm kanon

d. **Turret** (toren)
De vorm en plaats van de toren kan een helpen bij het identificeren van het voertuig.

Turret (toren) vormen – Vooraanzicht

Steil Helm Vierkant Diamant

Turret (toren) vormen – Zij aanzicht

Baret Helm Hamer Kogel

Turret (toren) Locatie van de toren

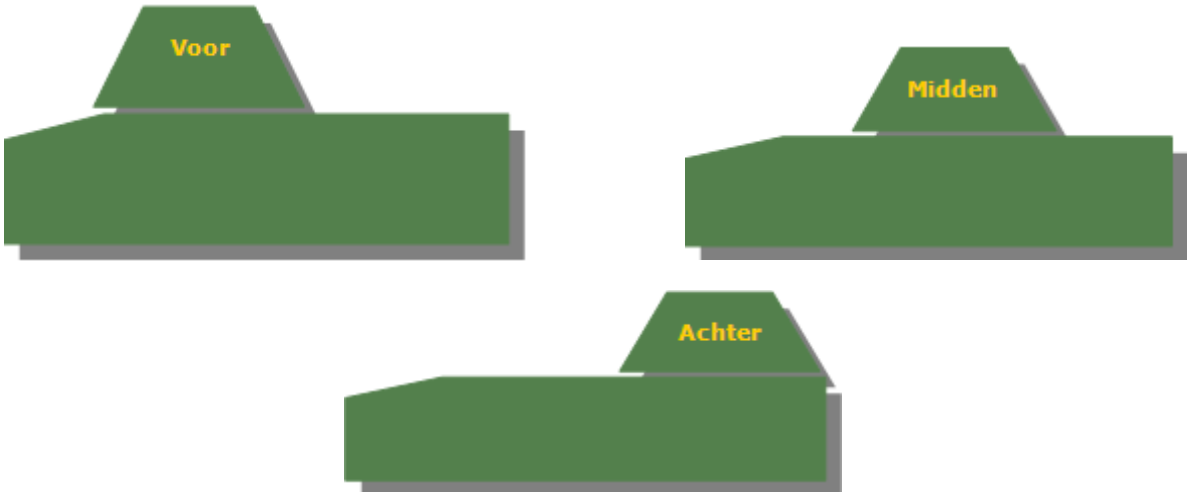

e. **Benamingen**

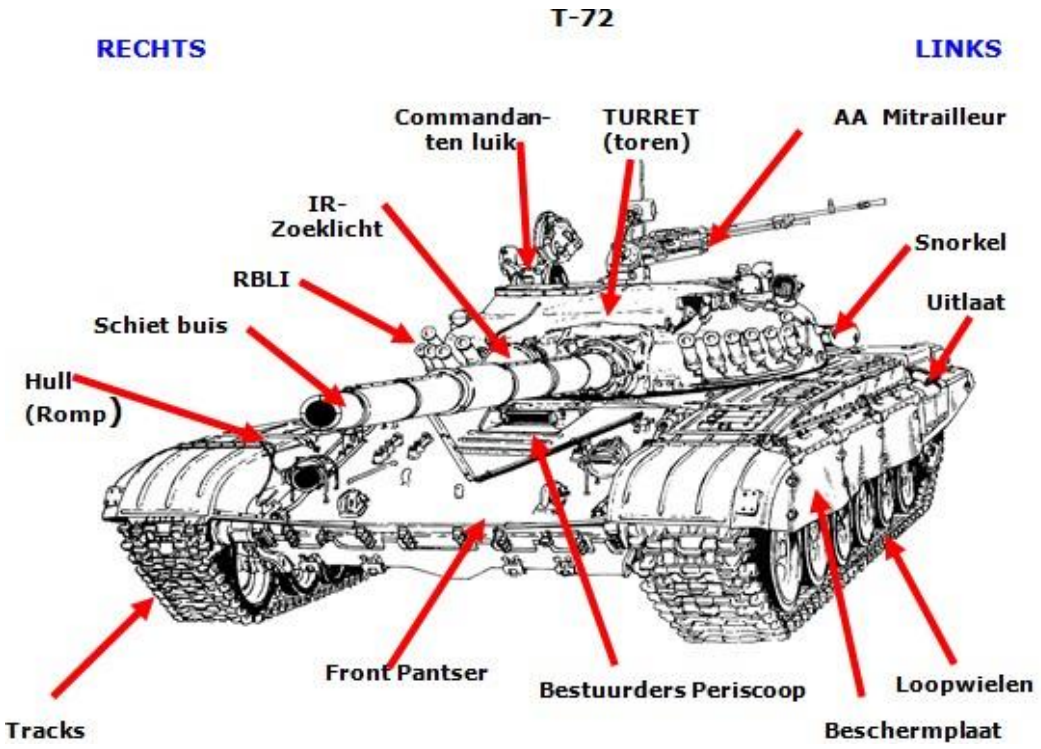

Figuur 9.45 Benamingen T-72

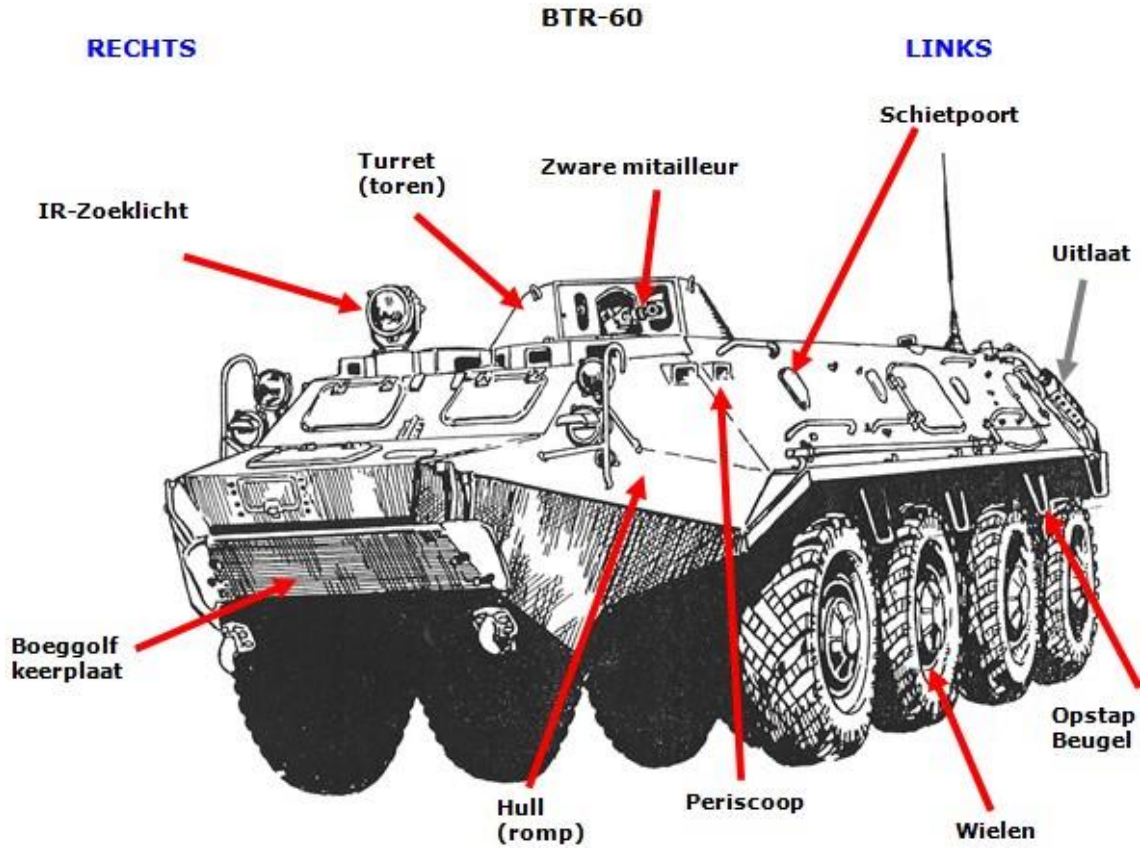

Figuur 9.46 Benamingen BTR-60

9.3.3. Helikopterherkenning

1. Algemeen

a. Inleiding:
Om vijandelijke vliegtuigen en helikopters op doeltreffende wijze te kunnen bestrijden, moet elke militair in staat zijn zowel eigen als vijandelijke toestellen te herkennen. Elektronische herkenningsmiddelen (Identificatie Vriend-Vijand [IVV]) hebben beperkingen. Tevens hebben niet alle eenheden, laat staan individuele militairen, de beschikking over zulke systemen. Daarom is visuele herkenning noodzakelijk. Dit deel van dit hoofdstuk is bedoeld als naslagwerk voor personeel die belast is met de lucht nabij beveiliging en het bedienen van lucht nabij beveiligingswapens. In dit deel wordt de nadruk gelegd op het herkennen van UAV's en helikopters. Voor het herkennen van vliegtuigen zie HB 44-04 Vliegtuigherkenning.

b. Doel herkenning:
Vliegtuigherkenning is essentieel voor het bedienend personeel van luchtverdedigingssystemen en luchtnabijbeveiligingswapens, omdat de visuele herkenning van vliegtuigen, veelal voorwaarde is voor het mogen bestrijden. Daarnaast is vliegtuigherkenning van groot belang voor 'waarnemers' die de activiteiten van de waargenomen vliegtuigen moeten verwerken in hun rapportage. Het inzetten van waarnemers in het kader van lucht nabij beveiliging is alleen zinvol indien ze op ruime afstand (enkele kilometers) van de eenheid worden geplaatst.
Indeling vliegtuigen:
- Toestellen met vaste vleugels (**F**ixed **W**ing);
- Helikopters (**R**otary **W**ing);
- Onbemande toestellen (**U**nmanned **A**erial **V**ehicles).

Het bestrijden van fixed-wing vliegtuigen met luchtnabijbeveiligingswapens heeft (gezien de snelheid van deze vliegtuigen en de daardoor beperkte reactietijd) weinig effect. Bovendien zou het bestrijden van fixed-wing vliegtuigen tot gevolg kunnen hebben dat de eenheid zijn locatie verraadt en aangevallen wordt, terwijl deze eenheid niet zou zijn opgemerkt als het vuur niet geopend was! Indien een eenheid duidelijk rechtstreeks door fixed-wing vliegtuigen wordt aangevallen, geldt het recht van zelfverdediging.

2. Unmanned Aerial Vehicles (UAV)

Indeling UAV's:
- Drones; dit zijn onbemande vliegtuigen die een voorgeprogrammeerde route vliegen;
- Remote Pilote Vehicles (RPV); dit zijn onbemande vliegtuigen die een voorgeprogrammeerde route vliegen, maar tijdens de vlucht kunnen worden bijgestuurd;
- Unmanned Combat Aerial Vehicles (UCAV); dit zijn onbemande bewapende vliegtuigen.

Voor wat betreft UAV's kan volstaan worden met het vaststellen dat we met een UAV te maken hebben. Bovendien zou het, gezien de dreiging die hiervan uitgaat, mogelijk zijn dat UAV's niet bestreden mogen worden.
Redenen hiervoor zijn de mogelijke taakstellingen van de huidige UAV's:
- Verkenning; bij bestrijding geeft u in ieder geval de eigen positie prijs.
- Verzadiging; goedkope UAV's kunnen gebruikt worden om de luchtverdediging van de tegenstander te verzadigen om zo een tekort aan munitie te veroorzaken.

Figuur 9.47 Predator met Hellfire-raket

De operationele inzet van bewapende UAV's door Nederland laat nog enkele jaren op zich wachten. Indien eigen UAV's boven ons gebied worden ingezet, wordt dit vooraf bekend gesteld.

3. Helikopters

a. Indeling helikopters:
   - Gevechtshelikopter
     Hieronder wordt verstaan: een bewapende helikopter, uitgerust voor het aanvallen van doelen of uitgerust voor het verrichten van andere militaire taken.
     Gevechtshelikopters worden onderverdeeld in:
     - Aanvalshelikopter
       Hieronder wordt verstaan: een helikopter uitgerust met geleide antitankwapens, lucht-grondwapens of luchtluchtwapens met een geïntegreerd vuurleidings- en richtsysteem voor deze wapens.
     - Gevechts ondersteunende helikopter
       Hieronder wordt verstaan: een gevechtshelikopter, die niet voldoet aan de definitie van een aanvalshelikopter, maar is uitgerust met diverse zelfverdedigingswapens zoals: machinegeweren, kanonnen en ongeleide raketten, bommen of clusterbommen of is uitgerust voor het verrichten van andere militaire taken ter daadwerkelijke ondersteuning van het gevecht.

   - Transporthelikopter
     Hieronder wordt verstaan, een helikopter die niet onder de categorie aanvals- of gevechts ondersteunende helikopter valt. Transporthelikopters kunnen van (lichte)bewapening worden voorzien.

b. Het herkennen van helikopters:
   Voor de visuele herkenning is geen eensluidende regel vast te stellen. Wat voor de één een markant punt is, hoeft dat voor een ander niet te zijn. Belangrijk is dat de herkenningspunten systematisch gebruikt worden en dat alleen die herkenningspunten gebruikt worden die relevant zijn. Zo kan het al of niet aanwezig zijn van bewapening verwarrend zijn en bovendien kan de bewapening per missie verschillen. Bewapening is dus geen absoluut herkenningspunt, maar is wel een factor van invloed. Bij visuele herkenning moet u zich realiseren dat een helikopter onder verschillende hoeken te zien kan zijn, wat het noodzakelijk maakt vanuit verschillende hoeken minimaal één herkenningspunt te hanteren. Verder moet u er rekening mee houden dat herkennen op grote afstand plaats moet vinden en dat details op die afstand niet zichtbaar zijn. U moet dus gebruik maken van de contouren van de helikopter.

c. Herkenningspunten/meldingen:
   Voor een snelle en systematische herkenning en rapportage van helikopters moet U het "**HURT"** principe van een helikopter in beschouwing nemen.

   Het melden van specifieke zaken doet U vanuit de piloten positie.
   - **H**ull (Romp, cockpit en motoren)
   - **U**ndercarriage (Onderstel)
   - **R**otor (Draaiende vleugel)
   - **T**ail (Staart, stabilo, kielvlak en staartrotor)

Een helikopter is gewoonlijk opgebouwd uit bovenstaande hoofdonderdelen. Elke helikopter heeft uiteraard een romp en een motor. Om te kunnen vliegen is ook een vleugel noodzakelijk. Bij helikopters heet dat een rotor, wat eigenlijk een 'draaiende vleugel' is; vandaar de aanduiding 'Rotary wing'. Om te voorkomen dat de helikopter tegengesteld aan de draairichting van de rotor gaat rondtollen, is er een staartrotor aangebracht om dit natuurlijke effect tegen te gaan. Nieuwe technologie maakt het mogelijk deze staartrotor achterwege te laten. In plaats van de staartrotor wordt dan gebruik gemaakt van kleine uitstroomopeningen achter in de staartboom, waaruit uitlaatgassen controleerbaar naar buiten kunnen stromen. Verder beschikt een helikopter over een onderstel dat meestal niet intrek baar is.

Figuur 9.48 Hoofdonderdelen

- De romp
  De romp van de helikopter maakt in het algemeen duidelijk wat de functie van de helikopter is. Een kleine, smalle romp betekent veelal dat er sprake is van een gevechtshelikopter, terwijl een grote, brede romp aangeeft dat het om een transporthelikopter gaat. Ook kan gekeken worden naar de overgang van romp naar staartboom.

Figuur 9.49
Romp en startboom zijn duidelijk te onderscheiden

Figuur 9.50
Romp en staartboom gaan geleidelijk in elkaar over

Figuur 9.51 Geen staartboom

Aan de romp kan een vleugel worden gemonteerd. De vleugel kan verschillende functies hebben bijvoorbeeld: het draagvermogen (lift) vergroten of dienst doen voor het meenemen van wapens of extra brandstoftanks. Voor herkenning kan dit verwarrend zijn (de ene keer met vleugel, de andere keer zonder). Bij gevechtshelikopters is deze (wapen)vleugel niet standaard.

- De staartboom
  Een helikopter zonder staartboom is een uitzondering en dus markant voor de herkenning. In de meeste gevallen is er wel een duidelijke staartboom zichtbaar en kunt u kijken naar de vormgeving. Meestal is achter aan de staartboom een omhoog gerichte knik aanwezig, waaraan de staartrotor is bevestigd.

Figuur 9.52
'Open' staartboom zonder knik

Figuur 9.53
Staartboom zonder knik

Figuur 9.54
Staartboom met knik

Figuur 9.55
Staartboom met knik zowel omhoog als omlaag gericht

Verder is er aan de staartboom vaak een vleugeltje bevestigd dat dienst doet als stabilisator. De grootte, vorm en de plaats ervan kunt u voor herkenning gebruiken. In sommige gevallen zijn aan de uiteinden verticale vlakken geplaatst.

Figuur 9.56 Enkel stabilo

Figuur 9.57
Verticaal en horizontaal plankvormige stabilo

Figuur 9.58 Plankvormig stabilo

- De motoren
  Voor herkenning kunt u ook kijken naar het soort motor, het aantal en de plaats. Vrijwel alle moderne helikopters zijn voorzien van straalmotoren. Het aantal motoren, zo ook het aantal uitlaten, is moeilijk vast te stellen omdat deze meestal boven op de romp zitten en zijn ingebouwd. Ook zijn de uitlaten niet altijd duidelijk zichtbaar. Als een duidelijk herkenningspunt blijft dus over de plaats van de motor.

Figuur B-3-23F
Motor ingebouwd
onder de hoofdrotor

Figuur B-3-23G
Motor ingebouwd
voor de hoofdrotor

Figuur B-3-23H
Motor 'open' achter
de hoofdrotor

Figuur B-3-23I
Motoren tegen
zijkant romp.

- De rotor
  Naast de hoofdrotor, die voor het draagvermogen en de voorwaartse beweging zorgt, is er een tweede rotor noodzakelijk om de contrarotatie tegen te gaan. Deze rotor kan op verschillende manieren zijn aangebracht.

Figuur B-3-24A
Hoofdrotor met staartrotor
in de staartboom

Figuur B-3-24B
Hoofdrotor met
'uitstroomopeningen'

Figuur B-3-24C
Twee hoofdrotoren
achter elkaar

Figuur B-3-24D
Twee hoofdrotoren
boven elkaar

Figuur B-3-24E
Twee hoofdrotors naast elkaar die tevens gekanteld kunnen worden om vervolgens dienst te doen als propeller motor (contra roterend)

Verder kan het nog markant zijn of de rotor hoog boven de romp uitsteekt of dat hij dicht op de romp is geplaatst. Bij sommige helikopters is de staartrotor ingebouwd.

Figuur B-3-24F
Rotor hoog boven de romp

Figuur B-3-24G
Rotor dicht op de romp

Figuur B-3-24H
Ingebouwde staartmotor

- Het onderstel
  Helikopters hebben in het algemeen een vast onderstel. Indien het onderstel intrek baar is (wat slechts bij hoge uitzondering voorkomt), helpt dit bij de herkenning wanneer het onderstel is ingeklapt. Het onderstel kan in veel variaties voorkomen: wielen, buizenframe, ski's of drijvers.

Figuur B-3-24I
Wielen; 2 voor en 1 achter

Figuur B-3-24J
Wielen; 1 voor en 2 achter

Figuur B-3-24K
Een buizenframe

4. Afbeeldingen
Op de volgende bladzijden vindt u achtereenvolgens de afbeeldingen en enkele belangrijke gegevens van de volgende helikopters:

a. Gevechtshelikopters:
   - Aanvalshelikopters
     - AH-64 Apache
     - MI-24 Hind

   - Gevecht ondersteunende helikopters
     - Gazelle
     - BO-105 P (PAH-1)

b. Transporthelikopters:
   - CH-47 Chinook
   - AS-532 Cougar
   - MI-8 Hip
   - CH-53 Stallion
   - UH-1 Iroquois

Zie voor gedetailleerde beschrijvingen van helikopters het HB 44-04 Handboek Vliegtuigherkenning.

a. **NAAM: AH-64 APACHE AANVALSHELIKOPTER**

HERKENNINGSKENMERKEN:

Romp/motor:	Slank met platte onderkant; halfronde bovenkant met tandem cockpit. Korte wapendragers in het midden van de romp. Motor in lange rechthoekige dozen, hoog tegen de romp achter de Cockpit met ronde luchtinlaat.
Onderstel:	2 Enkele wielen voor, 1 wiel achter aan de staart.
Rotor:	4 Bladig, mogelijk bol boven rotor
Staartboom:	Lange staartboom onder uit de romp met knik. bestuurbare, horizontale stabilo achterzijde staart.

OPMERKINGEN:
De AH-64 Apache is speciaal ontworpen om zowel 's nachts als overdag en onder alle weersomstandigheden te opereren. Naast het 30 mm chain gun beschikt het toestel over 4 ophangpunten voor:
- Hellfire lasergeleide raketten; (4 per ophangpunt)
- Rocket pods met 19 FFAR (Folding Fin Aerial Rocket) kaliber 2.75 inch;
- Stingerraketten kunnen eventueel aan de vleugeltips worden meegevoerd.

De AH-64D Longbow heeft een Mast Mounted Radar System (bol boven de hoofdrotor).

b. **NAAM : MI- 24 HIND AANVALSHELIKOPTER**

HERKENNINGSKENMERKEN:

Romp/motor:	Gestroomlijnd met trapsgewijze neus en kinkoepel. Wapenvleugels in druilstand met 3 ophangpunten. 2 Motoren naast elkaar met luchtinlaat, luchtinlaat t.b.v. oliekoeling. Uitlaat links en rechts.
Onderstel:	Intrekbare wielen. dubbel neuswiel en enkel links en rechts achter aan romp.
Rotor:	5 Bladige rotor.
Staartboom:	De dikke staartboom met knik loopt vloeiend over vanuit de romp.

OPMERKINGEN:
De cockpit en andere vitale delen zijn gepantserd. Onder de neus bevindt zich een koepel met daarin een 12,7 mm mitrailleur, elektro-optische sensoren en een radar.
De wapenvleugels (voorzien van een grote verscheidenheid aan wapens) leveren tevens 25% van het liftvermogen.
Uit de HIND-D zijn andere versies ontwikkeld zoals de HIND-E, die is uitgerust met AT-6 Spiral ATGMs en een HUD (Head Up Display) waarmee de gegevens voor de piloot op de voorruit wordt geprojecteerd.

c. **NAAM : SA-341 GAZELLE GEVECHTSONDERSTEUNENDE HELIKOPTER**

HERKENNINGSKENMERKEN:

Romp/motor:	Ronde romp met grote ramen. optiek links op de cockpit. 1 x Turbinemotor is zichtbaar geplaatst op de scheiding romp en staartboom.
Onderstel:	Een smal slede/buizenframe onderstel.
Rotor:	3 Bladige rotor.
Staartboom:	De staartrotor is ingebouwd in de staartboom, dunne aandrijfleiding op de staart.

OPMERKINGEN:
Inzet: voor diverse gevecht ondersteunende taken met name verbindingen, verkenningen, anti tank, FAC (Forward Air Control).
Er bestaan zeker elf versies van dit toestel zowel voor militair als voor civiel gebruik.

d. **NAAM: BO-105P (PAH) GEVECHTSONDERSTEUNENDE HELIKOPTER**

HERKENNINGSKENMERKEN:

Romp/motor: Eivormige romp met glazen cockpit.

Onderstel: Een breed slede onderstel.

Rotor: 4 Bladig.

Staartboom: Dunne staartboom met knik, vanuit de bovenzijde van de romp ontspringend.

OPMERKINGEN
Inzet voor diverse gevecht ondersteunende taken voornamelijk anti tank missies
(PAH = Panzer Abwehr Hubschrauber) en verkenning.
Het toestel kan worden voorzien van HOT of TOW anti tankraketten.

e. **NAAM: CH-47 CHINOOK TRANSPORTHELIKOPTER**

HERKENNINGSKENMERKEN:

Romp/motor:	Geen staartboom. 2 motoren bevestigd aan de zijkanten van de achterste verhoging. Brandstof tank links en rechts als verdikking.
Onderstel:	2 x 2 Wielen voor en 1 x 1 achterzijde.
Rotor:	2 Hoofdrotors op verhogingen op de romp.
Staartboom:	n.v.t.

OPMERKINGEN:
De CH-47 wordt vooral gebruikt voor het transporteren van uitrustingsstukken, die zowel in de romp (via de laadklep) als onder de romp vervoerd kunnen worden.
Het vrachtruim biedt plaats voor 33 volledig bepakte militairen.
In het vrachtruim kunnen ook lichte voertuigen worden getransporteerd.
Aan de onderzijde zitten 3 haken t.b.v. externe ladingen.

f. **NAAM: AS 532 COUGAR TRANSPORTHELIKOPTER**

HERKENNINGSKENMERKEN:

Romp/motor:	Romp met wielbakken links en rechts. spitse neus, schuifdeur links en rechts. motoren bevestigd voor de hoofdrotor boven op de romp met ronde luchtinlaten beginnend achter de cockpit
Onderstel:	Deels intrekbare wielen in wielkasten.
Rotor:	4 Bladig met ijskap boven rotoras.
Staartboom:	Boven uit de romp met knik naar boven. horizontale stabilo links en staartrotor rechts. Kielvlak achter onder de staart.

OPMERKINGEN:
Het toestel biedt plaats aan maximaal 20 personen en wordt aangedreven door 2 turbinemotoren. Het toestel kan grote uitrustingsstukken onder de romp vervoeren. Van dit toestel zijn meerdere types in gebruik zoals de AS 532U2 Eurocopter Cougar Mk II.

g. **NAAM: MI-8 HIP** **TRANSPORTHELIKOPTER**

HERKENNINGSKENMERKEN:

Romp/motor:	Grote cocon-vormige romp met ronde ramen. stompe neus, drie luchtinlaten voor motoren en oliekoeler. 2 x Ronde uitlaatopening.
Onderstel:	Vaste wielen met dubbel neuswiel en 2 grote wielen die aan de romp bevestigd zijn door middel van een stangenstelsel.
Rotor:	5 Bladig.
Staartboom:	Lange dunne staartboom vanuit bovenzijde romp met knik.

OPMERKINGEN:
Het toestel biedt plaats aan maximaal 24 volledig bepakte militairen.
Het toestel wordt voor uiteenlopende taken gebruikt zoals: mijnenlegger, elektronische oorlogsvoering, brandbestrijding en gewondentransport.

Het toestel kan onder meer worden uitgerust met 128 x 57 mm rockets in 4 pods.

h. **NAAM: CH-53 STALLION TRANSPORTHELIKOPTER**

HERKENNINGSKENMERKEN:

Romp/motor:	Grote bijna rechthoekige romp met verhoging waarop de hoofdrotor is geplaatst. Grote motoren tegen de bovenkant van de romp geplaatst
Onderstel:	Intrekbare wielen.
Rotor:	6 Bladige rotor.
Staartboom:	Korte dunne staartboom uit bovenzijde romp, met knik waaraan een vleugel (rechts) is bevestigd.

OPMERKINGEN:
Inzet voor diverse taken waaronder het vrachtvervoer. Het toestel is aan de achterzijde voorzien van een laadklep. Er bestaan meerdere types:
- CH-53E Super Stallion; met amfibische romp voor Search And Rescue doeleinden.
- MH-53E Sea Dragon; welke wordt gebruikt als mijnenveger.
- MH-53J en M (Pave Low); voor Special Operation Forces.

i. **NAAM: UH-1 IROQUOIS (HUEY) TRANSPORTHELIKOPTER**

HERKENNINGSKENMERKEN:

Romp/motor:	Rechthoekige romp met stompe/dichte neus. Enkele ingebouwde of 2 motoren.
Onderstel:	Slede als onderstel.
Rotor:	Hoog boven de romp geplaatste tweebladige hoofdrotor die een typisch 'klappend' geluid voortbrengt.
Staartboom:	Staartboom met knik die aan de onderzijde schuin omhoog loopt.

OPMERKINGEN:
Het toestel biedt plaats aan maximaal 14 bepakte militairen en wordt tevens gebruikt voor het evacueren van gewonden.
Van dit toestel bestaan varianten met 2 motoren en 4 rotorbladen.
Kan bewapend worden met rocketpods en/of mitrailleurs.

9.4. Afkortingen

AA	Anti Aircraft (tegen luchtdoelen)
AC	Armoured Cars (Gepantserde Voertuigen)
AD	Air Defence Artillery
AEV	Armoured Engineer Vehicle (Gepantserd Genie Voertuig)
AH	Attack Helikopter
AIFV	Armoured Infantry Fighting Vehicle (Pantser Infanterie Gevechts Voertuig) met een organiek kanon van ten minste 20mm
AMF	Amfibisch
APC	Armoured Personnel Carrier (Gepantserd Personeelsvoertuig) met een organiek wapen met een kaliber minder dan 20mm
ART	Artillery
ARV	Armoured Recovery Vehicle (Gepantserd Bergings Voertuig)
AT	Anti-Tank
AVLB	Armoured Vehicle Laying Bridge (Brugleggende Tank)
BT	Battle Tank (Gevechts Tank)
CFE	Treaty on Conventional Armed Forces in Europe
CH	Cargo Helikopter
COAX	Coaxiaal geplaats mitrailleur
D.m.v.	Door middel van
Eff	Effectieve
EOV	Elektonische Oorlogvoering
ERA	Explosive Reactive Armour (Explosief Reactief Pantser)
FAC	Forward Air Control
FFAR	Folding Fin Aerial Rocket
FLIR	Forward looking Infra Red: een naar voren gericht IR zoek- en richtsysteem
FW	Fixed Wing
HACV	Heavy Armoured Combat Vehicle (Zwaarbewapend Gevechts Voertuig) met een organiek wapen van ten minste 75mm voor vlakbaan vuur en een onbeladen gewicht van ten minste 6 ton
HUD	Head Up Display
HURT	Hull (Romp, cockpit en motoren), Undercarriage (Onderstel), Rotor (Draaiende vleugel), Tail (Staart, stabile, kielvlak en staartrotor)
IFF	Indentify Friend or Fo Systeem om eigen en vijandelijke vliegtuigen te herkennen
IR	Infra-Red
IVV	Identificatie Vriend Vijand
MANPAD	Man Portable Air Defence
MBT	Main Battle Tank
MLRS	Multi Launch Rocket System (Meervoudig Raket werper)
PAH	Panzer Abwehr Hubschrauber
RBLI	Rook Bus Lanceer Inrichting
RPV	Remotely Piloted Vehicle
RV	Reconnaissance Vehicle (Verkennings Voertuig)
RW	Rotary Wing
SAM	Surface to Air Missile (Grond Lucht Raket)
SPAAG	Self Propelled Anti Air Gun (Zelfstandig verplaatsend Luchtdoel Voertuig)
SPG	Self Propelled Gun (Zelfstandig Verplaatsend Artillery Voertuig)
SSM	Surface to Surface Missile (Grond-Grond Raket)
T.b.v.	Ten behoeve van
TD	Technische Dienst
UAS	Unmanned Aerial System
UAV	Unmanned Aerial Vehicle
UCAV	Unmanned Combat Aerial Vehicle
UH	Utillity Helicopter
WB	Warmte Beeld
WHAT	Wheels (Onderstel), Hull (Romp), Armament (Bewapening), Turret (Toren)

DEEL II

Inhoudsopgave

Pagina

Hoofdstuk 1 Militaire Basisvaardigheden/Basiseisen

1.1 Militaire basisvaardigheden (MBV) II-1-1
1.1.1 Inleiding II-1-1
1.1.2 Onderwerpen, frequentie en eindeisen II-1-1
1.2 Militaire basiseisen (MBE) II-1-5

Hoofdstuk 2 Hygiëne en preventieve gezondheidszorg

2.1 Algemeen II-2-1
2.1.1 Hygiëne en preventieve gezondheidszorg II-2-1
2.1.2 HPG-pijlers II-2-1
2.2 Verspreiding van ziekten II-2-2
2.2.1 Algemeen II-2-2
2.2.2 Preventie II-2-2
2.3 Weerstand en immuniteit II-2-2
2.3.1 Weerstand II-2-2
2.3.2 Immunisatie II-2-3
2.4 Infectieziekten II-2-3
2.4.1 Algemeen II-2-3
2.4.2 Contactinfecties II-2-4
2.4.3 Luchtinfecties II-2-6
2.4.4 Oro-fecale infecties II-2-7
2.4.5 Vectorinfecties II-2-8
2.5 Omgaan met voedsel en (drink)water II-2-9
2.5.1 Omgaan met voedsel II-2-9
2.5.2 Het gevechtsrantsoen II-2-10
2.5.3 Omgaan met (drink)water II-2-11
2.6 Flora en fauna II-2-11
2.6.1 Algemeen II-2-11
2.6.2 Spinnen, schorpioenen en slangen II-2-11
2.6.3 Zwerfdieren II-2-11
2.7 Gezondheidsproblemen door het omgevingsklimaat II-2-12
2.7.1 Algemeen II-2-12
2.7.2 Warmte-uitwisseling II-2-12
2.7.3 Uitwendige of omgevingsfactoren II-2-13
2.7.4 Individuele factoren II-2-14
2.7.5 Gezondheidsproblemen door koude II-2-15
2.7.6 Gezondheidsproblemen door warmte II-2-15
2.8 Preventie van warmte- en koude letsels II-2-16
2.8.1 Beoordeling van de risico's II-2-16
2.8.2 Preventie van koudeletsels II-2-16
2.8.3 Preventie van warmteletsels II-2-18
2.9 Geluidsschade II-2-19
2.9.1 Algemeen II-2-19
2.9.2 Bescherming tegen geluidsschade II-2-20
2.9.3 Gebruik en onderhoud van de oordoppen II-2-20
2.10 Stralingsveiligheid II-2-20
2.10.1 Algemeen II-2-20
2.10.2 Ioniserende straling II-2-20
2.10.3 Niet-ioniserende straling II-2-21
2.11 *Depleted uranium* (DU) II-2-22
2.11.1 Algemeen II-2-22
2.11.2 Gebruik DU II-2-22
2.11.3 Vrijkomen van DU II-2-22
2.11.4 Beschermingsmaatregelen II-2-23
2.12 Asbest II-2-23
2.12.1 Algemeen II-2-23
2.12.2 Asbest buiten Nederland II-2-23
2.12.3 Gezondheidsrisico's II-2-24
2.12.4 Militair optreden II-2-24
2.12.5 Preventie II-2-24

2.13 Bodemverontreiniging....II-2-24
2.13.1 Algemeen....II-2-24
2.13.2 Oorzaken van vervuiling....II-2-24
2.13.3 Gevaren van vervuiling....II-2-25
2.13.4 Preventie....II-2-25
2.14 Fijn stof....II-2-25
2.14.1 Algemeen....II-2-25
2.14.2 Preventie....II-2-25
2.15 Persoonlijke hygiëne....II-2-25
2.15.1 Algemeen....II-2-25
2.15.2 Dagelijkse lichaamsverzorging....II-2-25
2.15.3 Voetschimmel....II-2-26
2.16 Omgevingshygiëne....II-2-27
2.16.1 Algemeen....II-2-27
2.16.2 Locatiehygiëne....II-2-27
2.16.3 Aandachtspunten....II-2-27
2.17 Transport hygiëne....II-2-28
2.17.1 Algemeen....II-2-28
2.17.2 Personeel....II-2-28
2.18 Afvalverwerking....II-2-28
2.18.1 Algemeen....II-2-28
2.18.2 Soorten afval....II-2-28
2.18.3 Methoden voor het verwijderenvan afval....II-2-29
2.19 Afkortingen....II-2-30

Hoofdstuk 3 CBRN
3.1 Inleiding....II-3-1
3.2 Chemische middelen....II-3-1
3.2.1 Algemeen....II-3-1
3.2.2 Zenuwblokkerende strijdmiddelen....II-3-1
3.2.3 Blaartrekkende strijdmiddelen....II-3-2
3.2.4 Verstikkende strijdmiddelen....II-3-3
3.2.5 Celvergiftigende strijdmiddelen....II-3-3
3.2.6 Incapacitantia....II-3-3
3.2.7 TICs....II-3-3
3.2.8 Detectiestickers....II-3-3
3.2.9 Reactiedrill bij dampgevaar....II-3-4
3.2.10 Reactiedrill bij vloeistofbesmetting....II-3-4
3.2.11 *Reactieve Skin Decontaminant Lotion* (RSDL)....II-3-4
3.2.12 ZHKH bij chemische middelen....II-3-5
3.3 Biologische middelen....II-3-7
3.3.1 Algemeen....II-3-7
3.3.2 Mogelijke verschijnselen....II-3-7
3.3.3 Persoonlijke reactie....II-3-7
3.3.4 ZHKH bij biologische middelen....II-3-7
3.4 Radiologische middelen....II-3-8
3.4.1 Algemeen....II-3-8
3.4.2 Persoonlijke reactie....II-3-8
3.4.3 Ioniserende straling....II-3-8
3.4.4 ZHKH bij radiologische middelen....II-3-8
3.5 Nucleaire strijdmiddelen....II-3-8
3.5.1 Algemeen....II-3-8
3.5.2 Soorten explosies....II-3-9
3.5.3 Explosieveschijnselen....II-3-9
3.5.4 Dosismeter....II-3-10
3.5.5 Bescherming....II-3-11
3.5.6 Persoonlijke reactie....II-3-12
3.5.7 Beschermende maatregelen in een *fall-out* gebied....II-3-12
3.5.8 ZHKH na aanval met kernwapen....II-3-13
3.5.9 Persoonlijke ontsmetting....II-3-13

3.6 HET CBRN- masker FM-12 ..... II-3-13
3.6.1 Algemeen II-3-13
3.6.2 NAVO gebruikseisen II-3-13
3.6.3 Kenmerken van het CBRM-masker II-3-13
3.6.4 Afstellen hoofdbandenstel II-3-16
3.6.5 Testen van het masker II-3-17
3.6.6 Merken II-3-19
3.6.7 Plaatsen van de monocles II-3-19
3.6.8 Draagwijze draagtas II-3-20
3.6.9 Het opzetten van het CBRN-masker II-3-21
3.6.10 Het afzetten van het CBRN-masker II-3-22
3.6.11 Drinken met het CBRN-masker in beschermstelling II-3-23
3.6.12 Onderhoud, inspectie en ruiling II-3-24
3.7 CBRN-beschermende kleding II-3-26
3.7.1 Componenten II-3-26
3.7.2 Prestatiedegradatie II-3-27
3.7.3 Maatvoering II-3-27
3.7.4 Eigenschappen II-3-28
3.7.5 CBRN *dress states* II-3-30
3.7.6 Aantrekken van de CBRN-beschermende kleding II-3-30
3.7.7 Uittrekken van onbesmette CBRN-beschermende kleding II-3-31
3.7.8 Uittrekken van besmette CBRN-beschermende kleding II-3-31
3.8 Afkortingen II-3-34

Hoofdstuk 4 ZHKH
4.1 Inleiding II-4-1
4.1.1 Algemeen II-4-1
4.2 Organisatie II-4-2
4.2.1 Algemeen II-4-2
4.2.2 Toestand II-4-2
4.2.3 Melden II-4-3
4.2.4 Triage II-4-3
4.3 *Tactical field care* (TFC) II-4-3
4.3.1 Algemeen II-4-3
4.3.2 Het <C>ABCDE protocol II-4-3
4.3.3 <C> Catastrofale bloedingen II-4-4
4.3.4 A *Airway* II-4-7
4.3.5 B *Breathing* II-4-10
4.3.6 C *Circulation* II-4-11
4.3.7 D *Disability* II-4-13
4.3.8 E *Exposure* II-4-15
4.4 *Care under fire* (CUF) II-4-19
4.4.1 Algemeen II-4-19
4.5 Warmte- en koude letsels II-4-21
4.5.1 Warmteletsels II-4-21
4.5.2 Koudeletsels II-4-21
4.6 Materiaal ZHKH II-4-22
4.7 Eerste hulp in veilige omstandigheden II-4-23
4.7.1 Algemeen II-4-23
4.7.2 Veiligheid II-4-23
4.7.3 <C> *Catastrophic bleeding* (catastrofale bloeding) II-4-23
4.7.4 A *Airway* (Luchtweg) II-4-24
4.7.5 B *Breathing* (Ademhaling) II-4-24
4.7.6 C *Circulation* (Circulatie) II-4-25
4.7.7 D *Disability* (Bewustzijnsniveau) II-4-25
4.7.8 E *Exposure* (Overige letsels) II-4-25
4.8 Afkortingen II-4-27

Hoofdstuk 5 Persoonlijk wapen

5.1 Colt C7 en C8 ..... II-5-1
5.1.1 Veiligheidsregels II-5-1
5.1.2 Algemene beschrijving van het geweer C7 ..... II-5-3
5.1.3 Algemene beschrijving van de karabijn C8 ..... II-5-5
5.1.4 Toebehoren II-5-7
5.1.5 Uiteennemen en ineenzetten II-5-9
5.1.6 Onderhoud II-5-25
5.1.7 Verrichtingen aan het wapen II-5-34
5.1.8 Het SRIM, de vergroter en de mechanische richtmiddelen II-5-47
5.1.9 Schietleer II-5-56
5.2 De *small arms collimator* (SAC) "Francis Barker" II-5-81
5.2.1 Algemene beschrijving II-5-81
5.2.2 Het gebruik van de SAC II-5-84
5.2.3 Onderhoud II-5-88
5.2.4 Registratiekaarten en persoonlijke instellingen SAC II-5-89
5.3 Munitie II-5-91
5.3.1 Algemeen II-5-91
5.3.2 Verpakking II-5-91
5.3.3 Soorten en kenmerken II-5-92
5.4 Het multifunctionele gevechtsmes II-5-98
5.4.1 Algemene eigenschappen II-5-98
5.4.2 Het gebruik II-5-99
5.4.3 Onderhoud II-5-100
5.5 Pistool Glock II-5-101
5.5.1 Veiligheidsregels II-5-101
5.5.2 Algemene beschrijving II-5-102
5.5.3 Toebehoren II-5-104
5.5.4 Uiteennemen en ineenzetten II-5-104
5.5.5 Onderhoud II-5-110
5.5.6 Verrichtingen aan het wapen II-5-112
5.5.7 De richtmiddelen II-5-119
5.5.8 Schietleer II-5-120
5.6 Handgranaten II-5-133
5.6.1 Doel II-5-133
5.6.2 Veiligheidsregels II-5-133
5.6.3 Soorten handgranaten II-5-133
5.6.4 Voornaamste gegevens II-5-134
5.6.5 Werpen II-5-138
5.7 Minimi II-5-141
5.7.1 Veiligheidsregels II-5-141
5.7.2 Algemene beschrijving II-5-144
5.7.3 Toebehoren II-5-145
5.7.4 Uiteennemen en ineenzetten II-5-147
5.7.5 Onderhoud II-5-153
5.7.6 Verrichtingen II-5-158
5.7.7 Storingen II-5-163
5.7.8 De richtmiddelen II-5-164
5.7.9 De collimator II-5-171
5.7.10 De nachtrichtkijker II-5-176
5.7.11 De tactische draagriem II-5-179
5.7.12 Schietleer II-5-180
5.8 Mitrailleur MAG II-5-193
5.8.1 Beschrijving en gegevens II-5-193
5.8.2 Toebehoren II-5-194
5.8.3 Veiligheidsregels II-5-196
5.8.4 De veiligheidsmaatregelen II-5-197
5.8.5 Uiteennemen en ineenzetten II-5-197
5.8.6 Verder uiteenemen en ineenzetten van de hoofdgroepen II-5-200
5.8.7 Het controleren van de werking II-5-203
5.8.8 Onderhoud II-5-203
5.8.9 Verrichtingen aan het wapen voor, tijdens en na het vuren II-5-208

5.8.10 Schiethoudingen II-5-210
5.8.11 Het richten II-5-212
5.8.12 Het ademhalen en afdrukken II-5-212
5.8.13 Het inschieten II-5-213
5.8.14 Afkortingen II-5-215

Hoofdstuk 6 Brandpreventie en brandbestrijding
6.1 Compartimentering II-6-1
6.1.1 Brandcompartiment/sub-brandcompartiment II-6-1
6.1.2 Rookcompartiment II-6-1
6.2 Vluchtroute II-6-2
6.2.1 Vluchtroute II-6-2
6.2.2 Rookvrije vluchtroute II-6-2
6.2.3 Brand- en rookvrije vluchtroute II-6-2
6.3 Installatietechnische voorzieningen II-6-2
6.3.1 Brandslanghaspels en draagbare blustoestellen II-6-2
6.3.2 Noodverlichting II-6-3
6.3.3 Vluchtwegaanduiding II-6-3
6.3.4 Ontruimingsinstallatie II-6-3
6.3.5 Brandmeldinstallatie II-6-4
6.4 Alarmeren/ontruimen II-6-4
6.4.1 Alarmeren II-6-4
6.4.2 Ontruimen II-6-5
6.4.3 Voorbeeld ontruimingsinstructie II-6-5
6.4.4 Voorbeeld ontruimingsplattegrond II-6-6
6.5 Brandbestrijding II-6-7
6.5.1 Verbrandingsproces II-6-7
6.5.2 Verbrandingswijze vaste stoffen II-6-8
6.5.3 Verbrandingswijze vloeibare stoffen II-6-8
6.5.4 Gassen II-6-9
6.5.5 Brandklasse II-6-9
6.6 Blusprincipes en blusstoffen II-6-9
6.6.1 Verhinderen van zuurstoftoevoer II-6-9
6.6.2 Verlagen van de temperatuur II-6-9
6.6.3 Wegnemen brandbare stof II-6-9
6.6.4 Branddriehoek II-6-10
6.6.5 Onderbreken van de kettingreactie II-6-10
6.6.6 Mengverhouding II-6-10
6.6.7 Brandvijfhoek II-6-10
6.6.8 Blusstoffen en blusmiddelen II-6-11
6.6.9 Brandslanghaspel II-6-11
6.6.10 Draagbare blustoestellen II-6-11
6.6.11 Poederblusser II-6-11
6.6.12 Koolzuursneeuwblusser II-6-12
6.6.13 (Sproei-)schuimblusser II-6-12
6.6.14 Vetblusser II-6-12
6.6.15 Blusdeken II-6-13
6.6.16 Zand II-6-13
6.7 Overzicht blusstoffen in relatie met de brandklasse II-6-14
6.8 Afkortingen II-6-14

Hoofdstuk 7 Ammunition awareness
7.1 Inleiding II-7-1
7.2 De dreiging II-7-1
7.2.1 Algemeen II-7-1
7.2.2 *Unexploded explosive ordnance* (UXO) II-7-1
7.2.3 De manier van inwerkstellen van munitie II-7-1

7.3 Uitwerking van munitie II-7-2
7.3.1 Algemeen II-7-2
7.3.2 Luchtdruk II-7-2
7.3.3 Scherfwerking II-7-2
7.3.4 Doorborende werking II-7-3
7.3.5 Chemische werking II-7-3
7.4 Hoofdgroepen II-7-3
7.4.1 Algemeen II-7-3
7.4.2 Hoofdgroep 1, afgeworpen munitie II-7-4
7.4.3 Hoofdgroep 2, verschoten munitie II-7-4
7.4.4 Hoofdgroep 3, gegooide munitie II-7-6
7.4.5 Hoofdgroep 4, geplaatste munitie II-7-6
7.4.6 IED II-7-11
7.5 Onderkennen, herkennen van aanwijzingen voor munitiegevaar II-7-14
7.5.1 Algemeen II-7-14
7.5.2 Signalen II-7-14
7.5.3 Confrontatiegebieden II-7-14
7.5.4 Strategische gebieden II-7-14
7.5.5 Brug- en wegvernielingen II-7-15
7.5.6 Verlaten gebouwen II-7-15
7.5.7 Militaire uitrusting II-7-15
7.5.8 Militaire complexen II-7-16
7.5.9 Beschadigde voertuigen II-7-16
7.5.10 Gemeden gebieden II-7-16
7.5.11 Mijnen en valstrikken II-7-17
7.5.12 Verpakkingsmaterieel II-7-17
7.5.13 Goederen II-7-17
7.5.14 Graafsporen II-7-18
7.5.15 Privé terrein II-7-18
7.5.16 Kraters II-7-18
7.6 Markeringen II-7-19
7.6.1 Algemeen II-7-19
7.6.2 Bordje *mines* II-7-19
7.6.3 Bordje valstrikken II-7-20
7.6.4 Mijntape II-7-20
7.6.5 Geïmproviseerde markeringsmiddelen II-7-20
7.6.6 Rij stenen II-7-20
7.6.7 Stapel stenen II-7-21
7.6.8 Geïmproviseerde vlag II-7-21
7.6.9 Kruis van stokken II-7-21
7.7 Afkortingen II-7-22

Hoofdstuk 8 *Search aware*
8.1 Introductie van *military search* II-8-1
8.1.1 Geschiedenis II-8-1
8.1.2 Definitie II-8-1
8.1.3 Specifieke doelen (*Targets*) II-8-1
8.1.4 Doelstelling II-8-2
8.1.5 *Military Search* piramide II-8-2
8.1.6 Procedures II-8-3
8.1.7 Functionarissen II-8-3
8.2 Dreiging II-8-3
8.2.1 *Target* II-8-4
8.2.2 Vijand II-8-4
8.2.3 Omgeving II-8-4
8.3 Middelen II-8-6
8.4 Veiligheid II-8-7
8.4.1 Inleiding II-8-7
8.4.2 Individuele basis veiligheidsregel (BMW) II-8-8
8.4.3 *Confirm* II-8-8
8.4.4 *Clear* II-8-9
8.4.5 Cordon II-8-10
8.4.6 *Control* II-8-10
8.4.7 Handelingen bij een mijn of IED incident II-8-10

8.5 Procedures II-8-11
8.5.1 *Person search* II-8-11
8.5.2 *Vehicle check* II-8-12
8.5.3 Forensisch bewustzijn II-8-14
8.5.4 Verplaatsingen II-8-15
8.6 Afkortingen II-8-17

Hoofdstuk 9 Militaire veiligheid
9.1 Doel II-9-1
9.2 Algemeen en organisatie II-9-1
9.3 Personele beveiliging II-9-1
9.3.1 De vertrouwensfunctie II-9-1
9.3.2 Veiligheidsmachtigingsniveau (VMN) II-9-1
9.3.3 Veiligheidsonderzoek/ verklaring van geen bezwaar (VGB) II-9-1
9.3.4 Verklaring van bekendheid met de geheimhoudingsplicht II-9-1
9.3.5 Security Clearance (SC) II-9-2
9.4 Fysieke beveiliging II-9-2
9.5 Informatie beveiliging II-9-2
9.5.1 Nationale rubriceringen II-9-2
9.5.2 Merkingen II-9-2
9.5.3 Beveiligingseisen voor gerubriceerde en gemerkte informatie II-9-2
9.6 Industriële beveiliging II-9-3
9.7 Beveiligingsincidenten II-9-3
9.7.1 (vermeende) Beveiligingsincidenten m.b.t. materieel II-9-3
9.7.2 (vermeende) Beveiligingsincidenten m.b.t. personeel II-9-3
9.7.3 (vermeende) Beveiligingsincidenten m.bt. informatie II-9-3
9.7.4 Overige (Vermeende) beveiligingsincidenten II-9-4
9.7.5 Melden van beveiligingsincidenten II-9-4

Hoofdstuk 10 Basiskennis militair recht
10.1 Deel 1, Grondwet, krijgsmacht en grondrechten II-10-1
10.1.1 Staat en Krijgsmacht II-10-1
10.1.2 Bescherming van staatsbelangen II-10-1
10.1.3 Krijgsmacht binnen de Grondwet II-10-2
10.1.4 Krijgsmacht en grondrechten II-10-2
10.1.5 Inzet voor nationale operaties II-10-3
10.2 Deel 2, Militair straf- en tuchtrecht II-10-4
A. Militair tuchtrecht II-10-4
10.2.1 Beginselen van het tuchtrecht II-10-4
10.2.2 De grens tussen het tuchtrecht en het strafrecht II-10-4
10.2.3 Toepassing van het tuchtrecht II-10-5
10.2.4 Gedragsregels in het militaire tuchtrecht II-10-5
10.2.5 Het tuchtproces II-10-9
10.2.6 De straffen II-10-10
10.2.7 Opschorting en schorsing van de tenuitvoerlegging II-10-11
10.2.8 Tenietdoen, verminderen of wijzigen van de straf II-10-11
10.2.9 Beklag II-10-11
10.2.10 Beroep II-10-13
10.2.11 Dwangmiddelen ten behoeve van de militaire meerdere II-10-14
B. Militair strafrecht II-10-15
10.2.12 Toepassing van het militair strafrecht II-10-15
10.2.13 Militaire delicten II-10-15
10.2.14 Militaire verkeersdelicten II-10-15
C. Militair strafrechtproces II-10-16
10.2.15 De berechting van militairen in het strafrecht II-10-16
D. De militair in krijgsgevangenschap II-10-17
10.2.16 Gedragsregels voor de militair in krijgsgevangenschap II-10-17
E. Gedragsregels wet militair tuchtrecht II-10-18
10.3 Deel 3, Rechtspositie militairen II-10-21
10.3.1 Grondslag voor de rechtspositie van militairen II-10-21
10.3.2 Rechtspositionele bepalingen II-10-21
10.3.3 Rechtspositierecht/bestuursrecht II-10-28
10.3.4 Klachtrecht II-10-29
10.3.5 Inspecteur Generaal der Krijgsmacht II-10-30

10.4 Deel 4, Juridische aspecten optreden in het buitenland II-10-31
10.4.1 Toestemming tot verblijf II-10-31
10.4.2 Statusvoorrechten/SOFA II-10-31
10.4.3 Algemene gedragsregels II-10-31
10.4.4 Uniform en wapens II-10-32
10.4.5 Tuchtrecht II-10-32
10.4.6 Strafrecht II-10-32
10.4.7 Schade/Claims II-10-32
10.4.8 Mandaat II-10-33
10.4.9 *Rules of Engagement* II-10-33
10.4.10 Zelfverdediging II-10-33
10.4.11 Humanitair oorlogsrecht II-10-34
10.5 Deel 5, Humanitair oorlogsrecht II-10-34
10.5.1 Algemene aspecten van Humanitair Oorlogsrecht (HOR) II-10-35
10.5.2 Combattanten II-10-36
10.5.3 Methoden en middelen II-10-37
10.5.4 Gewonden en zieken II-10-37
10.5.5 Krijgsgevangenen II-10-38
10.5.6 Burgers II-10-39
10.5.7 Objecten en goederen II-10-39
10.5.8 Schending van het humanitair oorlogsrecht II-10-40

Hoofdstuk 11 Persoonlijke uitrusting
11.1 Persoonsgebonden uitrusting (PGU) II-11-1
11.1.1 Algemeen II-11-1
11.1.2 De gevechtskleding II-11-1
11.1.3 De gevechtsuitrusting II-11-5
11.1.4 Onderhoud gevechtskleding en gevechtsuitrusting II-11-12
11.1.5 Gevechtskleding en gevechtsuitrusting bij overplaatsing II-11-14
11.2 Afkortingen II-11-14

Hoofdstuk 12 Lijst met afkortingen II-12-1

Hoofdstuk 1

Militaire Basisvaardigheden (MBV)
Militaire Basiseisen (MBE)

1.1. Militaire basisvaardigheden

1.1.1 Inleiding

De militair krijgt tijdens de (initiële) opleiding ten minste de kennis en vaardigheden bijgebracht die hem/haar in staat stellen om:
- Zich te kunnen handhaven in een (joint)operatiegebied;
- De eigen veiligheid te bevorderen;
- De veiligheid van anderen/de eenheid te bevorderen.

Deze kennis en vaardigheden worden aangemerkt als Militaire Basis Vaardigheden (MBV). De MBV dienen na de initiële opleiding met een zekere regelmaat te worden onderhouden om de inzetbaarheid van de militair te garanderen. Deze kennis en vaardigheden worden aangemerkt als Militaire Basisvaardigheden (MBV). De MBV dienen na de initiële opleiding met een zekere regelmaat te worden onderhouden om de inzetbaarheid van de militair te garanderen. De frequentie waarmee de MBV dienen te worden onderhouden, verschilt per onderwerp en is weergegeven in tabel 1.

De MBV gelden voor iedere militair, ongeacht rang, stand of defensieonderdeel. Militairen geplaatst bij operationele delen van de OPCO's nemen doorgaans deel aan trainingen en oefeningen van de eigen operationele eenheid waarin deze vaardigheden worden beoefend. Voor militairen geplaatst bij niet-operationele delen van de verschillende defensieonderdelen, inbegrepen militairen geplaatst bij internationale hoofdkwartieren of eenheden, dient een speciale training te worden verzorgd. C-OPCO is verantwoordelijk voor de uitvoering van deze trainingen, inclusief de trainingen voor het personeel van het betreffende krijgsmachtdeel dat buiten het eigen OPCO is geplaatst.

Naast de MBV die voor elke militair van belang zijn, kunnen binnen de OPCO's aanvullende kennis en vaardigheden vereist zijn, welke zijn gerelateerd aan de specifieke vorm van optreden (land, lucht of maritiem). De Cn-OPCO stellen deze aanvullende eisen zelf vast.

1.1.2. Onderwerpen, frequentie en eindeisen

Praktijk MBV
- Persoonlijk wapen;
- Zelf Hulp Kameraden Hulp (ZHKH);
- Brandpreventie/-bestrijding;
- Persoonlijke uitrusting (geen specifiek programma, maar onderdeel van bovenstaande onderwerpen);
- Chemisch, Biologisch, Radiologisch en Nucleair (CBRN);
- Search Aware & Ammunition Awareness (SA/AAW).

Theorie MBV
- Persoonlijk wapen;
- Zelf Hulp Kameraden Hulp (ZHKH);
- Brandpreventie/-bestrijding;
- Persoonlijke uitrusting (geen specifiek programma, maar onderdeel van bovenstaande onderwerpen);
- Chemisch, Biologisch, Radiologisch en Nucleair (CBRN);
- Militair Recht;
- Militaire Veiligheid/Conduct after Capture (MV/CAC);
- Hygiëne en Preventieve Gezondheidszorg (HPG);
- Search Aware & Ammunition Awareness (SA/AAW[1]).

[1] Conform nota BS2014004202 worden de onderwerpen C-IED/Search en IED/AAW samengevoegd tot Search Aware & Ammunition Awareness (SA/AAW).

Herhalingsfrequentie

Vak	E-learning	E-toets	Praktijk	Opmerking
Pers. wapen	12 maand	ja	12 maand	
ZHKH	12 maand	ja	12 maand	
Brandbestrijding	12 maand	ja	12 maand	
PGU	12 maand	nee	12 maand	Geen specifiek programma, maar onderdeel van bovenstaande onderwerpen.
CBRN	12 maand	ja	12 maand	
SA/AAW	12 maand	ja	Ja Geen frequentie vastgesteld. De OPCO's wordt geadviseerd om in het kader van 'couleur locale' hier jaarlijks invulling aan te geven.	SA/AAW dient als onderdeel van het OG-traject beschouwd te worden. Indien individuen (ook zij die buiten het eigen OPCO zijn geplaatst)/eenheden aangewezen worden voor een operatie, dienen zij te voldoen aan de eisen m.b.t. SA/AAW (Tabel 2) voordat het IG-traject, zoals door BIU wordt vastgesteld, gevolgd wordt (cfm. basisprincipe). Dit is een verantwoordelijkheid van het OPCO waartoe de aangewezen individuen/ehdn behoren. SA/AAW (basis vaardigheden) maakt dus geen deel uit van het programma van het SVV in het kader van MGO.
Militair Recht	12 maand	ja	nee	
MV/CAC	60 maand	ja	nee	
HPG	24 maand	ja	nee	

Tabel 1 Herhalingsfrequenties van de MBV-onderwerpen

Eisen

Hieronder in tabel 2 is per MBV-onderwerp het niveau van kennis en vaardigheden weergegeven. Tevens is per onderwerp de normering weergegeven. Voor de kennis en vaardigheden m.b.t. het schieten met persoonlijk wapen[2] (COLT en ptl GLOCK) wordt verwezen naar tabel 3 en 4. Voor wat betreft het schieten geldt dat wanneer een functionaris zowel het geweer als pistool als persoonlijk wapen heeft, hij met beide wapens aan gestelde eisen moet voldoen.

Onderwerp	Kennis	Vaardigheid	Norm
Persoonlijk wapen (praktijk en theorie)	- Kennis hebben van het persoonlijk wapen betreffende: • De veiligheidsregels en / of -bepalingen van het wapen; • Het onderhoud aan het wapen; voor, tijdens en na het vuren. - Kennis hebben van de organisatie op een schietbaan. - Kennis hebben van de veiligheidsbepalingen m.b.t. het omgaan met munitie.	- Handelingen aan het persoonlijk wapen kunnen uitvoeren, zoals: • Veiligheidsmaatregelen; • Laden, bijladen, herladen, ontladen; • Wapeninspectie; • Stop-stop-stop, storingsreactie. - De verschillende schiethoudingen kunnen aannemen; - De juiste richt-, ademhalings- en afdruktechniek kunnen toepassen; - Voldoen aan de eisen cfm. Tabel 3 en 4.	Wapenvoorschrift betreffend wapen; HB 2-1352;
ZHKH (praktijk en theorie)	- De belangrijkste aandachtsgebieden van Care Under Fire (CUF) kennen. - De aandachtsgebieden van Tactical Fieldcare (TFC) kennen: • Organisatorische maatregelen kennen bij een incident alvorens hulpverlening kan beginnen.	- Catastrofale bloeding kunnen behandelen, luchtweg veilig kunnen stellen en een gewonde kunnen evacueren. - Kunnen uitvoeren van de organisatorische maatregel bij een incident conform TMT (Toestand, Melden en Triage).	HB 2-1352 , hoofdstuk 12; IK 2-22;

[2] Uitgangspunt m.b.t. de MBV-eisen Persoonlijk wapen is dat uitvoering van het praktijkgedeelte op een schietbaan plaatsvindt, dus gebruikmakend van scherpe munitie. Indien door een (tijdelijke) maatregel, regeling of afkondiging geen munitie voor MBV gereserveerd kan worden (prio's in toezeggingen van munitiesoorten bijvoorbeeld), wordt sterk geadviseerd gebruik te maken van een alternatief, zoals schietsimulatoren. Op deze wijze kunnen dan toch bepaalde vaardigheden getraind worden.

Onderwerp	Kennis	Vaardigheid	Norm
	• Kennis hebben van de gewondenmelding. • <C>ABCDE protocol kennen en de bijbehorende behandeling van de letsels, gericht op het stoppen van catastrofale bloedingen en het controleren en veiligstellen van vitale functies (luchtweg, ademhaling, circulatie en bewustzijn). • Een gewonde kunnen overdragen.	- Gewondenmelding kunnen doen conform W5H melding. - Kunnen verlenen van eerste hulp aan zichzelf of kameraden met inachtneming van het <C>ABCDE protocol totdat de hulpverlening wordt overgenomen. - Een gewonde kunnen overdragen met gebruik van het MIST-AT protocol.	STANAG 2122 Requirements for training in first-aid, emergency care in combat situations and basic hygiene for all military personnel; Eindtermen ZHKH NOTA DMG P/2011022335.
Brandprev/ bestrijding (praktijk en theorie)	Kennis hebben van: - Brandpreventie; - Alarmeringen en waarschuwingen; - Rapporteren/melden bijzonderheden; - Grondbeginselen van verbranding en brandfactoren; - Basisprincipes bij brandbestrijding; - Blusmethoden/-principes; - Welke handelingen verricht moeten worden bij het ontdekken van een brand; - De ontruimingsprocedure en hoe deze in grote lijnen verloopt; - Welke rol hij/zij heeft (kan hebben) bij een ontruiming; - Welke voorzieningen er in een gebouw kunnen zijn aangebracht om een ontruiming soepel te laten verlopen.	Effectief kunnen handelen bij het ontdekken van een brand: - Gebruik handblusmiddelen; - Gebruik blusdeken; - Deurprocedure.	HB 2-1352; VCZSK DOPS NLMF 164.1 DAMAGE CONTROL; Handboek Individual Common Core Skills (ICCS) CLSK.
Persoonlijke uitrusting	Kennis hebben van alle beschikbare persoonlijke uitrustingstukken.	De persoonlijke uitrusting kunnen controleren, onderhouden en gebruiken: - Op de juiste wijze in en uit elkaar kunnen zetten; - Omhangen en verplaatsen; - Af kunnen stellen.	HB 2-1352; Cfm. gestelde in voorschrift of IK van betreffend uitrustingsstuk.
CBRN (praktijk en theorie)	CBRN-incidenten kunnen herkennen. TIM Awareness. Kennis hebben van: - De toepassing van de operationele inhoud van de draagtas CBRN-masker; - De toepassing van de filterbus industriegas; - De persoonlijke CBRN-uitrusting; - De CBRN alarmsignalen en markeringen; - De veiligheidsregel; - De CBRN dress-states; - De uitwerkingsverschijnselen van chemische strijdmiddelen en kernwapenexplosies; - Verkleuringen van detectiepapier	- Het kunnen toepassen van de veiligheidsregel: naar aanleiding van het gebruikte strijdmiddel de onmiddellijke reactiedril of onmiddellijke ontsmettingsdril uitvoeren; - Op de juiste wijze kunnen alarmeren; - Het op aanwijzing uit kunnen voeren van de uitkleedprocedure CBRN beschermende kleding; - Drinken onder CBRN omstandigheden; - ZHKH kunnen toepassen bij vergiftiging met chemische strijdmiddelen.	JDP 3.8.3., Persoonlijke CBRN Bescherming; JDP 3.8.3.1. IK Persoonlijke CBRN Bescherming; ATP 3.8.1. Vol. III, CBRN Defence Standards for Education, Training and Evaluation.
SA/AAW (praktijk en theorie)	Kennis hebben van: - De Counter-IED doctrine - De Military Search doctrine - De dreiging bij SA-AAW - Target - Vijand - Omgeving - Veiligheidsprotocol bij aantreffen munitie/verdacht voorwerp/ongeval - De hoofd- en subgroepen van munitie	- Kunnen toepassen van het veiligheidsprotocol bij aantreffen munitie/verdacht voorwerp/ongeval; - Munitie kunnen herkennen aan de hand van de hoofd- en subgroepen; - Forensisch bewust handelen bij het aantreffen van verdachte objecten.	HB 5-1352 Deel 1, Deel C, H7, Ammunition Awareness; HB 5-1352 Deel 1, Deel C, H8, Search Aware; IK 5-137 Search Aware, Ammunition Awareness.

Onderwerp	Kennis	Vaardigheid	Norm
	- Procedures SA-AAW	- Kunnen uitvoeren van : • Person Search • Vehicle Search • Minimaliseringsmaatregelen • 5/20 meter check • Procedure oversteken kwetsbaar punt • Prikregels	
Mil Recht (theorie)	Kennis hebben van: - De elementaire beginselen voor het aanwenden van geweld, zoals o.m. vastgelegd in de IK 2- 27, Rules of Engagement en instructiekaarten geweldgebruik (soldier's cards); - De elementaire beginselen van het humanitair oorlogsrecht.		HB 2-1352; IK 2-8; IK 2-15; IK-2-27; STANAG 2449 (Training in the Law of Armed Conflict); VS 27-412.
MV/CAC (theorie)	Kennis hebben van: - Doel van Militaire Veiligheid; - Begrippen Militaire Veiligheid, OPSEC, Force Protection en Integrale Beveiliging; - Begrippen Te Beschermen Belang, risico en verlies/schade - Rollen binnen de beveiligingsorganisatie van Defensie; - Welke maatregelen getroffen dienen te worden om personeel, materieel en informatie te beveiligen in het kader van Militaire Veiligheid: • Personele beveiliging • Materiële beveiliging • Informatie beveiliging • Industrieveiligheid; - Basis beveiligingsmaatregelen: de 6 gouden regels; - Risico's en regelgeving gebruik sociale media; - Wat is een beveiligingsincident, herkenning en melding; - Omgaan met de media; - Hoe men in vijandelijk gevangenschap zijn/haar overlevingskansen zo groot mogelijk maakt en mogelijke schade aan de organisatie, opdracht en collega's minimaliseert.		Defensie Beveiligings Beleid (DBB) en Uitvoeringsbepalingen (UB'n); Aanwijzing SG A/973 (Richtlijnen gebruik sociale media); Aanwijzing SG A/978 (extern optreden); Richtlijnen en aanwijzingen van de OPCO's (CLAS, CLSK, CZSK, KMAR), CDC, DMO, MIVD en BS; IK 2-1251; HB 2-1352.
HPG (theorie)	- Kennen van de regels voor een goede persoonlijke hygiëne onder diverse omstandigheden. - Kennen van de regels voor een goede compound hygiëne. - Kennen van de wijze waarop ziekten zich verspreiden (de besmettingsketen). - Kennen van de preventieve maatregelen ter voorkoming van besmettelijke ziekten. - Preventieve maatregen tegen het oplopen van letsel veroorzaakt door warmte en koude kennen. - Kennen van de regels van transport hygiëne.		HB 2-1352, hoofdstuk 11; STANAG 2122 Requirements for training in first-aid, emergency care in combat situations and basic hygiene for all military personnel.

Tabel 2 Overzicht van het niveau van kennis en vaardigheden per MBV-onderwerp

COLT C7 & C8

Nr	Oefening	Schijf	Afstand	Aantal patr	Schiethouding	Normering
1	Groeperen	2x CSA op schoolschijf	100m	2 x 5	Lgost	Beide mtp'n constant en elke groep <15 cm
2	Groeperen en corrigeren	2x CSA op schoolschijf	100m	2 x 5	Lgost	Beide mtp'n constant en elke groep <15 cm en op/bij gewenst trefpunt
Indien onvoldoende oefening opnieuw schieten						
3	Jhvu	BS	100m	1 x 5	Lgost	4 treffers
4	Jhvu	BS	100m	1 x 5	Lgvh	3 treffers
5	Jhvu	BS	100m	1 x 5	Knost	4 treffers
6	Jhvu	BS	100m	1 x 5	Knvh	3 treffers
7	Jhvu	BS	100m	1 x 5	Stost	2 treffers
8	Jhvu	BS	100m	1 x 5	Stvh	2 treffers

Tabel 3 Eisen COLT C7 en C8

GLOCK

Nr	Oefening	Schijf	Afstand	Aantal patr	Schiethouding	Normering
1	Gewenning	1x Torso of RS	10m	1 x 5	Stvh	Geen
2	Groeperen	2x Torso of RS	10m	2 x 5	Stvh	Beide mtp'n constant op/bij gewenst trefpunt en elke groep <15 cm Ø
Indien onvoldoende oefening opnieuw schieten						
3	Jhvu	Torso of RS	15m	1 x 5	Stvh	3 treffers
4	Jhvu	Torso of RS	15m	1 x 5	Knvh	3 treffers
5	Jhvu	Torso of RS	15m	1 x 5	Lgvh	3 treffers
6	Jhvu	2x Torso of RS	15m	2 x 5	Vuvd	6 treffers
Opmerking: schutter moet zelfstandig herladen						

Tabel 4 Eisen pistool GLOCK

1.2. Militaire basiseisen (MBE)

1. De militair beschikt over voldoende fysieke, zintuiglijke en geestelijke vermogens en kan onder psychische druk presteren om algemeen te kunnen worden ingezet, onder alle omstandigheden, zonder dat dit tot een risico leidt voor de militair of de eenheid waartoe de militair behoort[3].

2. De militair is in staat in operationele omstandigheden gedurende langere tijd het gevechtstenue te dragen met, gedurende een beperkte periode, eventuele aanvullende persoonlijke beschermende uitrusting.

3. De militair is in staat om een persoonlijk vuurwapen te hanteren.

4. De militair is in staat op onregelmatige tijden te kunnen eten, werken en rusten en is in staat om in ploegendiensten te werken.

5. De militair is in staat gedurende 6 maanden qua voeding gebruik te maken van de standaard voeding, inclusief gevechts- en noodrantsoenen, zonder dat het uitblijven van een speciaal dieet schade voor de gezondheid oplevert of verminderde operationele inzetbaarheid tot gevolg heeft[4].

6. De militair is niet afhankelijk van medicatie en / of geneeskundige voorzieningen die risico of belasting voor de militair of zijn eenheid met zich meebrengt bij het functioneren onder operationele omstandigheden.

7. De militair is in staat een discontinuering van medicatie respectievelijk behandeling voor een chronische aandoening te kunnen overbruggen gedurende 30 dagen zonder dat dit voor de militair tot onomkeerbare schade voor de gezondheid leidt.

8. De militair heeft een gebit dat in zodanige toestand verkeert dat gedurende tenminste 6 maanden geen gebitsproblemen te verwachten zijn die van invloed kunnen zijn op de geschiktheid tot het uitvoeren van de opgelegde taken.

9. De militair heeft geen psychische of psychiatrische stoornissen of verslavingsziekten die zijn inzetbaarheid zouden kunnen beïnvloeden.

10. De militair is in staat tenminste 6 maanden in teamverband onder operationele omstandigheden over de gehele wereld te worden ingezet, zonder dat dit waarschijnlijk leidt tot een verhoogde kans op (blijvend) psychisch of somatische schade en / of disfunctioneren uitsluitend op grond van het feit dat de militair als zodanig is ingezet.

11. De militair beschikt over voldoende vooropleiding en / of intellectueel vermogen en over voldoende ontwikkeling om gedurende de loopbaan de benodigde opleidingen te kunnen afronden.

12. De militair is sociaal en communicatief gezien in staat in groepsverband onder operationele omstandigheden te functioneren.

[3] OPCO's hebben de mogelijkheid vormingsactiviteiten, waaronder ook grensverleggende activiteiten, uit te voeren teneinde personeel op niveau te krijgen v.w.b. deze basiseis. Voor de planning en verantwoorde uitvoering van dergelijke vormingsactiviteiten dienen de DO'n de juiste (bovenliggende) regelgeving en kennisinstanties te raadplegen.

[4] Zie ook nota ' Voedselverstrekking tijdens oefeningen' , nr. BS2014037841, d.d. 21-01-2015.

Hoofdstuk 2

Hygiëne en Preventieve Gezondheidszorg (HPG)

2.1. Algemeen

2.1.1. Hygiëne en Preventieve Gezondheidszorg (HPG)

HPG heeft tot doel het verbeteren en waarborgen van de gezondheid van de mens. Gezondheid wordt door de Wereld Gezondheids Organisatie van de Verenigde Naties omschreven als een toestand van lichamelijk, geestelijk en sociaal welzijn en niet slechts de afwezigheid van ziekte of gebrek. De mens staat midden in zijn omgeving en zijn gezondheid staat voortdurend bloot aan allerlei in- vloeden uit die omgeving. In militaire conflicten wordt slechts 20% van de hospitaalopnamen veroorzaakt door oorlogsverwondingen en maar liefst 80% door ziekte en ongevallen. Daarbovenop blijken grote aantallen militairen door ziekte verminderd inzetbaar, zonder dat deze ziekte ernstig genoeg is om hen in een hospitaal te behandelen.
Statistieken wijzen op vijf hoofdoorzaken voor dit (tijdelijk) verlies aan gevechtskracht:

- Klimatologische omstandigheden (hitte en koude);
- Bijtende of stekende insecten;
- Diarree;
- Verkeers- en sportongevallen;
- Slechte lichamelijke- en/of geestelijke conditie.

Door het nemen van een aantal eenvoudige en voor de hand liggende maatregelen kan het verlies aan gevechtskracht enorm worden teruggebracht. Dit zijn zowel maatregelen op hygiënisch alsook op preventief gezondheidszorggebied (=HPG). De hygiëne probeert de ziekmakende invloeden uit de omgeving tot een minimum te bepreken. De preventieve gezondheidszorg probeert de lichamelijke en geestelijke conditie te verbeteren om zo beter bestand te zijn tegen gezondheidsbedreigende invloeden. Vrijwel alle Nederlandse wetgeving, zoals op het gebied van voedselhygiëne en -veiligheid, water, radioactieve stoffen, straling en asbest, is tijdens militaire operaties gewoon van kracht.

2.1.2. HPG-pijlers

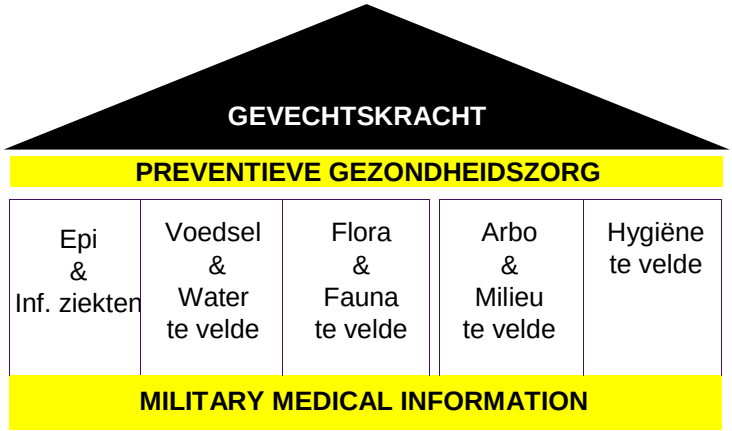

Figuur 2-1 HPG-pijlers

De vijf HPG-pijlers (disciplines) moeten voorkomen dat we ziek worden en zodoende de gevechtskracht (inzetbaarheid) intact houden. We kunnen ze als volgt indelen:

a. Epidemiologie te velde houdt zich bezig met het voorkomen van infectieziekten in het land van inzet maar ook van de eigen uitgezonden eenheid. Er wordt gekeken naar de soorten infectieziekten en klachten, hoe vaak ze voorkomen de verspreiding van die ziekten, en de menselijke weerstand en immuniteit tegen deze besmettelijke ziekten. Voorts wordt gekeken naar welke maatregelen genomen kunnen worden om de gezondheid van de militair te beschermen.
b. Veilig voedsel en schoon water zijn een absolute noodzaak voor een goede gezondheid.
c. Flora en fauna gaan in op de invloed van planten en dieren op onze gezondheid. De aandacht wordt hier vooral gericht op de zogenaamde vectorinfecties, op stekende en bijtende dieren en op zwerfdieren.
d. Bij de pijler "Arbo en milieu te velde" wordt aandacht besteed aan de gezondheidsbedreigingen van de omgeving waarin wij verblijven en werken, zoals o.a. warmte en koude, geluid, straling, asbest en fijnstof.

e. Hygiëne te velde behandelt, naast de persoonlijke hygiëne, de hygiëne van het legerings- en werkgebied en de afvalverwijdering. Het is ook belangrijk bij het voorkomen van insleep van insecten, bacteriën, vectoren en plantenmaterialen via schoeisel en kleding van de militair , maar ook via materieel en gebruiksvoorwerpen naar NLD. We noemen dit transport hygiëne.

2.2. Verspreiding van ziekten

2.2.1. Algemeen

Besmettelijke ziekten verspreiden zich volgens een vast schema. Dit schema wordt de besmettingsketen genoemd. De ziekte ontstaat ergens bij een bron en wordt via een besmettingsweg overgedragen aan een nieuwe bestemming.

a. Bron
   Er moet een besmettingsbron zijn. Dit kan een ziek mens of een ziek dier zijn. In sommige gevallen kunnen dit lichaamsvloeistoffen zijn of oppervlakken waarop deze aanwezig zijn. De ziekte kan ook afkomstig zijn van een drager: dat is een mens of dier die de verschijnselen van de ziekte (nog) heeft maar wel besmet is met de ziekteverwekkers.
b. Besmettingsweg
   De ziekteverwekkers leggen een bepaalde weg af van de bron naar de bestemming. Dit kan door direct contact, via de lucht, via het spijsverteringskanaal (oro-fecaal) of door een vector.
c. Bestemming
   De bestemming is de vatbare mens (of dier).

Figuur 2-2 De besmettingsketen

2.2.2. Preventie

Preventie tegen infectieziekten o.a. uit het verbreken van één of meerdere schakels van de besmettingsketen.

a. Schakel 1: Bron
   Deze schakel wordt verbroken door: het isoleren en het behandelen van de zieke (bijvoorbeeld in een isolatiegedeelte van een ziekenhuis) of door het op de juiste manier omgaan met stoffelijke resten van mensen die aan een besmettelijke ziekte zijn overleden en door het begraven of verbranden van kadavers. Het aanraken vermijden van mogelijk besmette oppervlakken. Besmette oppervlakken reinigen en desinfecteren. Het opsporen van dragers is zeer moeilijk.
b. Schakel2: Besmettingsweg
   Hoe deze schakel wordt verbroken, hangt af van de soort besmettelijke ziekte. Denk bijvoorbeeld aan handen wassen of het gebruiken van middelen om insectenbeten te voorkomen.
c. Schakel 3: Bestemming
   De derde schakel verbreken, betekent de mens (of dier) onvatbaar of minder vatbaar maken.

2.3. Weerstand en immuniteit

2.3.1. Weerstand

Ons lichaam heeft verschillende mogelijkheden om weerstand te bieden tegen ziekteverwekkers en andere schadelijke invloeden uit de omgeving. Er wordt onderscheid gemaakt in algemene en specifieke weerstand.

De algemene weerstand wordt gevormd door:

a. De huid en de slijmvliezen. Deze vormen een barrière tegen stof, vuil en (sommige) chemicaliën. Ook de meeste ziekteverwekkers kunnen niet door de huid of slijm- vliezen heendringen. Bovendien biedt de huid bescherming aan de onderliggende weefsels tegen mechanisch geweld. Daarnaast heeft de huid een belangrijke taak in de warmteregeling van ons lichaam;
b. De lichaamsvochten zoals slijm, zweet, maagzuur en traanvocht. Deze bevatten stoffen die ziekteverwekkers doden of in hun groei belemmeren;
c. De witte bloedlichaampjes. Deze hebben een taak bij het onschadelijk maken en opruimen van ziekteverwekkers;
d. De normaal aanwezige bacteriën. Deze zijn in zo'n ruime mate aanwezig, dat daardoor de leefomstandigheden voor ziekteverwekkende bacteriën minder gunstig zijn. U kunt een goede algemene weerstand opbouwen door uw conditie op peil te houden met voldoende lichaamsbeweging, tijdig rustmomenten te houden, voldoende te slapen en door een gezond eetpatroon met voldoende verse voeding. Ook het nalaten van slechte gewoonten draagt bij aan goede weerstand. Voorbeelden

van slechte gewoonten zijn roken, onregelmatig of te veel (vet, suikeronderhoudend) eten of veel alcoholgebruik.

Wanneer ziekteverwekkers toch kans hebben gezien het lichaam binnen te dringen, dan heeft het lichaam nog een verdedigingsstelsel om hen onschadelijk te maken. Dit verdedigingsstelsel is het zogeheten immuunsysteem. Het immuunsysteem kan antistoffen produceren.
Elke antistof is slechts tegen één bepaalde ziekteverwekker gericht. We spreken dan ook van specifieke weerstand of immuniteit. Zo geeft bijvoorbeeld immuniteit tegen de bof geen immuniteit tegen mazelen. De aanmaak van de antistoffen komt meestal pas na zeven à tien dagen na contact met de ziekteverwekker op gang en bij dit eerste contact worden we dan ook nog gewoon ziek! In de loop van ons leven bouwen we echter zo onze weerstand op.

2.3.2. Immunisatie

Immuniseren is het onvatbaar of minder vatbaar maken voor een bepaalde ziekte. Bij de actieve immunisatie wordt dit bereikt door kleine hoeveelheden, kunstmatig verzwakte of gedode ziekteverwekkers (het zogenaamde vaccin) in te spuiten. Het lichaam reageert dan alsof er een ziekteaanval komt. Het immuunsysteem begint met alle kracht antistoffen te maken, die de schijnaanval opruimen. Het lichaam maakt als het ware een miniziekte door. De actieve immunisatie heeft als nadeel dat de weerstand pas na zeven à tien dagen wordt opgebouwd, maar heeft als voordeel de langdurige, veelal jarenlange bescherming. Bij de passieve immunisatie worden kant en klare antistoffen ingespoten. Deze vorm van immunisatie heeft als voordeel dat de bescherming onmiddellijk werkt, maar heeft als nadeel de veelal korte beschermingsduur.
Als gedurende de periode van mogelijke besmetting preventief medicamenten moeten worden gebruikt om ziekteontwikkeling tegen te gaan, zoals b.v. tegen malaria in tropische gebieden, dan spreken we over chemoprofylaxe.

Defensie speelt een rol in het op peil houden en verhogen van uw weerstand. Vaccinaties worden voor de bescherming van militairen zelfs zo belangrijk geacht, dat ze bij wet verplicht zijn verklaard, de Wet Immunisatie Militairen.
Het militaire basispakket vaccinaties bestaat uit:
- DTP (Difterie, Tetanus, Polio);
- BMR (Bof, Mazelen, Rode hond);
- Hepatitis A en B.

Afhankelijk van het inzetgebied kunt u bovendien nog aanvullend gevaccineerd worden tegen ziekten die daar ter plaatse voorkomen of wordt aan u chemoprofylaxe verstrekt.

2.4. Infectieziekten

2.4.1. Algemeen

De infectieziekten kunnen worden ingedeeld in vier groepen, afhankelijk van de manier waarop zij van mens op mens worden overgedragen.

a. Groep1: **Contactinfecties**
   De ziekteverwekkers gaan door lichaamscontact of door gezamenlijk gebruik van een voorwerp (bijvoorbeeld kleding, scheergerei) van de één op de ander over.
b. Groep 2: **Luchtinfecties**
   De ziekteverwekkers verplaatsen zich met stof- en aërosoldeeltjes door de lucht.
c. Groep 3: **Oro-fecale infecties**
   De besmetting vindt meestal plaats doordat de ziekteverwekkers via de mond van het slachtoffer zijn maagdarmkanaal bereiken.
d. Groep 4: **Vectorinfecties**
   Vectoren (bijtende of stekende insecten) brengen de ziekteverwekkers afkomstig uit het bloed van de één over naar het bloed van de ander.

2.4.2. Contactinfecties

1. Algemeen
   Er bestaan veel soorten contactinfecties. Zij kunnen worden overgedragen door contact met:
   a. Mensen;
   b. Water;
   c. Aarde;
   d. Dieren.

Figuur 2-3 Contactinfecties

2. Ziekten overgedragen door contact met mensen
   a. Besmettelijke huidziekten
      Besmettelijke huidziekten kunnen behalve door lichaamscontact ook door o.a. gezamenlijk gebruik van kleding, handdoeken en scheergerei worden overgebracht. Over het algemeen komen besmettelijke huidziekten vaker voor in warme, vochtige gebieden, bij een slechte persoonlijke hygiëne en bij een slechte algemene weerstand.

   b. Seksueel Overdraagbare Aandoeningen
      - Algemeen
        Omdat de ziekteverwekkers meestal tijdens seksueel contact met een besmet persoon worden overgebracht, noemt men deze contactinfecties ook wel 'seksueel overdraagbare aandoeningen' (soa's). Er zijn zo'n tien verschillende soorten soa's, waaronder gonorroe (druiper), chlamydia, aids, herpes, hepatitis B en schaamluis.
      - Klachten
        De volgende verschijnselen kunnen wijzen op een soa:
        - Zweertjes of wratten op de penis, vagina, schaamlippen of anus;
        - Pijn bij plassen of pij in de anus;
        - (ongebruikelijke) Afscheiding uit de penis, anus of vagina;
        - Jeuk in het schaamhaar;
        - Geelzucht.

      Niet iedereen merkt dat hij of zij besmet is; vooral vrouwen hebben soms weinig of geen klachten van een soa. Met name besmetting met het Hiv-virus (de verwekker van aids) of het hepatitis B virus kan lang onopgemerkt blijven, terwijl de betrokkenen wél besmettelijk is voor anderen bij geslachtsverkeer.
      - Besmettingswijze
        De ziekteverwekkers (bacteriën of virussen) bevinden zich op en in de slijmvliezen. Slijmvliezen treft men aan op de penis, in de vagina, in de anus, in de mond, in de neus en in de ogen. Al deze lichaamsdelen kunnen dus bij de besmetting worden aangetast. U kunt soa's krijgen door te vrijen met iemand die besmet is, waarbij contact optreedt tussen mond, anus, penis of vagina. Schaamluizen kunnen zich al verspreiden als mensen bloot tegen elkaar aan liggen of via het beddengoed.
      - Sommige soa's hebben ernstige gevolgen als ze niet op tijd behandeld worden. Bij mannen kan een soa bijvoorbeeld zaadbalontsteking of een prostaatontsteking veroorzaken. Bij vrouwen kan een ontsteking van de eileiders of de eierstokken het gevolg zijn. Ontstekingen kunnen koorts, pijn en een ziek gevoel veroorzaken. Op langere termijn kan onvruchtbaarheid het gevolg zijn. De meeste soa's zijn goed te behandelen.
      - Preventie
        Het is van belang dat u meteen naar de arts gaat als u klachten heeft die wijzen op een soa. Ook als u onveilig gevreeën heeft met iemand die mogelijk besmet is moet u naar de arts gaan. De gevolgen van een soa kunnen immers ernstig zijn. Bovendien kunt u anderen besmetten. Een soa gaat zelden vanzelf over, ook al zijn de klachten verdwenen. Door veilig te vrijen kunt u besmetting voorkomen. Voor de meeste soa's geldt dat knuffelen, (tong)zoenen, strelen, tegen elkaar aanliggen of elkaar met de hand bevredigen veilig is. Het is niet veilig om elkaar met de mond te bevredigen. U moet dan voorkomen dat u sperma of (menstruatie)bloed binnenkrijgt. Bij vormen van vrijen waarbij de penis in aanraking komt met de mond, vagina of anus, moet altijd een condoom gebruikt worden.
        Condooms geven bescherming omdat virussen en bacteriën er niet doorheen kunnen. Natuurlijk kunt u zonder bescherming vrijen met uw vaste partner als u zeker weet dat u beiden niet met een soa besmet bent.

3. Ziekten overgedragen door contact met water
   a. Algemeen
      Wormen en bacteriën uit water kunnen een bron van besmetting zijn en ziekten veroorzaken, zoals b.v. de ziekte van Weil, een bacterie die via kleine wondjes ons lichaam binnen kan dringen en in tropische gebieden Bilharzia, en worm waarvan de larve onze huid kan doorboren.
   b. Klachten
      De verschijnselen zijn vaak algemeen van aard: hoofdpijn, spierpijn, koorts, misselijkheid, geelzucht en soms bloed in de urine.
   c. Besmettingswijze
      De besmetting ontstaat door drinken van, zwemmen in of wassen en tanden poetsen met water dat is besmet door de urine van ratten. Ook andere dieren zoals varkens, honden en katten kunnen het water hebben besmet.
   d. Preventie
      - Contact met (besmet) oppervlaktewater vermijden (geen pootje baden);
      - Bestrijden van ratten;
      - Weren van honden en katten.

4. Ziekten overgedragen door contact met aarde
   a. Algemeen
      De bekendste ziekten die worden overgedragen door aarde zijn tetanus en gasgangreen en in tropische gebieden ook de mijnworm, waarvan de larve door de huid kan dringen.
   b. Klachten
      Bij tetanus ontstaan spierkrampen, vooral in de kauwspieren, de aangezichtsspieren en tenslotte ook in de romp- en ledemaatspieren. Bij gasgangreen ontstaat er een infectie van het onderhuidse weefsel waarin gas zich ophoopt.
   c. Besmettingswijze
      De ziekten worden overgedragen door een bacterie die voorkomt in aarde en afval. Wanneer de bacterie terechtkomt in wonden (vooral in rafelige wonden veroorzaakt door (hout)splinters, scherven of door het trappen in een roestige spijker), ontstaan er klachten.
   d. Preventie
      - Zorg voor een goede wondverzorging;
      - Loop in tropische gebieden niet op blote voeten.

5. Ziekten overgedragen door contact met dieren
   a. Algemeen
      Er zijn verschillende ziekten die worden overgedragen door dieren. De gevaarlijkste is hondsdolheid (rabiës).
   b. Klachten/verschijnselen zijn achtereenvolgens:
      - Irritatie en een dof gevoel rond de wond met algemene ziekteklachten en koorts;
      - Depressiviteit, angstgevoelens, lichtgeraakt, soms een hese stem en slik-moeilijkheden, speekselvloed;
      - Overgevoeligheid voor licht, verkramping van de slikspieren (vooral bij het drinken van water), bewegingsdrang en koorts;
      - Verlammingsverschijnselen, bewusteloosheid en dood door verlamming van de ademhalingsspieren of hartstilstand.
   c. Besmettingswijze
      Hondsdolheid wordt veroorzaakt door een virus dat wordt verspreid via het speeksel van besmette zoogdieren (o.a. honden, katten, apen en vleermuizen). Met rabiës besmette dieren zijn niet altijd te herkennen, sommige dieren dragen het virus bij zich zonder er zichtbaar last van te hebben. Het is verdacht als een dier agressief en onrustig is.
   d. Preventie
      - Vermijd krabben, likken en beten van zoogdieren en het aanraken van dode dieren in gebieden waar hondsdolheid voorkomt;
      - Direct (laten) behandelen bij een beet, krab of lik van een mogelijk besmet dier. Maak de wond goed schoon met water en zeep en ontsmet deze met Betadine of alcohol 70%. Zoek daarna zo snel mogelijk medische hulp. Ook als men tegen rabiës is gevaccineerd is het verstandig om dit te melden bij een arts.

2.4.3. Luchtinfecties

1. Algemeen
   Voorbeelden van luchtweginfecties zijn: gewone verkoudheid, keelontsteking (angina), griep (influenza), longontsteking, bof, mazelen, kinkhoest, rode hond, difterie, longtuberculose (TBC) en hersenvliesontsteking (meningitis). Deze laatste ziekte wordt in de volksmond ook wel met 'nekkramp' aangeduid.

Figuur 2-4 Luchtinfecties

2. Klachten
   De meeste klachten zijn algemeen van aard: koorts, hoofdpijn, spierpijn, gewrichtspijn, misselijkheid en braken. Soms bestaan er specifieke klachten, Zo kan iemand met hersenvliesontsteking nekstijfheid hebben. Iemand met longtuberculose kan langdurig hoesten met soms opgeven van bloed maar ook besmet zijn zonder klachten. Daarom is het van belang dat u zich, na zes à acht weken op TBC laat testen indien u langer dan dertig dagen in een uitzendgebied bent geweest waar veel longtuberculose voorkomt.

3. Besmettingswijze
   De ziekteverwekkers die luchtinfecties veroorzaken, komen voor in mensen en/of dieren. Ze verplaatsen zich met stof- en druppeldeeltjes door de lucht. Wanneer iemand spreekt, maar met name bij hoesten en niezen, worden vele duizenden speeksel- en slijmdruppeltjes, met daarin talloze ziekteverwekkers in de omringende lucht geslingerd. De kleinste druppeltjes blijven enige tijd in de lucht zweven en kunnen door een nieuw slachtoffer worden ingeademd. Luchtinfecties worden gemakkelijk verspreid op plaatsen waar veel mensen zich dicht op elkaar bevinden zoals o.a. bioscopen, disco's, legeringskamers, kantoren, bussen en treinen.

4. Preventie
   Door de volgende maatregelen te treffen verkleint u de kans op het krijgen van een luchtinfectie:
   a. Zorg voor een goede weerstand (voldoende slaap, goed eten en drinken);
   b. Maak gebruik van een zakdoek bij hoesten of niezen;
   c. Ventileer woon- en werkruimtes. Per legeringskamer moet 's nachts, zomer en winter een raam minstens 30 cm openstaan. Ruimtes waarin wordt gewerkt of vergaderd, moeten goed worden geventileerd. Het rookverbod moet worden gehandhaafd. Wanneer een ventilatiesysteem is aangebracht is het verboden daar zelf wijzigingen in aan te brengen, zoals het dichtstoppen van uitstroomopeningen;
   d. Bestrijd stof in woon- en werkruimtes. Vloer(kleden), beddengoed en kleding bevatten veel stof dat vol zit met ziekteverwekkers. Stof wordt op de volgende manier bestreden:
      - Zet bij het schoonmaken de ramen wijd open;
      - Neem vloeren, meubilair en andere voorwerpen dagelijks vochtig af;
      - Klop kleden en matten wekelijks buiten uit; regelmatig goed stofzuigen is een alternatief;
      - Klop dekbedden en kussens wekelijks buiten uit.

Figuur 2-5 Luchtinfecties

2.4.4. Oro-fecale infecties

1. Algemeen
   Oro-fecale infecties (via mond en ontlasting) kunnen ernstige ziekten veroorzaken met diarree als opvallend verschijnsel. Voorbeelden zijn o.a. tyfus, paratyfus en dysenterie (bloeddiarree). Ook hepatitis A (besmettelijke geelzucht) en worminfecties worden zo overgebracht. De ziekteverwekkers die oro-fecale infecties veroorzaken, komen in groten getale voor in het maagdarmkanaal van zieken of dragers. Met de ontlasting, urine of braaksel verlaten deze ziekteverwekkers het lichaam.

Figuur 2-6 Oro-fecale infecties

2. Klachten
   De klachten zijn vaak algemeen van aard: koorts, misselijkheid, verlies van eetlust, vage buikklachten, diarree en vaak langdurig aanhoudende vermoeidheid.
   Daarnaast zijn er een aantal specifieke klachten:
   Bij hepatitis A treedt geelzucht op, bij worminfecties zijn wormen vanuit de anus zichtbaar.

3. Besmettingswijze
   a. Via water
      Daar ontlasting vaak direct of via de riolering op het oppervlaktewater wordt geloosd, is water één van de besmettingsbronnen. Besmetting kan plaatsvinden door:
      - Het drinken van ongezuiverd water;
      - Het ongewild binnenkrijgen van water bij baden, douchen of zwemmen;
      - Het eten van groenten en fruit dat met besmet water is besproeid of gewassen;
      - Het gebruik van pannen en bestek dat met besmet water is afgewassen.
   b. Via aarde
      De aarde kan besmet zijn doordat menselijke ontlasting als mest is gebruikt of doordat ontlasting en urine daar ongewild is terechtgekomen.
   c. Via ongedierte
      Vliegen, maar ook ratten en kakkerlakken die in aanraking komen met ontlasting, verspreiden ziekteverwekkers. Zij bewegen zich snel van de ene naar de andere plaats en brengen zo een besmetting over.
   d. Via voedsel
      Voedsel is een belangrijke verspreider van ziekteverwekkers. Voedsel hoeft niet altijd van buitenaf te zijn besmet. Zo kunnen eieren van een paratyfus lijdende eenden deze ziekteverwekkers bevatten en kan rundvlees met lintworm zijn besmet.
   e. Via de handen
      De handen worden besmet na gebruik van toilet, latrine e.d. maar ook door het aanraken van besmette voorwerpen zoals bijvoorbeeld deurknoppen, handdoeken en kranen.

4. Preventie
   a. Was de handen.
   b. Gebruik uitsluitend goedgekeurd water.
   c. Pas de regels van de voedingshygiëne toe.
   d. Gebruik altijd uw eigen bord, bestek en veldfles.
   e. Neem maatregelen tegen vliegen en ander ongedierte.
   f. Verwijder al het afval op de voorgeschreven manier, vooral ontlasting en urine.

   Daarnaast wordt u tegen een aantal ziekten gevaccineerd.

5. Oorzaken van diarree
   a. Voedselvergiftiging/ -infectie
      Voedselvergiftiging is eigenlijk geen oro-fecale infectie. Niet de levende ziekteverwekkers maar hun giftige uitscheidingsproducten (toxinen) komen in het lichaam terecht. Levensmiddelen die onder (te) warme omstandigheden of gedurende een te lange tijd worden bewaard, vormen een goede voedingsbodem voor bacteriën. Vooral rauw vlees, rauwe kip en eieren zijn bronnen van voedselvergiftiging. Salmonella en Campylobacter bacteriën veroorzaken de meeste voedselvergiftigingen in Europa. Door verhitting van bedorven voedsel boven de 60 graden Celsius worden in de meeste gevallen de bacteriën gedood, maar in sommige gevallen blijven hun giftige uitscheidingsproducten aanwezig. Wanneer dit gif in het maagdarmkanaal terechtkomt, veroorzaakt het diarree.
   b. 'Gewone'diarree
      Diarree kan meerdere oorzaken hebben. Een plotseling optredende diarree zonder bijkomende verschijnselen en klachten, bijvoorbeeld reizigersdiarree, gaat vaak in drie tot vier dagen vanzelf over. In veel gevallen is de oorzaak het nuttigen van lokale voeding en onvoldoende (persoonlijke) hygiëne waarbij ook klimaatsverandering en / of stres een bijdrage leveren. Meldt u zich gedurende een uitzending of inzet echter altijd bij een arts, zodat bij besmettelijkheid de juiste maatregelen kunnen worden genomen.
   c. 'Ernstige' diarree
      Ernstiger zijn vormen van diarree die langer dan drie of vier dagen duren en die gepaard gaan met koorts, braken, hevige buikpijn, slijm of bloed bij de ontlasting of steeds terugkerende diarree. Ook in deze gevallen dient u zich onder behandeling van de arts te stellen.

   Opmerking: Wanneer u diarree hebt moet u ervoor zorgen voldoende vocht en voedingsstoffen binnen te krijgen. Drink veel water en/of ontvette bouillon of Oral Rehydration Solution (ORS) een oplossing van zout en suiker in water. Voorkom uitdrogen door de tenminste twee tot drie liter vocht per dag te drinken (of meer indien de omstandigheden extremer zijn)!

2.4.5. Vectorinfecties

Figuur 2-7 Vectorinfecties.

1. Algemeen
   Vectorinfecties worden overgebracht door bloedzuigende insecten en/of spinachtigen (vectoren), zoals muggen, vliegen, mijten, teken, luizen en vlooien. Deze insecten en/of spinachtigen hebben in hun ontwikkelingscyclus een bloedmaaltijd nodig, waarbij zij ziekteverwekkers die zich in het bloed van een besmet mens bevinden met een volgende bloedmaaltijd overbrengen op een gezond mens. Voorbeelden van vectorinfecties zijn Lyme, malaria, gele koorts, Dengue, vlektyfus, Leishmania en pest. Lyme wordt veroorzaakt door een bacterie waarmee een groot deel van de teken in Nederland zijn besmet. De overige hierboven genoemde vectorinfecties komen vooralsnog in Nederland niet voor.

2. Ziekten met hoge koorts
   Hieronder vallen onder andere gele koorts en knokkelkoorts. Ze worden veroorzaakt door een virus dat overgebracht wordt door een muggenbeet. Het belangrijkste verschijnsel is acute hoge koorts. Stel u bij plotselinge hoge koorts direct onder behandeling van een arts.

3. Leishmaniasis
   Leishmaniasis wordt veroorzaakt door een parasiet die wordt overgebracht door de beet van een zandvliegje, een muggensoort. De meest voorkomende vorm is die warbij je huidafwijkingen krijgt. De verschijnselen zijn zweren op de huid, die moeilijk genezen. Laat zweertjes op de huid die slecht genezen altijd nakijken door een arts. Het is mogelijk dat u tot één jaar na een beet deze verschijnselen krijgt.

4. Preventie
   Vectorinfecties kunnen het best worden voorkomen door het breken van de tweede schakel van de besmettingsketen (de besmettingsweg):

   a. Roei (indien mogelijk!) de broedplaatsen van insecten uit;
   b. Behandel de daarvoor in aanmerking komende plaatsen met een insectendodend middel;
   c. Sluit uw kleding (mouwen omlaag, handschoenen aan, enzovoort) of draag de u, in voorkomend geval verstrekte geïmpregneerde kleding;
   d. Gebruik geïmpregneerde kleding (missieafhankelijk!);
   e. Gebruik geïmpregneerde horren en klamboes (missieafhankelijk!);
   f. Schakel de HPG functionaris in;
   g. Gebruik een insectenwerend middel op de huid (missieafhankelijk). Volg de aanwijzingen op de verpakking op;
   h. Neem de malariapillen in wanneer deze worden voorgeschreven;
   i. Neem maatregelen tegen luizen (hoofdluis, schaamluis, kleerluis) en vlooien:
      - Oud het lichaam schoon;
      - Bestrijd stof;
      - Laat kleding geregeld wassen om luizen en neten (luizeneieren) te verwijderen;
      - Was, als er geen wasserij is, zelf uw ondergoed in open water of wasbakje. Spoel zorgvuldig na om de zeepresten te verwijderen;
      - Verschoon uw lakens en sloop of lakenzak van de slaapzak (indien in gebruik) minimaal eenmaal per week;
      - Gebruik geen nachtleger of kleding van anderen;
      - Vermijd lichamelijk contact;
      - Volg medische adviezen op (gebruik in voorkomend geval de voorgeschreven poeder, crème, lotion of shampoo);
      - Houd geen honden en katten of andere dieren in een militaire samenleving;
      - Meld elke tekenbeet bij de geneeskundige dienst.

2.5. Omgaan met voedsel & (drink)water

2.5.1. Omgaan met voedsel

1. Algemeen
   Door onjuiste, onhygiënische gewoonten kan het voedsel besmet raken met ziekteverwekkers. Deze ziekteverwekkers en hun giftige uitscheidingsproducten kunnen ernstige oro-fecale infecties, voedselvergiftiging en eventueel bijkomende complicaties veroorzaken.
   Er kan iets misgaan met het voedsel door onhygiënische praktijken tijdens de productie, het transport, het bewaren, het bereiden, het opdienen en het eten ervan.

   Daarom geldt onder alle omstandigheden:
   a. Let erop dat producten die koel bewaard moeten worden ook daadwerkelijk koel staan;
   b. Was voor het omgaan met voedsel uw handen;
   c. Zorg ervoor dat alle voorwerpen die met voedsel in aanmerking komen schoon zijn;
   d. Pas op met blikconserven, gebruik de inhoud van bolstaande of lekkende blikken niet, maak niet alle blikken tegelijk open en bewaar geen restjes in blikken;
   e. Eet niet lokaal tenzij dit door Defensie is aangegeven. Eet nooit rauw vlees, rauwe kip, rauwe vis, rauwe zuivelproducten of rauwe eieren. Deze rauwe voedingsmiddelen kunnen besmet zijn met ziekteverwekkers. Overtuig u ervan dat vlees, kip en vis goed gaar zijn en dat eieren volledig hardgekookt zijn. Door een goede verhitting worden de meeste ziekteverwekkers gedood;
   f. Was en schil voor consumptie;
   g. Eet geen rauwe groenten of fruit dat niet geschild kan worden, tenzij door Defensie verstrekt;
   h. Eet voeding indien het boven de 60 graden Celsius is. Bewaar voedsel niet onnodig lang voor het opgegeten wordt, omdat ziekteverwekkers zich snel vermenigvuldigen bij temperaturen tussen de 4 en 60 graden Celsius;
   i. Ruim kruimels en voedselresten op, bewaar geen etensresten.

2. Afwassen
   a. Voorwerpen die met voedsel in aanraking zijn geweest, moeten worden afgewassen met behulp van heet water en een afwasmiddel;
   b. Onder operationele omstandigheden zijn daartoe adequate voorzieningen aanwezig;
   c. Tijdens oefeningen wordt gebruik gemaakt van disposable materiaal.

2.5.2. Het gevechtsrantsoen

1. Algemeen
   a. Het gevechtsrantsoen bestaat uit goed uitgebalanceerde voeding en bevat alle belangrijke voedingsstoffen, die nodig zijn om een goede prestatie te kunnen leveren. Het is onderverdeeld in een ontbijt/lunch component en blikken die de warme maaltijd bevatten. Bij de ontbijt/lunch component zijn meer keuzemogelijkheden dan bij de warme maaltijd. De samenstelling is gebaseerd op de behoefte van (lichamelijk actieve) militairen (mannen en vrouwen). Het is belangrijk dat u zoveel mogelijk, liefst alles, van het gevechtsrantsoen opeet zodat u voldoende voedingsstoffen binnen krijgt.
   b. Het niet eten van een ontbijt of een warme maaltijd moet vermeden worden, omdat dit een negatieve invloed heeft op de gezondheid en het prestatievermogen;
   c. Vervang voedingsmiddelen uit het gevechtsrantsoen niet door eigen voedingsmiddelen. Deze zijn vaak wel energierijk, maar bevatten veel minder belangrijke voedingsstoffen, waardoor er een tekort kan ontstaan aan bijvoorbeeld vitaminen en mineralen;
   d. Er bestaan aangepaste gevechtsrantsoenen voor diverse klimatologische omstandigheden.

2. Gebruik gevechtsrantsoen
   Bij extreem koud of warm weer is het nog belangrijker dat u voldoende eet en drinkt. Als dit niet gebeurd kunnen er koude- of warmteletsels ontstaan, wat kan leiden tot bewusteloosheid en zelfs levensbedreigend kan zijn. Hierna volgen een aantal voorbeelden van situaties die onder operationele omstandigheden voor kunnen komen, waarbij wordt aangegeven welk bestanddeel van het gevechtsrantsoen dan belangrijk is om te gebruiken.
   a. Een rustmoment **voor** een zware inspanning waarbij voldoende tijd beschikbaar is:
      - Drink ruim voldoende. Bereid wat warms, bijvoorbeeld in de vorm van chocolademelk, dit bevat vocht en koolhydraten;
      - Eet voldoende, bijvoorbeeld biscuits met beleg of een snack. Eet geen grote hoeveelheden vlak voor een zware inspanning, dit kan buikpijn veroorzaken en zorgt ervoor dat er minder bloed naar de spieren gaat.
   b. Een rustmoment **voor** een zware inspanning waarbij weinig tijd beschikbaar is of onbekend is hoeveel tijd beschikbaar is:
      - Zorg ervoor dat u in elk geval voldoende drinkt, bijvoorbeeld in de vorm van limonade of water;
      - Eet kleine hoeveelheden, bijvoorbeeld biscuits of snack, verspreid over de tijd. U krijgt dan energie binnen, maar u kunt ook elk moment aan de volgende opdracht beginnen.
   c. Een rustmoment **na** een zware inspanning waarbij voldoende tijd beschikbaar is:
      - Na inspanning is het belangrijk om de voorraad koolhydraten en de hoeveelheid vocht in het lichaam weer snel aan te vullen;
      - Drink veel, maak wat warms klaar in de vorm van chocolademelk, dit bevat zowel koolhydraten als vocht;
      - Eet eventueel een warme maaltijd.
   d. Een rustmoment **na** een zware inspanning waarbij weinig tijd beschikbaar is of onbekend is hoeveel tijd beschikbaar is:
      - Drink veel, bijvoorbeeld in de vorm van limonade, dit is snel klaar en levert zowel vocht als koolhydraten;
      - Eet daarna biscuits (met zoet beleg) of een snack, bijvoorbeeld in de vorm van chocola.
   e. Bij het krijgen van een flauw gevoel tijdens een zware inspanning:
      - Eet een snelle snack, bijvoorbeeld een paar snoepjes of een dextrosetablet;
      - Drink wat beschikbaar is, bijvoorbeeld water, of eerder bereide limonade.
   f. Bij het krijgen van een flauw gevoel bij warm weer:
      - Bereid bouillonpoeder of soep, zodat vocht en zouten in het lichaam aangevuld worden.
   g. Bij het krijgen van een flauw gevoel bij koud weer:
      - Ook bij koudweer is aan het aan te bevelen bouillon of soep te bereiden. Drink verder voldoende en eet een snack om wat extra energie te krijgen;
      - Bereid zo mogelijk warm water voor de volgende ochtend, indien u beschikt over een thermosfles.
   h. `s Avonds:
      - Gebruik de warme maaltijd;
      - Vlak voor het slapen is het, vooral met koud weer, verstandig om wat warms te drinken, bijvoorbeeld thee of chocolademelk, zodat u het wat warmer krijgt. Er zijn speciale koud-weer rantsoenen, waarbij ook rekening gehouden is met mogelijke bevriezing van rantsoen. Deze bevatten ook extra calorieën.

2.5.3. Omgaan met (drink)water

1. Water afkomstig van een militair watertappunt
   Water is een belangrijke verspreider van ziekteverwekkers. Daarom moet u uitsluitend officieel goedgekeurd drinkwater gebruiken. Buiten NLD kan water afkomstig van een militair watertappunt (MDI, Minimodu, Kärcher) indien op de juiste wijze gecontroleerd gebruikt worden als, veilig water. Wanneer er zich geen watertappunt in de nabije omgeving bevindt, zal er water worden aangevoerd met waterwagens en/of waterjerrycans. Al het andere water wat u tegenkomt moet u als onveilig en schadelijk voor de gezondheid beschouwen.

2. Het zelf bereiden van drinkwater
   In noodsituaties kan het noodzakelijk zijn om zelf water te zuiveren. Uiterste zorgvuldigheid is daarbij geboden. Wanneer uw water uit de natuur gebruikt, moet u eerst filteren. Gebruikbij voorkeur stromend water. Laat het door een schone zakdoek of handdoek lopen. Ook kunt u water een tijd in een blik of emmer laten staan, waardoor de grootste deeltjes zullen bezinken. Wanneer het water gefilterd en dus helder is, moeten de ziekteverwekkers nog worden gedood. Breng het water aan de kook en laat het dan nog één minuut goed doorkoken. De ziekteverwekkers worden op deze wijze gedood. Laat het water afgedekt afkoelen. Na het gebruik van nucleaire en/of chemische strijdmiddelen is al het oppervlakte water onbruikbaar. Ook grondwater is dan onbruikbaar.

2.6. Flora en fauna

2.6.1. Algemeen

Flora (bomen en planten) en fauna (dierenwereld) kunnen ziekten overbrengen. In Nederland dient men dan o.a. te denken aan (muskus)ratten of vogels die open (zwem)water kunnen besmetten en daardoor de ziekte van Weil of jeukende huidafwijkingen kunnen veroorzaken.
In het buitenland is er vaak andere flora en fauna, die onze gezondheid kunnen bedreigen. Aanraking met planten kunnen allergische reacties veroorzaken op de huid. Ook kunnen ziekten worden overgebracht door insecten en/of spinachtigen, die kunnen bijten en/of steken (vectoren; zie ook bij vectorinfecties).

2.6.2. Spinnen, schorpioenen en slangen

1. Spinnenbeten
   In het buitenland komen giftige spinnen voor. Deze huizen vaak in donkere, vochtige plaatsen. Mocht u gebeten zijn of worden door een spin, neem dan onmiddellijk contact op met de arts. Deze zal de beet verder behandelen.
2. Schorpioenensteken
   In het buitenland komen schorpioenen voor. Het merendeel is giftig, maar niet dodelijk. Ze zijn schuw en vaak 's nachts actief. Mocht u gestoken worden door een schorpioen, stel u onmiddellijk onder behandeling van een arts, die dan deze steek verder zal behandelen.
3. Slangenbeten
   Zowel in Nederland alsook in het buitenland komen giftige slangen voor. Omdat ze koudbloedig zijn, liggen ze vaak overdag te rusten op warme of hete plekken. Ze worden agressief (territoriumverdediging!) als er iemand bij hen in de buurt komt. Wanneer u bent gebeten door een slang:
   - Zorg dan voor wondbehandeling;
   - Immobiliseer betreffende lichaamsdeel en leg boven de wond een drukkend verband aan;
   - Stel u onmiddellijk onder behandeling van de arts.

2.6.3. werfdieren en loslopend vee

1. Veelal opereert Defensie tijdens missies in gebieden, waar de hygiëne niet vergelijkbaar is met de standaard in Nederland. U kunt daar te maken krijgen met zwerfdieren en al dan niet loslopend vee. Er bestaat een grote kans dat deze zijn besmet met (overdraagbare) ziekten, zoals:
   - Rabiës (hondsdolheid), overgedragen door een met virus besmet speeksel, aanwezig bij zieke (hondsdolle) honden, katten, apen en/of vleermuizen;
   - Leishmaniasis, overgedragen door een mug (zandvlieg), aanwezig op honden, katten en/of (woestijn)marmotten;
   - Pest, overgedragen door vlooien, aanwezig op knaagdieren, meestal ratten.
   - Q-koorts, brucellose, overgedragen door vee of gebruik van (rauwe) melk. Ook kan vee drager zijn van teken, welke diverse ziekten kunnen overbrengenals tekenencefalitis en Krim-Kongo hemorragische koorts.
2. (Wilde) honden en/of katten, soms ook apen, komen vaak voor in de nabijheid van compounds en incidenteel op de compound zelf. Dit wordt mogelijk veroorzaakt door:
   - Slechte afvalverwijdering;
   - Dieren aanhalen en/of voederen.

3. Preventie:
   - Afval netjes opruimen, afvalzakken afsluiten, gebruik containers met deksel;
   - dieren niet aanhalen en/of voederen.

2.7. Gezondheidsproblemen door het omgevingsklimaat

2.7.1. Algemeen

Ons lichaam heeft een betrekkelijk constante temperatuur tussen de 36,5 °C en 37,5 °C. Alleen bij zware lichamelijke inspanning stijgt deze meer dan 1 °C zonder dat dit op ziekte (koorts) of warmteoverbelasting wijst. Maar ook dan is de marge beperkt; boven de 39 °C lichaamstemperatuur neemt de kans op ontsporing sterk toe, boven de 40 °C moet met schade of zelfs dodelijke afloop rekening gehouden gaan worden. De marges naar beneden (ondertemperatuur, < 36 °C) zijn voor herstel gelukkig groter, maar niet precies te geven; ook algehele onderkoeling leidt uiteindelijk tot de dood.
Om onze lichaamstemperatuur te regelen moet evenwicht gehouden worden tussen de som van de van buiten opgenomen en inwendig geproduceerde warmte aan de ene kant, en de afgegeven warmte aan de andere kant. Dit proces wordt thermoregulatie genoemd en wordt gestuurd vanuit een regelcentrum (thermostaat) in onze hersenen.

2.7.2. Warmte-uitwisseling

1. Afvoer van (overtollige) lichaamswarmte
   a. Ons hart- en bloedvatenstelsel vervoert de warmte naar ons lichaamsoppervlak door het (wijder) openzetten van bloedvaatjes in de huid en onderhuidse weefsellagen én door vergrote activiteit van ons hart. Warmtebelasting is dus net als lichamelijke beweging een vorm van belasting van onze hartfunctie!
   b. Vanaf ons lichaamsoppervlak wordt de warmte afgestaan door stroming (van lucht of water om ons heen), door geleiding (via direct contact met een oppervlak of vloeistof), door straling (energieoverdracht op afstand via elektromagnetische straling, m.n. infrarood), en door de verdamping van zweet, dat door transpiratie als vocht op onze huid is gebracht. Zweten is het meest effectieve (eigen) regelmechanisme in de warmte en boven 37 à 38 °C omgevingstemperatuur het enige koelmechanisme van ons lichaam. Bij lagere temperaturen vindt ook via straling veel warmte- uitwisseling plaats en daar maken we in de militaire omgeving bijvoorbeeld gebruik van met nacht(warmte)kijkers.

2. Vasthouden van warmte in een koude omgeving
   a. De bloeddoorstroming zal door vernauwing van bloedvaatjes in de huid en onderhuidse weefsellagen verminderen. In meer extreme situaties zal dit ook in de spieren, vooral van armen en benen, plaatsvinden. Zo ontstaat in ons lichaam als het ware een min of meer isolerende schil rond een zo goed mogelijk op temperatuur gehouden 'kern' waarin de voor overleven belangrijkste organen (hart, longen, nieren en hersenen) liggen.
   b. Andere mechanismen van het lichaam om op temperatuur te blijven zijn rillen (onwillekeurige spierarbeid om warmte te produceren) en kippenvel (overeind zetten van haren om daartussen meer isolerende warme lucht te kunnen vasthouden, maar omdat wij geen vacht hebben is dat bij de mens niet meer erg effectief). Naast straling en geleiding (naar koude ondergrond) speelt in de kou vooral stroming een belangrijke rol bij de warmte-uitwisseling.

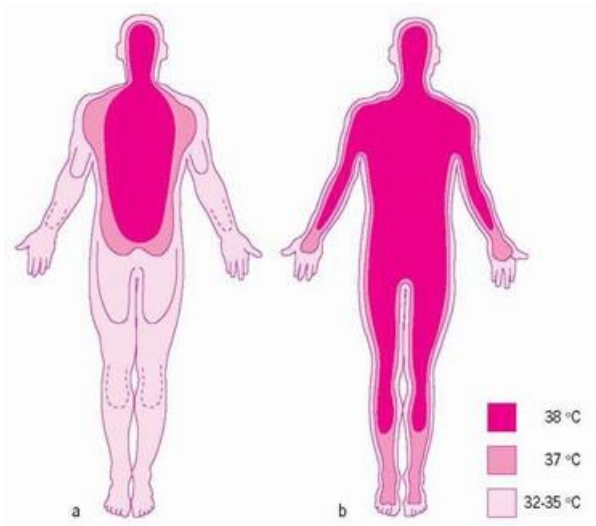

Figuur 2-8 Warmteverdeling in ºC in een koude (A) en 'normale' omgeving (B)

2.7.3. Uitwendige of omgevingsfactoren

De hoeveelheid warmte die wij (kunnen) uitwisselen is afhankelijk van:

1. Het omgevingsklimaat
   Het klimaat of ons weer wordt gekarakteriseerd door vier natuurkundige meetbare waarden, namelijk:
   - De lucht- of watertemperatuur;
   - Stralingstemperatuur (van de zon of ons omgevende oppervlakken, zoals b.v. een warme motor, stenen gebouwen of asfalt waarin zonnewarmte is opgeslagen);
   - De luchtsnelheid (wind);
   - De luchtvochtigheid (in procenten verzadiging met waterdamp).

Ons weerbericht bevat vaak maar twee van deze waarden, en dat is onvoldoende om in extreme situaties de effecten van het klimaat goed in te schatten. Vooral de luchtvochtigheid blijft nogal eens buiten beschouwing, maar hoe hoger de luchtvochtigheid is, hoe minder makkelijk ons zweet verdampt; bij 100% luchtvochtigheid verdampt er zelfs niets meer. We zweten dan wel steeds meer, maar koelen daar nauwelijks meer mee!
Water geleidt warmte veel beter dan lucht (wel zo'n 25 maal), zodat warmteverlies in water veel sneller gaat, vooral als het om ons heen stroomt of door golfslag beweegt. Thermisch neutraal is voor de ongeklede mens een omgeving met ongeveer 25 °C luchttemperatuur of 33 °C watertemperatuur. De luchtstroming (windsnelheid) speelt naast (af)koeling een rol bij hoe we de luchttemperatuur ervaren, in koudere perioden in het weerbericht soms weergegeven als gevoelstemperatuur. Dat is niet hetzelfde als de zogenaamde wind chill(factor), die corrigeert voor de snelheid waarmee de blote huid lokaal kan bevriezen door de combinatie van temperatuur en wind. Zie ter illustratie van het effect daarvan in de volgende tabel.

			LUCHTTEMPERATUUR IN GRADEN CELCIUS									
			10	5	-1	-7	-12	-18	-23	-29	-34	-40
WIND SNELHEID	**M/S**	**KM/U**										
0=windstil	0-1	0-4	10	5	-1	-7	-12	-18	-23	-29	-34	-40
2=zwak	2,5	9	9	3	-3	-9	-15	-21	-26	-32	-38	-44
3=zwak/matig	4,5	16	5	-2	-9	-16	-23	-30	-36	-43	-50	-57
4=matig	6,7	24	2	-6	-14	-21	-29	-36	-43	-50	-58	-65
4=matig	8,9	32	0	-8	-16	-24	-32	-40	-47	-55	-63	-71
5=vrij krachtig	11,2	40	-1	-9	-18	-26	-34	-42	-51	-59	-67	-76
6=krachtig	13,4	48	-2	-11	-19	-28	-36	-44	-53	-61	-70	-79
6=krachtig	15,6	56	-3	-12	-20	-29	-37	-45	-54	-63	-73	-81
7=hard	17,9	64	-3	-13	-21	-30	-38	-46	-55	-64	-73	-82
			WEINIG GEVAAR VOOR GOED GEKLEED PERSONEEL				BEVRIEZING BLOTE HUID binnen 1 minuut			BEVRIEZING BLOTE HUID binnen 30 seconden		

Figuur 2-9 Wind Chill correctie tabel in ºC (volgens Steadman)

2. De mate van acclimatisatie
   Bij plotselinge overgangen in het omgevingsklimaat werken de mechanismen waarmee ons lichaam de warmtewisseling regelt niet direct optimaal voor de nieuwe omstandigheden. Vooral van koude naar warmte heeft ons lichaam even tijd nodig om zich aan te passen, het zogenaamde acclimatiseren. Het belangrijkste daarbij is dat we sneller en meer gaan zweten, waarbij de zoutconcentratie van het zweet gaat afnemen om tekorten te voorkomen. Dit vergt een periode van één tot twee weken, waarin zware (lichamelijke) arbeid dus minder goed wordt verdragen!

Deze moet dan ook in die periode gedoseerd worden opgebouwd, maar draagt dan wel bij aan de snelheid van het acclimatisatieproces. Uw commandant beschikt via de geneeskundige dienst en/of HPG functionaris over richtlijnen hoe dit het beste gedaan kan worden. Bedenk verder dat personeel dat in ruimten met airconditioning moet werken, langzamer acclimatiseert. Dat geldt eveneens als we ons ook nog moeten aanpassen aan het werken en leven in de zuurstofarmere lucht op grote hoogte (>1500 meter).

3. De mate van lichamelijke arbeid
   Onze spieren zijn in rust al verantwoordelijk voor zo'n 20% van de warmteproductie in ons lichaam. Als we fysiek actief zijn zetten ze bovendien meer energie om in (meestal niet nodige) warmte dan in kracht of beweging. Deze warmte moet dus worden afgevoerd, en de mate van lichamelijke activiteit is dan ook de grootste (beïnvloedbare) factor bij het bewaren van het temperatuurevenwicht in ons lichaam, vooral in een warme omgeving. Bij zware duursporten in een koele omgeving kan de bloedsomloop naar de spieren de overhand krijgen op de eerder genoemde schilvorming als beschermingsmechanisme tegen afkoeling. We verliezen dan veel warmte en vooral direct na het staken van een inspanning waarbij ook de energievoorraden uitgeput zijn geraakt, kan dan toch onderkoeling ontstaan (zogenaamde after exercise chill). Marathonlopers krijgen daarom vaak na de finish onmiddellijk warmte-isolerende dekens omgeslagen.

4. De gedragen kleding
   Bij kleding zijn zowel de isolatiewaarde (sterk bepaald door de hoeveelheid lucht die in de stof en tussen de diverse kledinglagen wordt vastgehouden) als de vochtdoorlatendheid van belang. Kleding die vocht opneemt verliest sterk aan isolerend vermogen door de grotere warmtegeleiding van dat water en het verlies aan (isolerend) volume. Kleding die weinig tot geen vocht (in de vorm van waterdamp) van binnen naar buiten doorlaat, is in een hete omgeving ronduit gevaarlijk, omdat deze dan de verdamping van zweet onmogelijk maakt. Net als bij een hoge luchtvochtigheid zal zweet dat we dan produceren ons dan alleen maar uitdrogen, maar niet goed koelen! Stevig sporten in zo'n (vaak ook nog winddicht) 'zweetjasje' kan daardoor zelfs al levensgevaarlijk zijn bij heel gematigde buitentemperaturen.
   Ook bij het dragen van dikke beschermende (CBRN of brandwerende) kleding of scherfwerende vesten moet men rekening houden met warmteophoping en de warmteproductie via de mate van lichamelijke arbeid aanpassen of koelpauzes inlassen.

5. De lichaamshouding
   Hierbij is het lichaamsoppervlak waarmee we warmte met onze omgeving kunnen uitwisselen van belang. Om b.v. te helpen overleven in koud water wordt daarom wel aangeraden een ineengekropen houding aan te nemen met de knieën tegen de borst, de zgn. 'heat exchange lessening position' (Helphouding).
   Hoewel ons hoofd maar zo'n 10% van ons lichaamsoppervlak beslaat, levert het vooral in de kou een relatief grote bijdrage aan de warmte-uitwisseling van ons lichaam. Dat geldt ook voor plaatsen waar grote lichaamsslagaders dicht aan de oppervlakte liggen; dat geeft ook het nut aan van een sjaal of col en (winter)pet.

2.7.4. Individuele factoren

Naast de genoemde externe factoren wordt de wijze waarop ons lichaam warmte kan uitwisselen ook bepaald door persoongebonden factoren. Een aantal daarvan, zoals lichaamsbouw, geslacht en ras, kunnen we niet beïnvloeden. Andere, zoals ons lichaamsvet c.q. overgewicht en vooral onze conditie, echter wel. Een beter uithoudingsvermogen laat bij dezelfde fysieke inspanning namelijk meer reserve over in onze hartfunctie voor het koelmechanisme in de warmte en in onze energievoorraden om warm te blijven bij koude. Deze individuele verschillen kunnen de tolerantie bij inspanning (als tijd die we het vol kunnen houden) in vooral de warmte met zo'n 30% positief of negatief beïnvloeden. Belangrijk zijn verder ook lichamelijke of geestelijke (over)vermoeidheid c.q. slaapgebrek en alcoholgebruik (o.a. omdat dit extra vocht afdrijft).
De dag na een avond 'stappen' is er dan ook een flink vergroot risico op een warmteletsel als er dan een zware inspanning of oefening op het programma staat; dat geldt des te meer na gebruik van sommige 'partydrugs', die zelfs nog tot enkele dagen (!) na gebruik invloed kunnen hebben op de goede werking van ons thermo-regulatiecentrum. Ook bepaalde medicijnen hebben, net als actuele ziekteverschijnselen (met name koorts en diarree), een negatieve invloed op onze tolerantie voor warmte of koude. Vervoeg u hiervoor bij de geneeskundige dienst als u een fysiek zware dag voor de boeg hebt.
Een eerder doorgemaakte hitteberoerte (zie verder) maakt u langdurig extra gevoelig voor de combinatie inspanning en warmte, mogelijk zelfs voor de rest van uw leven.

2.7.5. Gezondheidproblemen door koude

Door koudeletsels zijn in het verleden veel strijdmachten voor een groot gedeelte uitgeschakeld.
De belangrijkste koudeletsels zijn: onderkoeling, loopgraaf- en onderdompelingsvoet en bevriezing.
Daarnaast ontstaat in koude snel verlies aan spierkracht (hand- en vingervaardigheid) wat niet alleen de uitvoering van veel taken bemoeilijkt, maar ook tot gevaarlijke situaties kan leiden, b.v. bij uzelf als u een zwaar voorwerp moet vasthouden. Iets om rekening mee te houden.

Onderkoeling

Onderkoeling dreigt wanneer het lichaam meer warmte afgeeft dan het kan produceren. Bij een lichaamstemperatuur lager dan 36 °C spreekt men van dreigende onderkoeling of ondertemperatuur. Bij een lichaamstemperatuur lager dan 35 °C is er sprake van onderkoeling of hypothermie. Bij verdere afkoeling raakt onze hele stofwisseling, net als bij dieren in een winterslaap, op een lager pitje en worden hartfunctie en ademhaling niet of nauwelijks meer meetbaar.
In onze streken komt onderkoeling vooral voor in combinatie met en als oorzaak van (bijna) verdrinking.

Loopgraafvoet

Door langdurige verminderde bloeddoorstroming bij koude in combinatie met natte of (door zweet) verweekte voeten en stuwing door knellende kleding, schoenen en lang stil zitten of staan kan na enkele dagen plaatselijk schade ontstaan, de zogenaamde loopgraafvoet. Men spreekt ook wel over zogenaamde 'non-freezing cold injuries'.

Bevriezing

Bevriezing is het ontstaan van ijskristallen in ons lichaamsweefsel (freezing cold injury of frostbite). Meestal treed bevriezing op van onbedekte lichaamsdelen (vingers, neus, oren). Ook het hoornvlies (ogen) bevriest gemakkelijk. Bevriezing kan al optreden enkele minuten na blootstelling aan temperaturen beneden het vriespunt, vooral in combinatie met wind. Ook bedekte lichaamsdelen kunnen bevriezen, m.n. de tenen. Vaak komt een bevriezing aan de tenen bovenop een langere periode van koude voeten en/of beginnende 'non-freezing cold injury'. Een beginnende of oppervlakkige bevriezing van de huid wordt wel 'frostnip' genoemd en herstelt snel met lichaamswarmte (handen, oksel). Diepere bevriezingen kunnen restschade met blijvende gevoeligheid voor koude veroorzaken en zelfs tot amputatie leiden.

2.7.6. Gezondheidsproblemen door warmte

Letsels door warmte zijn snel levensbedreigend. De belangrijkste zijn: hittekrampen, uitdroging, warmte-uitputting en hitteberoerte. Daarnaast kunnen ook hinderlijke, deels met acclimatisatie voorbijgaande, klachten optreden, zoals dikke handen en voeten, vermoeidheid, jeukende warmtebultjes of 'smetten' (huidontsteking t.g.v. door transpireren vochtig geworden lichaamsplooien, bijvoorbeeld de liezen of oksels). Ook kan flauwvallen sneller optreden in of door de warmte, bijvoorbeeld. Bij aangetreden staan, te snel overeind komen, te abrupt stoppen na een inspanning of te weinig eten. Houd daar rekening mee.

1. Hittekrampen
   Door het (extra) transpireren wordt vooral in de acclimatisatie periode relatief veel zout verloren. Ons (westerse) voedsel of onze rantsoenen bevatten voldoende zout om dit zoutverlies te compenseren waardoor extra zouttabletten niet echt nodig zijn. Toch kan een enkele keer een zouttekort ontstaan, vooral als er veel (zoete) vloeistoffen gedronken worden, die weinig zouten bevatten en minder of slechts bepaalde delen van ons rantsoen worden gegeten. Hierdoor kunnen (heftige) spierkrampen of spiertrillingen ontstaan.

2. Uitdroging
   Vochtverlies door transpiratie kan gemakkelijk oplopen tot 1,5 à 2 liter per uur. Omdat ons dorstgevoel ruim achterloopt op het echte vochtverlies, ontstaat zonder drinkbeleid snel een tekort aan vocht. Zelfs met opgelegde vochtinname overtreft het verlies bij zware inspanning bijna altijd wat we (kunnen) opnemen. Dat geeft uiteindelijk allerlei klachten; ons bloed wordt 'dikker' en gaat langzamer stromen. Dat veroorzaakt niet alleen prestatieverlies, maar draagt ook aanzienlijk bij tot kans op de navolgende ziektebeelden:
   - Warmte-uitputting
     Als ons hartvatenstelsel de combinatie van langdurige zware inspanning en koeling niet goed meer kan combineren, ontstaat een vorm van algehele uitputting. Vaak zijn daarbij ook de energievoorraden van het lichaam uitgeput geraakt.

- Hitteberoerte
  Hitteberoerte (heat-stroke) is het ernstigste warmteletsel en wordt veroorzaakt door verstoring van het warmte-regulatiecentrum (de thermostaat raakt defect). Ons koelmechanisme stopt (m.n. het zweten) en de lichaamstemperatuur kan ongecontroleerd verder stijgen; wanneer die boven de 40 °C komt spreekt men wel van warmtestuwing of hyperthermie.
  Hitteberoerte kan optreden als gevolg van en in combinatie met het hierboven genoemde, vooral bij plotselinge weersomslag, soms ook alleen door directe zonnestraling op ons hoofd (zonnesteek). Het is een verraderlijk ziektebeeld dat onder invloed van (tijdelijke) individuele factoren snel kan ontstaan, ook bij niet eens zulk heel extreem weer en bij op zich fitte mensen. Er ontstaan bij het ziektebeeld verschijnselen die onder andere op beschadiging van onze hersenen duiden en waaraan ook de naam hitteberoerte is ontleend.

N.B. Bij iedere verdenking op een warmteletsel moet een art geraadpleegd worden.

2.8. Preventie van warmte- en koudeletsels

2.8.1. Beoordeling van de risico's

Hete, vochtig-warme (we ervaren dat vaak als benauwde weersomstandigheden), koude en koel-winderige klimaatgebieden vormen samen met plotselinge temperatuurswisselingen, nattigheid (regen, mist) of te water raken de belangrijkste risico's door de omgeving.
Deze kunnen nader worden ingeschat met behulp van bijvoorbeeld de wind chill tabel of, in de warmte, door tabellen of richtlijnen op basis van meting van (in principe) de vier 'maten' van het klimaat. Binnen de NATO wordt daarvoor vaak de zogenaamde WBGT-index (Wet Bulb Globe Temperature) gebruikt, met het daarbij horende meetinstrument. Uw geneeskundige dienst en/of HPG functionaris beschikt meestal over zo'n meetinstrument en kan op basis hiervan adviseren over hoe het beste met (fysieke activiteiten in) de warmte omgegaan kan worden.
We hebben echter al gezien dat, soms in de tijd wisselend, individuele verschillen van grote invloed zijn. Daarnaast speelt ervaring met de omstandigheden eveneens een belangrijke rol. Het onderstreept nog eens dat we in moeilijke klimaatomstandigheden een extra verantwoordelijkheid voor elkaar hebben. Dat geldt zowel voor het elkaar helpen zich aan de onderstaande drills te houden, als ook voor het algemeen geldende advies:

N.B. Bewaak elkaar permanent op vroege tekenen van warmte- of koudeletsel!

Weet daarbij dat psychische veranderingen als in zichzelf gekeerd raken, eigenwijs of zelfs agressief reageren en niet meer helder nadenken (laat iemand een eenvoudig rekensommetje maken om dat te testen) zowel in de warmte als in de kou de allereerste verschijnselen kunnen zijn. U kent uw buddy vaak zo goed dat u ook het beste kunt beoordelen of hij er door zit of anders is, en bedenk dat ergens over in zitten of beginnende gevechtsuitputting op hun beurt zelf weer een extra risico op een klimaatletsel vormen.

2.8.2. Preventie van koudeletsels

Koudeletsels en andere problemen in het koude kunnen worden voorkomen. Het dragen van koudweerkleding is niet voldoende. Om koudeletsels te voorkomen moet u:

1. Goed voor uw voeten zorgen door:
   - Droge warme sokken te dragen en eventueel natte sokken tussen de kleding met lichaamswarmte te drogen;
   - Voldoende sokken mee te nemen om minimaal dagelijks te kunnen wisselen;
   - De isolerende en vochtregulerende inlegzolen in uw gevechtslaarzen te gebruiken, eventueel ook (dunne) vochtregulerende ondersokken;
   - Geen knellende gevechtslaarzen en/of strakke sokken te dragen. Deze stremmen de bloedcirculatie en isoleren slechter;

2. Voorkomen dat vochtige gevechtslaarzen problemen opleveren. Doe zo mogelijk elk acht uur het volgende:
   - Ga naar een warme plaats, en trek de gevechtslaarzen en sokken uit;
   - Was de voeten, droog ze goed en masseer uw voeten ongeveer vijf minuten;
   - Trek droge sokken aan;
   - Wrijf de binnenkant van de gevechtslaarzen droog en doe ze weer aan, beter nog is andere, droge gevechtslaarzen aandoen.

3. Bewegen; als u niet loopt, krijgt u gegarandeerd koude voeten:
   - Maak in noodgevallen kniebuigingen, looppas op de plaats, beweeg de tenen voortdurend, til uw voeten af en toe op. Zo bevordert u de bloedcirculatie;
   - Zorg dat u niet gaat zweten;
   - Maak, als u zich toch moet inspannen kledingstukken los om te ventileren. Begin met een paar knopen. Trek als u het dan nog te warm hebt, de buitenste laag kleding uit. Het is beter het een beetje koud te hebben dan te zweten, maar;
   - Trek na een inspanning tijdig weer voldoende (extra) kleding aan, en daar- bij:

4. Om uw hoofd en hals denken. Houdt deze bedekt tegen warmteverlies en:
   - Gebruik de colsjaal met of zonder regenkap of de veldpet met bontvoering om oren en andere onbedekte delen van het hoofd te beschermen;
   - Gebruik lippenbalsem tegen uitdroging.

5. Goed voor uw handen zorgen:
   - Houd uw handen zoveel mogelijk bedekt;
   - Draag geen handschoenen of wanten die te nauw zijn;
   - Warm koude handen door deze onder de bovenkleding in de oksels of tegen het onderlichaam te houden. Ook kunt u uw vuisten afwisselend ballen en ontspannen of uw armen rondzwaaien;
   - Raak in extreme koude nooit met blote handen metaal aan. De huid kan onmiddellijk vastvriezen en bevriezen, net als bij snel verdampende vluchtige stoffen en derhalve;
   - Voorkom morsen van heel vluchtige brandstoffen (zoals nafta voor uw kooktoestel).

6. Uw kleding op de juiste manier gebruiken:
   - Draag schone kleding. Vuil trekt vocht aan en vermindert net als vet het isolerend vermogen van kleding; vuile kleding wil zeggen koude kleding!;
   - Draag ruim zittende kledinglagen voor betere isolatie en bloedcirculatie;
   - Uw koudweer tenue als volgt opbouwen:
     - 1e laag: onderbroek, T-shirt;
     - 2e laag: lange onderbroek, hemd lange mouw;
     - 3e laag: basisjas, basisbroek;
     - 4e laag: bontvoering parka en broek;
     - 5e laag: parka dan wel parka bilaminaat;
     - bij regen bovendien de 'broek nat weer';
   - Welke lagen u aan hebt, hangt af van hoe koud het is en wat u te doen hebt;

7. Maatregelen treffen bij statische diensten.
   Luister- en observatieposten hebben het onder koude omstandigheden erg moeilijk, vooral 's nachts. Het is erg moeilijk om te controleren of uw buddy een koudeletsel heeft opgelopen zonder te praten of licht te gebruiken. Door het verbreken van de geluid- en lichtdiscipline geeft u uw positie prijs.
   Het beste wat in die gevallen gedaan kan worden is:
   - Gebruikmaken van de omgeving met de hoogste temperaturen voor de locatie van de post (bos is 'warmer' dan open terrein);
   - Zorgen voor een goede beschutting tegen de wind;
   - Gebruik maken van isolatiemateriaal zoals bijvoorbeeld stro of tempex, óók onder uw gevechtslaars bij staan op bevroren ondergrond of sneeuw;
   - Verricht wachtdienst zo mogelijk zittend of staand in de slaapzak;
   - Warme dranken meenemen in de veldfles of in een thermosfles;
   - Niet te lang achtereen met afhangende benen zitten, blijf bewegen, vooral de vingers en tenen;
   - Wissel elkaar vaker af.

8. Slaap wanneer dit kan en trek zoveel mogelijk profijt van slaap.
   Handel als volgt:
   - Ga warm in de slaapzak en zorg dat u warm kunt blijven;
   - Doe (daarom) sokken en bovenkleding uit, voor u uw slaapzak ingaat, slaap nooit met de gevechtslaarzen aan;
   - Veeg uw gevechtslaarzen schoon en neem ze net als uw sokken en bovenkleding mee in de slaapzak, liefst in een dampdoorlatende zak; bij het opstaan zijn ze dan droog en warm;
   - Houd de slaapzak droog. Slaapzakken kunnen nat worden door regen of sneeuw, maar ook door transpireren en uitademingslucht. Slaap daarom niet met mond en neus in de slaapzak, maar gebruik eventueel uw colsjaal of een handdoek om uw gezicht warm te houden;
   - Wikkel u nooit met slaapzak en al in plastic of een niet dampdoorlatende hoes. Uw transpiratievocht en het vocht uit uw kleren of schoenen kan dan niet door de slaapzak heen verdampen. U wordt in een natte koude slaapzak wakker;
   - Droog en lucht de slaapzak regelmatig zodra dat mogelijk is, ook al lijkt hij niet nat;
   - Vul uw veldfles en neem hem mee in de slaapzak om bevriezen te voorkomen;

- Slaap niet direct op de grond of op een metalen ondergrond. Gebruik uw matras, matje of maak een isolerende laag van takken, stro, gras, hooi, schuimrubber of papier;
- Controleer uw tenen en vingers zodra u opstaat;
- Zie toe dat uw buddy al deze aanwijzingen ook opvolgt (en vice versa);
- Doe voor u in de slaapzak gaat uw behoefte, zodat u er niet onnodig uit hoeft;
- Eet iets voor u gaat slapen, maar als u dit opwarmt met behulp van een brander ventileer uw tent of slaapruimte dan goed. De verbrandingsgas- sen bevatten vaak roetdeeltjes en prikkelende stoffen die oogirritatie kunnen veroorzaken ('tentogen'). Belangrijker nog is het reukloze koolmonoxide (CO) dat vrijkomt en dat sluipend een dodelijke vergiftiging kan veroorzaken!;
- Gebruik dus nooit uw kooktoestel als verwarming!

9. Eet en drink voldoende. Als u niet voldoende eet of drinkt, hebt u geen brandstof om u warm te houden:
   - Eet alle componenten op van de gevechtsrantsoenen en zonodig extra energierijke repen;
   - Voorkom uitdroging door voldoende water, limonade of soep te drinken. Bij onvoldoende vochtinname zal ook uw ontlasting indikken en omdat uw behoefte doen in kou of nattigheid toch al niet aanlokkelijk is, ontstaat gemakkelijk darmverstopping met (soms heftige) buikkrampen;
   - Rook niet. Roken vermindert acuut de bloeddoorstroming in de voor bevriezing kwetsbare tenen en vingers.

2.8.3. Preventie van warmteletsels

Om warmteletsels te voorkomen moet u niet alleen in goede lichamelijke conditie en zo goed mogelijk uitgerust zijn, maar ook als volgt handelen:

1. Werk (en rust) zoveel mogelijk in de schaduw. Probeer door het nemen van de volgende maatregelen, de blootstellingen aan (zonne)warmte te minimaliseren:
   - Gebruik zo mogelijk (extra) camouflagenetten, deze filteren de zonnestraling;
   - Let op de positie van het onderkomen ten opzichte van de zon;
   - Zorg voor voldoende luchtdoorstroming in de legeringsruimte.

2. Pas, op aanwijzing of met toestemming van uw commandant, uw kleding aan:
   - Haal de elastieken uit de broekspijpen en laat deze los;
   - Rol de mouwen op als er geen bijtende/stekende insecten zijn;
   - Houd huid en hoofd zoveel mogelijk bedekt tegen zonnestraling;
   - Verwissel van zweet doordrenkte kleding door droge.

3. Pas op aanwijzing/met toestemming van uw commandant een aangepast werkrooster toe door:
   - De warmste periode van de dag te mijden (tussen 12.00 uur en 14.00 uur);
   - Zwaar werk af te wisselen met licht werk of (koel) rust. Houdt u hierbij aan de richtlijnen die de geneeskundige dienst en/of HPG functionaris voor of namens uw commandant heeft opgesteld en vraag daar om als ze in zware omstandigheden niet bekend of duidelijk zijn;
   - Waarschuw tijdig als het werk in de hitte toch te zwaar voor u lijkt te zijn;
   - Dat is geen schande maar professioneel gedrag!

4. Gebruik alle maaltijden. Hiermee compenseert u het zoutverlies door zweten:
   - Kies voor hartig broodbeleg bij de broodmaaltijd en gebruik vooral in de acclimatisatiefase tijdens de warme maltijd extra zout.

5. Drink voldoende. Onder normale omstandigheden is 2 tot 3 liter per dag voldoende, maar in de warmte en bij zware arbeid kan wel 15 liter per dag nodig zijn om de verliezen (via zweet, urine en ademhaling) voldoende te compenseren! Zie ook onderstaande tabel:
   - Drink dan ook al water voor u aan uw opdracht begint, pas het 'overdrink' systeem toe. Dit houdt in dat u vooraf veel drinkt (minimaal een halve liter) en;
   - Tijdens de opdracht regelmatig drinkt, iedere twintig à dertig minuten, ook al hebt u geen dorst. Als u dorst krijgt bent u namelijk al flink wat vocht kwijt, dat u nooit meer inloopt;
   - Drink na de inspanning ook weer veel, voor u iets anders gaat doen of gaat slapen;
   - Controleer uw buddy op uitvoering van het drinkbeleid;
   - Controleer de kleur van uw urine. Hoe slechter de vochtinname, hoe donkerder de kleur van de urine en hoe groter de (kans op) uitdroging. Streef naar een zo licht mogelijke kleur van de urine (beter de kleur van witbier dan van pils);
   - Drinkwater zo mogelijk op smaak brengen met vruchtenpoeder (motiveert tot drinken), extra zout is niet nodig en bederft snel de smaak; speciale zogenaamde isotone dranken zijn wel geschikt. Buiten water zijn thee, soep en bouillon geschikt ter afwisseling;
   - Wees voorzichtig met het drinken van ijskoud water, dit kan maagkrampen veroorzaken;
   - Vul elke keer als dat kan uw veldfles;
   - Als er in noodsituaties weinig water beschikbaar is, mag dit uitsluitend voor drinkdoeleinden worden gebruikt.

HITTE categorie	WBGT Index °C	Licht werk		Gemiddeld werk		Zwaar werk	
		Werk/rust	Water inname	Werk/rust	Water inname	Werk/rust	Water inname
1	25° - 27°	nl.	0,5 l/uur	nl.	1 l/uur	40/20	1 l/uur
2 (Groen)	27° - 29°	nl.	0,5 l/uur	50/10	1 l/uur	30/30	1,5 l/uur
3 (Geel)	29° - 31°	nl.	1 l/uur	40/20	1,5 l/uur	30/30	1,5 l/uur
4 (Rood)	31° - 32°	nl.	1,5 l/uur	30/30	1,5 l/uur	20/40	2 l/uur
5 (Zwart)	>32°	50/10	2 l/uur	20/40	2 l/uur	10/50	2 l/uur

Figuur 2-10 Tabel preventie van warmteletsels

Licht werk = Wandelen op harde ondergrond 5 km/uur, maximaal 15kg uitrusting, wapenonderhoud.
Gemiddeld werk = Wachtdiensten, lopen in zand 5 km/uur zonder uitrusting.
Zwaar werk = Lopen op onverharde ondergrond met bepakking, velddienst e.d.
nl. = No limit (geen beperkingen).
Rust = Minimale inspanning (zittend of staand) in de schaduw.

OPMERKING: waterintake maximaal 2 L/uur en niet meer dan 12 L p/dag.

Voorbeeld:
WBGT INDEX is 28°C (groen). De eenheid moet een voetpatrouille lopen met scherfwerend vest en bepakking. U moet nu 5° optellen bij de gemeten WBGT INDEX. **28+5=33°C (= zwart)**.
Voor uw planning moet u dus rekening houden met de adviezen uit de hitte categorie zwart!

6. Hoewel we ons lichaam kunnen wennen aan een extreem klimaat, kan geen enkele training de behoefte aan water verminderen.
   Het oefenen van het lichaam in het toe kunnen met weinig water is onjuist, ongezond en levensgevaarlijk!

2.9. Geluidsschade

2.9.1. Algemeen

1. Geluid is voor de mens onmisbaar:
   - Hij houdt er contact met zijn omgeving mee;
   - Hij kan er afwijkingen aan machines, motoren en dergelijke mee opmerken, namelijk als er plotseling een ander geluid wordt geproduceerd;
   - Veel waarschuwingssignalen berusten op geluid, denk maar aan de verschillende vormen van alarmeren.

2. Naast deze nuttige functie kan geluid ook een nadelige invloed op ons hebben. We spreken dan van geluidshinder en geluidsschade. Bij geluidshinder kunnen de gevolgen zowel emotioneel als lichamelijk zijn. Defensie probeert door het nemen van allerlei maatregelen de geluidshinder te beperken.

3. Met geluidsschade bedoelen we de door geluid veroorzaakte onherstelbare schade aan de mens, bijvoorbeeld beschadiging van het binnenoor met als gevolg een niet te genezen gehoorverlies of blijvende tinnitus (oorsuizen).

2.9.2. Bescherming tegen geluidsschade

Defensie verplicht u in lawaaigevaarlijke gebieden uw gehoor te beschermen, zoals in (de buurt) van militaire voertuigen en als er (mogelijk) geschoten wordt. Ze stelt twee soorten beschermingsmiddelen ter beschikking: oordoppen en oorkappen (zogeheten 'sound barriers'). De oordoppen hebt u bij uw pgu gekregen. Draag ze altijd bij u! En... gebruik ze! Doe ze in vóórdat het lawaai begint en doe ze pas uit als het lawaai gestopt is. Als u de "sound-barriers" bijvoorbeeld 10% van de tijd in lawaai niet draagt, bent u 50% slechter beschermd. De oorkappen krijgt u uitgereikt in gevallen waar oordoppen onvoldoende bescherming bieden. Mocht u onverwacht toch, zonder bescherming van dichtbij blootgesteld zijn aan een explosie of blast, zoek dan geneeskundige hulp.

Figuur 2-11 Gehoorbescherming

2.9.3. Gebruik en onderhoud van de oordoppen

De oordoppen geven in de meest voorkomende gevallen voldoende bescherming tegen lawaai, maar alleen als zij goed zijn aangebracht. Daarom volgt hier de gebruiksaanwijzing:

a. Bevochtig de oordop;
b. Pak met een hand, over het hoofd heen, de oorschelp vast en trek hem stevig naar boven en naar buiten;
c. Pak met de andere hand de oordop bij het dunne gedeelte vast en breng het dikke deel met een op- en neergaande beweging in de gehoorgang aan;
d. Reinig na gebruik de oordoppen met lauw water.

2.10. Stralingsveiligheid

2.10.1. Algemeen

Binnen Defensie kunt u te maken krijgen met verschillende soorten straling afkomstig van verschillende stralingsbronnen. Op plaatsen waar u met straling en stralingsbronnen in aanraking kunt komen, zijn veiligheidsinstructies van kracht. De veiligheidsinstructies moeten zijn opgenomen in technische handleidingen (meestal in de vorm van een rode bladzijde voorin), voorschriften en onderdeelsorders.

2.10.2. oniserende straling

1. Algemeen

   Onder ioniserende straling wordt röntgen- en gammastraling, alsmede uitgezonden alfa- en bètadeeltjes verstaan. In een aantal uitrustingsstukken zijn radioactieve stoffen toegepast, die ioniserende straling uitzenden. Voorbeelden van uitrustingsstukken met radioactieve stoffen zijn:

   a. Lichtbronnen gevuld met tritium gas:
      - In kompassen (bijvoorbeeld MK9657);
      - In de schaalverlichting van optische instrumenten (bijvoorbeeld bij de Small Arms Collimator en de opzet C2,L1A3 van de mortier 81 mm).
   b. Test- en oefenbronnen:
      - In meetapparatuur (bijvoorbeeld de chemische restbesmettingsmeter CAM) en in de testbronnen van stralingsmeetapparatuur SVG-2;
      - In CBRN-oefenbronnen.
   c. Instrumenten voorzien van lichtgevende verf:
      - Op kompassen;
      - Op wijzerplaten.
   d. Sommige elektronenbuizen en rookmelders.
   e. Contragewichten, pantserplaten en munitie voorzien van depleted uranium (DU) in gebruik bij andere NAVO landen.
   f. Metaallegeringen en coatings van optische systemen.
   g. Toestellen die röntgenstraling uitzenden, zoals;
      - Röntgentoestellen voor medisch onderzoek bij de tandarts en in ziekenhuizen;
      - Röntgentoestellen voor materiaal onderzoek bijvoorbeeld bij de EODD;
      - Apparatuur waarin hoge spanningen worden opgewekt. Hierbij kan röntgenstraling vrijkomen. Dit verschijnsel noemen we parasitaire röntgenstraling.

2. Herkenning
   Uitrustingsstukken, die ioniserende straling uitzenden, zijn herkenbaar aan de daarop aangebrachte (militaire) waarschuwingsborden en/of -stickers, al dan niet voorzien van onderborden.

Figuur 2-12 Waarschuwingsborden/-stickers ioniserende straling/röntgenstraling

3. Maatregelen bij incidenten
   Wanneer de uitrustingsstukken op de voorgeschreven wijze worden gebruikt loopt u een te verwaarlozen gezondheidsrisico. Bij incidenten met uitrustingsstukken met stralingsbronnen kan er sprake zijn van een toegenomen risico voor de gezondheid. Daarom moet altijd een veiligheidsinstructie aanwezig zijn en moet u op de hoogte zijn van de te treffen preventieve maatregelen en maatregelen bij incidenten. Mocht de veiligheidsinstructie niet aanwezig zijn, handel dan als volgt:
   a. Bij storingen en/of beschadigingen aan uitrustingsstukken, waarin radioactieve stoffen zijn toegepast geldt:
      - Raak de stralingsbron van het beschadigde uitrustingsstuk nooit aan;
      - Vermijd inademing (bij gasvormig tritium) en verlaat indien mogelijk onmiddellijk de ruimte waarin u zich bevindt;
      - Mocht u in aanraking zijn gekomen met het beschadigd uitrustingsstuk/ stralingsbron, was dan onmiddellijk de huid;
      - Meld zo spoedig mogelijk de storing/beschadiging aan de verantwoordelijk stralingsdeskundige/compagniescommandant.
   b. Bij uitrustingsstukken waaruit röntgenstraling kan vrijkomen geldt:
      - Houd afstand van het ingeschakelde uitrustingsstuk;
      - Houd de blootstellingstijd zo kort mogelijk en verwijder de beplating of afscherming niet;
      - Meld zo spoedig mogelijk de storing/beschadiging aan de verantwoordelijk stralingsdeskundige/compagniescommandant

2.10.3. Niet-ioniserende straling

1. Algemeen
   Onder niet-ioniserende straling valt elektromagnetische straling, die niet genoeg energie heeft om te kunnen ioniseren zoals daglicht, radiogolven en magnetronstraling. Voorbeelden van uitrustingsstukken, die bij gebruik niet-ioniserende straling uitzenden zijn:
   - Laserafstandmeters en gevechtssimulatoren (laserstraling);
   - Verlichtingsapparatuur (ultraviolet- en infraroodstraling);
   - Antennes van radarinstallaties, straalzenders en zendontvangers (radio- frequente straling).

2. Herkenning
   Uitrustingsstukken, die niet-ioniserende straling uitzenden, zijn herkenbaar aan de daarop aangebrachte (militaire) waarschuwingsborden en/of –stickers, al dan niet voorzien van onderborden.

Figuur 2-13 (Militaire)waarschuwingsborden /-stickers elektromagnetische straling

3. Maatregelen bij incidenten
   Wanneer de uitrustingsstukken op de voorgeschreven wijze worden gebruikt loopt u een te verwaarlozen risico. Bij incidenten met uitrustingsstukken die niet-ioniserende straling uitzenden kan er sprake zijn van een risico voor de gezondheid. Daarom moet altijd een veiligheidsinstructie aanwezig zijn en moet u op de hoogte zijn van de te treffen preventieve maatregelen en onveilige zone(s).
   Houdt de blootstelling in geval van een incident zo kort mogelijk. Mocht de veiligheidsinstructie niet aanwezig zijn, neem dan de volgende preventieve maatregelen in acht:
   a. Bij uitrustingsstukken die laserstraling uitzenden geldt:
      - Gebruik filters (waardoor het afstandsbereik wordt teruggebracht);
      - Geef de onveilige zone(s) aan met borden;
      - Voorkom dat u direct in de bron kijkt.
   b. Bij ultraviolet- en infraroodstraling afkomstig uit verlichtingsapparatuur geldt:
      - Voorkom dat u direct in de bron kijkt.
   c. Bij gebruik van uitrustingsstukken die elektromagnetische straling uitzenden geldt:
      - Geef de onveilige zone(s) aan met borden;
      - Geef het in werking zijn van apparatuur aan met een geel/oranje zwaailicht.

   Bij een incident met een niet-ioniserende stralingsbron moet de Arbo-functionaris van de eenheid worden ingeschakeld.

2.11. Depleted uranium (DU)

2.11.1. Algemeen

Uranium komt overal op aarde voor. Het zit van nature in kleine hoeveelheden in de bodem, in het water en in de lucht. Iedereen komt ermee in contact en krijgt met het voedsel dagelijks een zeer kleine hoeveelheid binnen. Uranium is instabiel en als gevolg daarvan radioactief.
In de nucleaire industrie wordt gebruik gemaakt van natuurlijk uranium of van verrijkt uranium als brandstof in kernreactoren. Het restproduct van het verrijkingsproces is verarmd uranium (in het Engels: *Depleted Uranium* of DU).

Omdat uranium een zwaar metaal is en bovendien radioactief, kan het in bepaalde gevallen een gevaar voor de gezondheid opleveren. Er is sprake van twee risico's:

1. Uranium kan net als andere zware metalen zoals lood en kwik de nieren beschadigen. Daarom wordt uranium beschouwd als een chemisch vergif.
2. Uranium zendt ioniserende straling uit. Er zijn twee manieren waarop u aan straling kunt worden blootgesteld:
   - **uitwendige** bestraling ten gevolge van een besmetting of door het aanraken van een stralingsbron;
   - **inwendige** bestraling door het opnemen van radioactief materiaal in het lichaam.

2.11.2. Gebruik DU

DU wordt gebruikt als contragewicht in vliegtuigen, als afschermingsmateriaal voor sterke stralingsbronnen, in pantserplaten van tanks (in de M1A1 Abrams Heavy Armor tank en het Bradley pantsergevechtsvoertuig) en in munitie (30 mm PGU-14 gebruikt door de Apache en de A10 en in 120 mm M829 voor de Abrams tank). Door het gebruik van DU in pantserplaten van tanks wordt de tank veel beter beschermd tegen antitankwapens. Het DU in de pantserplaten is geheel omsloten door lagen staal. Hierdoor is verspreiding van het DU niet mogelijk. Het stralingsrisico van (intacte) pantserplaten met DU is daardoor zeer gering. Door het gebruik van DU in munitie neemt het doordringend vermogen van munitie toe. Bovendien kunnen bij de inslag heftige verbrandingsreacties ontstaan, waardoor het effect van de inslag sterk wordt vergroot. Intacte munitie is voorzien van een aluminium mantel. Op één meter afstand van DU munitie is het stralingsrisico verwaarloosbaar klein.

2.11.3. Vrijkomen van DU

1. DU zal gedeeltelijk verbranden:
   - Wanneer DU pantserplaten worden doorboord door DU munitie of door conventionele munitie, óf;
   - Wanneer conventionele pantserplaten worden doorboord door DU munitie.
2. De zwaardere DU deeltjes zullen snel neerslaan. De lichtere DU deeltjes kunnen door de wind worden verplaatst of door bewegingen van personeel/materieel weer worden opgewerveld. DU vormt een zwarte neerslag (let op: ook rubber en petroleumproducten kunnen een zwarte neerslag veroorzaken). Metaalsplinters en kleinere stukken DU zien eruit als stukken houtskool (zwartachtig), echter ook goudgeel of groenachtige stukken kunnen voorkomen. Als DU munitie het doel mist kunt u DU-penetratoren tot één à twee kilometer voorbij het doel aantreffen. PGU-14 penetratoren zijn 10-12 centimeter lang.

2.11.4. Beschermingsmaatregelen

1. Algemeen
   De beschermingsmaatregelen zijn gericht op het zoveel mogelijk voorkomen van inademing en inslikken van DU. Om blootstelling waar mogelijk te vermijden en anders zo laag mogelijk te houden:
   - Blijf zo mogelijk op minimaal 20 meter afstand van getroffen doelen en houd er rekening mee dat stukken DU op grotere afstand kunnen worden aangetroffen;
   - Blijf bij in brand staande voertuigen op een afstand van minimaal 50 meter;
   - Tref bij het aantreffen van zwarte neerslag (mogelijke DU-besmetting) de volgende maatregelen:
     - Raak stukken DU of zwarte neerslag niet aan;
     - Breng een afzetting aan op 20 meter;
     - Waarschuw uw commandant, deze zal de CBRN-functionaris metingen laten uitvoeren.

2. Bescherming wanneer u zich binnen de afzetting moet begeven:
   - Trek indien mogelijk (wegwerp)overschoenen aan;
   - Draag adembescherming (stofkapje, P3-stofmasker, indien niet beschikbaar een vochtige zakdoek of het CBRN-masker);
   - Bedek de huid (bij voorkeur wegwerpkleding en wegwerphandschoenen). Geheel gesloten gevechtskleding is ook voldoende, mits deze kleding daarna goed wordt uitgeklopt en bij voorkeur gewassen.

3. Maatregelen na afloop van de werkzaamheden:
   - Lever de eventueel gebruikte wegwerpkleding op de voorgeschreven manier in, klop aarde en stof van uw kleding af, spoel zo mogelijk de gevechtslaarzen af;
   - Laat een besmettingscontrole uitvoeren.

4. Besmet personeel
   Mocht u inwendig en/of uitwendig besmet zijn geraakt, laat u dan eerst uitwendig ontsmetten en neem vervolgens contact op met de arts.

5. DU restanten
   Indien het noodzakelijk is DU restanten te verplaatsen, raak dan de DU restanten nooit aan, maar maak gebruik van uw pioniersschop of iets dergelijks. Voer zo mogelijk de beschermingsmaatregelen.

   NOOT: Het is beslist niet zo, dat u aan een zogeheten 'onaanvaardbaar beroepsrisico' wordt blootgesteld, indien u niet in staat bent de voorgeschreven beschermingsmaatregelen te nemen. Zo mag bijvoorbeeld de hulpverlening aan gewonden nooit worden uitgesteld of nagelaten alleen in verband met de mogelijke aanwezigheid van DU. Vergeet niet om op de gewondenkaart aan te geven dat de gewonde mogelijk besmet is met DU.

2.12. Asbest

2.12.1. Algemeen

Asbest is een duurzame, vezelige delfstof. Het wordt niet afgebroken in de vrije natuur en ook niet in het menselijk lichaam. Asbestvezels zijn sterk en flexibel tegelijk. Asbest is dan ook vanaf 1910 tot het begin van de jaren 80 veel toegepast in brandwerende en hittebestendige producten, zoals:

- In platen en deuren in gebouwen, schepen, treinen, e.d.;
- In pakkingen en isolatiemateriaal van installaties;
- In remvoeringen en koppelingsplaten van auto's.

Een veel gebruikte toepassing binnenshuis was de verwerking ter verhoging van de treksterkte van kunststoffen in bijvoorbeeld asbestvinyltegels, vinylzeil en venster banken.

2.12.2. Asbest buiten Nederland

Vooral vanwege de onbekendheid met de risico's van asbest wordt in veel niet-westerse landen slordig omgegaan met asbest. Bovendien ontbreken daar vaak de financiële middelen om een asbestprobleem adequaat aan te pakken. Er kan sprake zijn van:

- Asbest bevattend bouwmateriaal dat is blootgesteld aan weersinvloeden waarbij, afhankelijk van hechtgebonden of niet hechtgebonden verwerking, toenemende mate asbestvezels voorkomen;
- Puin en afval van materialen waarin asbest is verwerkt; in dit geval kan ook hechtgebonden asbest door beschadiging en verwering vrijkomen
- Asbesthoudend gesteente of grind in de grondlaag, dat is blootgesteld aan weersinvloeden waardoor asbestvezels vrijkomen.

2.12.3. Gezondheidsrisico's van asbest

De met het blote oog onzichtbare asbestvezels kunnen, wanneer ze vrijkomen en worden ingeademd, diep in de longen doordringen en indien zij zich daar 'nestelen', een aantal ernstige kwalen veroorzaken. Het gevaar van asbest schuilt uitsluitend in het inademen van de vezels asbestvezels die zich in water en voedsel bevinden leveren geen gevaar op voor de gezondheid. Hoe groot de kans op een bepaalde aandoening is, hangt af van de asbestsoort, de hoeveelheid ingeademde vezels en de grootte van de vezels.
Aandoeningen die veroorzaakt kunnen worden door opname van asbest zijn stoflongen en longkanker. Met name de kans op longkanker door blootstelling aan asbest is aanzienlijk. Deze aandoening kan langer dan 10 jaar na de eerste blootstelling optreden. Het is belangrijk om te weten dat asbest altijd een risico inhoudt, maar u moet het risico wel in de goede verhouding (blijven) zien.
Bij een werknemer die gedurende een heel arbeidsleven (oftewel 40 jaar) 40 uur per week wordt blootgesteld aan asbestconcentraties in de inademinglucht, bestaat er een geringe toename van de kans op longkanker afhankelijk van de vezelconcentratie. Ter vergelijking: een forse roker zonder blootstelling aan asbest heeft 10% meer kans op het krijgen van longkanker.

2.12.4. Militair optreden

Kenmerk van militair optreden is dat opdrachten uitgevoerd moeten worden waaraan bepaalde extra risico's verbonden zijn of waarvan niet alle risico's geheel bekend zijn.
Personeel kan tijdens uitzendingen en andere militaire operaties in de arbeids- en leefomgeving worden blootgesteld aan asbestvezels. Zon blootstelling kan langdurig zijn, variërend van vee etmalen tot 6 maanden.

2.12.5. Preventie

Indien u denkt te maken te hebben met asbest verdacht materiaal, dient u onmiddellijk uw commandant te waarschuwen. Deze zal een HPG-functionaris inschakelen voor verder onderzoek.

Figuur 2-14 Waarschuwingssticker

2.13. Bodemverontreiniging

2.13.1. Algemeen

We spreken van bodemverontreiniging als er door de mens stoffen in de grond zijn gebracht die daar van nature niet thuis horen en die schadelijk kunnen zijn voor mens en milieu. Bodemverontreiniging is van alle tijden en komt overal voor. De vervuilingen zijn vooral gevaarlijk als mensen in contact kunnen komen met vervuilde grond of vuil water.

2.13.2. Oorzaken van vervuiling

Bodemverontreinigingen zijn vooral veroorzaakt door onzorgvuldig omgaan met stoffen en legaal of illegaal dumpen van afval. Dat gebeurt al sinds mensen zich op een vaste plek zijn gaan vestigen. Huizen in oude steden staan vaak op een metershoge laag van huisvuil en bouwresten van huizen. Op sommige plaatsen zijn verontreinigingen van verffabriekjes of garages. Andere verontreinigingen zijn bijvoorbeeld asbest dat in wegen verwerkt werd en illegale stortingen van giftige stoffen.

2.13.3. Gevaren van vervuiling
Niet alle verontreinigingen zijn even gevaarlijk. Bij de aanpak gaat de aandacht vooral uit naar locaties waarbij mensen in contact kunnen komen met de verontreiniging. De HPG-functionaris informeert hen over de gevaren. Hoe gevaarlijk de verdachte locaties zijn, wordt per geval bekeken.

2.13.4. Preventie
1. Nuttig alléén voedsel, dat door Defensie is (goed)gekeurd.
2. Drink alléén water, dat door Defensie is (goed)gekeurd.

2.14. Fijnstof

2.14.1. Algemeen
Fijnstof is een mengsel van verschillende deeltjes, die afkomstig kunnen zijn uit dieselmotoren, fabriekspijpen en houtkachels, maar ook uit de natuur zelf. Indien de HPG-functionaris aanwijzingen heeft voor gezondheidsproblemen zal hij adviseren maatregelen te treffen om onnodige blootstelling te voorkomen.

2.14.2. Preventie
Draag bij (fijn)stofontwikkeling het door Defensie verstrekte P3-masker.

2.15. Persoonlijke hygiëne

2.15.1. Algemeen
Een goede persoonlijke hygiëne beschermt tegen ziekteverwekkende invloeden van buitenaf. Het gaat de verspreiding van ziekteverwekkers tegen, waardoor de kans op ziek worden vermindert.

2.15.2. Dagelijkse lichaamsverzorging
1. De huid

Om irritatie van de huid en lichaamsgeur te voorkomen en om de onzichtbare ziekteverwekkers te verwijderen, moet het lichaam dagelijks helemaal worden gewassen.
Bijzondere aandacht moet worden geschonken aan: gezicht, oren, oksels, kruis, handen, voeten, het gedeelte onder de voorhuid (bij de man) en tussen de schaamlippen (bij de vrouw). Zeepresten moeten goed worden weggespoeld en het lichaam moet goed worden afgedroogd! Een andere mogelijkheid om u op te frissen is door het hele lichaam stevig met een vochtige handdoek af te wrijven en het daarna met een droge handdoek af te drogen.

2. De oren

Het peuteren in het oor kan beschadigingen opleveren. Het verwijderen van hinderlijke hoeveelheden vuil en/of oorsmeer moet u door de geneeskundige dienst laten doen. Wanneer er water in uw oor zit, laat dat er dan uitlopen door aan uw oorlelletje te trekken en het hoofd schuin te houden.

3. Het haar

Het haar kan het beste kortgeknipt worden gehouden. Eenmaal wassen met shampoo volstaat.

4. De handen

De handen komen voortdurend in aanraking met besmette voorwerpen. Er worden zo ziekteverwekkers overgebracht naar andere delen van ons lichaam en naar het voedsel. Ook neuspeuteren, nagelbijten, krabben en peuteren veroorzaken besmetting van de handen. Nagels moeten altijd kortgeknipt en schoon worden gehouden.
De handen moeten beslist worden gewassen:
- Na elk vuil karwei;
- Na gebruik van het toilet;
- Als ze in aanraking zijn geweest met huidirriterende stoffen zoals Benzine, Olie- en Smeerproducten;
- Als ze in aanraking zijn geweest met bacteriologisch of chemisch materiaal;
- Vóór het aanraken van etenswaren of bestek;
- Vóór en na het behandelen van wonden.

5. De voeten

Was de voeten tenminste eenmaal per dag met water om vuil en transpiratie te verwijderen. Droog de voeten daarna goed af. Maak eventueel gebruik van voetpoeder. Trek dagelijks schone sokken aan. Sokken met gaten of gestopte sokken veroorzaken blaren en moeten niet worden gedragen. Om de voeten te harden kunt u de voeten (na het wassen) behandelen met kamferspiritus of glycerine. Zorg ervoor dat de teennagels niet te lang zijn. Ze moeten recht afgeknipt worden. Let er op dat de hoekjes niet schuin worden afgeknipt.

Foutief geknipte nagels kunnen leiden tot pijnlijke ingegroeide nagels. Eelt vormt een (functionele) plaatselijke versteviging van de huid. Een dunne laag is prima, maar wanneer de laag te dik wordt, kunnen blaren ontstaan onder de eeltlaag. Overmatig eelt waar u last van hebt, moet daarom worden verwijderd met bijvoorbeeld een eelt rasp, puimsteen of een speciale vijl. Zorg ervoor dat na het verwijderen van het overmatige eelt het huidoppervlak weer glad aanvoelt. Laat altijd een dun laagje eelt over, anders krijgt u beschadigingen van de voet bij het lopen.

a. Blaren ontstaan door:
   - Wrijving door te ruim zittende schoenen;
   - Druk door oneffenheden in sokken of schoenen. Wanneer u gevoelig bent voor blaren kunt u de voeten preventief laten tapen.
b. Voetverzorging voorafgaand aan verplaatsingen te voet:
   - Goede voetverzorging zoals hierboven beschreven voorkomt of vermindert problemen aan de voeten.
c. Voetverzorging tijdens de recuperatie (marsrust):
   - Behandel eventuele blaren;
   - Masseer de voeten;
   - Poeder de voeten schaars in;
   - Trek schone, droge sokken aan;
   - Leg de voeten hoog.
d. Voetverzorging na afloop van de verplaatsing te voet:
   - Was de voeten met warm water;
   - Spoel de voeten na met koud water. Onderdompelen in koud water helpt het branderige gevoel en de irritatie te verzachten;
   - Droog de voeten goed af;
   - Laat blaren en andere aandoeningen behandelen.

N.B.: Na lang lopen wordt de huid van de voet vaak rood, gezwollen en week. Laat in dat geval de gevechtslaarzen in een tijdlang uit. Leg de voeten hoog om te rusten en te luchten. Trek daarna andere gevechtslaarzen aan dan die waarmee u hebt gelopen.
N.B.: Wanneer voetklachten ontstaan, is het van groot belang daar niet mee door te lopen. In veel gevallen zijn voetproblemen eenvoudig te verhelpen. Doorlopen verergert de klachten onnodig.

6. De mond
a. Verzorging van gebit en tandvlees is nodig om tandbederf en tandvleesontsteking te voorkomen. De oorzaak van tandbederf en tandvleesontsteking is de aanwezigheid van tandplak. Tandplak bestaat hoofdzakelijk uit bacteriën die een zuur vormen dat het glazuur aantast. Zo ontstaat tandbederf.
b. Tandplak wordt verwijderd door uw tanden te poetsen met een tandenborstel en door tandenstokers, tandzijde of interdentale borsteltjes te gebruiken.
c. Als u geen tandpasta hebt poets dan zonder. Het poetsen op zich is het belangrijkste.
d. Wanneer u niet over een tandenborstel beschikt, kunt u ook poetsen met uw vingers en daarna de mond twee minuten(!) goed spoelen met drinkwater dat zout bevat (één mespunt zout uit het gevechtsrantsoen per drinkbeker).

2.15.3. Voetschimmel

1. Verschijnselen:
   - Jeuk;
   - Roodheid van de huid;
   - Verweking van de huid;
   - Kloofvorming;
   - Jeukende blaasjes met een troebel, wit vocht;
   - Ook de huid van de bovenvoet kan worden aangetast;
   - In een verder stadium worden zelfs de nagels aangetast.

2. Besmettingsweg

Het besmettingsgevaar is erg groot op plaatsen waar mensen op blote voeten lopen zoals bijvoorbeeld in douches, legeringsgebouwen, sportzalen, zwembaden en sauna's. Na behandeling komt voetschimmel vaak weer terug. Waarschijnlijk vindt de besmetting dan plaats vanuit de naden van de eigen schoenen. In de naden bevindt zich nogal wat stof met schimmelsporen. Schoenen en sokken moeten dan ook worden gedesinfecteerd. Hiervoor is poeder verkrijgbaar bij de geneeskundige dienst.

3. Preventie:
- Was de voeten, spoel de zeepresten goed af;
- Droog goed af, vooral tussen de tenen;
- Trek elke dag droge, schone, goed passende sokken aan;
- Draag droge, schone gevechtslaarzen met onbeschadigd binnenleer. Draag uw gevechtslaarzen afwisselend;
- Loop niet op blote voeten, gebruik badslippers.

Figuur 2-15 Voetschimmel

2.16. Omgevingshygiëne

2.16.1. Algemeen

Onder 'omgevingshygiëne' verstaan we het werk- en leefklimaat van Nederlandse militairen gedurende (operationele) inzet te velde. Over het algemeen zijn juist dan de omstandigheden minder comfortabel. Door deze minder comfortabele omstandigheden en andere 'stressfactoren' zoals werk- slaapritme, klimaat en veiligheid is de militair meer vatbaar voor het oplopen van ziektes en infecties. Dit houdt in dat er extra aandacht moet zijn voor de hygiëne van zowel het individu als de werk- en verblijfslocaties.

2.16.2. Locatiehygiëne

Afhankelijk van de aard en duur van een (operationele) inzet zal er sprake zijn van een zogenaamde low-comfort voorzieningenniveau of zullen er betere voorzieningen aanwezig zijn. Voor toiletten kan dit bijvoorbeeld betekenen dat er eerst een latrine wordt gegraven, daarna mobiele chemische toiletten worden geplaatst die op hun beurt weer worden vervangen door sanitaire prefabs. In veel gevallen zal door genie eenheden de 'overall' aandachtspunten beheersbaar worden gemaakt. Denk hierbij aan afvalwaterverwijdering, afvalopslag en verwijdering, handenwasinstallaties, ontspanningsruimtes, etc.

2.16.3. Aandachtspunten

1. Algemeen
   a. Laat op de base / compound (zwerf)afval niet rondslingeren maar deponeer in de daarvoor bestemde afvalzakken c.q. containers.
   b. Creëer geen waterpoeltjes. Dit zijn ideale broedplaatsen voor muggen.
   c. Gebruik alleen de aangelegde toiletvoorzieningen, ga niet 'wildplassen'. Dit voorkomt de overlast van o.a. vliegen.

2. Werkruimte
   a. Laat geen etensresten slingeren.
   b. Hanteer een strikte opslag én verwijdering van afval.
   c. Maak de werkruimte regelmatig schoon.

3. Leef-slaapruimte
   a. Zorg ervoor dat uw eigen leef- slaapplek opgeruimd is en dat u weet waar wat ligt.
   b. Leg kleding niet zomaar ergens neer maar hang deze op. Zo kan er geen ongedierte in kruipen.
   c. Keer schoenen voor het aantrekken eerst ondersteboven en klop ze uit. Dit voorkomt onnodige insectenbeten en/of -steken.
   d. Keer de slaapzak regelmatig binnenstebuiten en klop deze uit.
   e. Wissel regelmatig de slaapzaklaken en laat deze wassen.
   f. Gebruik de evt. verstrekte klamboe op de juiste wijze.
   g. Laat geen etensresten slingeren, maar berg deze op in een afsluitbare (kunststof) kist. Opbergen in een woodlandtas heeft absoluut geen zin. Hier komt ongedierte gemakkelijk doorheen.
   h. Zorg per tent of prefab voor een centrale afvalzak. Wanneer deze vol is knoop hem dan dicht en deponeer hem in de daarvoor bestemde container.

2.17. Transport hygiëne

2.17.1. Algemeen

Bij operationele inzet en bij opleiding en training in het buitenland wordt materiaal en personeel verplaatst tussen Nederland en het inzet (of oefen-) gebied. Bij het verplaatsen van het ene land naar het andere bestaat het risico van insleep van ziektekiemen (dierziektes) en ongedierte (vectoren) van het ene land naar het andere. Hoewel er binnen Nederland geen specifieke eisen aan Defensie worden gesteld v.w.b. materieel, heeft Defensie tenminste een zorgplicht bij het voorkomen van (dier)ziekten die in Nederland tot een epidemie kunnen leiden. Daarnaast is er een douane regelgeving over wat personen uit het buitenland wel en niet mogen meenemen die onverkort van toepassing is voor Defensie.
Om de insleep van ziekten voor mens, dier en plant, zijn vectoren en ongedierte naar Nederland te voorkomen wordt alle materieel dat wordt ingezet ten behoeve van missies en oefeningen in het buitenland voorafgaand aan het transport gereinigd en wanneer noodzakelijk gedesinfecteerd. Het schoonmaken van het materieel en gebruiksvoorwerpen is de verantwoordelijkheid van de gebruikers. Voor desinfectie kan een HPG-functionaris ingeschakeld worden.

2.17.2. rsoneel

a. Persoonlijke uitrusting en bagage dienen schoon en vrij te zijn van modder, stof en dierlijke / plantaardige verontreiniging.
b. Op de dag van terugkeer naar Nederland indien mogelijk schone kleding/schoeisel dragen.
c. Na terugkeer geen agrarische bedrijven betreden in kleding/schoeisel wat ook in het buitenland is gedragen voordat het gewassen/gereinigd is.
d. Het is verboden om de volgende artikelen mee te nemen naar NLD:
   - Levende dieren/mascottes;
   - Zand/aarde;
   - Planten, stekjes en zaden;
   - (lege) Eierschalen, eieren en ei-producten;
   - Vlees en vleesproducten;
   - Melk en zuivelproducten;
   - Vachten, huiden, jachttrofeeën.
e. Personeel dient door de eenheidscommandant (evt. geadviseerd door de HPG-functionaris) geïnformeerd te worden en bewust gemaakt van de risico's van insleep van dier- en/of plantziekten in Nederland.

2.18. Afvalverwerking

2.18.1. Algemeen

Dagelijks worden grote hoeveelheden afval geproduceerd. Dit afval vormt een ideale verblijf- en broedplaats voor ongedierte (vliegen, ratten). Om overlast en ziekten te voorkomen, moet al het afval onmiddellijk worden verwijderd.

2.18.2. Soorten afval

a. Menselijk afval, zoals ontlasting en urine.
b. Vloeibaar afval, zoals bij een waterpunt, wasplaats, badplaats, waterwagen en keuken.
c. Vast afval, zoals spoeling (keukenafval en etensresten), blik, kunststof, papier, hout e.d.

2.18.3. Methoden voor het verwijderen van afval

a. Menselijk afval (ontlasting en urine)
   - Over het algemeen wordt tijdens oefeningen en/of operationele omstandigheden gebruik gemaakt van mobiele toiletunits. Deze moeten regelmatig gereinigd worden;
   - Onder operationele omstandigheden kan besloten worden tot het bouwen van een latrine;
   - De mobiele toiletunit of latrine kunt u meestal vinden aan de rand van het gebied waar wordt gebivakkeerd en dient minimaal honderd meter verwijderd te zijn van de eetgelegenheid en de keuken;
   - Bij een langdurige inzet van een eenheid in hetzelfde gebied, worden er meestal sanitaire prefabs geplaatst met daarin toiletten, wastafels en douches.

b. Vloeibaar afval
   - Tijdens oefeningen en/of onder operationele omstandigheden wordt vloeibaar afval in overeenstemming met de milieuwetgeving geloosd.

c. Vast afval
   - Tijdens oefeningen en/of onder operationele omstandigheden, wordt het vaste afval in plastic zakken verzameld en meegenomen naar de eigen kazerne of gestort op een officiële vuilstortplaats. Blikken en dozen moeten van tevoren worden platgemaakt;
   - Wanneer de verblijfsduur langer is dan een week, kan brandbaar vast afval in een verbrandingsoven worden verbrand;
   - Op plaatsen waar met voedsel wordt omgegaan moeten goed afsluitbare afvalbakken staan. Deze moeten aan de buitenkant schoon zijn. Lege flessen, blikken e.d. moeten direct in de afvalbak gedaan worden; er mag geen afval naast liggen. Na elk gebruik moet de afvalbak gesloten worden.

Figuur 2-16 Omgaan met afval

2.19 AFKORTINGEN:

BMR	Bof, Mazelen, Rode hond
B.v./Bijv.	Bijvoorbeeld
CAM	Chemische Restbesmettingsmeter
CBRN	Chemisch Biologisch Radiologisch Nucleair
Cm	Centimeter
Cq	Casu quo (In dat geval)
DTP	Difterie, Tetanus, Polio
DU	Depleted Uranium
E.d.	En dergelijke
EODD	Explosieven Opruimingsdienst Defensie
Etc.	Et cetera
Evt.	Eventueel
HIV	Humaan Immunodeficientie Virus
HPG	Hygiëne en Preventieve Gezondheidszorg
Kg	Kilogram
Km	Kilometer
L p/dag	Liter per dag
L/uur	Liter per uur
MDI	Mobiele Drinkwater Installatie
Mm	Millimeter
M.n.	Met name
NATO	North Atlantic Treaty Organization
NAVO	Noord-Atlantische Verdragsorganisatie
Nl.	No limit
NLD	Nederland
O.a.	Onder andere
ORS	Oral Rehydration Solution
Pgu	Persoons Gebonden Uitrusting
SOA	Seksueel Overdraagbare Aandoeningen
TBC	Tuberculose
T.g.v.	Ten gevolge van
V.w.b.	Voor wat betreft
WBGT	Wet, Bulb, Globe, Temperature

Hoofdstuk 3

CBRN

3.1. Inleiding

Hoewel de dreiging van een grootschalig conflict voor de Nederlandse krijgsmacht is afgenomen, is de dreiging van de inzet van chemische, biologische, radiologische of nucleaire (CBRN-)strijdmiddelen nog steeds reëel.

Daarnaast vormen *Toxic Industrial Materials* (TIMs) een CBRN-dreiging. Het voortdurende proces van wereldwijde industrialisatie vergroot de kans op ongelukken met of het weloverwogen misbruik van TIMs. De volgende subgroepen worden onderscheiden:
- Chemische stoffen: *Toxic Industrial Chemicals* (TICs)
- Biologische stoffen: *Toxic Industrial Biologicals* (TIBs)
- Radiologische stoffen: *Toxic Industrial Radiologicals* (TIRs)

Daar waar in dit document wordt gesproken over CBRN-middelen worden zowel de *CBRN Warfare Agents* (CWAs) als de *Toxic Industrial Materials* (TIMs) bedoeld.

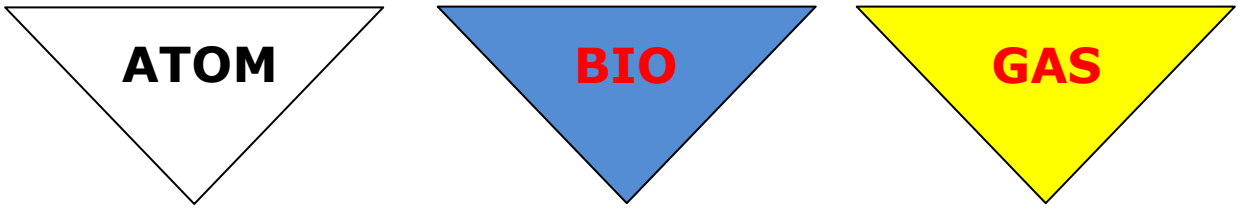

Figuur 3-1

3.2. Chemische middelen

3.2.1. Algemeen

Chemische middelen veroorzaken een tijdelijke verstoring van lichamelijke of geestelijke functies, verwondingen of zelfs de dood. Chemische middelen komen voor in vaste, vloeibare, aerosol- of dampvorm. Vooral de verspreiding in vloeibare vorm is zeer verraderlijk. Er ontstaat een gebied met dampgevaar, waarvan de diepte kan oplopen tot tientallen kilometers. Chemische middelen worden bijvoorbeeld verspreid door artillerie- en mortiergranaten, landmijnen, vliegtuigbommen, sproeivliegtuigen, meerloopsraketgeschut, geleide projectielen en raketten, maar ook door *Improvised Explosive Devices* (IEDs). Door het tijdig nemen van CBRN-beschermende maatregelen wordt het aantal slachtoffers aanzienlijk beperkt. De volgende soorten chemische middelen zijn te onderscheiden:
- Chemische strijdmiddelen, onderverdeeld in:
  - Zenuwblokkerende strijdmiddelen;
  - Blaartrekkende strijdmiddelen;
  - Verstikkende strijdmiddelen;
  - Celvergiftigende strijdmiddelen;
  - Incapacitantia.
- TICs

3.2.2. Zenuwblokkerende strijdmiddelen

1. Algemeen

   Zenuwblokkerende strijdmiddelen zijn kleurloze en nagenoeg reukloze vloeistoffen, die onzichtbare en zeer giftige dampen afgeven. Vergiftiging vindt niet alleen plaats door inademing van damp of aerosol maar ook door het binnendringen van damp, aerosol of vloeistof via de ogen en/of de huid. Bij zenuwblokkerende strijdmiddelen wordt onderscheid gemaakt in:
   - Niet-vluchtige (persistente) zenuwblokkerende strijdmiddelen. Deze verdampen zeer langzaam en veroorzaken, afhankelijk van de temperatuur, dagen tot weken besmettingsgevaar (veroorzaken binnen enkele seconden een blauw/groen tot zwarte verkleuring op de detectiesticker);
   - Vluchtige (niet-persistente) zenuwblokkerende strijdmiddelen. Deze verdampen tamelijk snel en veroorzaken gedurende minuten tot dagen besmettingsgevaar (veroorzaken binnen 1 minuut een geel tot oranje verkleuring op de detectiesticker).

2. Mogelijke verschijnselen
   - Het zicht wordt verduisterd en het scherp zien van nabij gelegen voorwerpen wordt bemoeilijkt (pupillen worden zo klein als een speldenknop).
   - Speekselvloed en loopneus.
   - Spiertrillingen en spier- en stuiptrekkingen.
   - Benauwdheid en een beklemd gevoel op de borst en keel.

3. Pyridostigmine
   Pyridostigmine wordt als voorbehandeling tegen vergiftigingsverschijnselen na blootstelling aan zenuwblokkerende strijdmiddelen gebruikt en vermindert de gevolgen van (vooral lichte) vergiftigingen. De tabletten werken niet bij vergiftiging door andere chemische strijdmiddelen. Wanneer de tabletten volgens de gebruiksaanwijzing worden ingenomen, zijn er geen nadelige gevolgen voor de gezondheid. De tabletten zijn verpakt per doordrukstrip van 21 pyridostigmine tabletten a 30 mg. De tabletten worden opgeborgen in de draagtas van het CBRN-masker.
   Met het innemen van deze tabletten moet worden begonnen na opdracht van de commandant, volgens het doseringsschema op de verpakking (elke 8 uur). Ongeveer 30 minuten na inname is het middel werkzaam. Met innemen moet worden doorgegaan totdat men de eerste vergiftigingsverschijnselen van een zenuwblokkerend strijdmiddel bemerkt, of zodra de commandant opdracht geeft om te stoppen. De commandant wordt geadviseerd door de CBRN-specialist n.a.v. een risico-inventarisatie.
   Het is van het grootste belang de beschermende luchtdichte verpakking niet te openen voordat met innemen wordt begonnen. Vocht uit de lucht kan de tabletten al na enige weken onbruikbaar maken!

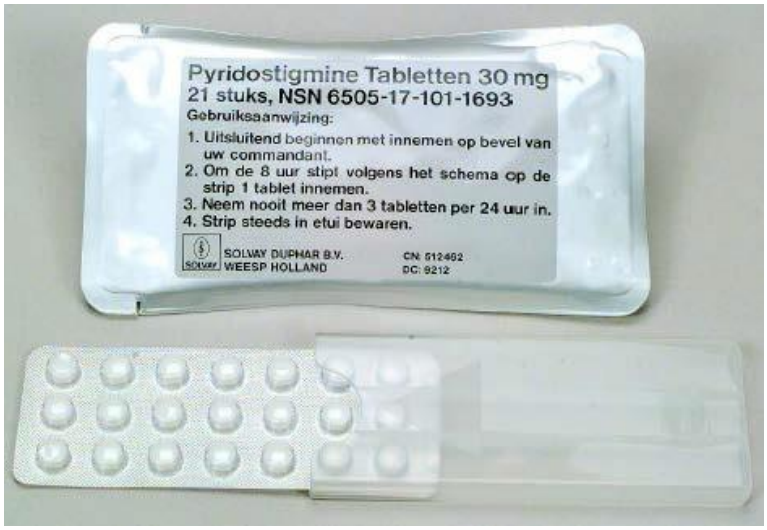

Figuur 3-2 Pyridostigmine tabletten

3.2.3. Blaartrekkende strijdmiddelen

1. Algemeen
   Blaartrekkende strijdmiddelen zijn olieachtige vloeistoffen, die langzaam verdampen waardoor ze vele dagen besmettingsgevaar opleveren. De meest voorkomende blaartrekkende strijdmiddelen zijn mosterdgas en lewisiet. Vergiftiging kan plaatsvinden door inademing van damp of aerosol, of door het binnendringen van damp, aerosol of vloeistof via de ogen en/of de huid. Detectiestickers verkleuren onmiddellijk rood na aanraking met druppels blaartrekkend strijdmiddel.

2. Mogelijke verschijnselen
   De snelheid waarmee en de volgorde waarin de vergiftigingsverschijnselen optreden, is afhankelijk van de soort blaartrekkend strijdmiddel, de opgenomen dosis en de vorm waarin het strijdmiddel het lichaam is binnengedrongen. Verschijnselen bij een besmetting met mosterdgas zijn:
   - Hevig brandende pijn in de ogen, tranenvloed, jeuk en een branderig gevoel;
   - Rood worden van de huid en blaarvorming (soms pas na enige uren merkbaar);
   - Heesheid, hoesten en ademnood (soms na enige uren merkbaar).

   Lewisiet heeft dezelfde uitwerking als mosterdgas, maar omdat lewisiet giftiger is zullen vergiftigingsverschijnselen zich sneller en heftiger voordoen.

3.2.4. Verstikkende strijdmiddelen
Veroorzaken bij inademing onmiddellijk hevige irritatie van de slijmvliezen gevolgd door verstikkende hoest, hevige benauwdheid, pijn in de borst, misselijkheid, hoofdpijn en tranenvloed. Deze strijdmiddelen zijn bij een hoge dosis dodelijk. Een voorbeeld van een verstikkend strijdmiddel is fosgeen.

3.2.5. Celvergiftigende strijdmiddelen
Veroorzaken bij een lichte vergiftiging hoofdpijn, duizeligheid en diarree, en bij een dodelijke dosis hevige krampen en bewusteloosheid, snel gevolgd door de dood. Een
voorbeeld van een celvergiftigend strijdmiddel is blauwzuur.

3.2.6. Incapacitantia
Dit zijn chemische stoffen die de geest beïnvloeden. Deze stoffen veroorzaken verwarring, geheugenverlies en waanvoorstellingen, en in het algemeen onbekwaamheid voor het uitvoeren van taken.

3.2.7. TICs
Gezien de grote verscheidenheid aan TICs is het onmogelijk de verschijnselen per stof te omschrijven. De meeste verschijnselen uiten zich aan de luchtweg, de huid en de ogen:
- Bij inademen: benauwdheid, verstikkingsverschijnselen;
- Bij aanraking met de huid: roodheid, brandwonden;
- Bij aanraking met de ogen: tranenvloed, roodheid, pijn, slecht zien;
- Bij inslikken: buikpijn, misselijkheid en braken;
- Duizeligheid;
- Soms treden geheugenverlies en waanvoorstellingen op.

3.2.8. Detectiestickers
Verkleuringen op detectiestickers wijzen op de aanwezigheid van vloeibare chemische strijdmiddelen (zie figuur 3-3). De volgende verkleuringen kunnen voorkomen:
- Rood: blaartrekkende strijdmiddel;
- Geel/oranje: vluchtige zenuwgassen;
- Blauw/groen tot zwart: niet-vluchtige zenuwgassen;
- Zwart: ontsmettingsmiddel Reactive Skin Decontaminant Lotion (RSDL).

Stickers moeten om de vijf dagen worden vervangen én indien deze doornat zijn geregend.

Figuur 3-3 Detectiestickers voor vloeibare chemische strijdmiddelen

3.2.9. Reactiedrill bij dampgevaar

Bij dampgevaar moet de reactiedril worden uitgevoerd.

In beschermstelling plaatsen van het CBRN-masker binnen 9 seconden, aansluitend capuchon opzetten binnen 6 seconden. De NAVO-eis is binnen 15 seconden totale bescherming. Afhankelijk van de actuele CBRN dress state moeten een of meerdere van onderstaande acties worden genomen:

- Stop onmiddellijk met ademen en sluit onmiddellijk de ogen (zet de gevechtsbril af);
- Indien van toepassing: open de rits van de CBRN-beschermende parka iets;
- Plaats het CBRN-masker in beschermstelling;
- Alarmeer (zie alarmsignalen);
- Indien van toepassing: trek de CBRN-beschermende kleding aan;
- Sluit de rits van de CBRN-beschermende parka en zet de capuchon op;
- Trek de CBRN-beschermende overlaarzen aan;
- Trek de CBRN-beschermende handschoenen aan;
- Sluit de CBRN-beschermende kleding, let op de afsluiting om polsen en enkels;
- Controleer en help elkaar.

3.2.10. Reactiedrill bij vloeistofbesmetting

Om de gevolgen van een chemische besmetting tot een minimum te beperken, is het noodzakelijk onmiddellijk over te gegaan tot persoonlijke ontsmetting. Deze persoonlijke ontsmetting moet snel en drilmatig worden uitgevoerd.
De NAVO-eis is binnen 30 seconden het gelaat ontsmetten en CBRN-masker en capuchon plaatsen. Afhankelijk van de actuele CBRN dress state moeten een of meerdere van onderstaande acties worden genomen:

- Stop onmiddellijk met ademen en sluit onmiddellijk de ogen (zet de gevechtsbril af) EN ga onder bovendekking[1] (indien deze bereikbaar is met een sprong);
- Ontsmet het gezicht, nek, hals, haar en handen met RSDL;
- Indien van toepassing: open de rits van de CBRN-beschermende parka iets;
- Plaats het CBRN-masker in beschermstelling;
- Ontsmet het CBRN-masker;
- Alarmeer (zie alarmsignalen);
- Ontsmet overige besmette niet bedekte huid met RSDL;
- Indien na (buddy)controle blijkt dat de gevechtskleding (licht) besmet is, deze uittrekken en onderliggende huid ontsmetten met RSDL;
- Indien van toepassing: trek de CBRN-beschermende kleding aan;
- Zet de capuchon op en sluit de rits van de CBRN-beschermende parka;
- Trek de CBRN-beschermende overlaarzen aan;
- Trek de CBRN-beschermende handschoenen aan;
- Sluit de CBRN-beschermende kleding; let goed op de afsluiting om polsen en enkels;
- Controleer en help elkaar.

3.2.11. Reactieve Skin Decontaminant Lotion (RSDL)

Ten behoeve van de persoonlijke ontsmetting wordt onder operationele omstandigheden *Reactive Skin Decontaminant Lotion* (RSDL) gebruikt. De verpakkingen RSDL moeten worden opgeborgen in de draagtas van het CBRN-masker. Het is een ontsmettingslotion, die vloeibare CBRN-strijdmiddelen vernietigt en in de eerste plaats is bedoeld als ontsmettingsmiddel voor de onbeschadigde huid.

Daarnaast wordt het gebruikt om het persoonlijk wapen en andere persoonlijke uitrustingsstukken te ontsmetten. RSDL is verpakt in een groen aluminiumfolie dat voorzien is van inkepingen, zodat de verpakking ook met handschoenen aan en met gesloten ogen gemakkelijk is te openen. In de verpakking zit een sponsje met ontsmettingslotion.

Aandachtspunten RSDL:

- RSDL verliest haar werking nadat het een week is blootgesteld aan de buitenlucht. Geopende verpakkingen mogen na een week niet meer worden gebruikt;
- Wanneer RSDL op een detectiesticker terechtkomt, veroorzaakt dit een zwarte verkleuring;
- wanneer te weinig ontsmettingslotion is opgebracht, wordt RSDL melkachtig van kleur en moet er meer RSDL worden opgebracht. Als de ontsmettingslotion amber/geelkleurig blijft, is het chemisch strijdmiddel vernietigd.

[1] Een bovendekking is alles wat neervallende druppels kan tegenhouden.

Figuur 3-4 Reactive Skin Decontaminant Lotion (RSDL)

Figuur 3-5 Gebruik RSDL

3.2.12. ZHKH bij chemische middelen

ZHKH wordt uitgevoerd conform het geldende ZHKH protocol.

1. Zelfhulp

   Indien de militair in staat is zichzelf te helpen:

   Bij een **vloeistofbesmetting**:

   - Spoel ogen onmiddellijk uit met zacht stromend water. Let erop dat het water van de neus naar de buitenkant van het gezicht loopt om besmetting van het andere oog te voorkomen.
   - Ontsmet het gelaat (zie paragraaf 3.2.10) en plaats het CBRN-masker.

   Bij een **zenuwblokkerend** strijdmiddel:

   - Dien bij vergiftigingsverschijnselen (-onverklaarbare- plaatselijke spiertrillingen en/of slecht zien (schijnbare duisternis) met neusloop/speekselvloed) 1 auto-injector toe. Zo spoedig mogelijk na het toedienen van deze injectie moet de militair zich bij een geneeskundig zorgelement laten behandelen. Er moet worden gestopt met het innemen van pyridostigmine tabletten! Bij aanhoudende speekselvloed en/of spiertrekkingen en indien geneeskundige hulp niet kan worden verkregen, moet met tussenpozen van 15 minuten een tweede en maximaal een derde injectie worden toegediend.
   - Bij behandeling van verwondingen moet de huid rondom de wond eerst worden ontsmet met RSDL.

2. Kameradenhulp
   Indien de militair niet in staat is zichzelf te helpen, dan moet 'kameradenhulp' worden toegepast:
   - Controleer op een catastrofale bloeding en stop deze indien aanwezig;
   - Maak en houd de luchtweg vrij;
   - Bij een **vloeistofbesmetting**: spoel de ogen met zacht stromend water. Let erop dat het water van de neus naar de buitenkant van het gezicht loopt om besmetting van het andere oog te voorkomen;
   - Ontsmet het gelaat (zie paragraaf 3.2.10);
   - Plaats het CBRN-masker;
   - Bij een **zenuwblokkerend** strijdmiddel: dien zonder tussenpozen de nog op het slachtoffer aanwezige auto-injectoren toe (maximaal drie), buig de naalden om en berg ze op in de maskerdraagtas van het slachtoffer;
   - Probeer het slachtoffer zo snel mogelijk te (laten) evacueren naar een geneeskundig zorgelement.

3. Auto-injector
   Gezien de snelheid waarmee een vergiftiging met zenuwblokkerende strijdmiddelen tot de dood kan leiden, is het noodzakelijk onmiddellijk na het optreden van de eerste vergiftigingsverschijnselen een injectie toe te dienen met behulp van de auto-injector
   (zie figuur 3-6). Voor iedere militair zijn 3 auto-injectoren beschikbaar. Een injectie wordt toegediend bij (onverklaarbare) plaatselijke spiertrillingen en/of slecht zien (schijnbare duisternis) met daarbij optredende neusloop of speekselvloed.

Figuur 3-6 Auto-injector

De auto-injector wordt, nadat deze uit de verpakking is gehaald, conform de gebruiksaanwijzing op de verpakking gebruikt (zie figuur 3-7).

Figuur 3-7 Toedienen van de auto-injector

Na het toedienen;
- Buig de naald om of breek de naald af;
- Berg de gebruikte auto-injector op in draagtas van het CBRN-masker. Meld altijd hoeveel auto-injectoren zijn toegediend en het tijdstip waarop ze zijn toegediend.

Let op!
- Onterecht toegediende atropine is schadelijk voor de gezondheid. Roep de hulp in van een arts indien blijkt dat de auto-injector onterecht is gebruikt.
- Bij vorst moeten de auto-injectoren dicht op het lichaam worden gedragen om te voorkomen dat deze bevriezen. Wissel auto-injectoren die bevroren zijn (geweest) zo snel mogelijk om.

3.3. Biologische middelen

3.3.1. Algemeen

Een biologisch middel is een micro-organisme (of een hiervan afgeleide toxine) dat een ziekte veroorzaakt bij de mens, plant of dier, of welke de verslechtering van materiaal veroorzaakt. Bekende voorbeelden zijn:

- Miltvuur (antrax);
- Cholera;
- Pokken.

Grote gebieden kunnen worden besmet met een onzichtbare wolk van kleine deeltjes (aerosol), die worden ingeademd. Voedsel- of drinkwatervoorraden kunnen worden besmet. Daarnaast kunnen insecten en ratten zorgen voor overdracht van ziektekiemen op mens en dier. De verspreiding van TIBs kan worden veroorzaakt door een ongeluk, aanval of als gevolg van bijkomende schade aan een faciliteit die infectueus materiaal produceert of opslaat. Voorbeelden van dit soort faciliteiten zijn ziekenhuizen en andere medische faciliteiten, evenals onderzoeks-, productie-, opslag- of recyclingfaciliteiten uit de farmaceutische of agrarische industrie.

3.3.2. Mogelijke verschijnselen

Er bestaan geen middelen waarmee het mogelijk is op eenvoudige wijze de aanwezigheid van een biologisch middel vast te stellen, maar onderstaande verschijnselen kunnen duiden op de aanwezigheid hiervan:

- Grote aantallen zieken (mens en dier) in een bepaalde tijd in een bepaald gebied;
- Een verdachte geur, vloeistof of rook;
- Nevel of sproei verspreid door laagvliegende vliegtuigen;
- Exploderende munitie met geringe explosieve lading en zonder direct waarneembaar effect;
- Aantreffen van munitierestanten, zoals submunitie;
- Plotseling optreden van zwermen insecten, bijvoorbeeld na het overkomen van een vliegtuig;
- Vreemde verschijnselen in de natuur.

3.3.3. Persoonlijke reactie

Er zal van de zintuigen gebruik moeten worden gemaakt om aanwijzingen voor de aanwezigheid van biologische middelen te krijgen. De wijze van verspreiding bij een biologisch incident zal nauwelijks te onderscheiden zijn van de wijze van verspreiding bij een chemisch incident. Bij het vermoeden van een biologisch aanval / incident moet de reactiedrill (zoals bij dampgevaar) worden uitgevoerd.

1. Preventieve maatregelen
   De persoonlijke bescherming tegen de uitwerking van biologische middelen komt neer op het handhaven van een goede hygiëne, en door immunisatie en vaccinatie. Afhankelijk van de dreiging van de inzet van CBRN-middelen, de opdracht van het onderdeel en de omstandigheden zal de commandant preventieve maatregelen laten nemen. Mogelijke (preventieve) maatregelen zijn:
   - Het in stand houden van een goede fysieke conditie (verhoogt de natuurlijke weerstand van het lichaam);
   - Het toepassen vaneen goede persoonlijke hygiëne; hygiëne
   - Het zorg dragen voor een opgeruimde, schone omgeving (voorkomt de aanwezigheid van ongedierte, zoals insecten, muizen en ratten waardoor ziektekiemen worden overgebracht);
   - Immunisatie (hierdoor wordt de weerstand tegen bepaalde ziekten verhoogd);
   - De gevechtskleding goed (laten) sluiten en de capuchon en handschoenen (laten) dragen (vermindert de kans op steken of beten van bloedzuigende en ziekte overdragende insecten, zoals muggen en luizen);
   - Beschadigde huid (laten) verbinden;
   - Bij dreiging met inzet van biologische middelen alleen voedsel en water gebruiken dat door het onderdeel wordt verstrekt.
2. Maatregelen na een biologisch incident
   De maatregelen na een biologisch incident zijn erop gericht om te voorkomen dat de ziekte zich verder uitbreidt. Belangrijk is het handhaven van een hoge graad van hygiëne. Indien noodzakelijk zullen aanvullende richtlijnen worden gegeven voor de ontsmetting van kleding en uitrusting. Voedsel en water mogen zonder toestemming van de commandant niet worden genuttigd. Elke ziekte, maar ook vreemde verschijnselen in de natuur moeten onmiddellijk worden gemeld.

3.3.4. ZHKH bij biologische middelen

ZHKH wordt uitgevoerd conform het geldende ZHKH protocol:

- Controleer op een catastrofale bloeding en stop deze indien aanwezig;
- Maak en houd de luchtweg vrij en plaats, indien nog niet is gebeurd het CBRN-masker;
- Probeer het slachtoffer zo snel mogelijk te (laten) evacueren.

3.4. Radiologische middelen

3.4.1. Algemeen

Onder radiologische middelen worden radioactieve materialen anders dan kernwapens verstaan. Deze zijn geschikt gemaakt voor en worden gebruikt met het doel schade toe te brengen aan mensen en omgeving. Wereldwijd zijn talrijke radioactieve bronnen aanwezig en te verkrijgen, die bruikbaar zijn voor het vervaardigen van een *Radiological Dispersal Device* (RDD = dirty bomb). Dit explosief bevat zowel springstof als radioactief materiaal. Voor een kleinschalige terroristische aanslag, met als doel een gebouw te besmetten en veel paniek te zaaien, is niet veel materiaal nodig. Kleine hoeveelheden radioactief materiaal kunnen ook vanuit een vliegtuig worden verspreid of worden gebruikt om voedsel of water te besmetten. Incidenten met radioactieve stoffen (TIRs) kunnen plaatsvinden door bijvoorbeeld sabotage, door een aanslag op faciliteiten waar radioactieve stoffen zijn opgeslagen (laboratoria, ziekenhuizen, industrie) of tijdens een transport van radioactieve stoffen. Voorbeelden hiervan zijn het vrijkomen van radioactief materiaal uit een kernreactor Tsjernobyl (1986) of Fukushima (2011).

3.4.2. Persoonlijke reactie bij een radiologisch incident

PERSOONLIJKE REACTIE BIJ EEN RADIOLOGISCHE AANVAL/INCIDENT

- Breng het CBRN-masker in beschermstelling.
- Sluit de kleding volledig.
- **AAT** (afstand, afscherming, tijd)
  - Vergroot de afstand;
  - Benut de best afschermende plaatsen;
  - Zorg voor een zo kort mogelijke blootstelling.
- Doe capucon op en handschoenen aan.
- Eet, drink en rook alleen in een stralingsvrije omgeving.
- Vermijd contact met besmette grond, munitieresten en vreemde objecten.
- Voorkom stofontwikkeling.

Denk aan de basisprincipes; **A**fstand, **A**fscherming en **T**ijd (**AAT**). Uitvoeren van werkzaamheden buiten objecten die geen bescherming/afscherming bieden alleen na opdracht van de c.

Persoonlijk ontsmetten

Bij *fall-out*; afkloppen, uitschudden en afborstelen.

Figuur 3-8 Persoonlijke reactie bij een radiologisch incident

3.4.3. Ioniserende straling

Ioniserende straling kan op verschillende manieren vrijkomen. Na/bij een kernwapenexplosie komt ioniserende straling vrij. Daarnaast kan ook een aanval of een incident plaatsvinden met radiologische bronnen. Deze bronnen geven ioniserende straling af waardoor personeel direct of op termijn van de volgende verschijnselen last kan krijgen:

- Hoofdpijn;
- Misselijkheid;
- Braken;
- Brandwonden;
- Sterfte.

Elke verhoogde stralingsbelasting vergroot de kans op het ontstaan van kanker en (genetische) afwijkingen.

3.4.4. ZHKH bij radiologische middelen

- Controleer op een catastrofale bloeding en stop deze indien aanwezig;
- Maak en houd de luchtweg vrij en plaats, indien nog niet gebeurd het CBRN-masker;
- Probeer het slachtoffer zo snel mogelijk te (laten) evacueren.

3.5. Nucleaire strijdmiddelen

3.5.1. Algemeen

Onder nucleaire strijdmiddelen worden kernwapens verstaan. De energie wordt verkregen door splitsing of fusie van atoomkernen en komt vrij in de vorm van lichtflits, hitte, luchtdruk, straling en elektromagnetische straling (explosieverschijnselen).

3.5.2. Soorten explosies

De mate, waarin de explosieverschijnselen zich voordoen, is afhankelijk van het wapenvermogen en de hoogte waarop de explosie plaatsvindt. Er wordt onderscheid gemaakt tussen:

- Een **luchtexplosie**; dit is een kernwapenexplosie op een zodanige hoogte dat de vuurbol de grond (of het wateroppervlak) niet raakt;
- Een **maaiveldexplosie**; dit is een kernwapenexplosie op een zodanige hoogte dat de vuurbol de grond (of het wateroppervlak) raakt;
- Een **ondergrondse of onderwaterexplosie**; dit is een kernwapenexplosie waarbij het middelpunt van de vuurbol beneden het aard- of wateroppervlak ligt;
- Een exo-atmosferische explosie; dit is een kernwapenexplosie die buiten de atmosfeer plaatsvindt.

In een betrekkelijk klein gebied rondom het explosiepunt zal, ondanks de genomen beschermende maatregelen, het aantal overlevenden gering zijn. Buiten dit gebied ligt een veel groter gebied waarin het al dan niet nemen van beschermende maatregelen van grote invloed is op de overlevingskans en de kans op wel of niet gewond raken. De energie van de explosieverschijnselen neemt snel af naarmate de afstand tot de explosie toeneemt.

3.5.3. Explosieverschijnselen

- Lichtflits
  Het eerste kenmerkende verschijnsel van een lucht- of maaiveldexplosie is een alom aanwezig verblindend licht. Dit licht is vele malen feller dan het zonlicht. De lichtflits kan verblinding veroorzaken, overdag gedurende hoogstens enkele minuten, 's nachts tot enkele tientallen minuten, omdat de pupillen dan wijd open staan. Indien naar de explosie wordt gekeken, kan blijvende oogbeschadiging optreden door netvliesverbranding. De mogelijkheid daarop is 's nachts groter dan overdag. Bij een ondergrondse of onderwaterexplosie zal er nauwelijks sprake zijn van een lichtflits.

- Hitte
  De hittestraling is zeer intens bij een luchtexplosie. Bij een maaiveldexplosie is de hittestraling minder sterk omdat daarbij een deel van de hitte wordt opgenomen door de bodem of het water. Bij de ondergrondse en onderwaterexplosie is het effect van de hittestraling gering. Hittestraling kan brandwonden veroorzaken wanneer de huid onvoldoende is bedekt en kan ontvlambaar materiaal laten ontbranden. Bij de kernwapenexplosies in Japan (1945) kwamen brandwonden voor tot op 4 kilometer van het explosiepunt. Het doordringingsvermogen van hittestraling is gering; alles wat schaduw geeft, biedt bescherming tegen hittestraling (zie figuur 3-11).

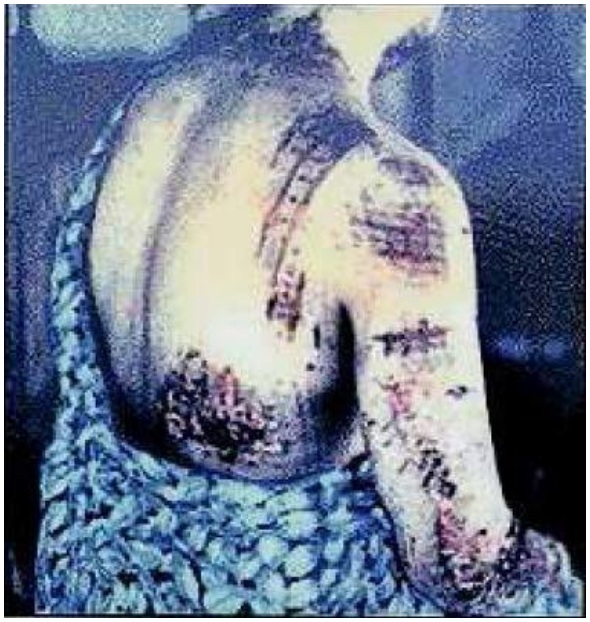

Figuur 3-9 De donker getinte delen van de kleding hebben meer hitte doorgelaten dan de licht getinte delen

- Luchtdruk
  Vooral bij lucht- en maaiveldexplosies zal de luchtdruk over een uitgestrekt gebied verwoestingen veroorzaken. Deze luchtdruk wordt ervaren als een orkaanachtige windstoot ook wel 'drukgolf' genoemd. Deze drukgolf plant zich voort met een iets hogere snelheid (± 350 m/sec) dan die van het geluid. Naargelang de afstand tot het explosiepunt groter wordt, neemt de kracht van de drukgolf af. De drukgolf oefent eerst vanuit het explosiepunt een enorme overdruk uit, gevolgd door een krachtige onderdruk (zuiging) in tegenovergestelde richting. Materieel, gebouwen, enzovoort, worden dus tweemaal getroffen, waardoor de verwoesting aanzienlijk wordt vergroot. Pas na het passeren van de drukgolf wordt het explosiegeluid (gerommel als van een hevig onweer) gehoord. Bij ondergrondse en onderwaterexplosies zal de drukgolf een (lichte) aardbeving of een onderwaterdrukgolf (springvloed) en weinig luchtdrukeffecten veroorzaken.

- Straling
  Bij elke kernwapenexplosie ontstaat ioniserende straling. Deze straling is niet met de zintuigen waar te nemen. Er wordt onderscheid gemaakt in **directe** en **nablijvende** straling.
  - **Directe straling** doet zich voor op het moment van de explosie en gedurende de eerste minuut daarna. De grote stijgsnelheid van de vuurbol en de beperkte reikwijdte van de ioniserende straling, verhinderen dat de ioniserende straling daarna de grond nog bereikt. Directe straling kan in een fractie van een seconde een dodelijke dosis (meer dan 800 cGy) veroorzaken.
  - **Nablijvende straling** doet zich voor vanaf een minuut na de explosie en zal vooral optreden bij explosies waarbij de vuurbol de grond of het wateroppervlak raakt. Bij deze explosies worden grote hoeveelheden bodemmateriaal en/of water met de vuurbol omhoog gezogen.
    Zo ontstaat de voor een maaiveldexplosie typerende donkere paddenstoelvormige wolk met stam. In deze wolk en stam bevindt zich radioactief geworden bodemmateriaal. Dit op aarde terugvallend materiaal (*fall-out*) kan een groot gebied besmetten (*fall-out gebied*). Luchtexplosies, herkenbaar aan de witte paddenstoelvormige wolk, al dan niet met een op een stam gelijkend verschijnsel, veroorzaken veel minder fall-out dan een maaiveldexplosie.

  Bij een kernwapenexplosie kan het gebied onder of rondom het explosiepunt, door de inwerking van neutronenstraling radioactief worden en zo nablijvende ioniserende straling veroorzaken (Neutron Induced Gamma Activity (NIGA)-gebied). Dit gebied is van beperkte omvang en bevindt zich binnen het gebied van totale verwoesting.

- Elektromagnetische puls (EMP)
  De inwerking van de directe straling op lucht heeft het ontstaan van een elektromagnetische puls (EMP) tot gevolg waardoor een krachtige piekstroom wordt
  opgewekt in geleidende voorwerpen. Radioverkeer wordt daardoor verstoord of enige tijd onmogelijk. De ontstane piekstroom slaat ook via antennes en bekabeling in elektronische apparatuur, waardoor deze apparatuur onherstelbaar beschadigt. De meeste militaire elektronische apparatuur is hier tegen beveiligd, in tegenstelling tot civiele apparatuur. Civiele elektronische apparatuur, variërend van polshorloges tot computers, zal tot op grote afstanden van de kernwapenexplosie defect raken.

3.5.4. Dosismeter

Om te kunnen vaststellen of u door directe of nablijvende straling een bepaalde dosis ioniserende straling hebt opgelopen, wordt onder operationele omstandigheden gebruik gemaakt van combidosismeter type SOR/T (zie figuur 3-10). Het aflezen gebeurt met het bijbehorende aflees- en registratiesysteem, de XOM/T door een hiervoor opgeleide functionaris. De hoeveelheid opgelopen straling ofwel dosis wordt uitgedrukt in Gray (Gy). De heftigheid van ioniserende straling ofwel intensiteit wordt uitgedrukt in Gray per uur (Gy/h).

Figuur 3-10 Combidosismeter SOR/T

3.5.5. Bescherming

- Maatregelen
  Tegen de verschijnselen van een kernwapenexplosie kunnen de volgende maatregelen ter bescherming worden genomen:
  - Bescherming tegen de lichtflits
    De ogen onmiddellijk sluiten en beslist niet in de richting van de explosie kijken.
  - Bescherming tegen hittestraling
    Alle materialen houden in meer of mindere mate hittestraling tegen en bieden bescherming. Zorg dus voor volledig gesloten gevechtskleding, draag indien mogelijk tenminste twee lagen niet strak zittende kleding, capuchon en handschoenen en houd de helm op. De beste bescherming wordt verkregen door in dekking te blijven. Indirect kunnen ook slachtoffers vallen door gebrek aan zuurstof, inademing van koolmonoxide en verschroeiing van de luchtwegen door branden in de omgeving. Zo mogelijk moet gemakkelijk brandbaar materiaal uit de directe omgeving worden verwijderd of in dekking worden gebracht.
  - Bescherming tegen luchtdruk
    De explosie veroorzaakt sterke luchtverplaatsingen en daarmee een drukgolf. Deze hevige drukgolf veroorzaakt slachtoffers. Direct, doordat personeel wordt meegesleurd en indirect door het instorten van gebouwen, omvergeworpen worden van voertuigen en door rondvliegend puin, glas en dergelijke. Als beschermende maatregel moet alle niet in gebruik zijnde uitrusting in dekking worden gebracht, worden opgeborgen, goed worden vastgezet of ingegraven om beschadiging en rondvliegen ten gevolge van de drukgolf te voorkomen. Door gebruik te maken van oordoppen kan de kans op gehoorbeschadiging worden verminderd. Ook hier wordt de beste bescherming verkregen door in dekking te blijven.
  - Bescherming tegen directe straling
    Figuur 3-11 laat de waarde zien van de afscherming bij bloot stelling aan directe ioniserende straling, met als voorbeeld een in het open veld op te lopen dosis van 200 cGy. De gegeven verhoudingen blijven van toepassing wanneer van een andere waarde voor de in het open veld op te lopen dosis wordt uitgegaan.

Open veld	Rupsvoertuig	Open schuttersput	Onderkomen met 1 m bovendekking
100	80	22,5	2,75
200	160	45	5,5

Figuur 3-11 Op te lopen dosis directe straling in cGy (1 cGy = 0.01 Gy).

Bescherming tegen directe straling moet, in verband met verstrooiing van ioniserende straling, naar alle kanten zijn gericht. De beste bescherming wordt bereikt door gebruik te maken van een dekking met een zo hoog mogelijke afschermingswaarde.
Een goed geconstrueerde schuttersput biedt te velde de beste bescherming tegen straling.

  - Bescherming tegen de elektromagnetische puls (EMP)
    Bescherming van niet beveiligde elektronische apparatuur is alleen mogelijk wanneer vooraf is gewaarschuwd voor de inzet van een kernwapen. Elektronische apparatuur in dat geval zoveel mogelijk uitzetten en antenne- en stroomkabels afkoppelen. Elektronische apparatuur moet indien mogelijk ondergebracht worden in een gesloten metalen constructie (bijvoorbeeld een pantservoertuig).

- Overzicht van beschermingsmogelijkheden geboden door diverse dekkingen
  - Een open schuttersput biedt bescherming tegen hittestraling, luchtdruk, rondvliegende voorwerpen en schermt het grootste deel van de directe straling af.
  - Een poncho over de schuttersput beschermt tegen hittestraling en voorkomt dat mogelijke fall-out in de schuttersput terecht komt.
  - Het aanbrengen van een tussendekking verhoogt de afscherming tegen ioniserende straling aanmerkelijk.
  - Tunnels, duikers en sloten bieden eveneens bescherming, zij het doorgaans in mindere mate. Een gebouw van gewapend beton of een gebouw met een stalen skelet biedt op de begane grond of in de kelder redelijke tot goede bescherming. Overige gebouwen geven in het algemeen geen afdoende bescherming tegen de gevolgen van een kernwapenexplosie. Ga bij voorkeur onder ramen of vensters liggen, duik onder een tafel, of val voorover.

3.5.6. Persoonlijke reactie tijdens en na een kernwapenexplosie

PERSOONLIJKE REACTIE TIJDENS EEN KERNWAPENEXPLOSIE

ALTIJD EERST OGEN SLUITEN

In open terrein of op een open plek
- Plat voorover vallen.
- Gezicht omlaag en handen onder het lichaam.

In schuttersput
- Duik zo diep mogelijk weg

In voertuigen
- Chauffeur
  - Vtg tot stilstand brengen, stuur stevig blijven vasthouden.
  - Schrap zetten met het hoofd op de armen.
- Overigen
  - Zo diep mogelijk ineen duiken en schrap zetten.

In gebouwen
- Ga bij voorkeur onder ramen of vensters liggen, duik onder een tafel of val voorover.

Benedendeks
- Ga met licht gebogen knieën en gespreide benen op de bal van de voet staan en houd je stevig vast aan een goed verankerd object.
- Indien men in een goed verankerde stoel zit, dan met rechte rug in de stoel strekken.

N.B. Alles wat schaduw biedt, biedt bescherming tegen hittestraling.

Figuur 3-12A Persoonlijke reactie tijdens een kernwapenexplosie

PERSOONLIJKE REACTIE NA EEN KERNWAPENEXPLOSIE

- Blijf na de explosie tenminste 90 seconden in dekking.
- Meld schade in de omgeving.

In geval van waarschuwing bij fall-out
- Handel cfm PERSOONLIJKE REACTIE BIJ EEN RADIOLOGISCHE AANVAL/INCIDENT

Figuur 3-12B Persoonlijke reactie na een kernwapenexplosie

3.5.7. Beschermende maatregelen in een fall-out gebied

Het binnendringen van fall-out in het lichaam kan worden voorkomen door:
- Het verbinden van open verwondingen;
- Het stofdicht afsluiten van kleding, capuchon op en handschoenen aan;
- Het beschermen van de luchtweg;
- Het zoveel mogelijk benutten van afscherming biedende dekkingen;
- Het voorkomen van onnodig contact met besmette grond, begroeiing en materieel (houd noodzakelijke werkzaamheden buiten bescherming biedende objecten zo kort mogelijk);
- Het voorkomen van stofontwikkeling;
- Niet eten en drinken zonder toestemming.

Indien verblijf in een fall-out gebied noodzakelijk is, zal de commandant maatregelen treffen om te voorkomen dat het personeel stralingsziek wordt. Bescherming wordt verkregen door zoveel mogelijk gebruik te maken van de aanwezige dekkingsmogelijkheden. Omdat de intensiteit van nablijvende straling snel afneemt, wordt het grootste gevaar ervan vermeden door na aankomst van de fall-out zo lang mogelijk in een dekking met een goede afscherming te blijven. Figuur 3-13 laat de waarde zien van afscherming bij blootstelling aan nablijvende straling, uitgaande van een in het open veld op te lopen dosis van 150 cGy.

Open veld	Rupsvoertuig	Open schuttersput	Onderkomen met 1 m bovendekking
100	40	10	0,5
150	60	15	0,75

Figuur 3-13 Op te lopen dosis bij nablijvende ioniserende straling in cGy

3.5.8. ZHKH na aanval met kernwapen

Nadat de persoonlijke reactie is uitgevoerd, kan worden overgegaan op ZHKH;
- Controleer op een catastrofale bloeding en stop deze indien aanwezig;
- Maak en houd de luchtweg vrij en plaats, indien nog niet gebeurd het CBRN-masker;
- Probeer het slachtoffer zo snel mogelijk te (laten) evacueren.

3.5.9. Persoonlijke ontsmetting

Indien door middel van detectie is vastgesteld dat besmetting met fall-out is opgetreden, zal opdracht worden gegeven tot het uitvoeren van de persoonlijke ontsmetting. Ontsmetten gebeurt door het verplaatsen van de fall-out. De heftigheid ofwel intensiteit van de nablijvende straling uit de fall-out is niet te beïnvloeden; deze intensiteit neemt vanzelf af met het verstrijken van de tijd (in het begin sterk). Fall-out draagt de nablijvende straling niet over aan andere materialen. Als de fall-out van de besmette objecten is verwijderd, is het object stralingsvrij! De persoonlijke ontsmetting wordt uitgevoerd door:
- Besmette lichaamsdelen te wassen of af te vegen:
  besteed daarbij speciale aandacht aan plaatsen waar fall-out gemakkelijk blijft zitten, zoals haren, oorschelpen, nagels en huidplooien;
- Besmette kleding en uitrusting uit te kloppen, af te vegen of af te borstelen:
  natte kleding en uitrusting moeten eerst drogen;
- Natte uitrustingsstukken met een glad oppervlak af te wassen:
  verwijder ook de fall-out uit de onmiddellijke omgeving door bijvoorbeeld afgraven of wegvegen.

Voorkom bij het ontsmetten dat fall-out wordt ingeademd door het CBRN-masker te plaatsen.

3.6. Het CBRN-masker FM-12

3.6.1. Algemeen

Het CBRN-masker maakt deel uit van de persoonlijke beschermende uitrusting en beschermt het gelaat (de ogen) en de luchtwegen van de drager tegen chemische en biologische middelen. Daarnaast beschermt het CBRN-masker tegen inademen van radioactief stof.

3.6.2. NAVO-gebruikseisen

Binnen de NAVO zijn m.b.t. het opzetten van het CBRN-masker normen geformuleerd. De gebruiker dient in staat te zijn:
- Binnen **9 seconden** het CBRN-masker op de voorgeschreven wijze in beschermstelling te brengen en afsluiting en werking te hebben gecontroleerd;
- Vervolgens binnen **6 seconden** de capuchon te plaatsen en te sluiten, zodat in totaal binnen **15 seconden** vanaf het ontvangen CBRN-alarm of het herkennen van een CBRN-aanval of -incident volledige bescherming wordt gerealiseerd;
- Als de aard van de aanval / incident dit noodzakelijk maakt binnen **30 seconden** het gezicht te ontsmetten en het CBRN-masker in beschermstelling te brengen en de capuchon te plaatsen.

Het CBRN-masker wordt onmiddellijk opgezet als een of meer van de situaties zich voordoen die genoemd zijn in de VEILIGHEIDSREGEL. Het CBRN-masker wordt daarnaast altijd na opdracht van de commandant in beschermstelling geplaatst. Het afzetten van het CBRN-masker gebeurt in opdracht van de commandant of nadat het signaal 'EINDE ……. ALARM', 'ALLES VEILIG' (*ALL CLEAR*) is gegeven.

3.6.3. Kenmerken van het CBRN-masker

Binnen de NAVO zijn m.b.t. het opzetten van het CBRN-masker normen geformuleerd. De gebruiker dient in staat te zijn:
1. Componenten van het CBRN-masker
   Het CBRN-masker compleet bestaat uit de volgende componenten:
   - Gelaatstuk;
   - Draagtas;
   - Veldflesdop met drinkconnector;
   - Filterbus met afsluitdop en schroefdeksel.
2. Gelaatstuk
   Het gelaatstuk is gemaakt van soepel op het gelaat aansluitend chlorobutylrubber. In het gelaatsstuk bevinden zich uitsparingen, waarin de twee oogglazen, de twee filterbusinlaten, het spreekmembraan, de uitlaatmodule, inclusief de neuskap en de drinkvoorziening, zijn gemonteerd. Het gelaatsstuk heeft een kinsteun om voor een juiste plaatsing op het gelaat te zorgen. Aan de rand van het gelaatsstuk zijn zes rubber noppen aangebracht voor het bevestigen van het hoofdbandensamenstel. Op het gelaatsstuk is aan de linker voorzijde (vanuit de drager gezien) de maataanduiding vermeld.
   Van het gelaatsstuk bestaan vier maten: 1 (groot), 2 (middel), 3 (klein). Deze maskers zijn van het type FM-12. Daarnaast heeft Defensie voor de extra kleine maten een ander type masker (S-10) dat wordt uitgegeven in maat 4.

Figuur 3-14 Het CBRN-masker compleet

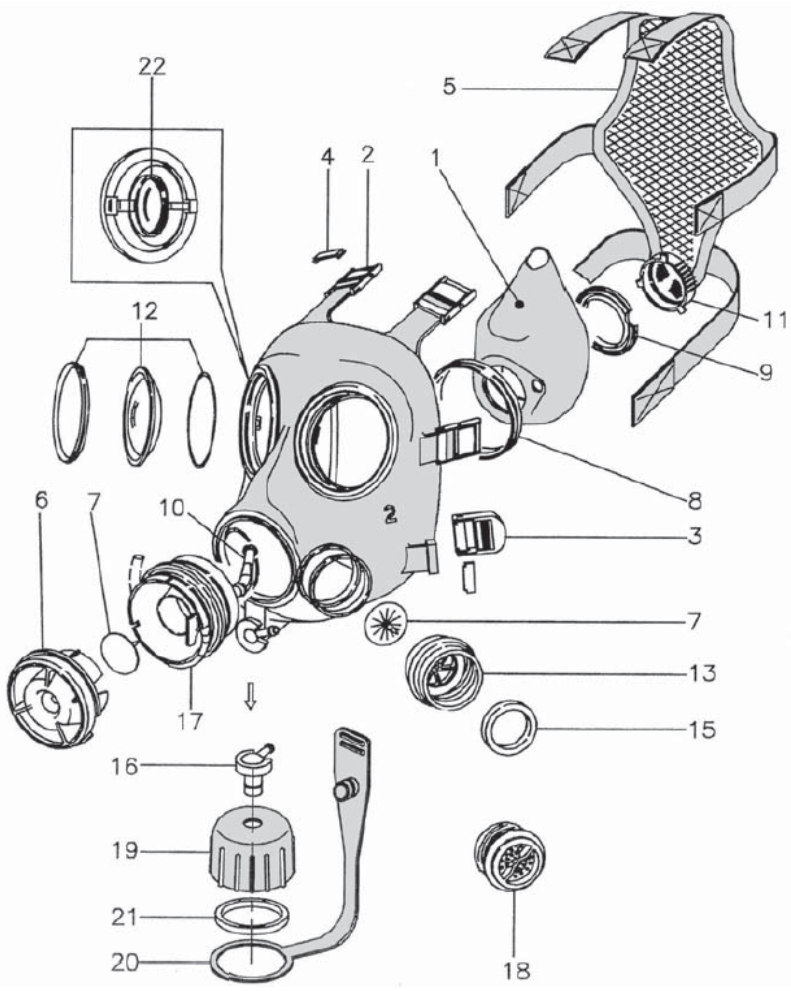

Figuur 3-15 Het gelaatsstuk compleet

1. neuskap
2. gesp instelbaar
3. gesp verschuifbaar
4. gespklem
5. hoofdbandenstel
6. voorplaat
7. ventiel
8. klemring uitlaatmodule
9. klemring neuskap
10. drinkmondstuk
11. stoffilter
12. oogglassamenstel
13. filterbusinlaat
14. klemring filterbusinlaat
15. pakking filterbusinlaat
16. drinkslangconnector
17. uitlaatmodule
18. spreekmembraam telefoon
19. Veldflesdop
20. afsluitlip veldflesdop
21. pakking veldflesdop
22. monocle oogcorrectie

3. Draagtas
   De draagtas bestaat uit een tas met draagbandenstel. Het draagbandenstel moet als volgt aan de tas worden vastgemaakt:
   - Leg de tas met de opening naar rechts en klittenbandstrippen omhoog;
   - Plaats het draagbandenstel met het sluitoog naar rechts, de sluithaak naar links en de andere band naar boven gericht op de tas zodanig, dat de ogen waarmee de banden zijn verbonden, bij de klittenbandstrippen zitten;
   - Trek de klittenbandstrippen door de ogen en sluit het klittenband.

4. Veldflesdop met drinkconnector
   Om te kunnen drinken met het CBRN-masker in beschermstelling, moet de veldflesdop met drinkconnector worden geplaatst. Bij verstrekking moet de veldflesdop met drinkconnector worden opgeborgen in de maskerdraagtas. Na opdracht van de commandant wordt de veldflesdop met drinkconnector op de veldfles geplaatst. Permanente plaatsing van de veldflesdop met drinkconnector geeft een grotere kans op beschadiging, met als gevolg dat de drinkvoorziening mogelijk niet goed functioneert.

Figuur 3-16 Veldflesdop met drinkconnector

5. Filterbus
   De filterbus is verpakt in een kunststof container met hierop de productie- en houdbaarheidsdatum.
   De filterbus compleet bestaat uit:
   - Filterbus;
   - Schroefdeksel;
   - Afsluitdop.

Figuur 3-17 Verpakking filterbus AMF-12

Bij de krijgsmacht zijn de volgende soorten filterbussen in gebruik:
- Filterbus industriegas: biedt initiële bescherming tegen vrijgekomen industriële gassen en radioactieve stof. Deze filterbus is alleen geschikt om binnen 30 minuten te evacueren uit een gevarengebied.

- Filterbus, NBC, AMF-12: is speciaal behandeld, zodat deze een goede bescherming biedt tegen *Chemical Warfare Agents* (CWAs). Deze filterbus wordt gebruikt voor operationele doeleinden.
- Oefenfilterbus (met rode band) AMF-12: wordt alleen in vredestijd gebruikt om bescherming te bieden tijdens oefeningen waarbij gebruik wordt gemaakt van 'traangas' (CS).

Figuur 3-18 Van links naar rechts:
Filterbus industriegas, filterbus NBC AMF-12 en de oefenfilterbus AMF-12

- Persoonlijke gerelateerde artikelen
  De militair beschikt naast de CBRN-beschermende uitrusting over een reeks van gerelateerde persoonlijke artikelen. Deze artikelen worden naar gelang de dreiging verstrekt voor of tijdens een operatie. De gerelateerde artikelen worden (indien ze zijn uitgereikt) opgeborgen in de draagtas. De auto-injectoren (3x) worden opgeborgen in het grote vak aan de brede zijde in de hiervoor bestemde opberglus (bij vorst dicht op het lichaam).

Figuur 3-19 Persoonlijk gerelateerde artikelen

- JDP 3.8.3.1 IK Persoonlijke CBRN-bescherming
- Detectiestickers (2 boekjes)
- 1 strip met 21 tabletten pyridostigmine
- Auto-injectoren (3x)
- Reactive Skin Decontaminant Lotion (RSDL)(3x)
- Filterbus NBC, AMF-12 / Industriegas (1x)

3.6.4. Afstellen hoofdbandenstel

1. Algemeen
   Een goede afdichting van het CBRN-masker op het gelaat wordt verkregen door het hoofdbandenstel af te stellen. Probeer nooit een CBRN-masker met een verkeerde maat passend te maken. Werk bij het afstellen van het hoofdbandenstel in paren. Uitgangssituatie is altijd met de hoofdbanden op maximale lengte. De maximale hoofdbandlengte wordt op de volgende manier verkregen:
   - De gespklemmen van de vier bovenste hoofdbanden omhoog tillen;
   - De hoofdband door de gesp trekken totdat het omgevouwen uiteinde tegen de stop aankomt. Bij deze stand kunnen de instelbare hoofdbanden vrij heen en weer schuiven in de gespen;
   - Til van de onderste twee hoofdbanden de gesp omhoog van de band af;
   - Trek de hoofdband door de gesp totdat het uiteinde tegen de gespstop aankomt;
   - De onderste twee schuifborggespen (zie figuur 3-20A) zijn bedoeld voor het afstellen bij het op- en afzetten van het CBRN-masker.

2. Algemeen
   De drager plaatst het CBRN-masker op het gelaat met het hoofdbandenstel over het hoofd. De drager drukt met één hand het kinstuk tegen de kin en houdt met de andere hand het net van het hoofdbandenstel (verzamelstuk) midden op het achterhoofd (zie figuur 3-20B).

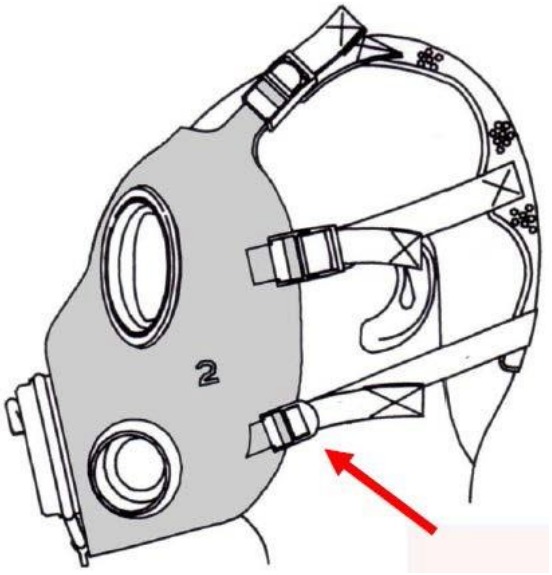

Figuur 3-20A
Onderste schuifborggesp

Figuur 3-20B
Verzamelstuk midden op het achterhoofd

De helper trekt de vrije uiteinden van de middelste twee hoofdbanden gelijktijdig aan, totdat een lichte weerstand voelbaar is. Daarna herhaalt de helper deze handeling met de uiteinden van de bovenste twee hoofdbanden. Door de gespen van de vier hoofdbanden neer te drukken, zitten de hoofdbanden vast. Het net moet zodanig worden afgesteld dat de banden nooit over de oren lopen. De drager trekt daarna aan de uiteinden van de twee onderste hoofdbanden tot een lichte weerstand voelbaar is. Het masker moet nu stevig en comfortabel zitten. Dit moet ook zo blijven na heftige bewegingen met het hoofd.

De hoofdbanden van het CBRN-masker moeten opnieuw worden afgesteld als:
- Het CBRN-masker verschuift bij het schudden van het hoofd;
- Het CBRN-masker en of de hoofdbanden striemen op het gelaat veroorzaken;
- De rand van het CBRN-masker de oren raakt;
- De neuskap tegen de onderzijde van de ogen drukt.

Bij een goed passend en afgesteld CBRN-masker:
- Bevinden de ogen zich midden achter de oogglazen;
- Bevindt het verzamelstuk zich midden op het achterhoofd;
- Sluit de neuskap goed aan;
- Drukt de neuskap niet tegen de onderzijde van de ogen;
- Knellen de banden niet.

3.6.5. Testen van het masker

1. Algemeen
   Het CBRN-masker kan door middel van verschillende testen worden gecontroleerd op de luchtdichte afsluiting:
- Gebruikerstest;
- Instructeurstest (Kwalitatieve Fit Test) (JDP 3.8.4 Het CBRN-masker FM-12);
- PortaCount (Kwantitatieve Fit Test) (JDP 3.8.4 Het CBRN-masker FM-12).

2. Gebruikerstest
   Om grotere lekkages te kunnen vaststellen wordt de gebruikerstest als volgt uitgevoerd:
- Zet het CBRN-masker op;
- Sluit met de muis van de hand de inlaat van de filterbus af (zie figuur 3-21);
- Adem diep in en houd vervolgens de adem 10 seconden vast.

Figuur 3-21 Gebruikerstest

Als gedurende de 10 seconden dat de adem wordt vastgehouden het gelaatstuk tegen het gelaat blijft gezogen, is er sprake van een luchtdichte afsluiting. Is dat niet het geval, zal de lekkage moeten worden opgespoord. Soms is de door de lekkage veroorzaakte luchtstroom voelbaar of hoorbaar.

Lekkages kunnen worden veroorzaakt door (zie ook paragraaf 3.6.9 pt 1):
- Een dubbelgevouwen CBRN-maskerwand;
- Hoofd- en/of baardharen tussen huid en CBRN-maskerwand;
- Niet goed aangetrokken onderste banden van het hoofdbandenstel;
- Een niet goed aangeschroefde filterbus;
- Een niet goed vastgedraaid spreekmembraan;
- Een te groot CBRN-masker.

De gebruikertest behoort in vredesomstandigheden routinematig elke keer na het opzetten van het CBRN-masker te worden uitgevoerd. Als het CBRN-masker tijdens trainen of onder operationele omstandigheden moet worden opgezet, wordt standaard de verkorte gebruikerstest (2 à 3 seconden in plaats van 10 seconden)uitgevoerd.

3. Instructeurstest
   De instructeurstest is een Kwalitatieve Fit Test waarbij onder leiding van de instructeur de gastdichtheid en in het bijzonder de 'fit' tussen het masker en het gelaat wordt vastgesteld door middel van zintuiglijke waarneming (reuk) van de individuele gebruiker. Hierbij wordt gebruik gemaakt van de stof amylacetaat. De test wordt afgenomen voor deelname aan de oefeningen in de Masker Oefen Ruimte (MOR). Nevendoel is het vertrouwen in het CBRN-masker te versterken. Voor uitgebreide informatie zie hoofdstuk 7, JDP 3.8.4 Het CBRN-masker FM-12.

4. PortaCount
   De PortaCount test de gasdichtheid en in het bijzonder de 'fit' tussen het masker en het gelaat aan de hand van gemeten deeltjes binnen het masker en erbuiten.
   Deze test wordt uitgevoerd:
   - Voorafgaand aan een militaire operatie (tijdens het opwerkprogramma);
   - Bij verandering van gelaatsomvang tijdens de operatie;
   - Bij vervanging van een CBRN-masker voor en tijdens de operatie.

   Voor uitgebreide informatie zie hoofdstuk 8, JDP 3.8.4 Het CBRN-masker FM-12.

3.6.6. Merken

1. Algemeen
   Na het passen en testen moet het CBRN-masker worden gemerkt om verwisseling te voorkomen. Het op een andere dan onderstaande wijze merken van gelaatsstuk, hoofdbandenstel, filterbus of draagtas is niet toegestaan.

2. Merken van het CBRN-masker
   Merken geschiedt door een stukje merklint met daarop het werknemer ID van de drager als een lusje rond een der voorhoofdsbanden te naaien. Om te voorkomen dat het merklint tussen het gelaat en de rand van het gelaatsstuk komt, moet het lint zo kort mogelijk worden gehouden. Het kan dan door de gesp van een voorhoofdsband worden geschoven.

3. Merken van de draagtas
   Aan de binnenkant van de draagtas is een wit label vastgenaaid, waarop de drager zijn werknemer ID noteert. De draagtas kan aan de buitenzijde worden gemerkt met merklint.

3.6.7. Plaatsen van de monocles (losse brillenglazen)

1. Algemeen
   Bril-/contactlensdragenden krijgen via het Centraal Militair Hospitaal (CMH) een paar op sterkte geslepen inzetmonocles (losse brillenglazen) verstrekt. De drager plaatst en verwijdert zelf de monocles. Het frame van een monocle heeft een brede en een smalle nok welke bedoeld zijn om verkeerd plaatsen te voorkomen (zie figuur 3-22A). Op het frame staat met 'L' of 'R' aangegeven welk frame het linker en rechter frame is.

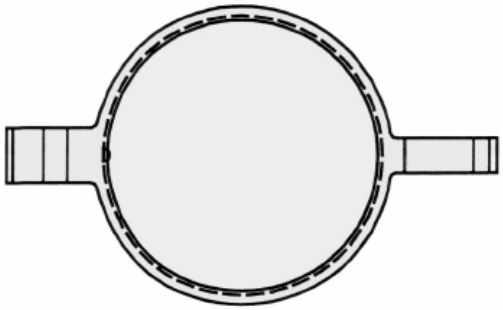

Figuur 3-22A Monocle met brede en smalle nok

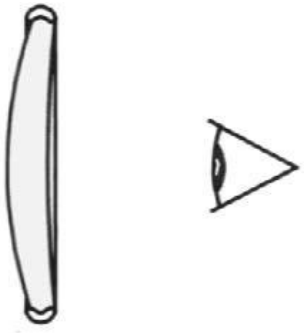

Figuur 3-22B Bolle kant van de lens naar buiten

2. Plaatsen van de monocles
   - Plaats de monocle zodanig in de oogkasklemring, dat de bolle kant van de lens van het oog afwijst. (figuur 3-22B)
   - Schuif de brede nok in de brede uitsparing in de oogglasklemring (zie figuur 3-22C);

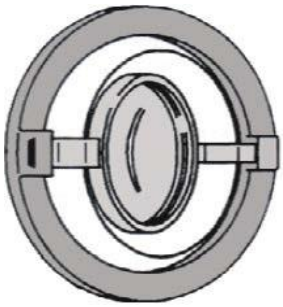

Figuur 3-22C Plaatsen van de monocles

   - Laat de smalle nok in de smalle uitsparing in de oogglasklemring veren;
   - Controleer of beide nokken goed in hun houders zitten.

3. Verwijderen van de monocles
   Voer voor het verwijderen van de monocles de procedure (zie paragraaf 3.6.7) in omgekeerde volgorde uit. Dus eerst de smalle nok uit de smalle uitsparing laten glijden en daarna de brede nok uitnemen.

3.6.8. Draagwijze draagtas

1. Keuze voor draagwijze van de draagtas
   De keuze van draagwijze van de draagtas is afhankelijk van:
   - De mate van CBRN-dreiging (afgekondigde CBRN dress state);
   - De uit te voeren werkzaamheden;
   - De wijze waarop de overige uitrusting wordt gedragen.

   Uitgangspunt bij alle draagwijzen moet zijn dat het CBRN-masker binnen 9 seconden na alarm in beschermstelling kan worden gebracht (zie paragraaf 3.6.2)

2. Mogelijke draagwijzen
   In principe wordt de draagtas op de linker heup gedragen, dit is de standaard draagwijze. Hierover kan het draagsysteem worden gedragen. Een alternatieve draagwijze is de draagtas vastmaken aan het draagsysteem. Het nadeel hiervan is dat het draagsysteem dan ook altijd moet worden gedragen. De commandant kan besluiten over te gaan tot andere dan hiervoor beschreven draagwijzen.

Figuur 3-23A De standaard draagwijze

Figuur 3-23B Onder het draagsysteem

Figuur 3-23C Aan het draagsysteem

3. Doorschrijden van een waterhindernis
   Moet een waterhindernis (te voet) worden doorschreden waarbij de mogelijkheid bestaat dat het CBRN-masker in de draagtas nat wordt, dan moeten de volgende maatregelen worden genomen:
   - Schroef de filterbus van het CBRN-masker af;
   - Sluit de inlaatopening van de filterbus af met de afsluitdop (plastic dop met ring);
   - Sluit de schroefdraadzijde van de filterbus af met de schroefdop inclusief de pakkingring;
   - Berg de filterbus vervolgens op in de draagtas;
   - Pak eventueel het CBRN-masker, ter extra bescherming, in een plastic zak;
   - Draag de draagtas in de nek of houd de draagtas met de handen boven het water.

   Voorkom hoe dan ook dat het CBRN-masker wordt ondergedompeld, omdat hierdoor verstopping kan ontstaan. Mocht dit onverhoopt toch gebeuren, droog dan het CBRN-masker zoals voorschreven. Indien de filterbus wordt ondergedompeld moet deze worden vervangen.

3.6.9. Het opzetten van het CBRN-masker

1. Algemeen
   Voor het zo snel en veilig mogelijk in beschermstelling brengen van het CBRN-masker zijn (reactie)drills ontwikkeld. Deze drills omvatten een groot aantal handelingen en activiteiten die, willen ze succesvol zijn, deels met de ogen dicht, in de juiste volgorde en correct moeten worden uitgevoerd. Van belang daarbij is dat het CBRN-masker binnen 9 seconden in beschermstelling wordt gebracht. Dit is pas haalbaar als de drills zodanig worden beheerst dat ze in elke willekeurige situatie gedachteloos kunnen worden uitgevoerd. Het CBRN-masker wordt onmiddellijk opgezet als een of meer van de situaties zich voordoen die zijn genoemd in de VEILIGHEIDSREGEL. Daarnaast kan de commandant opdracht geven het CBRN-masker in beschermstelling te plaatsen.
   Het CBRN-masker kan zich op de militair bevinden in:
   - Ruststelling : Het CBRN-masker is opgeborgen in de draagtas;
   - Beschermstelling : Het CBRN-masker is op het gelaat geplaatst.

2. Techniek van het opzetten van het CBRN-masker
   Het in beschermstelling plaatsen van het CBRN-masker is een vaardigheid die onderdeel uitmaakt van de reactiedrill. Hierbij wordt ervan uitgegaan dat de uitvoerder de techniek van het opzetten van het CBRN-masker drillmatig beheerst. In dit punt wordt deze techniek beschreven zonder rekening te houden met de uitgangspositie. Bij het opzettten van het CBRN-masker, kunnen oor- en gezichtsversieringen problemen (verwondingen) veroorzaken. Bij de hierna beschreven en uit te voeren opzetprocedure is het risico van vergiftiging bij personen en ongewenste beschadigingen (zoals overmatige rek en afscheuren van banden en gespen) aan het CBRN-masker minimaal! Het is aan te bevelen om het correct plaatsen zelf regelmatig te trainen in een absoluut verduisterde ruimte.
   Procedure:
   - Stop met ademen en sluit gelijktijdig de ogen (zet de gevechtsbril af);
   - Zet hoofddeksel af;
   - Open met de linkerhand de tas door aan de lip te trekken;
   - Haal met de rechterhand het CBRN-masker uit de draagtas;
   - Pak met de linkerhand de uitlaatmodule vast;
   - Plaats de kin in het kinstuk en plaats het CBRN-masker op het gelaat;
   - Trek met de rechterhand het hoofdbandenstel over het hoofd;
   - Voel of de banden niet gedraaid zijn en/of er geen haren tussen het gezicht en de rand van het gelaatsstuk zitten en trek beide onderbanden aan totdat een lichte weerstand of rek voelbaar is;
   - Stoot de ingehouden adem krachtig uit onder het roepen van 'GAS-GAS-GAS' of 'SPROEI-SPROEI-SPROEI';
   - Voer de gebruikerstest uit;
   - Open de ogen.

   Vervolgens:
   - Sluit de draagtas;
   - Voer indien mogelijk een 'buddy check' uit (controleer bij elkaar en verbeter indien nodig).

3. Voorkomen lekkage
   Bij het opzetten van het masker dient, om lekkage te voorkomen, rekening te worden gehouden met de volgende aspecten:
   - Baardgroei, snorren, lange haren en andere niet-natuurlijke aangezichtsversieringen. Deze verhinderen in voorkomend geval de afsluiting van het CBRN-masker op het gelaat en van de neuskap op mond en neus, met als gevolg lekkage en het beslaan van de oogglazen;
   - Het dragen van een (dienst)bril veroorzaakt lekkage. Het dragen van contactlenzen kan bij het gebruik van het oefenmiddel CS beschadiging van het hoornvlies tot gevolg hebben. Daarom dienen de monocles voorafgaand aan de oefeningen in de MOR te zijn aangebracht.
4. Vocht, stof en/of vuil in de uitlaatmodule
   Als het stoffilter vuil is, kan dat een verhoging van de uitademweerstand tot gevolg hebben. Dit kan in de meeste gevallen worden opgelost door krachtig en lang uit te ademen, waarbij het gelaatsstuk met de handen tegen het gezicht wordt gedrukt. Om te voorkomen dat stof en/of vuil in het stoffilter vast blijft zitten, dient men het stoffilter regelmatig te reinigen met water. Gebruik geen zeep bij het schoonmaken van het stoffilter, dit kan na het drogen verstopping van het gaas veroorzaken.

5. Zorg voor het CBRN-masker
   Om een goede werking van het CBRN-masker te waarborgen, dient iedere gebruiker:
   - Zorgvuldig het masker te passen;
   - De draagbanden goed af te stellen;
   - Vóór ieder gebruik de gebruikerstest toe te passen;
   - Het CBRN-masker regelmatig op de juiste wijze te reinigen;
   - Kritisch te zijn bij vermeende beschadigingen;
   - Het CBRN-masker en de bijbehorende artikelen op te bergen in de draagtas;

- De draagtas met inhoud niet tegen een warmtebron te plaatsen;
- In de draagtas geen artikelen op te bergen die er niet in thuis in horen;
- Onderdelen van het gelaatsstuk niet te demonteren;
- Het bandenstel niet onnodig te rekken.

6. Ontsmetten van het CBRN-masker
   a) Algemeen
      Vele materialen nemen vloeibare chemische middelen op en/of laten ze doordringen. Dit geldt ook voor het rubber van het gelaatsstuk. De doorslagtijd (= minimale beschermingsduur) van het gelaatsstuk is vooral afhankelijk van het soort chemisch middel, de druppelgrootte, de temperatuur en het tijdsverloop tussen besmetting en ontsmetting. Minimale beschermingsduur van het huidige CBRN-masker is 24 uur.

   b) Reactiedrill bij vloeistofbesmetting
      De NAVO-eis is binnen 30 seconden het gelaat ontsmetten en CBRN-masker en capuchon plaatsen. Afhankelijk van de actuele CBRN dress state moeten één of meerdere van onderstaande acties worden genomen:
      - Stop onmiddellijk met ademen en sluit onmiddellijk de ogen (zet de gevechtsbril af) EN ga onder bovendekking[2] (indien deze bereikbaar is met één sprong);
      - Ontsmet het gezicht, nek, hals, haar en handen met RSDL;
      - Indien van toepassing: open de rits van de CBRN-beschermende parka iets;
      - Plaats het CBRN-masker in de beschermstelling;
      - Ontsmet het CBRN-masker;
      - Alarmeer (zie alarmsignalen);
      - Ontsmet overige besmette niet bedekte huid met RSDL;
      - Indien na (buddy)controle blijkt dat de gevechtskleding (licht) besmet is, deze uittrekken en onderliggende huid ontsmetten met RSDL;
      - Indien van toepassing: trek de CBRN-beschermende kleding aan;
      - Zet de capuchon op en sluit de rits van de CBRN-beschermende parka;
      - Trek de CBRN-beschermende overlaarzen aan;
      - Trek de CBRN-beschermende handschoenen aan;
      - Sluit de CBRN-beschermende kleding; let goed op de afsluiting om polsen en enkels;
      - Controleer en help elkaar.

3.6.10. Het afzetten van het CBRN-masker

1. Algemeen
   Het afzetten van het CBRN-masker mag alleen in opdracht van de commandant en na gegeven 'EINDE ALARM'. Bij het afzetten van het CBRN-masker, kunnen oor- en gezichtsversieringen problemen (verwondingen) veroorzaken.

2. Handelingen bij het afzetten
   Procedure:
   - Zet hoofddeksel af;
   - Ontspan beide onderbanden van het hoofdbandenstel, door de uiteinden van de gespen naar voren te trekken;
   - Pak het CBRN-masker bij de uitlaatmodule en trek het eerst naar voren los van het gelaat;
   - Til het CBRN-masker in een beweging naar boven en naar achteren van het hoofd.

3. Handelingen bij het opbergen
   Procedure:
   - Trek het hoofdbandsamenstel naar de voorkant van het gelaatsstuk (zie figuur 3-24);
   - Open de draagtas;
   - Stop het CBRN- masker in de draagtas, zodanig dat de holte van het gelaatsstuk zich aan lichaamszijde bevindt en het kinstuk op de bodem rust;
   - Sluit de draagtas.

[2] Een bovendekking is alles wat neervallende druppels kan tegenhouden.

Figuur 3-24 Hoofdbandensamenstel aan de voorkant van het gelaatsstuk

Brildragenden kunnen de (gevechts)bril weer opzetten. Vervolgens moet het tenue in overeenstemming met de opgedragen CBRN dress state worden gebracht.

3.6.11. Drinken met het CBRN-masker in beschermstelling

1. Drinkprocedure
   - Verwijder de afsluitlip van de veldflesdop met drinkconnector;
   - Maak de drinkslangconnector los van het CBRN-masker en rol de slang af;
   - Ontsmet (bij –vermoeden van- besmetting) de drinkslag;
   - Druk de drinkslangconnector in de veldflesdop met drinkconnector;
   - Draai de kraan (zie figuur B-3-29B) van de drinkvoorziening aan de voorzijde van de uitlaatmodule volledig naar beneden;
   - Hierdoor wordt tevens het drinkmondstuk richting mond gedraaid;
   - Neem het drinkmondstuk in de mond;
   - Keer de veldfles om en houdt deze op ooghoogte (zie figuur 3-26);
   - Blaas lucht in de veldfles om de toestroom van water op gang te brengen;
   - Hierna kan worden gedronken.

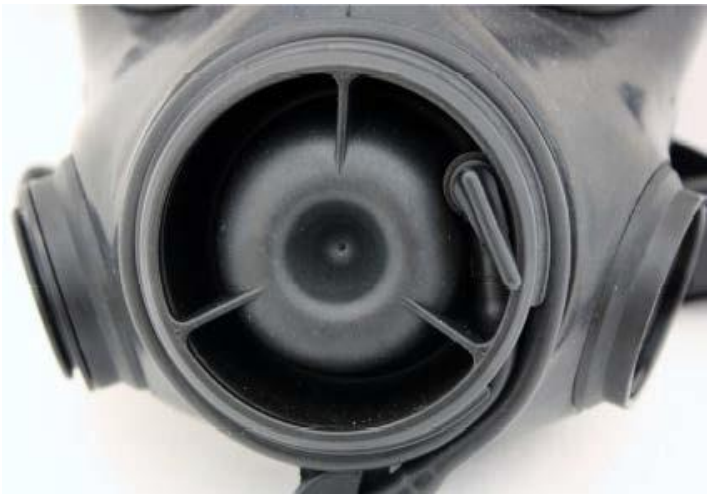

Figuur 3-25 Geopende drinkkraan

Figuur 3-26 Veldfles in drinkpositie

2. Procedure na het drinken
   - Keer de veldfles weer om, de veldflesdop is nu omhoog;
   - Blaas zacht het water uit de drinkslang terug in de veldfles;
   - Draai de kraan weer omhoog, de drinkslang wordt hierdoor intern afgesloten en het drinkmondstuk wordt weer van de mond verwijderd;
   - Verwijder de drinkslangconnector uit de drinkconnector van de veldflesdop;
   - Plaats de afsluitlip op de veldflesdop;
   - Berg de veldfles op;
   - Rol de drinkslang op in de ligplaats aan de voorzijde van de uitlaatmodule en plaats de drinkslangconnector in de houder;
   - Spoel en reinig het drinksysteem na ieder gebruik, zo spoedig als praktisch mogelijk is, dit om bacteriegroei tegen te gaan of te voorkomen.

3.6.12. Onderhoud, inspectie en ruiling

1. Algemeen
   Het CBRN-masker moet steeds met de grootst mogelijke zorg worden behandeld en onderhouden. Berg een CBRN-masker dat niet in gebruik is, schoon en droog op in de draagtas. Voorkom dat het CBRN-masker in contact komt met olie, vet en bijtende stoffen, deze zijn schadelijk voor het rubber. Het CBRN-masker zal alleen volledig beschermen als de gebruiker het masker op de juiste wijze onderhoudt. Het gebruikersonderhoud bestaat uit de volgende stappen:
   - Algehele inspectie en reiniging;
   - Onderhoud van de drinkvoorziening;
   - Onderhoud van de oogglazen en eventueel de monocles;
   - Onderhoud van de inlaat- en uitlaatventielen;

   Voer na het onderhoud en na eventuele vervanging van onderdelen altijd de gebruikerstest uit.

2. Algehele inspectie en reiniging
   Het CBRN-masker en de onderdelen moeten regelmatig worden geïnspecteerd op beschadigingen, zoals barsten in of schilferen van de plastic componenten en scheuren of insnijdingen van de rubber componenten. Tevens dienen het CBRN-masker en de onderdelen regelmatig doch in ieder geval zo spoedig als praktisch mogelijk is, na het gebruik te worden gereinigd.

3. Onderhoud van gelaatsstuk met drinkvoorziening
   Het CBRN-masker met drinkvoorziening wordt schoongemaakt volgens de volgende procedure:
   - Verwijder de filterbus, het spreekmembraan en het stoffilter;
   - Maak de drinkslang los;
   - Verwijder de voorplaat voor de uitlaatmodule, door er stevig aan te trekken (figuur 3-26).

Figuur 3-26 Voorplaat van de uitlaatmodule verwijdert

   - Dompel het CBRN-masker in een oplossing van warm water (maximaal 40°C) met een kleine hoeveelheid milde zeep. Gebruik hiervoor nooit onverdunde schoonmaakmiddelen, spiritus of oplossende schoonmaakmiddelen;
   - Spoel het CBRN-masker in deze oplossing en wrijf het CBRN-masker met een pluisvrije doek schoon, vooral onder de rand rondom de binnenkant van het masker en onder de neuskap;
   - Til het CBRN-masker uit de zeepoplossing, trek gelijktijdig het kinstuk naar buiten en schud het achtergebleven vocht er af;
   - Dompel nu het CBRN-masker in een emmer met schoon warm water (maximaal 40°C) en verwijder de zeepresten;
   - Til het CBRN-masker uit het water, trek het kinstuk naar achteren, schud het water er af;
   - Vul de drinkfles met water;
   - Plaats de drinkslangconnector in de veldflesdop met drinkconnector, en de kraan van de drinkvoorziening en schud de inhoud van de veldfles er doorheen;
   - Draai de veldflesdop met de geplaatste drinkslangconnector los en blaas door de veldflesdop het achtergebleven water uit de slang;
   - Trek de drinkslangconnector uit de drinkconnector van de veldflesdop en draai het kraantje van de drinkvoorziening dicht;
   - Wrijf of dep het CBRN-masker met een schone droge pluisvrije doek droog;
   - Laat het CBRN-masker nu verder drogen (niet in een droogkamer);
   - Spoel het stoffilter met schoon water, zonder zeep schoon;
   - Schud de druppels water van het stoffilter af;
   - Laat het stoffilter op een natuurlijke wijze drogen.

   Nadat het CBRN-masker en het stoffilter zijn gedroogd:
   - Plaats het stoffilter;
   - Plaats het spreekmembraan;
   - Plaats de voorplaat op de uitlaatmodule, waarbij rekening wordt gehouden met het kraantje en de uitsparingen;
   - Rol de drinkslang op en druk deze in de ligplaats;
   - Plaats daarna de filterbus, het CBRN-masker is weer gereed voor gebruik.

4. Onderhoud oogglazen en eventuele monocles
   De oogglazen kunnen altijd worden schoongemaakt met een pluisvrije en vochtige katoenen of linnen doek. Om beschadiging van de monocles te voorkomen laat men deze tijdens het onderhoud van het gelaatstuk in het gelaatstuk zitten. Gebruik geen schurende of oplossende schoonmaakmiddelen. Deze kunnen krassen op het materiaal van de oogglazen en/of monocles veroorzaken.

5. Onderhoud ventielen
   De ventielen in beide inlaatopeningen en de uitlaatopening zijn gelijk. De ventielen hebben normaal gesproken geen ander onderhoud nodig dan routinematige reiniging van het gelaatstuk zoals beschreven in paragraaf 3.6.12 pt 3. De ventielen moeten onmiddellijk worden vervangen als een verminderde werking of een beschadiging wordt geconstateerd. Als na langdurige opslag of bij een eerste gebruik na een schoonmaakbeurt de ventielen op hun zittingen blijven plakken, kunnen ze losgemaakt worden door het CBRN-masker op te zetten en stevig in en uit te ademen. Als dit niet helpt, zet dan het CBRN-masker af en maak de ventielen voorzichtig los met de wijsvinger. De ventielen kunnen ook worden gereinigd door de randen van het ventiel op te lichten en de ventielzitting met een zachte pluisvrije doek af te wissen.

6. Onderhoud draagtas
   De draagtas beschermt het CBRN-masker en de overige daarin opgeborgen artikelen niet alleen tegen regen, stof en vuil, maar ook tegen vloeibare CBRN-middelen en radiologisch stof. Vuil op en in de draagtas wordt verwijderd door afborstelen en uitkloppen. Hardnekkig vuil wordt verwijderd door de draagtas te wassen in lauw zeepsop, gevolgd door schoonspoelen in water en het laten drogen van de tas.

7. Inspecties
   Het CBRN-masker en de overige in de draagtas opgeborgen artikelen zijn onder CBRN-omstandigheden van levensbelang. Reden voor de gebruiker om na ieder gebruik, de goede staat van het CBRN-masker en de aanwezigheid van de bijbehorende artikelen te controleren:
   - Maak de draagtas leeg.
   - Controleer de draagtas en let daarbij op:
     - Beschadiging van de coating aan de binnenzijde;
     - Schimmel, vlekken, gaten en scheuren;
     - Beschadigde vakken, opberglussen of stiksels;
     - Beschadigde klittenbandstrippen of drukknopen en de werking ervan;
     - Gebroken of gescheurde banden, beschadigde/ontbrekende gespen en sluitingen.
   - Controleer de filterbus en let daarbij op:
     - Beschadigde schroefdraad;
     - Deuken en rammelen bij rustig heen en weer schudden (geldt alleen voor de filterbus, NBC, AMF12);
     - Aanwezigheid van schroefdeksel en afsluitdop.
   - Controleer het gelaatsstuk en let daarbij op:
     - De staat van het rubber: soepel, niet vervormd, geen scheuren of barstjes;
     - De oogglazen: niet gebarsten en stevig bevestigd;
     - De inlaatventielen links en rechts: stevig bevestigt, pakkingring in de schroefdraad aanwezig en niet beschadigt, ventielblad aanwezig en niet stijf, beschadigd of aan de rand omgekruld;
     - De uitlaatmodule: stevig bevestigt, stoffilter aanwezig en onbeschadigd, voorplaat niet beschadigt;
     - De kraan drinkvoorziening: werking, niet beschadigd;
     - De neuskap: stevig bevestigt, ventielblad aanwezig en niet stijf, beschadigd of aan de rand omgekruld, ventielhuis stevig bevestigt;
     - Het bandenstel: voldoende elastisch, niet gerafeld, gespen niet beschadigd.

   Controleer de overige verstrekte artikelen op aanwezigheid, beschadiging en verpakking.

8. Ruiling
   Indien blijkt dat een CBRN-masker kapot is of niet (meer) functioneert, kan deze bij het KPU worden geruild. Dit dient door de gebruiker zelf te worden gedaan. Het KPU beschikt over apparatuur om het masker te repareren en te testen of het masker opnieuw wordt opgenomen in de voorraad.

3.7. CBRN-beschermende kleding

3.7.1. Componenten

De CBRN-beschermende kleding heeft, in combinatie met het CBRN-masker, tot doel de drager op het moment van een CBRN-incident of -aanval te beschermen en hem vervolgens gedurende een zekere tijd in staat te stellen zijn opdracht uit te voeren. (tegen ioniserende straling is de bescherming nagenoeg nihil)

De CBRN-beschermende kleding bestaat uit:
- CBRN- beschermende parka en broek;
- Binnenhandschoenen;
- CBRN- beschermende buitenhandschoenen;
- CBRN- beschermende overlaarzen;
- Draagtas.

Figuur 3-27 CBRN-beschermende uitrusting:CBRN-beschermende kleding inclusief CBRN-masker

3.7.2. Prestatiedegradatie

Het dragen van CBRN-beschermende kleding brengt als gevolg van warmteontwikkeling individueel prestatieverlies met zich mee. Onderzoek heeft uitgewezen dat de operationele inzetbaarheid bij ongetraind personeel met 40% kan teruglopen. In een collectief kan dit resulteren in het mislukken van opgedragen operationele taken. De praktijk leert dat door stelselmatige training er gewenning optreedt die het prestatieverlies en de hinder bij langdurig optreden met CBRN-beschermende uitrusting aan, aanzienlijk vermindert. Daarom moet de onafgebroken draagduur van de complete persoonlijke CBRN-beschermende uitrusting geleidelijk worden opgevoerd tot minimaal de duur is bereikt die overeenkomt met de beschermingsduur van de CBRN-beschermende kleding (zes uur). Deze training kan zowel tijdens oefeningen als tijdens het uitvoeren van functionele werkzaamheden op de vredeslocatie plaatsvinden. Zo leert men wat er in die omstandigheden wel en niet mogelijk is. Men leert daarnaast proefondervindelijk onnodige inspanningen te voorkomen, zodat het ademhalingstempo, het vochtverlies en daardoor het prestatieverlies zo beperkt mogelijk blijft.

3.7.3. Maatvoering

De kleding, handschoenen en laarzen zijn in diverse maten beschikbaar. Zorg altijd (zowel bij trainen als bij operationele inzet) voor precies passende CBRN-beschermende kleding. Figuren 3-28 en 3-29 geven een overzicht voor het omzetten van de NAVO gevechtskledingmaten naar de maten van de CBRN-beschermende kleding.

NATO maataanduiding PARKA	PARKA M2000	PARKA OUT of AREA
5060/8085	S/XS	S
6080/8590	S/S + S/R	
6080/9500	M/S	M
6080/9095	M/R	
6080/0005		
6080/0510		
7090/1015		
8000/9095	M/L	L
8000/9500		
7090/1520	L/R	
8000/0005	L/L	X/L
8000/0510		
9010/1015	L/XL	XXL
9010/1520		
9010/2025		
9010/2535		

Figuur 3-28 Maatconversietabel voor de PARKA M2000 en Parka Out of Area

NATO maataanduiding BROEK	BROEK M2000	BROEK OUT of AREA
6575/7080	S/S	S
7080/8090	M/S	
7585/9000		
7585/7080	M/R	M
8090/6070	M/L	
8090/8090		
8595/7080	M/XL	L
8090/1020	L/R	
8090/0010	L/L	XL
8595/9000		
9000/8090		
> 9000/8090	L/XL XL/L	XXL

Figuur 3-29A Maatconversietabel voor de BROEK M2000 en BROEK Out of Area

CBRN-beschermende overlaars	Gevechtslaars
XS	222 - 229
S	230 - 241
M	242 - 259
L	260 - 277
XL	278 - 289
XXL	290 - 308

Figuur 3-29B Maatconversietabel CBRN-beschermende overlaars

Handschoen katoen	Handschoen zwart leder	CBRN-beschermende handschoen
7	8	8
8	9	9
9	10	10
10	11	11
11	10	19

Figuur 3-29C Maatconversietabel CBRN-beschermende binnen-/buitenhandschoen

De CBRN-beschermende parka en broek zijn vacuüm verpakt. Deze verpakking wordt geopend na opdracht van de commandant of indien de afgekondigde CBRN dress state hiertoe aanleiding geeft. Het openen met een mes of ander scherp voorwerp is vanwege de kans op beschadiging van de inhoud niet toegestaan.

3.7.4. Eigenschappen

1. Materiaal
   De CBRN-beschermende parka en broek zijn gemaakt van materiaal dat lucht en waterdamp doorlaat, maar chemische strijdmiddelen tegenhoudt. De buitenste kledinglaag is olie- en waterafstotend geïmpregneerd. De CBRN-beschermende buitenhandschoenen en overlaarzen zijn van rubber en houden chemische strijdmiddelen tegen, de katoenen binnenhandschoenen dienen voor het opnemen van transpiratievocht.

2. Naamstrook
   De CBRN-beschermende parka is voorzien van een strook klittenband voor het bevestigen van een naamstrook. Om de huidige naamstroken te laten voldoen aan de gestelde NAVO-eisen wordt de nationaliteit (NLD) en rang geïmproviseerd toegevoegd. Dit kan bijvoorbeeld door bijschrijvingen met watervaste stift of met kleefband met daarop de aanvullende tekst.

3. Houdbaarheid
   Onder operationele omstandigheden kunnen de CBRN-beschermende parka en broek gedurende ongeveer dertig dagen worden gedragen; ze behouden daarbij de beschermende eigenschappen. De CBRN-beschermende buitenhandschoenen zijn vrij kwetsbaar en de levensduur is dan ook sterk afhankelijk van de te verrichten werkzaamheden. De CBRN-beschermende overlaarzen blijven bij normaal gebruik meerdere dagen heel. Over de handschoenen en laarzen kan worden gesteld dat deze tot dertig dagen bruikbaar blijven.

4. Beschermingsduur
   De CBRN-beschermende parka en broek bieden maximaal 6 uur bescherming tegen chemische strijdmiddelen in dampvorm en druppelvorm (de beschermingswaarde wordt nadelig beïnvloed wanneer er druk wordt uitgeoefend, bijvoorbeeld bij knielen op een druppel chemisch strijdmiddel of wanneer er drukplekken ontstaan als gevolg van het dragen van overige uitrusting over de CBRN-beschermende kleding). Bij regen moet de poncho over de CBRN-beschermende kleding worden gedragen, waarmee wordt voorkomen dat de kleding nat wordt en de beschermingswaarde wordt beperkt. De beschermingsduur van de CBRN-beschermende buitenhandschoenen tegen chemische strijdmiddelen in druppelvorm bedraagt 6 uur, nieuwe CBRN-beschermende overlaarzen bieden hier gedurende 24 uur bescherming tegen. Voor alle componenten geldt dat slijtage de beschermingswaarde vermindert. Scheuren in componenten zijn funest voor de beschermingswaarde. Gescheurde componenten (ook haarscheurtjes) moeten dan ook zo snel mogelijk worden gewisseld.

5. Wassen
   De CBRN-beschermende kleding is bestand tegen zes wasbeurten (zie de aanwijzingen op het wasetiket). Het wasetiket is voorzien van zes 'afknipstrookjes'. Ter registratie moet na elke wasbeurt een 'afknipstrookje' worden verwijderd.

Figuur 3-30 Wasetiket

3.7.5. CBRN dress states

CBRN dress states zijn voornamelijk gericht op dreigende inzet van chemische, biologische en nucleaire strijdmiddelen die via de ademhaling en/of via de huid besmetting kunnen veroorzaken. Bij het afkondigen van de te nemen beschermende maatregelen wordt tevens de draagwijze van de CBRN-beschermende kleding aangegeven; de zogenaamde CBRN dress states. Figuur 3-31 laat zien welke CBRN dress states er zijn en wat deze inhouden.

CBRN Dress state	**CBRN-beschermende uitrusting**			
	CBRN-masker*	**CBRN-beschermende kleding****	**Overlaarzen**	**Handschoenen**
ZERO	Op de persoon	In opslag in het operatiegebied		
ONE		Op de persoon		
TWO		Aan	Op de persoon	Op de persoon
THREE		Aan	Aan	Op de persoon
FOUR		Aan	Aan	Aan
* De opgedragen CBRN dress state kan worden aangevuld met de letter "R" (afkomstig van het Engelse woord voor gasmasker: *respirator*). In dat geval moet ook het CBRN-masker in beschermstelling worden geplaatst. ** De commandant kan als afwijking op de gesloten draagwijze bepalen dat de CBRN-beschermende parka (half) open wordt gedragen.				

Figuur 3-31 CBRN dress states

3.7.6. Aantrekken van de CBRN-beschermende kleding

1. Algemeen
   - De klittenbandsluitingen moeten stevig op elkaar worden gedrukt.
   - Artikelen, die voor de uitvoering van de taak benodigd zijn (vergeet in ieder geval uw zakmes, identiteitskaart, (gevechtsbril) en noodverband niet!), worden in de zakken van de CBRN-beschermende kleding gedaan.
   - Het horloge wordt, indien noodzakelijk en mogelijk over de mouw van de parka gedragen.
   - De commandant kan nadere aanwijzingen geven met betrekking tot de onderkleding.

2. Broek
   - Trek de broek zo hoog mogelijk op en zorg ervoor dat de binnenste ritsoverlap geheel is uitgeklapt.
   - Maak met gesloten gulp de broek passend met de bovenste klittenbandsluitingen.
   - Sla de banden over de schouders en maak ze met de snelsluiting aan de broek vast.
   - Maak de banden passend met de schuifgespen.

3. Parka
   - Trek de parka aan.
   - Sluit de ritssluiting, en druk de klittenbandsluiting stevig aan.
   - Haal het kruislint met drukknoop door de elastieken lus (midden onder de rug van de parka) en sluit de drukknoop (het kruislint zelf zit naast de onderkant van de rits).
   - Trek het elastiek onder in de parka aan en leg er een strik in.
   - Zorg ervoor dat de capuchon na het opzetten goed aansluit op het CBRN-masker door het capuchonkoord strak aan te halen met de schuifklemmen en deze te blokkeren. Help en controleer elkaar hierbij.

Opmerking:
Momenteel zijn er twee verschillende typen CBRN-beschermende kleding in omloop, afkomstig van verschillende fabrikanten; SEYNTEX en FECSA. Bij het pak van fabrikant SEYNTEX is in de capuchonrand een elastisch koord aangebracht voorzien van eindstops, door middel waarvan de gebruiker de capuchon zelf kan afstellen.

Bij het pak van fabrikant FECSA is de capuchon voorzien van een in de capuchonrand vast gestikte en aangespannen elastisch koord zonder eindstops. Daarnaast is, in afwijking van het SEYNTEX-pak, in de capuchon van het FECSA-pak, ten behoeve van afsluiting van kin en hals, een stoffen band met klittenbandsluiting aangebracht (zie figuur 3-31).

Figuur 3-31 Links SEYNTEX parka, rechts FECSA parka

4. Handschoenen
- Trek de mouwen van de parka iets op.
- Trek eerst de binnenhandschoenen en daarna de buitenhandschoenen aan.
- Laat de mouwen van de parka over de handschoenen zakken en sluit ze af met de klittenbandsluiting.

5. Overlaarzen
- Trek de broekspijpen op tot boven de gevechtslaarzen.
- Trek de overlaarzen aan over de gevechtslaarzen en zorg dat de hielen van de overlaarzen en gevechtslaarzen goed aansluiten.
- Maak de sluitingen vast.
- Laat de broekspijpen over de laarzen zakken en sluit ze af met de klittenbandsluiting.

3.7.7. Uittrekken van onbesmette CBRN-beschermende kleding

De onbesmette CBRN-beschermende kleding wordt in omgekeerde volgorde van het aantrekken uitgetrokken en met inbegrip van de handschoenen en de overlaarzen (droog!) weer in de draagzak gedaan.

3.7.8. Uittrekken van besmette CBRN-beschermende kleding

Er is sprake van besmette CBRN-beschermende kleding als zich op de kleding (mogelijk) een chemisch middel in vloeistofvorm, een biologische besmetting of radioactief stof bevindt. Het uittrekken van besmette CBRN-beschermende kleding gebeurt in opdracht van de commandant en bij voorkeur onder leiding van een in (operationele) ontsmetting getrainde functionaris. Om het besmettingsrisico zoveel mogelijk te beperken, wordt de besmette CBRN-beschermende kleding volgens een vaste procedure uitgetrokken op een door een CBRN-functionaris aangewezen locatie buiten het gevarengebied. Kleine fouten kunnen grote gevolgen hebben. Een onzichtbaar klein druppeltje zenuwblokkerend strijdmiddel dat per ongeluk op de onderkleding of de huid terechtkomt bij het uittrekken, kan zonder behandeling dodelijk zijn. Uitgetrokken besmette CBRN-beschermende kleding moet worden afgevoerd of vernietigd. Indien het wordt afgevoerd moet dit in afgesloten 'containers' zijn.
Deze moeten zijn gemarkeerd als 'gevaarlijk afval'. Bij het uittrekken moet besmetting van huid en gevechtskleding worden voorkomen.
Hiervoor dienen de volgende regels in acht te worden genomen:
- Houd het CBRN-masker in beschermstelling en voorkom het verbreken van de gasdichte afsluiting;
- Er wordt gewerkt in paren van zoveel mogelijk gelijke lichaamslengte, de verschillende paren worden op ruime onderlinge afstand opgesteld;
- Er is voldoende huidontsmettingsmiddel (RSDL) onder handbereik, omdat tijdens de procedure regelmatig de handschoenen moeten worden ontsmet;
- Bij het uittrekken van de besmette CBRN-beschermende kleding wordt indien mogelijk in bovenwindse richting gewerkt;
- Ontsmet eerst de overlaarzen (en bij voorkeur ook alle zichtbare besmettingen op de kleding) voordat de locatie wordt betreden waar de besmette CBRN-beschermende kleding wordt uitgetrokken;
- Ontsmet na elke fase / handeling de handschoenen.

Handelingen DRAGER	Handelingen HELPER
BELANGRIJK: - Bij alle handelingen in de buurt van het hoofd van de 'drager' dient deze met twee vingers op de uitlaatmodule zijn CBRN-masker goed aangedrukt op zijn hoofd op de plaats te houden. - Gedurende de gehele procedure dient de buddy die de CBRN-beschermende kleding uittrekt regelmatig zijn handschoenen te ontsmetten met RSDL, vooral als aangenomen kan worden dat men besmetting heeft aangeraakt of gaat aanraken. - Niet op de parka of broek gaan zitten i.v.m. eventueel doordrukken van de chemische middelen.	
UITRUSTINGSSTUKKEN	
Beide buddy's leggen hun uitrusting, helm en wapen op een daarvoor aangewezen plaats.	
PARKA	
– Gaat tegenover de helper staan.	– Gaat tegenover de drager staan.
– Ontsmet de eigen handschoenen.	– Ontsmet de eigen handschoenen.
– Ontsmet het CBRN-masker van de helper.	– Ontsmet het CBRN-masker van de drager.
– Houdt de armen en benen gespreid.	– Leegt de zakken van parka en broek van de drager en verzamelt de inhoud op een onbesmette plaats.
	<u>Van boven naar beneden werkend bij de drager</u>
	– Maakt het elastiek van de capuchon los.
	– Maakt het klittenband en de ritssluiting van de parka half open.
	– Maakt het klittenband van de mouwen los.
	– Maakt de clips van de broek los (door de parka heen), mag ook door drager zelf worden gedaan.
	– Maakt elastiek onderaan de parka en het kruislint los.
	– Maakt de parka geheel open.
– Draait 180 graden om (rug naar helper).	– Plaatst een hand op het achterhoofd van drager.
– Let op: bij afzetten van de capuchon: 2 vingers op uitlaatstuk CBRN-masker (aandrukken).	– Keert vervolgens de capuchon van drager om zijn hand.

Handelingen DRAGER	Handelingen HELPER
– Houdt de armen iets naar achteren en buigt lichtjes voorover, houdt het hoofd omhoog.	– Trekt de parka uit, legt deze op een aangewezen plaats. – Maakt het klittenband van de broekspijpen los.
BROEK	
– Draait 180 graden om (gezicht naar helper). – Houdt de armen en benen gespreid. – Steunt, indien mogelijk, tegen een muur of boom of neemt bijvoorbeeld plaats op een kruk. – Tilt om de beurt zijn voeten op met de tenen naar beneden.	– Maakt de overige klittenbanden los van de broek. – Maakt de drukknopen en rits los van de broek. – Trekt de broek naar beneden net over de knieën en laat, indien mogelijk, plaatsnemen op een kruk. – Trekt de broek uit bij de broekspijpen, legt deze op een aangewezen plaats.
Vervolgens wisselen drager en helper van positie en worden dezelfde handelingen uitgevoerd. Als beide buddy's ontdaan zijn van de CBRN-beschermende parka en broek volgen de laarzen en de handschoenen volgens onderstaande procedure	
LAARZEN	
– Steunt, indien mogelijk, tegen een muur of boom of neemt plaats op bijvoorbeeld een kruk.	– Maakt de sluitingen los van beide laarzen en trekt ze uit, legt deze op een aangewezen plaats.
CBRN-MASKER	
- Het CBRN-masker wordt pas afgezet nadat een volledige procedure 'einde alarm' is uitgevoerd. - De buddy's ontsmetten bij elkaar het CBRN-masker (houdt tijdens het ontsmetten twee vingers op de uitlaatmodule). - Vervolgens zet elke buddy bij zichzelf het masker af zonder de onderste draagbanden los te maken. Legt het CBRN-masker vervolgens op een daarvoor aangewezen plaats.	
HANDSCHOENEN (door beide buddy's zélf uit te voeren)	
– Ontsmet de eigen handschoenen. – Pakt één rubber handschoen bij de boord en stroopt hem zover binnenstebuiten af dat de vingers vrij blijven. – Pakt met bovengenoemde vingers de andere rubber handschoen en stroopt hem helemaal af. – Neemt de al gedeeltelijk afgestroopte handschoen bij het omgeslagen gedeelte en trekt hem verder uit. – Legt de uitgetrokken buitenhandschoenen op een aangewezen plaats. – Trekt de binnenhandschoenen uit, legt deze op een aangewezen plaats.	

Figuur 3-32 Uittrekken besmette CBRN-beschermende kleding

3.8 AFKORTINGEN:

AAT	Afstand, Afscherming en Tijd
CBRN	Chemisch Biologisch Radiologisch Nucleair
CMH	Centraal Militair Hospitaal
COLPRO	Collective protection
CWA	CBRN Warfare Agent
EMP	Elektomagnetische puls
Gy	Gray
Gy/h	Gray per uur
HM	Hazard Management
M.b.t.	Met betrekking tot
M.b.v.	Met behulp van
MOR	Masker Oefen Ruimte
M.u.v.	Met uitzondering van
NAVO	Noord-Atlantische Verdragsorganisatie
NIGA	Neutron Induced Gamma Activity
PP	Physical Protection
RDD	Radiological Dispersal Device (=dirty bomb)
RSDL	Reactive Skin Decontaminant Lotion
T.b.v.	Ten behoeve van
TIB	Toxic Industrial Biological
TIC	Toxic Industrial Chemical
TIM	Toxic Industrial Material
TIR	Toxic Industrial Radiological

Hoofdstuk 4

ZELFHULP EN KAMERADENHULP

4.1. Inleiding

4.1.1. Algemeen

Zelfhulp en kameradenhulp (ZHKH) is militaire eerste hulpverlening oftewel het verlenen van eerste hulp aan jezelf en aan anderen onder operationele (gevechts)omstandigheden.

Uitgangspunt is het verlenen van eerste hulp onder gevechtsomstandigheden. Voor de militair geldt allereerst de militaire opdracht. Dit betekent voor de individuele militair dat hij in die omstandigheden niet op eigen initiatief eerste hulp moet verlenen aan een gewonde kameraad. De omstandigheden kunnen dit onmogelijk maken (eigen veiligheid) of de opdracht is op dat moment belangrijker voor het geheel (bereiken van vuuroverwicht, uitschakelen vijandelijk vuur). De militair handelt alleen in opdracht van zijn commandant.

ZHKH is gezien het verschil in omstandigheden afwijkend van de civiele eerste hulpverlening. De operationele (gevechts)omstandigheden, zoals bij effectief vijandelijk vuur, brandgevaar of instortingsgevaar kunnen het onmogelijk maken een gewonde ter plaatse te onderzoeken en te behandelen. Ook door lawaai of duisternis is het lastig of zelfs onmogelijk bepaalde lichaamsfuncties van een gewonde te beoordelen. De gewonde moet in een dergelijke situatie, zodra dit mogelijk is, worden geëvacueerd naar een veilige omgeving om verder onderzoek en behandeling mogelijk te maken.

Binnen operationele (gevechts)omstandigheden worden twee situaties onderscheiden:
- Tactical Field Care (TFC):
  Er is geen directe dreiging, hoewel er rekening mee moet worden gehouden dat die dreiging er wel kan komen. De traumatologische zorg in deze situatie is beperkt tot snelle controle van vitale lichaamsfuncties, en gericht op snelle afvoer naar een hoger niveau van zorg.
- Care under Fire (CUF):
  In deze situatie is er een directe dreiging voor eigen leven. Dit kan zijn direct gericht vuur, maar ook brandgevaar, vallend puin e.d. De hulpverlening (traumatologische zorg) hierbij is minimaal.

Verwondingen ten gevolge van gevechtshandelingen zijn voornamelijk het gevolg van de directe uitwerking van wapentuig. Het gaat meestal om schot- en scherfwonden, brandwonden en blastverwondingen (letsel door drukwerking). Deze gewonden moeten zo snel mogelijk worden overgedragen aan het operationele gezondheidszorgsysteem.

De doelstelling van ZHKH is:
- Het (zo nodig) evacueren van een gewonde uit een gevaarlijke positie;
- Het controleren, veiligstellen en houden van de vitale lichaamsfuncties;
- Het zorgen voor een snelle overdracht naar het operationele gezondheidszorgsysteem.

Schematische weergave operationele gezondheidszorgsysteem:

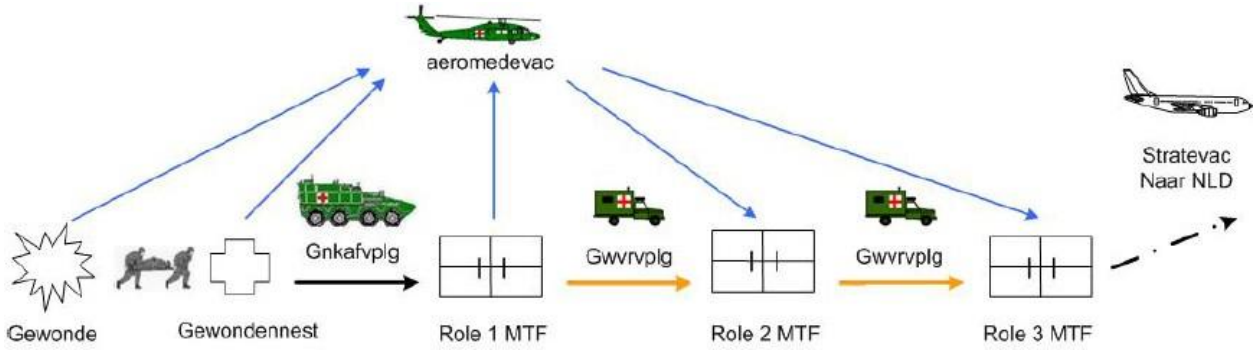

Figuur 4-1A Operationele gezondheidssysteem

4.2. Organisatie

4.2.1. Algemeen

Bij een incident met gewonden is vaak een aantal maatregelen noodzakelijk, voordat men daadwerkelijk met het verlenen van eerste hulp kan beginnen. De wijze waarop deze maatregelen worden uitgevoerd is afhankelijk van de omstandigheden.

De organisatorische maatregelen binnen ZHKH zijn: Toestand, Melding, Triage, afgekort **TMT**:

	Organisatorische maatregelen
Toestand	**Beoordeel de situatie/veiligheid!** Van jezelf, anderen en de locatie
	Gewonde(n): Aantal en ernst
Melden	**Meld incident**
Triage (TFC)	**Stel een behandelvolgorde vast wanneer de situatie veilig genoeg is.**

Figuur 4-1B Organisatorische maatregelen

4.2.2. Toestand

Het belangrijkste aspect bij het beoordelen van de toestand is veiligheid.
Er moet worden voorkomen dat er meer gewonden vallen. Blijf voortdurend waarnemen wat er gebeurt.
Bepaal hoeveel gewonden er zijn en probeer de ernst van de verwondingen in te schatten.
Bepaal ook mogelijke naderingsroutes naar de gewonde.

1. Veiligheid
   Er zijn drie aandachtsgebieden:
   - Veiligheid van jezelf
     - Zoek dekking en vuur terug bij gericht vijandelijk vuur;
     - Zoek bescherming tegen brand of vallend puin;
     - Neem, als een gewonde niet helder reageert, wapen en munitie af en stel het wapen veilig;
     - Voer indien nodig eerst 'Person Search' uit bij gewonde onbekenden.

   - Veiligheid van anderen
     - Attendeer anderen op gevaarlijke situaties, zodat er niet nog meer gewonden vallen;
     - Attendeer op de positie van waargenomen vijandelijke elementen;
     - Attendeer op de oorzaak van het incident, bijvoorbeeld mijnen, valstrikken, IEDs of UXOs;
     - Let op dat je eigen wapen de gewonde niet verder verwondt.

   - Veiligheid van de locatie
     - Zorg voor vuuroverwicht;
     - Werk gedekt;
     - Pas op voor hydraulische en elektrische systemen in gevechtsvoertuigen, vooral als deze zijn beschadigd;
     - Pas op voor direct brandgevaar, bijvoorbeeld als gevolg van gelekte brandstoffen;
     - Pas op voor vallend puin.

2. Gewonde(n)
   - Blijf voortdurend waarnemen wat er gebeurt;
   - Bepaal het aantal, de positie van de gewonde(n) en de ernst van de verwondingen.

4.2.3. Melden

Elk incident moet worden gemeld aan de commandant. In de vaste procedures van de missie is opgenomen welke meldingen worden gedaan. Gewondenmeldingen maken hiervan deel uit of worden aanvullend op vastgestelde meldingen gegeven.
De inhoud van een gewondenmelding is volgens het W5H principe:
Wie, **W**at, **W**aar, **W**anneer, **W**elke en **H**oe.

Schema (mondelinge) meldingen		
Wie	Wie doet de melding	Naam melder
Wat	Wat is er gebeurd	Soort incident
Waar	Waar is het gebeurd	Locatie
Wanneer	Wanneer is het gebeurd	Tijd van gewond raken
Welke	Welke maatregelen zijn genomen	Rondom incident
Hoe	Hoe is de situatie	Aantal en soort gewonden: situatie ter plekke enz.

Figuur 4-2A Schema (mondeling) meldingen

4.2.4. Triage

Als er bij *Tactical Field Care* (TFC) meer gewonden zijn dan personen die op dat moment in staat zijn hulp te verlenen, wordt triage toegepast. Triage is het sorteren van gewonden in prioriteiten en is er bij ZHKH op gericht een behandelvolgorde vast te stellen.

Behandelvolgorde:

1e Prioriteit: Bewegenloos/overduidelijk levensbedreigend gewond.

2e Prioriteit: Roept/wenkt om hulp.

3e Prioriteit: Lopend

Behandel de gewonde na het vaststellen van de behandelvolgorde volgens <C>ABCD (t/m disability)
Behandel alleen de levensbedreigende letsels.
Bij meerdere gewonden is er geen tijd voor E (Exposure).

Figuur 4-2B Behandelvolgorde triage

4.3. Tactical Field Care

4.3.1. Algemeen

In de situatie *Tactical Field Care* (TFC) is er geen sprake (meer) van direct effectief vuur, instortingsgevaar, explosiegevaar en brand. Het is van belang dat in korte tijd onderzoek naar en behandeling van (mogelijk) levensbedreigende aandoeningen plaatsvindt, omdat de kans bestaat dat de omgevingssituatie snel gevaarlijk kan worden. Mocht de situatie onveilig worden dan moet worden overgegaan op *Care under Fire* (CUF, zie paragraaf 4.4.).

4.3.2. Het <C>ABCDE-protocol

Het **<C>ABCDE**-protocol is een controleschema van de vitale lichaamsfuncties, met daaraan gekoppeld de noodzakelijke handelingen om verstoringen te behandelen en de lichaamsfuncties veilig te stellen. Het protocol heeft een vaste volgorde. Eerst worden de direct levensbedreigende stoornissen en verwondingen gecontroleerd en behandeld. Zodra deze onder controle zijn worden de overige stoornissen en verwondingen gecontroleerd en behandeld (in de E van Exposure).
Het protocol bestaat uit **<C>ABCDE**. De letterlijke (Engelse) betekenis wordt eerst genoemd, gevolgd door de Nederlandse uitleg:

<C>ABCDE-protocol		
<C>	**C**atastrophic bleeding	Catastrofale bloedingen
A	**A**irway	Luchtweg
B	**B**reathing	Ademhaling
C	**C**irculation	Circulatie
D	**D**isability	Bewustzijnsniveau
E	**E**xposure	Overige letsels

De algemene werkwijze is als volgt:

- Controleer volgens het <C>ABCDE-protocol
- Behandel indien noodzakelijk en mogelijk
- Behandel de gewonde, tenzij het niet anders kan vanwege het onderzoek of de behandeling, zoveel mogelijk in de houding waarin je hem vindt. De gewonde neemt vaak uit zichzelf de meest comfortabele houding aan.
- Controleer of de behandeling effect heeft.
- Bij verandering/verslechtering van de toestand van de gewonde ga je terug naar het begin van het protocol.
- Vertel de gewonde, om hem gerust te stellen, steeds wat je gaat doen.

Waarschuwing:

- Wees er op bedacht dat een TFC situatie (relatief veilig) weer kan omslaan naar CUF (onveilig).
- Een gewonde die niet helder reageert op de situatie om hem heen moet worden ontwapend.
- Wapen, munitie en voor de missie essentiële uitrusting wordt tijdens de evacuatie van de gewonde meegenomen. Overige uitrusting heeft geen prioriteit.

Figuur 4-3 Het <C>ABCDE-protocol

4.3.3. <C>Catastrofale bloedingen

1. Algemeen

   Catastrofale bloedingen (veel bloedverlies in korte tijd) zijn levensbedreigend. Hoogste prioriteit is deze bloedingen zo spoedig mogelijk te stoppen omdat de gewonde anders binnen enkele minuten kan doodbloeden. Daarom start het <C>ABCDE protocol met het stoppen van catastrofale bloedingen. Zijn er eerder aangebrachte bloedstelpende middelen dan kijk je of de bloeding (nog) staat.
   Als de gewonde op gras of een zanderige ondergrond ligt, en als de gewonde dikke (regen)kleding aan heeft, kijk en voel je snel onder het lichaam of er zich bloed bevindt.
   Gevonden catastrofale bloedingen behandel je met één van de volgende bloedstelpende maatregelen:
   - Tourniquet, direct toepassen bij catastrofale bloedingen en (bijna)amputatie aan de ledematen;
   - Directe druk bij catastrofale bloedingen waar geen tourniquet toepasbaar is;
   - Drukpunten, alleen als tijdelijke maatregel (door een assistent of de gewonde zelf) om bloedstelpend materiaal te pakken.

Laat uitstekende voorwerpen zitten. Het verwijderen kan de bloeding verergeren!

2. Tourniquet

   De tourniquet is direct toe te passen bij (bijna) amputaties en tevens bij catastrofale bloedingen aan de ledematen. Echter, het aanleggen van een tourniquet doet pijn en geeft mogelijk weefselschade. Om deze reden dient de tourniquet niet te worden aangelegd bij kleine, niet ernstige bloedingen aan de ledematen, die met andere bloedstelpende maatregelen gestelpt kunnen worden. Weet wel dat, na overdracht aan het hoger zorgniveau, de tourniquet zo snel mogelijk wordt heroverwogen en mogelijk vervangen wordt door een ander bloedstelpend middel, zodat weefselschade beperkt blijft. Zorg bovendien dat de tourniquet te allen tijde direct gereed voor gebruik is en gemakkelijk te pakken is voor jezelf en de hulpverlener.

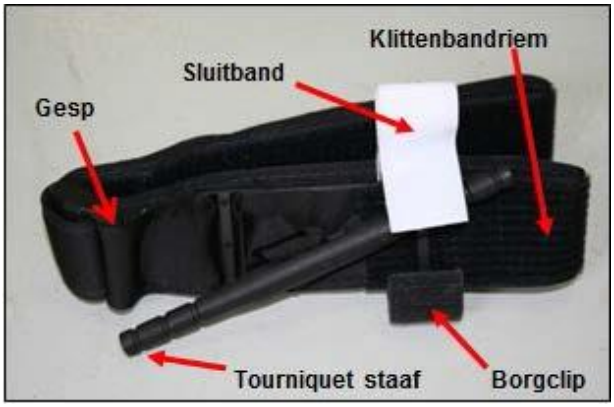

Figuur 4-4A Tourniquet

Figuur 4-4B De tourniquetstaaf in de borgclip

Tourniquet (C.A.T.®) in TFC

- Zorg dat je goed zicht hebt op de locatie van de wond;
- Leg de klittenbandriem, bij voorkeur aan op de blote huid, om de gewonde ledemaat. Bij TFC een handbreedte (ca. cm) boven de bloeding of (bijna)amputatie en van het gewricht (knie en elleboog) af;
- Trek de klittenbandriem zo strak mogelijk, enkelvoudig door de gesp en bevestig het klittenband nauwkeurig tot de borgclip;
- Kijk naar de wond en draai de tourniquetstaaf aan tot de bloeding stopt;
- Plaats de tourniquetstaaf in de borgclip, zodat deze niet kan losschieten;
- **Controleer nogmaals of de bloeding is gestopt**;
- Leg het resterende deel van de klittenbandriem door de borgclip over de tourniquetstaaf;
- Trek de sluitband strak en bevestig deze aan de tegenoverliggende zijde van de borgclip;
- Nu is de tourniquetstaaf gefixeerd;
- Schrijf de letter 'T', met vermelding van de tijd van plaatsing van de tourniquet, op het voorhoofd van de gewonde (bijv. T 15.30).

Controleer regelmatig en na elke verplaatsing of de tourniquet nog effectief is. Draai de tourniquet verder aan indien nodig en mogelijk. Lukt het niet om de bloeding te stoppen leg dan een tweede tourniquet direct boven de eerste aan om het drukoppervlak te vergroten. Het is beter om een tweede tourniquet aan te leggen dan dat je de eerste 'te' strak aandraait.

3. Directe druk
   Directe druk op of in de wond is effectief bij catastrofale bloedingen waar een tourniquet niet toe te passen is. Denk hierbij aan catastrofale bloedingen aan de romp, in de hals, in de lies en/of het okselgebied.

   Handel als volgt:
   - Vul/dek de wond (afhankelijk van grootte en diepte) met een gecomprimeerd gaas;
   - Geef minimaal 5 minuten directe druk met vuist/hand.

Figuur 4-5A Directe druk

Gebruik bij voorkeur een helper zodat jezelf door kunt met het protocol.
Als je alleen bent en een romp-bloeding tegenkomt, meld dan dat je directe druk gaat toepassen en vraag om assistentie.
Ga z.s.m. door met het protocol!

4. Drukpunten
   Met een drukpunt wordt bedoeld dat de aanvoerende slagader tussen de wond en het hart tegen het onderliggende bot wordt dichtgedrukt. Bij een catastrofale bloeding aan een arm of been kunnen de volgende drukpunten als tijdelijk maatregel worden gebruikt:
   - Drukpunt ondersleutelbeenslagader;
   - Drukpunt bovenarmslagader;
   - Drukpunt liesslagader.

   • Drukpunt ondersleutelbeenslagader
     Wordt gebruikt bij een bloeding in de okselholte, aan de voorzijde van de schouder of aan de bovenarm.

     Handel als volgt:
     - Plaats de duim (bij een bloeding aan de linkerzijde met de rechterduim en bij een bloeding aan de rechterzijde met de linker duim) in de het kuiltje achter het sleutelbeen;
     - Buig met de andere hand het hoofd van de gewonde enigszins naar de gewonde zijde;
     - Druk met de duim in de richting van de voeten. Hierdoor wordt de ondersleutelbeenslagader tegen de eerste rib dichtgedrukt;
     - De resterende vingers van de drukkende hand omvatten de schouder.

Figuur 4-5B Drukpunt ondersleutelbeenslagader

   • Drukpunt bovenarmslagader
     Wordt gebruikt bij een bloeding aan de onderarm. Dit is het enige drukpunt dat door de gewonde zelf kan worden aangelegd als deze voldoende bij bewustzijn is.

     Handel als volgt:
     - Plaats de duim (bij een bloeding aan de linkerzijde met de linkerduim en bij een bloeding aan de rechterzijde met de rechterduim) in het midden van de binnenzijde van de bovenarm;
     - De andere hand houdt de arm hoog;
     - Druk met de duim de armslagader tegen het opperarmbeen dicht;
     - Dit kan door het - met de duim - naar de buitenzijde drukken van de biceps.

Figuur 4-6A Drukpunt bovenarmslagader

- Drukpunt liesslagader

Wordt gebruikt bij een bloeding aan het been.

Handel als volgt:
- Draai het gewonde been iets buitenwaarts en buig het been inde knie;
- Druk met twee duimen op elkaar iets onder het midden van de liesplooi de liesslagader dicht;
- De andere vingers omvatten het bovenbeen. Lukt deze methode, druk dan met de onderste duim tot deze vermoeit raakt. Druk daarna met de bovenste duim, zonder de duimen te verplaatsen, op de onderste duim, zodat deze zich kan ontspannen. De houding is erg belangrijk; met gestrekte armen en de schoudergordel recht boven de liesplooi.

Figuur 4-6B Drukpunt liesslagader

4.3.4. A Airway

1. Algemeen
   De luchtweg begint bij de neus / mond en eindigt in de longen. De luchtweg moet vrij zijn om te kunnen ademen. Hoor je bijgeluiden zoals een snurk, rochel, piep of heesheid dan duidt dit op een (gedeeltelijke) afsluiting. Probeer dan de luchtweg vrij te maken en te houden.
   Bijgeluiden ontstaan door:
   - Het naar achter zakken van de tong in de keelholte bij bewusteloosheid (snurk);
   - Vochtophoping (bijv. bloed, slijm of braaksel) in de keelholte (rochel);
   - Vernauwing van de luchtweg: zwelling door stomp letsel op het strottenhoofd, een blokkerend voorwerp (bijv. tanden, botdelen, kauwgom) of een luchtwegverbranding (piep of heesheid).

   In het onderzoek van de Airway wordt de gewonde aangesproken om een inschatting te maken van de omgevingssituatie, mogelijke luchtwegproblemen, het bewustzijn en de aanwezigheid van (vermoedelijk) nekletsel. Deze inschatting geschiedt door het stellen van vragen, maar ook al door het beoordelen van het ongevalsmechanisme (de wijze van gewond raken) bij **TMT**. Probeer bij aankomst op de plaats van gewondraken zo snel mogelijk achter de oorzaak van het letsel te komen.

2. Aanspreken van de gewonde
   Begin, nadat je contact hebt gemaakt, met aanspreken van de gewonde in volgorde met de vier vragen:
   1. Wat is er gebeurd?
   2. Waar heb je pijn?
   3. Heb je ergens anders nog pijn?
   4. Heb je last van je nek? (zie opmerking in kadertje hieronder bij 4.3.4 pt 3).

   Als de gewonde met normale stem antwoordt weet je gelijk dat de gewonde ademt en de luchtweg vrij is. Doe wel altijd een mondinspectie om zeker te zijn dat de mond/keelholte leeg is. Tevens weet je dat de gewonde bij bewustzijn is en kan je met doorvragen bepalen of er sprake kan zijn van nekletsel. Hierbij maak je een geheel 'plaatje' van het ongevalsmechanisme en de informatie die de gewonde geeft.
   Laat bij vermoedelijk nek- of wervelletsel het hoofd stilhouden.

3. Beoordelen van de luchtweg
   Een belemmering (geheel of gedeeltelijk) in de luchtweg kan snel leiden tot ernstig zuurstoftekort, waardoor een gewonde binnen korte tijd bewusteloos kan raken en zelfs kan overlijden. Het is daarom belangrijk om de luchtweg te controleren op belemmeringen en deze te verhelpen. Voor het beoordelen van de luchtweg wordt onderscheid gemaakt tussen gewonden die bij bewustzijn zijn (en dus kunnen meewerken) en bewusteloze gewonden.

Wees je er van bewust dat bij het beoordelen van de luchtweg de mogelijke noodzakelijke immobilisatie van de nek nog niet heeft plaatsgevonden.
Het oplossen van een bedreigde luchtweg gaat boven het immobiliseren van de nek bij een (vermoedelijk) nekletsel.
Zodra de luchtweg vrij is (gemaakt) kan de nek worden geimmobiliseerd.

Onderzoek van de luchtweg:
- Luister naar bijgeluiden;
- Maak knellende kleding en uitrusting los;
- Voer mondinspectie en indien nodig mondreiniging uit. Als de gewonde bij bewustzijn is laat hem dan zelf de mond openen en eventuele inhoud uitspuwen of ondersteun hierbij. Als de gewonde bewusteloos is, voer dan een luchtwegmanoeuvre uit (chin-lift of jaw-thrust);
- Controleer of de luchtweg vrij is.

Figuur 4-7 Luister naar bijgeluiden

4. Luchtwegmanoeuvres

De chin-lift en jaw-thrust zijn methodes om, door het optillen van de onderkaak, bij een bewusteloze gewonde de luchtweg vrij te maken, wanneer deze is geblokkeerd.

- Chin-lift
  - Kniel naast het hoofd van de gewonde en ondersteun je eigen elleboog op je knie alvorens de hand gecontroleerd op het voorhoofd te leggen houd met deze hand het hoofd vast;
  - Plaats de vingers van de andere hand onder de kin;
  - Trek daarna met duim en vingers de kin naar boven/voren;
  - Druk met de duim van dezelfde hand de onderkaak omlaag zodat de mond wordt geopend;
  - Zorg ervoor dat het hoofd niet wordt bewogen;
  - Controleer of de luchtweg vrij is;
  - Als de mond gereinigd moet worden, fixeer dan de kaak met een hand geplaatst op de kin.

Figuur 4-8A Chin-lift

- Jaw-thrust
  - Ga achter het hoofd van de gewonde zitten;
  - Plaats de wijs- en middelvinger van beide handen onder de randen van de onderkaak, de beide ringvingers en pinken achter de kaakhoeken en de beide duimen op de kin;
  - Breng de onderkaak naar boven/voren;
  - Open met de duimen de mond;
  - Controleer of de luchtweg vrij is;
  - Als de mond gereinigd moet worden,
  - Fixeer dan de kaak met een hand geplaatst op de kin.

Figuur 4-8B Jaw-thrust

Overweeg het toepassen van de stabiele zijligging bij terugkerende luchtweg problemen. (bijgeluiden: snurk, piep of rochel)
Als na een luchtwegmanoeuvre en evt. mondreiniging nog steeds bijgeluiden zijn te horen dan moet de gewonde z.s.m. worden overgedragen aan een hoger zorgniveau.
Een hese, schorre, krassende stem of piepende ademhaling kan duiden op een luchtweg verbranding.
Ook dan moet de gewonde z.s.m. worden overgedragen aan een hoge zorgniveau!

5. Nekletsel
   Bij een verwonding in het hoofd/hals gebied bestaat de kans dat nekwervels beschadigd zijn. Dit kan beschadiging van het ruggenmerg veroorzaken, wat levensbedreigend kan zijn of kan leiden tot (blijvende) verlamming. Bij schot- of scherfverwondingen (ergens op het lichaam) hoeft geen aandacht te worden besteed aan mogelijk nekletsel, tenzij dit direct klachten geeft, zoals hieronder opgesomd. Er is sprake van verdenking op nekletsel in de volgende gevallen:
   - Bij pijn in de nek;
   - Bij tintelingen, gevoelloosheid of verlamming;
   - Bij verwondingen (blauwkleurige zwellingen) aan hoofd, hals, of nek, veroorzaakt door een stomp voorwerp (kolfstoot, slag met een knuppel e.d.);
   - Bij ongevalsmechanismen met forse impact (voertuigongelukken, val van hoogte, explosies e.d.);
   - Bij een bewusteloze gewonde, als de oorzaak van de bewusteloosheid onbekend is.

   In bovengenoemde gevallen wordt overgegaan tot het immobiliseren van de nek.
   Indien nekletsel is uitgesloten dan wordt de gewonde bij voorkeur op de rug gelegd om hem verder te kunnen onderzoeken.

6. Buikligging naar rugligging
   - Kniel naast de gewonde aan de kant van zijn gezicht en spreek de gewonde aan;
   - Leg de dichtstbijzijnde arm langs het lichaam;
   - Loop om de gewonde heen;
   - Breng de andere arm langs het hoofd omhoog tot deze gestrekt is (supermanhouding);
   - Leg het verste been van de gewonde over het andere been;
   - Pak de gewonde bij de schouder en de heup over de arm heen;
   - Draai de gewonde tot deze op zijn zij ligt;
   - Laat de schouder los en ondersteun hiermee het hoofd;
   - Draai door tot de gewonde op zijn rug ligt;
   - Breng het lichaam in een neutrale houding (benen gestrekt en armen langs het lichaam).

7. Immobiliseren van de nek
   Onder immobiliseren wordt verstaan 'onbeweeglijk maken'.
   Zeg tegen de gewonde zijn hoofd niet te bewegen. Lukt dit niet of is de gewonde buiten bewustzijn, immobiliseer dan het hoofd op een geïmproviseerde manier (bijvoorbeeld met behulp van rugzakken). Je hebt dan je handen vrij om verder te gaan in het protocol. Als er een tweede helper beschikbaar is, handel dan als volgt:
   - Hand op het voorhoofd (door behandelaar);

   Laat de tweede helper als volgt handelen:
   - Kniel aan de bovenzijde van het hoofd;
     Ondersteun met beide handen het onderste deel van de nek aan de achterzijde, terwijl de duimen links en rechts aan de voorzijde op het sleutelbeen wordt gelegd;
   - Breng nu beide onderarmen naar elkaar toe, zodat er een lichte druk aan weerszijden van het hoofd ontstaat, terwijl tevens lichte druk wordt uitgeoefend op de sleutelbeenderen via beide duimen;
   - Ga zelf door met het volgen van het protocol.

Figuur 4-9 Nekimmobilisatie

NB: Het vrijmaken/-houden van een bedreigde luchtweg gaat boven het immobiliseren van de nek bij een (vermoedelijk) nekletsel.
Bij nekletsel moet (indien mogelijk) geneeskundige afvoer op locatie komen en moet de gewonde worden afgevoerd door de geneeskundige afvoergroep.
Een bewusteloze die alleen gelaten moet worden gelaten moet in de stabiele zijligging worden gelegd, ook bij verdenking op nekletsel!

4.3.5. B Breathing

1. Algemeen
   In Breathing onderzoek je de ademhaling. Ademhalingsproblemen worden in operationele (gevechts) omstandigheden het meest veroorzaakt door borstverwondingen als gevolg van kogels en scherven. Borstverwondingen leiden snel tot een zuurstoftekort, voornamelijk veroorzaakt door pijn en de verminderde longinhoud. De mogelijkheden tot het beoordelen van de ademhaling en het uitvoeren van een borstonderzoek zijn bij duisternis, veel omgevingslawaai en door de ballistische beschermingsuitrusting beperkt. Toch is het noodzakelijk een korte beoordeling van de ademhaling uit te voeren en de gewonde te controleren op borstverwondingen.

2. Beoordelen van de ademhaling
   De ademfrequentie is bij gewonden in operationele (gevechts)omstandigheden door fysieke inspanning en stress altijd hoger dan normaal (12-16 p/m).
   In gevechtsomstandigheden spreken we over een toereikende ademhaling bij een frequentie van 10-29 inademingen per minuut, met duidelijk waarneembare ademhalingsbewegingen en een waarneembare luchtstroom aan de mond van de gewonde.

   Is de gewonde bij bewustzijn, dan is er een snelle manier om de ademhaling te beoordelen. **Vraag** de gewonde om in één adem teug van 1 tot 10 te tellen of om diep door te zuchten. Als dit zonder problemen mogelijk is, dan is de ademhaling toereikend en vervolg je het protocol met de **C**. Kan een gewonde niet in één adem teug tot 10 tellen of doorzuchten, ten gevolge van pijn en/of benauwdheid, dan voer je een **borstonderzoek** uit.

   Is de gewonde bewusteloos, dan moet de ademfrequentie worden geteld (KVL = Kijken, Voelen en Luisteren).

   Handel als volgt:
   - **Leg** je pink en duim met volledig gespreide vingers op de ribbenboog ter hoogte van de borst-buik overgang, waarbij je handpalm op de buik rust en de vingers op de borst rusten. Op deze wijze voel je zowel een borst- als een buikademhaling evenals een combinatie van een borst/buikademhaling;
   - **Kijk** of je adembewegingen ziet en kijk gelijk naar aanwijzingen voor borstletsel (informatie van de gewonde, beschadigde kleding, bloed);
   - **Voel** met je hand of de borst/buik beweegt;
   - **Voel** met je wang of er een luchtstroom is;
   - **Luister** tegelijk of je de gewonde hoort ademen;
   - **Tel** het aantal inademingen per 15 seconden en vermenigvuldig met 4 (= het aantal inademingen per minuut).

Figuur 4-10 KVL

3. Borstonderzoek
   De borst moet worden onderzocht op verwondingen wanneer de gewonde niet van 1-10 kan tellen of diep kan doorzuchten of bij een ademhaling boven de 29 per minuut.
   - Ontbloot de borst zoveel mogelijk;
   - Onderzoek de gehele borstkas, ook de rugzijde en de flanken tot in de oksel;
   - Kijk of er open borstwonden zijn;
   - Rol de gewonde op een zijde zodat ook de rug kan worden geïnspecteerd;
   - Kan dit niet, bevoel dan de oppervlakte van rug en schouders en kijk of er bloed aan je handschoenen zit.

   Open borstwond
   Bij ZHKH wordt alleen een *open borstwond* behandeld. Andere borstletsels worden pas op een hoger zorgniveau behandeld. Een open borstwond is een wond met een open verbinding tussen de buitenlucht en de binnenkant van de borstkas. Deze verwonding wordt meestal veroorzaakt door een kogel, door scherven of door spijkers e.d. uit een IED. Bij het inademen stroomt lucht door de wond naar binnen, waardoor er minder lucht via de luchtwegen naar de longen kan stromen. Om te zorgen dat de 'gezonde' long voldoende lucht kan aanzuigen via de normale luchtweg, wordt de open borstwond afgeplakt. Het is belangrijk dat er geen lucht meer door de open borstwond kan worden aangezogen, maar dat er wel lucht de open borstwond uit kan (ventielwerking).

   Verschijnselen van een open borstwond
   - Eén of meer borstwonden;
   - Een snelle pijnlijke en daardoor oppervlakkige ademhaling;

- Benauwdheid, onrust of angst;
- Een blauwe verkleuring van lippen en gezicht, door onvoldoende zuurstofopname.

Afplakken borstwonden

Het chest seal wordt gebruikt voor het afplakken van een open borstwond. Dit chest seal is een steriel verpakte, soepele zelfklevende plasticschijf. Deze schijf is voorzien van een ventiel, dat er voor zorgt dat lucht niet naar binnen kan, maar wel naar buiten. Een steriel gaasje is bijgevoegd. Daarmee kan de omgeving van de wond worden schoongemaakt. Het verband is transparant, waardoor je kunt zien of het verband goed op de wond wordt aangebracht.

Chest seal

- Open de verpakking en neem het bijgevoegde gaasje eruit;
- Maak de omgeving rond de wond met het gaasje schoon en droog;
- Verwijder de folie van het chest seal met ventiel en plaats het midden van de schijf op de wond;
- Druk het chest seal vast op het lichaam door van binnen naar buiten de schijf vast te wrijven zonder vouwen of rimpels;
- Haal nu de dop van het chest seal ventiel.

Figuur 4-11 Afplakken borstwond met een Chest seal

Een gewonde met borstwonden heeft het benauwd, ook na het afplakken. Breng de gewonde na behandeling in een half zittende positie, schuin achterover leunend waarbij de gewonde zijde laag wordt gehouden. Breng een bewusteloze met een borstverwonding in de stabiele zijligging, liggend op de gewonde zijde.

4.3.6. C Circulation

1. Algemeen
   Onder circulatie wordt verstaan de bloedsomloop (circulerende bloed in de bloedvaten). De circulatie (het rondpompen van bloed in het lichaam) is nodig om alle weefsels en organen van zuurstof en voedingsstoffen te voorzien en afvalstoffen af te voeren. Acuut bloedverlies is bij gevechtsacties de belangrijkste oorzaak voor een onvoldoende circulatie bij een gewonde. Hierdoor kan de gewonde in shock raken en dat is levensbedreigend. Bij het onderzoek van de circulatie controleer je eerst eventueel eerder aangebrachte bloedstelpende middelen / maatregelen om zeker te zijn dat deze nog werken. Vervolgens onderzoek je of er nog overige ernstige bloedingen zijn. Stelp dan alle gevonden overige ernstige bloedingen met één van de bloedstelpende maatregelen, tel vervolgens de hartslag aan de halsslagader en kijk of de hartfrequentie boven de 100 per minuut ligt en of er shockverschijnselen zijn.

2. Overige ernstige uitwendige bloedingen
   Het stoppen van catastrofale uitwendige bloedingen is al gebeurd in **<C>**. Controleer nu of er nog andere ernstige uitwendige bloedingen zijn. Deze bloedingen moeten nu worden gestelpt.

   - Controle overige ernstige uitwendige bloedingen
     - Let op aanwijzingen voor mogelijke bloedingen, zoals zichtbaar bebloede en/of beschadigde kleding;
     - Controleer in het bijzonder de schouders/rug, onder de billen en de benen (de zogenaamde raakvlakken, daar waar het lichaam de grond raakt);
     - Kijk en voel ook zoveel mogelijk onder (regen)kleding; dit kan een bloeding maskeren;
     - Als je bloed ziet of voelt, scheur of snijd de kleding open op de plaats van de verwonding en stelp de bloeding met behulp van één van de hieronder genoemde bloedstelpende maatregelen;

- Verbeter zo nodig de bloedstelpende maatregel als deze niet helpt.

Gevonden overige ernstige uitwendige bloedingen behandel je met één van de volgende bloedstelpende maatregelen:
- Drukpunten;
- Directe druk i.c.m. hooghouden;
- Wonddrukverband;
- Tourniquet.

De keuze voor één van de 4 bloedstelpende maatregelen is afhankelijk van de ernst en de locatie van de wond, evt. assistentie en de eventuele aanwezigheid van meerdere gewonden.

Het drukpunt (zie paragraaf 4.3.3. pt 4) wordt in de Circulation gedurende minimaal 5 minuten toegepast, maar het duurt soms wel 20 minuten voordat de bloeding is gestopt.
Directe druk (zie paragraaf 4.3.3. pt 3) combineren met hooghouden (wond boven het hart) van een getroffen lichaamsdeel zorgt voor nog minder bloedverlies. Het nut van deze handeling wordt vaak onderschat. Hooghouden kan tevens gebruikt worden in combinatie met een drukpunt bovenarmslagader of een wonddrukverband.

3. Wonddrukverband
Een *Emergency bandage* (large of small) wordt gebruikt als wonddrukverband en oefent permanente druk uit op de plaats van de bloeding. Het verband is opgevouwen en voorzien van een kort en een lang elastisch zwachteleinde. Het verband bestaat uit een steriel wondkussen waarop een plastic drukplaat met gesp is aangebracht. Het windsel wordt door de gesp gehaald, waardoor de gesp omklapt. Hierdoor wordt er door de drukplaat op de plaats van aanbrengen uitgeoefend.

Figuur 4-12 Emergency bandage

Emergency bandage
- Scheur beide verpakkingen open zoals aangegeven (niet met je tanden!);
- Neem het korte windsel in de ene hand, het lange windsel in de andere hand;
- Trek de windsels uit elkaar en plaats het wondkussen direct op de wond. De gesp op de drukplaat (STICKER) staat nu loodrecht op de wond;
- Leg het korte windsel met een slag van het lange windsel vast;
- Haal dit lange windsel door de gesp heen en sla het geheel terug (contra). Het bovenliggende windsel duwt nu de gesp met de wonddrukplaat om;
- Wikkel een slag circulair over de onderrand en een slag circulair over de bovenrand. Zorg ervoor dat het wondkompres volledig bedekt is;
- Wikkel enkele slagen kruislings stevig over de gesp. Hierdoor wordt door de drukplaat onder de gesp via het wondkussen druk uitgeoefend op de wond;
- Zet het windsel vast met de sluitgesp aan het eind van het lange windsel in de laatste circulaire slag;
- Het wonddrukverband is nu aangebracht;
- Houd het getroffen ledemaat hoog.

4. **Inwendige bloedingen**
Verschijnselen van inwendige bloedingen kunnen zijn: blauwe plekken, zwelling van de buik, bloed spugen en (mogelijk) shockverschijnselen. Aan inwendige bloedingen kunnen we op het niveau ZHKH nagenoeg niets doen. Ga verder met het protocol, blijf praten tegen de gewonde en zorg voor een comfortabele houding. De gewonde moet zo snel mogelijk worden afgevoerd.

Figuur 4-13A
De gesp op de drukplaat staat loodrecht wond, het lange windsel wordt door de gesp gehaald.

Figuur 4-13B
Het lange windsel is door de gesp op de gehaald en wordt teruggeslagen.

5. Beoordelen van de circulatie
   Bij ZHKH wordt het beoordelen van de circulatie beperkt tot het tellen van het aantal hartslagen per minuut. Het aantal hartslagen wordt gecontroleerd aan de halsslagader.

   Handel als volgt:
   - Plaats de aaneengesloten wijs- en middelvinger op het strottenhoofd;
   - Laat de vingers langs de zijkant van het strottenhoofd afglijden tot aan de schuine halsspier; Druk nu de vingertoppen voorzichtig loodrecht omlaag totdat de halsslagader voelbaar is;
   - Tel gedurende 15 seconden en vermenigvuldig met 4.

Figuur 4-13C Het beoordelen van de circulatie

   Als je aan één kant de halsslagader niet voelt kloppen, probeer dan de andere kant. Voel je aan beide kanten geen hartslag, dan kan er in het kader van ZHKH niets meer voor de gewonde worden gedaan. In veilige(re) omstandigheden kan reanimatie worden overwogen.

6. Shock
   Shock is een levensbedreigende aandoening, als gevolg van bijvoorbeeld een tekort aan bloed in de bloedvaten, waardoor minder zuurstof wordt aangevoerd in de weefsels. Andere oorzaken van shock worden in ZHKH niet besproken.
   Verschijnselen van shock:
   - Hoge hartfrequentie (meer dan 100 hartslagen per minuut);
   - Snelle ademhaling;
   - Vermindering van het bewustzijn;
   - Bleke huidskleur;
   - Dorst;
   - Misselijkheid en braken.

Ga ervan uit dat een gewonde in shock is bij een hartslag hoger dan 100 per minuut en één van de andere verschijnselen. Het belangrijkste bij een gewonde in shock is het bestrijden van de oorzaak, dus het stelpen van uitwendige bloedingen. Shock is levensbedreigend. De gewonde moet zo snel mogelijk worden afgevoerd naar het operationele gezondheidszorgsysteem.

4.3.7. D Disability

1. Algemeen
   In Disability maak je een globale inschatting van het bewustzijn. Het bewustzijn is een weergave van de werking van de hersenen. De hersenen zijn gevoelig voor zuurstoftekort. Zuurstoftekort leidt tot vermindering van het bewustzijn. Bij verwondingen aan het hoofd kan het bewustzijn ook minder worden. Dit is in operationele (gevechts)omstandigheden de meest voorkomende oorzaak voor een verminderd bewustzijn. In eerste instantie heb je bij het aanspreken van de gewonde al een indruk van het bewustzijn. De gewonde kan reageren of kan helemaal niet reageren. Voor een nauwkeuriger inschatting van de bewustzijnstoestand wordt de zogenaamde **AVPU**-score gebruikt.

AVPU-score	
ALERT	- De gewonde reageert spontaan op zijn omgeving;
VERBAL	- De gewonde reageert niet spontaan, maar wel op aanspreken;
PAIN	- De gewonde reageert niet op aanspreken, maar wel op pijnprikkels;
UNRESPONSIVE	- De gewonde reageert niet op aanspreken en ook niet op pijnprikkels.

Figuur 4-14 AVPU-score

- Als een gewonde spontaan reageert op zijn omgeving dan is de score **A**;
- Spreek de gewonde aan als deze niet spontaan reageert op zijn omgeving.
  De gewonde kan hierop reageren door de ogen te openen, te bewegen of te kreunen.
  Dit is de score **V**;
- Dien een pijnprikkel toe door in de schouder (monnikskapspier) te knijpen als de gewonde niet reageert op aanspreken. Leg bij het geven van de pijnprikkel de hand op het voorhoofd. Als de gewonde niet reageert wordt nog een keer een pijnprikkel toegediend maar nu in de schouder (monnikskapspier) aan de andere zijde.
  Elke reactie, die volgt op de pijnprikkel in de vorm van beweging, ogen openen of kreunen, levert de score **P** op;
- Bij het ontbreken van elke reactie wordt **U** gescoord.

Het gevaar van bewusteloosheid is het achteruitzakken van de tong, waardoor de luchtweg gedeeltelijk (bijgeluid: snurk) of geheel wordt geblokkeerd. De gewonde kan hierdoor zuurstofgebrek krijgen of zelfs stikken.
Leg een gewonde dan in de stabiele zijligging. Doe dit zeker als de gewonde alleen moet worden achtergelaten. De gewonde kan later alsnog bewusteloos raken. Mocht dit gebeuren dan ligt hij in de stabiele zijligging in de meest veilige houding.

2. Stabiele zijligging
   Handel als volgt:
   - Ga naast de gewonde zitten, aan de kant van zijn gezicht;
   - Leg de dichtstbijzijnde arm van de gewonde gestrekt en haaks ten opzichte van het lichaam (de hand van die arm wijst dus van het lichaam af);
   - Buig de andere (verste) arm van de gewonde over zijn borst en leg deze met de handrug tegen de dichtstbijzijnde wang en houd deze hand vast (handpalm tegen handpalm);
   - Pak het verste been net boven de knie aan de buitenzijde vast;
   - Buig het verst verwijderde been in de knie en laat de voet op de grond rusten;
   - Gebruik het gebogen been als hefboom en trek de gewonde in zijligging naar je toe;
   - Ondersteun tijdens het kantelen het hoofd om verwondingen aan het hoofd te voorkomen;
   - Leg de hand van de gebogen, bovenliggende arm onder het hoofd;
   - Breng het hoofd iets achterover met de mond naar de grond gericht waardoor de onderkaak naar voren hangt.
   - Trek het bovenliggende been op en leg dit haaks op het lichaam voor stabiliteit.

Figuur 4-15 Stabiele zijligging

Controleer nu de vrije luchtweg en de ademhaling:
- Plaats één hand met gespreide vingers op de overgang borst-buik wijzend richting het hoofd en leg één hand op de rugzijde er tegenover. Kijk, voel en luister naar ademhalingsbewegingen.
- Wacht twee ademhalingsbewegingen af om zeker te zijn dat de stabiele zijligging werkt.
- De hand van de onderliggende arm kan eventueel op de bovenliggende schouder worden gelegd; dit kan noodzakelijk zijn bij vervoer.

Leg een gewonde op de gezonde zijde, tenzij er sprake is van een borstverwonding. Dan moet de gewonde op de zijde van de wond.
Vooral bij verwondingen aan het hoofd (hersenletsel) kan een gewonde wisselend binnen en buiten bewustzijn zijn, houdt daarom steeds contact met hem.
Als een bewusteloze gewonde ook nekletsel of botbreuken aan armen, benen, rugwervels of bekken heeft, pas dan de stabiele zijligging alleen toe in uiterste nood. Laat dan z.s.m. geneeskundig personeel naar de gewonde komen.

4.3.8. E Exposure (Overige letsels)

1. Algemeen
   Exposure betekent letterlijk blootstellen. Bij ZHKH kunnen we een gewonde niet ontkleden. We beperken ons tot het beschermen van de gewonde tegen weer en wind en het snel controleren op brandwonden en botbreuken.

2. Blootstelling aan weersinvloeden
   Bescherm een gewonde gedurende het onderzoek als een 'doorlopende rode draad' tegen invloeden van weer en wind. De combinatie van wind en regen zorgt voor een snelle afkoeling. Een onderkoelde gewonde heeft minder kans om een verwonding te overleven omdat een lage lichaamstemperatuur het stollingsproces van het bloed nadelig beïnvloedt. Dit is een gevaar dat altijd aanwezig is, ook bij temperaturen boven de nul graden.

   De reddingsdeken biedt bescherming tegen koude, afkoeling, bevriezing en extreme hitte. Bij bescherming tegen koude moet de goudkleurige zijde aan de buitenkant (Ezelsbruggetje: 'Maak van een *koud* mannetje een *goud* mannetje'). Zorg dat de reddingsdeken zowel onder het lichaam als over het lichaam wordt geslagen om warmteverlies te beperken via contact en uitstraling. Pak het hoofd en de nek in en zet een muts (balaclava) op bij de gewonde.

   Bij hitte en zon breng je een gewonde in de schaduw en houd hem dan koel. Bij bescherming tegen hitte moet de zilverkleurige zijde aan de buitenkant.

3. Brandwonden
   Brandwonden moeten minstens 10 minuten worden gekoeld met - liefst lauw - water. Als de hitte nog niet uit de huid is (vraag dit aan de gewonde), verleng het koelen dan met 10 minuten. Gebruik bij voorkeur schoon water. Koel alleen de delen die verbrand zijn om onderkoeling te voorkomen. Koel niet direct op de wond, maar laat het water van boven de wond over de wond lopen. Laat verbrande kledingresten zitten. Verbind brandwonden losjes met een Multi bandage om de eventuele gevormde blaren heel te houden en verdere infectie te voorkomen, desnoods over de kledingresten.

   - Fosforbrandwonden
     Fosfor bevindt zich in bepaalde munitiesoorten. Fosfor brandt spontaan als het in aanraking komt met zuurstof (lucht). Het blijft overal aan plakken. Fosforbrandwonden zijn herkenbaar aan de witte rookpluimpjes die uit de wonden komen. In het donker licht fosfor op ('geeft licht').
     - Houd het lichaamsdeel waarop fosfor is ingebrand bij voorkeur onder water, waardoor het branden stopt;
     - Verwijder aangetaste kleding door deze weg te knippen of te snijden;
     - Haal goed zichtbare stukjes fosfor direct weg, vermijd contact met je vingers;
     - Verbind de wonden en houd het verband kletsnat door het regelmatig met water te begieten.

- Luchtwegverbranding

Een luchtwegverbranding door het inademen van hete lucht is levensbedreigend door het opzwellen van de binnenzijde van de luchtwegen. Breng de gewonde zo snel mogelijk in de buitenlucht.
Aanwijzingen voor een luchtwegverbranding zijn:

- Verbranding van gezicht en/of hals, verschroeide wenkbrauwen of neushaar;
- Hese, schorre, krassende stem;
- Roet in de neus, mond- en keelholte;
- Kortademigheid, hoesten, vies speeksel.

Evacueer de gewonde onmiddellijk uit het gevarengebied. Laat de gewonde zitten om de ademhaling te vergemakkelijken en zorg dat de gewonde zo snel mogelijk wordt afgevoerd.

4. Hercontrole aangebrachte middelen en ABCD

Controleer eerst de eerder aangebrachte middelen / maatregelen om zeker te zijn dat deze (nog) werken.
Controleer vervolgens de ABCD waarden en noteer dit onder de **S**igns van MI**S**T AT.

Airway: Nog vrij?;
Breathing: Kijk, voel en luister. **Tel** gedurende 15 seconden, vermenigvuldig met 4;
Circulation: **Tel** de hartslag aan de halsslagader gedurende 15 seconden, vermenigvuldig met 4;
Disability: **AVPU**.

5. Botbreuken

Controleer met een gericht onderzoek (bodycheck) snel het lichaam op de aanwezigheid van botbreuken. Vraag de gewonde of hij zijn ledematen nog kan bewegen. Kijk bij een bewusteloze gewonde naar abnormale standen van ledematen en voel voorzichtig of er botbreuken zijn. Algemene verschijnselen van een botbreuk zijn: pijn, zwelling en het lichaamsdeel niet willen of kunnen bewegen. Soms is er ook een 'krak' gehoord toen het gebeurde. Tevens kan er een wond aanwezig zijn. Dit noemt men een open breuk.
Bij een open breuk moet de wond los worden afgedekt met een verband om verdere infectie te voorkomen. De beste behandeling is het immobiliseren (onbeweeglijk maken) van het gebroken lichaamsdeel.

Botbreuken aan ledematen

Botbreuken aan een arm kunnen meestal door de gewonde zelf worden ondersteund. Botbreuken aan een been moet je zo stil mogelijk houden. Wanneer er geen geneeskundige afvoer op locatie mogelijk is en de gewonde moet worden verplaatst, doe dit dan met behulp van body-splinting (het vastbinden van een gewond lichaamsdeel aan een onaangedaan lichaamsdeel). Handel als volgt:

- Dek een eventuele wond af met een verband;
- Schuif voorzichtig vier repen stof, riemen of iets dergelijks onder het gebroken been door, doe dit boven en onder de breukplaats, bij de dij net onder de billen en bij de enkels;
- Breng het gezonde been voorzichtig naar het gebroken been en leg deze op de aangebrachte repen stof;
- Vul de tussenruimte op met een opgerold kledingstuk;
- Bind het gebroken been voorzichtig met de repen stof vast aan het andere been en bind de voeten bij elkaar.

Figuur 4-17 Body-splinting eindsituatie

Rugwervelbreuk en bekkenbreuk

Algemene verschijnselen van een rugwervelbreuk zijn pijn en tintelingen in rug, armen of benen. Ook kan of wil de gewonde hoofd, armen of benen niet bewegen. Bij een bekkenbreuk heeft de gewonde veel pijn in het bekken. De gewonde kan meestal niet zelf zijn benen bewegen. Laat de gewonde ophalen door een gewondentransportmiddel. Als dit niet mogelijk is en de gewonde moet toch worden verplaatst, voer dan body-splinting uit, maar houd de voeten in de gevonden stand. Til met meerdere helpers de gewonde plat liggend, met zo min mogelijk bewegen op, bijvoorbeeld een plank, waarbij de gewonde zo horizontaal mogelijk blijft. Voortschrijdend inzicht heeft ertoe geleid dat bij een bekkenbreuk de voeten juist naar elkaar toe worden gebracht om de ruimte in het bekken te verkleinen. Om vervolgens naar boven te werken en met banden de benen bij elkaar te binden. Bij een rugwervelbreuk blijft het: in de gevonden stand.

6. Overige letsels

   (bijna-) Amputaties

   Breng bij een (bijna-) amputatie een verband (*Emergency bandage* of *Multi bandage*) aan om verdere infectie te voorkomen. Immobiliseren door body-splinting kan in sommige gevallen noodzakelijk zijn om iemand te kunnen vervoeren wanneer afvoer op locatie niet mogelijk is.

   Buikwonden

   Buikwonden kunnen ontstaan door kogels of scherven. Hierdoor is er een zichtbare verwonding. Daarnaast kunnen buikwonden niet zichtbaar zijn door bijvoorbeeld stomp geweld. Onderzoek de buik van de gewonde bij pijnklachten of zichtbaar bloed of beschadigde kleding en handel als volgt:
   - Maak knellende kleding los;
   - Laat uitstekende scherven zitten. Duw uitpuilende darmen niet terug;
   - Dek de buik losjes af met een Multi bandage;
   - Zorg voor een gemakkelijke houding, het liefst plat op de rug, met de knieën iets opgetrokken om de spanning op de buikwand te verminderen. Leg iets onder de knieën;
   - Leg de gewonde bij bewusteloosheid op de zij met opgetrokken knieën ('foetushouding');
   - Laat de gewonde niet eten, drinken of roken;
   - Een gewonde met buikletsel heeft chirurgische behandeling nodig. Zorg voor een snelle afvoer.

   Blastletsel

   Blastletsel is het effect van een zeer korte drukverhoging, bijvoorbeeld door een explosie. Hoewel er vaak aan de buitenkant van het lichaam niets is te zien, kunnen er inwendig beschadigingen optreden.
   - Oorblast: is een beschadiging van het gehoororgaan of het scheuren van het trommelvlies. Dek indien er bloed / vocht uit het oor komt het oor af met een verband;
   - Borstblast: is de beschadiging van de longen, die leidt tot benauwdheid. Laat de gewonde in een halfzittende houding achterover leunen en controleer regelmatig de toestand van de gewonde;
   - Buikblast: is een beschadiging van organen in de buik. Zorg voor een comfortabele houding (zie buikwonden).

   Naast het blastletsel kan de gewonde door de explosie ook getroffen zijn door scherven en rondvliegend puin of de gewonde kan zijn weggeslingerd. Wees bedacht op breuken en mogelijk nekletsel. Zorg voor een snelle afvoer. De conditie van de gewonde kan bij blastletsel snel verslechteren.

7. Electriciteitsongevallen

   Elektrische stroom die door het menselijk lichaam gaat kan ernstige gevolgen hebben. Algemene effecten kunnen zijn verwardheid of bewusteloosheid, hartritmestoornissen of stilstand van de ademhaling of bloedsomloop. Lokaal kan verbranding van de huid optreden, waarbij vooral de dieper gelegen weefsels worden beschadigd. Wanneer iemand wordt getroffen door elektrische stroom (elektrische kabel, bliksem) dan is je eigen veiligheid het belangrijkste. De eerste hulp bestaat uit:
   - Zorg dat je niet zelf door de stroom wordt getroffen;
   - Schakel de stroom uit of verbreek het contact van de gewonde met de stroombron;
   - Bij hoogspanning is dit specialistisch werk;
   - Zodra veilig, beoordeel en behandel de gewonde volgens het TFC protocol;
   - De gewonde moet zo snel mogelijk worden afgevoerd.

   Overige wonden

   Na het stoppen van een catastrofale of ernstige bloeding wordt de wond in Exposure verbonden met een wonddrukverband (Emergency bandage). Alle overige wonden met weinig bloedverlies worden ook verbonden. Gebruik hiervoor het Emergency bandage of Multi bandage, maar leg deze zonder druk aan.

8. Overdracht
   Gewonden worden zodra dat mogelijk is overgedragen aan personeel van een hoger zorgniveau. Binnen een operationele eenheid kan dat zijn een gewondenhelper, een gewondenverzorger of een algemeen militair verpleegkundige. Bij de overdracht is het belangrijk dat een aantal gegevens over de gewonde worden doorgegeven. Om niets te vergeten wordt gebruik gemaakt van het ` **MIST AT'**-format voor (mondelinge) overdracht:

   MIST AT-format

M	**Mechanism of injury** (Aard van het ongeval, hoe de verwonding is ontstaan)	
I	**Injuries sustained or suspected** (Letsel aanwezig/vermoed)	
S	**Signs & symptoms** (Laatste ABCD en symptomen)	
	Airway (Luchtweg)	: Clear (vrij) / gurgle (rochel) / snore (snurk) / wheeze (piep)
	Breathing (Ademhaling)	: ……. Per minute
	Circulation (Circulatie)	: ……. Per minute
	Disability (Bewustzijn)	: A / V / P / U
T	**Treatment given** (Gegeven behandeling)	
A	**Adult/child** (Volwassene/kind)	
T	**Time** (Tijd van het ongeval/incident)	

Figuur 4-19 MIST AT-format

9. Algemene aandachtspunten
   In afwachting van overdracht van de gewonde aan een hoger zorgniveau zijn er een aantal algemene aandachtspunten:
   - Gebruik de uitrusting van de gewonde;
   - Laat de gewonde niet alleen, tenzij het niet anders kan;
   - Houd contact met de gewonde en praat met hem;
   - Laat de gewonde zo comfortabel mogelijk zitten of liggen;
   - De gewonde mag niet eten en niet roken;
   - Drinken mag als de gewonde goed bij bewustzijn is, er geen verwondingen zijn die het verbieden (zoals een buikwond) en wanneer hij wil en kan drinken;
   - Neem anders het dorstgevoel weg door de lippen van de gewonde te bevochtigen;
   - Controleer elke 5 minuten de werking van de aangebrachte middelen samen met de ABCD;
   - Noteer de harde waarden onder de **S**igns van MI**S**T AT.

4.4. Care Under Fire

4.4.1. Algemeen

In de Care under Fire (CUF) situatie gaat het om de behandeling van een gewonde onder onveilige omstandigheden zoals; direct vuur, explosiegevaar, instortingsgevaar en brand. ZHKH bestaat in deze situatie alleen uit het uitvoeren van de hoogstnoodzakelijke handelingen. Er moet worden voorkomen dat er meer gewonden vallen. Zorg kan in deze situatie slechts minimaal worden verleend en hangt af van de operationele opdracht die moet worden uitgevoerd. Deze zeer beperkte zorg wordt CUF genoemd.

De belangrijkste aandachtsgebieden in deze situatie zijn:
- Het voorkomen van meer gewonden;
- Het behandelen van catastrofale bloedingen;
- Het veiligstellen van een vrije luchtweg;
- Het evacueren van een gewonde naar een veiliger plaats.

Er is geen vaste volgorde, de situatie is bepalend.

1. Voorkomen van meer gewonden
   Het uitvoeren van de operationele opdracht staat centraal. Het behoud van vuuroverwicht en initiatief is noodzakelijk om verdere gevechtsverliezen te voorkomen. Bij gericht vijandelijk vuur wordt teruggevuurd totdat de situatie onder controle is. Dit is belangrijker dan het verlenen van hulp aan gewonden. Bij andere bedreigingen (vallend puin, brand) wordt de gewonde zo snel mogelijk geëvacueerd.

   Aanroepen van de gewonde
   Roep de gewonde aan en vraag wat er is gebeurd. Uit het antwoord of de reactie van de gewonde wordt vaak al een indruk verkregen van de toestand van de gewonde. Laat de gewonde, als hij hiertoe in staat is, terugvuren en naar de dichtstbijzijnde dekking kruipen en zelfhulp toepassen. Is dit niet mogelijk, laat de gewonde zich dan zo stil mogelijk houden om zo min mogelijk aandacht te trekken.

2. Catastrofale bloedingen

   Tourniquet
   Een catastrofale bloeding is een levensbedreigende bloeding (veel bloedverlies in korte tijd). Het aanbrengen van een tourniquet is bij een catastrofale bloeding aan een ledemaat (arm of been) is de meest effectieve bloedstelpende maatregel.

   Tourniquet (C.A.T.®) in CUF
   - Leg de klittenbandriem, ruim boven de levensbedreigende bloeding (indien de wond zichtbaar is) om het gewonde ledemaat, over de kleding aan;
   - Indien er onduidelijkheid is over de locatie van de levensbedreigende bloeding (locatie van de wond is niet zichtbaar), leg de tourniquet dan zo hoog mogelijk aan (tot in de lies/oksel);
   - Zorg dat er geen voorwerpen onder de klittenbandriem zitten;
   - Trek de klittenbandriem zo strak mogelijk, enkelvoudig door de gesp en bevestig het klittenband nauwkeurig tot aan de borgclip;
   - Kijk naar de wond en draai de tourniquetstaaf aan tot de bloeding stopt;
   - Plaats de tourniquetstaaf in de borgclip, zodat deze niet kan losschieten;
   - **Controleer nogmaals of de bloeding is gestopt**;
   - Leg het resterende deel van de klittenbandriem door de borgclip over de tourniquetstaaf;
   - Trek de sluitband strak en bevestig deze aan de tegenoverliggende zijde van de borgclip;
   - Nu is de tourniquetstaaf gefixeerd.

   Controleer regelmatig en na elke verplaatsing of de tourniquet nog effectief is.

   Directe druk
   Directe druk op of in de wond is effectief bij catastrofale bloedingen waar een tourniquet niet kan. Denk hierbij aan catastrofale bloedingen aan de romp, in de hals, in de lies en/of het okselgebied. In CUF zal de gewonde dit echter zelf moeten doen (zelfhulp) met materiaal wat hij voor handen heeft. Het is voor de hulpverlener(s) niet mogelijk om een wond dicht te drukken en tegelijkertijd een gewonde te evacueren.

3. Veiligstellen van een vrije luchtweg
   Als noodtransport niet direct mogelijk is, draai je een bewusteloze gewonde van rugligging in buik-/zijligging. Dit is om te voorkomen dat luchtweg kan worden afgesloten door de tong, bloed of (vreemde) voorwerpen. Ook bij het alleen laten van een gewonde draai je hem naar de buik-/zijligging. Ook als de gewonde (nog) bij bewustzijn is. In afwezigheid van de hulpverlener zou de gewonde mogelijk bewusteloos kunnen raken.

   - Buik-/zijligging
     - Kniel naast de gewonde bij de zijde die geen verwonding heeft;
     - Plaats een hand ter hoogte van de schouders;
     - Plaats de andere hand ter hoogte van de heupen;
     - Rol de gewonde naar je toe;
     - Breng na het kantelen het hoofd iets achterover;
     - Zorg dat de mond richting de grond is gericht.

Figuur 4-21 Buik-/zijligging

4. Evacueren (noodtransport)
   Beoordeel de situatie en denk na hoe de gewonde het veiligst kan worden geëvacueerd (afleidingsactie, dekking door voertuigen, gebruik van rook, werpen van een reddingslijn). Houd contact met de gewonde en vertel wat er gaat gebeuren. Handel in overleg met de commandant. Een gewonde met uitrusting en ballistische beschermingsuitrusting is zwaar, dus verplaats hem bij voorkeur met meerdere personen.

Bij care under fire heeft het geen zin om nek immobilisatie toe te passen.
Het is belangrijk om de gewonde eerst uit de gevarenzone te halen!

Er zijn diverse manieren van noodtransport die je kunt toepassen om een gewonde naar een veiliger plaats te verplaatsen. Voor korte verplaatsingen zijn de shoulder drag en de foot drag goed toepasbaar. De A3-methode is een meer geschikt voor de lange verplaatsingen.

- Shoulder drag
  De shoulder drag kan op diverse manieren worden uitgevoerd met en zonder hulpmiddelen, met één of twee personen.

  Pak de gewonde bij of onder de schouder of breng een sling aan onder de schouders zodat je de gewonde goed vast hebt en kan meeslepen.

Figuur 4-22A Shoulder drag

- Foot drag
  De foot drag kan op diverse manieren uitgevoerd worden met en zonder hulpmiddelen, met één of twee personen.

  Pak de gewonde bij de voeten vast en/of breng een sling aan om de voeten, zodat je de gewonde goed vast hebt en kan mee slepen. Plaats eventueel de vingers in de schachten van de schoenen.

Figuur 4-22B Foot drag

- A3-methode
  De A3-draagmethode is geschikt voor langere verplaatsingen. Het gevaar is echter dat je niet laag bij de grond kunt blijven.

  Er zijn twee helpers nodig. Deze plaatsen de binnenste voet tegen de voeten van de gewonde. Vervolgens pakken zij met hun buitenste arm de arm van de gewonde. Daarna trekken zij de gewonde aan zijn armen omhoog, gaan tegelijkertijd beiden door de knieën en steken hun binnenste arm tussen de benen van de gewonde. De gewonde komt nu met zijn buik op de schouders van de hulpverleners te liggen. Druk de schouders naar elkaar toe. Nu kan je gaan verplaatsen met de gewonde op de schouders.

Figuur 4-22C A3-methode

4.5. Warmte- en koudeletsels

4.5.1. Warmteletsels

Het lichaam produceert warmte. Hoe meer iemand zich inspant, hoe meer warmte er wordt geproduceerd. Overtollige warmte wordt voornamelijk afgevoerd door transpiratie. Hierbij gaat vocht (en zout) verloren. Warmteletsels kunnen ontstaan bij inspanning in een warme omgeving of bij het dragen van teveel kleding. Het lichaam kan zo de geproduceerde warmte niet meer kwijt aan de omgeving.

Verschijnselen kunnen zijn:
- Extreme vermoeidheid en dorst;
- Misselijkheid en geen eetlust, verwardheid, flauwvallen, slecht zien, hoofdpijn;
- Kramp van buik, armen en benen;
- Warme, droge en rode huid en hoge lichaamstemperatuur.

Handel als volgt:
- Zorg voor schaduw en verkoeling (waai lucht toe), doe uitrusting af en maak kleding los;
- Geef (indien bij bewustzijn) Oral Rehydration Salts (ORS) opgelost in water te drinken, ook bouillon of soep is goed;
- Koel hoofd, liezen en polsen met water of natte doeken;
- Laat onmiddellijk een verpleegkundige of een arts waarschuwen.

Het voorkomen van warmteletsel is de belangrijkste maatregel.
- Werk en rust zoveel als mogelijk in de schaduw.
- Drink regelmatig. Minimaal drie liter water per dag tot een halve liter per uur. Geen alcohol of koffie.
- Houd het zoutgehalte en suikergehalte op peil. Gebruik alle maaltijden, drink bouillon, kies hartig broodbeleg en neem af en toe druivensuiker of een snoepje.
- Drink geen ijskoude dranken. De lichaamsfuncties kunnen dan worden verstoord, waardoor een acuut 'beroerd voelen' kan optreden. Is de urine donkergeel? Dan meer drinken!

4.5.2. Koudeletsels

Onderkoeling ontstaat doordat het lichaam niet meer in staat is de kerntemperatuur op peil te houden. Plaatselijk heb je kans op bevriezing van onbedekte huid. Dit kan door een langdurige blootstelling aan koud en nat weer, of door blootstelling van onbedekte delen van de huid (neus, oren, handen en voeten) aan vorst.

Verschijnselen kunnen zijn:
- Een vermoeid, koud en ellendig gevoel;
- Een bleke en koud aanvoelende huid;
- Rillen en klappertanden;
- Trage reacties op aanspreken, onsamenhangend praten;
- Bij bevriezing: pijnlijke tintelingen, soms stekende pijn en later volledige gevoelloosheid.

Bij verdere afkoeling stopt het rillen en treedt sufheid en slaperigheid op, overgaand in bewusteloosheid en uiteindelijk stopt de ademhaling en de circulatie.
Handel als volgt:
- Haal de gewonde uit de kou, trek natte kleding, schoenen en sokken uit;
- Droog de huid voorzichtig (deppen, niet wrijven);
- Warm koude lichaamsdelen op met lichaamswarmte;
- Houd het lichaam warm, bijvoorbeeld in de slaapzak (eventueel samen met buddy);
- Zorg voor een warme omgeving (gebouw, voertuig);
- Geef (indien bij bewustzijn) warme drank en laat warm eten;
- Laat onmiddellijk een verpleegkundige of een arts waarschuwen.

Het voorkomen van koudeletsel is de belangrijkste maatregel.
- Gebruik droge, schone kleding. Wissel regelmatig de sokken en verzorg je voeten;
- Draag ruim zittende kleding in lagen en vermijd transpiratie;
- Dek blote delen van de huid af (muts, wanten, balaclava);
- Blijf in beweging, warm handen op onder de oksels, beweeg je tenen;
- Gebruik geen alcohol (dan zetten bloedvaten uit en daardoor ontstaat warmteverlies);
- Rook zo min mogelijk (nicotine vernauwt de bloedvaten, waardoor de bloedsomloop in de vingers, tenen, oren en neus minder wordt);
- Drink voldoende warme dranken met suiker.

4.6. Materiaal ZHKH

Aan de individuele militair wordt bij operationele inzet een eerste hulp uitrusting verstrekt. Deze bestaat uit:

Benaming en aantal	**Omschrijving gebruik**	**Afbeelding**
ZHKH-tas, 1 (beentas, groen / zwart v/EH individueel)	Dient voor het opbergen van de ZHKH uitrusting met uitzondering van de tourniquet. De tourniquet gaat op het opsvest of draagsysteem. De tas dient te worden bevestigd aan het opsvest of draagsysteem.	
Onderzoeks-handschoenen, 1 (handschoen nitril)	Het gebruik van onderzoekshandschoenen wordt aanbevolen bij het behandelen van gewonden om kruisbesmetting door bloed te voorkomen. De handschoenen zijn maatgebonden (S, M, L, XL) en kunnen als verbruiksartikel worden aangevraagd. Na gebruik worden de vuile handschoenen op een later tijdstip ingeleverd bij een geneeskundige installatie als potentieel besmet afval.	
Tourniquet, 1 (C.A.T.®)	De tourniquet wordt gebruikt als bloedstelpende maatregel bij een catastrofale bloeding aan ledematen of bij (bijna-) amputaties. De tourniquet is bedoeld voor eenmalig gebruik. Na gebruik verliest het zijn elasticiteit en onderdelen kunnen afbreken na veelvuldig gebruik. Daarom is het belangrijk om uw oefenmateriaal (blauw) gescheiden te houden van het organieke materiaal voor daadwerkelijke inzet (zwart).	
Gecomprimeerd gaas, 2 (bandage, gauze)	Dit is een sterk (bloed)absorberend, vacuüm verpakt gaas. Ideaal om diepere wonden mee op te vullen. Daardoor krijg je een goede drukverdeling op de plek waar het moet, waardoor het bloedstelpend vermogen wordt vergroot. Het gaas kan ook in stroken geknipt worden voor bijvoorbeeld body-splinting.	
Steriel gaas, 2 (kompres, gaas)	Het steriele gaas kan worden gebruikt voor het reinigen van de mondholte.	

Chest seal, 2 (ventiel, pneumothorax, m/klep)	Het chest seal wordt gebruikt voor het afplakken van een open borstwond. Dit chest seal is een zelfklevende plastic schijf met een ingebouwd ventiel. Hierdoor kan lucht niet naar binnen worden gezogen, maar wel naar buiten worden geblazen.	
Emergency bandage, 2 (snelverband, groot / klein)	Het Emergency bandage kan zowel als wonddrukverband, als (zonder druk aangelegd) dekkend verband worden gebruikt bij bloedingen / wonden. Het verband bestaat uit een steriel wondkussen waarop een plastic drukplaat met gesp is aangebracht.	
Reddingsdeken, 1 (deken, reddings 210x160cm)	De reddingsdeken biedt bescherming tegen kou, afkoeling, bevriezing en extreme hitte. Het voorkomt weliswaar verder afkoelen, maar warmt niet op.	
Multi bandage, 1 (snelverband set, grote wonden)	Het Multi bandage wordt gebruikt voor brandwonden, (uitpuilende) buik- en hoofdwonden en alle overige wonden.	
ORS, 3 (rehydratie-zout)	ORS (Oral Rehydration Salts) is een zakje met rehydratiezouten en suiker. De inhoud van het zakje wordt opgelost in (250 ml) water. Deze oplossing kan te drinken worden gegeven bij uitdroging als gevolg van ernstige diarree of als gevolg van warmteletsels.	
Gewondenkaart,1 (Smart tag)	De Smart tag zit in elke ZHKH-tas voor gebruik door het opvolgende zorgniveau deze kan gebruiken.	

4.7. Eerste hulp in veilige omstandigheden

4.7.1. Algemeen

Naast operationele (gevechts)omstandigheden moet ook eerste hulp kunnen worden verleend in andere (veiligere) situaties. In deze paragraaf wordt aandacht besteed aan letsels die niet worden veroorzaakt door direct gericht vuur, brand of andere bedreigingen of aan letsels die hier wel door worden veroorzaakt, maar waar we in veilige omstandigheden *wel* iets aan kunnen doen. Deze omstandigheden kunnen zich voordoen op een base, kazerne- en/of oefenterrein of op de weg. Het **<C>ABCDE-protocol** blijft van toepassing maar wordt uitgebreid met aanvullende handelingen.

4.7.2. Veiligheid

Ook onder veilige omstandigheden moet je jezelf bewust blijven van mogelijke gevaren voor jezelf, de gewonde en mogelijke omstanders. Denk onder andere aan: langsrazend verkeer, bijtende stoffen, elektriciteit, gevaarlijke dampen en giftige stoffen. Als het niet veilig is kan je geen hulp verlenen. Neem zo nodig maatregelen om een veilige omgeving te creëren. Voorbeelden hiervan zijn: het aandoen van een veiligheidsvest, elektriciteit uitschakelen en het uittrekken van kleren die in aanraking zijn gekomen met bijtende stoffen.

4.7.3. <C> (Catastrophic bleeding) Catastrofale bloeding

1. Algemeen

   Het stoppen van catastrofale bloedingen is het allerbelangrijkste. Catastrofale bloedingen worden onder veilige omstandigheden gestelpt met dezelfde bloedstelpende maatregelen zoals bij TFC. Echter, het aanleggen van een tourniquet is in veilige omstandigheden het laatste redmiddel als alle andere middelen niet werken of niet aanwezig zijn. Aarzel in dat geval niet en leg alsnog een tourniquet aan. Handel verder als onder TFC.

4.7.4. A (Airway) Luchtweg

1. Nekletsel
   In veilige omstandigheden ontstaan verwondingen vaak door stomp letsel. Denk aan een botsing of een val van enige hoogte. Handel zoals bij TFC. Bij twijfel ga je uit van nekletsel. Laat het hoofd van de gewonde door een ander vasthouden.

2. Luchtwegobstructie door een vreemd voorwerp
   De luchtweg kan gedeeltelijk of helemaal door een vreemd voorwerp worden afgesloten. Als de luchtweg gedeeltelijk is afgesloten, zal de gewonde nog hoorbaar hoesten en ademhalen. Bij een volledige afsluiting van de luchtweg zal de gewonde proberen te hoesten, amper of niet ademen, blauw kleuren en uiteindelijk het bewustzijn verliezen.

   - De gewonde ademt en hoest effectief
     Handel als volgt:
     - Vraag: "Heb je je verslikt?", als de gewonde duidelijk antwoordt, moedig de gewonde aan te hoesten, maar doe verder niets.

   - De gewonde hoest niet effectief en is bij bewustzijn
     Handel als volgt:
     - Vraag: "Heb je je verslikt?";
     - De gewonde kan niet spreken, knikt misschien en is zeer benauwd;
     - Geef maximaal 5 klappen tussen de schouderbladen;
     - Bij geen effect, geef maximaal 5 buikstoten;
     - Ga achter de gewonde staan en sla je armen om het bovenste deel van de buik;
     - Laat de gewonde naar voren leunen;
     - Maak een vuist en plaats deze tussen navel en onderste punt van het borstbeen;
     - Pak de vuist met de andere hand en trek met een snelle beweging de vuist schuin omhoog naar je toe;
     - Herhaal maximaal 5 keer. Stop direct als je merkt dat de belemmering is opgeheven;
     - Wissel, zolang het voorwerp niet is losgekomen, 5 klappen en 5 buikstoten met elkaar af.

   - Als de gewonde het bewustzijn verliest
     - Leg de gewonde op de rug;
     - Bel 112 of waarschuw een verpleegkundige of een arts (laat dit bij voorkeur een ander doen) en laat een AED halen;
     - Start elementaire reanimatie met 30 borstcompressies en 2 beademingen (zie volgende paragraaf).

4.7.5. B (Breathing) Ademhaling

Handel zoals bij TFC, bij een gewonde die bij bewustzijn is.
Beoordelen van de ademhaling bij een vermoedelijk bewusteloze gewonde:
- Leg de gewonde op de rug;
- Schud voorzichtig aan de schouders van de gewonde en vraag goed hoorbaar: "Gaat het?";
- Bij geen reactie;
- Plaats één hand op zijn voorhoofd en kantel het hoofd voorzichtig naar achteren;
- Til de kin op met twee vingertoppen van je andere hand onder de punt van de kin;

Controleer de ademhaling:
- Kijk of de borstkas omhoogkomt;
- Luister aan de mond en neus of er een normale ademhaling is;
- Voel met je wang of er een luchtstroom is. Doe dit niet langer dan 10 seconden;
- Als de gewonde niet beweegt, zijn ogen niet opent en niet (normaal) ademt of als je twijfelt, laat direct alarmeren conform afgesproken procedure (civiel: eerst 1-1-2 bellen);
- Laat doorgeven dat het om een reanimatie gaat en vraag om een AED en start zelf met de reanimatie;
- Als je alleen bent moet je zelf alarmeren (liefst met je mobiel) en een AED halen als je weet waar deze hangt.

In de eerste minuten na het ontstaan van een circulatiestilstand kan de gewonde luidruchtig naar adem happen en onregelmatig of nauwelijks ademhalen. Dit is geen normale ademhaling!
De afwezigheid van normale ademhaling is bepalend voor het starten met reanimatie!

Basale reanimatie
Je begint met 30 borstcompressies:
- Plaats de hiel van één hand midden op de borstkas van de gewonde;
- Plaats de hiel van de andere hand bovenop de eerste;
- Haak de vingers van beide handen in elkaar en laat de vingers de borst niet raken;
- Strek je ellebogen en breng je schouders recht boven je handen;
- Druk het borstbeen loodrecht 5 tot 6 centimeter in;
- Laat na het indrukken het borstbeen volledig terugveren, maar zorg dat je handen contact blijven houden met de borstkas;
- Herhaal deze handelingen in een tempo van 100-120 keer per minuut (iets minder dan 2 borstcompressies per seconde). Soms kan hardop tellen helpen, kijk wat je prettig vindt.

Geef twee beademingen:
- Maak na 30 borstcompressies de luchtweg vrij (kantel het hoofd en til de kin op);
- Knijp de neus dicht met duim en wijsvinger van de hand waarmee je het hoofd kantelt. De mond zal spontaan wat openvallen;
- Adem normaal in, plaats je lippen rond de mond van de gewonde en sluit die goed af. Adem in één seconde gelijkmatig uit in de mond van de gewonde. Kijk daarbij uit je ooghoek of de borstkas van de gewonde omhoog komt;
- Elke beademing moet voldoende zijn om de borstkas van de gewonde omhoog te laten komen zoals bij een normale ademhaling;
- Haal je mond van de gewonde;
- Kijk daarbij naar de borstkas of deze naar beneden gaat;
- Herhaal dit, zodat je in totaal 2 beademingen in 5 seconden geeft;
- Blijf 30 borstcompressies en 2 beademingen afwisselen tot een professionele hulpverlener aangeeft dat je mag stoppen of de AED arriveert;
- Als de AED arriveert, sluit je deze zo snel mogelijk aan. Onderbreek de reanimatie niet of zo kort mogelijk!

Als een tweede hulpverlener aanwezig is dan kun je om de 2 minuten afwisselen om vermoeidheid te voorkomen.

Komt de borstkas niet omhoog bij een beademing?
- Inspecteer dan de mond en verwijder zichtbare obstructies, en;
- Controleer of je de luchtweg op de juiste manier hebt vrijgemaakt;

Als je niet kunt beademen, geef dan alleen borstcompressies in een tempo van 100-120 per minuut.

4.7.6. C (Circulation) Circulatie
Handel zoals bij TFC.

4.7.7. D (Disability) Bewustzijnsniveau
Handel zoals bij TFC.

4.7.8. E (Exposure) Overige letsels
1. Beknelling
   Bij een ongeval kan een gewonde bekneld raken. Denk hierbij aan een verkeersongeval of aan een ongeval bij een instorting van een gebouw. Als je zelf of met hulp van anderen een beknelde gewonde niet kunt bevrijden, dan zul je moeten wachten tot er professionele hulp aanwezig is. Je kunt de gewonde wel helpen. Behandel de gewonde zoals bij TFC. Stel de gewonde op zijn gemak door met hem te praten. Blijf bij de gewonde totdat hulp is gearriveerd en de behandeling wordt overgenomen. Let goed op eigen veiligheid.

2. Flauwte
   Een flauwte is een kortdurende stoornis in het bewustzijn. Het wordt veroorzaakt door een tijdelijk afgenomen bloedtoevoer naar de hersenen. Iemand die dreigt flauw te vallen heeft de volgende verschijnselen:
   - Een bleke gelaatskleur, zweten, geeuwen;
   - Hij voelt zich slap, misselijk en ziet zwarte vlekken voor de ogen;
   - Na enige tijd bewustzijnsvermindering, soms gevolgd door bewustzijnsverlies.

Handel als volgt:
- Laat de gewonde liggen en help hem eventueel daarbij;
- Maak knellende kleding los;
- Zorg voor frisse lucht;
- Verliest de gewonde toch het bewustzijn, dan komt deze normaal gesproken na één minuut vanzelf weer bij.
- Leg eventueel de benen hoog en laat de gewonde nog 10 minuten liggen;
- Laat het slachtoffer langzaam overeind komen.

Indien de gewonde na twee minuten niet bijkomt, is er iets anders aan de hand. Bel 1-1-2 of waarschuw een verpleegkundige of een arts en controleer de vitale functies.

3. Kneuzing en verstuiking
   Een kneuzing is een beschadiging van de spieren en het bindweefsel. Kneuzingen kunnen overal op het lichaam voorkomen. Ze variëren van een blauwe plek tot een zwelling. Een verstuiking kan ontstaan door een geforceerde beweging (verzwikking) van het gewricht. De gewrichtsbanden/-kapsel worden dan uitgerekt en kunnen zelfs scheuren. Met als gevolg een blauwe plek en zwelling.
   Handel als volgt:
   - Koel het getroffen lichaamsdeel, maximaal 10 minuten;
   - Immobiliseer het getroffen lichaamsdeel;
   - Leg een drukverband aan;
   - Houd het getroffen lichaamsdeel hoog.

4. Ontwrichting
   Bij een ontwrichting zijn botdelen binnen een gewricht verschoven. Rond het ontwrichte gewricht ontstaat een zwelling en het gewricht is pijnlijk. Beweging is vaak niet mogelijk. Vaak is er een abnormale stand van het gewricht zichtbaar. Het betreffende lichaamsdeel moet worden geïmmobiliseerd.

5. Oogletsel
   Er zijn verschillende soorten oogletsels:
   - Vuiltje in het oog;
   - Doordringend oogletsel;
   - Bijtende stof in het oog;
   - Verbranding van het oog;
   - Stomp oogletsel.

   • Vuiltje in het oog
   Dit kan worden veroorzaakt door bijvoorbeeld zand of een vliegje. Verwijder een vuiltje alleen als het zich op het wit van het oog bevindt. Indien het geen loszittend vuiltje is, behandel het dan als doordringend oogletsel.
   - Probeer bij een loszittend vuiltje het vuiltje naar de dichtstbijzijnde ooghoek te wrijven. Let op: niet over het gekleurde deel van het oog wrijven!
   - Eventueel spoelen met lauw water.

   • Doordringend oogletsel
   Bij een doordringend oogletsel is er een voorwerp in het oog gedrongen. Bijvoorbeeld een metaalsplinter. De gewonde heeft soms een "tik" gevoeld. Ook kan er een bloeding of vervorming van een pupil zichtbaar zijn.
   - Verwijder het voorwerp niet. Zorg dat de gewonde niet in het oog wrijft;
   - Laat hem liggen of breng hem in halfzittende houding;
   - Dek het oog af met een gaasje, kapje of kokertje om oogbewegingen te beperken;
   - Dek beide ogen af;
   - Het verband nooit direct op de splinter aanbrengen.

   • Bijtende stof in het oog
   - Spoel het oog met zacht, lauw stromend water. Gebruik een oogdouche indien aanwezig;
   - Houd het oog open of laat dit door iemand anders doen. Spoel het oog gedurende 30 minuten. Spoel met het aangedane oog naar beneden zodat de bijtende stof niet in het andere oog kan stromen;
   - Let op je eigen veiligheid.

   • Verbranding van het oog
   - Spoel het oog met zacht, lauw stromend water. Gebruik een oogdouche indien aanwezig;
   - Houd het oog open of laat dit door iemand anders doen;
   - Spoel het oog gedurende minimaal 10 minuten.

- Stomp oogletsel

Bij stomp oogletsel heeft de gewonde een stomp voorwerp op het oog gehad. Bijvoorbeeld een bal of elleboog op het oog. Breng de gewonde naar een (oog)arts. Bij oogletsels kan de gewonde vaak niet meer scherp zien. De gewonde kan angstig worden of in paniek raken. Praat met de gewonde, stel hem op zijn gemak en vertel wat er gaat gebeuren.

6. Vergiftigingen
   Giftige stoffen kunnen op drie manieren het lichaam binnenkomen:
   - Via het spijsverteringskanaal (een vaste stof of vloeistof);
   - Via de luchtweg (gas of damp);
   - Via de huid (vloeistof).

   Let altijd op je eigen veiligheid, vooral wanneer er sprake is van giftige vloeistoffen, gassen of dampen. Schakel bij een mogelijke vergiftiging altijd professionele hulp in. Bel 1-1-2, de centralist geeft meer informatie over wat je verder moet doen. Lees en handel naar informatie op verpakkingsetiket of Algemeen Veiligheid en InformatieBlad (AVIB) indien aanwezig.

7. Verdrinking
   De voornaamste oorzaak waarom mensen verdrinken is gebrek aan zuurstof. (Bijna) verdrinking kan verschillende medische complicaties veroorzaken; dringende medische hulp is dus noodzakelijk.

   Handel als volgt:
   - Haal de gewonde horizontaal uit het water.
   - Roep dan om hulp.
   - Probeer professionele hulp in te roepen.
   - Verspil geen tijd met pogingen om het water uit de longen te verwijderen.
   - Begin onmiddellijk met de reanimatie.

   De helft van alle verdrinkingsslachtoffers vindt de dood door onderkoeling. Dit komt omdat afkoeling in het water veel sneller gaat dan bij blootstelling aan koude lucht. De behandeling van verdrinkingsslachtoffers is gericht op het voorkomen van verder afkoeling in combinatie met reanimatie.

4.8 Afkortingen

AED	Automatische Externe Defibrillator
AVIB	Algemeen Veiligheid en InformatieBlad
AVPU	Alert Verbal Pain Unresponsive
Bijv.	Bijvoorbeeld
CAT	Combat Application Tourniquet
Cm	Centimeter
CUF	Care Under Fire
E.d.	En dergelijke
I.c.m.	In combinatie met
IED	Improvised Explosive Device
NB	Nota Bene
ORS	Oral Rehydration Salts
P/m	Per minuut
TFC	Tactical Field Care
TMT	Toestand, Melding, Triage
UXO	Unexploded eXplosive Ordnance
ZHKH	Zelfhulp & Kameradenhulp

Hoofdstuk 5

Persoonlijk wapen

5.1. COLT C7 & C8

Figuur 5-1 Het geweer C-7

5.1.1 Veiligheidsregels

VEILIGHEIDSREGELS

1. Algemeen

- Voor aanvang en na afloop van iedere wapenles of oefening, waarbij wapens worden gebruikt, moet de instructeur een wapeninspectie houden cfm Deel I Hfdst 5.1.6. pt. 10.
- Evt. munitierestanten kunnen nog worden ingeleverd bij de instructeur.
- De instructeur controleert de wapens, patroonmagazijnen en patroonmagazijntassen van iedere deelnemer als van zichzelf op aanwezigheid van scherpe dan wel losse patronen.
- De deelnemers moeten verklaren dat zij niet in het bezit zijn van munitie of delen van munitie.
- Bij het betreden of verlaten van schietbanen moet bovenstaande procedure eveneens worden uitgevoerd.
- Indien tijdens de lessen gebruik wordt gemaakt van exercitiemunitie dient de instructeur deze te controleren op uiterlijke kenmerken.

2. Veiligheidsmaatregelen

- Wapen
  - Houdt het wapen in veilige richting, met de linkerhand om de handbeschermers en de rechterhand om de pistoolgreep, met de rechterwijsvinger gestrekt langs de trekker en tegen het patroonmagazijnhuis.
  - Neem met de linkerhand het patroonmagazijn uit het wapen en controleer of zich hierin munitie bevindt. Berg het patroonmagazijn op.
  - Trek met de rechter -of linkerhand de spangreep naar achteren tot deze stuit.
  - Controleer de kamer, de afsluiter en de binnenzijde van de doos op aanwezigheid van munitie. Laat de afsluiter onder geleide naar voren gaan. Druk met de handpalm de aandrukplunjer in.
    - ~ Sluit het hulzengatdeksel.
    - ~ Controleer of de vuurregelaar op **'R'** staat.
    - ~ Ontspan de hamerveer (haal de trekker over).
- Munitie
  - Controleer de te gebruiken munitie.
  - Controleer de patroonmagazijntassen en extra patroonmagazijnen op munitie.

3. Algemene veiligheidsregels

- Personeel dat het geweer in gebruik of beheer heeft, moet op de hoogte zijn van de veiligheidsregels en er op toe zien dat deze regels nauwkeurig worden nageleefd.
- Bij het ter hand nemen van het wapen dient de gebruiker eerst de veiligheidsmaatregelen te nemen.
- Voordat de veiligheidsmaatregelen worden genomen, moet het wapen behandeld worden alsof het geladen is, omdat uitwendig niet te zien is of het ontladen is.
- Wanneer de gebruiker niet overtuigd is van de toestand waarin zijn wapen verkeerd (geladen, half geladen of ontladen), moet hij de veiligheidsmaatregelen nemen.
- Een over te dragen wapen moet in ontladen toestand zijn en met de afsluiter in de achterste stand zodanig worden aangeboden aan de ontvanger dat de kamer en de voorzijde afsluiter zichtbaar zijn. Het vorenstaande is alleen zichtbaar doordat het hulzengatdeksel in geopende stand staat.

LET OP!
Wanneer een "half geladen" wapen met de kolf krachtig
tegen een ander voorwerp of tegen de grond wordt gestoten
(bv. door vallen of stoten tijdens het springen uit een voertuig)
bestaat de mogelijkheid dat er een patroon in de kamer wordt aangevoerd.
Het wapen is dan "geladen", terwijl de vuurregelaar op "R" staat.

- Wanneer het wapen `halfgeladen' is en er na een stoot of een val wordt geconstateerd dat het hulzengatdeksel in geopende stand staat óf dat er anderszins een vermoeden bestaat dat de toestand van het wapen is gewijzigd (geladen) wordt als volgt gehandeld:
  - Voer een wapen check uit. (zie Deel I Hfdst 5.1.6. pt. 12.)
    - ~ als blijkt, bij de wapen check, dat het wapen nu geladen is, dient het wapen eerst te worden ontladen, daarna opnieuw halfladen.
    - ~ als blijkt, bij de wapen check, dat het wapen nog steeds halfgeladen is, dient men alleen het hulzengatdeksel te sluiten.
- Controleer bij het ineenzetten van de afsluitergroep altijd of de stuurpen geplaatst is.
- Het is verboden zonder noodzaak op iemand te richten.
- Een geladen wapen moet altijd in een veilige richting wijzen.
- Het is ten strengste verboden de mondingsstop voor losse patronen mede te nemen naar de schietbaan.
- De mondingsstop voor losse patronen mag pas dan worden geplaatst, indien met losse patronen moet worden gevuurd.
- Alleen in opdracht van de instructeur mag, indien geen gebruik gemaakt wordt van exercitie- of scherpe patronen, worden gericht op mensen.
- Na de wapeninspectie, voor aanvang van het schieten, worden de patroonmagazijnen pas geplaatst nadat hiervoor opdracht gegeven is.
- Bij het vuren met het wapen moet het personeel, dat zich in de nabijheid van het wapen bevindt, het gehoor beschermen m.b.v. oordoppen of andere beschermingsmiddelen.
- Het is ten strengste verboden bij het gebruik van losse patronen vuur af te geven indien personen zich op een afstand van minder dan 1 meter van de loopmonding bevinden (in alle richtingen gemeten).
- Opmerking: de schutter zelf loopt geen enkel gevaar. Bij het vuren met losse patronen moet de mondingsstop voor losse schoten op het wapen zijn geplaatst!
- Hoe te handelen bij obstructie:
  - Bij het aannemen van de schiethouding moet voorkomen worden dat de mondingsvlamdemper in de grond gedrukt wordt. (Obstructie van de loop).
  - Opheffen obstructie dmv het doorhalen van de loop.
  - De (baan)commandant dient aan te geven waar en wanneer dit moet gebeuren.

5.1.2 Algemene beschrijving van het geweer C7

1. Kenmerkende eigenschappen

a. Het geweer 5,56 mm, NATO, C7, COLT, is een licht, semiautomatisch geweer waarmee snel achtereen schoten kunnen worden afgegeven.
b. Door het omzetten van de vuurregelaar kan het wapen op enkel schot **('R')**, automatisch ('**A**') of op veilig ('**S**') worden gesteld.
c. De vuurregelaar kan alleen op veilig ('**S**') gezet worden als het wapen is gespannen.
d. Het wapen is voorzien van een SRIM (snel richtmiddel), dat zodanig wordt ingeschoten dat op 300 meter richtpunt = trefpunt is.
e. Het mechanisch noodvizier bestaat uit een korrel en een afneembare oogdop. De oogdop is kantelbaar;
   - De kleine oogdop: voor het gevecht tot 0 - 400 meter
   - De grote oogdop: voor het nabijgevecht en vuren bij verminderd zicht tot 200 meter
f. Het wapen is voorzien van een roterende afsluiter, die zich vergrendelt in het loopverlengstuk.
g. De patroonaanvoer geschiedt d.m.v. een patroonmagazijn, welke maximaal 30[1] patronen kan bevatten.
h. Na het laatste schot blijft de afsluiter in de achterste stand staan door de werking van de afsluiterstoppal.
i. De automatische of semi-automatische werking van het wapen berust op gasaftap en op de constructie van het trekkermechanisme.
j. Door het plaatsen van een mondingsstop kan het geweer bij het gebruik van losse patronen semi-automatisch dan wel automatisch werken.
k. De voorzijde van de loop is voorzien van een mondingsvlamdemper.
l. Het wapen is voorzien van een wegdraaiende trekkerbeugel om de bediening tijdens het dragen van wanten te vergemakkelijken.

2. Technische gegevens

Kaliber	5,56 x 45 mm NATO
Gewicht zonder patroonmagazijn	3,30 kg
Gewicht met gevuld patroonmagazijn	3,80 kg
Type kolf:	schuifkolf, met 6 standen
Lengte met uitgeschoven kolf	1,02 m
Lengte met ingeschoven kolf	0,94 m
Lengte van de loop	0,5 m
Afstand tussen oogdop en korrel	0,5 m
Vuursnelheid (automatisch)	700 - 940 sch/min
Aanvangssnelheid (V^o)	± 920 m/s
Land van herkomst	Canada
Maximum effectieve dracht	400 m
Maximum dracht	3400 m
Binnenzijde loop aantal trekken en velden	6 rechtsom draaiend

[1] Ter voorkoming van storing niet meer dan 29 patronen in het magazijn plaatsen.

Figuur 5-2 Geweer C-7 (rechterzijde)

1. In/uit schuifbare Kolf
2. Kolfvergrendelingshefboom
3. Spangreep
4. Hulzengeleider
5. Hulzengatdeksel
6. SRIM
7. Korrelhouder
8. Loop
9. Mondingsvlamdemper
10. Bajonetfitting
11. Voorste kordonbeugel
12. Patroonmagazijnpal
13. Trekker
14. Pistoolgreep
15. Aandrukplunjer
16. Achterste kordonbeugel
17. Chip track & Trace
18. Handgreep met voorsteunen
19. Patroonmagazijn met *magpull*
20. Vergroter

Figuur 5-3 Het geweer C-7 (linkerzijde)

18. Handbeschermers
19. Afsluiterstoppal
20. Sluitpen
21. Batterij-opbergvak
22. Vuurregelaar
23. Trekkerbeugel
24. Patroonmagazijn 'Lancer'
25. Doos
26. Scharnierpen

5.1.3 Algemene beschrijving van de karabijn C8

1. Kenmerkende eigenschappen

a. De karabijn 5,56 mm, NATO, C8, COLT, is een lichte, semiautomatische karabijn waarmee snel achtereen schoten kunnen worden afgegeven. Het is zeer geschikt is als nabijgevechtswapen.
b. Door het omzetten van de vuurregelaar kan het wapen op enkelschot **('R')**, automatisch (**'A'**) of op veilig (**'S'**) worden gesteld.
c. De vuurregelaar kan alleen op veilig (**'S'**) gezet worden als het wapen is gespannen.
d. De karabijn is voorzien van een SRIM (snel richtmiddel), die zodanig is ingeschoten dat op 250 meter richtpunt = trefpunt is.
e. Het mechanische noodvizier bestaat uit een korrel en een afneembare oogdop. De oogdop is kantelbaar;
   - De kleine oogdop; voor het gevecht tot 300 m.
   - De grote oogdop; voor het nabijgevecht en vuren bij verminderd zicht tot 200 m.
f. Het wapen is voorzien van een roterende afsluiter, die zich vergrendelt in het loopverlengstuk.
g. De patroonaanvoer geschiedt d.m.v. een patroonmagazijn, welke maximaal 30[2] patronen kan bevatten.
h. Na het laatste schot blijft de afsluiter in de achterste stand staan door de werking van de afsluiterstoppal.
i. De automatische of semi-automatische werking van het wapen berust op gasaftap en op de constructie van het trekkermechanisme.
j. Door het plaatsen van een mondingsstop kan de karabijn bij het gebruik van losse patronen semi-automatisch dan wel automatisch werken.
k. De voorzijde van de loop is voorzien van een mondingsvlamdemper.
l. Het wapen is voorzien van een wegdraaiende trekkerbeugel.

2. Technische gegevens

Kaliber	5,56 x 45mm NATO
Gewicht wapen zonder patroonmagazijn	2,55 kg
Gewicht wapen met gevuld patroonmagazijn	3,05 kg
Type Kolf	schuifkolf (6standen)
Lengte met uitgeschoven kolf	0,88 m
Lengte met ingeschoven kolf	0,80 m
Lengte van de loop	0,37 m
Afstand tussen oogdop en korrel	0,37 m
Vuursnelheid (automatisch)	700 – 950 sch/min
Aanvangssnelheid (Vº)	± 867m/s
Land van herkomst	Canada
Maximum effectieve dracht	300 m
Maximum dracht	3400 m
Binnenzijde loop aantal trekken en velden	6 rechtsom draaiend

[2] Ter voorkoming van storing niet meer dan 29 patronen in het magazijn plaatsen.

Figuur 5-4A De karabijn C8 (rechterzijde)

1. In/uit schuifbare kolf
2. Kolfplaatvergrendelingshefboom
3. Spangreep
4. Hulzengeleider
5. Hulzengatdeksel
6. SRIM
7. Korrelhouder
8. Loop
9. Mondingsvlamdemper
10. Bajonetfitting
11. Voorste kordonbeugel
12. Patroonmagazijnpal
13. Trekker
14. Pistoolgreep
15. Aandrukplunjer
16. Kordonbeugel
17. Chip track & trace
18. Magpul
19. Laser
20. Vergroter
21. Handgreep met voorsteunen

Figuur 5-4B De karabijn C8 (linkerzijde)

22. Handbeschermers
23. Doos
24. Afsluiterstoppal
25. Sluitpen
26. Vuurregelaar
27. Trekkerbeugel
28. Patroonmagazijn
29. Scharnierpen

5.1.4 Toebehoren

1. Toebehorende delen

Figuur 5-6 De toebehorende delen

1. Tactische draagriem
2. Poetsdoek
3. Loop beschermhuls
4. Mondingsstop voor losse schoten
5. Oliebuisje
6. Kwastje
7. Kamerborstel
8. 2 koperborstels
9. Onderhoudstas
10. Drevel
11. Oogeind pompstok
12. Pompstok 4-delig
13. Pijpenragers
14. Wapenlapjes 2,5 x 5 cm en 2,5 x 2,5
15. Patroonmagazijnvuller
16. Patroonmagazijnen[3] [4]
17. Patroonmagazijntassen
18. SRIM
19. Handgreep met voorsteunen en afsluitdop
20. Afneembare oogdop
21. Patroonmagazijnuitnemer[5] (beige/zwart)

2. Het opbergen van de toebehoren

a. Aan het wapen:
- de draagriem
- een patroonmagazijn
- SRIM
- Handgreep met voorsteunen

[3] Minimaal 2 patroonmagazijnen, aantal afhankelijk van functie.
[4] Afgebeeld patroonmagazijnen type 'Lancer', verstrekking andere types mogelijk.
[5] In de praktijk ook wel "magpull" genoemd.

b. De inhoud van de onderhoudstas:
   - 3 pijpenragers
   - pompstok 4-delig met oogeind pompstok
   - 2 koperborsteltjes
   - kamerborstel
   - kwastje
   - oliebuisje
   - drevel
   - loopbeschermhuls
   - poetsdoek en wapenlapjes (diverse afmetingen)
   - afneembare oogdop

c. De overige patroonmagazijnen worden in de patroonmagazijntassen opgeborgen.

d. De mondingsstop voor losse schoten moet, indien niet op het wapen geplaatst, worden opgeborgen op een daartoe aangegeven plaats.

Figuur 5-7 Inhoud van de onderhoudstas

3. De mondingsstop voor losse patronen

a. Algemeen
   - Er zijn twee types voor gebruik op de Colt:
     - De (gele)mondingsstop voor normaal gebruik.
     - De (rode)geluiddempende mondingsstop voor gebruik in basishuizen.
   - De mondingstop voor losse patronen dient op het wapen geplaatst te worden indien men gebruik gaat maken van losse munitie.
   - Door gebruik van de mondingsstop bouwt het wapen voldoende gasdruk op zodat hij zijn semi-automatische eigenschappen behoudt.
   - Het is TEN STRENGSTE verboden de mondingsstop mee te nemen naar de schietbaan of daar waar men scherpe munitie gebruikt.
   - Het is verboden om de mondingsstop te verven en/of af te plakken.

b. De (gele) mondingsstop.
   - Indien men gebruik maakt van losse munitie is het gebruik van oordoppen verplicht.
   - Het is verboden op personen te richten die binnen 1 meter van de loopmonding zijn.
   - Tijdens langdurige droogte kan door het gebruik van losse patronen heide- en/of bosbrand ontstaan.

Figuur 5-8A De (gele) mondingsstop

Figuur 5-8B Geplaatste (gele) mondingsstop

c. De geluiddempende mondingsstop.
   - De rode geluiddempende mondingsstop is beschikbaar gesteld omdat de gele mondingsstop niet voldoet aan de eisen voor het gebruik van losse patronen in de basishuizen.
   - De geluiddempende mondingsstop op de C7 en de C8 zorgt voor een betere reductie van geluid. Voor de C7 en de C8 zijn de waarden circa 15 dB resp. 11 dB.
   - De geluiddempende mondingsstop is in beheer bij de beheerder van de basishuizen die op verschillende kazernes aanwezig zijn.
   - De beheerder(s) zijn verantwoordelijk voor het verstrekken en innemen van het materiaal. Tevens zijn zij op de hoogte van het monteren, demonteren en het onderhoud van de mondingsstop.

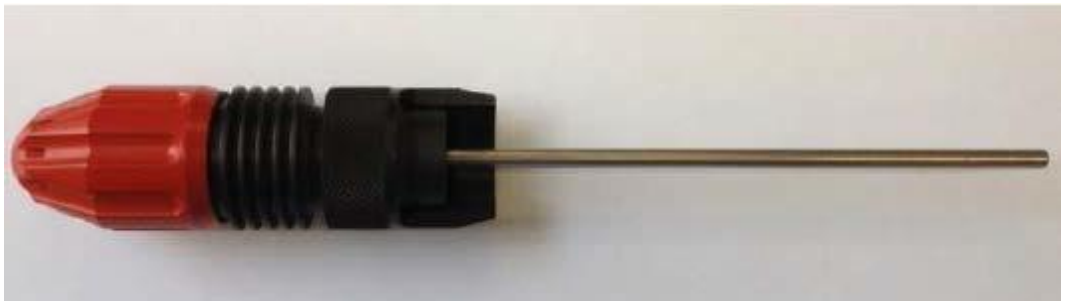

Figuur 5-8C De (rode) geluiddempende mondingsstop

Figuur 5-9 Geplaatste geluiddempende (rode) mondingsstop Colt C7/C8

5.1.5 Uiteennemen en ineenzetten

1. Algemeen

a. Mate van uiteennemen.
   - Uiteennemen in hoofdgroepen (beperkt).
   - Uiteennemen van de hoofdgroepen (volledig).

b. Het wapen- en SRIM-viziernummer.
   - Het wapen is voorzien van één wapennummer op de kolfgroep; het SRIM is voorzien van een nummer aan de linkerzijde van het richtkijkerhuis.
   - De gebruiker moet er zorg voor dragen dat het srim en alle overige onderdelen (die niet genummerd zijn) bij één en hetzelfde wapen blijven.

c. Regels bij het uiteennemen ineenzetten van het geweer.
   - Bij het uiteennemen en ineenzetten van het geweer moeten de volgende regels in acht genomen worden:
     • Voer de veiligheidsmaatregelen uit (zie deel 1 Hfdst 5.1.1 pt. 2).
     • Neem het wapen in de juiste volgorde uiteen en leg de onderdelen in deze volgorde neer op een schone, droge plaats.
     • Maak er geen wedstrijd van.
     • Neem het wapen uiteen zonder geweld te gebruiken.
     • Gebruik het juiste gereedschap.
     • Controleer de werking na het ineenzetten van het wapen (cfm Deel I Hfdst 5.1.4 pt. 9).

d. Het SRIM mag alleen van de loopgroep worden afgenomen indien:
   - Dit om onderhoudstechnische redenen absoluut noodzakelijk is (bijv. sterke vervuiling tussen draagstuk en optisch vizier).
   - Vervanging, reparatie of inspectie dit vereist.
   - Afnemen t.b.v. instructie noodzakelijk is.

Figuur 5-10A C7/C8 (C7 afgebeeld) in hoofdgroepen uiteengenomen

1. Loopgroep
2. Kolfgroep
3. Afsluitergroep
4. SRIM

2. Het uiteennemen en ineenzetten van het wapen in hoofdgroepen
   a. Voordat het wapen uiteen genomen wordt, dient men de veiligheidsmaatregelen uit te voeren.
   b. Verwijderen van de tactische draagriem.
   c. Uitnemen van het patroonmagazijn (bij veiligheidsmaatregelen uitvoeren).
      - Druk met de wijsvinger van de rechterhand de patroonmagazijnpal in en neem het patroonmagazijn naar onderen uit.

Figuur 5-10B Het uiteennemen van het patroonmagazijn

d. Afnemen en plaatsen van het SRIM.
   - Het afnemen van het SRIM:
     Beweeg de bevestigingshefboom geheel naar voren en neem het SRIM af.

LET OP!
Noteer hierbij de positie van het draagstuk t.o.v. de rail ten einde het SRIM bij het plaatsen weer in de oorspronkelijke stand terug te zetten.

- Plaatsen van het SRIM:
  - Plaats de draagstuk van het SRIM tegen de rechterzijde van de rail in de oorspronkelijke positie.
  - Als er geen oorspronkelijke positie bekend is wordt het SRIM ter hoogte van de streep geplaatst (rood omcirkelt).
  - Kantel het SRIM over de rail heen.
  - Druk de speling tussen het SRIM en de rail naar voren uit.
  - Zet de bevestigingshefboom geheel naar achteren terug, het SRIM zit nu vergrendeld.

Figuur 5-11 Plaatsen en afnemen van het SRIM

e. Het verwijderen van de afsluitergroep.
   - Controleer of de vuurregelaar op 'R' staat.
   - Druk de sluitpen uit het wapen, de kolfgroep zal nu onder de loopgroep scharnieren.
   - Trek de spangreep ± 10 cm naar achteren en verwijder de afsluiter; verwijder de spangreep door deze naar achter te halen en naar beneden te drukken.

Figuur 5-12 Uitnemen van de spangreep

f. Het scheiden van de loopgroep van de kolfgroep.
   - Druk de scharnierpen uit het wapen.
   - Neem de loopgroep van de kolfgroep.
   - Druk om beschadigingen te voorkomen, de sluit- en scharnierpen terug in zijn ligplaats.

g. Het ineenzetten van het wapen geschiedt in omgekeerde volgorde.
   - Controleer vóór het ineenzetten of de vuurregelaar op 'R' staat.
   - Controleer voordat de afsluitergroep wordt geplaatst of de afsluiter t.o.v. het draagstuk in uitgeschoven stand staat.

3. Het uiteennemen en ineenzetten van de hoofdgroepen

a. Het uiteennemen van de afsluitergroep
   - Verwijder de borgpen van de slagpin m.b.v. de drevel.
   - Neem de slagpin uit de afsluiter.
     Duw de afsluiter naar achteren en draai de stuurpen een kwartslag (zie figuur 5-13B).
   - Neem de stuurpen naar boven uit en verwijder de afsluiter uit het afsluiterdraagstuk.
   - Verwijder de patroontrekkeras uit de afsluiter m.b.v. de drevel en neem de patroontrekker uit.

LET OP!

DE PATROONTREKKERVEER MAG NIET WORDEN VERWIJDERD.

Wanneer de patroontrekkerveer (met kunststofbuffer) toch uit zijn ligplaats is losgekomen, mag deze **niet** teruggedrukt worden maar met een rechtsomdraaiende beweging met de brede zijde (van veer en kunststofbuffer) in zijn ligplaats worden geplaatst. Bied hierna z.s.m. de afsluiter ter controle aan bij het hogere niveau/direct steunende eenheid.

Figuur 5-13A Stuurpen normaal

Figuur 5-13B Stuurpen kwartslag gedraaid

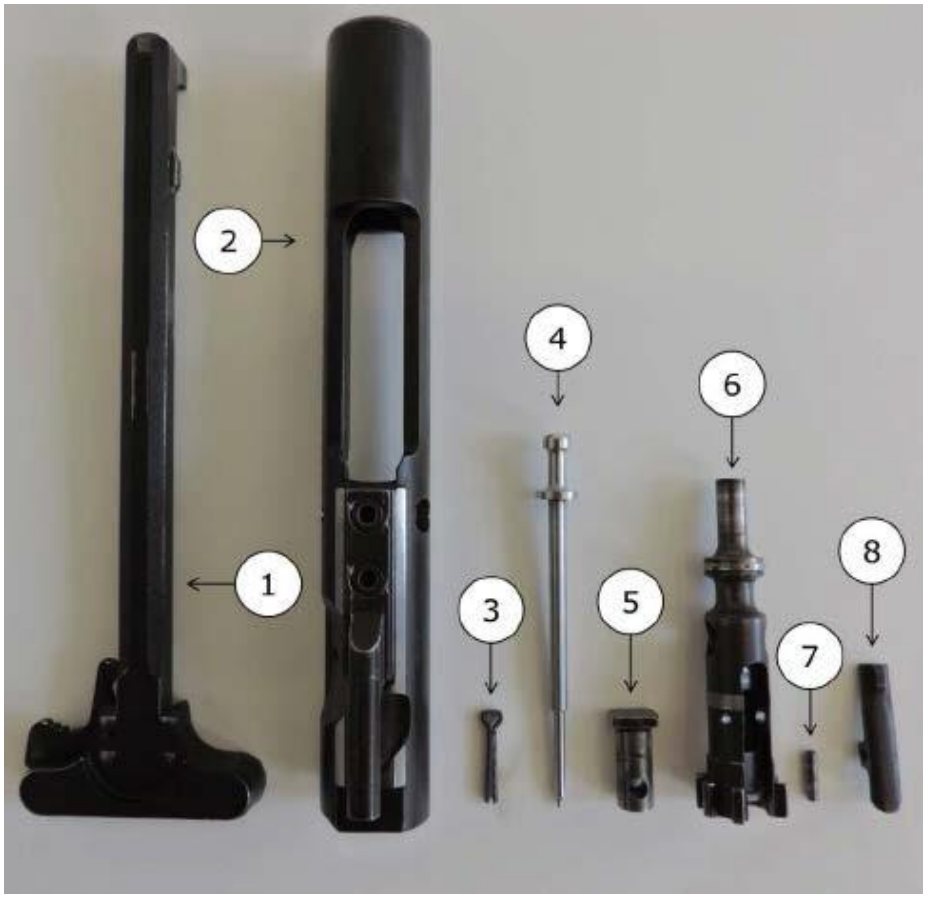

Figuur 5-13C Afsluitergroep uiteengenomen

1. Spangreep
2. Afsluiterdraagstuk
3. Borgpen van slagpin
4. Slagpin
5. Stuurpen
6. Afsluiter
7. Patroonterkkeras
8. Patroontrekker

LET OP!
De trekkergroep mag alleen uiteengenomen en ineengezet worden door de verzorgende eenheid/hoger niveau.

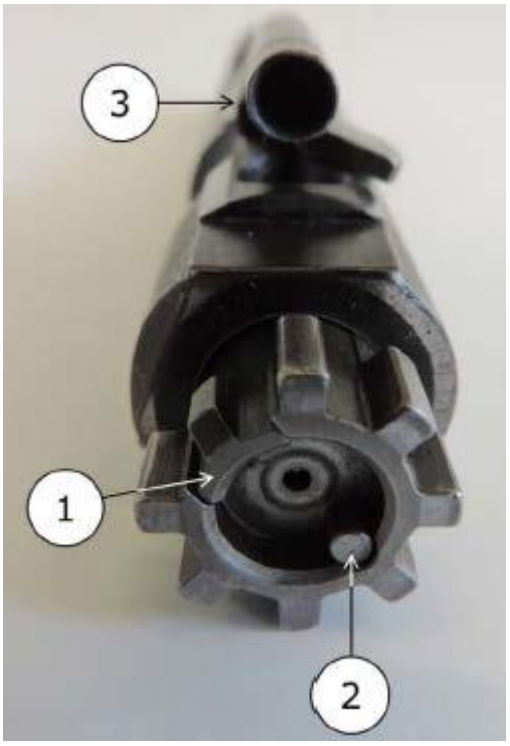

1. Patroontrekker
2. Uitwerper
3. Korte gasbuis

Figuur 5-14 Afsluiter in het afsluiterdraagstuk

b. Het ineenzetten van de afsluitergroep.
   - Het plaatsen van de patroontrekker:
     - Controleer of de patroontrekkerveer (met kunststofbuffer) geplaatst is.
     - Plaats de patroontrekker met de patroontrekkeras.
     - Controleer of de patroontrekker door met de duim op de achterzijde te drukken.
   - Controleer vóór het ineenzetten de gasafdichting van de afsluiter.
   - Zorg ervoor dat de openingen van de zuigerveren **niet** in één lijn staan (1/3 slag verdraaid t.o.v. elkaar).
   - Plaats de afsluiter in het afsluiterdraagstuk; houd het afsluiterdraagstuk met de afsluiter naar beneden.
     - De afsluiter mag niet uit het afsluiterdraagstuk vallen.

   - Het verder ineenzetten van de afsluitergroep geschiedt in omgekeerde volgorde.
   - Controleer na het ineenzetten de werking van de afsluiter als volgt:
     - De afsluiter moet kunnen bewegen in het afsluiterdraagstuk.
     - Druk de afsluiter in het draagstuk.
     - De slagpin moet bij het indrukken aan de achterzijde uittreden uit het slagpingat.

LET OP!
Controleer of de stuurpen in het afsluiterdraagstuk is geplaatst.
Als de stuurpen niet is geplaatst, kan dit bij het vuren leiden tot ernstige verwondingen van de schutter en beschadiging van het wapen!

c. Het uiteennemen van de kolfgroep.
   - Span de hamer met de duim. Druk de plunjer (zie figuur 5-15A pt. 1) naar beneden.
   - De sluitveer en buffer (zie figuur 5-15A pt. 2) kunnen nu uit de bufferbuis worden getrokken.
   - Haal eventueel het opsluitrubber eruit. (zie figuur 5-16A)

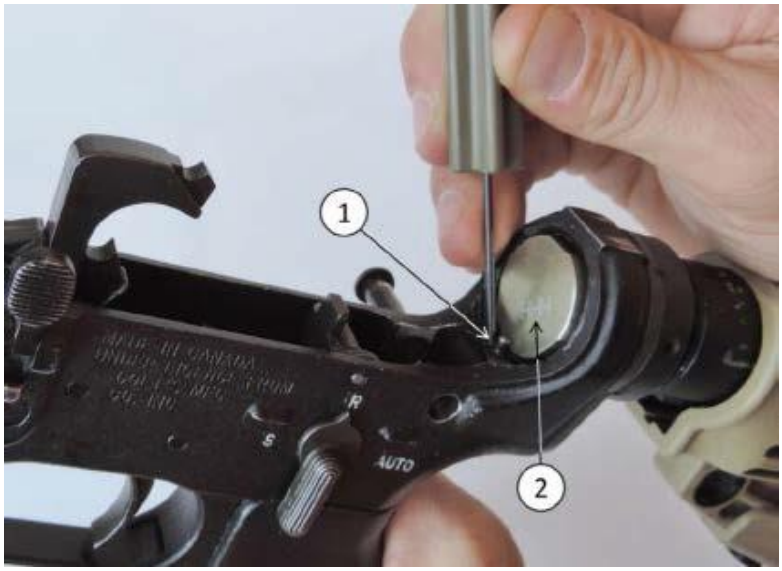

Figuur 5-15A Uiteennemen van de buffer en de sluitveer

   - Ontspan de hamer onder geleide.
   - Zet de kolfplaat d.m.v. het indrukken van de kolfvergrendelingshefboom in de uitgeschoven stand.
   - Trek nu de kolfvergrendelingshefboom naar beneden en schuif de kolfplaat van de bufferbuis.
   - Ineenzetten van de kolfgroep geschiedt in omgekeerde volgorde.

Figuur 5-15B Kolfgroep uiteengenomen

1. Buffer
2. Sluitveer
3. Bufferhuis met trekkergroep
4. Kolfplaat
5. Opsluitrubber

Figuur 5-16A Aanwezigheid opsluitrubber. (rechts geplaatst)

d. Het verwijderen en plaatsen van de handbeschermers.
   - Het verwijderen en plaatsen van de handbeschermers van de Colt met behulp van de drevel.
   - De linker handbeschermer is gemarkeerd met "LH"
   - De rechter handbeschermer is gemarkeerd met "RH"

Figuur 5-16B Verwijderen en plaatsen van de handbeschermers

4. Het uiteennemen en ineenzetten van het patroonmagazijn

a. Het metalen patroonmagazijn.

- Druk m.b.v. de schroevendraaier van het zakmes onder de gebogen lip van de bodemplaat en duw deze iets in.
- Duw de bodemplaat uit zijn ligplaats. Hou met de duim de bodemplaat tegen. Duw met de schroevendraaier de patroonmagazijnveer naar beneden en schuif de bodemplaat naar je toe. Houd hierbij de hand boven de bodemplaat zodat de veer er niet uitspringt. Haal nu onder geleide de patroonmagazijnveer en de aanbrenger uit het patroonmagazijn.

Figuur 5-17A Wegschuiven van de bodemplaat m.b.v. zakmes

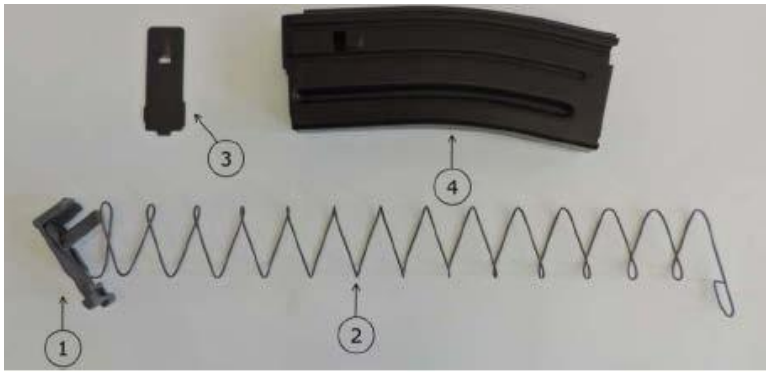

Figuur 5-17B Metalen patroonmagazijn uiteengenomen

1. Aanbrenger
2. Patroonmagazijnveer
3. Bodemplaat
4. Patroonmagazijn

- Het ineenzetten van het patroonmagazijn geschiedt in omgekeerde volgorde.

b. Het kunststof patroonmagazijn.

- Druk m.b.v. de drevel de nok van de bodemplaat naar binnen.

Figuur 5-18A Nok van de bodemplaat naar binnen drukken

- Trek nu de bodemplaat, de patroonmagazijnveer en de aanbrenger uit het patroonmagazijn.
- Het ineenzetten van het patroonmagazijn geschiedt in omgekeerde volgorde.

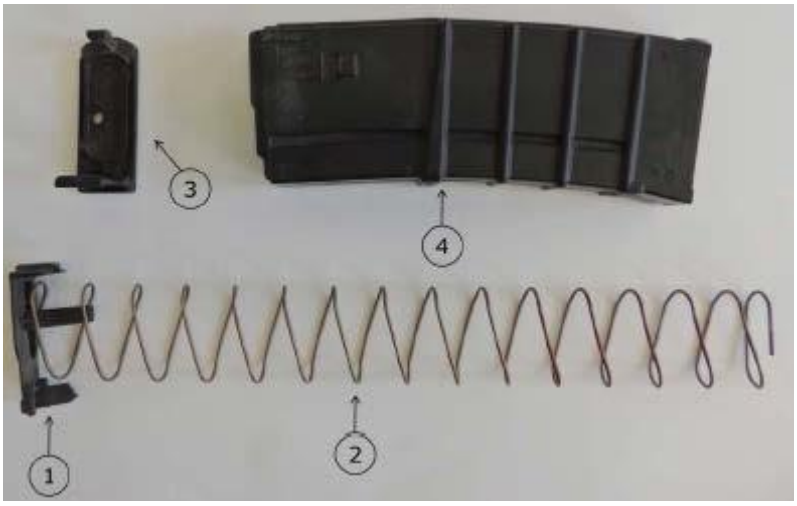

Figuur 5-18B Kunststof patroonmagazijn uiteengenomen

1. Aanbrenger
2. Patroonmagazijnveer
3. Bodemplaat
4. Patroonmagazijn

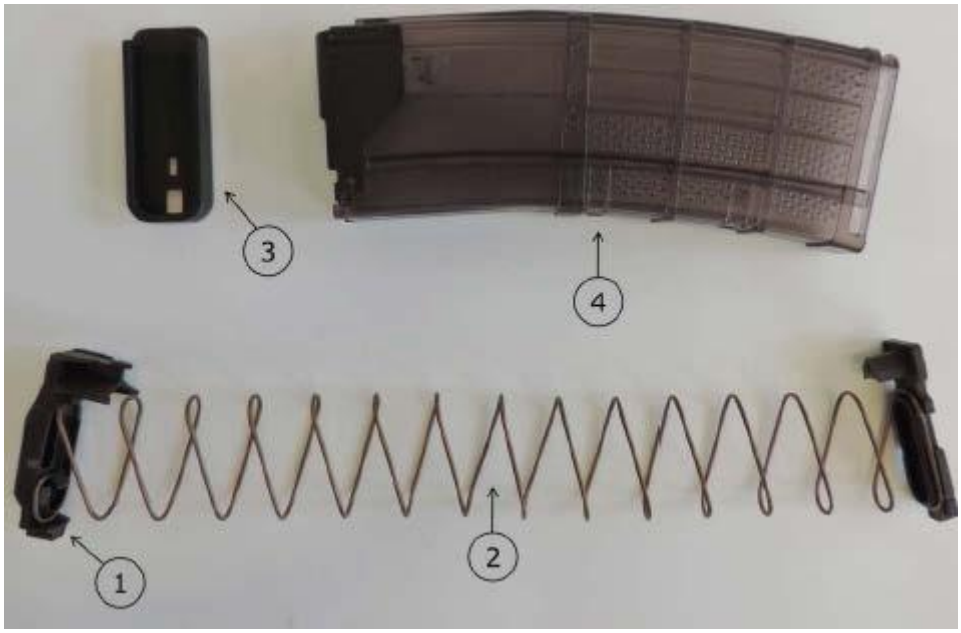

Figuur 5-19A Patroonmagazijn 'Lancer' uiteengenomen

5. Koppelstuk

a. Desgewenst kunnen twee patroonmagazijnen aan elkaar worden gekoppeld met een patroonmagazijnkoppelstuk.
b. Het koppelstuk is een functie gebonden accessoire en vooralsnog alleen beschikbaar voor de zwarte kunststof patroonmagazijnen.
c. Om te voorkomen dat er onbedoeld vuil tijdens b.v. het ondersteund vuren in komt, patronen beschadigen en/of verloren gaan wordt geadviseerd om te koppelen zoals (zie figuur B-5-19B).

Figuur 5-19B Patroonmagazijnen gekoppeld

6. De handgreep met voorsteunen

a. Algemeen
   - De handgreep met opsluitdop is gemaakt van kunstof m.u.v. de vergrendelingshefboom met borgpal.
   - De uitklapbare voorsteunen zijn van metaal.
   - Het is mogelijk om in de handgreep de voorsteunen te plaatsen of de opsluitdop, de handgreep kan dan worden gebruikt om reservebatterijen op te bergen.

b. Het plaatsen van de handgreep
   - De plaats van de handgreep op het wapen is schutter afhankelijk.
   - Wanneer de granaatwerper geplaatst is, is het niet mogelijk om de handgreep te plaatsen.

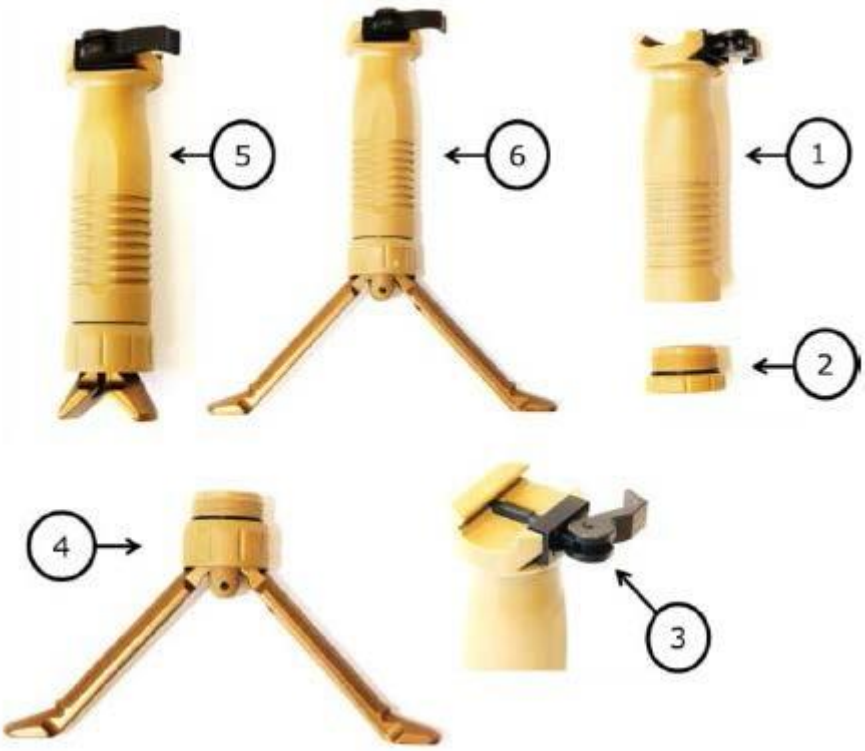

Figuur 5-20A Hoofdonderdelen van de handgreep met voorsteunen

1. Handgreep
2. Opsluitdop
3. Vergrendelingshefboom met borgpal
4. Voorsteunen
5. Handgreep met voorsteunen ingeklapt
6. Handgreep met voorsteunen uitgeklapt

Figuur 5-20B Geplaatste handgreep

7. De tactische draagriem (tdr)

a. Algemeen

- De tactische draagriem is zo geconstrueerd dat bij een juiste bevestiging het wapen in verschillende draagwijzen vervoerd kan worden. Daarnaast zal de riem bij het aannemen van schiethoudingen niet hinderen.
- De tactische draagriem kan zowel aan de linkerzijde (voor rechtshandige schutters) als aan de rechterzijde (voor linkshandige schutters) aan het wapen bevestigd worden.
- Het monteren van de tdr is zowel bij de C7 als bij de C8 gelijk.

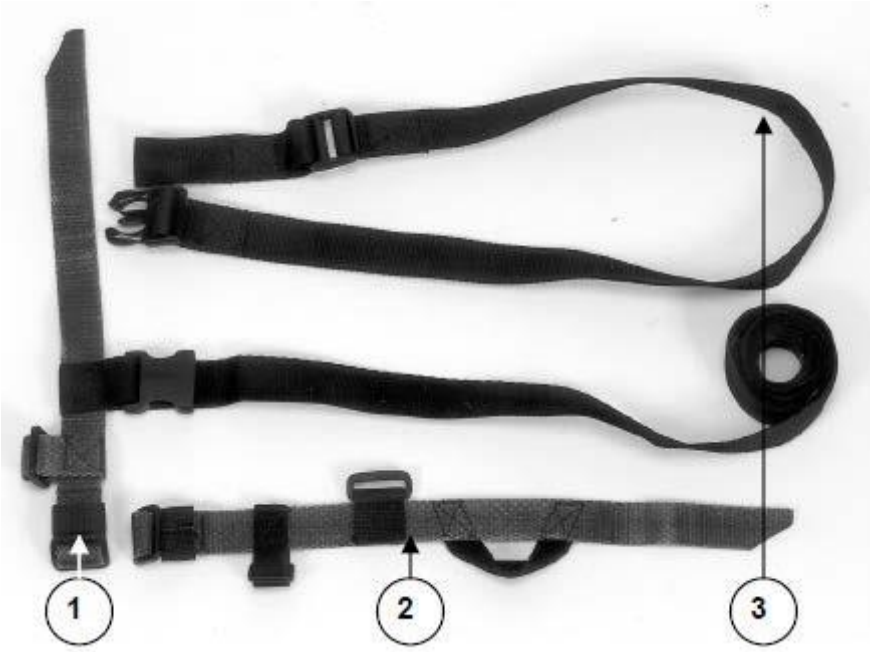

Figuur 5-21 Hoofdonderdelen van de tactische draagriem

1. Het aanpasstuk voorste kordonbeugel met geleideband
2. Het aanpasstuk achterste kordonbeugel
3. De schouderband

b. Het bevestigen van de tactische draagriem.
   - De bevestiging van het aanpasstuk voorste kordonbeugel met geleideband:
     - Leg het wapen met de linkerzijde naar boven gekeerd neer.
     - Leg het aanpasstuk voorste kordonbeugel met geleideband zodanig op de handbeschermers, dat de snelsluiting aan de bovenkant zit.
     - Schuif nu de kordongesp door de voorste kordonbeugel en sluit de bevestigingsriem van het aanpasstuk.

   - De bevestiging van het aanpasstuk achterste kordonbeugel:
     - Leg het wapen met de linkerzijde naar boven gekeerd neer.
     - Leg het aanpasstuk achterste kordonbeugel zodanig op de kolf dat de 'D'-ring aan de bovenzijde zit.
     - Schuif nu de kordongesp door de achterste kordonbeugel en sluit de bevestigingsriem van het aanpasstuk zodanig dat de zadelriem om de bovenzijde van de kolfplaat zit.

Figuur 5-22A Bevestiging aanpasstuk voorste kordonbeugel

Figuur 5-22B Bevestiging aanpasstuk achterste kordonbeugel

- De bevestiging van de schouderband aan de geleideband:
  - Schuif de geleideband door de onderste opening van de snelsluiting aan de schouderband en sluit deze.

Figuur 5-22C Bevestiging van de schouderband aan de geleideband

- De verdere bevestiging van de geleideband aan de schouderband:
  - Haal de geleideband door de 'D'-ring van het aanpasstuk achterste kordonbeugel.
  - Schuif nu de geleideband door de middelste opening en de opening direct boven de treklus van de slipgesp aan de schouderband.

Figuur 5-23A Tactische draagriem bevestigd aan het geweer C7

Figuur 5-23B Bevestiging van de geleideband van het aanpasstuk achterste kordonbeugel en de slipgesp van de schouderband

Figuur 5-23C Bevestiging van de geleideband van het aanpasstuk voorste kordonbeugel en de slipgesp van de schouderband

c. Bevestigen van de tactische draagriem voor een linkse schutter.
   - De aanpasstukken moeten binnenstebuiten worden gedraaid.
   - Na het plaatsen van het aanpasstuk voorste kordonbeugel moet de geleideband zodanig door de opening van de snelsluiting worden gehaald dat de snelsluiting op de geleideband ligt.
   - Hierna kan de verdere bevestiging worden uitgevoerd.

8. De Patrol Sling

a. Algemeen.

De Patrol Sling is zo geconstrueerd dat de riem op verschillende manieren aan het wapen bevestigd kan worden. De gebruiker kan zelf bepalen waar het RSA (*Rail Sling Attachment*) deel op de Nato rail geplaatst wordt. Het wapen kan hierdoor op verschillende wijzen worden gedragen. Daarnaast zal de riem bij het aannemen van schiethoudingen niet hinderen. De montage van de Patrol Sling is bij de C7 en C8 gelijk.

b. De hoofdonderdelen van de Patrol Sling.

Figuur 5-24 De hoofdonderdelen van de Patrol Sling

1. Patrol Sling met elastisch deel en klip
2. Stootplaat buffer
3. Rail bevestiging Patrol Sling
4. Patrol Sling haak Mash Hook (2x)

c. De bevestiging van de Patrol Sling.
   - De stootplaatbuffer wordt geplaatst door het hoger echelon.
   - De rail bevestiging wordt geplaatst door de gebruiker.
   - Door de draagriemhaak *mash hook* in te drukken opent de clip en kan hij aan de rail bevestiging of aan de stootplaat geplaatst worden.
   - Het elastische deel kan tegen de stootplaat buffer of railbevestiging draagriem geschoven worden om tikken van de clip tegen te gaan.

Figuur 5-25A Patrol sling bevestigd aan de stootplaatbuffer

Figuur 5-25B Patrol sling bevestigd aan de railbevestiging draagriem en aan de stootplaatbuffer

9. Het controleren van de werking

a. Algemeen
Nadat het wapen is ineengezet, moet de controle werking worden uitgevoerd.

b. Uitvoering C7/C8.
- Span het wapen en zet de vuurregelaar op **'S'**. Probeer de trekker over te halen (de hamer mag niet ontspannen).
- Zet de vuurregelaar op **'R'** en haal de trekker over (de hamer moet ontspannen). Houd de trekker in de achterste stand vast, span het wapen opnieuw, laat de trekker onder geleide naar voren gaan. Men moet nu een klik horen. Haal opnieuw de trekker over; de hamerveer zal zich nu ontspannen.
- Zet de vuurregelaar op **'Auto'.** Span het wapen. Trek aan de trekker waarna de hamerveer ontspant. Houd de trekker in de achterste stand vast, span het wapen en laat de spangreep onder geleide naar voren gaan. Als het afsluiterdraagstuk naar voren gaat, moet de hamer automatisch op de slagpin slaan.
- Zet de vuurregelaar op **'R'** en sluit het hulzengatdeksel.

5.1.6 Onderhoud

1. Algemeen

a. Het wapen moet steeds bedrijfsklaar worden gehouden. Overdreven onderhoud veroorzaakt onnodige slijtage. Zo zal bijv. de loop meer slijten door onnodig veel of verkeerd doorhalen dan door regelmatig schieten.
b. Het wapen moet in- en uitwendig van vuil en vocht worden ontdaan. De kunststof delen mogen niet met wapenolie worden gereinigd.
c. Het gebruik van wapenolie moet gericht zijn op het onderhoud van dat moment.
d. Bij het gebruik van meer olie dan nodig is voor het vuren, gaat de zelfreinigende werking van het wapen verloren.
e. Te veel olie in een wapen, gaat als 'vuilmagneet' werken (vooral zand) en kan nadelig zijn voor de werking van het wapen. Het kost meer tijd om het wapen te reinigen.
f. Olie het wapen pas in, na het vuren, als het ontdaan is van zichtbaar vuil.

Figuur 5-26 Onderhoudsmiddelen

Figuur 5-27 Onderhoudsmiddelen in tas

2. Onderhoudsmiddelen

a. Wapenlapjes (zie figuur 5-26 pt. 1 t/m 4)
Tijdens het onderhoud wordt onderscheid gemaakt in een 4-tal flanellen wapenlapjes:
Lapjes met de afmetingen 2,5 x 5 cm en 5 x 5 cm, die dienen voor het (droog) doorhalen van de loop.
- Lapjes met de afmeting 10 x 10 cm, die dienen voor het reinigen van de binnenzijde van het afsluiterdraagstuk.
- Lapjes met de afmeting 2,5 x 2,5 cm, die dienen voor het oliën van de loop.

b. Onderhoudsdoek (zie figuur 5-26 pt. 5)

c. Pijpenragers (zie figuur 5-26 pt. 6)
Voor onderhoud aan de gasbuis, de korte gasbuis, ligplaats van de slagpin en het slagpingat en het gaatje in de kolfplaat.

d. Pompstok 4-delig
Het oogeind, de kamerborstel en de 2 koper-gedraaide borstels (zie figuur 5-26 pt. 7 t/m 9). Voor onderhoud aan de kamer, de loop en het uiteinde van de (buitenzijde) gasbuis in de loopgroep.

e. Wapenolie (zie figuur 5-26 pt. 10)
- Als wapenolie wordt S-758 of S-761 *(Cleaner Lubricant Preservative)* gebruikt. S-758/S-761 is een onderhouds-middel dat reinigt, smeert en beschermt en kan worden gebruikt onder alle omstandigheden en temperaturen.
- Er is weinig wapenolie nodig om het wapen goed te laten functioneren.
- De gevarenverschijnselen en preventieve maatregelen die vermeld staan op de bijbehorende AVIB 9150-523 dienen in acht te worden genomen.

f. Schoonmaakkwast (zie figuur 5-26 pt. 11 en 12)
Te gebruiken om het wapen te ontdoen van vuil (b.v. zand).

g. Pendrijver (zie figuur 5-26 pt. 13)
Ter ondersteuning van het onderhoud. (o.a. voor het verwijderen van de borging van de slagpin).

h. Lenzenkwast (zie figuur 5-26 pt. 14)
Te gebruiken om de lenzen van het SRIM en de vergroter schoon te maken.

i. Lensdoekjes (zie figuur 5-26 pt. 15)

3. Periodiek onderhoud

a. Periodiek onderhoud aan het wapen wordt verricht, om het wapen bedrijfsgereed te houden en om roestvorming te voorkomen.

b. Indien het wapen gedurende lange tijd niet wordt gebruikt en onder normale omstandigheden in een wapenkamer ligt opgeslagen, is het voldoende om het wapen eenmaal per maand te reinigen en licht te oliën.

c. Indien het wapen slechts voor instructiedoeleinden wordt gebruikt, moet het wekelijks worden gereinigd en geolied.

d. Indien het wapen anders dan voor instructie (bijv. oefeningen te velde) wordt gebruikt, moet het dagelijks in- en uitwendig worden gereinigd en licht geolied.

e. Het SRIM moet schoon en droog worden gehouden.

f. De kunststof delen worden met een droge doek gereinigd.

4. Onderhoud voor het vuren

a. Neem de **veiligheidsmaatregelen**.

b. Open het wapen d.m.v. het wegdrukken van de sluitpen.

c. Verwijder de afsluitergroep.
- Maak alle delen die met rookgas in aanraking komen, zoals de afsluiter, patroontrekker, afsluiterdraagstuk, staartstuk, gasbuis en trekkerinrichting, met een wapenlapje droog;
- Draai 3 pompstokdelen en het oogeind aan elkaar; laat tussen elk van de delen en oogeind ± 2 slagen tussenruimte;
- Plaats een schoon en droog wapenlapje in het oogeind;
- Houd het wapen met de voorzijde van de loop naar beneden en laat de pompstok met het oogeind omhoog vanaf kamerzijde in de loop zakken.
- Trek de pompstok door de loop.
- Herhaal de 3 voorgaande handelingen.
- Controleer visueel of de binnenzijde van de loop schoon is.

d. Het inoliën
- Hiervoor is <u>één</u> druppel olie benodigd. Schud het olieflesje en leg <u>één</u> druppel olie als voorraad neer. Doop de punt van de drevel in de olie (zie figuur 5-29A) en ga hiermee langs de zuigerveren.

Figuur 5-29A

Figuur 5-29B

- Doop opnieuw de punt van de drevel in de druppel olie en olie de geleidende borst op de afsluiter in (zie figuur 5-29B).
- Olie bij het afsluiterdraagstuk alleen de geleiderails in met de pendrijver (zie figuur 5-29C en 5-29D).

Figuur 5-29C

Figuur 5-29D

e. Plaats de afsluitergroep.

f. Sluit het wapen en duw de sluitpen naar links.

g. Maak m.b.v. lenzenkwast en evt lensdoekjes de lenzen van het SRIM schoon en droog.

h. Maak, bij gebruik van de mechanische richtmiddelen, de richtmiddelen schoon en droog en hef de speling van de oogdop op door de oogdopschroef naar rechts te drukken.

i. Voer de controle werking uit (zie deel 1 Hfdst 5.1.4 pt. 9).

j. Controleer of de toebehoren compleet zijn en vul eventueel de onderhoudsmiddelen aan.

5. Onderhoud tijdens het vuren c.q. tijdens vuurpauzes

a. Tijdens het vuren moet, om storingen te voorkomen, voortdurend aandacht worden geschonken aan de werking van het wapen.
   - De patroonmagazijnen zijn gevoelig voor zand. Aandacht moet worden besteed aan het schoonhouden van de patroonmagazijnen.
   - De bewegende delen worden zo nodig voorzien van een weinig wapenolie.
   - Tijdens vuurpauzes kunnen zo nodig de kamer, het loopverlengstuk, de loop en evt. de lenzen van het SRIM gereinigd worden.

6. Onderhoud na het vuren

b. Algemeen
   - Direct na het vuren, maar nadat het wapen tot handwarm is afgekoeld, moet de loop een aantal malen (minimaal 2x) met een droog wapenlapje worden doorgehaald.
   - Alle andere delen die met rookgassen in aanraking zijn gekomen, worden met een droge doek schoon gemaakt.
   - Aansluitend moeten de loop de kamer, de afsluitergroep en de korte gasbuis met een half lapje worden geolied om vastkoeken van kruitslijm te voorkomen.
   - Laat de olie minimaal 10 min inwerken; neem daarna het wapen volledig uiteen en voer het verdere onderhoud uit.
   - Herhaal deze procedure van onderhoud minimaal 2x totdat het wapen geheel schoon is.

c. De kamer
   - Schroef de kamerborstel op het handvatdeel van de pompstok.
   - Plaats één pompstokdeel door het gat in het handvatdeel.
   - Voeg een paar druppels olie toe aan de kamerborstel en steek deze in de kamer.

Figuur 5-30 Kamerborstel

- Draai een aantal malen rechtsom om de kamer schoon te maken.
- Met de kamerborstel worden ook de grendelgroeven van het loopverlengstuk schoongemaakt door de borstel een aantal malen heen en weer te bewegen; hierna verder reinigen met een droge doek.

Figuur 5-31A Kamerborstel in kamer

a. De mondingsvlamdemper.
   - Bij het gebruik van een mondingstop met losse patronen, dient men dagelijks de monding van de loop en de mondingstop te reinigen en in te oliën, dit omdat er zich bij het gebruik van losse patronen het kruitslijm zich ophoopt bij de overgang van de monding van de loop en de mondingsvlamdemper.
   - Maak de mondingsvlamdemper m.b.v. wapenolie, schoonmaakkwast, een loopborstel en/of een wapenlapje vrij van kruitslijm.
   - Omwikkel een schoonmaakkwast met tape tot halverwege de haren, de kwast past dan in de mondingsvlamdemper (zie figuur 5-31B)

LET OP!
Gebruik nooit harde materialen voor het reinigen van de monding van de loop.
U kunt hierbij de monding van de loop beschadigen
wat invloed kan hebben op het trefferbeeld.
Indien het kruitslijm niet meer te verwijderen is,
dient men het wapen aan te bieden aan het hogere echelon.

Figuur 5-31B Reinigen mondingsvlamdemper

b. Loop
- Methode1.
  - Schroef de gehele pompstok in elkaar en laat tussen elk deel twee slagen ruimte.
  - Breng de gemonteerde pompstok vanaf de kamerzijde in.
  - Haal door het oogeinde, die zich nu aan de mondingszijde bevindt, een wapenlapje van 5 x 5 cm.
  - De kracht die men nodig heeft kan variëren door het lapje meer of minder in het midden van het oogeind te plaatsen.
  - Trek de pompstok richting kamerzijde uit.
  - Bij het herhalen van deze handeling verplaatst men de positie van het oogeinde een kwartslag waardoor de gehele sector wordt gereinigd.
  - De pompstokdelen moeten na twee of drie maal doorhalen weer twee slagen worden losgedraaid om het meedraaien met de trekken en velden mogelijk te maken.

- Methode 2.
  - Schroef de gehele pompstok, m.u.v. het oogeinde, in elkaar en laat tussen elk deel twee slagen ruimte.
  - Breng de complete pompstok vanaf kamerzijde in.
  - Draai een wapenlapje 2,5 x 5 cm zodanig om de loopborstel dat deze eenmaal omwikkeld is (zie figuur 5-32A).
  - Draai aan de mondingszijde de borstel op de pompstok. Zorg dat het voorste deel van de pompstok niet meedraait. (dit kan bijv. met het oogeind pompstok door opening van de mondingsvlamdemper of verleng de pompstok met een extra deel).
    Trek de pompstok richting kamerzijde uit.

Figuur 5-32A Loopborstel

- Voer na toepassing van één van beide methoden de volgende handelingen uit:
  - Haal de loop door met een wapenlapje van 2,5 x 2,5 cm of met een koperborstel met meerdere druppels olie.
  - Olie de overige delen die met gassen in aanraking komen licht in. De reinigende dope van de olie is direct actief zodat men na vijf tot tien minuten de loop en het wapen weer kan reinigen.

Figuur 5-33A Doorhalen van de loop

LET OP!
Om de loop goed te reinigen en de monding niet te beschadigen, moet het vuil en kruitslijm altijd vanaf mondingszijde naar kamerzijde uit de loop verwijderd worden. dus de pompstok altijd in een vloeiende beweging, zoals omschreven, door de loop trekken en **nooit** heen en weer bewegen.

c. De gasbuis.
   - Reinig de buitenzijde van het uiteinde van de gasbuis m.b.v. een op een pompstokdeel geplaatste loopborstel bevochtigd met een paar druppels olie. Zorg ervoor dat het uiteinde van de gasbuis hierbij niet verbuigt!
   - Maak hierna de buitenzijde van de gasbuis schoon en droog m.b.v. een op een pompstokdeel geplaatst oogeind met een wapenlapje.

Figuur 5-33B De buitenzijde gasbuis met loopborstel

d. Overige delen van de loopgroep.
   Maak deze schoon en droog (de handbeschermers verwijderen en eventueel met water schoonspoelen en droogmaken).

e. De afsluitergroep.
   - Reinig alle onderdelen van de afsluitergroep m.b.v. wapenolie en maak deze daarna droog.
   - De korte gasbuis en de ligplaats slagpin worden gereinigd met een pijpenrager (zie figuur 5-34A en 5-34B);
   - De binnenzijde van het afsluiterdraagstuk wordt gereinigd met de kamerborstel, geplaatst op een pompstokdeel. Als het kruitslijm hiermee goed losgemaakt is, wordt de binnenzijde verder gereinigd met een in wapenolie gedrenkt wapenlapje en geplaatst in het oogeind op een pompstokdeel.
   - Extra aandacht moet worden besteed aan de vernauwingen in het afsluiterdraagstuk (de ligplaats van de achterzijde afsluiter).

Figuur 5-34A Pijpenrager in korte gasbuis

Figuur 5-34B Pijpenrager in ligplaats slagpin

- De achterzijde van de afsluiter, achter de zuigerveren, moet met een koperborstel worden gereinigd.
- Laat één druppel olie, m.b.v. de drevel, op de zuigerveren van de afsluiter vallen.
- Maak de zuigerveren gangbaar en zorg ervoor dat de openingen niet in één lijn zijn.

LET OP!
Voor het reinigen van het zuigerveerdeel van de afsluiter mag men uitsluitend de koperborstel en een wapenlapje, voorzien van een paar druppels wapenolie, gebruiken.

Figuur 5-35 Afsluiter met zuigerveren

- Plaats de patroontrekker en druk enige malen met de duim op de achterzijde van de patroontrekker, zodat deze op en neer beweegt.
- Breng een druppel olie aan op de uitwerper en druk een aantal malen met de drevel op de uitwerper.
- Olie mbv de drevel de geleiderichels van de afsluiter in.
- Zet de afsluitergroep ineen cfm Deel I Hfdst 5.1.4 pt. 3b.

f. De kolfgroep.
   - Maak deze in- en uitwendig schoon en droog.
   - Olie het scharnierpunt van de afsluiterstoppal, de scharnier- en de sluitpen licht en verwijder eventuele overtollige wapenolie.

LET OP!
De overige delen van het wapen blijven schoon en droog m.u.v. de door eventuele slijtage blank geworden delen van de loop en mondingsvlamdemper, deze moeten licht geolied worden i.v.m. eventuele roestvorming.

g. De patroonmagazijnen.
   Maak deze schoon en droog.

h. Zet het wapen ineen en controleer de werking.

i. Reinig de patroonmagazijntassen en de onderhoudsmiddelen.

j. Controleer of de toebehoren compleet zijn en vul eventueel onderhoudsmiddelen aan.

7. Onderhoud tijdens vorstperiodes
Het onderhoud vindt plaats zoals omschreven staat cfm Deel I Hfdst 5.1.4 pt. 3 t/m 6.

8. Gebruik en onderhoud onder bijzondere omstandigheden

a. Extreme vorstperiodes en arctische omstandigheden.
   - Om vastvriezen van bewegende delen te voorkomen, moeten deze bij lage temperaturen absoluut vochtvrij zijn. De bewegende delen worden zo licht mogelijk geolied. Als de tactische situatie dat toelaat, moet elke 30 min. het wapen ontladen en twee tot drie maal gespannen worden om de bewegende delen gangbaar te houden. Om condensatie te voorkomen moeten de beschermdoppen van het SRIM niet geplaatst zijn.
   - Tijdens verplaatsingen in besneeuwde gebieden en tijdens sneeuwval moet de loopbeschermhuls zoveel mogelijk geplaatst zijn.
   - Indien mogelijk moet het wapen schoongemaakt worden in een warme omgeving.
   - In het geval dat een wapen in de koude buitenlucht is geweest en in een warme omgeving wordt gebracht, moet het eerst op kamertemperatuur komen. Daarna moeten alle delen, waarop water is gecondenseerd, grondig worden afgedroogd en moet het wapen worden geolied zoals bij onderhoud na het vuren.
   - Leg een warm wapen nooit op sneeuw of ijs. Laat, als het mogelijk is, het wapen in een (beveiligde) koude omgeving.

b. Hete, droge, stoffige en zanderige gebieden (woestijn).
   - Onder deze omstandigheden moet het wapen droog worden gehouden. Dit is het beste te bereiken door het wapen zoveel mogelijk in de zon te laten uitzweten en overtollige olie te verwijderen. Eventuele roestvorming moet met wapenolie worden verwijderd, waarna het wapen moet worden drooggewreven. Hierna wordt de afsluiter geolied zoals bij het onderhoud na het vuren cfm Deel I Hfdst 5.1.4 pt. 6.
   - Haal regelmatig het patroonmagazijn uiteen en maak deze schoon. Laat zoveel mogelijk de loopbeschermhuls geplaatst.
   - Gebruik voor het verwijderen van zand en/of stof van de lenzen van het SRIM een kwastje, teneinde beschadigen van de coating te voorkomen.

c. Hete, vochtige gebieden (jungle).
   - Onderhoud het wapen regelmatig en controleer of zich geen roestvorming voordoet; hierbij moet met name aandacht worden besteed aan de afsluitergroep, de kamer, de grendelgroeven, de binnenzijde sluitveerbuis, alle verende onderdelen en de patroonmagazijnveren.
   - Voordat de patroonmagazijnen worden gevuld, moet de te gebruiken munitie eerst worden drooggemaakt.
   - Om roest te voorkomen, moeten hand- en vingerafdrukken regelmatig van de metalen delen van het wapen worden verwijderd.

d. Zware regenval en onderdompeling in water.
   - Als het mogelijk is, moet het wapen, tijdens zware regenval, met de loop naar beneden gedragen worden. Het wapen kan, met de afsluiter in de voorste stand en de loopbeschermhuls geplaatst, zonder verdere voor-zieningen probleemloos door water worden vervoerd.
   - Wanneer het wapen ondergedompeld is geweest, moet het met de afsluiter in de achterste stand verschillende malen verticaal en krachtig heen en weer worden geschud. Het wapen is nu veilig om mee te vuren, ondanks dat er zich mogelijk nog een beetje water in bevindt.
   - Er kan tijdelijk een lagere vuursnelheid worden geconstateerd.
   - Na de hiervoor genoemde omstandigheden moet het wapen zo spoedig mogelijk met olie onderhouden worden.

LET OP!
Vuur het wapen **nooit** af, wanneer het zich geheel of gedeeltelijk onder water bevindt.

9. Onderhoud van het SRIM

Buitenzijde SRIM en draagstuk

De rubber buitenzijde van de richtmiddelen kan met water en een zachte borstel of doek worden schoongemaakt. Maak het metaal van het SRIM en het draagstuk schoon en droog. Verwijder de batterij bij langdurige opslag van het SRIM.

10. De lenzen

a. Onderhoud van lenzen moet altijd eerst met een de lenskwast worden gedaan. Hardnekkig vuil op of langs de lenzen moet met water en een schone doek voorzichtig worden verwijderd.

b. Het schoonmaken van vette lenzen moet worden uitgevoerd door met een in Isopropylalcohol (Isopropanal) gedoopt wattenstaafje te deppen op de lens. Hierna deppende bewegingen maken met een droog wattenstaafje. Een andere methode is: een propje van een lensdoekje of een schone katoenen lap met Isopropanol maken. Wrijf de lens schoon met draaiende bewegingen vanuit het midden naar buiten. Maak de lens droog. De methode met de wattenstaaf heeft de voorkeur.

LET OP!

De lenzen van het SRIM mogen alleen worden gereinigd met de lenskwast, schone (lens)doekjes, een schone katoenen lap, schoon water en/of alcohol (isopropanol)!

5.1.7 Verrichtingen aan het wapen

1. Het vullen en ledigen van het patroonmagazijn

a. Algemeen
- Het patroonmagazijn kan met of zonder de patroonmagazijn-vuller met maximaal 30[6] patronen worden gevuld.
- Draag er zorg voor dat de munitie altijd schoon, droog en vrij van olie is.

Controleer de patroonmagazijnen voor het vullen altijd op beschadigingen.

b. Vullen van het patroonmagazijn zonder patroonmagazijnvuller.
De patronen worden stuk voor stuk met de huls tussen de aanbrenglippen geplaatst en met de duim naar binnen gedrukt.

Figuur 5-38A Het met de hand vullen

[6] Ter voorkoming van storing, het patroonmagazijn met maximaal 29 patronen vullen.

c. Het vullen van het patroonmagazijn met de patroonmagazijnvuller.
   - De patroonmagazijnvuller wordt op het patroonmagazijn geplaatst.
   - De clip (met 10 patronen) wordt in de ligplaats van de patroonmagazijnvuller geplaatst.
   - Met de duim zo dicht mogelijk bij de clip, worden de patronen in één beweging in de patroonmagazijn gedrukt.
   - De lege clip wordt vervangen door een volle clip tot het patroonmagazijn geheel gevuld is.

Figuur 5-3B Het vullen m.b.v. de patroonmagazijnvuller

d. Het legen van het patroonmagazijn.
   - Het patroonmagazijn wordt zodanig gehouden, dat de punten van de patronen naar beneden wijzen.
   - M.b.v. een patroon of clip wordt telkens de tweede patroon zover ingedrukt dat de eerste uit het patroonmagazijn valt.
   - De patronen moeten worden opgevangen (b.v. in veldpet of baret).

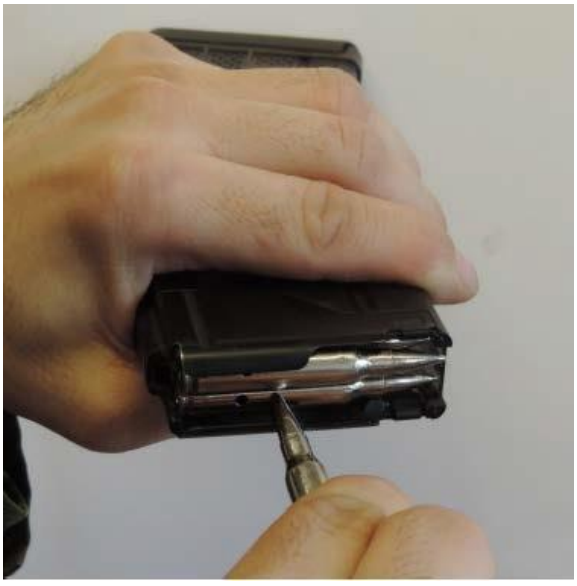

Figuur 5-39 Het legen van het patroonmagazijn

2. De patroonmagazijnen opbergen en in en uitnemen uit de patroonmagazijntassen

a. Gevulde patroonmagazijnen worden met de onderzijde naar boven opgeborgen in de patroonmagazijntassen.
b. Lege patroonmagazijnen worden met het aanbrengvlak omhoog in de patroonmagazijntassen geplaatst.
c. De (gedeeltelijk) gevulde patroonmagazijnen worden met de linkerhand uit de patroonmagazijntas getrokken en in één vloeiende beweging in het wapen geplaatst.

Figuur 5-40A
Gevulde patroonmagazijnen in de tas

Figuur 5-40B
Lege patroonmagazijnen in de tas

Figuur 5-40C Het uitnemen van een patroonmagazijn uit de tas

3. Uitgangshouding Deel I Hfdst 5.1.6. pt. 10. [7]

a. Houd het wapen in veilige richting met de linkerhand om de handgreep en de rechterhand om de pistoolgreep. Hierbij is de rechterwijsvinger gestrekt langs de trekker.
b. Neem met de linkerhand het patroonmagazijn uit de patroonmagazijntas en controleer of de patronen juist geplaatst zijn. Plaats met de linkerhand het patroonmagazijn in het wapen en controleer of deze geborgd is.

[7] Indien gebruik wordt gemaakt van het 'strong hand principe' dan blijft de dominante hand, met alle handelingen, ten allen tijde aan de pistoolgreep.

4. Instellen van het SRIM

a. Na het half laden dienen de "flip-up" beschermkappen omhoog geklapt te worden en de SRIM ingesteld te worden voor gebruik.
b. Na het ontladen dient de SRIM in de laagste stand gezet te worden en de beschermkappen te worden gesloten.
c. Indien men te veel last heeft bij het richten van het anti reflexfilter, is mogelijk om het anti reflexfilter omhoog te klappen zoals de beschermkappen.

5. Halfladen

a. Neem met de linkerhand het patroonmagazijn uit de patroonmagazijntas en controleer of de patronen juist geplaatst zijn. Plaats met de linkerhand het patroonmagazijn in het wapen en controleer of deze geborgd is.

LET OP!
Zie deel veiligheidsregels Hfst 5.1.3. pt. 3c voor wat betreft veiligheidsregels t.a.v. het 'halfladen'.

6. Het laden

a. Vanuit half-geladen toestand
- Neem de uitgangshouding aan.
- Trek met de rechter- of linkerhand de spangreep naar achteren en laat deze in achterste stand los.
- Druk met de handpalm van de rechterhand de aandrukplunjer in.
- Sluit met de rechterhand het hulzengatdeksel.
- Zet met de duim van de rechterhand de vuurregelaar op **'S'**.

Figuur 5-41A Met de rechterhand spannen

Figuur 5-41B Met de linkerhand spannen

Figuur 5-42 Aandrukken van de aandrukplunjer

b. Vanuit ongeladen toestand
   - Neem de uitgangshouding aan.
   - Neem met de linkerhand het patroonmagazijn uit de patroonmagazijntas, controleer of de patronen juist geplaatst zijn. Plaats met de linkerhand het patroonmagazijn in het wapen en controleer of deze geborgd is.
   - Trek met de rechterhand of linkerhand de spangreep naar achteren en laat deze in achterste stand los.
   - Druk met de handpalm van de rechterhand de aandrukplunjer in.
   - Sluit met de rechterhand het hulzengatdeksel.
   - Zet met de duim van de rechterhand de vuurregelaar op **'S'**.

LET OP!
Indien er onmiddellijk vuur uitgebracht moet worden,
blijft de handeling 'sluiten hulzengatdeksel' achterwege en kan de vuurregelaar,
indien nodig, op **'R of Auto'** gezet worden. worden.

7. Het ontladen bij dag en bij duisternis/verminderd zicht

a. Het ontladen bij dag
   - Neem de uitgangshouding aan.
   - Neem met de linkerhand het patroonmagazijn uit en berg deze op in de patroonmagazijntas.
   - Trek met de rechterhand of linkerhand de spangreep naar achteren tot deze stuit.
   - Controleer kamer, voorzijde afsluiter en de binnenzijde van de doos op aanwezigheid van munitie.
   - Laat de afsluitergroep onder geleide naar voren gaan.
   - Druk met de handpalm van de rechterhand de aandrukplunjer in.
   - Sluit met de rechterhand het hulzengatdeksel.
   - Controleer of de vuurregelaar op **'R'** staat.
   - Ontspan de hamerveer door de trekker over te halen.

b. Het ontladen bij duisternis/verminderd zicht
   - Neem de uitgangshouding aan.
   - Neem met de linkerhand het patroonmagazijn uit en berg deze op in de patroonmagazijntas.
   - Trek met de rechterhand of linkerhand de spangreep naar achteren tot deze stuit. Houdt met de rechterhand of linkerhand de spangreep vast in achterste stand.
   - Voel met de pink van de andere hand in de kamer op aanwezigheid van munitie.
   - Laat de afsluitergroep onder geleide naar voren gaan.
   - Druk met de handpalm van de rechterhand de aandrukplunjer in.
   - Sluit met de rechterhand het hulzengatdeksel.
   - Controleer of de vuurregelaar op **'R'** staat.
   - Ontspan de hamerveer door de trekker over te halen.

8. Bijladen

Het bijladen is het vervangen van een geheel of gedeeltelijk leeggeschoten patroonmagazijn (er bevindt zich nog een patroon in de kamer) door een gevuld patroonmagazijn. De afsluiter staat voorafgaand aan het bijladen in de voorste stand en er bevindt zich een patroon in de kamer.
- Neem de uitgangshouding aan.
- Zet met de duim van de rechterhand de vuurregelaar op **'S'**.
- Neem met de linkerhand een gevuld patroonmagazijn uit de patroonmagazijntas, controleer of de patronen juist geplaatst zijn.
- Plaats dit patroonmagazijn tegen het patroonmagazijn dat in het wapen zit.
- Neem nu het patroonmagazijn uit en plaats direct het nieuwe patroonmagazijn.
- Met de linkerhand wordt daarna het gedeeltelijk lege patroonmagazijn opgeborgen.
- Zet de vuurregelaar op **'R'** en ga door met vuren.
- Indien er geen vuur moet worden uitgebracht; sluit het hulzengatdeksel.

9. Herladen

Het herladen is het vervangen van een leeggeschoten patroonmagazijn door een (gedeeltelijk) gevuld patroonmagazijn.
- Neem de uitgangshouding aan.
- Neem met de linkerhand een gevuld patroonmagazijn uit de patroonmagazijntas, controleer of de patronen juist geplaatst zijn.
- Plaats dit patroonmagazijn tegen het patroonmagazijn dat in het wapen zit.
- Neem nu het patroonmagazijn uit en plaats direct het nieuwe patroonmagazijn.
- Met de linkerhand wordt het lege patroonmagazijn opgeborgen.
- Druk met de duim van de linkerhand op de bovenzijde van de afsluiterstoppal.
- Druk de aandrukplunjer in met de palm van de rechterhand.

10. Wapeninspectie

a. Algemeen
   - De wapeninspectie moet plaatsvinden ter verzekering van de veiligheid en moet daarom door de (baan)commandant persoonlijk worden uitgevoerd.
   - Voor aanvang van de wapeninspectie moeten de wapens in ontladen toestand zijn.

b. De wapeninspectie vindt als volgt plaats:
   - Op de aanwijzing 'Gereed maken voor wapeninspectie' maken de schutters zich gereed, controleren zakken, tassen, patroonmagazijnen etc. op munitie of delen daarvan.
   - Evt munitierestanten inleveren bij het munitiecorvee of de baancommandant.
   - Daarna stellen de schutters zich op, op linie met het geweer in de rechterhand. De loop wijst omhoog onder een hoek van 45° en de rechter wijsvinger is gestrekt langs de trekkerbeugel.
   - Op de aanwijzing 'Wapeninspectie' worden de afsluiters in de achterste stand vast gezet m.b.v. de afsluiterstoppal.
   - Wanneer het wapen is geïnspecteerd (vanaf de achterzijde), laat de schutter de afsluiter onder geleide naar voren gaan. Vervolgens drukt hij met de handpalm van de rechterhand de aandrukplunjer in, sluit het hulzengatdeksel en haalt de trekker over.
   - Schutter neemt de patroonmagazijnen uit de patroonmagazijnentassen en biedt deze ter inspectie aan.
   - Vervolgens worden de patroonmagazijnen, –tassen en overige tassen/pouches gecontroleerd op aanwezigheid van munitie of delen hiervan en verklaard de schutter persoonlijk aan de baancommandant: 'Ik ben niet in het bezit van munitie of delen van munitie.'
   - Aansluitend worden de patroonmagazijnen opgeborgen en de patroonmagazijntassen gesloten.
   - Wanneer eenieder geinspecteerd is kan de baancommandant het einde van de wapeninspectie aankondigen d.m.v. de aanwijzing 'Einde wapeninspectie'.

Figuur 5-44A
Opstellen voor wapeninspectie

Figuur 5-44B
De wapeninspectie
(het tonen van de patroonmagazijnen)

11. Commando's en aanwijzingen

a. Tijdens het gevecht zal het dikwijls moeilijk zijn het vuur van de geweerschutter d.m.v. bevelen te leiden. De schutters moeten dan ook zodanig geoefend zijn, dat zij zelfstandig kunnen vuren.
b. De vuuropening wordt b.v. als volgt gecommandeerd:

   - **'SCHUTTERS; - VUUR/SNELVUUR'**.

   - **'SCHUTTERS; - OP MIJN BEVEL/TEKEN'**;
     t.z.t. gevolgd door het bevel of het betreffende teken.

   - **'SCHUTTERS; - OP …… SEIN'**;
     t.z.t. gevolgd door het betreffende sein.

   - **'SCHUTTERS; - OP ZICHTBARE DOELEN VUREN'**.

c. Het kan om veiligheidsredenen noodzakelijk zijn, zowel op schietbanen als onder gevechtsomstandigheden, dat het vuren onmiddellijk moet worden gestaakt of worden onderbroken. Het commando hiervoor is; **'STOP-STOP-STOP'**.
De schutter handelt dan als volgt:
- Hij laat de trekker onmiddellijk los, strekt de vinger langs het patroonmagazijnhuis en neemt de kolf uit de schouder.
- Hij geeft het commando door.
- Hij blijft waarnemen in het voorterrein en verricht verder geen enkele handeling meer aan het wapen.

LET OP!
Het commando 'STOP-STOP-STOP' kan door iedereen worden gegeven en moet worden doorgegeven.
Alleen door de baancommandant kan dit worden opgeheven.

d. Onder gevechts- of oefenomstandigheden kan het noodzakelijk zijn het vuur te beëindigen. De commandant/instructeur kan dan gebruikmaken van het commando 'Einde vuur'.
- Op dit commando strekt de schutter de vinger langs het patroonmagazijnhuis, zet de vuurregelaar op **'S'**.
- Neemt het wapen uit de schoude.
- Sluit het hulzengatdeksel en vult evt. de patroonmagazijn(en) bij.

12. De wapencheck

a. Algemeen.
Tijdens een actie of op bevel van de commandant kan de inzetbaarheid van het wapen worden gecontroleerd d.m.v. de aanwijzing **'Wapencheck'** [8].

b. Uitvoering.
- Controleer het aantal aanwezige patronen in het patroonmagazijn en verwissel het patroonmagazijn indien noodzakelijk voor een vol(ler) patroonmagazijn.
- Kantel het wapen, haal de afsluiter gedeeltelijk naar achteren en controleer of een patroon is aangevoerd in de kamer, drukt de aandrukplunjer in en sluit het hulzengatdeksel.

13. Het wegdraaien van de trekkerbeugel

Indien men tijdens extreem koude omstandigheden (met wanten of handschoenen) vuur moet uitbrengen, is het mogelijk om de trekkerbeugel weg te klappen.
- Het wegklappen van de trekkerbeugel geschiedt door de trekkerbeugelplunjer met de pendrijver in te drukken en daarna de trekkerbeugel naar beneden weg te klappen.
- Wanneer de trekkerbeugel wordt terug geklapt in zijn ligplaats, moet de trekkerbeugelplunjer worden ingedrukt om beschadigingen te voorkomen.

LET OP!
Na het wegklappen van de trekkerbeugel dient extra voorzichtigheid in acht worden genomen om ongecontroleerde schoten te voorkomen.

Figuur-5-46A Trekkerbeugel met trekkerbeugelplunjer

[8] KMarns kent ook 'brass check'; enkel controle op aanwezigheid patroon in kamer.

Figuur 5-46B Trekkerbeugel weggeklapt

14. Werking

a. Het spannen

- Het wapen wordt voor het afvuren eerst gespannen door de spangreep helemaal naar achteren te trekken, waardoor het afsluiterdraagstuk met de afsluiter naar achteren beweegt.
- In deze achterwaartse beweging spant het afsluiterdraagstuk de hamer. Indien er een leeg patroonmagazijn is geplaatst, zal de aanbrenger de afsluiterstoppal omhoog duwen en het afsluiterdraagstuk in achterste stand houden.

LET OP!
Indien er geen (gevuld) patroonmagazijn is geplaatst, dan moet, om de afsluitergroep in de achterste stand te houden, de afsluiterstoppal met de hand bediend worden (op de onderzijde van de afsluiterstoppal drukken).

b. Het aanvoeren van de patroon

- Wanneer de spangreep naar achteren wordt getrokken en een gevulde patroonmagazijn in het wapen is geplaatst, gaat (na het loslaten van de spangreep) door de druk van de sluitveer de afsluiter naar voren; (zie figuur 5-47 pt. 1).
- Terwijl de afsluitergroep naar voren beweegt, duwen de grendelnokken van de afsluiter een patroon uit het magazijn in de kamer; (zie figuur 5-47 pt. 2)
- Wanneer de grendelnokken het loopverlengstuk in gaan en de patroon opgesloten wordt in de kamer, wordt de uitwerper tegen de linkerzijde van de huls gedrukt en grijpt de patroontrekker in de groef van de huls aan de rechterzijde (zie figuur 5-47 pt. 3).

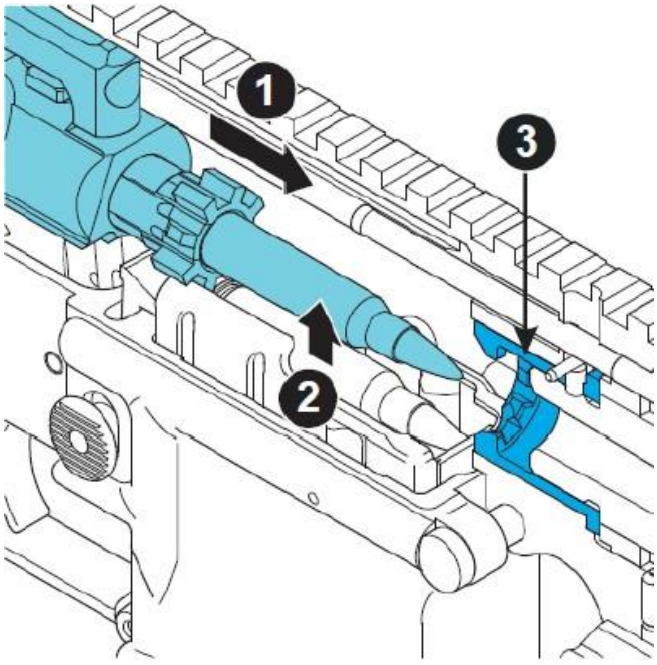

Figuur 5-47 Patroonaanvoer

c. Het vergrendelen
   - Wanneer de voorwaartse beweging van de afsluiter met de patroon stopt, blijft het afsluiterdraagstuk naar voren gaan tot hij wordt gestopt door het achtervlak van het loopverlengstuk; (zie figuur 5-48 pt. 1)
   - Terwijl dit gebeurt, draait de afsluiter; (zie figuur 5-48 pt. 2)
   - Gedwongen door de stuurpen in de groef van het draagstuk en grijpen de grendelnokken van de afsluiter en het loopverlengstuk in elkaar. Het wapen is nu vergrendeld (zie figuur 5-48 pt. 3).

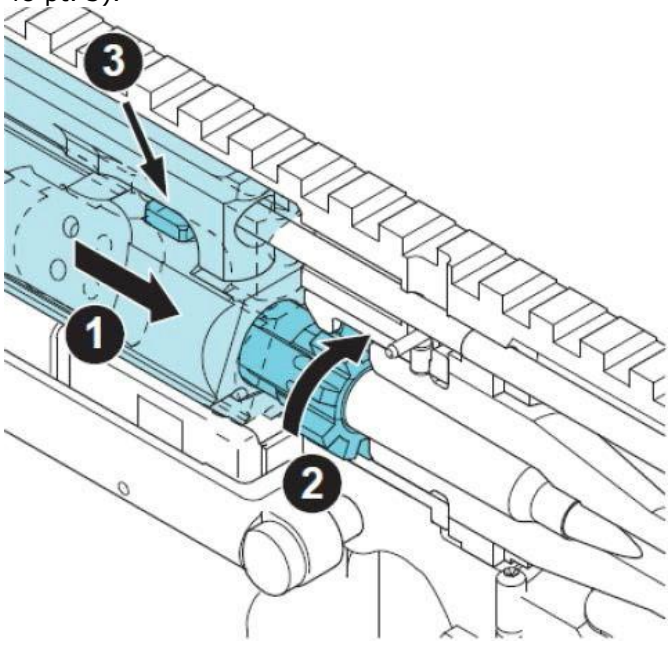

Figuur 5-48 Vergrendeling

d. Het afvuren
   Wanneer de vuurregelaar (geplaatst aan de beide zijden van het trekkerhuis boven de greep) op **'R'** of **'A'** wordt gezet, kan het wapen afgevuurd worden.
   - Als de trekker wordt overgehaald, laat de tuimelaar de hamer los; (zie figuur 5-49 pt. 1)
   - De druk van de hamerveer draait de hamer naar voren tegen de achterzijde van de slagpin; (zie figuur 5-49 pt. 2)
   - Die hierdoor naar voren wordt gedreven tegen het slaghoedje van de patroon; (zie figuur 5-49 pt. 3)
   - Hierdoor ontbrandt de lading in de patroon (zie figuur 5-49 pt. 4).

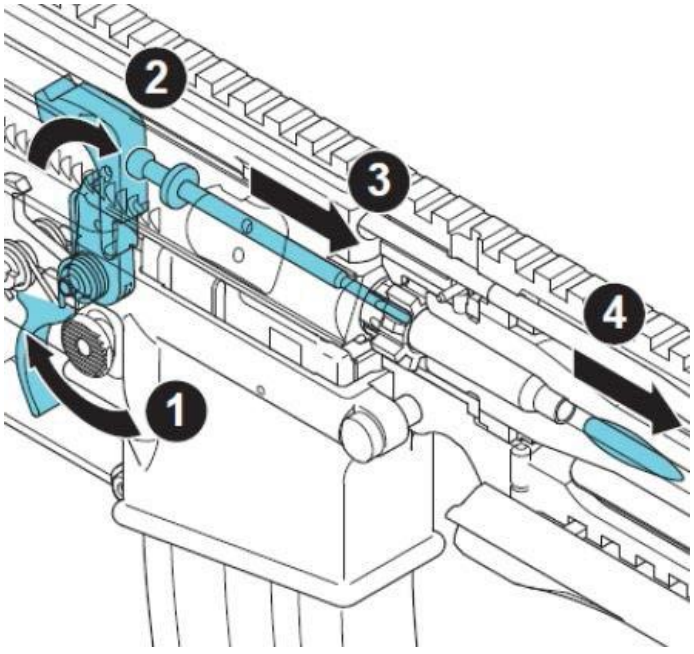

Figuur 5-49 Afvuren van de patroon

e. Het ontgrendelen
   - Als de gasdruk, veroorzaakt door het ontbrandende kruit, het projectiel door de loop langs de gasaftapopening drijft, wordt een kleine hoeveelheid hiervan afgetapt. Deze afgetapte hoeveelheid komt via de gasbuis en de korte gasbuis in een cilindervormig kamertje in het afsluiterdraagstuk. Hierdoor wordt het afsluiterdraagstuk naar achteren gedreven; (zie figuur 5-50A pt. 1)
   - Tijdens het begin van de achterwaartse beweging blijft de afsluiter vergrendeld.
   - Hierdoor kan de gasdruk in de loop afnemen tot een veilige hoogte voordat het ontgrendelen begint.
   - Als het afsluiterdraagstuk verder naar achteren beweegt, dwingt de groef in het draagstuk de stuurpen en dus de afsluiter te draaien. Deze draaiing maakt de grendelnokken van de afsluiter los van de grendelnokken van het loopverlengstuk, zodat de afsluiter ontgrendeld is; (zie figuur 5-50A pt. 2)
   - De afsluitergroep vervolgt daarna de achterwaartse beweging.

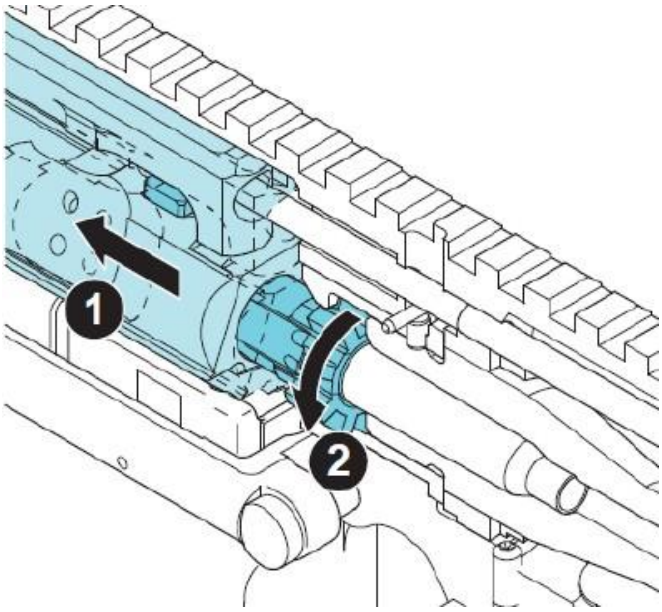

Figuur 5-50A Ontgrendelen

f. Het uittrekken van de patroonhuls
   Tijdens de achterwaartse beweging van de afsluiter met de hieraan gemonteerde patroontrekker wordt de patroonhuls, doordat de patroontrekker zich in de hulsgroef heeft vastgegrepen, uit de kamer getrokken.

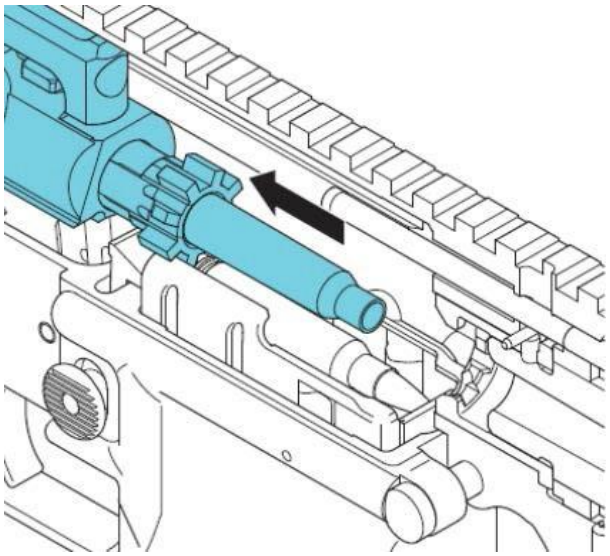

Figuur 5-50B Uittrekken van de huls

g. Het uitwerpen van de patroonhuls
h. Zodra de patroontrekker de huls uit de kamer en uit het loopverlengstuk heeft getrokken, wordt d.m.v. de veerdruk van de uitwerper de huls uit het aan de rechterzijde van de doos gelegen hulzengat gedrukt.

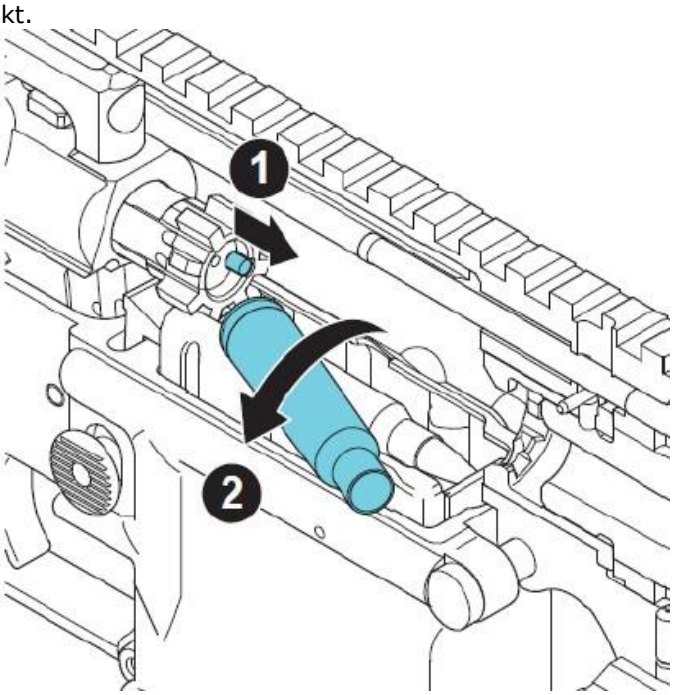

Figuur 5-51 Uitwerpen van de huls

15. Storingen

a. Algemeen
- Indien zich een storing voordoet, moet de eerste reactie van de schutter er op gericht zijn het wapen weer zo snel mgelijk inzetbaar te maken.
- Het aantal storingen wordt tot een minimum beperkt, wanneer de schutter onder alle omstandigheden het wapen op de juiste wijze behandelt.

b. Oorzaken van storingen
- Vervuiling.
- Onvoldoende smering
- Beschadigingen/defecten (aan wapen, patroonmagazijn en/of munitie).
- Oververhitting.
- Foutieve schiethouding.

c. Voorkomen van storingen
- Storingen aan het wapen kunnen tot een minimum beperkt worden door;
  - Het wapen en de munitie op de voorgeschreven wijze te onderhouden en te behandelen.
  - Een juiste schiethouding.
  - Regelmatig uitvoeren van inspecties.
- Bij snelvuur gedurende langere tijd zullen de kamer en de loop zéér heet worden. Wanneer er onafgebroken meer dan 120-150 patronen automatisch zijn afgevuurd kan zich een zelfontbranding voordoen. Deze zelfontbranding vindt plaats 10 seconden of later, nadat de laatste patroon in de kamer is gebracht. Om te zorgen dat de loop en de kamer snel afkoelen en dan de kans op een zelfontbrandende patroon zo klein mogelijk is, moet in een voorkomend geval tijdens een vuur-/gevechtspauze de afsluiter d.m.v. de afsluiterstoppal in de achterste stand worden vastgezet tot het wapen voldoende is afgekoeld. Wanneer een patroon niet **binnen** 5 seconden uit de hete kamer verwijderd kan worden, moet men eerst het patroonmagazijn verwijderen en daarna 2 minuten (met het wapen in veilige richting wijzend) wachten alvorens het wapen te ontladen.

d. Storingsreactie
Onder een storingsreactie wordt verstaan het door de schutter uitvoeren van de handelingen, die nodig zijn om een storing z.s.m. op te heffen. De handelingen betreffende de storingsreactie moeten snel worden uitgevoerd.

Figuur 5-52 Storing

e. Uitvoering
   - Het wapen weigert te vuren. Kantel het wapen naar links en controleer de stand van de afsluiter.

     <u>Mogelijkheid A</u>

     De afsluiter staat in de achterste stand; er bevindt zich geen patroon in de kamer en het patroonmagazijn is leeg. Dit is o.a. merkbaar omdat er geen klik gehoord of gevoeld wordt bij het naar voren laten gaan van de trekker.

     <u>HERLADEN</u>

     Het herladen is het vervangen van een leeggeschoten patroonmagazijn door een (evt. gedeeltelijk) gevuld patroonmagazijn.
     - Neem de uitgangshouding aan.
     - Neem met de linkerhand een gevuld patroonmagazijn uit de patroonmagazijntas, controleer of de patronen juist geplaatst zijn.
     - Plaats dit patroonmagazijn tegen het patroonmagazijn dat in het wapen zit.
     - Neem nu het patroonmagazijn uit en plaats direct het nieuwe patroonmagazijn.
     - Met de linkerhand wordt daarna het lege patroonmagazijn opgeborgen.
     - Druk met de duim van de linkerhand op de bovenzijde van de afsluiterstoppal.
     - Druk de aandrukplunjer in met de handpalm van de rechterhand.

     <u>Mogelijkheid B</u>

     De afsluitergroep staat volledig of nagenoeg volledig in de voorste stand en wordt **niet** geblokkeerd door patronen of hulzen.

Figuur 5-53 Afsluiter niet volledig in de voorste stand

- Geef met de rechterhand een klap tegen de onderzijde van de patroonmagazijn.
- Druk met de rechterhand de aandrukplunjer in en dwing de afsluiter in de voorste stand. Hierdoor kan de patroontrekker zich achter de hulsrand van een eventueel aanwezige patroon(huls) vastgrijpen en deze bij de volgende handeling uitwerpen.
- Trek met de rechterhand de spangreep naar achteren en laat deze in achterste stand los; controleer of er een patroon dan wel een huls wordt uitgeworpen.
- Druk met de rechterhand de aandrukplunjer in.
- Ga door met vuren.

LET OP!
Als er geen patroon of een huls wordt uitgeworpen, duidt dit op een aanvoerstoring en kan deze storing met bovenstaande handeling verholpen zijn.

- Het wapen vuurt nog niet.
- Vervang de patroonmagazijn door een andere patroonmagazijn.
- Trek met de rechterhand de spangreep naar achteren en laat deze in achterste stand los.
- Controleer of er een patroon dan wel een huls wordt uitgeworpen.
- Druk met de handpalm van de rechterhand de aandrukplunjer in.
- Ga door met vuren.

- Het wapen vuurt nog niet.
- Ontlaad het wapen.
- Inspecteer het wapen op vervuiling en defecten (bijv. een gebroken slagpin).
- Het wapen eventueel ter reparatie aanbieden.

LET OP!
Als er een patroon of een huls wordt uitgeworpen en het wapen weigert te vuren, kan dit duiden op sterke vervuiling, defecten (bijv. een gebroken slagpin) of ondeugdelijke munitie (bijv. slaghoedje reageert niet).
Indien meerdere malen de aandrukplunjer moet worden ingedrukt duidt dit meestal op vervuiling.

Figuur 5-54A Storing

Mogelijkheid C
De afsluitergroep staat niet volledig in de voorste stand en wordt geblokkeerd door patronen of hulzen (zie figuur 5-54A en 5-54B).

Figuur 5-54B Afsluiter geblokkeerd

- De afsluiter wordt geblokkeerd door één of meerdere patronen dan wel hulzen.
- Zet indien mogelijk de vuurregelaar op '**S**'.
- Zet de afsluiter in de achterste stand vast m.b.v. de afsluiterstoppal.
- Kantel het wapen naar rechts en de blokkade al 'schuddend' proberen op te heffen vervolgens het wapen naar links kantelen en controleren of obstructie verdwenen is.
- Doorladen en verder gaan met vuren. Indien na de vorige handeling de obstructie nog steeds aanwezig is;
- Patroonmagazijn verwijderen en obstructie verwijderen.
- Patroonmagazijn plaatsen, afsluiterstoppal indrukken en doorgaan met vuren.

LET OP!
Voor een probleemloze werking van het wapen is het belangrijk, dat de patroontrekker, de kamer en de vergrendeling goed worden schoongemaakt. Als men hier nalatig in is kan dit er toe leiden dat de huls niet, of niet goed wordt uitgeworpen.

5.1.8 Het SRIM, de vergroter en de mechanische richtmiddelen

1. Het SRIM, Aimpoint CompM4

a. Kenmerkende eigenschappen
- Het SRIM, Aimpoint CompM4 is een optisch hulpmiddel waarmee nauwkeurig, met "de twee ogen open'' richttechniek, kan worden gericht wat resulteert in een grotere situational awareness.
- De kijker is voorzien van een verlichte rode punt, die in sterkte te regelen is.
- Dankzij het parallax vrije ontwerp, lijkt het als of de rode punt het oog volgt van de gebruiker, waardoor men geen richtfout meer kan maken.
- De kijker is gemonteerd op een draagstuk voor plaatsing op een Picatinny rail (MIL STD 1913) NATO rail.
- De kijker wordt door 1x AA batterij (Penlite) gevoed.
- De kijker bestaat uit 2 hoofddelen, n.l.:
    - De richtkijker
    - Het draagstuk
- Het SRIM wordt ingeschoten op de gevechtsvizierstand.
- De gevechtsvizierstand is 300 meter voor de C7. Voor de karabijn C8 is dit 250 meter.

Het doel van de kijker is de schutter overdag en bij schemering in staat te stellen om van 0 tot 300 meter:

- Doelen te kunnen opsporen en identificeren, zonder verlies van gezichtveld, door "de twee ogen open'' methode.
- De maximale gebruiksmogelijkheden van wapen en munitie te kunnen benutten.

b. Benamingen

Figuur 5-56A Achterzijde SRIM

1. Aan/uit schakelaar
2. Hoogtecorrectie
3. Breedtecorrectie
4. Bevestigingshefboom
5. Beschermkap

Figuur 5-56B Voorzijde SRIM

6. Batterijhouder dop
7. Anti reflectiefilter
8. Draagstuk
9. Instelschroef bevestigingshefboom

c. Technische gegevens srim

Gewicht:	370 gram
Vergroting:	Geen
Hoogte en breedte correctie:	1,6 cm per klik (op 100 m)
Batterij:	1x AA batterij
Batterij levensduur:	3 tot 8 jaar
Max temperatuur:	-45 tot +70 graden Celsius
Waterdichtheid:	tot 45 meter onder water
Rode punt grootte:	6 cm op 100 meter

d. Optische en mechanische opbouw
- Algemeen
  - De kijker is opgebouwd uit 2 hoofdgroepen:
    ~ Het kijkerhuis
    ~ Het draagstuk

- Het kijkerhuis
  - Optisch systeem met rode punt
  - Metalen kijkerhuis.

- Het draagstuk
  - Op het draagstuk bevinden zich de navolgende delen;
    ~ Bevestigingshefboom
    ~ Instelschroef bevestigingshefboom.

- Het kijkerhuis is op het draagstuk gemonteerd d.m.v. twee inbusbouten. De bevestiging van het SRIM op het wapen geschiedt door;
  - De bevestigingshefboom (zie figuur B-5-56A pt. 4) omhoog te tillen en volledig te openen, het draagstuk van het SRIM tegen de rechterzijde van de rail te plaatsen en over de rail heen te kantelen.
  - Druk de speling tussen het SRIM en de rail naar voren uit.
  - Vervolgens de bevestigingshefboom sluiten. Indien de bevestigingshefboom te makkelijk is te sluiten/openen draai dan de instelschroef bevestiginghefboom (zie figuur B-5-56B pt. 9) vast/los en controleer of de bevestigingshefboom nu goed sluit/opent.
  - Wanneer men de kijker kan heen en weer bewegen terwijl deze is geplaatst, moet de instelschroef vaster gedraaid worden totdat de speling verdwenen is. De bevestigingshefboom moet nog wel omhoog te tillen zijn.

e. De juiste plaats van het SRIM op het wapen
11 uitsparingen gerekend vanaf kolfzijde moeten zichtbaar zijn (zie figuur B-5-11) als het SRIM op het wapen geplaatst wordt.

f. In gebruik name van de kijker
- Plaats een AA batterij in de batterijhouder (zie tekening op behuizing). Draai de schakelaar met de klok mee om deze aan te zetten. Draai de schakelaar tegen de klok in om deze uit te zetten.
- De klikken 1 t/m 7 zijn de infrarood stip verlichtingen.
- De klikken 8 t/m 15 zijn de normale stip verlichtingen.
- Voor beide geldt; hoe hoger de stand, hoe feller de stip oplicht.

g. Verstellen van het richtmerk
- Het SRIM is voorzien van 2 verstelmogelijkheden:
  - Stelschroef zijdelingse (breedte) correctie
  - Stelschroef elevatie (hoogte) correctie.
- Zijdelingse correcties van de rode punt kunnen worden gemaakt door eerst het afdekkapje los te schroeven en daarna de correctieschroef aan de rechterzijde van het SRIM te verdraaien.

Om het trefferbeeld naar **rechts** te verplaatsen
moet de stelschroef **tegen de klok in** worden gerdraaid.

Om het trefferbeeld naar **links** te verplaatsen
moet de stelschroef **met de klok mee** worden gedraaid.
(zie pijl op de stelschroef)

Figuur 5-58A Verplaatsing van de trefferbeelden in de breedte

- Hoogte correcties van de rode punt kunnen worden gemaakt door eerst het afdekkapje los te schroeven en daarna de correctieschroef aan de bovenzijde van het SRIM te verdraaien.

Om het trefferbeeld **omhoog** te verplaatsen moet de stelschroef **tegen de klok in** worden gedraaid. Om het trefferbeeld **omlaag** te verplaatsen moet de stelschroef **met de klok mee** worden gedraaid. (zie pijl op de stelschroef)

Figuur 5-58B Verplaatsing van de trefferbeelden in de hoogte

h. Corrigeren
   - De basisafstelling is I(India) 9 met geplaatste collimator.
   - Onderstaande tabel geldt zowel voor de breedte als de hoogte.

Afstand (in meters)	Verplaatsing van het trefferbeeld
25	1 klik = 0,4 cm
100	1 klik = 1,6 cm
200	1 klik = 3,2 cm
300	1 klik = 4,8 cm

Figuur 5-59 Tabel corrigeren

LET OP! Wanneer bij het corrigeren een weerstand gevoeld wordt, dient u te stoppen met verder draaien, de uiterste begrenzing is dan bereikt.

i. Onderhoud
   - Plaats de lensdoppen indien de kijker niet gebruikt wordt.
   - Als de kijker voor langere tijd wordt opgeslagen moet de batterij verwijderd worden.
   - Lenzen reinigen
     • Grof vuil verwijderen met water of door te blazen.
     • Stof verwijderen met lensdoekje.

j. Storingen
   - Rode punt is niet te zien:
     • Batterij is verkeerd geplaatst
     • Controleer/reinig batterij contacten
     • Vervang batterij

   Wanneer geen van de bovengenoemde acties werkt, aanbieden bij de wapenhersteller.
   - Wapen is niet te corrigeren:
     • Kijk of de kijker recht op het wapen geplaatst is;
     • Kijk of het draagstuk vast zit en geen beschadigingen vertoont.

   Wanneer geen van de bovengenoemde acties werkt, aanbieden bij de wapenhersteller.

2. De vergroter

a. Kenmerkende eigenschappen
   - De vergroter is een 3x vergrotende module en kan in combinatie met het SRIM gebruikt worden wanneer in een situatie gedetailleerder richten nodig is.
   - De vergroter kan ook los als waarneemkijker gebruikt worden.

b. Benamingen

Figuur 5-60A Vergroter met draagstuk

1. Vergroter
2. Draagstuk
3. Moer
4. Blokkeerhefboom
5. Pin
6. Gat

Figuur 5-60B Aanzicht (rechts) vergroter

7. Hoogte correctie imbus 8. Breedte correctie imbus

c. Technische gegevens vergroter

Gewicht:	200 gram
Vergroting:	3x
Gezichtveld:	7º
Volledig gezichtveld:	oogafstand 60 en 65 mm
Max temperatuur:	-45 tot +70 graden Celsius
Waterdichtheid:	tot 20 meter onder water

d. Plaatsen van de vergroter op het wapen[9]
   - Draai de moer (zie figuur B-5-60A pt. 3) los.
   - Plaats het draagstuk van de vergroter tegen de linkerzijde van de rail en kantel de vergroter over de rail heen.
   - Druk de speling tussen de vergroter en de rail naar voren uit. Vervolgens de moer aandraaien.

e. Verwijderen/plaatsen van de vergroter zonder het draagstuk te verwijderen
   - Druk blokkeerhefboom naar beneden en draai de vergroter 90º tegen de klok in.
   - De vergroter kan nu omhoog afgenomen worden. Voor het plaatsen van de vergroter wordt de omgekeerde volgorde aangehouden.

   NB. Het is aan te bevelen om de vergroter te verwijderen wanneer er geschoten wordt op doelen dichterbij dan 100 meter dit in verband met tunnel visie.

f. De juiste plaats van de vergroter op het wapen[10]
   Plaats de vergroter zodanig dat de afstand tussen oog en de vergroter tussen de 60 en 65 mm ligt (optimaal gezichtsveld).

g. Het centreren van de rode punt in de vergroter
   De vergroter hoeft niet gecorrigeerd[11] te worden maar het centreren van de rode punt in de vergroter zal een natuurlijker richtbeeld geven.

Om de rode punt naar **rechts** te verplaatsen moet de breedte correctie imbus (zie figuur 5-60B pt. 8) **tegen** de klok in gedraaid worden.

Om de rode punt **omhoog** te verplaatsen moet de hoogte correctie imbus (zie figuur 5-60B pt. 7) met de klok **mee** worden gedraaid.

[9] Doordat de blokkeerhefboom aan lichaamszijde zit bestaat de kans dat deze onbedoeld ingedrukt wordt met als gevolg dat de vergroter los raakt van het draagstuk. Om dit te voorkomen kan het draagstuk 180 graden gedraaid geplaatst worden op de rail. Op ILM niveau kan de vergroter aangepast worden zodat deze weer op het draagstuk past (zie MI Log-102)
[10] 4 uitsparingen op de rail tussen de aimpoint en de vergroter. Dit om een optimaal richtbeeld te verkrijgen en de klepjes nog goed te kunnen bedienen.
[11] Een correctie aan de vergroter heeft geen invloed op het trefferbeeld.

3. Mechanische richtmiddelen

a. De mechanische richtmiddelen bestaan uit een afneembare oogdop en een vaste korrel.
   - Voor het geweer C7 moet deze zijn ingesteld op de gevechtsvizierstand van 300 meter (op 300 meter, richtpunt = trefpunt).
   - Voor de karabijn C8 moet deze zijn ingesteld op de gevechtsvizierstand van 250 meter (op 250 meter, richtpunt = trefpunt).

b. Voor de C7 en C8 geldt.
   - De korrel wordt ingesteld voor de hoogte.
   - De oogdop wordt ingesteld voor de zijdelingse richting.

c. Het verstellen van de mechanische richtmiddelen
   - Alle verstellingen kunnen geschieden m.b.v. een corrigeersleutel (tijdens operationele omstandigheden m.b.v. een puntig voorwerp).
   - Controleer voor het verstellen of de borgplunjers van de oogdop en de korrel gangbaar zijn. Indien dit niet het geval is, moet er een druppel olie op de plunjer(s) worden aangebracht en m.b.v. de drevel een aantal malen heen en weer worden bewogen om deze gangbaar te maken.

Figuur 5-62 De korrel

d. De korrel
   - De korrel kan omhoog of omlaag worden geschroefd.
   - In de korrelhouder is een verende borging gemonteerd, die in één van de vier uitsparingen van het korrelvlak wordt gedrukt.
   - Indien het trefpunt niet overeenkomt met het richtpunt, dan kunnen de richtmiddelen worden gecorrigeerd.

e. Hoogtecorrectie
   - Trefferbeeld moet omhoog;
     - Draai de korrel in de richting van de pijl 'UP' mee (met de klok mee).

   - Trefferbeeld moet omlaag;
     - Draai de korrel tegen de richting van de pijl in (tegen de klok in).
     - Het korrelvlak mag bij verstellingen niet boven de korrelhouder uitsteken.
     - De maximale verplaatsing van uiterst laag naar uiterst hoog is 95,2 cm op 100 meter.

Het verstellen van één uitsparing (1/4 slag) van het korrelvlak geeft op 100 meter:

Voor de **C7** een verplaatsing van het trefferbeeld van **3,5 cm in de hoogte**.

Voor de **C8** een verplaatsing van het trefferbeeld van **4,7 cm in de hoogte**.

Figuur 5-63A Verstellen van de korrel

f. Het in gebruik nemen van de mechanische richtmiddelen met afneembare oogdop.

Figuur 5-63B De afneembare oogdop

- Om de mechanische richtmiddelen in gebruik te nemen moet eerst het SRIM verwijderd worden.
- Het plaatsen van de oogdop geschiedt als volgt:
  - Draai de vleugelmoer van de oogdop geheel los.
  - Plaats de oogdop, met de vleugelmoer aan de linkerzijde, in de achterste uitsparing van de rail.
  - Druk de speling tussen de afneembare oogdop en de rail naar voren uit en draai de vleugelmoer met de hand vast.
- Het verwijderen van de oogdop geschiedt in omgekeerde volgorde.

Figuur 5-64A Plaatsing van de afneembare oogdop

g. Het verstellen van het mechanische richtmiddel met afneembare oogdop
   - Voor de korrel zie punt 3a.
   - De oogdop.
     - De oogdop kan naar links en rechts versteld worden.
     - In de oogdophouder is een verende borging geplaatst die in één van de vijf uitsparingen van de breedte-instelring wordt gedrukt.

Het verstellen van één uitsparing (1/5 slag) van de breedte-instelring geeft op 100 meter:

Voor de **C7** een verplaatsing van het trefferbeeld van **2,8 cm.**

Voor de **C8** een verplaatsing van het trefferbeeld van **3,8 cm.**

Figuur 5-64B De afneembare oogdop corrigeren

Breedtecorrectie

Om het trefferbeeld naar **rechts** te verplaatsen moet
de corrigeersleutel met de **klok mee** (rechtsom) worden gedraaid.

Om het trefferbeeld naar **links** te verplaatsen moet
de corrigeersleutel **tegen de klok in** (linksom) worden gedraaid.

De maximale verplaatsing van uiterst links naar uiterst rechts is 52,4 cm op 100

LET OP
Na verstellingen aan de oogdop moet de speling
van de oogdopschroef naar rechts uitgedrukt worden.

Figuur 5-65 Opheffen van de speling (naar rechts uitdrukken)

5.1.9 Schietleer

1. Algemeen

a. Vaardigheden

- Het met het gewenste effect kunnen bevuren van gevechtsdoelen door een gevechtsschutter is afhankelijk van het juist toepassen van de elementaire-en noodzakelijke vaardigheden.
- In dit voorschrift worden de elementaire vaardigheden en een aantal van de van toepassing zijnde noodzakelijke vaardigheden behandeld.

b. Elementaire vaardigheden

- De vier elementaire vaardigheden[12] zijn:
  - De schiethouding.
  - Het richten.
  - De ademhaling.
  - Het afdrukken.
- De schiethouding
  De houding en het vasthouden van het wapen moeten voldoende stevig zijn om het wapen te ondersteunen. Het wapen moet op natuurlijke wijze naar het doel wijzen zonder dat de schutter hiervoor een onnodige fysieke inspanning moet leveren.
- Het richten
  De voorwaarde voor een gericht schot is het op correcte wijze toepassen van de richtregel. Na het afvuren van het schot moet de schutter 'narichten'.
- De ademhaling
  Aangezien het wapen en het lichaam bij de juiste houding één geheel vormen, zullen alle bewegingen van het lichaam op het wapen worden overgebracht. Tijdens het richten en afdrukken zal de schutter daarom zijn ademhaling moeten onderbreken.
- Het afdrukken.
  Bij het overhalen van de trekker moet de schutter met een gelijkmatig toenemende kracht de trekkerweerstand overbruggen zonder hierbij de juiste stand van het wapen te verstoren.

c. Noodzakelijke vaardigheden

- Noodzakelijke vaardigheden zijn die vaardigheden, die nodig zijn om in het gevecht een gericht schot te kunnen afgeven.
- De noodzakelijke vaardigheden[13] zijn:
  - Het wapen in gebruik kunnen brengen en houden.
  - De verrichtingen aan het wapen kunnen uitvoeren.
  - Storingen kunnen opheffen.
  - Het noodzakelijke onderhoud voor het bedrijfszeker houden van het wapen kunnen uitvoeren.
- Het kunnen schieten met een gevechtsvizierstand.
  Met één vaste vizierinstelling moet op gevechtsdoelen, die zich vaak op onbekende afstanden voordoen, onder alle (weers)omstandigheden gericht vuur uitgebracht kunnen worden.
- Afstanden tot het doel kunnen schatten.
- Het kunnen vuren op alle gevechtsdoelen.
  De schutter moet bijvoorbeeld kunnen vuren op:
  - Niet bewegende doelen, die slecht zichtbaar zijn;
  - Doelen, die zich normaal of snel lopend verplaatsen;
  - Doelen, die zich sprongsgewijs verplaatsen (ogenbliksdoelen);
  - Doelen, die gebruikmaken van de duisternis;
- Het kunnen vuren in tijdens alle gevechtsomstandigheden. De schutter moet onder alle omstandigheden, die zich tijdens het gevecht voordoen, de vaardigheden kunnen uitvoeren.
- Het kunnen vuren met zo goed mogelijke gebruikmaking van het terrein.
  De schutter moet vanuit een zo goed mogelijk gekozen en ingenomen vuurpositie (zicht- en vuurdekking) vuur kunnen uitbrengen.

[12] Deze vier vaardigheden moeten niet gezien worden als vier afzonderlijke vaardigheden, maar als één samengestelde vaardigheid, namelijk **Het schieten**

[13] De noodzakelijke vaardigheden, die niet in dit voorschrift worden behandeld, worden in andere (tactische) voorschriften beschreven.

2. Schiethoudingen

a. Algemeen

- De krachten, die door het afgaan van het schot in het wapen optreden zijn, in vergelijking met de massa van het wapen, zo groot dat zij gemakkelijk de juiste richting van het wapen verstoren. Om deze verstoring zoveel mogelijk tegen te gaan, moet de schutter de massa van het wapen met zijn eigen (zo stabiel mogelijk opgestelde) lichaam vergroten. Indien mogelijk moeten ondersteuningen worden aangewend die de stabiliteit van het wapen vergroten.
- Een schiethouding moet zodanig zijn dat:
  - Het wapen zonder onnodige fysieke inspanning op natuurlijke wijze in de richting van het doel wijst.
  - De schutter zijn wapen zoveel mogelijk ondersteuning geeft.
  - De schutter zijn wapen gemakkelijk kan hanteren.
  - De schutter tijdens het vuren niet te snel vermoeid raakt.
  - Tijdens het richten het wapen zo stil mogelijk kan worden gehouden.
  - De terugstoot van het wapen door de aaneengesloten massa van wapen en schutter wordt opgevangen.
- Het juist afstellen van de schuifkolf:
  - Maak een hoek van 90º tussen de boven- en onderarm.
  - Plaats nu de kolf langs de onderarm in de holte tussen onderarm en bovenarm.
  - Verstel nu de kolf nu zodanig dat de pistoolgreep op de juiste wijze vast gehouden wordt en dat de trekkervinger op de juiste wijze om de trekker gehouden wordt.
  - Deze afstelling is in de meeste gevallen de beste afstelling bij de gangbare schiethoudingen.
  - Bij alternatieve schiethoudingen of een andere lichaamsbouw kan de schuifkolf door de schutter naar voorkeur afgesteld worden.

b. Liggende schiethouding vrije hand

- Het aannemen.
  Plaats de rechtervoet vooruit en houd het geweer met de rechterhand aan de rechterhand aan de pistoolgreep vast (de wijsvinger blijft gestrekt langs de trekker tegen het patroonmagazijnhuis). Buig voorover en plaats de linkerhand zover mogelijk vooruit op de grond. Strek het rechterbeen naar achteren en plaats tegelijkertijd de rechterelleboog op de grond. Met de linkerhand wordt nu het wapen bij de handbeschermers of handgreep met voorsteun ondersteund. Laad het wapen.

LET OP!
Bij het aannemen van de schiethouding moet voorkomen worden dat de mondingsvlamdemper in de grond gedrukt wordt.

- De lichaamshouding.
  - Het lichaam ligt onder een hoek van ± 20°- 30° op de schootslijn waarbij de schouderlijn t.o.v. de ruggengraat in een hoek van 90° staat.
  - De benen liggen gespreid naar achteren; de voeten liggen plat op de grond (zie figuur 5-68A).
  - Het rechterbeen mag iets opgetrokken worden om spanning van de rug- en buikspieren te verminderen en de borstkas meer ruimte te geven (zie figuur 5-68B).
  - Het gewicht van het bovenlichaam (en het wapen) rust voornamelijk op de linkerelleboog, de rechterelleboog is (ontspannen) bijgeplaatst.

Figuur 5-68A Liggende schiethouding

Figuur 5-68B Liggende schiethouding, rechterbeen iets opgetrokken

Figuur 5-68C Liggende schiethouding, vrije hand

- De linkerarm.
  De linkerarm ondersteunt het wapen, waarbij:
  - De linkerhand de handgreep met voorsteun of de handbeschermers omvat.
  - De elleboog zo recht mogelijk onder het wapen zetten (zie figuur 5-68C).
  - Indien mogelijk de patroonmagazijn op of tegen de onderarm rust.

- De rechterarm.
  De rechterarm houdt het wapen in de schouder, waarbij:
  - De pols op natuurlijke wijze in het verlengde van de onderarm gestrekt is.
  - De hand de pistoolgreep omvat en de kolf in de schouder trekt.
  - De kolfplaat tegen het sleutelbeen rust en waarbij vanuit de schouder met dezelfde kracht een tegendruk wordt uitgeoefend.
  - De elleboog op natuurlijke wijze het bovenlichaam in balans houdt.

- Het hoofd.
  De stand van het hoofd vloeit voort uit de totale houding en is nagenoeg rechtop; de wang ligt op en tegen de kolf.

c. Liggende schiethouding op de voorsteunen
   De basis voor de liggende schiethouding op de voorsteunen is de liggende schiethouding vrije hand, echter:
   - Het wapen steunt op de voorsteunen (zie figuur 5-69).
   - De ellebogen staan nu iets verder uit elkaar, dit wordt veroorzaakt door de lage handgreep met voorsteun.

Figuur 5-69 Liggende schiethouding op de voorsteunen

d. Liggende schiethouding ondersteund
De basis voor de liggende schiethouding ondersteund is de liggende schiethouding vrije hand, echter:
- Het wapen steunt op de voorsteun, of het wapen wordt ter hoogte van de voorste cordonbeugel op of tegen een ondersteuning/dekking gelegd (zie figuur 5-70A t/m 5-70D).

Figuur 5-70A Liggende schiethouding ondersteund

Figuur 5-70B Ondersteuning ter hoogte van de voorste cordonbeugel

Figuur 5-70C Met de handgreep op de ondersteuning

Figuur 5-70D Met uitgeklapte voorsteunen op de ondersteuning

e. Knielende schiethouding vrije hand
   - Het aannemen.
     - De schutter staat onder een hoek van ± 45° t.o.v. de schootslijn waarbij de linkerzijde van het lichaam globaal naar het doel wijst. De voeten staan op schouderbreedte uit elkaar.
     - Het wapen wordt met de linkerhand om de handgreep met voorsteun en de rechterhand om de pistoolgreep richting doel gehouden. De rechtervoet wordt ± 45 cm achterwaarts geplaatst. Vervolgens zakt hij zodanig door de knieën dat de linkervoet nagenoeg niet meer verplaatst hoeft te worden. De schutter gaat nu op de hiel van de rechtervoet zitten.
     - In deze houding dient de driehoek linkervoet-rechtervoet-rechterknie als stabiele basis (zie figuur B-5-71).
     - Deze driehoek moet zoveel mogelijk gelijkbenig zijn. Het lichaamsgewicht moet gelijkmatig over deze drie punten verdeeld zijn.
     - De linkerelleboog steunt op de linkerknie en de kolf wordt in de schouder geplaatst.

Figuur 5-71 Knielende schiethouding, bovenaanzicht

- De lichaamshouding.
  Het bovenlichaam is enigszins voorovergebogen; de schouderlijn is horizontaal; de ruggengraat staat recht boven de rechterhiel.

Figuur 5- 72A Knielende schiethouding, rechterzijaanzicht

- Het linkerbeen en de linkerarm.
- Het linkerbeen en de -arm ondersteunen het wapen, waarbij:
  - De voet enigszins naar binnen gedraaid mag worden;
  - De elleboog voor of over de knie geplaatst is;
  - Het onderbeen verticaal onder het wapen staat;
  - De elleboog zich zo recht mogelijk onder het wapen bevindt;
  - De hand de handgreep met voorsteun stevig omvat.

Figuur 5-72B Knielende schiethouding, vooraanzicht

- De rechterarm.
- De rechterarm houdt het wapen in de schouder, waarbij:
  - De pols op natuurlijke wijze in het verlengde van de onderarm gestrekt is;
  - De hand de pistoolgreep omvat en de kolf in de schouder trekt;
  - De kolfplaat in de kom van de schouder rust en er vanuit de schouder met dezelfde kracht een tegendruk wordt uitgeoefend;
  - De elleboog onder een ontspannen hoek naar beneden wijst.
- Het hoofd.
- De stand van het hoofd vloeit voort uit de totale houding en is nagenoeg rechtop; de wang ligt op en tegen de kolf.

f. Knielende schiethouding vrije hand met beschermend vest [14].

Bij de knielende schiethouding vrije hand met gebruik van het beschermend vest is het mogelijk om de alternatieve knielende schiethouding aan te nemen (zie figuur 5-73), omdat het beschermend vest mogelijk gaat knellen.

- Bij deze schiethouding wordt niet op de rechterhak gezeten en het rechterbovenbeen blijft verticaal. De linker elleboog rust dan ook niet op de linkerknie.
- Deze schiethouding is ook goed te gebruiken indien zware bepakking wordt gedragen.

Noot; schiethouding(en) met een gedragen beschermend vest wordt in dit voorschrift verder niet behandeld. Het verdiend de aanbeveling om de gangbare schiethoudingen te beoefenen en schutters schiethoudingen te laten ervaren met het scherfvest gedragen.

Figuur 5-73 Knielende schiethouding vrije hand met gebruik beschermend vest

[14] Deze schiethouding is minder stabiel

g. Knielende schiethouding ondersteund.
De basis voor de knielende schiethouding ondersteund is de knielende schiethouding vrije hand, echter het wapen wordt ter hoogte van de voorste cordonbeugel op of tegen een ondersteuning/dekking gelegd.

Figuur 5-74 Knielende schiethouding ondersteund

h. Staande schiethouding vrije hand.
- Het aannemen.
  - Het wapen wordt in de draaghouding vastgehouden;
  - De voeten staan op heupbreedte uit elkaar onder een hoek van 45° t.o.v. de schootslijn;
  - De knieën zijn hierbij iets gebogen;
  - Het wapen wordt met de linkerhand om de handgreep met voorsteun en de rechterhand om de pistoolgreep, met de kolf in de schouder, richting doel gehouden.

Figuur 5-75 Staande schiethouding, bovenaanzicht

- De lichaamshouding.
  - Het bovenlichaam is rechtop en het lichaamsgewicht is gelijkmatig verdeeld over de beide benen;
  - De schouderlijn is horizontaal.

- De linkerarm.
  De linkerarm ondersteunt het wapen waarbij:
  - De elleboog zoveel mogelijk onder het wapen is;
  - De hand de handgreep met voorsteun stevig omvat.

LET OP!
Ter verhoging van de stabiliteit kan het wapen door de linkerhand ondersteund worden onder het patroonmagazijn. De linker elleboog wordt dan stevig op de heup en tegen de ribben geplaatst (zie figuur 5-76B).

- De rechterarm.
  De rechterarm houdt het wapen in de schouder, waarbij:
  - De pols op natuurlijke wijze in het verlengde van de onderarm gestrekt is;
  - De hand de pistoolgreep omvat en de kolf in de schouder trekt;
  - De kolfplaat in de kom van de schouder rust en er vanuit de schouder met dezelfde kracht een tegendruk wordt uitgeoefend;
  - De elleboog onder een ontspannen hoek naar beneden wijst.

- Het hoofd.
  De stand van het hoofd vloeit voort uit de totale houding en is nagenoeg rechtop waarbij de wang tegen de kolf ligt.

Figuur 5-76A Staande schiethouding

Figuur 5-76B Staande schiethouding, Vooraanzicht

i. Staande schiethouding ondersteund.
De basis voor de staande schiethouding ondersteund is de staande schiethouding vrije hand. Echter het wapen wordt ter hoogte van de voorste cordonbeugel op of tegen een ondersteuning/dekking gelegd.

Figuur 5-77 Staande schiethouding ondersteund

j. Schiethouding reflexschieten.
- Uitvoering drill:
  - De schutter staat in een willekeurige schietbereidheid;
  - Wanneer het doel zichtbaar wordt maakt de schutter zich 'klein';
  - De schutter kijkt naar het doel en beoordeelt de situatie;
  - De schutter draait richting het doel en biedt zijn frontpantser aan waarbij de schutter zijn wapen in 2 stappen richting doel brengt;
  - Om hierbij 'zwaaien' te voorkomen brengt de schutter zijn wapen eerst naar het midden van zijn lichaam, om daarna het wapen rechtstandig omhoog te brengen naar het doel;
  - De schutter vuurt een doublette af, waarbij de treffers zo dicht mogelijk bij elkaar dienen te liggen;
  - Vervolgens moet de schutter de situatie opnieuw beoordelen (scannen) om te kunnen reageren op eventuele meerdere doelen of een reactie van het initiële doel;
  - Hierbij kijkt de schutter met beide ogen open over zijn richtmiddelen, waarbij de loop van het wapen de ogen van de schutter volgt;
  - Indien het doel nog een wezenlijke dreiging vormt, dan dient de schutter een kopschot af te geven;
  - Daarna moet de schutter wederom de situatie opnieuw beoordelen.

Figuur 5-78A Klein maken

Figuur-5-78B Beoordelen situatie

Figuur 5-78D Front pantser aanbieden

Figuur 5-78C Gebruik wapen

3. Het richten

a. Algemeen

- Één van de voorwaarden voor een gericht schot is een juiste stand van het wapen op het moment dat de kogel de loop verlaat.
- Voor het verkrijgen van de juiste stand is het wapen voorzien van richtmiddelen.
  - Een snelrichtmiddel (SRIM) met een vergroter;
  - Een mechanisch (nood)richtmiddel, bestaande uit een afneembare oogdop en een vast op het wapen geplaatste korrel.

b. Gevechtsvizier

- C7 en C8
  - Het wapen heeft een gevechtsvizier in de vorm van een SRIM;
  - De bijbehorende vergroter, welke het richtbeeld van het SRIM 3x vergroot, is niet voor alle schutters ter beschikking;
  - De gevechtsvizierstand, de stand waarop richtpunt en trefpunt samenvallen, is 300 meter (C7) en 250 meter (C8);
  - De maximum afstand waarop de schutter nog met een zekere trefkans kan vuren, is ± 400 meter;
  - Tevens heeft het wapen een mechanisch (nood)richtmiddel bestaande uit een afneembare oogdop en een korrel welke vast op het wapen geplaatst is.
    ~ Een grote opening voor het nabij gevecht en het vuren bij verminderd zicht van 0 tot 200 meter.
    ~ Een kleine opening voor juistheidvuur van 0 tot 400 meter.

c. De kogelbaan met gebruik van de richtmiddelen

- Algemeen

De kogelbaan is het traject dat de kogel aflegt en ziet er voor de C7 en C8 als volgt uit:

C7

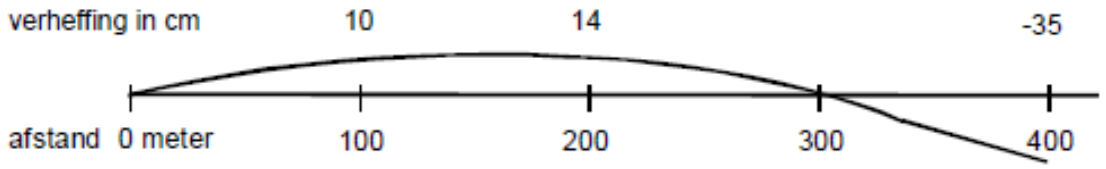

Figuur 5-79A De kogelbaan van de C7 (gevechtsvizierstand)

C8

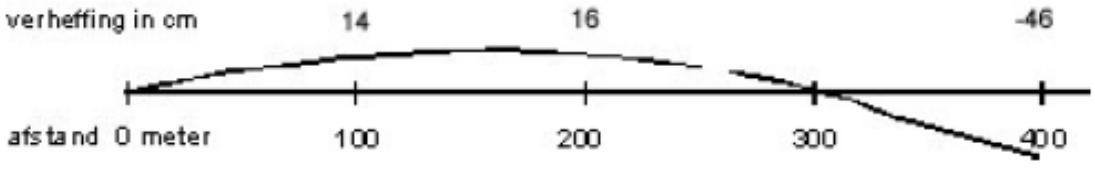

Figuur 5-79B De kogelbaan van de C8 (gevechtsvizierstand)

d. De juiste richtmethode met het SRIM
De richtregel, het wapen is gericht indien:
De rode punt zichtbaar is op het juiste richtpunt, waarbij het wapen niet naar links of rechts mag overhellen.

Figuur 5-80 Juiste richtbeeld SRIM

- Bepalen van het richtpunt.
  - Bij gebruik van het SRIM vallen richtpunt en trefpunt samen op 300 meter. Op doelen tot een afstand van 350 meter kan met de gevechtsvizierstand (300 meter) in alle voorkomende schiethoudingen op het midden van het zichtbare gedeelte van het doel gericht worden.
  - Op afstanden groter dan 350 meter moet een hoger richtpunt (bijv. de schouderlijn) worden aangehouden.

- De richttechniek.
  - De schutter neemt de schiethouding aan en plaatst zijn onderkaak op of tegen de kolf (zie figuur 5-82).
  - Vervolgens laat hij zijn hoofd naar beneden zakken totdat hij met zijn oog achter zijn SRIM komt. Hierbij dienen beide ogen geopend te zijn. Het contact met de kolf mag niet verbroken worden. Na deze handeling vormt zijn wang een 'kussen' op de kolf.
  - De schutter past nu de richtregel toe waarbij hij de rode punt en het doel in één lijn brengt.

- Het richten met het CBRN-masker in beschermstelling.
  - Handhaaf zoveel mogelijk de procedure zoals hierboven beschreven.
  - Het kan noodzakelijk zijn het hoofd hierbij iets te kantelen om het
  - juiste richtbeeld te verkrijgen.

e. De juiste richtmethode met mechanische richtmiddelen
De richtregel, het geweer is gericht indien:

de denkbeeldige lijn oog -

midden oogdop -

midden bovenzijde korrel -

het doel in het richtpunt snijdt,

waarbij het wapen niet naar links of rechts mag overhellen.

Figuur 5-81A Het juiste richtbeeld (mechanische richtmiddelen)

- Het bepalen van de afstand m.b.v. de mechanische richtmiddelen.
  - Het is mogelijk om m.b.v. de breedte van de korrel globaal de afstand tot het doel te bepalen.
  - Wanneer de schutter door zijn richtmiddelen kijkt:
    ~ ± 100 meter; een staande persoon lijkt 2x zo breed als de korrel (zie figuur 5-81B pt.1).
    ~ ± 200 meter; een staande persoon lijkt zo breed als de korrel (zie figuur 5-81B pt.2).
    ~ ± 300 meter; de korrel lijkt 2x zo breed als een staande persoon (zie figuur 5-81B pt.3).
    ~ ± 400 meter; de korrel lijkt 4x zo breed als een staande persoon (zie figuur 5-81B pt.4).

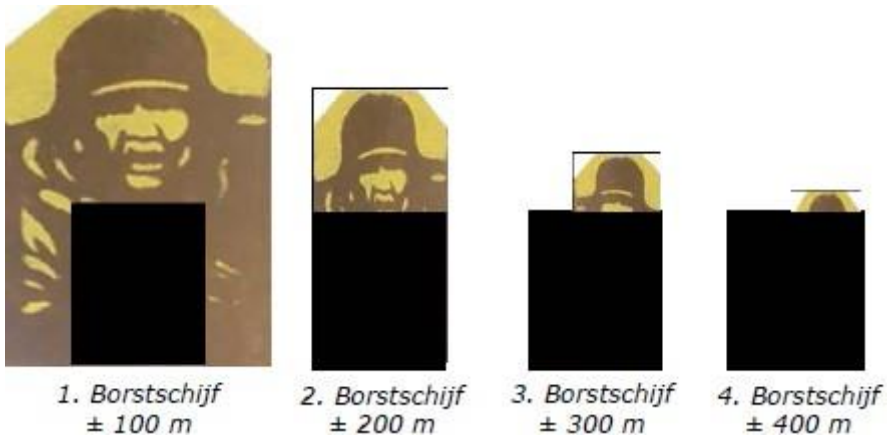

Figuur 5-81B Het bepalen van de afstand en het richtpunt

- Het bepalen van het richtpunt.
  - De korrel van het wapen is, in vergelijking met de korte richtlijn, betrekkelijk breed. De schutter heeft de neiging om bij doelen op grotere afstanden (boven de 200 meter) te laag te richten; hij wil n.l. het doel (visueel) vergroten.
  - De schutter moet geoefend worden in het richten op verschillende afstanden, dat hij volkomen gewend raakt aan de richtbeelden, die hij bij juist richten moet zien.

- C7 met mechanische (nood) richtmiddelen.
  - In alle voorkomende schiethoudingen op afstanden tot 300 meter moet in het midden van het zichtbare gedeelte van het doel gericht worden.
  - Door het sterk dalen van de kogel t.o.v. de richtlijn moet boven de 300 meter een hoger richtpunt (bijv. de schouderlijn) worden genomen.

- Bij C8 met mechanische (nood) richtmiddelen.
  - In alle voorkomende schiethoudingen op afstanden tot 250 meter moet in het midden van het zichtbare gedeelte van het doel gericht worden.
  - Door het sterk dalen van de kogel t.o.v. de richtlijn moet boven de 300 meter een hoger richtpunt (bijv. de schouderlijn) worden genomen.

- De richttechniek.
  - De schutter neemt de schiethouding aan en plaatst zijn rechteronderkaak op of tegen de kolf.

Figuur 5-82 Onderkaak op of tegen de kolf geplaatst

- Hij sluit zijn oog en laat vervolgens zijn hoofd naar beneden zakken (af flanken) totdat hij met zijn richtoog recht achter de oogdop komt. Het contact met de kolf mag niet verbroken worden. Na deze handeling vormt zijn wang een 'kussen' op de kolf.
- Het kan noodzakelijk zijn het hoofd iets naar de oogdop toe of van de oogdop af te bewegen, om het richtbeeld correct te krijgen. Het is belangrijk dat, wanneer de bovenzijde van de korrel zich in het midden van de oogdop bevindt, de positie van het hoofd niet meer wijzigt. De afstand tussen oog en oogdop moet nu ongeveer 10 cm zijn. (Dit is per schutter verschillend).
- De schutter past nu de richtregel toe, waarbij hij achtereenvolgens de oogdop, de korrel en het doel in één lijn brengt.
- Hij stelt dan zijn oog scherp op de korrel. Het doel en de oogdop vervagen nu iets.

LET OP!
Indien de wang los raakt van de kolf, zal de schutter opnieuw bovenstaande handelingen moeten uitvoeren.

- Het richten met het CBRN-masker in beschermstelling.
  - Handhaaf zoveel mogelijk de procedure zoals beschreven in pt d. Het kan noodzakelijk zijn het hoofd hierbij iets te kantelen om het juiste richtbeeld te verkrijgen.
  - Het is mogelijk dat de schutter een onvolledig richtbeeld heeft.
  - De schutter dient te voorkomen dat het wapen gaat overhellen.

f. Het controleren van de houding t.o.v. het juiste richtbeeld (= het '0'-punt)

LET OP!
De schutter moet er voor zorgen dat de kogelbaan vanaf de loop vrij van obstakels is. Omdat het SRIM hoog op het wapen is geplaatst, kan het voorkomen dat er een vrij gezichtsveld is, terwijl de baan van de kogel door bijv. de dekking wordt geblokkeerd.

- Door navolgende handelingen uit te voeren kan de schutter controleren of het wapen op een 'natuurlijke' wijze op het doel gericht is en er geen onnodige spierspanning aanwezig is. Uitgangssituatie: de schutter neemt de liggende schiethouding aan, wapen geladen en op **'Safe'** en de vinger om de trekker of langs de trekkerbeugel.
  - De schutter sluit het richtoog(ogen), onderbreekt zijn ademhaling en ontspant zijn houding zodanig dat alle onnodige spierspanning wordt opgeheven.
  - Hij opent zijn richtoog(ogen) en controleert of het hij het wapen nog steeds op het doel gericht heeft.
  - Indien dit niet het geval is en er wordt een afwijking in de breedte geconstateerd, moet hij zijn lichaam, waarbij de elleboog als draaipunt dient, dusdanig draaien tot het wapen op het doel gericht is.
  - Indien het een afwijking in de hoogte betreft, zal de schutter zijn ellebogen dichter bij elkaar dan wel verder uiteen moeten plaatsen om de juiste houding te vinden.

- Tijdens deze handelingen moet de wang op dezelfde wijze tegen de kolf geplaatst blijven. Na een verandering van de schiethouding moeten deze handelingen nogmaals uitgevoerd worden.

g. Richtduur
Door sterke inspanningen van het oog, tijdens te lang richten, kan een schijnbeeld ontstaan. Men ziet het ideaalbeeld in het midden van de oogdop/ooglens, ofschoon dit niet meer klopt.
- Deze misleiding kan men voorkomen door zo kort mogelijk te richten.
- Het eigenlijke geconcentreerde richten zou niet meer dan 5 tot 8 seconden moeten duren.
- Heeft men het schot binnen deze tijd nog niet kunnen afvuren, dan moet de schutter zijn richtoog even sluiten en daarna opnieuw de richttechniek toepassen.

h. Na-richten
- Het overhalen van de trekker maakt het afgeven van een gericht schot nog niet compleet. De schutter moet trachten om na het afgaan van het schot nog ± 2 seconden in dezelfde schiethouding en op hetzelfde punt gericht te blijven.
- Hiermee wordt voorkomen dat de schutter, voordat de kogel de loop heeft verlaten:
  - Het wapen beweegt,
  - Zijn (schiet)houding verandert,
  - Zijn hoofd weg beweegt van de richtmiddelen.

- Wanneer het wapen vuurt, zal door de achterwaartse beweging van de afsluiter het wapen wegslaan van het richtpunt.
- Normaal zal dit in een opwaartse richting zijn. Voor het beste resultaat moet deze opslag bij ieder schot hetzelfde zijn.
- Wanneer de schutter merkt dat de opslag van het wapen anders is, als hierboven is omschreven, zal dit schot zéér waarschijnlijk ook buiten de groep van treffers liggen.
- Tijdens het schieten moet de schutter bij elk schot de beweging van het wapen door de richtmiddelen indien mogelijk waarnemen.

i. De invloeden van wind op het richten
   - Wind, die min of meer dwars op de schootsrichting staat, kan de richting van de kogel zo beïnvloeden dat de trefkans afneemt.
   - De mate van invloed is afhankelijk van windrichting en windsterkte. We onderscheiden 2 windsterktes, t.w.:
     - Matige wind (18 km/u, windkracht 3/4)
     - Harde wind (32 km/u, windkracht 5/6)

Figuur 5-84 Matige wind

   - De schutter kan dit als volgt waarnemen:
     - Matige wind (zie figuur B-5-84):
       ~ Een vlag waait 45 graden uit,
       ~ Gras beweegt,
       ~ Rook gaat schuin omhoog,
       ~ Bladeren en twijgen bewegen voortdurend.
     - Harde wind:
       ~ Een vlag waait 90 graden uit,
       ~ Gras ligt plat op de grond,
       ~ Rook slaat over de grond,
       ~ Stof waait op.

   - Alleen matige of harde zijwind op afstanden boven de 100 meter beïnvloedt de kogelbaan aanzienlijk.
   - Om dit effect te compenseren, zal er tegengesteld aan de windrichting bijgericht moeten worden.
   - Bij wind op afstanden boven de 100 meter moeten de volgende richtpunten worden aangehouden:

Afstand	Richtpunt matige wind	Richtpunt harde wind
200 m	Is tussen het midden en zijkant van het doel (zie 1)	Is zijkant van het doel (zie 2)
300 m	Is zijkant van het doel (zie 2)	Is een doelbreedte vanaf midden doel (zie 3)
400 m	Is een doelbreedte vanaf midden doel (zie 3)	Is twee doelbreedtes vanaf midden doel (zie 4)

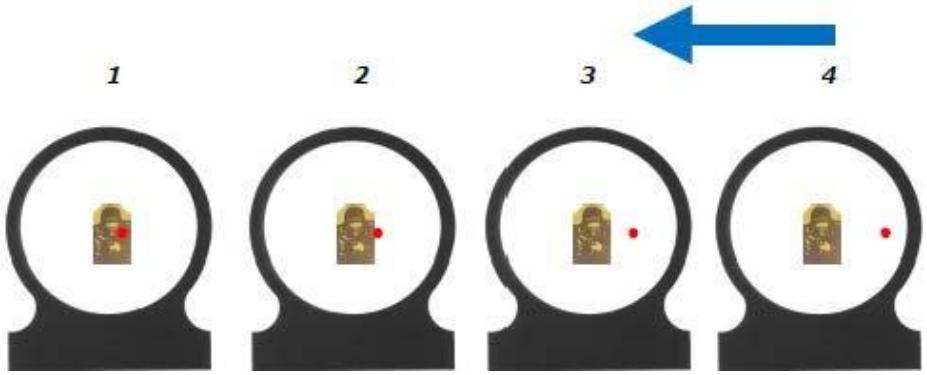

Figuur 5-85A Richtpunten bij zijwind van rechts

- Bijrichten geschiedt tegen de richting van de wind in.
- Verdere correcties moeten aan de hand van de inslagen worden gemaakt.

j. Bewegende doelen
- Doelen, die zich min of meer in de richting van de schootslijn verplaatsen, worden voor wat het richtpunt betreft, beschouwd als stilstaande doelen.
- Doelen, die zich min of meer haaks op de schootslijn verplaatsen, worden beschouwd als bewegende doelen.
- Gedurende de vluchttijd van de kogel zal het doel blijven bewegen. Om deze beweging te compenseren is het noodzakelijk een richtpunt vóór het doel te nemen. De afstand tussen het doel en het richtpunt noemen we voorhoud.
- De hoeveelheid van de te geven voorhoud is afhankelijk van de richting en de snelheid en de afstand van het doel.
- Als uitgangspunt kunnen de volgende richtpunten worden aangehouden:

  • Normaal bewegend doel (± 4 km/u):
  ~ Het richtpunt is voorzijde doel.
  ~ Eventuele correcties worden aan de hand van de inslag(en) gemaakt.

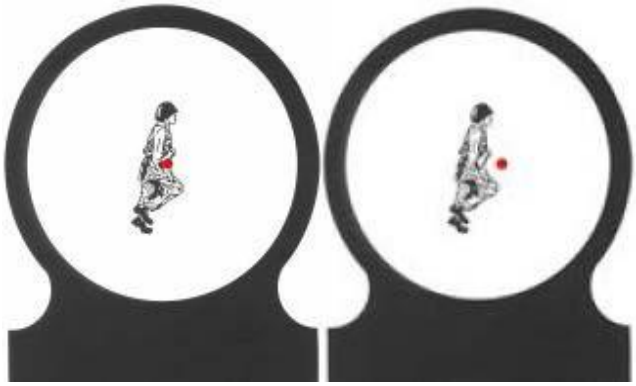

Normaal *Snel*

Figuur 5-85B Richtpunt normaal- en snel bewegend doel

- Een snel bewegend doel (± 8 km/u):
  ~ Het richtpunt is een halve doelbreedte voor het doel.
  ~ Eventuele correcties worden aan de hand van de inslag(en) gemaakt.

- Op korte afstand kan automatisch vuur gebruikt worden om de trefkans te vergroten. Op bewegende doelen boven de 200 meter worden bij voorkeur mitrailleurs ingezet.
- De 2 methodes om op een bewegend doel te vuren zijn:
  - Meebewegen:
    ~ Richt achter het doel,
    ~ Beweeg met het doel mee en passeer het tot de vereiste voorhoud,
    ~ Open tijdens deze beweging het vuur en pas, indien nodig, de voorhoud aan,
    ~ Vuur totdat het doel geraakt is of buiten waarneming raakt;
  - De 'vastpunt' methode:
    ~ Kies een richtpunt vóór het doel,
    ~ Richt het wapen daarop,
    ~ Open het vuur wanneer de juiste voorhoud is bereikt,
    ~ Vuur totdat het doel geraakt is of buiten waarneming raakt.

4. Ademhalingstechniek

a. Algemeen
   - Hoe ontspannen de schiethouding ook is, het ritme van de ademhaling zal toch via het lichaam op het wapen worden overgebracht en voor beweging zorgen.

b. Om deze beweging zo gecontroleerd mogelijk te laten verlopen, is een juiste ademhalingstechniek noodzakelijk.
   - Deze ademhalingstechniek is erop gericht om op een natuurlijke, bewuste manier in- en uit te ademen.
   - Overdreven diep in- en uitademen en het vasthouden van de adem veroorzaken verschijnselen, die de schiet-houding nadelig beïnvloeden (spierspanning/trillen e.d.).
   - Bewust ademen maakt de spierbewegingen vloeiend en gecontroleerd en helpt de schutter in een zeker ritme te komen.

c. Uitvoering
   - Terwijl men de schiethouding aanneemt, wordt normaal geademd.

LET OP!
Wanneer de schiethouding correct is, zal de rode punt c.q. de korrel zich door de beweging van het lichaam (ademhaling) verticaal over het doel bewegen.

- Pas na de definitieve opbouw van de schiethouding wordt bewust 2 à 3 maal iets dieper ingeademd, om het lichaam van voldoende zuurstof te voorzien, waarbij de nadruk ligt op het ontspannen uitademen. Niet diep genoeg inademen heeft geen resultaat; te diep maakt duizelig.
- In de korte tijd van nauwkeurig richten en indien het juiste richtbeeld is bereikt, wordt de ademhaling voor de duur van ongeveer 5-8 seconden onderbroken. In deze tijd moet de trekker overgehaald worden.
- De ademhaling wordt pas weer hervat nadat het na-richten beëindigd is.
- Langer dan 8 seconden de adem inhouden, kan resulteren in slechte schoten; de schutter raakt onvoldoende geconcentreerd of vermoeid.
- Is het schot niet binnen 8 seconden gevallen, moet enige keren rustig in en uit worden geademd waarna opnieuw kan worden begonnen. Pauzeren is dan een goede oplossing.

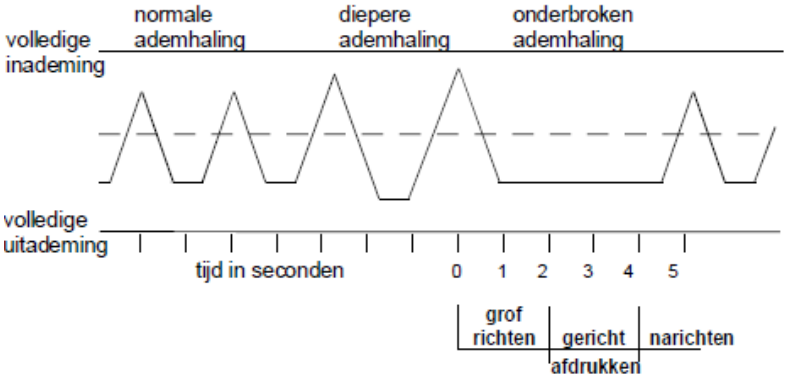

Figuur 5-87A Schematisch verloop van ademhaling, richten en afdrukken

5. Het afdrukken

a. Algemeen

- Om de richting van het wapen niet te verstoren, moet de trekker zo geleidelijk mogelijk worden overgehaald. Hierdoor wordt tevens bereikt dat de schutter niet precies weet wanneer het schot zal afgaan.
- Onervaren schutters hebben n.l. de neiging, om bij het afgaan van het schot, met het lichaam een onwillekeurige beweging te maken om de terugstoot van het wapen op te vangen. Een dergelijke beweging zal de richting van het wapen verstoren.

b. Het vastpakken van de pistoolgreep

- De linker/rechterhand houdt de pistoolgreep stevig vast; de vingers (m.u.v. de wijsvinger) aaneengesloten, waarbij de middelvinger aangesloten is tegen het scharnierpunt van de trekkerbeugel en de duim om de pistoolgreep grijpt.

Figuur 5-87B Hand om de pistoolgreep

- De wijsvinger bevindt zich zodanig om de trekker, dat deze, m.u.v. het eerste of tweede vingerkootje vrij blijft van het wapen. Dit is afhankelijk van de grootte van de hand.

Figuur B-5-88A De wijsvinger blijft vrij van het wapen

- Het eerste of tweede vingerkootje bevindt zich op een zodanige plaats op de trekker dat deze de trekker recht naar achteren kan bewegen.

Figuur 5-88B Plaats van het eerste vingerkootje

Figuur 5-88C Plaats van het tweede vingerkootje

c. De afdruktechniek bij enkel schot
   - Het eerste schot.
     - Wanneer de schutter gericht is en hij zijn ademhaling heeft geregeld, begint het afdrukken.
     - Het schot moet vallen tijdens het richten en niet aan het einde hiervan (tussen de 5 en 8 seconden).
     - Al richtend moet de trekker in één ononderbroken beweging, met gelijkmatig toenemende kracht, recht naar achteren worden bewogen en door het drukpunt worden getrokken.
     - Wanneer het schot is afgegaan, houdt de schutter de trekker vast in de achterste stand (na-richten).

   - De volgende schoten.
     - Met de trekker in de achterste stand regelt de schutter opnieuw zijn ademhaling en corrigeert eventueel zijn richtbeeld.
     - Hierna laat hij langzaam de trekker naar voren gaan tot hij een klik voelt en houdt daar de trekker vast.
     - Hij controleert nogmaals eventueel zijn richtbeeld en beweegt opnieuw in één ononderbroken beweging en met gelijkmatig toenemende kracht de trekker weer naar achteren.

LET OP!
Indien de schutter bij het naar voren laten gaan van de trekker geen klik hoort/voelt, duidt dit er op dat zijn wapen is leeggeschoten (de afsluiter blijft in de achterste stand staan) of dat er een storing is opgetreden. De hierboven omschreven methode voorkomt dat de schutter aan de trekker gaat rukken en zorgt dat de tijd tussen 'het gericht zijn' en het vallen van het schot zéér kort is.

d. De afdruktechniek bij automatisch vuur
   - De afdruktechniek bij automatisch vuur is hetzelfde als omschreven in punt c.
   - De lengte van de te geven vuurstoot wordt echter gedicteerd door de tijdsduur van het in achterste stand houden van de trekker. De schutter moet de trekker loslaten wanneer de vuurstoot moet worden beëindigd.

6. Vuren op gevechtsdoelen

a. Algemeen
   - Commandanten en schutters moeten er zich van bewust zijn dat er verschillende methoden zijn om gevechtsdoelen met het gewenste effect te bevuren.
   - Doel en middelen moeten op elkaar afgestemd zijn waardoor zo economisch mogelijk gebruik wordt gemaakt van de beschikbare munitie, wapens en uitrusting.

b. Gebruik van het SRIM in gevechtsomstandigheden
   - Het gezichtsveld.
     • Het SRIM geeft een volledig gezichtsveld omdat men met beide ogen geopend richt . Hierdoor kunnen alle vijandelijke bewegingen binnen het gezichtsveld door de schutter gezien worden.
     • Wanneer de vergroter voor het SRIM geplaatst is heeft men een beperkt gezichtsveld. Hierdoor bestaat de kans, dat vijandelijke bewegingen buiten het beeld van de SRIM met vergroter niet door de schutter gezien worden.
     • Het waarnemen in de opgedragen sector moet dan ook uitgevoerd worden zonder kijker. Ter identificatie van een mogelijk doel of het verbeteren van de waarneming kan het SRIM met vergroter incidenteel worden gebruikt.
   - Vrije kogelbaan.
     • De schutter moet er voor zorgen dat de kogelbaan vanaf de loop vrij van obstakels is.
     • Doordat het snelrichtmiddel hoog op het wapen is geplaatst, kan het voorkomen dat er een vrij gezichtsveld is, terwijl de baan van de kogel door bijv. de dekking wordt belemmerd.

c. Soorten vuur
   - Algemeen
     De keuze van het af te geven vuur is afhankelijk van een aantal (veranderlijke) factoren:
     • Aangeboden doel (soort, afstand e.d.);
     • Beschikbare tijd;
     • Eigen opdracht;
     • Beschikbare munitie.

   - Juistheidsvuur
     Na onderkenning van een doel in eigen tijd een schot (vuurstoot) afgeven en het doel treffen.

   - Snelvuur
     • na onderkenning van een doel binnen een vastgestelde tijd een schot (vuurstoot) afgeven en het doel treffen.
     • deze vastgestelde tijd is ongeveer 3 sec. Dit is de waarschijnlijke tijdsduur dat een vijandelijke schutter op het gevechtsveld volledig zichtbaar zal zijn tijdens een snelle verplaatsing van dekking naar dekking.

   - Zowel juistheids- als snelvuur kan worden herhaald.
     • Men spreekt dan van herhaald juistheidsvuur of herhaald snelvuur.
     • Het doelaanbod zal het aantal herhalingen en de tussentijd tussen de schoten/vuurstoten bepalen.

   - Double tap
     • Bij onverwacht vijandcontact tot 300 meter instinctief 2 reactieschoten afgeven met als doel de vijand te onderdrukken en jezelf de gelegenheid te verschaffen om uit de vijandelijke schootslijn te komen en een vuurpositie in te nemen.
     • Daarna wordt er gericht geschoten.

   - Doublette
     • Op korte afstand, tot ca 25 m, 2x een gericht schot afgeven op de vitale delen in de borst met als doel de vijand uit te schakelen.
     • Indien noodzakelijk gevolgd door één kopschot.

Figuur 5-91A Vitale delen in de borst

Figuur 5-91B Kopschot

d. Wijze van vuur
   - Juistheids- en snelvuur kunnen op 2 wijzen worden afgegeven:
     - enkel schot = afgeven van één schot.
     - vuurstoot = automatisch vuren van meerdere schoten.
   - Om doelen zo effectief mogelijk te bestrijden, moet de schutter de keuze maken tussen vuren met een hoge trefkans (enkel schots) of het bestrijken van een gebied met een groot trefferbeeld (automatisch).
   - Automatisch vuur van de C7 en C8. De vuurregelaar staat op 'AUTO' en de schutter vuurt gericht één of meerdere vuurstoten van 2 à 3 patronen.
   - Hoewel de mogelijkheid tot afgeven van automatisch vuur met de C7 en de C8 er is, wordt dit meestal (in het bijzonder op afstanden boven de 100 meter) overgelaten aan de specifieke automatische wapens.
     - Door de grote spreiding tijdens het automatisch vuren met de C7 en/of C8 zal op afstanden boven 50 meter slechts een beperkt aantal schoten een treffer zijn.
     - De onderdrukkende werking van herhaald juistheidvuur op grotere afstand kan met deze wapens echter zeer sterk zijn.
     - Niettemin kan er bepaald worden om op grotere afstanden door afgifte van herhaald automatisch juistheidvuur vuur dezelfde onderdrukkende werking op de vijand te bewerkstelligen (hinderend- of suppressievuur).

e. Het vuren op stilstaande, weinig zichtbare doelen
   - Als een doel niet met één schot buiten gevecht gesteld wordt of wanneer zich meer doelen voordoen, moet de schutter blijven vuren totdat het doel of de doelen getroffen zijn.
   - Bij het optreden tegen gedekte doelen (vooral op grotere afstanden) zal, indien de schutter bij het bepalen van het richtpunt alleen rekening houdt met het zichtbare gedeelte, de trefkans aanzienlijk verminderen. Een zodanig richtpunt kiezen, dat het trefpunt aan de bovenzijde van de dekking ligt. Dan is de kans op een directe treffer het grootst en tevens bestaat de mogelijkheid van het doorboren van de (bovenzijde van de) dekking of een treffer door een ricochet.
   - Als het doel niet (geheel) zichtbaar is door begroeiing, maskering e.d., zal de schutter moeten schatten waar de massa van het doel zich bevindt en dienovereenkomstig zijn richtpunt moeten bepalen.

f. Het vuren op ogenbliksdoelen
   De schutter moet een zich (sprongsgewijs) bewegende vijand met de ogen volgen en te richten op de plaats waar 'naar alle waarschijnlijkheid' het doel zal verschijnen. Bij het verschijnen van het doel moet hij snelvuur afgeven.

g. Het vuren op nabijgevechtsdoelen
   In het geval dat een vuurgevecht op (zeer) korte afstand (binnen 100 meter) plaatsvind, onderstaande werkwijze volgen.
   - Het wapen wordt vastgehouden in de schietbereidheid 'hoog'.
   - Geef snelvuur of een doublette, afhankelijk van afstand en wijze van inzet, af op het doel. Ideaal is een treffer met het eerste schot/vuurstoot, maar herhaald snelvuur zal de trefkans vergroten. Daarnaast zal de vijand worden gedwongen dekking te zoeken.
   - Het is aan te bevelen om op afstanden korter dan 100 m, de vergroter eraf te halen om tunnelvisie te voorkomen.

- Indien gebruik wordt gemaakt van de mechanische richtmiddelen, de oogdop op de stand 'verminderd zicht' zetten (grote gat). Dit heeft wel als nadeel dat er minder precies gericht kan worden.

h. Vuren bij verminderd zicht en duisternis
   - Verminderd zicht
     • Onder verminderd zicht verstaat men de natuurlijke- of kunstmatige omstandigheden, waarbij het zicht zodanig beperkt/verminderd is, dat er nog net van het richtmiddel op het wapen gebruik gemaakt kan worden (bijv. mist, schemer bij dag aanbreken en invallen duisternis, donkere bewolking, enz.).

   - Duisternis
     • Onder duisternis wordt verstaan de natuurlijke omstandigheden waarbij het zicht door het niet aanwezig zijn van zonlicht zéér beperkt is.

   - Gebruik van het SRIM.
     • Het SRIM (evt met vergroter geplaatst) stelt de schutter in staat om in omstandigheden met verminderd zicht en duisternis een redelijk richtbeeld te verkrijgen.
     • De richtmethode blijft hierbij gelijk aan de methode, die in normale omstandigheden gehanteerd wordt.
     • Bij duisternis zal de rode punt oplichten, waardoor deze afsteekt tegen het doel en er een richtbeeld verkregen kan worden.

   - Gebruik van de mechanische richtmiddelen.
     • Bij verminderd zicht moet de grote oogdop worden gebruikt.
     • De richttechniek blijft echter ongewijzigd. Hierdoor wordt het gezichtsveld groter en wordt het eenvoudiger doelen te onderscheiden.
     • Het gebruik van de grote oogdop heeft als nadeel dat er minder precies gericht kan worden. De schutter heeft bij verminderde zichtomstandigheden een goede trefkans op staande doelen tot ± 100 meter.
     • Bij duisternis is de trefkans te verwaarlozen en zal men gebruik moeten maken van kunstlicht of nachtzichtmiddelen.

   - Bij verminderd zicht moet de schutter het volgende in acht nemen:
     • Om de positie en de afstand van het doel beter in te schatten, dient het opsporen van de doelen te geschieden met beide ogen open. Daarna wordt het wapen in de richtlijn gebracht en het linkeroog gesloten.
     • Schutters moeten er rekening mee houden dat meerdere malen nauwkeurig richten of langdurig een richtbeeld vasthouden de ogen snel vermoeit. Geadviseerd wordt om op het doel te richten en daarna herhaald snelvuur afgeven.

i. Het vuren op bewegende doelen
   Zie voor de methodiek van het vuren op bewegende doelen deel I Hfdst 5.1.8 pt. 3j.
   - Het vuren op tanks, (pantser)voertuigen en vaartuigen
     • Indien op tanks of pantservoertuigen moet worden gevuurd, moet gericht worden op geopende luiken, richt- en kijksleuven. Het vuren hierop heeft tot doel de bemanning te dwingen binnen het voertuig dekking te zoeken en de waarneming te verminderen. Indien men hier in slaagt zal het doeltreffend gebruik van het pantservoertuig of de tank kunnen worden verminderd.
     • Het effect wordt verhoogd als door meerdere schutters snelvuur wordt afgegeven.

   - Om tijdens het vuren op andere voertuigen een redelijke trefkans te hebben, moet de schutter de volgende regels in acht nemen:
     • Op bewegende doelen op een afstand meer dan 200 meter moet in principe worden gevuurd door automatische (groeps)wapens.
     • Op zich in de schootsrichting verplaatsende voertuigen wordt hetzelfde richtpunt aangenomen als voor stilstaande doelen.
     • Voor flankerende voertuigen geldt:
       ~ Bij snelheden tot 25 km/uur wordt gericht op de voorzijde van het doel.
       ~ Bij snelheden boven de 25 km/uur wordt een halve voertuiglengte voorgericht.

j. Het vuren op tanks, pantservoertuigen en vaartuigen
   De geweerschutters worden in het vuren op tanks, pantservoertuigen en vaartuigen niet opgeleid.

7. Schotervaring, gewenning en groeperen

a. Algemeen

b. In dit hoofdstuk wordt ingegaan op het schieten van gewennings- en groepeeroefeningen en hoe de instructeur en de schutter de schietvaardigheid kunnen optimaliseren.

c. Voorwaarden
   - De toekomstige gevechtsschutter moet voorafgaand aan het schieten van de schotervaring, gewennings- en groepeeroefeningen het gehele voorafgaande wapen- en schietopleidingstraject hebben gevolgd.
   - In het bezit zijn van een wapen dat middels de collimator is ingesteld dan wel is ingeschoten op de voor dat wapen geldende gevechtsvizierstand.

d. Schotervarings- en gewenningsoefeningen
   - Het doel van gewenningsoefeningen.
     - De toekomstige gevechtsschutter te wennen aan het schieten.
     - Het beoefenen van de juiste methode van afdrukken.
     - Bij deze oefeningen zijn de overige elementaire vaardigheden (schiethouding, ademhalings- en richttechniek) ondergeschikt aan de afdruktechniek maar moeten uiteraard wel worden toegepast.
   - De uitvoering.
     - Cfm Deel I Hfdst 5.1.7.
     - Cfm de diverse schiettabellen.
     - De handelingen en het uitvoeren van de elementaire vaardigheden moeten zo veel mogelijk door een schietinstructeur worden geobserveerd.

e. Groepeeroefeningen
   - Het doel van groepeeroefeningen.
     - Het doel van het schieten van groepeeroefeningen is de eventuele fouten, die de toekomstige gevechtsschutter maakt m.b.t. de elementaire vaardigheden (schiethouding, richt-, ademhalings- en afdruktechniek) zoveel mogelijk zichtbaar te maken.
     - Na interpretatie van de geproduceerde trefferbeelden kunnen deze technieken worden verbeterd tot de gestelde eisen.

   - De uitvoering.
     - Cfm deel I Hfdst 5.1.7..
     - Conform de diverse schiettabellen.
     - Door middel van:
       ~ Observatie van de schutter tijdens het schieten.
       ~ Interpretatie van de trefferbeelden.

f. Het interpreteren van trefferbeelden.
   - Door af te gaan op het trefferbeeld dat de schutter produceert, kan door de instructeur een aantal veel gemaakte fouten worden opgespoord en aan de schutter zichtbaar worden gemaakt (motivatie van de schutter).

   - Trefferbeeld schoten ver uit elkaar, mogelijke oorzaken:
     (zie figuur 5-94A)
     - Schutter heeft niet bij ieder schot hetzelfde richtpunt door bijv.
       ~ Gebrek aan concentratie
       ~ Schotangst

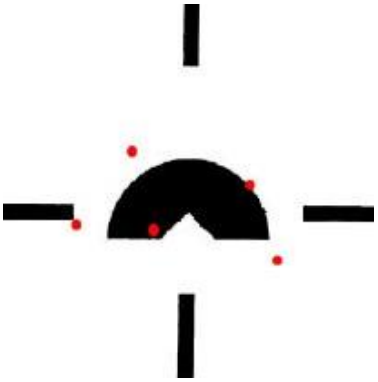

Figuur 5-94A Schoten liggen ver uit elkaar

- Trefferbeeld gespleten groep, mogelijke oorzaken:
  (zie figuur 5-94B)
  - Verandering van schiethouding tijdens het vuren van de groep (wijziging na het 2e schot).
  - Het niet juist toepassen van de richtregel bijv.
    ~ Korrel niet steeds op dezelfde plaats in de oogdop.
    ~ Rode punt niet steeds hetzelfde op het doel.
    ~ Oog niet scherpgesteld op de korrel.

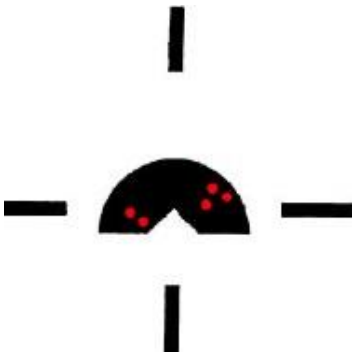

Figuur 5-9B Gespleten groep

- Trefferbeeld verticale groep, mogelijke oorzaken:
  (zie figuur 5-95A),
  - Doorademen tijdens het vuren.
  - Ademhalingstechniek is niet constant.
  - Incorrect richtpunt.
  - Niet na-richten.
  - Afstand oog - oogdop is niet constant.

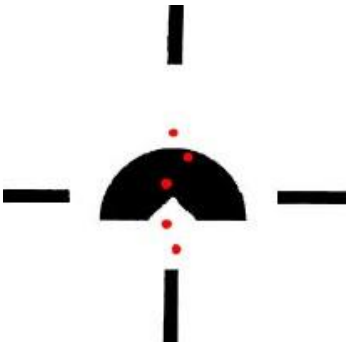

Figuur 5-95A Verticale groep

- Trefferbeelden diagonale groepen,
  mogelijke oorzaken: (zie figuur 5-95B),
  - Hoofd niet rechtop (bij schiethouding met mechanisch (nood)vizier).
  - Rukken aan de trekker.
  - Niet na-richten.
  - Geen constante druk op de pistoolgreep.

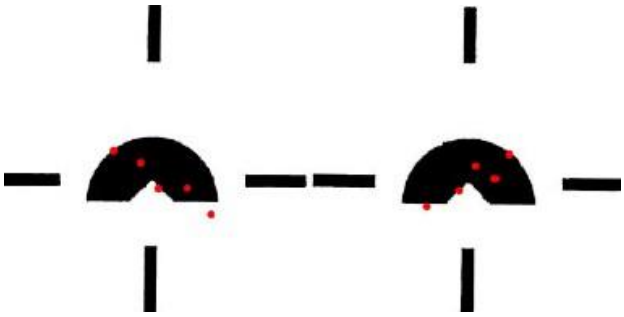

Figuur 5-95B Diagonale groepen

- Trefferbeeld ,mogelijke oorzaken:
  (zie figuur 5-95C),
  - Geen stevig contact tussen kolf en schouder.
  - Rukken aan de trekker. niet of slecht narichten

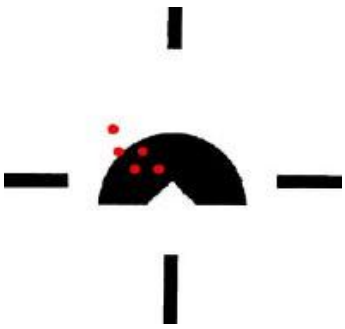

Figuur 5-95C Groep ligt links en boven het richtpunt

- Wanneer deze groep constant wordt geproduceerd, worden de elementaire vaardigheden op de juiste wijze toegepast. Eventueel kan hierop de ligging van het trefferbeeld worden verlegd naar het gewenste trefpunt (corrigeren).

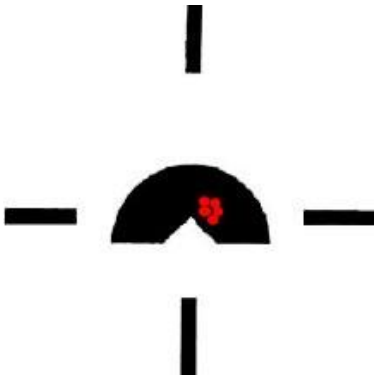

Figuur 5-96 Kleine groep

5.2. De small arms collimator "FRANCIS BARKER"

5.2.1 Algemene beschrijving *Small Arms Collimator* (SAC) 'FRANCIS BARKER'

De veiligheidsbepalingen SAC

- Bij het gebruik van de *SAC* moet het wapen ontladen zijn.
- Het licht element bestaat uit een ingekapselde bron gevuld met radioactief gas (tritium) en dient als zodanig te worden behandeld.
- Zie ook de algemene veiligheidsregels cfm Deel I Hfdst 5.1.1.

1. Algemeen

a. De *SAC (Small Arms Collimator)* is een optisch uitrichtgereedschap t.b.v. het geweer C7 en de karabijn C8.

b. De SAC is ingevoerd op groepsniveau. Ter controle van deze SAC is op pelotonsniveau een zo genoemde 'Confidence checker' aanwezig.

c. Met de SAC kan een op het wapen geplaatst SRIM of nachtrichtapparatuur, zowel bij dag als bij nacht zonder daadwerkelijk te vuren worden uitgericht/ gecontroleerd.

d. Een schutter kan m.b.v. de SAC, van meerdere dag- en nachtrichtvizieren die plaatsbaar zijn op zijn persoonlijk wapen, zijn persoonlijke instelling aanbrengen /controleren.
   - De schutter kan m.b.v. de SAC de volgende instellingen/controles uitvoeren:
     - De basisinstelling van het optisch vizier.
       Voordat de schutter voor de eerste keer met zijn persoonlijk wapen gaat schieten of een ander persoonlijk wapen en/of SRIM / nachtrichtapparatuur in gebruik neemt moet de basisinstelling van het optisch vizier worden ingesteld.
     - Vaststellen van de persoonlijke instelling.
       Nadat de schutter zijn persoonlijk wapen met SRIM/nachtrichtapparatuur heeft 'ingeschoten' kan de persoonlijke instelling worden afgelezen.
     - Controle van de persoonlijke instelling.
       Wanneer de persoonlijke instelling bij de schutter bekend is, kan hij deze instelling controleren op juistheid (bijv. gevechtsgereedmaken, functiecontroles, na vallen of stoten, enz.). Eventuele afwijkingen kunnen hersteld worden zonder daadwerkelijk te vuren.

2. Beschrijving

a. De collimator bestaat uit een aluminiumhuis met een lenzensamenstel, een 5,56 mm kaliberpen en een lichtelement.

b. De *'confidence checker'* bestaat uit een aluminium huis met een kaliberpenbuis van 5,56 mm en uitgelijnde richtbussen.

1. Aluminium huis
2. Kaliberpen
3. Lens
4. Stootrubber
5. Lichtelement
6. Identificatieplaatje
7. Richtbussen
8. Kaliberpenbuis

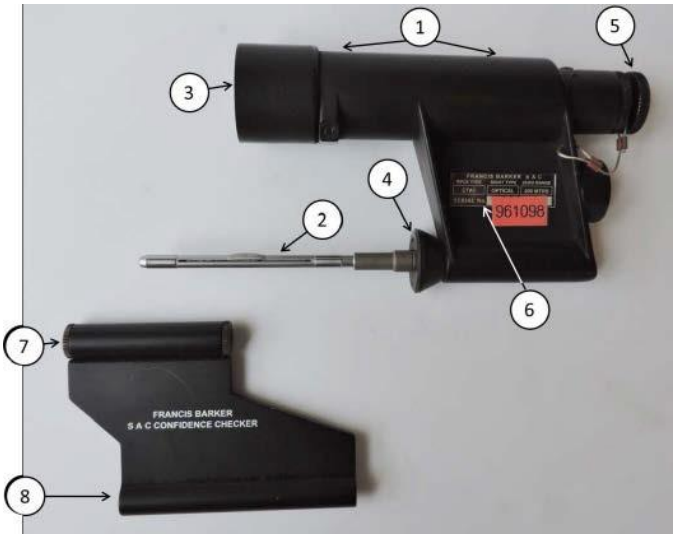

Figuur 5-97 De SAC met de confidence checker

LET OP
Het is niet noodzakelijk voorafgaand elk schietmoment de instelling m.b.v. collimator te controleren.
Ook niet als de SRIM van het wapen is geweest t.b.v. onderhoud.
Dit levert onnodig tijdverlies, slijtage en mogelijk een verkeerd gecorrigeerd wapen op.
Indien het wapen gevallen/gestoten is dient het gecontroleerd te worden m.b.v. de collimator.

3. Toebehoren

a. De *SAC* wordt geleverd met de volgende toebehoren:

1. Foedraal
2. SAC
3. Lenspapier
4. Groepsregistratiekaart(en) persoonlijke instellingen
5. *Confidence checker* (niet bij iedere SAC)
6. Lenskwast

Figuur 5-98A De SAC met toebehoren

b. Het opbergen van de *SAC* met toebehoren.

Figuur 5-98B SAC met toebehoren in de tas

4. Het raster

a. Het raster is zodanig in het lenzensamenstel geplaatst, dat het 'uitricht-instelmerk' (coördinaat I-9), het gemiddelde Mtp (Middelste trefpunt) vertegenwoordigt.

b. Het raster bestaat uit:
- 17 horizontale lijnen gemerkt met een cijfer. Alleen de oneven cijfers zijn weergegeven. De ruimte tussen twee dikke horizontale lijnen is 1 mil (duizendste).
- 17 verticale lijnen gemerkt met een letter; om de andere letter weergegeven. De ruimte tussen twee dikker verticale lijnen is 1 mil (duizendste).
- Een 'uitrichtinstelmerk' (op coördinaat I-9).

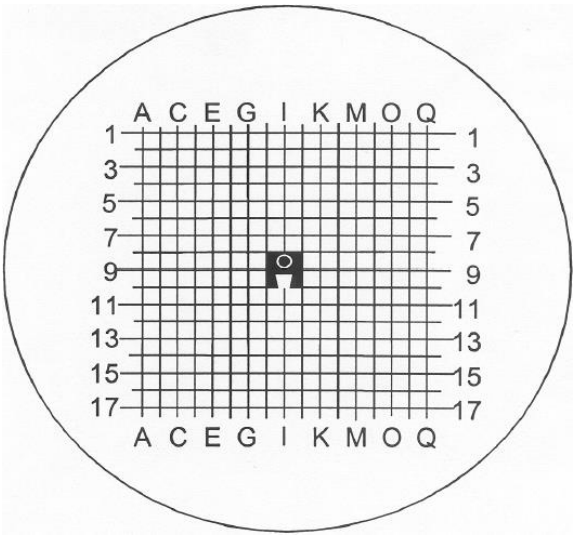

Figuur 5-99 Het raster

5.2.2 Het gebruik van de SAC

1. Algemeen

a. De *SAC* en de *confidence checker* zijn precisie-instrumenten en moeten met zorg worden behandeld.

b. Het plaatsen en afnemen van de *SAC* en de *confidence checker* moet met de nodige voorzichtigheid worden uitgevoerd, zodat de kaliberpen niet wordt beschadigd.

c. Bij twijfel aan de nauwkeurigheid van de *SAC* (bijv. na vallen, stoten enz.), moet voor gebruik m.b.v. de *confidence checker* de plaats van het raster worden gecontroleerd.

LET OP! Bij het gebruik van de SAC moet het wapen ontladen zijn.

Om er van verzekerd te zijn dat men constant het juiste resultaat verkrijgt moet de schutter, elke keer wanneer hij m.b.v. de *SAC* zijn richtmiddel afstelt/controleert, de voor hem meest gebruikte schiethouding aannemen. Assistentie van een helper (wanneer mogelijk) verzekert een vlotte instelling/controle van het (de) richtmiddel(en).

2. De basisafstelling van het SRIM

a. Algemeen

- Deze procedure kan op een vredeslocatie worden uitgevoerd.
- Voordat de schutter voor de eerste keer met zijn persoonlijk wapen gaat schieten of een ander persoonlijk wapen en/of optisch vizier/nachtrichtapparatuur in gebruik neemt moet de basis-instelling van het optisch vizier worden ingesteld.

LET OP! Het vizier moet op de juiste wijze en met de juiste afstand tussen het oog van de schutter en het oculair van het vizier op het wapen geplaatst zijn.

- M.b.v. de *SAC* kan deze procedure op een eenvoudige wijze worden uitgevoerd (de richtlijn wordt hiermee afgesteld t.o.v. de gewenste kogelbaan). Het Mtp van een groep schoten zal dan op 100 m binnen een straal van 20 cm t.o.v. het richtpunt liggen.

b. Uitvoering

- <u>STAP 1</u> (schutter)
  - voer de veiligheidsmaatregelen uit.
  - neem de meest gebruikte schiethouding aan.

- <u>STAP 2</u> (helper)
  - breng twee druppels olie aan op de kaliberpen van de *SAC* en wrijf deze uit.
  - plaats de *SAC* met de kaliberpen in de loopmonding en met het aluminiumhuis aan de rechterzijde van het wapen.
  - duw deze d.m.v. een heen en weer draaien-de beweging zover door tot het stootrubber tegen de mondingsvlamdemper stuit.
  - draai nu de *SAC* ongeveer 2 mm terug en rechtop, zodat deze in lijn staat met het vizier (zie figuur 5-100). Dit om te voorkomen dat door de flexibiliteit van het stootrubber andere waarden kunnen ontstaan.

Figuur 5-100 Zijaanzicht SAC uitgelijnd t.o.v. het vizier (2 mm tussenruimte)

- STAP 3 (schutter en helper)
  - kijk door het vizier naar het raster en geef (m.b.v. de horizontale hulplijnen van het vizier) de helper aanwijzingen m.b.t. het uitlijnen van de *SAC*.

- STAP 4 (schutter en helper)
  - op aanwijzing van de schutter verdraait de helper de stelschroef zijdelingse correctie en de instelring afstand van het vizier totdat de rode punt op coördinaat I-9 staat (zie figuur 5-101).

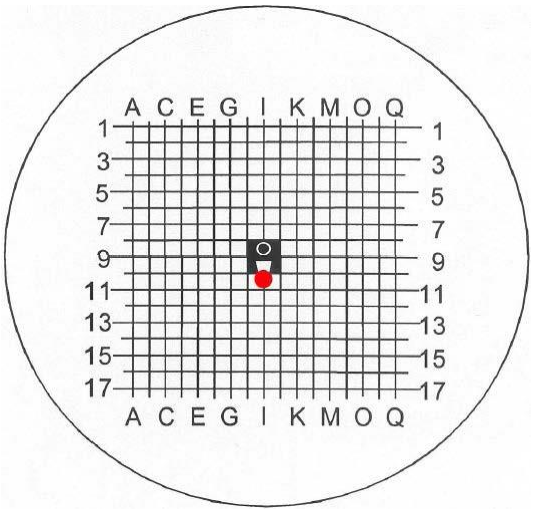

Figuur 5-101 Rode punt ingesteld op de basisinstelling

- STAP 5 (helper)
  - wanneer de basisafstelling is uitgevoerd trek dan d.m.v. een heen en weer draaiende beweging, de SAC uit de loop, waarbij de loop met een hand wordt vastgehouden.
  - maak hierna evt. de kaliberpen m.b.v. een poetsdoek droog en berg de SAC op in het foedraal.

3. Uitvoeren van de basisafstelling van nachtzichtapparatuur

a. De procedure van het uitvoeren van de basisafstelling is gelijk aan die van het optisch vizier.
b. Het kan noodzakelijk zijn een donkere achtergrond te kiezen om de zichtbaarheid van het raster te verbeteren.

4. Het aflezen van de persoonlijke instelling van het SRIM

a. Algemeen
   - Nadat een ervaren schutter zijn persoonlijk wapen met SRIM aan de hand van de schietoefening 'corrigeren SRIM', heeft ingeschoten kan met de *SAC* zijn persoonlijke instelling worden afgelezen.
   - Het middelste trefpunt (Mtp) van een groep schoten moet dan op 100 m op het gewenste trefpunt liggen (= C7 5 cm hoger en bij C8 7,5 cm hoger dan het richtpunt (Rp).
   - Deze procedure kan het beste z.s.m. na de schietoefening 'corrigeren SRIM' worden uitgevoerd.

b. Voorbereiding (indien noodzakelijk).
   - Voer de basisafstelling uit.
   - Voer de schietoefening 'corrigeren SRIM' uit.

c. Uitvoering
   - STAP 1 (schutter)
     - Voer de veiligheidsmaatregelen uit.
     - Neem de meest gebruikte schiethouding aan (meestal liggend ondersteund).

   - STAP 2 (helper)
     - Breng twee druppels olie aan op de kaliberpen van de SAC en wrijf deze uit.
     - Plaats de SAC met de kaliberpen in de loopmonding en het aluminiumhuis aan de rechterzijde van het wapen.
     - Duw deze d.m.v. een heen en weer draaiende beweging zover door tot het stootrubber tegen de mondingsvlamdemper stuit.
     - Draai de SAC ongeveer 2 mm terug en rechtop, zodat deze in lijn staat met het vizier (zie figuur 5-100).

- STAP 3 (schutter en helper)
  - Kijk door het vizier naar het raster en geef (m.b.v. de horizontale hulplijnen van het vizier) de helper aanwijzingen m.b.t. het uitlijnen van de SAC.
  - De persoonlijke instelling kan nu door de schutter worden afgelezen.

- STAP 4 (helper)
  - Nadat de persoonlijke instelling, door de schutter is afgelezen trek dan d.m.v een heen en weer draaiende beweging de SAC uit de loop, waarbij de loop met een hand wordt vastgehouden.
  - Hierna wordt opnieuw de SAC geplaatst (zie STAP 2).

LET OP!
De persoonlijke instelling is de letter-cijfer combinatie
van het snijpunt van de horizontale en de verticale lijn waarop de punt
van de richtnaald staat (zie figuur 5-102).

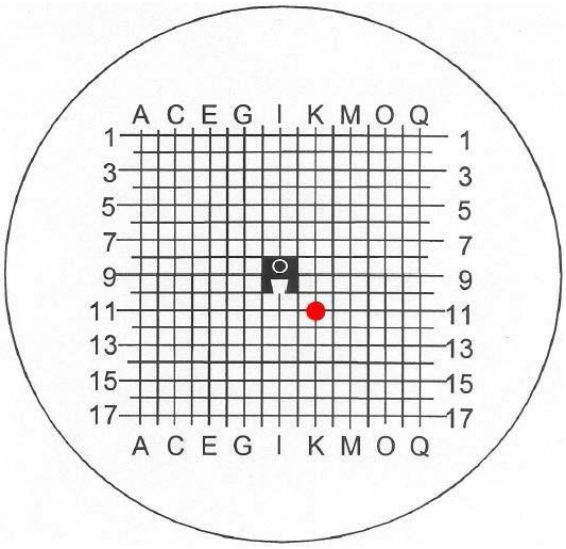

Figuur 5-102 Rode punt op de persoonlijke instelling (bijv. K-11)

- STAP 5 (schutter en helper)
  - Kijk door het vizier naar het raster en geef (m.b.v. de horizontale hulplijnen van het vizier) de helper aanwijzingen m.b.t. het uitlijnen van de SAC.
  - Controleer wederom of de persoonlijke instelling gelijk is aan die van STAP 3.
  - Noteer het wapennr., het SRIMnr. en het aantal vrije uitsparingen op de *piccatiny* rail van het wapen aan de voorzijde van het SRIM op de registratiekaart(en).

- STAP 6 (helper)
  - Nadat de persoonlijke instelling, door de schutter is afgelezen en genoteerd op de registratiekaart(en), wordt de SAC d.m.v. een heen en weer draaiende beweging uit de loop getrokken, waarbij de loop met een hand wordt vastgehouden.
  - Maak hierna de kaliberpen met een poetsdoek droog en berg de SAC op in het foedraal.

5. Het controleren van de persoonlijke instelling van het SRIM

a. Algemeen
- Wanneer de persoonlijke instelling (van persoonlijke wapen met SRIM/nachtrichtapparatuur) bij de schutter bekend is, kan hij deze instelling, op ieder gewenst moment, controleren op juistheid.
- Eventuele afwijkingen kunnen hersteld worden zonder daadwerkelijk te vuren.

b. Voorbereiding

De schutter kijkt op de (groeps-/individuele) registratiekaart *SAC* wat zijn persoonlijke instelling voor het te gebruiken richtmiddel moet zijn.

c. Uitvoering
   - Wanneer de persoonlijke instelling bij de schutter bekend is, voert hij met een helper de procedure uit als omschreven in pt 4c (STAP 1 t/m 6).
   - Als blijkt dat bij het uitvoeren van STAP 3 en 5 de persoonlijke instelling anders is dan op de registratie-kaart *SAC*, wordt dit op aanwijzing van de schutter door de helper gecorrigeerd naar de juiste instellingen.

6. Aflezen/controleren persoonlijke instelling van nachtzicht-apparatuur

De procedure van het aflezen/controleren van de persoonlijke instelling is gelijk aan die van het optisch vizier. Het kan noodzakelijk zijn een donkere achtergrond te kiezen om de zichtbaarheid van het raster te verbeteren.

7. Gebruik van de collimator bij duisternis

a. Voor het gebruik van de collimator bij duisternis moet gebruik worden gemaakt van het lichtelement, dat op de collimator aanwezig is.

b. Schroef het lichtelement uit zijn ligplaats.

c. Schroef het lichtelement in de positie aan de voorzijde van het lenzensamenstel.

d. Lees het coördinaat af als omschreven in pt 4c, STAP 3 en 5.

e. Schroef hierna evt. het lichtelement, uit de positie aan de voorzijde van het lenzensamenstel, terug in zijn ligplaats.

8. Registratiekaarten persoonlijke instellingen *SAC*

De persoonlijke instellingen worden op twee registratiekaarten genoteerd.

a. De groepsregistratiekaart *SAC* (LF 17318) te bewaren in het foedraal van de SAC).

b. De individuele registratiekaart *SAC* (LF 17317), persoonlijk bezit van de schutter).

c. Per richtmiddeltype wordt één groepsregistratiekaart ingevuld.

d. Noteer de nummers van het (persoonlijk) wapen, met bijbehorend SRIM en de evt. bijbehorende nachtrichtvizier(en).

e. Noteer, van alle van toepassing zijnde optische richtmiddelen, de 'persoonlijke' instellingen in het aantal vrije uitsparingen op de montageplaat van het wapen aan de voorzijde van de vizieren.

9. Het gebruik van de *confidence checker*

a. Algemeen.
   - De *confidence checker* moet gebruikt worden wanneer de gebruiker twijfelt aan de nauwkeurigheid van de *SAC* (bijv. bij beschadiging, na vallen, stoten enz.).
   - Met behulp van de *confidence checker* wordt gecontroleerd of het raster zich nog centraal in het lenzensamenstel bevindt.
   - Indien dit niet het geval is dan moet de *SAC* compleet met toebehoren ter reparatie worden aangeboden (m.u.v. de groepsregistratiekaarten).

b. Uitvoering.
   - Breng twee druppels olie aan op de kaliberpen van de collimator en wrijf deze uit.
   - Plaats de kaliberpen van de *SAC* in de kaliberpenbuis van de *confidence checker*, zo dat de lange schuine zijde als eerste over de kaliberpen schuift. Schuif de *confidence checker* zover door tot deze stuit tegen de verdikking op de kaliberpen en lijn deze daarna uit t.o.v. het lenzen-samenstel.
   - Kijk met het 'richtoog' door de richtbussen van de *confidence checker* naar het raster. Controleer of de cirkel rondom het raster binnen de cirkel valt van de richtbussen van de *confidence checker* (zie figuur 5-104 en 5-105).

Figuur 5-104 Collimator en confidence checker voor het richtoog

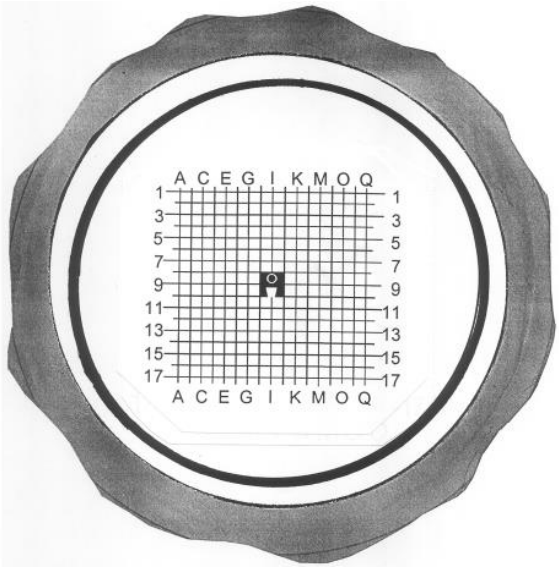

Figuur 5-105 Cirkel raster binnen de cirkel van de richtbussen

5.2.3 Onderhoud

1. Algemeen

De gebruikerscontroles en het onderhoud beperken zich tot de volgende verrichtingen voor en na het gebruik:

a. Controleer aan de hand van de 1DL of alle toebehoren aanwezig en bruikbaar zijn.

b. Controleer de algemene toestand van de *SAC* en de *confidence checker* (schoon en droog) op beschadigingen, die de werking kunnen beïnvloeden. In dat geval moet de *SAC* compleet (evt. met *confidence checker*) in het foedraal (zonder de groepsregistratiekaart) voor reparatie worden aangeboden.

c. Door de gebruiker mogen geen reparaties worden verricht.

2. Het aluminiumhuis en het lichtelement

a. De *SAC* en de *confidence checker* worden, m.u.v. de optische delen, m.b.v. een zachte, droge doek en/of kwast uitwendig schoongemaakt (GEEN WATER GEBRUIKEN!).

b. Raak de lenzen nooit met de vingers aan.

3. De lenzen

Bij het onderhoud van de optische delen moet op de volgende punten worden gelet:

a. Zorg voor schone handen.

b. Maak van het lenzenpapier een losse prop en maak met een licht vegende beweging het glasoppervlak schoon.

c. Gebruik het lenzenpapier slechts éénmaal.

d. Gebruik evt. een schone katoenen lap met alcohol.

4. De kaliberpen

Maak de kaliberpen schoon en droog, evt. met olie.

5. Het foedraal

a. Maak de tas in- en uitwendig schoon met een borstel.

b. Het kunststof inzetstuk is aan de onderzijde met klittenband in het foedraal bevestigd en kan t.b.v. het onderhoud worden verwijderd.

LET OP! Gebruik nooit scherpe en/of metalen voorwerpen om het propje lenzenpapier/katoenenlapje vast te houden.

6. Opslag en transport

a. Maak - De *SAC* en de *confidence checker* zijn precisie-instrumenten en dienen met zorg te worden behandeld.

b. De *SAC* mag alleen worden opgeborgen en vervoerd in het speciaal voor de *SAC* vervaardigde foedraal.

c. In dit foedraal is een voorgevormd kunststof inzetstuk om de *SAC* optimaal te beschermen. Tevens worden hierin de instructiekaart, groepsregistratiekaart, lenspapier, lenskwast en een evt. *confidence checker* opgeborgen.

5.2.4 Registratiekaarten en persoonlijke instellingen SAC

1. Groepsregistratiekaart SAC

a. Per richtmiddeltype wordt één groepsregistratiekaart SAC ingevuld.

b. De groepsregistratiekaart(en) kunnen bewaard worden in het zijvak van het foedraal, zodat de schutter altijd zijn persoonlijke instelling(en) kan lezen als dit nodig is.

LF 17318 2e druk

GROEPSREGISTRATIEKAART

PERSOONLIJKE INSTELLINGEN

"FRANCIS BARKER"

SMALL ARMS COLLIMATOR

voor

.....
(type richtmiddel)

....
(eenheid) (nummer SAC)

Vastgesteld door C-OTCo, d.d. 30-01-2014
bij notanummer 2014001449.

Figuur 5-106 Voor- en achterzijde groepsregistratiekaart

Naam	Wpn nr	Nr SRIM	Aantal vrije uitsparingen	Collimatorstand
1	.....	.....	1	.....
2	.....	.....	2	.....
3	.....	.....	3	.....
4	.....	.....	4	.....
5	.....	.....	5	.....
6	.....	.....	6	.....
7	.....	.....	7	.....
8	.....	.....	8	.....
9	.....	.....	9	.....
10	.....	.....	10	.....

Figuur 5-107A Binnenzijde groepsregistratiekaart

2. Individuele registratiekaart SAC

a. De individuele registratiekaart SAC kan opgeborgen worden in een plastic hoes (LF 16108/A).

b. De registratiekaart met hoes kan het beste bewaard worden in onderhoudstasje 2 (samen met de afneembare oogdop en de beschermhoes optisch vizier met inhoud).

Lf 17317 druk 2

INDIVIDUELE REGISTRATIEKAART
PERSOONLIJKE INSTELLINGEN
"FRANCIS BARKER" SMALL ARMS COLLIMATOR

Collimator .....
(type wapen)

Serienummer SAC .....

.....	.....	.....
Rang	Naam	Registratienummer

140484 Vastgesteld door C-OTCo, d.d. 04-02-2014 bij notanr 2014001647

.....
(wapennummer)

	Type richtmiddel	Nummer Richtmiddel	Aantal vrije uitsparingen	Collimator stand
1.	.....	.....	.....	.....
2.	.....	.....	.....	.....
3.	.....	.....	.....	.....
4.	.....	.....	.....	.....

Figuur 5-107B Voor- en achterzijde registratiekaart

5.3. Munitie

5.3.1 Algemeen

1. Patroonschoten

- Met het geweer C7/C7A1 en de karabijn C8/C8A1 worden patronen met het kaliber 5,56 mm NATO verschoten.
- De volgende patroonsoorten kunnen worden gebruikt.
  - Scherpe patroon (Ball), tegen personen en ongepantserde doelen;
  - Lichtspoorpatroon (Tracer), tegen personeel, ongepantserde doelen en voor doelaanduiding;
  - Losse patroon, voor oefen- en trainingsdoeleinden;
  - Exercitiepatroon, voor instructiedoeleinden.

2. Herkenning van de patronen

Soort	Merkteken
Scherpe patroon	Kogelpunt is niet groen gekleurd
Lichtspoorpatroon	Kogelpunt is rood gekleurd
Losse patroon	Geen kogel, hulslichaam is aan de monding samengeknepen
Exercitiepatroon	Mat en verchroomd, de huls is doorboord en het slaghoedje is niet aanwezig

Figuur 5-108 Herkenning van de patroon

3. In het voorschrift 9-846 (statusoverzicht VS 9-846, sectie A25- 5.56mm) staan de overige munitie soorten 5.56 mm beschreven

5.3.2 Verpakking

1. Wijze van verpakking

Soort	Houder	Doos	Kist	Totaal in kist
Scherpe patroon nr. 250	10 patronen op kunststof houder	3 houders in kartonnen doos	54 dozen in stalen kist nr. 130	1620
Scherpe patroon nr. 292	10 patronen op metalen houder	3 houders in kartonnen doos	54 dozen in stalen kist nr. 130	1620
Lichtspoorpatroon nr. 300		20 patronen in kartonnen doos	67 dozen in stalen kist nr. 130	1340
Losse patroon nr. 295		50 patronen in kartonnen doos	48 dozen in stalen kist nr. 130	2400
Losse patroon nr. 296		20 patronen in kartonnen doos	96 dozen in stalen kist nr. 130	1920
Losse patroon nr. 297		10 patronen op kunststof houder	3 houders in kartonnen doos, 60 dozen in stalen kist nr. 130	1800
Losse patroon nr. 297C1		10 patronen op kunststof houder	3 houders in kartonnen doos, 60 dozen in stalen kist nr. 130	1800
Exercitiepatroon nr. 246		30 patronen in kartonnen doos	33 dozen in stalen patroonbandtrommel nr. 58 2 trommels in houten kist	990

Figuur 5-109A Wijze van verpakking

2. Codering

- Op de verpakking kunnen de navolgende van belang zijnde benamingen, NATO-merken en nummers voorkomen (in geel opschrift).

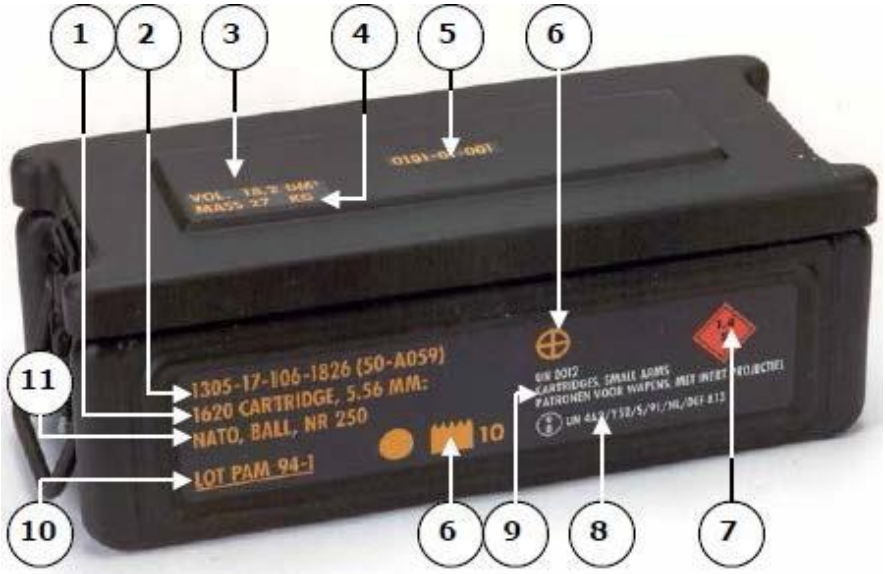

Figuur 5-109B Benaming verpakking, munitiekist nr. 130

1. Aantal patronen
2. NATO-stocknummer
3. Volume van de kist in DM3
4. Massa van de gevulde kist in kg
5. Nov code
6. Symbolen
7. Oranje gevarenetiket
8. UN-kenmerk van de verpakking
9. UN-nummer/vervoersnaam munitie
10. Lotnummer
11. Benaming van de patronen

LET OP!
Per munitiesoort wijzigen de opschriften op de munitiekist.

5.3.3 Soorten en kenmerken

1. Scherpe patroon, nr. 250

NOV-code	0101
NOV-benaming	CTG 5,56 MM NATO BALL 10/CL
Benaming	CARTRIDGE, 5.56 MILLIMETER: NATO, BALL, NR. 250
Gebruik	De scherpe patronen nr. 250, worden verschoten uit: - Geweer Colt C7 - Karabijn Colt C8 - LOAW (Licht Ondersteunend Automatisch Wapen) De wapens worden als individueel handvuur-wapen gebruikt voor operationele gevechtstaken, bewakings- en beveiligingstaken en voor zelfverdediging.
Herkenning	Kogelpunt niet gekleurd (koperkleurig)
Uitwerking	Doordringingsvermogen in pantserstaalplaat 3,5 mm op 570 meter
Veiligheidsaspect	Het is verboden scherpe, losse en excertitiepatronen door elkaar te gebruiken of gelijktijdig in bezit te hebben. Tenzij zeer nadrukkelijk anders bepaald door de daartoe opgeleide instructeur

Figuur 5-110A Scherpe patroon nr. 250

Figuur 5-110B
Scherpe patroon nr. 250. (10 stuks)
op kunststof houder

Figuur B-5-110C
Scherpe patroon nr. 250.
(3 houders = 30 stuks) in doos

Figuur 5-111 Scherpe patroon nr. 250. (54 dozen = 1620 stuks) in stalen kist nr. 130

2. Scherpe patroon, nr. 292

NOV-code	0101
NOV-benaming	CTG 5,56 MM NATO BALL 10/CL
Benaming	CARTRIDGE, 5.56 MILLIMETER: NATO, BALL, NR. 292
Gebruik	De scherpe patronen nr. 292, worden verschoten uit: - Geweer Colt C7 - Karabijn Colt C8 - LOAW (Licht Ondersteunend Automatisch Wapen) De wapens worden als individueel handvuurwapen gebruikt voor operationele gevechtstaken, bewakings- en beveiligingstaken en voor zelfverdediging.
Herkenning	Kogelpunt groen
Uitwerking	Doordringingsvermogen in pantserstaalplaat 3,42 mm op 570 meter
Veiligheidsaspect	Het is verboden scherpe, losse en excertitiepatronen door elkaar te gebruiken of gelijktijdig in bezit te hebben. Tenzij zeer nadrukkelijk anders bepaald door de daartoe opgeleide instructeur. De stalen clips mogen niet worden hergebruikt.

3. Lichtspoorpatroon, nr. 300

NOV-code	0121
NOV-benaming	CTG 5,56 MM NATO TR
Benaming	CARTRIDGE, 5.56 MILLIMETER: NATO, TRACER, NR. 300
Gebruik	De scherpe patronen nr. 292, worden verschoten uit: - Geweer Colt C7 - Karabijn Colt C8 - LOAW (Licht Ondersteunend Automatisch Wapen) De wapens worden als individueel handvuurwapen gebruikt voor operationele gevechtstaken, bewakings- en beveiligingstaken en voor zelfverdediging.
Herkenning	Kogelpunt rood
Uitwerking	De lichtspoorkogel zal gedurende zijn effectieve dracht (en doorgaans langer) een duidelijk waarneembaar lichtspoor afgeven.

Veiligheidsaspect Het is verboden scherpe, losse en excertitiepatronen door elkaar te gebruiken of gelijktijdig in bezit te hebben. De stalen clips mogen niet worden hergebruikt.

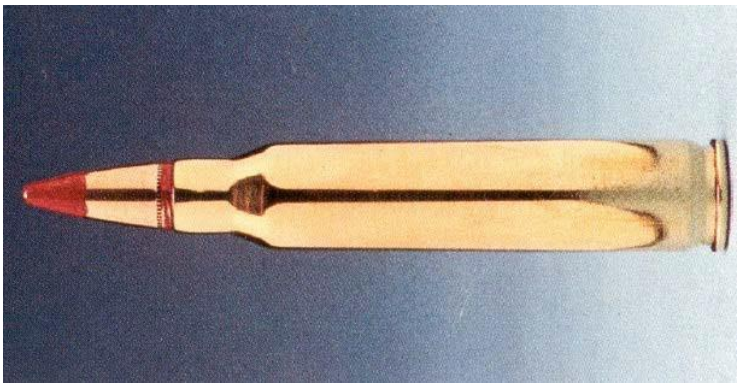

Figuur 5-112 Lichtspoorpatroon nr. 300

4. Losse patroon, nr. 295

NOV-code 0111
NOV-benaming CTG 5,56 MM BLANK
Benaming CARTRIDGE, 5.56 MILLIMETER BLANK, NR. 295
Gebruik De losse patronen nr. 295, worden gebruikt in:
- Geweer Colt C7
- Karabijn Colt C8
- LOAW (Licht Ondersteunend Automatisch Wapen)

Losse patronen worden met deze wapens met een geplaatste mondinsstop afgevuurd om scherpe patronen te kunnen simuleren.
Herkenning Voorzijde patroon d.m.v. wurging dichtgemaakt
Uitwerking De wapens functioneren alsof een scherpe patroon wordt verschoten.
Veiligheidsaspect Waarschuwing!
Bij gebruik van losse patronen is het plaatsen van een mondingsstop verplicht.
- Het is ten strengste verboden bij het gebruik van losse patronen vuur af te geven in de richting van personen, indien deze zich op een afstand van minder dan 1 meter loodrecht van de loopmonding bevinden.
- Het is verboden scherpe, losse en excercitiepatronen door elkaar te gebruiken of gelijktijdig in bezit te hebben. Tenzij dit nadrukkelijk anders bepaald door de daartoe opgeleide instructeur.

5. Losse patroon, nr. 296

NOV-code 0111
NOV-benaming CTG 5,56 MM BLANK
Benaming CARTRIDGE, 5.56 MILLIMETER BLANK, NR. 296
Gebruik De losse patronen nr. 296, worden gebruikt in:
- Geweer Colt C7
- Karabijn Colt C8
- LOAW (Licht Ondersteunend Automatisch Wapen)

Losse patronen worden met deze wapens met een geplaatste mondinsstop afgevuurd om scherpe patronen te kunnen simuleren.
Herkenning Voorzijde patroon d.m.v. wurging dichtgemaakt
Uitwerking De wapens functioneren alsof een scherpe patroon wordt verschoten.
Veiligheidsaspect Waarschuwing!
Bij gebruik van losse patronen is het plaatsen van een mondingsstop verplicht.
- Het is ten strengste verboden bij het gebruik van losse patronen vuur af te geven in de richting van personen, indien deze zich op een afstand van minder dan 1 meter loodrecht van de loopmonding bevinden.
- Het is verboden scherpe, losse en excercitiepatronen door elkaar te gebruiken of gelijktijdig in bezit te hebben. Tenzij dit nadrukkelijk anders bepaald door de daartoe opgeleide instructeur.

6. Losse patroon, nr. 297

NOV-code	0111
NOV-benaming	CTG 5,56 MM BLANK
Benaming	CARTRIDGE, 5.56 MILLIMETER BLANK, NR. 297
Gebruik	De losse patronen nr. 297, worden gebruikt in: - Geweer Colt C7 - Karabijn Colt C8 - LOAW (Licht Ondersteunend Automatisch Wapen) Losse patronen worden met deze wapens met een geplaatste mondinsstop afgevuurd om scherpe patronen te kunnen simuleren.
Herkenning	Voorzijde patroon d.m.v. wurging dichtgemaakt
Uitwerking	De wapens functioneren alsof een scherpe patroon wordt verschoten.
Veiligheidsaspect	Waarschuwing! Bij gebruik van losse patronen is het plaatsen van een mondingsstop verplicht. - Het is ten strengste verboden bij het gebruik van losse patronen vuur af te geven in de richting van personen, indien deze zich op een afstand van minder dan 1 meter loodrecht van de loopmonding bevinden. - Het is verboden scherpe, losse en excercitiepatronen door elkaar te gebruiken of gelijktijdig in bezit te hebben. Tenzij dit nadrukkelijk anders bepaald door de daartoe opgeleide instructeur.

Figuur 5-113 Losse patroon nr. 297

Figuur 5-114A Losse patroon nr. 297. (60 dozen à 30 patronen) in stalen kist nr. 130

7. Losse patroon, nr. 297C1

NOV-code	0111
NOV-benaming	CTG 5,56 MM BLANK
Benaming	CARTRIDGE, 5.56 MILLIMETER BLANK, NR. 297C1
Gebruik	De losse patronen nr. 297C1, worden gebruikt in: - Geweer Colt C7 - Karabijn Colt C8 - LOAW (Licht Ondersteunend Automatisch Wapen) Losse patronen worden met deze wapens met een geplaatste mondinsstop afgevuurd om scherpe patronen te kunnen simuleren.
Herkenning	Voorzijde patroon d.m.v. wurging dichtgemaakt
Uitwerking	De wapens functioneren alsof een scherpe patroon wordt verschoten.
Veiligheidsaspect	Waarschuwing! Bij gebruik van losse patronen is het plaatsen van een mondingsstop verplicht. - Het is ten strengste verboden bij het gebruik van losse patronen vuur af te geven in de richting van personen, indien deze zich op een afstand van minder dan 1 meter loodrecht van de loopmonding bevinden. - Het is verboden scherpe, losse en excercitiepatronen door elkaar te gebruiken of gelijktijdig in bezit te hebben. Tenzij dit nadrukkelijk anders bepaald door de daartoe opgeleide instructeur.

Figuur 5-114B Losse patroon nr. 297C1

Figuur 5-115A
Losse patroon nr. 297C1.
10 patronen in kunststofhouder

Figuur 5-115B
Losse patroon nr. 297C1.
(3 houders) in kartonnen doos

Figuur 5-115C Losse patroon nr. 297C1. 60 dozen in stalen kist nr. 130

8. Excercitiepatroon, nr. 246

NOV-code	8011
NOV-benaming	PTN 5,56 MM EXC
Benaming	PATROON, 5.56 MILLIMETER, EXCERCITIE: NR. 246
Gebruik	Excercitiepatronen nr. 246, worden gebruikt in: - Geweer Colt C7 - Karabijn Colt C8 - LOAW (Licht Ondersteunend Automatisch Wapen) De exercitiepatroon wordt in deze wapens gebruikt om (laad)handelingen te kunnen oefenen.
Herkenning	De messing, mat-verchroomde patroonhuls bevat geen voortdrijvende lading en geen slaghoedje. De hulswand is op vier plaatsen doorboord.
Uitwerking	Geen.
Veiligheidsaspect	- Het is verboden scherpe, losse en excercitiepatronen door elkaar te gebruiken of gelijktijdig in bezit te hebben. Tenzij dit nadrukkelijk anders bepaald door de daartoe opgeleide instructeur.

Figuur 5-115D Excercitiepatroon nr. 246

Figuur 5-116A
Excercitiepatroon nr. 246
(33 dozen à 30 patronen in doos)

Figuur 5-116B Excercitiepatroon nr. 246
(30 patronen)in patroonbandtrommelnr. 58

5.4. Het multifunctionele gevechtsmes

5.4.1 Algemene eigenschappen

1. Kenmerkende eigenschappen

a. Het multifunctionele gevechtsmes Eickhorn, (nader te noemen gevechtsmes) is een persoonlijk verdedigingswapen.
b. Het gevechtsmes is te plaatsen op de Colt C7/C8.
c. Het gevechtsmes is, in combinatie met de schede, voor diverse doeleinden te gebruiken.

2. Technische gegevens

a. Gewicht gevechtsmes met schede 800 gram
b. Lengte gevechtsmes 308 mm
c. Lengte lemmet 180 mm

Figuur 5-116C Het multifunctionele gevechtsmes

3. Toebehorende delen en benamingen

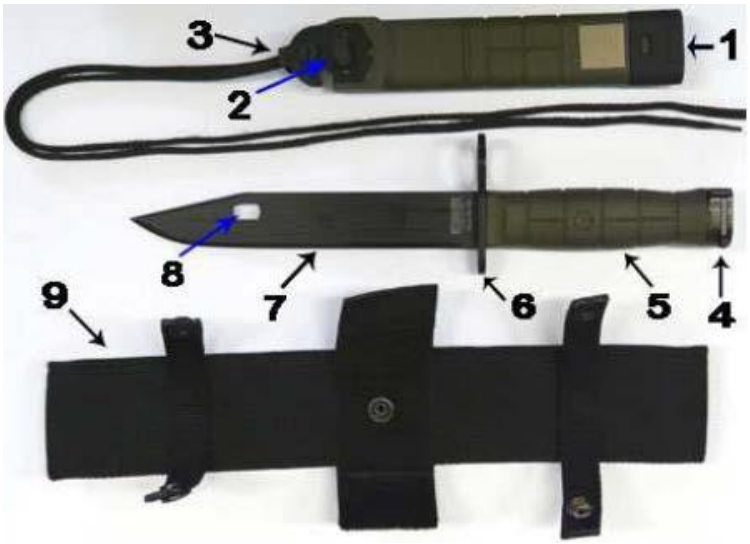

Figuur 5-117A De delen van het multifunctionele gevechtsmes

1. Schede
2. Koppelstuk draadkniptang
3. Schroevendraaierblad
4. Bajonetfitting met verende pallen
5. Heft
6. Stootplaat
7. Lemmet met snede
8. Lemmetopening
9. Foedraal

5.4.2 Het gebruik

1. Draagwijze
Het gevechtsmes met schede wordt aan het modulair vest gedragen. De schutter kan zelf de plaats van het gevechtsmes bepalen.

2. Het gevechtsmes plaatsen op en afnemen van het geweer

a. Het plaatsen van het gevechtsmes.
- Neem de veiligheidsmaatregelen van het geweer.
- Neem het gevechtsmes uit de schede.
- Schuif de grote opening in de stootplaat over de mondingsvlamdemper van het geweer, zodanig dat de bajonetfitting van het gevechtsmes en die van het geweer in elkaar grijpen.
- Controleer of het gevechtsmes geborgd is.

Figuur 5-117B Het gevechtsmes geplaatst op het wapen

b. Het afnemen van het gevechtsmes.
- Neem de veiligheidsmaatregelen van het geweer.
- Pak met de rechterhand het heft van het gevechtsmes vast.
- Druk met de linkerduim en wijsvinger de beide verende pallen van het gevechtsmes naar elkaar toe.
- Neem het gevechtsmes naar voren toe af.
- Berg het gevechtsmes op in de schede en sluit de borgriem stootplaat.

3. Extra gebruiksfuncties
De extra gebruiksfuncties van het gevechtsmes zijn niet bedoeld als vervanging voor gereedschap. Het gevechtsmes en de schede dienen daarom alleen als gelegenheidsgereedschap gebruikt te worden. Het gevechtsmes is te gebruiken als:
- Draadkniptang.
- Schroevendraaier

a. Draadkniptang.
- Maak de borgriem heft los.
- Maak de snelsluiting los.
- Maak de borgriem stootplaat los en neem het mes uit de schede.
- Houd de schede in de linkerhand met het koppelstuk draadkniptang naar boven. De schede moet zodanig worden vastgehouden dat de vingers uit de werkweg van het mes zijn.
- Plaats met de rechterhand het mes met de lemmetopening over het koppelstuk draadkniptang; de snijkant wijst hierbij naar de schede.

Figuur 5-118 De stand van de handen

- Plaats de nu gevormde draadkniptang over de te knippen draad.

LET OP!
Houd de vingers uit de snijrichting van het mes!

- Druk het heft en de schede naar elkaar toe.
- Neem na het knippen het gevechtsmes en de schede van elkaar.
- Berg het gevechtsmes op in de schede en sluit de borgriem stootplaat.
- Bevestig de schede aan het koppelbevestigingsstuk en sluit de heftborgriem.

b. Schroevendraaier.
Aan de onderzijde van de schede bevindt zich een schroevendraaiertip.

5.4.3 Onderhoud

1. Reinigen

a. Het gevechtsmes.
Het gevechtsmes moet gereinigd worden met water en een borstel. Eventuele roestvorming moet met wat olie en een wapenonderhoudsdoek worden weggewreven.

b. De schede.
De schede moet gereinigd worden met water en een borstel. Laat zoveel mogelijk het water uit de schede lopen en daarna goed drogen teneinde roestvorming aan de binnenzijde te voorkomen.
Na het reinigen moeten de metalen delen van het mes en de schede licht geolied worden. Het heft is van kunststof en mag daarom niet geolied te worden. Het heft dient gereinigd te worden met een poetsdoek.

2. Slijpen

Indien het mes geslepen moet worden, mag dit uitsluitend handmatig uitgevoerd worden.

5.5. Pistool GLOCK

5.5.1. Veiligheidsregels

VEILIGHEIDSREGELS

1. Algemeen
- Voor aanvang van iedere les/oefening moet de instructeur een wapeninspectie houden.

2. Veiligheidsmaatregelen
- Neem in de volgende gevallen de veiligheidsmaatregelen:
  - Bij het in gebruik nemen.
  - Voor het in ontvangst nemen.
  - Voor het uiteennemen.
  - Voor iedere wapeninspectie.
- Uitvoering:
  - Houdt het wapen met de loop in een veilige richting met de vinger langs de beugelkrop.
  - Controleer of er een patroonmagazijn is geplaatst.
  - Neem wanneer er een patroonmagazijn is geplaatst deze uit het wapen en controleer of zich hierin munitie bevindt.
  - Trek de slede naar achteren.
  - Controleer of de kamer leeg is.
  - De slede onder geleide naar voren laten gaan en haal de trekker over.
  - Controleer patroonmagazijntassen, overige patroonmagazijnen en munitie.

3. Algemene veiligheidsregels
- Personeel dat het pistool in gebruik of in beheer heeft, moet op de hoogte zijn van de **veiligheidsregels** en er op toezien dat deze regels nauwkeurig worden nageleefd.
- Voordat de **veiligheidsmaatregelen** worden genomen, moet het wapen behandeld worden alsof het geladen is, omdat uitwendig niet te zien is of het ontladen is
- Een over te dragen wapen moet in ontladen toestand met de slede in achterste stand worden aangeboden.
- Het is verboden zonder noodzaak op iemand te richten.
- Gebruik scherpe munitie en exercitiepatronen:
  - Alleen voor oefeningen waarbij de storingsreactie gesimuleerd wordt en/of waarbij de elementaire vaardigheid 'het afdrukken' wordt aangeleerd mag er gelijktijdig exercitie- en scherpe munitie op de baan aanwezig zijn. Het gebruik is alleen toegestaan met toestemming van de baancommandant en onder toezicht van een gecertificeerde SI/HSI.
  - De exercitiemunitie moet worden uitgegeven door de baancommandant en onmiddellijk na de oefening door hem worden ingenomen.
- Bij vuren met het wapen moet het personeel, dat zich in de nabijheid van het wapen bevindt, gehoorbescherming dragen.
- Wanneer de gebruiker niet overtuigd niet overtuigd is van de toestand waarin het wapen verkeerd, moet hij de veiligheidsmaatregelen nemen.
- Het is niet toegestaan om zonder toestemming een geladen wapen in het beenholster te dragen.

VEILIGHEIDSREGELS t.b.v. Glock 17T

1. Algemeen
- Controleer de te gebruiken munitie op beschadigingen.
- Wanneer de gebruiker niet overtuigd is van de toestand waarin zijn wapen verkeerd (ontladen, half geladen of geladen), dan moeten de **veiligheidsmaatregelen** worden genomen.
- Een wapen wordt ontladen overgedragen met de slede in de achterste stand vergrendeld.
- Het is **verboden** zonder enige noodzaak op iemand te richten.
- Scherpe-, losse-, verf- en/of exercitiepatronen mogen nooit gelijktijdig worden gebruikt of in het bezit zijn van de gebruiker van het wapen.
- De handelingen van het wapen zijn identiek als de Glock 17JB m.u.v. het ontladen, zie punt 2.
- Onjuist gebruik kan verwonding(en) of schade veroorzaken.
- Gebruik is alleen toegestaan met toestemming van een bevoegd instructeur.
- Het trainingspistool Glock 17T is te herkennen aan zijn blauwe pistoolgreep.
- De patroonmagazijnen zijn te herkennen aan de blauwe bodemplaat.
- Het vullen en bijvullen van de patroonmagazijnen dient met enig beleid te gebeuren om beschadigingen van de FX patroonpunt te voorkomen. Beschadigde FX patronen kunnen leiden tot storingen die weer schade kunnen veroorzaken aan het wapen en/of toebehoren.

2. Het ontladen
- Neem de uitgangshouding aan.
- Houdt het wapen in (een) veilige richting.
- Neem het patroonmagazijn uit en berg deze op.
- Laat het wapen in een door de FX instructeur aangewezen veilige richting wijzen.
- Vuur het wapen af.
- Breng met de ondersteunende hand, middels de bovenhandse greep over de uitwerp opening, de slede naar achteren.
- Druk met de duim (van de hand om de pistoolgreep) de sledepal omhoog zodat de slede in de achterste stand blijft staan.
- Controleer kamer, voorzijde afsluiter op aanwezigheid van munitie en/of delen van munitie en verwijder deze eventueel.
- Laat de slede onder geleide naar voren gaan en ontspan de slagpinveer.
- Het wapen is nu gecontroleerd ontladen.

5.5.2. Algemene beschrijving

1. Kenmerkende eigenschappen

a. Het pistool GLOCK 17 JB (zie figuur 5-122) is een licht, semi-automatisch wapen met drie automatisch werkende veiligheden[15];
   - Trekkerveiligheid
   - Afvuurstangveiligheid
   - Slagpinveiligheid

b. Dit afvuurmechanisme zorgt ervoor dat een geladen wapen automatisch op veilig staat.

c. Door deze veiligheden is het niet mogelijk, dat bij een geladen wapen een schot afgaat, als het wapen ergens tegenaan stoot of zelfs valt. Het wapen vuurt slechts af wanneer de trekkerveiligheid wordt ingedrukt en de trekker geheel wordt overgehaald.

d. De patroonaanvoer gebeurt door een patroonmagazijn, dat 17 patronen kan bevatten.

e. Het wapen is effectief tot 40 meter en is daardoor uitstekend geschikt voor gebruik op korte afstand.

[15] De combinatie van de drie veiligheden noemt men "*Safe Action*".

f. De Glock 17 JB is op onderstaande punten aangepast t.o.v. eerdere versies:
   - Patroontrekker met indicator
   - Rode slagpinveer
   - Stuurveer
   - Maritiem (waterdoorlatende) spieën
     - Nieuwe pistoolgreep (patroonhandgreep)
   - Set opvulplaten 2- en 4 mm

2. Technische gegevens

Gewicht zonder patroonmagazijn	620 gr
Gewicht met gevuld patroonmagazijn	870 gr
Gewicht leeg patroonmagazijn	40 gr
Gewicht gevuld patroonmagazijn	250 gr
Lengte	203 mm
Hoogte met richtmiddelen	131 mm
Breedte	30 mm
Lengte van het richtmiddel	165 mm
Lengte van de loop	114 mm
Patroon	9 mm
Inhoud patroonmagazijn	17 patronen
Aanvangssnelheid	± 360 m/s

Figuur 5-122 Pistool Glock 17 JB

1. Loop
2. Korrel
3. Sledepal
4. Slede
5. Sluitpal
6. Keep
7. Afvuurhuisstift
8. Kast
9. Patroonmagazijnpal
10. Beugelkrop
11. Trekkerveiligheid
12. Trekker
13. Lampbevestigingssleuf

5.5.3. Toebehoren

Figuur 5-123 Toebehoren van het wapen

1. Beenholster
2. Heupriem
3. Pistoolkoord flexibel
4. Patroonmagazijn
5. Patroonmagazijnvuller
6. Drevel
7. Onderhoudskwastje
8. Onderhoudsborstels
9. Pompstok
10. Onderhoudsdoosje
11. Oliebusje

5.5.4. Uiteennemen en ineenzetten

1. Algemeen

a. Het pistool dient niet vaker uiteen te worden genomen dan noodzakelijk voor de opleiding, het onderhoud en de inspectie.

b. Bij het uiteennemen en ineenzetten van het wapen moeten de volgende regels in acht worden genomen:
   - Neem de veiligheidsmaatregelen;
   - Neem het wapen in de juiste volgorde uiteen en leg de onderdelen in deze volgorde neer;
   - Leg de onderdelen neer op een schone en droge plaats;
   - Maak er geen wedstrijd van;
   - Gebruik geen geweld;
   - Gebruik het juiste gereedschap;
   - Controleer de werking.

Figuur 5-124A Wapen in hoofdgroepen uiteengenomen

1. Slede
2. Sluitveer met sluitveerstang
3. Loop
4. Kast
5. Patroonmagazijn

2. Het uiteennemen van het wapen in hoofdgroepen

a. Neem de veiligheidsmaatregelen (zie 5.5.1. pt 2.).

b. Het verwijderen van het patroonmagazijn

- Neem het wapen in de hand;
- Druk met de duim op de patroonmagazijnpal;
- Neem het patroonmagazijn uit.

Figuur 5-124B
Verwijderen van het patroonmagazijn
(stap 1)

Figuur 5-124C
Verwijderen van het patroonmagazijn
(stap 2)

c. Het verwijderen van de slede

LET OP!
De trekker moet in de achterste stand staan!

- Pak het wapen zodanig vast dat er vier vingers om de slede liggen en de duim zich aan de achterzijde van de kast bevindt;
- De slede met de vingers ca. 3 mm naar achteren trekken;

LET OP!
Als de slede te ver naar achteren (meer dan 3 mm) wordt teruggetrokken, wordt het wapen weer gespannen (komt de trekker naar voren). De slede is dan niet van de kast te verwijderen. Om dit probleem op te heffen moet men de trekker overhalen en opnieuw beginnen.

- De sluitpal met de andere duim en wijsvinger naar beneden trekken (beide zijden tegelijk);
- De slede met enige kracht naar voren schuiven en van de kast afnemen.

Figuur 5-125A Het verwijderen van de slede

d. Het verwijderen van de sluitveer met sluitveerstang
   - De sluitveer met sluitveerstang met de duim iets naar voren drukken en omhoog trekken.

Figuur 5-125B Het verwijderen van de sluitveer met sluitveerstang

e. Verwijderen van de loop
   - De loop bij de loopvergrendeling vastpakken, iets naar voren schuiven, omhoogtrekken en naar achteren uit de slede trekken.

Figuur 5-126A Het verwijderen van de loop

3. Het ineenzetten van het wapen

LET OP! Bij het onderhoud aan de kast, bij een uiteengenomen wapen, kan tijdens het onderhoud de afvuurstang (zie figuur 5-126B pt.1) naar voren zijn of worden geschoven (gespannen).

Voor het ineenzetten MOET de afvuurstang ontspannen zijn. Dit om ernstige beschadigingen tijdens het ineenzetten te voorkomen.
Uitvoering:

- De afvuurstang handmatig naar voren drukken (zie figuur B-5-127A) en de trekker overhalen (ontspannen);
- Het ineenzetten van het wapen gebeurt in de omgekeerde volgorde. Voor het ineenzetten van moeen de nummers van de loop en de slede worden gecontroleerd.
- Controleer de werking (zie pt 4. van 5.5.4. uiteennemen en ineenzetten) na het ineenzetten;

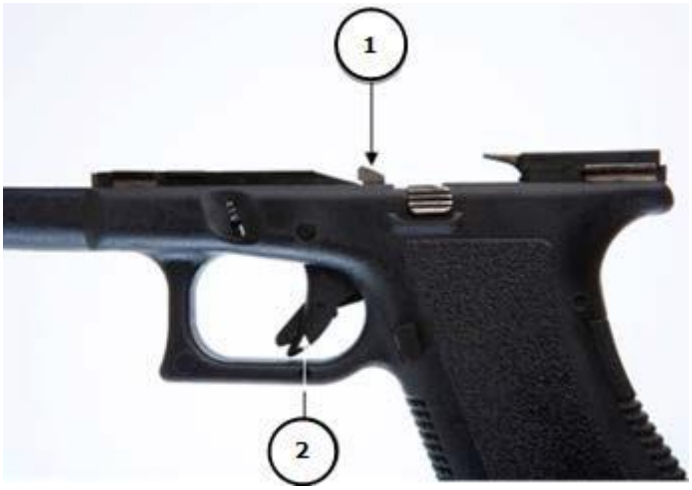

Figuur 5-126B De afvuurstang naar voren geschoven (gespannen)

1. Afvuurstang 2. Trekker

Figuur 5-127A Het handmatig voorwaarts drukken van de afvuurstang (gespannen)

Figuur 5-127B De handmatig achterwaarts geschoven afvuurstang (ontspannen)

LET OP!
Het verder uiteennemen van de hoofdgroepen is **verboden**,
dit mag alleen door ILM of hoger echelon gebeuren.

4. Controle van de werking
- Plaats een leeg patroonmagazijn;
- Span het wapen;
- De slede moet in de achterste stand blijven staan m.b.v. de sledepal;
- De sledepal naar beneden drukken en de slede onder geleide naar voren laten gaan;
- De slagpin ontspannen door de trekker over te halen.

5. Het patroonmagazijn
Controleer het patroonmagazijn op scheuren en beschadigingen, in het bijzonder de aanbrenglippen van het patroonmagazijn. Indien deze beschadigd zijn, moet het patroonmagazijn worden ingeleverd.

6. Het uiteennemen en ineenzetten van het patroonmagazijn
a. Het uiteennemen van het patroonmagazijn
- Druk de borgplaat met de drevel in de houder (zie figuur B-5-128A);
- Druk aan beide zijden, net boven de patroonmagazijnbodem, het patroonhuis in;
- **Let op de veerdruk!**;
- Schuif de patroonmagazijnbodem naar voren en verwijder de borgplaat en de bodem;
- Verwijder de aanbrenger met de aanbrengveer uit het patroonmagazijnhuis.

Figuur 5-128A Indrukken borgplaat

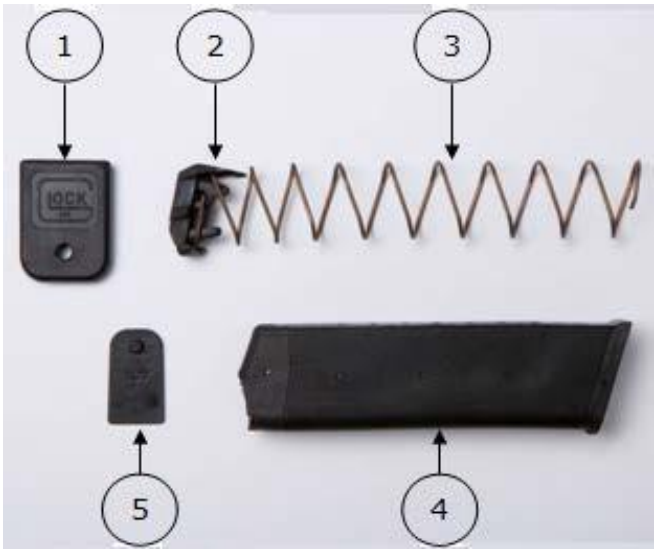

Figuur 5-128B Het patroonmagazijn in vijf delen uiteengenomen

1. Patroonhouderbodem
2. Aanbrenger
3. Aanbrengerveer
4. Patroonhouderhuis
5. Borgplaat

b. Het verwijderen van het patroonmagazijn
Zet het patroonmagazijn ineen in omgekeerde volgorde van het uiteennemen, waarbij er opgelet moet worden dat de aanbrengerveer op de juiste manier wordt geplaatst.

7. Het monteren en demonteren van een opvulstuk

- Afhankelijk van de hand van de schutter kan de dikte van de handgreep worden aangepast.
- De set die hiervoor benodigd is bestaat uit 3 onderdelen. De opvulstukken zijn gemerkt met de letters M en L aan de binnenzijde en aan de onderzijde van het opvulstuk.
- Voor het (de)monteren maakt men gebruik van de drevel uit het uitrustingspakket pistool.

Figuur 5-129A Opvulstukken en verlengde afvuurhuisstift

a. Het monteren van een opvulplaat
   - Verwijder met de drevel de afvuurhuisstift.
   - Haak het opvulstaak met de onderzijde op de handgreep.
   - Plaats het opvulstuk op de handgreep.
   - Plaats de verlengde afvuurhuisstift.

b. Het demonteren van een opvulplaat
   - Verwijder met de drevel de verlengde afvuurhuisstift.
   - Verwijder het geplaatste opvulstuk van de handgreep.
   - Plaats de standaard afvuurhuisstift.

Figuur 5-129B Pistool met geplaatst opvulstuk (L, 4 mm dikte)

LET OP!
Als er geen opvulstuk is geplaatst, dan moet de
'standaard afvuurhuisstift' weer geplaatst zijn.

5.5.5. Onderhoud

1. Algemeen
- Referentie; 1TH003436
- Het wapen moet steeds bedrijfsklaar worden gehouden, echter overdreven onderhoud veroorzaakt onnodige slijtage. Zo zal bijvoorbeeld de loop meer slijten door onnodig veel doorhalen dan door regelmatig schieten.
- Het wapen moet steeds in- en uitwendig van vuil en vocht worden ontdaan. De kunststof delen moeten droog worden gehouden.

2. Onderhoudsmiddelen
- Wapenolie is een onderhoudsmiddel dat reinigt, smeert en beschermt. Dit kan onder alle weersomstandigheden en temperaturen.
- Flanellen lapjes van 6x6 cm.
- Pompstok.
- Onderhoudskwastje voor het verwijderen van grof vuil.
- Onderhoudsborstels voor het verwijderen van kruitresten en vuil van de bewegende delen.

3. Periodiek onderhoud
- Periodiek onderhoud aan het wapen wordt verricht om het wapen bedrijfsgereed te houden en om roestvorming te voorkomen.
- Indien het wapen gedurende lange tijd niet wordt gebruikt en onder normale omstandigheden in een wapenkamer ligt opgeslagen, is het voldoende om het wapen eenmaal per maand te reinigen en te oliën.
- Indien het wapen bij gunstige weersomstandigheden slechts voor instructiedoeleinden wordt gebruikt, moet het inwendige van het wapen dagelijks en het gehele wapen wekelijks worden gereinigd en geolied.
- Indien het wapen onder gunstige weersomstandigheden en anders dan voor instructie (b.v. oefeningen te velde) wordt gebruikt, dient het dagelijks in- en uitwendig te worden onderhouden.
- De kunststof delen worden met een droge doek gereinigd.
-

4. Onderhoud voor het vuren
- Neem het wapen uiteen.
- Maak die delen, die met kruitverbrandingsresten in aanraking komen schoon en droog.
- Olie de bewegende delen licht in met wapenolie.
- Zet het wapen ineen.
- Controleer de werking van het wapen.

5. Onderhoud tijdens het vuren c.q. tijdens vuurpauzes
De bewegende delen worden zo nodig, licht met wapenolie ingeolied.

6. Onderhoud na het vuren

- Na het schieten moet de loop worden doorgehaald met een half flanellen lapje voorzien van een beetje wapenolie.
- Bij terugkeer in de kazerne of basis moet het wapen zo spoedig mogelijk, doch uiterlijk op de avond van de schietdag, grondig worden schoongemaakt.
- Aan de loop dient speciale aandacht te worden besteed.
- Het schoonmaken gebeurt als volgt:
  - Olie de loop in met een half flanellen lapje gedrenkt in wapenolie.
  - Haal de loop door met droge lapjes 6x6 cm tot er geen vuil meer uit de loop komt.
  - **De loop blijft droog.**
  - Hierna worden alle metalen delen van het wapen licht met wapenolie ingeolied.

LET OP!
De loop moet vanaf de kamerzijde worden doorgehaald om slijtage van de loopmonding te voorkomen. Loop niet inwendig oliën .

7. Onderhoud tijdens de vorstperiode

De bewegende delen zo licht mogelijk oliën. Om vastvriezen te voorkomen, moeten deze bij lage temperaturen absoluut vochtvrij zijn (alvorens het wapenonderhoud uit te voeren, dient het wapen, indien mogelijk, eerst op kamertemperatuur te worden gebracht).

8. Onderhoud onder bijzondere omstandigheden

- Onder bijzondere omstandigheden, b.v. in een vochtig en/of tropisch klimaat, zal het nodig zijn het wapen vaker uiteen te nemen en te onderhouden.
- Wordt het wapen op plaatsen gebruikt waar veel stof en/of zand kan binnendringen, dan moet het wapen regelmatig worden schoongemaakt, omdat zand of stof met olie vermengt als een schuurmiddel werkt. Bij het verlaten van een stoffige of zanderige omgeving moet het wapen worden schoongemaakt en geolied.

9. Vervoer van wapens

Indien niet direct met het wapen zal worden geschoten dan wel geoefend, het wapen in het beenholster opbergen en daarin vervoeren.

10. Inspectie[16]

- De voornaamste inspectiepunten zijn:
  - In- en uitwendig goed geolied.(zie figuur 5-132);
  - Functioneert het wapen;
  - Zijn er zichtbare beschadigingen en/of defecten.

LET OP!
Slechts bij een technische inspectie, die uitsluitend door desbetreffend niveau mag worden uitgevoerd, dienen de wapens drooggemaakt te zijn, zodat bepaalde metingen op de juiste wijze kunnen worden uitgevoerd.

[16] Nadat er gebreken of defecten zijn geconstateerd, dient het wapen aan het IML ter reparatie te worden aangeboden.

11. Het oliën van het wapen

- De plaatsen die van een druppel olie moeten worden voorzien, staan afgebeeld in figuur 5-132.

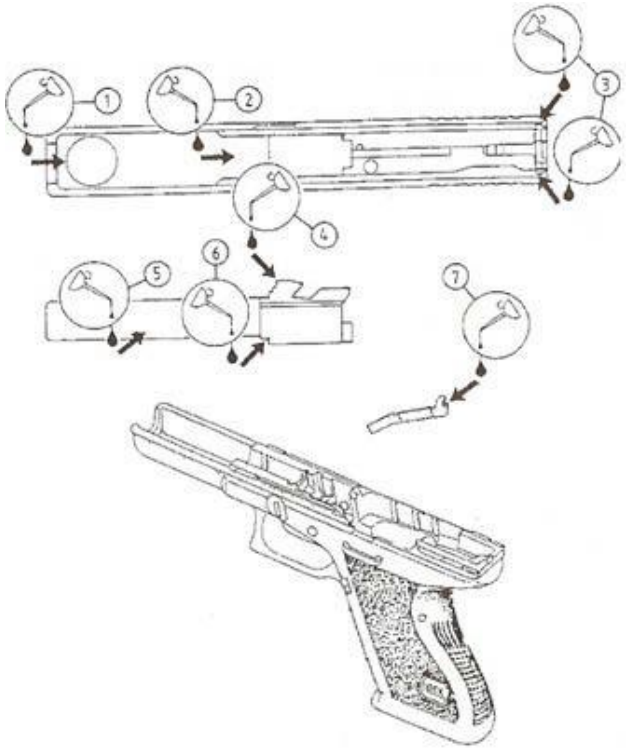

Figuur 5-132 Plaatsen druppels olie

- Plaatsen die van een druppel olie moeten worden voorzien zijn::
  - De voorzijde van de slede, binnenzijde opening voor de loop (1), **één** druppel olie gelijkmatig over de binnenzijde uitstrijken.
  - De binnenzijde van de slede (2), **één** druppel olie gelijkmatig uitstrijken.
  - De geleide richels van de slede (3), beide **één** druppel olie gelijkmatig uitstrijken.
  - De onderzijde van de loopvergrendeling (4), **één** druppel olie.
  - De buitenzijde van de loop(5), **één** druppel olie gelijkmatig uitstrijken.
  - De bovenzijde van de loop vergrendeling(6), **één** druppel olie.
  - De nok bij de stuurveer(7), **één** druppel olie.

5.5.6. Verrichtingen aan het wapen

1. Het vullen en ledigen van het patroonmagazijn

a. Algemeen
Het patroonmagazijn kan met of zonder de patroonmagazijnvuller met maximaal 17 patronen worden gevuld.

b. Het vullen van het patroonmagazijn zonder patroonmagazijnvuller
- Leg de patroon zodanig op de patroonaanbrenger dat de hulsbodem tegen de patroonmagazijnlippen aanligt.
- Druk nu op de patroon tegen de veerdruk van de aanbrenger in.
- Schuif de patroon dan naar achteren onder de patroonmagazijnlippen.

c. Het vullen van het patroonmagazijn met de patroonmagazijnvuller
- Druk m.b.v. de patroonmagazijnvuller de aanbrenger naar beneden.
- Nu kan een patroon worden aangebracht tussen de aanbrenger en de patroonmagazijnlippen.
- Laat de patroonmagazijnvuller iets omhoog komen.
- Druk de patroon verder naar achter.
- Druk m.b.v. de patroonmagazijnvuller de patroon naar beneden.
  - enz. tot het patroonmagazijn vol is.

d. Het ledigen van het patroonmagazijn
Duw de patronen met de duim, in tegengestelde richting waarin ze zijn aangebracht, naar buiten.

2. Halfladen

a. Algemeen
- Bij overtuiging van het in bezit hebben van een ontladen wapen, volstaat door direct een gevuld patroonmagazijn te plaatsen. Dit kan ook uitgevoerd worden evt. zonder het wapen uit het (been)holster te nemen.
- Is de schutter er niet van overtuigd dan volgt automatisch eerst het nemen van de **veiligheidsmaatregelen**.

b. Uitvoering
- Plaats een gevuld patroonmagazijn in het wapen en druk deze aan totdat hij vergrendeld (zie figuur 5-133A).
- Probeer het patroonmagazijn er weer uit te trekken.
- Lukt dit niet dan is het patroonmagazijn vergrendeld (zie figuur 5-133B).

Figuur 5-133A Patroonmagazijn aandrukken

Figuur 5-133B Patroonmagazijn vergrendeld

3. Laden

a. Algemeen
- Nadat het wapen uit het beenholster is genomen en in een veilige richting wijst, wordt de slede met de ondersteunende hand in een bovengreep vastgepakt.
- De vingers en de handpalm ter hoogte van de ribbels op de slede, zodanig dat de duim naar het lichaam is toegekeerd.
- De slede wordt naar het lichaam toegetrokken en in de achterste stand losgelaten (zie figuur 5-134).
- Het wapen is nu geladen.

Figuur 5-134 Laden

4. Het trekken/pakken van het pistool

a. Na het geven van het juiste commando,
   - Gaat de hand van de schutter naar het holster.
   - Met de duim wordt de drukknoop van het holster geopend en het pistool in de definitieve greep genomen.
   - Het pistool wordt uit het holster getrokken met de vinger langs de trekker.
   - Het pistool wordt omhoog gebracht tot in de rusthouding. (zie pt 1k. 5.5.8. Schietleer)

5. Het bergen/opbergen van het pistool

a. Na het geven van het juiste commando,
   - Pistool naar het holster brengen waarbij de vinger langs de trekker blijft.
   - De duim achterop de slede zodat er niet per ongeluk een half geladen pistool geladen wordt (zie figuur 5-135A).
   - Terwijl het wapen in het holster geduwd wordt je hand laten afwikkelen naast het holster.
   - De knoopsluiting sluiten

Figuur 5-135A Het bergen/opbergen van het pistool

6. Ontladen

- Houd het wapen in een veilige richting.
- Neem het patroonmagazijn uit en berg deze op.
- Plaats de linker hand over de uitwerpopening van de slede (zie figuur B-5-135B).

Figuur 5-135B De linker hand over de uitwerpopening van de slede

- Kantel het wapen 90º naar rechts zodat de zwaartekracht zijn werking kan doen.
- Breng met de ondersteunende hand d.m.v. de bovenhandse greep over de uitwerp opening de slede naar achteren[17].
- Druk met de duim van de hand om de pistoolgreep de sledepal omhoog zodat de slede in de achterste stand blijft staan (zie figuur 5-136A).

[17] Bij een geladen zal nu een patroon in de hand vallen (zie figuur B-5-136B).

Figuur 5-136A Duim van de hand om de pistoolgreep

- Controleer de kamer en de binnenzijde van het wapen op aanwezigheid van munitie of delen ervan en verwijder deze eventueel (zie figuur 5-136B).

Figuur 5-136B Controle aanwezigheid munitie

- Laat de slede onder geleide naar voren gaan en ontspan de slagpinveer. Het wapen is nu bewust ontladen. De schutter heeft een patroon in de hand als bevestiging, en de patroon valt niet op de grond.

Figuur 5-136C Slede onder geleide naar voren laten gaan

- Tijdens handelingen aan het wapen (op de schietbaan) kan er voor gekozen worden om bij het uitnemen van het patroonmagazijn deze tussen pink en ringvinger te plaatsen (zie figuur 5-137A)

Figuur 5-137A Patroonmagazijn tussen pink en ringvinger

7. Herladen

Als het wapen is leeggeschoten dient zo snel mogelijk (met zo min mogelijk handelingen) een vol patroonmagazijn geplaatst te worden.

Figuur 5-137B Herladen

Figuur 5-137C Patroonmagazijnpal indrukken

Figuur 5-137D Pakken nieuwe patroonmagazijn

- Druk met de duim van de rechterhand om de pistoolgreep de patroon magazijn pal in (en schud het wapen) zodat het patroonmagazijn eruit valt (zie figuur 5-137C).
- Pak op hetzelfde moment met de linkerhand een nieuw patroonmagazijn (zie figuur 5-137D).
- Plaats het nieuwe patroonmagazijn (zie figuur 5-138).

LET OP!
Tijdens lessen kan er voor gekozen worden om het patroonmagazijn op te vangen om onnodige beschadigingen te voorkomen.

Figuur 5-138 Plaatsen nieuw patroonmagazijn

- Tijdens alle handelingen blijft de schutter gefocust op het doel.
- Druk de sledepal in zodat het wapen weer wordt geladen.

8. Bijladen
Neem het gedeeltelijk leeggeschoten patroonmagazijn uit het wapen en plaats een gevuld patroonmagazijn.

9. Wapeninspectie
a. Algemeen
- De wapeninspectie moet plaatsvinden ter verzekering van de veiligheid.
- Voor aanvang van de wapeninspectie dient men er van overtuigd te zijn, door het nemen van de **veiligheidsmaatregelen**, dat het wapen is ontladen.

b. De inspectie vindt als volgt plaats:
- 'Gereed maken voor wapeninspectie'.
  - Iedereen controleert zijn zakken, tassen, patroonmagazijnen enz. op munitie of delen van munitie en vervolgens stellen alle aanwezigen zich op.
- 'Wapeninspectie'.
  - De schutter haalt wapen uit het beenholster.
  - De slede wordt bovenhands naar achteren vastgezet met de sledepal.
  - Het wapen wordt schuin omhoog gebracht, de baancommandant/instructeur loopt achter de schutter langs en controleert het wapen (zie figuur 5-139A).
  - Wanneer de baancommandant/instructeur langs is geweest, laat de schutter de slede onder geleide naar voren gaan en haalt de trekker over. Het wapen wordt opgeborgen in het beenholster.

Figuur 5-139A Controle wapen door baancommandant/instructeur

- De schutter laat zijn patroonmagazijnen met aanbrengvlak naar boven zien als de baancommandant/instructeur langskomt.
- De schutter verklaard aan de baancommandant/instructeur:
  '**Ik ben niet in het bezit van munitie of delen van munitie** (zie figuur 5-139B).

Figuur 5-139B Niet in het bezit van munitie dan wel delen van munitie

10. Commando's en aanwijzingen

- Onder gevechtsomstandigheden bepaalt de schutter zelf het moment van vuuropening.
- Het kan om veiligheidsredenen noodzakelijk zijn, dat het vuren onmiddellijk moet worden gestaakt.
- Het commando is: **'STOP- STOP- STOP'.**
- Dit commando **moet** en **mag** door iedereen worden gegeven die (meent) een onveilige situatie waar te nemen.
- Bij het horen van het commando neemt men de rusthouding aan (zie figuur 5-140).
- Alleen de baancommandant mag dit commando opheffen. Tijdens schietoefeningen worden de gebruikelijke aanwijzingen gebruikt conform het voor het OPCO geldende richtlijnen[1].

Figuur 5-140 De rusthouding

11. Wapencheck

- Houd het wapen in veilige richting. Geef met de vrije hand een klap tegen de onderzijde van het patroonmagazijn.
- Trek de slede een klein stukje naar achteren tot de patroon zichtbaar is.
- Laar de slede weer naar voren gaan.
- Geef met de binnenkant van de vrije hand een klap tegen de achterzijde van de slede.
- Berg indien nodig het wapen op in het holster.

5.5.7. De richtmiddelen

1. Algemeen

- Referentie; 3 TH 170453.
- De richtmiddelen bestaan uit een keep en een korrel, die voorzien zijn van witte contrasterende delen (zie figuur B-5-141).
- Door deze contrasterende delen kan de schutter beter zien of hij de richtmiddelen juist gebruikt.
- Zelfs bij schemer of verminderd zicht, zolang het doel nog zichtbaar is, kan de schutter effectief vuur uitbrengen.
- De uitgangsstand is dat de keep in het midden van de slede is geplaatst (zie figuur 5-141).
- Indien, door welke oorzaak ook, de richtmiddelen beschadigd zijn, of het mtp behoorlijk afwijkt van het richtpunt, moet het wapen aan het ILM worden aangeboden.

[1] Voor CLAS; VS 7-2000. Voor CLSK VS KKW CLSK (5e dr) en voor CZSK ACSK Dops 112 (3e dr)

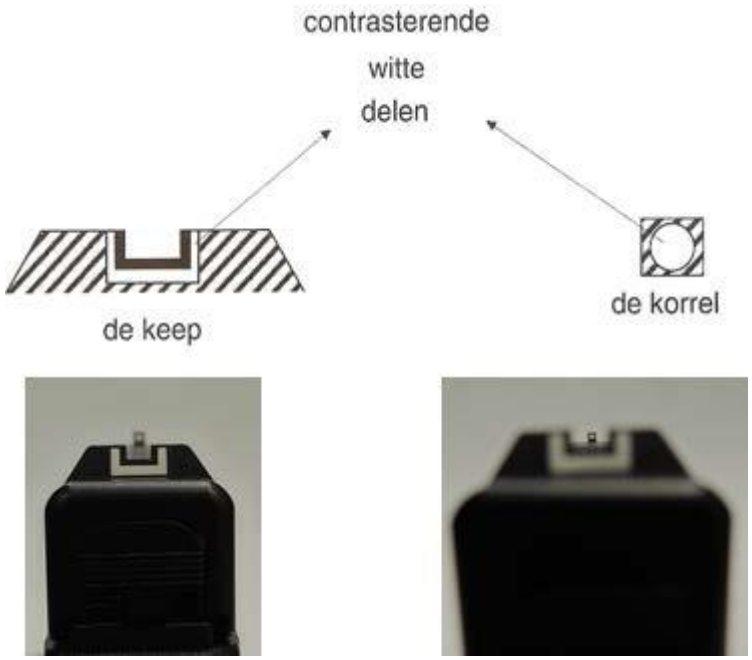

Figuur 5-141 De richtmiddelen

5.5.8. Schietleer

1. Schiethoudingen

a. Algemeen
- Het gebruik van het pistool is veelal op korte afstand.
- Dit kan voorbereid gebeuren of in een stresssituatie. De houding die hier uit voortvloeit, is het logische gevolg van de natuurlijke stressreactie. Die natuurlijke reacties zijn:
  - Lichaam en hoofd frontaal naar de dreiging;
  - Het klein maken van het lichaam door:
    ~ Schouders op te trekken;
    ~ Rug enigszins van boven afgerond;
    ~ Licht door de knieën zakken.
- De schiethouding die het meeste hieraan voldoet is de schiethouding staand vrije hand tweehandig. Deze houding is in overeenstemming met de natuurlijke reactie van het lichaam. Het bijkomend voordeel is dat optimaal gebruik wordt gemaakt van de bescherming die een kogel- en/of scherfwerend vest biedt.

b. Het trekken van het pistool
- De schutter blijft gefocust op het doel.
- Met de duim wordt de drukknoop geopend (zie figuur 5-142A) van het holster en het pistool in de definitieve grip gepakt (zie figuur 5-142B).

Figuur 5-142A Openen van de drukknop met de duim

Figuur 5-142B Het pistool in de definitieve grip pakken

- De andere hand gaat vanaf het moment van het openen van het holster richting het wapen om deze zo spoedig mogelijk te laden. Dit gebeurt zo dicht mogelijk tegen het lichaam
- (zie figuur 5-142C).
- Zodra het pistool uit het holster is, wijst het wapen richting doel.

Figuur 5-142C Zo dicht mogelijk tegen het lichaam

LET OP!
Indien er nog geen definitieve grip was verkregen dan, kan de hand om de pistoolgreep beter worden aangedrukt op het moment van het beetpakken van de

- De slede wordt in onderhandse greep beet gepakt, met de vingers en de handpalm ter hoogte van de ribbels, zodanig dat de duim naar het lichaam is toegekeerd (zie figuur 5-143A).

Figuur 5-143A De duim is naar het lichaam toegekeerd

Figuur 5-143B De rechterpols op slot

- De muis van de ondersteunende hand wordt direct geplaatst in de lege ruimte op de pistoolgreep. Hierdoor komen de twee duimen in elkaars verlengde en is de wijsvinger van de linker hand direct onder de beugelkrop geplaatst met als gevolg dat de rechterpols op slot komt te zitten (zie figuur B-5-143B).
- De vrije slag van de trekker wordt eruit gedrukt en het zachte deel van het eerste vingerkootje bevindt zich op de trekker.
- Het pistool wordt direct langs het lichaam omhoog gebracht. Vanaf dit moment komen de richtmiddelen in zichtveld van de schutter. Door het wapen richting doel uit te duwen zal de schutter meer tijd hebben om te focussen tussen doel en richtmiddelen (zie figuur 5-144A en 5-144B).

Figuur 5-144A Focus tussen doel en richtmiddelen

Figuur 5-144B Focus tussen doel en richtmiddelen

c. Schiethouding staand vrije hand tweehandig
   - Voetenstand.
     • Een voet wordt een halve lengte naar voren geplaatst.
       Rechtshandige schutters zullen in beginsel, automatisch, de linker voet iets verder naar voren plaatsen. Linkshandige schutters de rechter voet.

   - Knieën.
     • De knieën zijn iets gebogen.

   - Bovenlichaam.
     • Het lichaam is frontaal richting doel.
     • Het bovenlichaam leunt iets naar voren met het gewicht lichtjes op de ballen van de voeten om op die manier meer controle te verkrijgen op de terugslag.
     • Zorg ervoor dat de rug gekromd is.
     • De bovenzijde van de rug wordt door het uitstrekken van de armen afgerond maar niet overstrekken.

   - De schouders en hoofd.
     • De schouders zijn iets opgetrokken als bij een natuurlijke stressreactie en het hoofd staat wat naar voren.

   - Armen en polsen.
     • De armen zijn net niet helemaal gestrekt. Dit heeft als voordeel dat het de terugslag beter absorbeert door de symmetrische wijze van de armen. Met een scherfvest gaat dit meestal vanzelf.
     • De polsen zijn op 'slot', dat wil zeggen dat de pezen onder spanning staan
       (zie figuur 5-145A en 5-145B).

Figuur 5-145A De polsen zijn op 'slot'

Figuur 5-145B De polsen zijn op 'slot'

d. Schiethouding staand vrije hand eenhandig (zie figuur 5-146)
   - Algemeen
     - Indien de situatie ertoe leidt zal het wapen enkelhandig worden afgevuurd.
   - Voetenstand, knieën en bovenlichaam ongewijzigd (cfm pt 1c. 5.5.8. Schietleer).
   - De arm steekt uit naar voren, waarbij de elleboog en de pols op 'slot' worden gezet. Hierbij wordt een denkbeeldige rechte lijn vanaf de schouder t/m het pistool gecreëerd.

Figuur 5-146 De schiethouding staand vrije hand eenhandig

e. De schiethouding knielend op een knie
   - Kniel op de rechterknie met het zitvlak op de rechterhak.
   - Het linker onderbeen verticaal en globaal richting doel wijzend.
   - Zorg ervoor dat de rug gekromd is. De bovenzijde van de rug wordt door het uitstrekken van de armen afgerond maar niet overstrekken.
   - De schouders zijn iets opgetrokken als bij een natuurlijke stressactie en het hoofd staat wat naar voren.
   - De armen zijn niet helemaal gestrekt.
     • Dit heeft als voordeel dat het de terugslag beter absorbeert door de symmetrische wijze van de armen. Met een vest gaat dit meestal vanzelf.
   - De polsen zijn op 'slot', dat wil zeggen dat de pezen onder spanning staan (zie figuur 5-147A).

Figuur 5-147A De polsen zijn op 'slot'

   - Bij gebruik met scherfvest kan deze manier gaan knellen. Kniel op rechter knie en het bovenbeen blijft verticaal). Deze manier is minder ideaal omdat men dan één steunpunt mist (zie figuur 5-147B).

Figuur 5-147B Bij gebruik met scherfvest

f. De schiethouding knielend op beide knieën
   - Kniel op de beide knieën met het zitvlak op de beide hakken.
   - Zorg ervoor dat de rug gekromd is. De bovenzijde van de rug wordt door het uitstrekken van de armen afgerond maar niet overstrekken.
   - De schouders zijn iets opgetrokken als bij een natuurlijke stressreactie en het hoofd staat wat naar voren.
   - De armen zijn net niet helemaal gestrekt dit heeft ook weer als voordeel dat het de terugslag beter absorbeert door de symmetrische wijze van de armen. Indien een beschermend vest wordt gedragen gaat dit meestal automatisch.
   - De polsen zijn op 'slot', dat wil zeggen dat de pezen onder spanning staan (zie figuur 5-148A).
   - Kan men niet bij het knielen met het zitvlak op de beide hakken zitten mag men ook de bovenbenen verticaal houden. Deze manier is minder ideaal omdat men dan een steunpunt mist.

Figuur 5-148 De polsen zijn op 'slot'

g. De schiethouding zittend (zie figuur 5-149A)
   - De schutter zit met licht opgetrokken knieën waarbij hij de hakken tegen de grond drukt.
   - Zorg ervoor dat de rug gekromd is. De bovenzijde van de rug wordt door het uitstrekken van de armen afgerond, maar niet overstrekken.
   - De schouders zijn iets opgetrokken als bij een natuurlijke stressactie en het hoofd staat wat naar voren.
   - De armen zijn net niet helemaal gestrekt. Dit heeft als voordeel dat het de terugslag beter absorbeert door de symmetrische wijze van de armen. Indien een beschermend vest wordt gedragen gaat dit meestal vanzelf.
   - De polsen zijn op 'slot', dat wil zeggen dat de pezen onder spanning staan.

Figuur 5-149A De schiethouding zittend

h. De schiethouding zittend (zie figuur B-5-149B)
   - De schiethouding liggend kan worden toegepast indien men dekking zoekt in bijvoorbeeld een greppel.
   - De schutter ligt recht achter zijn/haar wapen.
   - De ellenogen steunen zo ver mogelijk van het lichaam op de grond. Dit vergroot zoveel mogelijk de afstand tussen oog en de richtmiddelen.
   - De polsen zijn op 'slot', dat wil zeggen dat de pezen onder spanning staan.

Figuur 5-149B De schiethouding liggend

i. De schiethouding staand achter een dekking (zie figuur 5-150A)
   - Deze schiethouding is gelijk aan pt 1c. 5.5.8. Schietleer.
   - Het uiteinde van het wapen dient voorbij de dekking te zijn.
   - Het wapen en/of de hand raakt de dekking niet aan. Het wapen gaat dan andere invloeden uitoefenen die sterk afwijken van het normale.
   - Het grootste gedeelte van het lichaam wordt gemaskeerd door de dekking maar doet geen afbreuk aan de schiethouding.

Figuur 5-150A De schiethouding staand achter dekking

j. De schiethouding liggend op een zijde (zie figuur 5-150B)
   - De schiethouding 'liggend op een zijde', kan worden toegepast indien de ondergrond vlak is. Bij deze schiethouding is het voordeel dat de schutter geen hinder heeft van de helm in combinatie met het scherfvest.
   - De schutter ligt onder een hoek van 45 graden t.o.v. het doel op zijn zij.
   - De arm waarmee het pistool wordt vastgehouden is gestrekt zodat de elleboog 'op slot' kan worden gezet.
   - Het hoofd rust op de schouder zodat de schutter gekanteld door zijn richtmiddelen kijkt.
   - De linker hand wordt als bij voorgaande schiethoudingen geplaatst.

Figuur 5-150B De schiethouding liggend op een zijde

k. De rusthouding (zie figuur 5-151)
   - Algemeen
     - Na een gevechtshandeling of bij het commando 'stop, stop, stop' kan men overgaan in de rusthouding.
     - Het wapen is kort op het lichaam, zodat men in onveilige situaties het wapen direct kan uitstoten om weer in de schiethouding te komen.
     - Bijkomend voordeel is dat de schutter meer controle heeft over het lichaam in kleinere ruimtes.
     - Hierbij is het pistool hoog tegen de borst geplaatst.
     - Rechterwijsvinger langs de beugelkrop.
     - De ellebogen klemmen zich tegen het lichaam.
     - De loop wijst schuin omlaag (veilige richting), ongeveer 2 meter voor de voeten.
     - De polsen zijn ontspannen.
     - Met de rechterhand wordt het pistool vastgehouden.
     - De linkerhand is dusdanig open dat de twee duimen tegen elkaar worden geplaatst.
     - De rechtervuist rust op de linker wijsvinger.

Figuur 5-151 De rusthouding

2. Richten

a. Richtregel
Het wapen is gericht indien:
De denkbeeldige lijn, oog - midden bovenzijde keep - bovenzijde korrel - het doel, in het richtpunt snijdt, waarbij het wapen niet naar links of naar rechts mag overhellen.

Figuur 5-152 De richtregel

b. De richtmethode
De schutter blijft te allen tijde gefocust op het doel. Nadat bij de schutter het wapen in zijn/haar gezichtsveld komt, begint het richten. De schutter dient zich vanaf dit moment op de richtmiddelen te focussen, zodat hij/zij deze continue scherp ziet.

c. Het richten bij doublet
- Het schieten met het pistool doet zich voor op korte afstanden. Hierbij zal men (situatie afhankelijk) zeer weinig tijd hebben om het doel uit te schakelen. De schoten moeten raak zijn. Door ervoor te zorgen dat de doublet direct op het doel zit, is het doel snel geraakt. Deze snel achter elkaar afgevuurde schoten zorgen voor een grote kracht op het doel. Na de situatie te hebben ingeschat kan men overgaan op juistheidvuur.
- Doublet instinctief
  In deze situatie heeft men **zeer** weinig tijd, ≤ 4 seconden. Nadat het wapen is getrokken gaat men over op het richten. Hierna volgen twee snelle schoten waarbij men **tussen** de schoten **geen** gebruik kan maken van de richtmiddelen.
- Doublet gecontroleerd
  In deze situatie heeft men weinig tijd, 5-6 seconden. Nadat het wapen is getrokken gaat men over op het richten. Hierna volgen twee snelle schoten, met dien verstande dat men **tussen** de schoten **wel** gebruik kan maken van de richtmiddelen.

d. Narichten
- Het overhalen van de trekker maakt het afgeven van een gericht schot nog niet compleet. De schutter moet trachten om na het afgaan van het schot tenminste nog ± 2 seconden in dezelfde schiethouding en op hetzelfde punt gericht te blijven.
- Hiermee wordt voorkomen dat de schutter, voordat de kogel de loop heeft verlaten:
  - het wapen beweegt;
  - zijn (schiet)houding verandert;
  - zijn hoofd beweegt van de richtmiddelen.

e. Wanneer het wapen vuurt, zal door de achterwaartse beweging van de slede het wapen wegslaan van het richtpunt. Normaal zal dit in een opwaartse richting zijn. Voor het beste resultaat moet deze opslag bij ieder schot hetzelfde zijn. Wanneer de schutter merkt dat de opslag van het wapen anders is, als hierboven is omschreven, zal dit schot zeer waarschijnlijk ook buiten de groep van treffers liggen. Tijdens het schieten moet de schutter bij elk schot de beweging van het wapen door de richtmiddelen, als het mogelijk is, waarnemen.

f. Trefferbeelden pistool

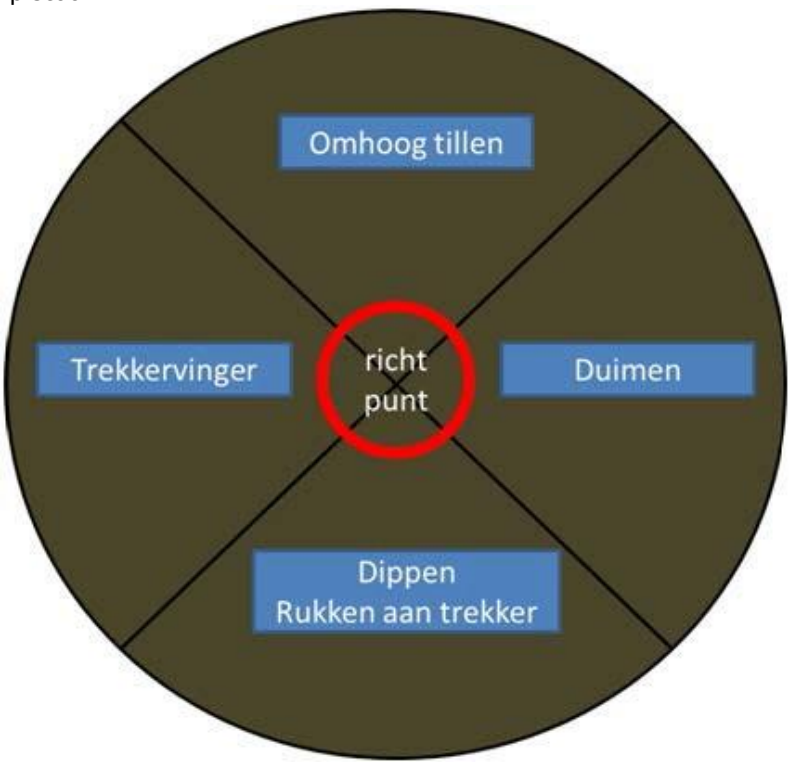

Figuur 5-153 Trefferbeelden pistool

- Dippen
  - De schutter verwacht de terugstoot en beweegt de pols naar beneden.
  - De schutter drukt het schot eruit.

- Rukken aan de trekker
  - De schutter rukt aan de trekker in combinatie met duim of trekkervinger.

- Trekkervinger
  - Trekkervinger drukt tegen de rechter zijkant van de pistoolgreep. Naar links wegdrukken door het 2e vingerkootje van de trekkervinger.

- Duimen
  - Te sterke duim druk tegen de linker zijkant van de pistoolgreep.

- Omhoog tillen
  - De schutter haalt het wapen al naar achteren voor het schot afgaat.

3. Afdrukken

a. Algemeen

Om de richting van het wapen niet te verstoren, moet de trekker zo geleidelijk mogelijk worden overgehaald. Hierdoor wordt ook bereikt dat de schutter niet precies weet wanneer het schot zal afgaan. Onervaren schutters hebben de neiging, om bij het afgaan van het schot, met het lichaam een onwillekeurige beweging te maken om de terugstoot op te vangen. Een dergelijke beweging zal de richting van het wapen gemakkelijk kunnen verstoren.

b. Het vasthouden van het pistool

- De hieronder beschreven greep zorgt ervoor dat veel sneller opeenvolgende schoten kunnen worden afgevuurd terwijl men gericht is. Daarnaast compenseert het de links afkomende schoten door het rukken aan de trekker. Dit rukken aan de trekker komt vooral door te snel willen vuren. Omdat dit altijd gebeurd onder stress, is deze greep een groot voordeel.

LET OP!
De onderstaande uitleg valt onder uitleg elementaire vaardigheden en is de basis van het trekken van het pistool.

Figuur 5-154 Definitieve grip

- Houdt het pistool zo hoog mogelijk stevig vast met de vingers aaneengesloten. De duim is ook hoog geplaatst en wijst naar voren (definitieve grip) (zie figuur 5-154).

LET OP!
Er dient een nagenoeg rechte lijn te ontstaan van
de loop van het pistool tot aan de elleboog (zie figuur 5-155A).

Figuur 5-155A Nagenoeg rechte lijn

- De trekkervinger zit bij het eerste vingerkootje in principe om de trekker, onder stress is dit bij bijna alle mensen de meest voorkomende positie.
- De ondersteunende hand staat in een gedraaide hoek omlaag, onder een hoek van 30º-45º, waarbij de duim naar voren wijst (zie figuur 5-155B). Dit sluit perfect aan bij de richting van het pistool en het zet de linker pols beter op slot voor de terugslag. Deze hand omvat de rechterhand waarbij de linker duim onder de rechter duim komt te liggen tegen de kast en de wijsvinger tegen de onderkant beugelkrop (zie figuur 5-156).
  Het pistool heeft nu aan de linkerzijde meer vlees tegen het handvat zitten, wat er voor zorgt dat de opslag en het wegduiken naar links verminderd. Verder is op deze manier de linker pols meer op 'slot'.

Figuur 5-155B De ondersteunende hand

- De verhouding van grijpkracht is niet gelijk. De meeste kracht komt uit de linker hand, doordat de rechterhand minder kracht uitoefent kan de trekkervinger makkelijker en sneller gaan bewegen. Doordat de meeste kracht vanuit de linkerhand komt en werkt als een tang, zal de terugslag recht naar achter en recht omhoog gaan met als voordeel dat men dan precies weet waar het wapen uitkomt na de terugslag. Op deze manier kan men weer sneller gericht afdrukken.

Figuur 5-156 De ondersteunende hand

c. Wijze van het afdrukken
   - Het afdrukken bestaat uit vier fases,
     - Het uitdrukken van de vrije slag tot aan het drukpunt.
     - Het vanaf het drukpunt verder overhalen van de trekker tot en met het schot.
     - Het vanaf het schot de laatste speling eruit drukken tot in de achterste stand.
     - De voorwaartse beweging van de trekker tot aan fase 1.

   - Fase 1, 3 en 4 gaan snel, fase 2 gaat geconcentreerd.
     - Fase 1, De trekker wordt naar achteren gehaald tot het drukpunt.
     - Fase 2, Al richtend moet de trekker in één ononderbroken beweging met gelijkmatige toenemende kracht recht naar achteren worden bewogen en door het drukpunt worden getrokken.
     - Fase 3, Het schot gaat nu af, hierbij wordt de achterste stand van de trekker behaald.
     - Fase 4, In een versnelde beweging gaat de trekker weer geheel naar voren.

   - De verkorte trekkerweg
     - Na het afgaan van het schot de trekker, begeleid, naar voren laten gaan totdat een ‘klik’ gevoeld wordt. De trekker staat nu tegen het drukpunt. Er kan direct worden doorgegaan met fase 2.

5.6. Handgranaten

5.6.1. Doel

Een handgranaat is een projectiel, ontwikkeld om met de hand te werpen, om personeel buiten gevecht te stellen, brand te stichten, een rookgordijn te leggen, enzovoort; dit afhankelijk van de soort handgranaat.

5.6.2. Algemene veiligheidsbepalingen

a. Het is ten strengste verboden handgranaten, ontstekers of delen van ontstekers te demonteren en/of te modificeren.
b. Indien een handgranaat voorzien is van een hefboomontsteker, moet deze handgranaat altijd zo worden vastgehouden dat de hefboom in de handpalm tussen de duim en wijsvinger ligt. Hierdoor wordt voorkomen dat, wanneer de veiligheidspen wordt verwijderd, de hefboom wegspringt en het ontstekingsmechanisme in werking wordt gesteld.
c. Rook- en traangashandgranaten mogen niet in geheel of gedeeltelijk afgesloten ruimten worden gebruikt.

LET OP!
Zie voor een volledige omschrijving en de veiligheidsbepalingen het VS 7-827 (Handgranaten) en VS 9-850 (Hand- en geweergranaten).

5.6.3. Soorten handgranaten

1. Aanvalshandgranaten
   a. Scherfhandgranaten
   b. Handgranaten flits en knal (*Flash-Bang*)

2. Verdedigingshandgranaten
   a. Drukhandgranaten

3. Overige handgranaten
   a. Rook handgranaten, kleur
   b. Rook handgranaten, fosfor
   c. Rook handgranaten, IR-bescherming
   d. Brand handgranaten
   e. Traangas handgranaten

4. Oefen- en instructie handgranaten
   a. Oefen handgranaat flits en knal
   b. Exercitie handgranaat
   c. Werpgewicht, LO/Sport

5. De ontstekers

De aanval- en verdedigingshandgranaten zijn allen voorzien van een mechanische hefboomontsteker. De slagpin wordt op zijn plaats gehouden door de hefboom en deze op zijn beurt door de veiligheidspen, die door een gat in de hefboom en het lichaam van de ontsteker is gestoken. Nadat de veiligheidspen is uitgetrokken en de handgranaat is geworpen zal de slagpin, onder werking van de slagpinveer, om zijn as draaien; de hefboom wordt dan afgeworpen en de slagpin slaat in het slaghoedje van het vertragingsslagpijpje, waardoor de ontsteking plaatsvindt.

De overige handgranaten zijn afhankelijk van het type handgranaat, voorzien van een mechanische ontsteker met vertragingsslagpijpje of voorzien van een vertragingsvlampijpje. Tevens zijn er handgranaten voorzien van een trekontsteker.

Zie voor detailbeschrijving per type handgranaat en ontsteker VS 7-827 (Handgranaten) en VS 9-850 (Hand – en geweergranaten).

LET OP!
Alle ontstekers zijn van het zogenaamde "stille" type. Dat wil zeggen dat noch door rook, noch door geluid is waar te nemen dat de ontsteker werkt.

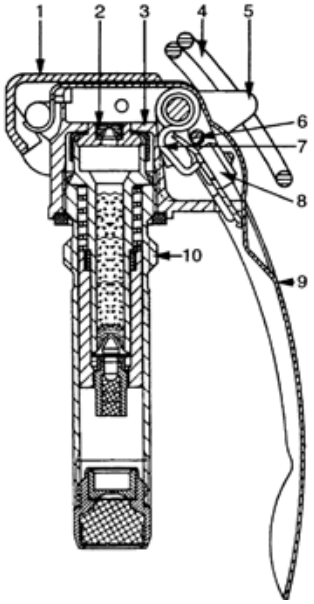

Figuur 5-158 Ontsteker nr. 331

1. Beschermkap
2. Slaghoedje
3. Ontstekerlichaam
4. Veiligheidsring
5. Klem voor veiligheidsring
6. Veiligheidspen
7. Slagpinveer
8. Slagpin
9. Hefboom
10. Vertragingsslagpijpje

5.6.4. Voornaamste gegevens

1. De scherfhandgranaat

De scherfhandgranaat nr. 330, 330C1 en 330C2 (zie figuur 5-159A en 5-159B) is bolvormig, olijfgroen van kleur met gele merken, gewicht 465 gram/472 gram, vertragingstijd 4 seconden (plus/min 1 seconde). De binnenzijde van het granaatlichaam is voor gefragmenteerd, waardoor er na de detonatie scherven ontstaan van ongeveer dezelfde massa en vorm. De scherven zijn effectief tot op enkele meters van het springpunt. De scherfhandgranaat heeft tot doel personeel buiten gevecht te stellen. Bij oefeningen moet een gebied met een straal van 200 meter rondom het springpunt als onveilige worden beschouwd. Het verschil tussen het type 330 en de types 330C1 en nr. 330C2 is de aanwezigheid van een veiligheidsclip.

Figuur 5-159A
Scherfhandgranaat nr. 330 met ontsteker nr. 331

Figuur 5-159B
330C2, met vervoersclip

Bijzonderheid 330C2:
Bij het handgranaatwerpen van het type 330C2 moet bij het munitie-corvee, de vervoersclip worden verwijderd, m.a.w. op het werp punt alleen handgranaten **ZONDER** vervoersclip.

2. De aanvalshandgranaat

De aanvalshandgranaat nr. 17 (zie figuur B-5-159C) is cilindervormig, olijfgroen van kleur met gele merken, gewicht 475 gram, vertragingstijd 3-4,2 seconden. Het kunststof lichaam detoneert met een hevige knal en veroorzaakt op korte afstand een grote luchtdrukwerking. Bij werpoefeningen moet een gebied met een straal van 300 meter rondom het springpunt als onveilig worden beschouwd. Restanten van de ontsteker kunnen tot ongeveer 200 meter van het springpunt terechtkomen. Deze handgranaat wordt gebruikt tijdens de aanval en bij duisternis in verband met de morele uitwerking van de knal.

Figuur 5-159C Aanvalshandgranaat nr. 17 met ontsteker nr. 19C3/20C1

3. Handgranaat flits en knal

De handgranaat flits/knal is een niet dodelijk munitieartikel die wordt gebruikt om personen tijdelijk te desoriënteren waardoor deze tijdelijk geen verzet kunnen bieden en daardoor aangegrepen kunnen worden. Er zijn binnen defensie verschillende typen in gebruik, het verschil zit in de vertragingstijd en de soort knal en het aantal knallen. Het gewicht is ± 300 gram en de vertragingstijd kan variëren tussen 0,5 en 1,5 seconden. Het lichaam is bronsgroen met bruine band en witte opschriften.

Figuur 5-160A Voorbeeld: Grenade, hand, sound and flash, 1 bang, nr. 357

4. De rookhandgranaten

Dit zijn handgranaten voorzien van een lading die rook veroorzaakt. De rook handgranaten zijn allemaal lichtgroen van kleur met bruine band en de letters CCC in de kleur van de rook (zie figuur B-5-160 B en B-5-160C). In het rookgordijn moet personeel het CBRN-masker in beschermstelling dragen. De rook handgranaten zijn voorzien van een mechanische trekontsteker die een vertragingsvlampijpje tot ontbranding brengt.

Figuur 5-160B
Voorbeeld: Rookhandgranaat met hefboom ontsteker

Figuur 5-160C
Voorbeeld: Rookhandgranaat met trekontsteker

5. De rookhandgranaat fosfor

De rookhandgranaat fosfor nr. 23 (zie figuur B-5-161A) is cilindervormig, lichtgroen van kleur met gele band en rode merken. Gewicht 500 gram, vertragingstijd 3-4,2 seconden. Door detonatie van het vertragingsslagpijpje wordt de fosfor in een straal van ongeveer 15 meter verspreid. Houd er rekening mee dat er fosfordeeltjes, afhankelijk van de windsterkte en richting, tot maximaal 60 meter afstand van het springpunt kunnen neerkomen. Fosfor ontbrandt zodra het aan de lucht wordt blootgesteld, daarbij ontstaat gedurende korte tijd witte rook. Restanten van de ontsteker kunnen tot 100 meter van het springpunt terechtkomen. Deze handgranaat wordt gebruikt voor het leggen van een rookgordijn.

Figuur 5-161A Voorbeeld: Rookhandgranaat fosfor nr. 23

6. De rookhandgranaat infrarood

De rookhandgranaat nr. 520 infrarood (zie figuur B-5-161B) wordt gebruikt om tijdelijk een klein rookscherm te leggen. Met het gebruik van de rookhandgranaat dient (vijandelijke) waarneming (visueel, gedeeltelijke nabij-ir. tot ver-ir.) van de individuele soldaat onmogelijk gemaakt te worden. De IR-bescherming is beperkt tot waar de fosfor stukjes branden. De duur van het scherm is ca. 40-50 sec bij een afmeting van ca. 1 meter hoog en 1 meter breed.

Figuur 5-161B Voorbeeld: Rookhandgranaat nr. 520 infrarood

7. De brandhandgranaat

De brandhandgranaat nr. 12 wordt gebruikt om brand te veroorzaken.
De brandhandgranaat nr. 12 (zie figuur 5-162A) is cilindervormig, rood van kleur met bruine band en witte merken. Gewicht 820 gram, vertragingstijd 1-3 seconden, brandtijd ongeveer 40 tot 80 seconden. Er wordt een temperatuur bereikt van 2.200 °C.

Figuur 5-162A Brandhandgranaat nr. 12

LET OP!
Kijk niet in de gloed van de brandhandgranaat ter voorkoming van oogletsel (lasogen).

8. De traangashandgranaat

De traangashandgranaat TW702-15CS en TW702A-15CS worden gebruikt om groepen mensen op afstand te houden en/of uiteen te drijven.

Figuur 5-162B Traangashandgranaat TW702-15CS en TW702A-15CS

9. Oefen- en instructiehandgranaten

De instructiehandgranaten zijn wat vorm, kleur en merken betreft gelijk aan de overeenkomstige handgranaten. De instructiehandgranaten dienen om aanschouwelijk instructie te geven. Zij zijn herkenbaar aan de rode ingeslagen: 'O' (onschadelijk) en het ingegraveerde proces-verbaal nummer. Het is uitdrukkelijk verboden andere instructiemiddelen voorhanden te hebben en te gebruiken.

De oefenhandgranaat nr. 349.
Deze worden geleverd zonder ontsteker nr. 351. Na montage kan men werpen en het geluid ontsnapt via bodem. Onveilige zone van 10 meter. De oefenhandgranaat nr. 349 wordt gebruikt om te leren om te gaan met het gebruik van de handgranaat knal/flits.

Figuur 5-163A Oefenhandgranaat nr. 349

10. De exercitiescherfhandgranaat

De exercitiehandgranaat nr. 355 (zie figuur 5-163B) is bolvormig en bronskleurig met een gewicht van 448 gram. Het granaatlichaam en het ontstekerlichaam vormen één geheel. Het granaatlichaam is doorboord en op het ontstekerlichaam zijn in reliëf aan weerskanten merken aangebracht. Deze handgranaat van massief aluminium bevat geen lading, doch uitsluitend een veiligheidspen met veiligheidsring en dient om de handelingen voor en tijdens het werpen te beoefenen.

Figuur 5-163B Exercitiescherfhandgranaat nr. 355

11. Het werpgewicht

Het werpgewicht (zie figuur 5-164A) is bolvormig, wit van kleur met witte ingegoten merken LO/S, gewicht 660 gram. Bij de LO/Sportorganisatie worden diverse werpgewichten gebruikt ten behoeve van het oefenen voor en de afname van sportproeven (onder andere MLV en buitengewoon geoefend handgranaatwerper). Bij de werpgewichten ontbreekt de veiligheidspen met ring. De nieuwe metalen, kleurige werpgewichten zijn 575 gram voor de heren en 375 gram voor de dames (zie figuur 5-164B).

Figuur 5-164A Werpgewicht oud

Figuur 5-164B Werpgewicht nieuw

5.6.5. Werpen

De handgranaat kan vanuit diverse houdingen en op verschillende manieren worden geworpen (zie de figuren 5-165A/B/C) is een projectiel, ontwikkeld om met de hand te werpen, om personeel buiten gevecht te stellen, brand te stichten, een rookgordijn te leggen, enzovoort; dit afhankelijk van de soort handgranaat.

1. **De meest voorkomende houdingen zijn:**
   a. Staand;
   b. Knielend;
   c. Liggend.

2. **Bij het werpen moet een van de volgende werptechnieken worden toegepast:**
   d. Bovenhandse strekworp (steenworp);
   e. Bovenhandse slingerworp;
   f. Onderhandse slingerworp.

Zie voor meer werptechnieken hoofdstuk 4 van VS 7-827.

Figuur 5-165A
Bovenhandse strekworp staand

Figuur 5-165B
Onderhandse slingerworp staand

Figuur 5-165C Bovenhandse slingerworp liggend

5.7. MINIMI

5.7.1. Veiligheidsregels

VEILIGHEIDSREGELS

1. Algemeen

- Voor aanvang en na afloop van iedere wapen les of oefening, waarbij wapens worden gebruikt, moet de instructeur een wapeninspectie.
- Evt. munitierestanten kunnen nog worden ingeleverd bij de instructeur.
- De instructeur controleert de wapens, patroonmagazijnen en patroonbandtassen van iedere deelnemer als van zichzelf op aanwezigheid van scherpe dan wel losse patronen.
- De deelnemers moeten verklaren dat zij niet in het bezit zijn van munitie of delen van munitie.
- Bij het betreden of verlaten van schietbanen moet bovenstaande procedure eveneens worden uitgevoerd.
- Indien tijdens de lessen gebruik wordt gemaakt van exercitiemunitie dient de instructeur deze te controleren op uiterlijke kenmerken.

2. Veiligheidsmaatregelen

- Houdt het wapen in veilige richting.
- Controleer of de veiligheidspal op 'VUREN' staat.
- Trek de spangreep naar achteren tot deze stuit, duw daarna de spangreep weer geheel naar voren.
- Zet de veiligheidspal op 'SAFE'.
- Open het deksel, controleer het aanbrengvlak op munitie en verwijder de eventueel aanwezige munitie.
- Beweeg het aanbrengvlak omhoog en controleer de kamer, de voorzijde van de afsluiter en de patroonmagazijnligplaats op munitie of delen van munitie en verwijder in voorkomend geval de munitie of delen van munitie.
- Beweeg het aanbrengvlak omlaag en sluit de deksel met de dekselklemmen.
- Zet de veiligheidspal op 'VUREN'.
- Trek de spangreep naar achteren tot deze stuit, druk op de trekker en laat de bewegende delen onder geleide naar voren gaan. Druk de spangreep daarbij in de voorste stand.
- Sluit het hulzengatdeksel.
- Controleer de patroonbandtassen, de patroonbandhouders en de patroonbandhouders op munitie of delen van munitie.
- Controleer de munitie (IK 2-25 'Veiligheidsregels en veiligheidsbepalingen voor munitie en herkenning van munitie').

3. Algemene veiligheidsregels

- Personeel dat het geweer in gebruik of beheer heeft, moet op de hoogte zijn van de **veiligheidsregels** en er op toe zien dat deze regels nauwkeurig worden nageleefd;
- Bij het ter hand nemen van het wapen dient de gebruiker eerst de **veiligheidsmaatregelen** te nemen;
- Voordat de **veiligheidsmaatregelen** worden genomen, moet het wapen behandeld worden alsof het geladen is, omdat uitwendig niet te zien is of het ontladen is;
- Wanneer de gebruiker niet overtuigd is van de toestand waarin zijn wapen verkeert (geladen of ontladen), moet hij de **veiligheidsmaatregelen** nemen;
- Scherpe en losse patronen mogen nooit door elkaar worden gebruikt of gelijktijdig in het bezit zijn van de gebruiker van het wapen;
- Het is verboden om veranderingen in de samenstelling van de patroonbanden aan te brengen;
- Een over te dragen wapen moet ontladen zijn en met de afsluiter in de achterste stand worden aangeboden aan de ontvanger zodat de kamer, de voorzijde afsluiter en de patroonhouderligplaats zichtbaar zijn;
- Een geladen wapen moet altijd in veilige richting wijzen.
- Verrichtingen aan het wapen mogen alleen worden uitgevoerd wanneer het wapen in veilige richting wijst;
- Het is ten strengste verboden de mondingsstop mee te nemen naar de schietbaan. De mondingsstop voor losse schoten mag alleen op de mitrailleur worden geplaatst indien direct gebruik wordt gemaakt van losse patronen;
- Het is ten strengste verboden bij het gebruik van losse patronen vuur af te geven in de richting van personen, indien deze op een afstand van minder dan 25 meter van de schutter verwijderd zijn. Aangezien bij duisternis is voorgeschreven afstand moeilijk of niet te bepalen is, moet bij het gebruik van losse patronen tussen zonsondergang en zonsopkomst in de lucht worden gevuurd;
- Bij het vuren met het wapen moet het personeel, dat zich in de nabijheid van het wapen bevindt, het gehoor beschermen met behulp van de voorgeschreven beschermingsmiddelen;
- Houdt rekening met het uitwerpen van de hulzen tijdens het vuren, dit kan mogelijk letsel veroorzaken;
- Het is verboden zonder noodzaak op een iemand te richten. Wanneer **geen** gebruik wordt gemaakt voor scherpe of exercitiepatronen mag, nadat hiervoor opdracht is gegeven door een instructeur, worden gericht op mensen;
- Verplaatsingen met een geladen wapen mogen alleen met de veiligheidspal op ‘SAFE’;
- Vuur de mitrailleur niet af als er zich water of een andere substantie in de loop bevindt. In dat geval, kan vuren tot een explosie leiden;
- Staak het vuren onmiddellijk als het geluid of de terugslag verandert. Controleer of de mitrailleur geen gebreken vertoont. Door een verstopping kan er een explosie optreden;
- Hoe te handelen bij obstructie:
  - Bij het aannemen van de schiethouding moet voorkomen worden dat de mondingsvlamdemper in de grond gedrukt wordt. (Obstructie van de loop).
  - Opheffen obstructie d.m.v. het doorhalen van de loop.
  - De (baan)commandant dient aan te geven waar en wanneer dit moet gebeuren.

4. Veiligheidsbepalingen van de dag- en nachtrichtkijker en de collimator SAC "Francis Barker"

De dag- en nachtrichtkijker en de collimator bevatten een lichtbron gevuld met tritiumgas.

WAARSCHUWING!

Tritium is radioactief en kankerverwekkend

Indien een tritium lichtelement GEEN LICHT MEER GEEFT OF ALS ER EEN VERMOEDEN VAN BREUK is, volg dan onmiddellijk de volgende procedure:

- Iedereen moet de desbetreffende ruimte, het voertuig of gebied voor een tijdsduur van minimaal 30 minuten verlaten.
- De ventilatie moet zo hoog mogelijk worden opgevoerd.
- Laat alle deuren en ramen openstaan.
- Let er echter wel op dat er geen verspreiding in naastgelegen vertrekken kan optreden.
- De richtkijker en de collimator SAC 'Francis Barker' moeten zo spoedig mogelijk in een hermetisch afsluitbare plastic zak worden geplaatst (nsn plastic zak 8105-17-051-7698). Hierna moeten de handen zorgvuldig en langdurig worden gewassen.

WAARSCHUW!

1. **De locatie verantwoordelijk deskundige radioactieve stoffen**
2. **De stralingsbeschermingdsdienst (SBD) via het alarmnummer:**
   NL: 0800-7777888 of 0346-217888
   Buitenland: 0031-6-53179122
3. **De verantwoordelijke arts**

5. Maatregelen bij vermissing SAC "Francis Barker".

Iedereen die vermissing van de collimator SAC "Francis Barker" constateert, moet **ONMIDDELLIJK** de commandant van het betreffende onderdeel informeren.

De commandant maakt direct een VRA op en vermeldt de vermissing in het register. Bij vermoeden van diefstal moet de Koninklijke Marechaussee een proces-verbaal opmaken. Alle opgemaakte documenten moeten met het meldings- en instructieformulier worden verzonden naar:

DIRECTIE MATERIEEL/WTS
PRODUCTGROEP MANOEUVRE
MATERIEEL/BEWAPENING
POSTBUS 90822
MPC 58 A
2509 LV DEN HAAG

Figuur 5-166 MINIMI type 3 (triple rail)

1. NATO rail (3X)
2. Verticale handgreep
3. SRIM
4. Vergroter
5. Oogdop mechanische richtmidddelen

5.7.2. Algemene beschrijving

1. Algemene gegevens

a. De MINIMI is een licht automatisch wapen voorzien van een inschuifbare kolf, een draagriemstel, verstelbare voorsteun en mechanische (nood)richtmiddelen.

b. Het wapen kan gevoed worden door:
- band geschakelde munitie;
- een 100-schots patroonbandtas;
- een 200-schots patroonbandhouder;
- een 30-schots patroonmagazijn.

2. Technische gegevens

Kaliber	5.56 x 45 mm NATO
Gewicht:	
- Wapen	7,20 kg
- Met 100-schots patroonbandtas	8,50 kg
- Met 200-schots patroonbandhouder	10,30 kg
- Triple rail met SRIM	7,70 kg
- Triple rail zonder SRIM	7,30 kg
Lengte:	
- Met uitgeschoven kolf	91,5 cm
- Met ingeschoven kolf	78 cm
Hoogte:	
- Met ingeklapte voorsteun	23,5 cm
- Met uitgeklapte voorsteun	33,5 cm
Lengte van de loop	32,9 cm
Aantal trekken en velden	6 – rechtsdraaiend
Vuursnelheid	± 800 sch/min
Aanvangssnelheid	875 m/s
Maximum effectieve dracht	400 m
Maximale dracht	2430 m
Fabrikant	FN Herstal, België

5.7.3. Toebehoren

1. Onderhoudsgereedschap

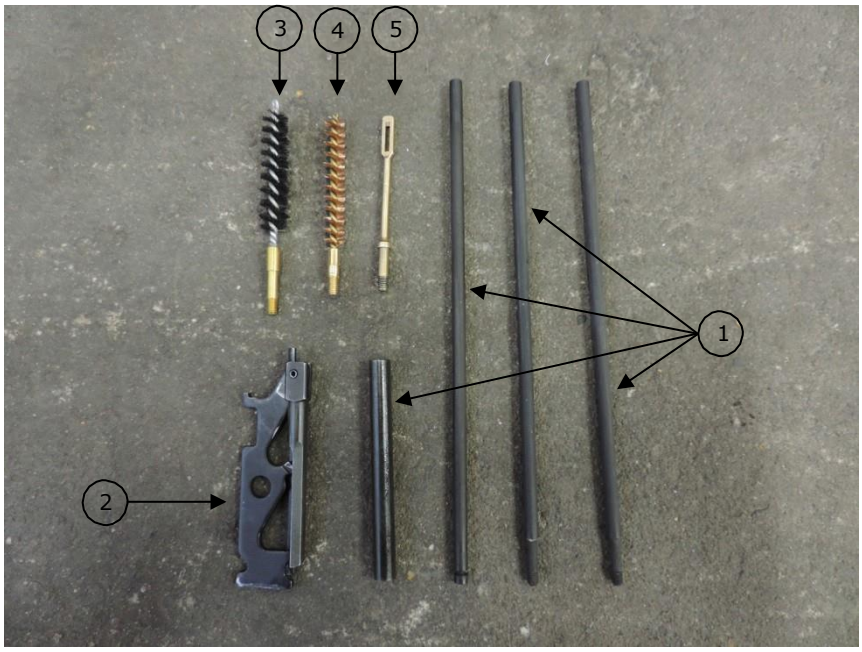

Figuur 5-167 Onderhoudsgereedschap

1. 4-delige pompstok
2. Combinatiegereedschap
3. Nylonborstel
4. Koperborstel
5. Oogeind

2. Overige toebehoren

Figuur 5-168A Overige toebehoren

1. Verticale handgreep
2. Oliebusje
3. Schoonmaakkwastje
4. Stofkwastje
5. Loopbeschermhuls
6. Patroonmagazijnen (6x)
7. Patroonbandhouder
8. Tactische draagriem
9. Patroonbandtas

3. Mondingsstoppen

Figuur 5-168B
Standaard mondingsstop
(onveilige afstand 25m)

Figuur 5-168C
Mondingsstop t.b.v. OVG
(onveilige afstand 1m)

Figuur 5-169A Geluiddempende mondingsstop(onveilige afstand 1m)

4. Transportkoffer

Wanneer u niet in de gelegenheid bent om uw wapen tijdens transport vast te houden dan wel vast te zetten, moet het wapen worden vervoerd in een transportkoffer. De transportkoffer is voorzien van twee draaghandvatten en weegt leeg 17,15 kg en vol meer dan 28 kg. Een volle transportkoffer moet door twee personen gedragen worden!

Figuur 5-169B Transportkoffer

5.7.4. Uiteennemen en ineenzetten

1. Algemeen

a. Bij het uiteennemen en ineenzetten van het wapen moeten de volgende regels in acht worden genomen:
   - Neem de **veiligheidsmaatregelen**.
   - Neem het wapen in de juiste volgorde uiteen en leg de onderdelen in deze volgorde neer op een schone, droge plaats.
   - Maak er geen wedstrijd van.
   - Neem het wapen uiteen zonder geweld te gebruiken.
   - Gebruik het juiste gereedschap op de juiste manier.
   - Controleer na het ineenzetten de werking van het wapen.

N.B.:
Het wapen is voorzien van een wapennummer op de doos en op de loop. Alle onderdelen (ook die niet genummerd zijn) moeten bij één en hetzelfde wapen blijven.

2. Het uiteennemen

a. Voordat met het uiteennemen wordt begonnen moet:
   - De veiligheidsmaatregelen worden genomen;
   - Zo nodig de kolf worden uitgeschoven;
   - De voorsteun worden uitgeklapt;
   - De tactische draagriem worden verwijderd.

b. Het verwijderen van de zuigerslede
   - Trek de kolfbevestigingspen naar links uit tot deze stuit en beweeg de kolf naar beneden;
   - Duw de sluitveerstang naar voren en omhoog tot deze vrij komt uit de borging en neem de sluitveerstang uit (let op: de sluitveerstang staat onder druk);
   - Neem de sluitveer van de sluitveerstang;

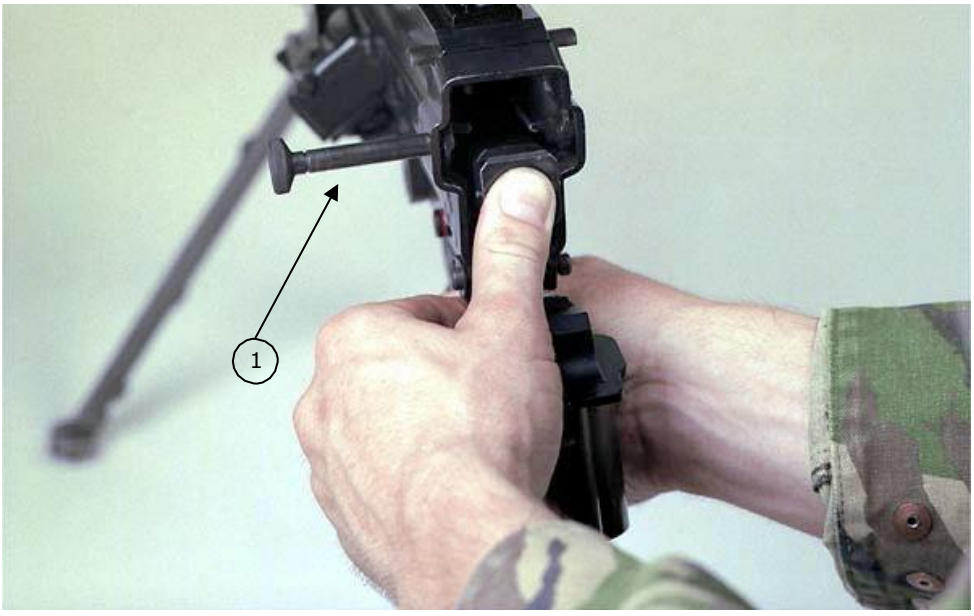

Figuur 5-172 Uitnemen sluitveerstang en sluitveer

1. Kolfbevestigingspen

- Trek de spangreep naar achteren en verwijder de zuigerslede.

Figuur 5-173A Verwijderen zuigerslede

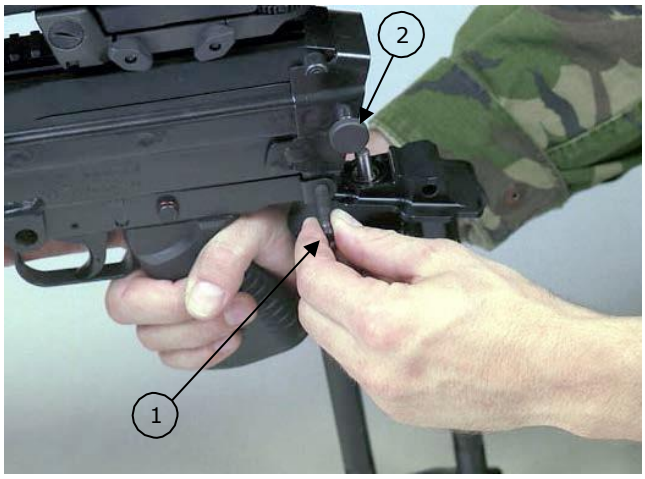

Figuur 5-173B Verwijderen van de kolf en de trekkergroep

1. Trekkergroep-bevestigingspen 2. Kolf-bevestigingspen

c. Het verwijderen van de afsluiter
   - Neem de afsluiter uit het afsluiterdraagstuk door deze een kwartslag rechtsom te draaien;
   - Verwijder het afsluiterdraagstuk van de zuigerslede door de borgpal op het afsluiterdraagstuk naar links te duwen tot deze stuit.

d. Het verwijderen van de kolf en de trekkergroep
   - Duw de trekkergroep-bevestigingspen naar links tot deze stuit en neem de kolf en vervolgens de trekkergroep van het wapen;
   - Duw de kolfbevestigingspen en de trekkergroep-bevestigingspen terug in de oorspronkelijke stand om beschadigingen te voorkomen.

Figuur 5-174A Afnemen kolf

Figuur 5-174B Afnemen trekkergroep

- Trek de spangreep naar achteren en verwijder de zuigerslede.

e. Het verwijderen van de loop

LET OP!
Om de loop te verwijderen moeten de bewegende delen
in de achterste stand staan of verwijderd zijn.

- Duw de loopborgpal achterwaarts, pak het draaghandvat vast, til het draaghandvat op en neem de loop naar voren uit.

Figuur 5-175A Verwijderen van de loop

1. Loopborgpal

f. De verticale handgreep
- Algemeen
- De verticale handgreep met opsluitdop is gemaakt van kunststof m.u.v. de vergrendelingshefboom met borgpal. De uitklapbare voorsteunen zijn van metaal. Het is mogelijk om in de verticale handgreep een voorsteun te plaatsen, om reserve batterijen op te bergen of een afsluitdop te plaatsen;
- Het verwijderen van de verticale handgreep
  - Schuif de borgpal (1) met de duim naar links
  - Klap de vergrendelingshefboom (2) naar rechts

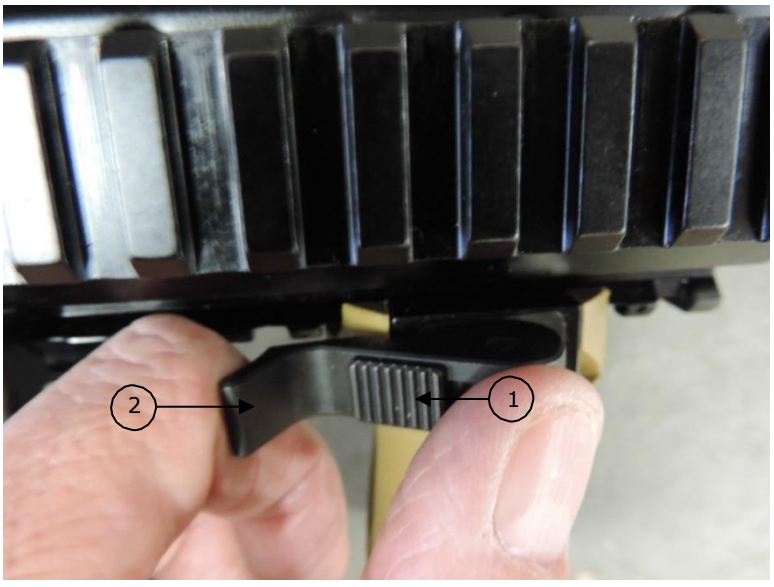

Figuur 5-175B Afnemen verticale handgreep

- De hoofdonderdelen van de verticale handgreep

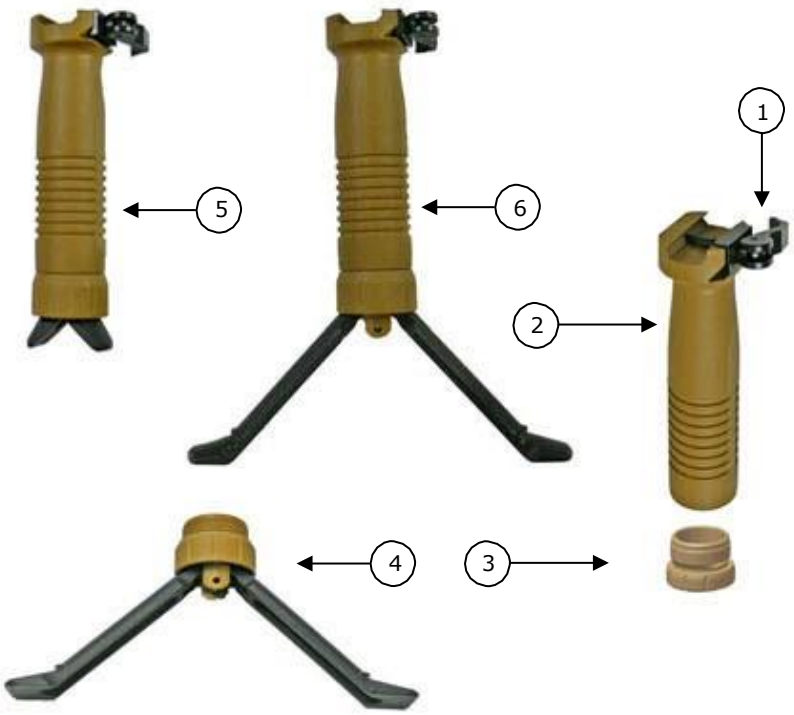

Figuur 5-176A De hoofdonderdelen van de verticale handgreep met voorsteunen

1. Vergrendelingshefboom met borgpal
2. Verticale handgreep
3. Opsluitdop
4. Voorsteunen
5. Verticale handgreep met voorsteunen ingeklapt
6. Verticale handgreep met voorsteunen uitgeklapt

g. Gasbuis
   - Verwijder de gasbuis door deze links- of rechtsom door de borging heen te draaien en vervolgens naar voren uit te nemen.

Figuur 5-176B Uitnemen gasbuis

h. Voorsteun
   - Neem de voorsteun van het wapen naar voren toe af.

Figuur 5-177A Afnemen voorsteun

i. Gasregelaar
   - Verwijder de gasregelknop door de borgstift in te duwen met behulp van schraper 'A' van het combinatiegereedschap. Draai daarna de gasregelknop door de borging. Hierna zijn de gasregelknop en de gasregelbus van de loop te scheiden.

Figuur 5-177B Plaatsen schraper 'A'

Figuur 5-177C Verwijderen gasregelknop en gasregelbus

3. De onderdelen

De onderdelen van de minimi type 3

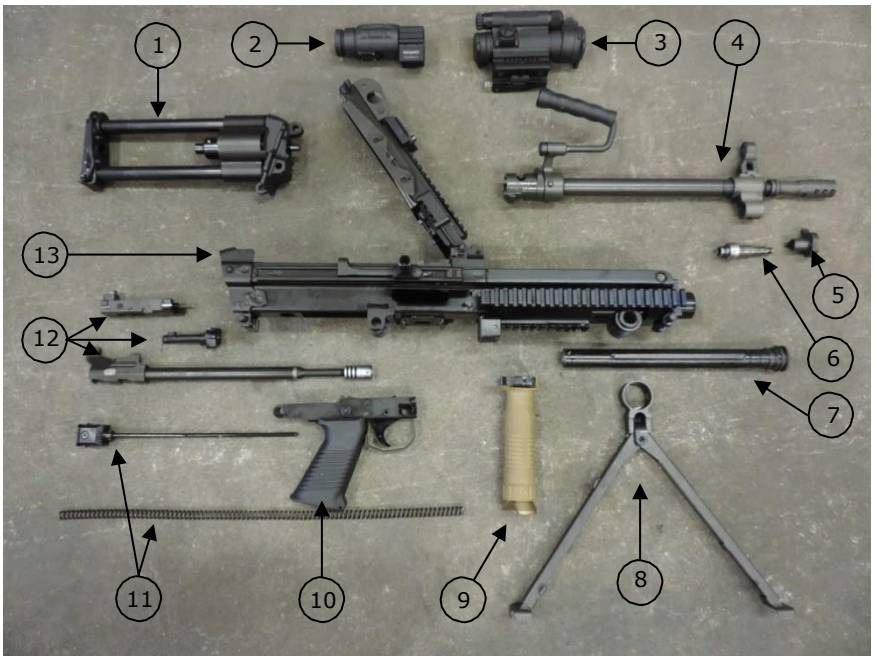

Figuur 5-178 De onderdelen van de minimi type 3

1. Kolf met buffer
2. Vergroter
3. Het SRIM
4. Loop
5. Gasregelknop
6. Gasregelbus
7. Gasbuis
8. Voorsteun
9. Verticale handgreep
10. Trekkergroep
11. Sluitveerstang met sluitveer
12. Zuigerslede, afsluiterdraagstuk met afsluiter
13. Doos met deksel

4. Het ineenzetten

a. Het ineenzetten gebeurt in omgekeerde volgorde van het uiteennemen, met dien verstande dat bij het plaatsen van:
   - De gasbuis, tegen de veerdruk in, in zijn ligplaats moet worden gedrukt. Daarna de gasbuis naar links of rechts verdraaien tot hij borgt. (indien dit niet gebeurt bestaat de kans dat het wapen links c.q. rechts wegklapt).
   - De zuigerslede, de trekker in de achterste stand gehouden moet worden.
   - De sluitveerstang, de ingeslagen kant van de borgpen zich aan de onderzijde bevindt.
   - De verticale handgreep, de locatie van de verticale handgreep op het wapen schutter afhankelijk is.

b. Sluit het hulzengatdeksel

Figuur 5-179 Plaatsen zuigerslede

5. Het controleren van de werking

Om te controleren of het wapen op de juiste manier ineengezet is, moet de controle werking worden uitgevoerd en wel als volgt:

- Wapen spannen, haal de trekker over en breng de afsluiter onder geleide naar voren om de afvuurpal in de juiste stand te brengen;
- Probeer de veiligheidspal op 'SAFE' (Veilig) te zetten. Dit mag niet mogelijk zijn;
- Trek de spangreep naar achteren tot deze stuit, duw daarna de spangreep weer naar voren en zet de veiligheidspal op 'SAFE' (Veilig);
- Haal de trekker over, de bewegende delen mogen niet naar voren gaan;
- Zet de veiligheidspal op 'VUREN' (Rode cirkel zichtbaar);
- Trek de spangreep naar achteren tot deze stuit, haal de trekker over, laat de bewegende delen onder geleide naar voren gaan, houd daarbij de trekker ingedrukt;
- Sluit het hulzengatdeksel.

5.7.5. Onderhoud

1. Algemeen

Het wapen moet steeds in een goede staat van onderhoud verkeren. Overdreven onderhoud veroorzaakt echter onnodige slijtage.

2. Onderhoudsmiddelen en onderhoudsgereedschap

a. Onderhoudsmiddelen
   - Wapenolie S-761.
   - Wapenolie S-761 reinigt, smeert en beschermt tegen roest. Deze wapenolie kan gebruikt worden onder alle omstandigheden en bij alle temperaturen. Er is maar weinig wapenolie nodig om het wapen goed te laten functioneren;
   - Flanellen wapenlapjes van 2,5 x 5 centimeter. Deze wapenlapjes dienen voor het reinigen van de loop;
   - Flanellen wapenlapjes van 2,5 x 2,5 centimeter. Deze wapenlapjes dienen voor het oliën van de loop;
   - Pijpenragers. Deze dienen onder andere voor het reinigen van de binnenzijde van de afsluiter en de beluchtingsgaten van de gasbuis;
   - Poetsdoeken;
   - Lenspapier;
   - De schoonmaakkwast;
   - Stofkwast.

b. Onderhoudsgereedschap

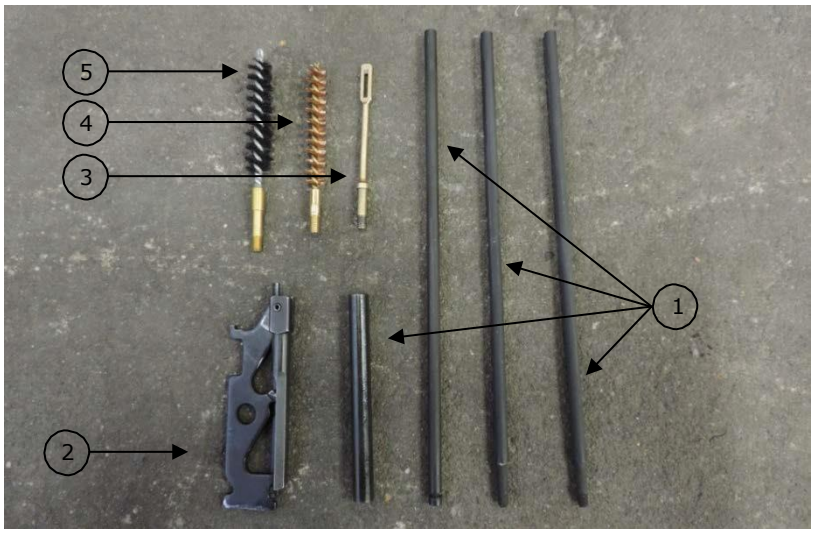

Figuur 5-180A Toebehoren wapen

1. 4-delige pompstok
2. Combinatiegereedschap
3. Oogeind
4. Koperborstel
5. Nylonborstel

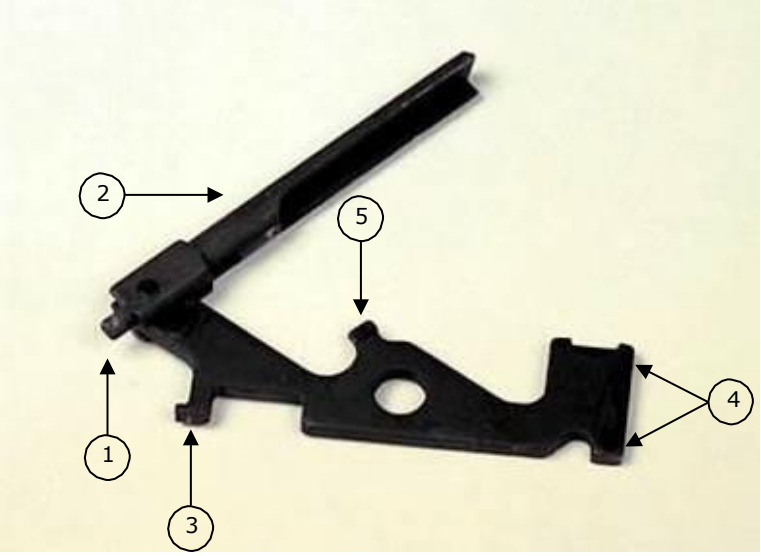

Figuur 5-180B Combinatiegereedschap

1. Schraper A
2. Schraper B
3. Schraper C
4. Schraper D
5. Schraper E

3. Periodiek onderhoud

Het wapen moet steeds in een goede staat van onderhoud verkeren. Daartoe wordt periodiek onderhoud aan het wapen uitgevoerd.

- Indien het wapen gedurende lange tijd niet wordt gebruikt en onder normale omstandigheden in een wapenkamer is opgeslagen, is het voldoende het wapen eenmaal per maand geheel te reinigen en schaars te oliën;
- Indien het wapen onder gunstige omstandigheden wordt gebruikt, moet het wapen dagelijks uitwendig worden gereinigd en schaars geolied. Wekelijks moet het wapen geheel worden gereinigd en schaars geolied;
- Indien het wapen onder ongunstige omstandigheden wordt gebruikt, moet het wapen dagelijks geheel worden gereinigd en schaars geolied.
- Kunststof delen worden met een poetsdoek gereinigd;
- Alle optische richtmiddelen(SRIM, vergroter en nachtrichtkijker) moeten schoon en droog worden gehouden.

4. Onderhoud voor het vuren

Uitvoering.

- Neem de **veiligheidsmaatregelen**;
- Maak met behulp van lenspapier de lenzen van de optische richtmiddelen schoon en droog;
- Neem het wapen uiteen;
- Maak de sluitveerstang, de voorzijde van de afsluiter en de zuigerkop droog;
- Schroef 3 pompstokdelen en het oogeind aan elkaar, laat tussen elk van deze delen en het oogeind ± 2 slagen tussenruimte;
- Plaats een schoon en droog wapenlapje van 2,5 x 5 centimeter in het oogeind;
- Houd de loop met de voorzijde naar beneden en laat de pompstok met het oogeind boven, vanaf de kamerzijde in de loop zakken;
- Bevestig de handgreep aan de pompstok;
- Trek de pompstok door de loop;
- Herhaal zo nodig de vorenstaande handelingen totdat de binnenzijde van de loop schoon is, met dien verstande dat telkens de handgreep van de pompstok moet worden verwijderd;
- Maak de binnenzijde van de gasbuis met een wapenlapje droog;
- Maak de gasregelknop en de gasregelbus in- en uitwendig droog;
- Olie de bewegende delen;
- Zet het wapen ineen;
- Controleer de werking van het wapen;
- Controleer of de toebehoren compleet zijn en vul eventueel de onderhoudsmiddelen aan.

5. Onderhoud tijdens het vuren of tijdens vuurpauzes

Tijdens het vuren moet voortdurend aandacht worden besteed aan de werking van het wapen, om storingen te voorkomen. Speciale aandacht moet worden besteed aan het schoonhouden van die delen van het wapen die in aanraking komen met munitie. De bewegende delen moeten zo nodig worden geolied. Tijdens vuurpauzes moeten zo nodig de zuigerslede en de loop gereinigd worden.

6. Onderhoud na het vuren

a. Uitvoering
- Na het vuren het wapen tot handwarm laten afkoelen;
- Neem de **veiligheidsmaatregelen**;
- Neem het wapen uiteen;
- Haal de loop een aantal malen met een droog wapenlapje van 2,5 x 5 centimeter door;
- Om vastkoeken van het kruitslijm te voorkomen moeten de volgende delen worden geolied:
  - De kamer en de loop met een wapenlapje van 2,5 x 2,5 centimeter;
  - De zuigerslede, de gasregelknop, de gasregelbus en de gasbuis;
  - De wapenolie moet ongeveer 30 minuten inwerken waarna het verdere onderhoud uitgevoerd kan worden.
- Voer het onderhoud uit aan de optische richtmiddelen.

b. De loop
- Schroef 3 pompstokdelen en de nylonborstel aan elkaar en laat tussen elk deel 2 slagen ruimte;
- Doe een paar druppels wapenolie op de nylonborstel. Bij extreme vervuiling kan gebruik gemaakt worden van de koperborstel, doe ook hier een paar druppels wapenolie op;
- Houd de voorzijde van de loop naar beneden en laat de pompstok met de nylonborstel/koperborstel omhoog in de loop zakken;
- Bevestig de handgreep aan de pompstok;
- Trek de pompstok door de loop;
- Herhaal vorenstaande handelingen enkele malen. De pompstokdelen moeten na twee- of driemaal doorhalen weer twee slagen losgedraaid worden;
- Verwijder de nylonborstel/koperborstel en schroef het oogeind op de pompstok;
- Haal de loop met droge wapenlapjes 2,5 x 5 centimeter zolang door, tot de wapenlapjes nagenoeg schoon zijn;
- Controleer of de binnenzijde van de loop schoon is;
- Olie de loop met een wapenlapje van 2,5 x 2,5 centimeter voorzien van enkele druppels wapenolie.

Figuur 5-182 Doorhalen van de loop

c. De gasregelbus en de gasregelknop
   - Reinig met schraper A de twee luchtkanalen op de gasregelbus;
   - Reinig met schraper B de gasregelbus inwendig. Plaats daartoe schraper B zover mogelijk in de gasregelbus. Draai daarna schraper B kloksgewijs rond. Reinig tegelijkertijd met schraper C de twee uitwendige groeven op de gasregelbus;

Figuur 5-183A Gebruik schraper B en C

   - Reinig de gasregelknop met een wapenlapje voorzien van wapenolie. Reinig het inwendige van de gasregelknop met de nylonborstel.

d. De zuigerslede en de afsluitergroep
   - Reinig de zuigerkop met schraper D;
   - Reinig de groeven van de zuigerkop met schraper E;
   - Reinig de zuigerslede inwendig met een op een pompstokdeel geplaatst wapenlapje;
   - Reinig de overige delen van de zuigerslede met een wapenlapje voorzien van enkele druppels wapenolie;

Figuur 5-183B Gebruik schraper D

LET OP!
Voor het reinigen van de gasregelknop en de gasregelbus
mogen nooit schuurmiddelen worden gebruikt.

Figuur 5-184 Gebruik schraper E

- Reinig alle onderdelen van de afsluitergroep met een wapenlapje voorzien van wapenolie en maak de afsluitergroep daarna droog;
- Reinig de binnenzijde van de afsluiter met een pijpenrager. Nadat de afsluiter is gereinigd moeten de bewegende delen van de afsluiter voorzien worden van een druppel wapenolie.

e. De doos, de voorsteun en de gasbuis
   - Reinig de doos met een wapenlapje voorzien van wapenolie. Na het reinigen wordt de doos droog gemaakt. De bewegende delen moeten worden voorzien van wapenolie;
   - De voorsteun wordt droog en zandvrij gemaakt. Het bevestigingsoog wordt gereinigd met een wapenlapje voorzien van wapenolie en daarna droog gemaakt. Extra aandacht moet worden besteed aan de door slijtage blank geworden delen van de voorsteun'
   - De gasbuis wordt inwendig gereinigd met een op een pompstokdeel geplaatst wapenlapje voorzien van wapenolie;
   - Reinig de kop van de gasbuis inwendig met schraper D;
   - Reinig de beluchtingsgaten met een pijpenrager. Daarna wordt de gehele gasbuis met een poetsdoek drooggemaakt.

f. De verticale handgreep
   - Reinig de verticale handgreep met een droge poetsdoek.

g. De sluitveerstang en sluitveer
   - De sluitveer wordt schoon en droog gemaakt;
   - Reinig de sluitveerstang met een wapenlapje voorzien van wapenolie;
   - Op het bewegende deel moet een druppel wapenolie gedaan worden.

h. De trekkergroep
   - De kunststofdelen worden schoon en droog gemaakt. Reinig de bovenzijde van de trekkergroep met een wapenlapje voorzien van wapenolie.

i. De kolf
   - De kolf wordt schoon en droog gemaakt.

j. De tactische draagriem
   - Maak de tactische draagriem schoon en droog.

k. Controleer of de toebehoren compleet zijn.
l. Zet het wapen ineen.
m. Controleer de werking van het wapen.
n. Vul eventueel de onderhoudsmiddelen aan.

6. Onderhoud onder bijzondere omstandigheden

a. Extreme vorstperiodes en Arctische omstandigheden
Om vastvriezen van bewegende delen te voorkomen, moeten deze bij lage temperaturen absoluut vochtvrij zijn. De bewegende delen worden dan zo schaars mogelijk geolied. Als de operationele situatie het toelaat, moet elke 30 minuten het wapen ontladen en twee- tot driemaal gespannen worden om de bewegende delen gangbaar te houden. Indien het wapen in de koude buitenlucht is geweest en in een warme omgeving wordt gebracht, moet het wapen eerst op kamertemperatuur komen. Daarna moeten alle metalen delen, waarop water is gecondenseerd, grondig worden afgedroogd en vervolgens moet het wapen worden onderhouden (met dien verstande, dat de bewegende delen worden geolied). Leg een warm wapen nooit op sneeuw of ijs.

b. Hete, droge, stoffige zanderige gebieden (woestijn)
Onder deze omstandigheden moet het wapen aan de buitenzijde droog worden gehouden. Dit is het beste te bereiken door het wapen zoveel mogelijk in de zon te laten uitzweten. Bewegende delen dienen goed geolied te blijven.
Om roestvorming te voorkomen moeten hand- en vingerafdrukken regelmatig van de metalen delen van het wapen worden verwijderd. Gebruik voor het verwijderen van zand en/of stof van de lenzen van de optische richtmiddelen een kwastje om beschadigingen van de coating te voorkomen.

c. Hete, vochtige gebieden (jungle)
Onderhoud het wapen vaker en inspecteer het op mogelijke roestvorming. Hierbij moet in het bijzonder aandacht worden besteed aan de zuigerslede met afsluiter, de kamer, de gasregelknop en de mondingsvlamdemper, het deksel en de voorsteun. Bewegende delen dienen goed geolied te blijven. Om roestvorming te voorkomen moeten hand- en vingerafdrukken regelmatig van de metalen delen van het wapen worden verwijderd.

d. Zware regenval en onderdompeling in water
Indien de operationele situatie het toelaat moet het wapen tijdens zware regenval met de loop naar beneden gedragen worden of de loopbeschermhuls worden geplaatst. Wanneer het wapen ondergedompeld is geweest, moet het in ontladen toestand (met de afsluiter in de achterste stand) verschillende malen, verticaal, krachtig heen en weer worden geschud. Hierna moet de loop worden doorgehaald totdat deze droog is. Het wapen is nu veilig om mee te vuren, ondanks dat er zich mogelijk nog een beetje water in bevindt. Daarna moet het wapen zo spoedig mogelijk worden onderhouden.

LET OP!
Vuur het wapen nooit af, indien het zich geheel of gedeeltelijk onder water bevindt.

5.7.6. Verrichtingen

1. Het uit- en inschuiven van de kolf

a. Het uitschuiven van de kolf
Houd met één hand de pistoolgreep vast. Pak met de andere hand de kolfplaat vast en trek deze door de borging heen naar achteren tot hij stuit. Draai de kolf een 1/4-slag rechtsom tot deze geborgd is.

Figuur 5-186A Uit- en inschuiven van de kolf

b. Het inschuiven van de kolf
   Houd met één hand de pistoolgreep vast. Pak met de andere hand de kolfplaat vast en trek deze naar achteren tot hij stuit. Draai de kolf een 1/4-slag linksom en duw deze naar voren tot deze geborgd is.

2. Het uitklappen en het verstellen van de voorsteun

Beweeg de poten van de voorsteun naar elkaar toe zodat ze vrij komen uit de borging. Hierna is de voorsteun verticaal onder het wapen in de borging te plaatsen. De voorsteun is in de hoogte verstelbaar door drie instelmogelijkheden per poot. Voor het plaatsen van het wapen in een affuit of wanneer de handgreep geplaatst is, is het mogelijk om de poten van de voorsteun geheel naar voren te plaatsen en te borgen.

Figuur 5-186B Verstellen van de voorsteun

3. Het verwijderen van de trekkerbeugel

Indien onder koude omstandigheden waarbij de overwanten worden gedragen, de trekker moet worden bediend, moet de trekkerbeugel worden verwijderd. Om de trekkerbeugel te verwijderen moet de voorzijde van de trekkerbeugel naar achteren worden gedrukt, waarna deze naar beneden kan worden gekanteld en vervolgens schuin naar voren uit zijn ligplaats kan worden getrokken. Het plaatsen van de trekkerbeugel gaat in de omgekeerde volgorde.

Figuur 5-187A Verwijderen van de trekkerbeugel

4. Het uitnemen van het patroonmagazijn

Druk de patroonmagazijnborgpal in en verwijder het patroonmagazijn.

Figuur 5-187B Uitnemen patroonmagazijn

5. Het halfladen, laden, bijladen, herladen en ontladen

LET OP!
Het halfladen, laden, bijladen, herladen en ontladen gebeurt met het wapen in veilige richting.

a. Het halfladen met patroonbandhouder/patroonbandtas
   - Neem de veiligheidsmaatregelen;
   - Plaats de 200-schots patroonbandhouder/100-schots patroonbandtas in de klem aan de onderzijde van het wapen;
   - Druk met één hand de dekselpallen in en open het deksel;
   - Trek de patroonband ± 10 patronen uit en leg de eerste patroon met de patroonbandclip achter de patroonstop op het aanbrengvlak en sluit vervolgens het deksel met de dekselpallen.

b. Het halfladen met patroonmagazijn
   - Plaats een patroonmagazijn in de patroonmagazijnligplaats en controleer of het patroonmagazijn geborgd is door eraan te trekken.

c. Het laden met patroonbandhouder/patroonbandtas/patroonmagazijn vanuit half geladen toestand
   - Trek de spangreep naar achter tot deze stuit en duw daarna de spangreep weer geheel naar voren;
   - Bij geen directe noodzaak tot vuren: zet de veiligheidspal op 'SAFE' en sluit het hulzengatdeksel.

Figuur 5-188 Plaatsen 100-schots patroonbandtas

d. Het laden met patroonbandhouder/patroonbandtas vanuit ongeladen toestand
   - Trek de spangreep naar achter tot deze stuit en duw daarna de spangreep weer geheel naar voren;
   - Zet de veiligheidspal op 'SAFE';
   - Plaats de 200-schots patroonbandhouder/100-schots patroonbandtas in de klem aan de onderzijde van het wapen;
   - Druk met één hand de dekselpallen in en open het deksel;
   - Trek de patroonband ± 10 patronen uit en leg de eerste patroon met de patroonbandclip achter de patroonstop op het aanbrengvlak en sluit vervolgens het deksel met de dekselpallen;
   - Bij direct vuur: zet de veiligheidspal op 'VUREN';
   - Bij geen directe noodzaak tot vuren: sluit het hulzengatdeksel.

e. Het laden met patroonmagazijn vanuit ongeladen toestand
   - Trek de spangreep naar achter tot deze stuit en duw daarna de spangreep weer geheel naar voren;
   - Zet de veiligheidspal op 'SAFE';
   - Plaats een patroonmagazijn in de patroonmagazijnligplaats en controleer of het patroonmagazijn geborgd is door eraan te trekken;
   - Bij direct vuur: zet de veiligheidspal op 'VUREN';
   - Bij geen directe noodzaak tot vuren: sluit het hulzengatdeksel.

f. Het ontladen met patroonbandhouder/patroonbandtas/patroonmagazijn
   - Trek de spangreep naar achter tot deze stuit en duw daarna de spangreep weer geheel naar voren;
   - Zet de veiligheidspal op 'SAFE';
   - Open het deksel, controleer het aanbrengvlak op munitie en verwijder eventueel aanwezige munitie/schakels;
   - Duw de vergrendeling van de patroonbandhouder/patroonbandtas in en verwijder de patroonbandhouder/patroonbandtas of druk de patroonmagazijnborgpal in en neem het patroonmagazijn uit en controleer of zich hierin munitie bevindt;
   - Beweeg het aanbrengvlak omhoog en controleer de kamer, de voorzijde van de afsluiter en de patroonmagazijnligplaats op munitie en/of delen van munitie en verwijder in voorkomend geval de munitie en/of delen van munitie;
   - Beweeg het aanbrengvlak omlaag en sluit het deksel met de dekselklemmen;
   - Zet de veiligheidspal op 'VUREN';
   - Trek de spangreep naar achteren tot deze stuit, druk op de trekker en laat de bewegende delen onder geleide naar voren gaan. Druk de spangreep daarbij in zijn voorste stand;
   - Sluit het hulzengatdeksel.

g. Het bijladen (het vervangen van een gedeeltelijk leeggeschoten patroonbandhouder/patroonbandtas of patroonmagazijn door een gevulde patroonbandhouder/patroonbandtas of patroonmagazijn, bijvoorbeeld tijdens een vuurpauze)
   - Het bijladen met patroonbandhouder/patroonbandtas:
     - Trek de spangreep naar achter tot deze stuit en duw daarna de spangreep weer geheel naar voren.
     - Zet de veiligheidspal op **'SAFE'**.
     - Duw de vergrendeling van de patroonbandhouder/ patroonbandtas in, verwijder deze en trek daarbij de overgebleven munitie uit de gedeeltelijk lege patroonbandhouder/ patroonbandtas.
     - Plaats een gevulde patroonbandhouder/ patroonbandtas en controleer hiervan de borging.
     - Verwijder de patroonbandclip.
     - Schakel de oude en nieuwe patroonband aan elkaar.
     - Sluit het hulzengatdeksel.

   - Het bijladen met patroonmagazijn:
     - Trek de spangreep naar achter tot deze stuit en duw daarna de spangreep weer geheel naar voren.
     - Zet de veiligheidspal op '**SAFE'**.
     - Neem het patroonmagazijn uit door de patroonmagazijnborgpal naar beneden te drukken.
     - Plaats een nieuw patroonmagazijn in de patroonmagazijnligplaats en controleer of het patroonmagazijn geborgd is door eraan te trekken.
     - Sluit het hulzengatdeksel.

h. Het herladen met patroonbandhouder/patroonbandtas
   - Trek de spangreep naar achter tot deze stuit en duw daarna de spangreep weer geheel naar voren;
   - Zet de veiligheidspal op 'SAFE';
   - Plaats de 200-schots patroonbandhouder/100-schots patroonbandtas in de klem aan de onderzijde van het wapen;
   - Druk met één hand de dekselpallen in en open het deksel;
   - Trek de patroonband ± 10 patronen uit en leg de eerste patroon met de patroonbandclip achter de patroonstop op het aanbrengvlak en sluit vervolgens het deksel met de dekselpallen;
   - Bij direct vuur: zet de veiligheidspal op 'VUREN';
   - Bij geen directe noodzaak tot vuren: sluit het hulzengatdeksel.

i. Het herladen met patroonmagazijn
   - Trek de spangreep naar achter tot deze stuit en duw daarna de spangreep weer geheel naar voren;
   - Zet de veiligheidspal op **'SAFE'**;
   - Neem het leeggeschoten patroonmagazijn uit;
   - Plaats een patroonmagazijn in de patroonmagazijnligplaats en controleer of het patroonmagazijn geborgd is door eraan te trekken;
   - Bij direct vuur: zet de veiligheidspal op **'VUREN'**;
   - Bij geen directe noodzaak tot vuren: sluit het hulzengatdeksel.

6. De wapeninspectie

De wapeninspectie vindt plaats ter verzekering van de veiligheid en wordt door de (baan)commandant persoonlijk uitgevoerd. Voor aanvang van de wapeninspectie moet het wapen ontladen zijn.
Uitvoering:
- De schutter stelt zich op met het wapen voor zich op de voorsteun;
- Op de aanwijzing 'WAPENINSPECTIE' gaat de schutter achter het wapen liggen;
- De schutter trekt de spangreep naar achteren tot deze stuit en duwt daarna de spangreep weer geheel naar voren;
- De schutter zet de veiligheidspal op 'SAFE';
- De schutter opent het deksel volledig;
- De schutter drukt met de duim de patroonmagazijnborgpal in, zodat de patroonmagazijnligplaats zichtbaar wordt.

De (baan)commandant loopt achter de schutter(s) langs en controleert de voorzijde van de afsluiter, de kamer en de patroonmagazijnligplaats op munitie en/of delen van munitie.
- Na controle sluit de schutter het deksel, zet de veiligheidspal op 'VUREN', laat de bewegende delen onder geleide naar voren gaan en sluit het hulzengatdeksel;
- De schutter staat op en gaat één meter achter het wapen staan;
- De schutter pakt de in zijn bezit zijnde patroonbandtassen en patroonmagazijnen.

Als laatste worden staand voor het personeel alle aanwezige patroonbandhouders, patroonbandtassen, patroonmagazijnen en patroonhoudertassen gecontroleerd en eenieder verklaart persoonlijk aan de baancommandant:
'Ik ben niet in het bezit van munitie en/of delen van munitie, (aanspreektitel)'.

7. 'STOP-STOP-STOP'

Het kan om veiligheidsredenen noodzakelijk zijn het vuren onmiddellijk te onderbreken. Het commando hiervoor is: **'STOP-STOP-STOP'**.
Dit commando kan in voorkomend geval door iedereen gegeven worden en alleen door de (baan)commandant worden opgeheven.
Uitvoering:
- De schutter laat onmiddellijk de trekker los, trekt de spangreep naar achteren tot deze stuit en duwt daarna de spangreep weer geheel naar voren;
- De schutter strekt de vinger langs de trekkerbeugel;
- De schutter neemt de kolf uit de schouder;
- De schutter houdt het wapen in de schootsrichting en blijft in de richting van het doel waarnemen en wacht nadere bevelen af.

8. 'EINDE VUUR'

Het kan dat onder gevechts- of oefen omstandigheden noodzakelijk zijn het vuur te beëindigen.
Uitvoering:

- De schutter laat onmiddellijk de trekker los, trekt de spangreep naar achteren tot deze stuit en duwt daarna de spangreep weer geheel naar voren;
- De schutter zet de veiligheidspal op **'SAFE'**;
- De schutter strekt de vinger langs de trekkerbeugel;
- De schutter neemt de kolf uit de schouder;
- De schutter houdt het wapen in de schootsrichting en blijft in de richting van het doel waarnemen en wacht nadere bevelen af;
- Plaatst indien noodzakelijk een volle patroonbandtas of houder.

9. 'WAPENCHECK'

Voor aanvang van een actie wordt de inzetbaarheid van het wapen gecontroleerd d.m.v. de aanwijzing **'WAPENCHECK'**.
Uitvoering:

- de schutter controleert het aantal aanwezige patronen, verwisselt deze evt. voor een vol patroonbandtas/-houder/-magazijn;
- de schutter controleert zijn richtmiddelen.

5.7.7. Storingen

1. Storingen

a. Algemeen

Indien zich een storing voordoet, moet de eerste reactie van de schutter zijn, het wapen weer zo snel mogelijk tot vuren gereed te maken. Storingen worden veelal veroorzaakt door vervuiling van het wapen of de munitie, onvoldoende smering, oververhitting, een foutieve schiethouding of een defect aan het wapen of de munitie. Het aantal storingen wordt tot een minimum beperkt, wanneer de schutter het wapen op de juiste manier onderhoud en de munitie op de juiste wijze behandelt. Onder de storingsreactie wordt verstaan het door de schutter uitvoeren van de handelingen, die nodig zijn om een storing zo spoedig mogelijk op te heffen.

b. Zelfontbrander

Een patroon in een heet geschoten loop kan spontaan afgaan na 8 seconden (zelfontbranding). Als de patroon niet binnen 5 seconden uit de kamer is te verwijderen, moet men minimaal op 5 meter afstand 5 minuten wachten met het wapen in veilige richting en het deksel gesloten. Na deze tijd is er geen gevaar meer voor het spontaan afgaan van het schot.

2. Storingsreactie

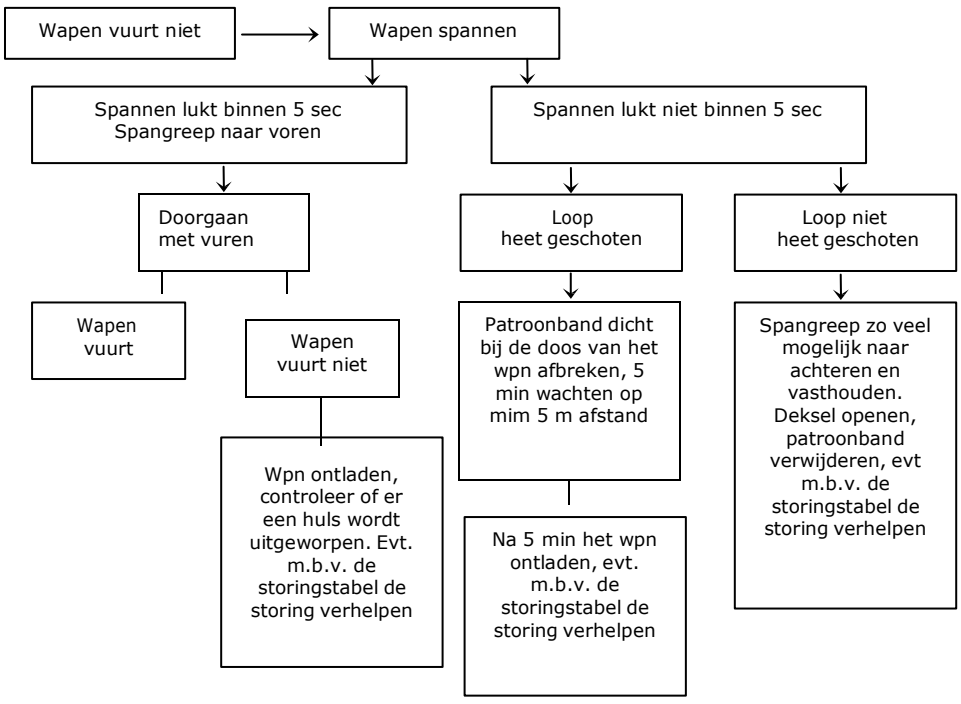

Figuur 5-192 Storingsreactie

3. Storingstabel

STORING	OORZAAK	OPLOSSING
Wapen vuurt niet	- Wapen niet gespannen - Veiligheidspal niet op vuren - Munitie niet goed aangebracht - Slagpin defect	- Wapen spannen - Zet veiligheidspal op vuren - Breng munitie goed aan - Aanbieden ter reparatie
Zuigerslede zit vast	- Vuil op zuigerslede of in de kamer - Braam op zuigerslede	- Reinigen - Aanbieden ter reparatie
Werpt geen huls of patroon uit	- Vuil of kruitslijm in de kamer - Munitie geroest of vuil - Veer - of uitwerper gebroken - Patroontrekkerveer defect	- Kamer reinigen - Munitie vervangen - Aanbieden ter reparatie - Aanbieden ter reparatie
Munitie wordt niet aangevoerd	- Patroonmagazijn vuil - Patroonmagazijn defect - Munitie geroest of vuil - Wapen vuil - Munitie stremming in patroonbandtas	- Reinigen - Vervangen - Munitie vervangen - Reinigen - Band goed leggen, niet in patroonbandtas drukken
Wapen is niet te spannen	- Borgpal spangreep defect - Spangreep verbogen	- Aanbieden ter reparatie - Aanbieden ter reparatie

Figuur 5-193 Storingstabel

5.7.8. De richtmiddelen

1. Het SRIM Aimpoint CompM4

a. Kenmerkende eigenschappen

- Het SRIM, Aimpoint CompM4 is een optisch richtmiddel waarmee nauwkeurig, met 'de twee ogen open' richttechniek, kan worden gericht wat resulteert in een grotere situational awareness.
- Het SRIM is voorzien van een verlichte rode punt, die in felheid te regelen is.
- Dankzij het parallax vrije ontwerp, zal het trefpunt gelijk blijven als de rode punt op het juiste richtpunt staat ook als de rode punt niet exact in het midden van het kijkerbeeld staat.
- Het SRIM is gemonteerd op een draagstuk voor plaatsing op een NATO rail.
- Het SRIM wordt door 1x AA batterij gevoed.
- Het SRIM bestaat uit 2 hoofddelen, n.l.:
    - De richtkijker
    - Het draagstuk
- Het SRIM wordt ingeschoten op de gevechtsvizierstand.
- De gevechtsvizierstand is 300 meter.

Met het SRIM is de schutter overdag en bij schemering in staat om van 0 meter tot 400 meter:

- Op doelen te kunnen richten, zonder verlies van gezichtsveld, door "de twee ogen open'' methode.
- De maximale gebruiksmogelijkheden van wapen en munitie te kunnen benutten.

b. Benamingen

Figuur 5-194A Achterzijde SRIM

1. Hoogtecorrectie
2. Aan/uit felheid-schakelaar
3. Breedtecorrectie
4. Bevestigingshefboom
5. Beschermkap

Figuur 5-194B Voorzijde SRIM

6. Batterijhouder dop
7. Anti reflectiefilter
8. Draagstuk
9. Instelschroef bevestigingshefboom

c. Technische gegevens SRIM

Gewicht:	370 gram
Vergroting:	Geen
Hoogte en breedte correctie:	1,6 cm per klik (op 100 m)
Batterij:	1x AA batterij
Batterij levensduur:	3 tot 8 jaar
Max temperatuur:	-45 tot +70 graden Celsius
Waterdichtheid:	tot 45 meter onder water
Rode punt grootte:	<6 cm op 100 meter

d. Optische en mechanische opbouw
- Algemeen
  - Het SRIM is opgebouwd uit 2 hoofddelen:
    - ~ Het kijkerhuis
    - ~ Het draagstuk

- Het kijkerhuis
  - Optisch systeem met rode punt
  - Metalen huis.

- Het draagstuk
  - Bevestigingshefboom
  - Instelschroef bevestigingshefboom.

- Het kijkerhuis is op het draagstuk gemonteerd d.m.v. twee inbusbouten. De bevestiging van het SRIM op het wapen geschiedt door:
  - De bevestigingshefboom omhoog te tillen en volledig te openen, het draagstuk van het SRIM tegen de rechterzijde van de NATO rail te plaatsen en het SRIM te kantelen over de rail heen.
  - Druk nu de speling tussen het SRIM en de NATO rail naar voren uit.
  - Vervolgens de bevestigingshefboom sluiten. Mocht de bevestigingshefboom te makkelijk sluiten/openen draai dan de instelschroef bevestiginghefboom wat vaster/losser en controleer of de bevestigingshefboom nu goed sluit/opent.
  - Wanneer het SRIM heen en weer te bewegen is terwijl hij geplaatst is, moet de instelschroef vaster gedraaid worden (handvast) totdat de speling verdwenen is. De bevestigingshefboom moet nog wel omhoog te tillen zijn.

e. De juiste plaats van het SRIM op het wapen
Het SRIM dient zo geplaatst te worden dat de plastic beschermkap niet op de (heet geschoten) loop rust als de deksel geopend is.

f. In gebruik name van de kijker
- Plaats een AA batterij in de batterijhouder (zie tekening op behuizing). Draai de schakelaar met de klok mee om deze aan te zetten. Draai de schakelaar tegen de klok in om deze uit te zetten.
- De klikken 1 t/m 7 zijn t.b.v. de infrarood stip verlichting.
- De klikken 8 t/m 15 zijn t.b.v. de normale stip verlichting.
- Hoe hoger de stand, hoe feller de stip oplicht.

g. Verstellen van het richtmerk
- Het SRIM is voorzien van 2 verstelmogelijkheden:
  - Stelschroef zijdelingse (breedte) correctie
  - Stelschroef elevatie (hoogte) correctie.

- Zijdelingse correcties van de rode punt kunnen worden gemaakt door eerst het afdekkapje los te schroeven en daarna de correctieschroef aan de rechterzijde van het SRIM te verdraaien.

Voor de verplaatsing van het trefferbeeld naar **rechts** moet
de **stelschroef tegen de klok in** worden verdraaid (zie pijl op de correctieschroef)

Voor een verplaatsing van het trefferbeeld naar **links**
moet de **stelschroef met de klok mee** worden gedraaid

Figuur 5-196A De verplaatsing van de trefferbeelden in de breedte

- Hoogte correcties van de rode punt kunnen worden gemaakt door eerst het afdekkapje los te schroeven en daarna de correctieschroef aan de bovenzijde van het SRIM te verdraaien.

Voor de verplaatsing van het trefferbeeld **<u>omhoog</u>** moet de **stelschroef tegen de klok in** worden verdraaid (zie pijl op de correctieschroef) Voor een verplaatsing van het trefferbeeld **<u>omlaag</u>** moet de **stelschroef met de klok mee** worden gedraaid

Figuur 5-196B De verplaatsing van de trefferbeelden in de hoogte

h. Corrigeren
   - De basisafstelling is i9 met geplaatste collimator.
   - Onderstaande tabel geldt zowel voor de breedte als de hoogte.

Afstand (in meters)	Verplaatsing van het trefferbeeld
25	1 klik = 0,4 cm
100	1 klik = 1,6 cm
200	1 klik = 3,2 cm
300	1 klik = 4,8 cm

Figuur 5-197 Tabel corrigeren

LET OP!
Wanneer bij het corrigeren een weerstand gevoeld wordt, dient u te stoppen met verder draaien. De uiterste begrenzing is dan namelijk bereikt.

i. Onderhoud
- Plaats de lensdoppen indien de kijker niet gebruikt wordt.
- Als de kijker voor langere tijd wordt opgeslagen moet de batterij verwijderd worden.
- Lenzen reinigen:
  - Grof vuil verwijderen met water of door te blazen.
  - Stof verwijderen met lensdoekje.

j. Storingen
- Rode punt is niet te zien:
  - Vervang batterij
  - Batterij is verkeerd geplaatst
  - Reinig batterij contacten

N.B. Wanneer geen van de bovengenoemde acties werkt, aanbieden bij de wapenhersteller.
- Wapen is niet te corrigeren:
  - Kijk of de kijker recht op het wapen geplaatst is.
  - Kijk of het draagstuk vast zit en geen beschadigingen vertoont.

N.B. Wanneer geen van de bovengenoemde acties werkt, aanbieden bij de wapenhersteller.

2. De vergroter

a. Kenmerkende eigenschappen
- De vergroter is een 3x vergrotende module en kan in combinatie met het SRIM gebruikt worden wanneer in een situatie gedetailleerder richten nodig is.
- De vergroter kan ook los als waarneemkijker gebruikt worden.

b. Benamingen

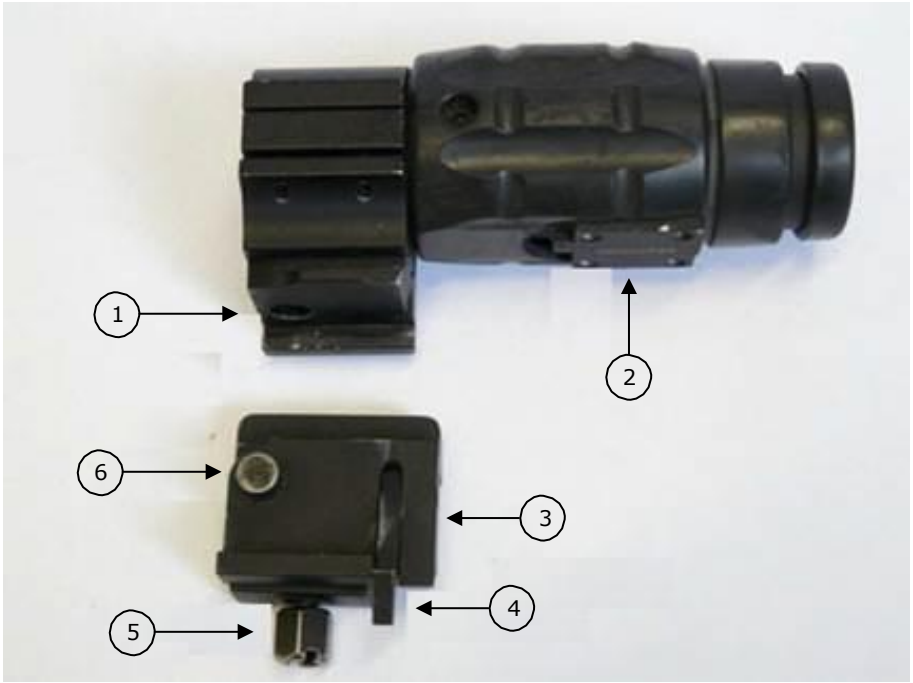

Figuur 5-198A Vergroter met draagstuk

1. Gat
2. Vergroter
3. Draagstuk
4. Blokkeerhefboom
5. Moer
6. Pin

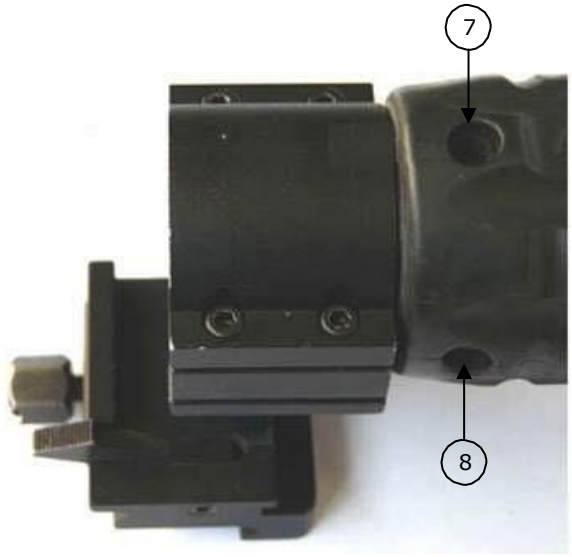

Figuur 5-198B Bovenaanzicht vergroter

7. Hoogte correctie afstelschroef 8. Breedte correctie afstelschroef

c. Technische gegevens vergroter

Gewicht:	200 gram
Vergroting:	3 x
Zichtveld:	7º
Volledig gezichtsveld:	Oogafstand 60 en 65 mm
Max temperatuur:	-45 tot +70 graden Celsius
Waterdichtheid:	Tot 20 meter onder water

d. Plaatsen van de vergroter op het wapen
- Draai moer (zie figuur 5-198A pt. 3) los.
- Plaats het draagstuk van de vergroter tegen de linkerzijde van de NATO rail, de vergroter nu kantelen over de NATO rail heen.
- Druk de speling tussen de vergroter en de NATO rail naar voren uit. Vervolgens de moer aandraaien.

LET OP!
Het dient de aanbeveling om regelmatig te controleren of de moer van het draagstuk van de vergroter stevig is bevestigd, om verlies door losraken te voorkomen.

e. Verwijderen/plaatsen van de vergroter zonder het draagstuk te verwijderen
- Druk blokkeerhefboom naar beneden en draai de vergroter 90º tegen de klok in.
- De vergroter kan nu omhoog afgenomen worden. Voor het plaatsen van de vergroter wordt de omgekeerde volgorde aangehouden.

LET OP!
Het dient de aanbeveling om de vergroter te verwijderen en alleen te plaatsen wanneer er geschoten moet worden op doelen op grote afstand. Dit in verband met tunnel visie.

f. De juiste plaats van de vergroter op het wapen
Plaats de vergroter zodanig dat de afstand tussen oog en de vergroter tussen de 60 en 65 mm ligt (optimaal zichtveld).

g. Het centreren van de rode punt in de vergroter
De vergroter hoeft niet gecorrigeerd te worden maar, het centreren van de rode punt in de vergroter zal een natuurlijker richtbeeld geven.

Om de rode punt naar rechts te verplaatsen
moet breedte correctie inbus (zie figuur 5-32B pt. 8) **tegen** de klok in gedraaid worden.

Om de rode punt naar boven te verplaatsen
moet de hoogte correctie inbus (zie figuur 5-32B pt. 7) met de klok **mee** worden gedraaid.

N.B. Een correctie aan de vergroter heeft geen invloed op het trefferbeeld.

3. De mechanische richtmiddelen

a. Kenmerkende eigenschappen

- Wanneer de schutter het SRIM niet kan of wil gebruiken, beschikt het wapen over mechanische richtmiddelen.
- De mechanische richtmiddelen bestaan uit een vizier geplaatst op het deksel en een korrel geplaatst op de loop.
- De afstand tot het doel kan d.m.v. de markeringen op de achterzijde van het vizier ingesteld worden.
- De getallen 3 t/m 10 geven de ingestelde afstand x 100 meter.
- De schutter kan windcorrecties invoeren m.b.v. de windcorrectieknop.
- De ingevoerde windcorrectie kan de schutter dan aflezen op de windcorrectieschaal achter op het vizier.
- De oogdop is in breedte en hoogte te corrigeren door de schutter.

b. Benamingen

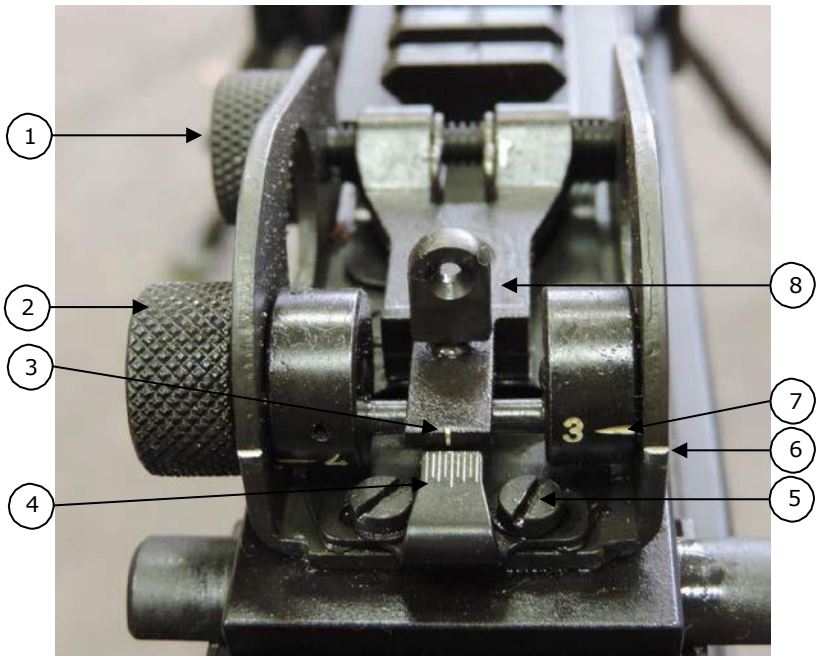

Figuur 5-200 De mechanische richtmiddelen

1. Windcorrectieknop
2. Afstandknop
3. Indexstreep
4. Windcorrectieschaal
5. Schroef windcorrectieschaal
6. Markering afstand
7. Schaal afstand
8. Oogdop

c. Corrigeren van de mechanische richtmiddelen

LET OP!
Bij het inschieten dienen alle correcties uitsluitend aan de oogdop gedaan te worden.

- De basisafstelling:
  - Zet de afstandknop op "3" (300m).
  - Draai vervolgens de oogdop geheel naar beneden en vervolgens 5 klikken (halve slagen) terug.
  - Draai de windcorrectieknop geheel naar links of naar rechts en draai hem vervolgens 15 klikken (1klik is een kwart slag) terug.

- Hoogtecorrecties:
  - Als de schoten (MTP) te hoog liggen, dient men de oogdop naar beneden te draaien m.b.v. het indraaien (met de klok mee) van de oogdop.
  - Liggen de schoten te laag, dan dien t men de oogdop uit te draaien (tegen de klok in).
  - Het is wenselijk om het aantal klikken vanaf de uitgangssituatie te noteren zodat wanneer de oogdop verdraaid is, men weer gemakkelijk de oogdop naar de gecorrigeerde stand kan draaien.

afstand	1 klik	2 klikken	3 klikken	4 klikken
25 m	1,25 cm	2,5 cm	3,75 cm	5 cm
100 m	5 cm	10 cm	15 cm	20 cm
200 m	10 cm	20 cm	30 cm	40 cm
300 m	15 cm	30 cm	45 cm	60 cm

Figuur 5-201A Tabel hoogtecorrecties (1 klik is een halve slag van de oogdop)

- Breedtecorrecties:
  - Als de schoten (MTP) te ver naar rechts liggen, dient men de oogdop naar links te verplaatsen d.m.v. de windcorrectieknop rechtsom (met de klok mee) te draaien!
  - Liggen de schoten te ver naar links, dan dient u de windcorrectieknop linksom (tegen de klok in) te draaien om uw MTP naar rechts te corrigeren.
  - Wanneer het MTP in de breedte goed ligt, dient de windcorrectieschaal in overeenstemming gebracht te worden met de markering op de achterzijde van het vizier.
  - Hiervoor dient men de beide schroeven van de windcorrectieschaal los te draaien, het geheel in overeenstemming brengen en vervolgens de schroeven weer vast te draaien.
  - Daarna dient u te controleren of de windcorrectieschaal niet verschoven is tijdens het vastdraaien.

afstand	1 klik	2 klikken	3 klikken	4 klikken
25 m	1,25 cm	2,5 cm	3,75 cm	5 cm
100 m	5 cm	10 cm	15 cm	20 cm
200 m	10 cm	20 cm	30 cm	40 cm
300 m	15 cm	30 cm	45 cm	60 cm

Figuur 5-201B Tabel breedtecorrecties (1 klik is ¼ slag van de windcorrectieknop)

5.7.9. De collimator

1. Algemeen

Met de collimator kunnen de op het wapen geplaatste optische richtmiddelen, zonder daadwerkelijk te vuren, bij dag of nacht worden uitgericht. Door de Minimi, uitgerust met de nachtrichtkijker ziet men in de collimator een "klein" raster en met de Minimi uitgerust met een SRIM ziet men een "groot" raster. De collimator bestaat uit een aluminiumhuis met een lenzensamenstel, een 5,56 mm kaliberpen en een lichtelement. Bij twijfel over de nauwkeurigheid van de collimator (na vallen of stoten) moet met behulp van de *'confidence checker'* de plaats van het raster worden gecontroleerd. De *'confidence' checker* bestaat uit een aluminium huis met een kaliberpenbuis van 5,56 mm en uitgelijnde richtbussen. De collimator en de *confidence checker* zijn precisie-instrumenten en moeten met zorg worden behandeld. Het plaatsen en afnemen moet met de nodige voorzichtigheid worden uitgevoerd.

a. Veiligheidsbepalingen
   - Bij het gebruik van de collimator moet het wapen ontladen zijn;
   - Het lichtelement bestaat uit een ingekapselde bron gevuld met tritiumgas. Bij beschadigingen en/of het vermoeden van lekkage moet u handelen volgens de veiligheidsregels.

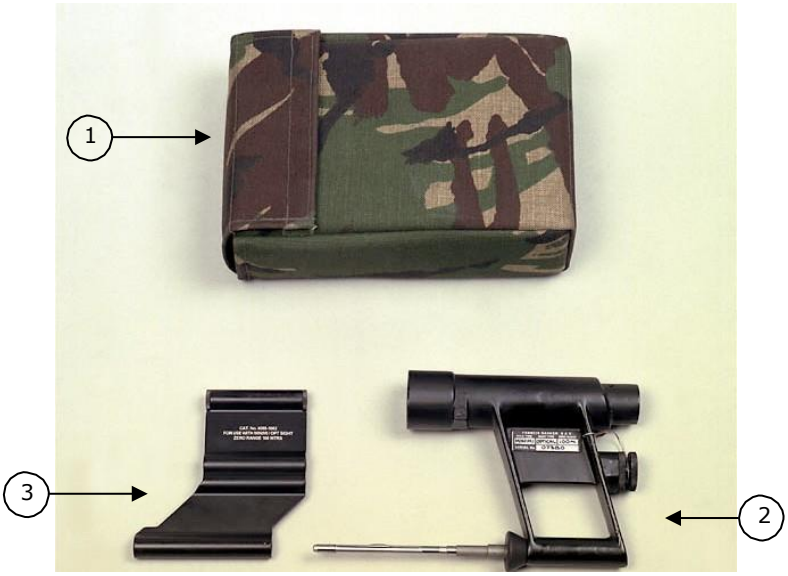

Figuur 5-202A Collimator met toebehoren

1. Foudraal
2. Collimator
3. Confidence checker

b. De schutter kan met de collimator:
   - De basisinstelling van de optische richtmiddelen instellen;
     - De persoonlijke instelling bepalen:
       ~ Nadat de schutter het wapen met de dagrichtmiddelen en de nachtrichtkijker heeft ingeschoten kan de persoonlijke instelling worden afgelezen.

     - De persoonlijke instelling controleren:
       ~ Wanneer de persoonlijke instelling bij de schutter bekend is, kan hij controleren of de instellingen van de optische richtmiddelen nog juist zijn (bijvoorbeeld tijdens de functiecontrole)

2. Het raster

Het raster is zodanig in het lenzensamenstel geplaatst dat het 'uitrichtinstelmerk' (coördinaat I-9), het gemiddelde middelste trefpunt van het wapen weergeeft.

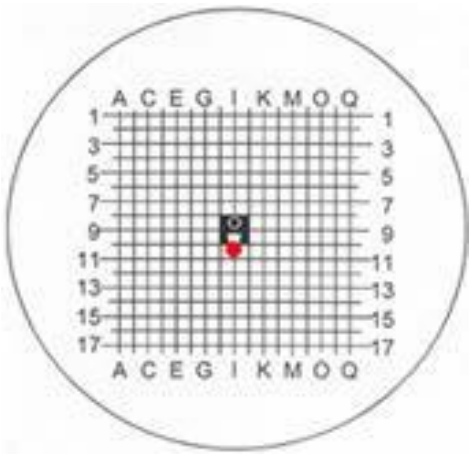

Figuur 5-202B Raster voor SRIM

3. Het instellen van de basisinstelling

Voordat de schutter voor de eerste keer met wapen gaat schieten, moet de basisinstelling worden ingesteld. Voor een correcte uitvoering is een helper gewenst.

a. Uitvoering met de dagrichtmiddelen

Uitvoering:

- Neem de veiligheidsmaatregelen;
- De mondingsvlamdemper en het uiteinde van de loop moet vrij van kruitslijm zijn;
- Breng twee druppels wapenolie aan het kaliberpen;
- Plaats de collimator voorzichtig in de loop totdat het rubber tegen de voorzijde van de loop aanstoot, daarna de collimator 2 mm terugtrekken, zodat het rubber vrij is van de loop. Het aluminiumhuis van de collimator moet zich aan de rechterzijde van het wapen bevinden;
- Draai de collimator, tegen de klok in, op de juiste verticale positie;
- Neem de liggende schiethouding aan, voorsteun uitgeklapt;
- Kijk door het vizier naar het raster;
- Verdraai de stelschroeven totdat de rode stip van het SRIM op **coördinaat I-9** staat;
- Wanneer de basisafstelling is ingesteld, trek dan - voorzichtig met een heen en weer draaiende beweging de collimator uit de loop.

b. Uitvoering met de nachtrichtkijker

Uitvoering:

- De procedure van het instellen van de basisinstelling is gelijk aan die van de SRIM. Het kan noodzakelijk zijn een donkere achtergrond te kiezen om de zichtbaarheid van het raster te verbeteren;
- Stel de focusring in zodanig dat het raster scherp te zien is;
- De correctieschroeven moeten met een schroevendraaier worden versteld.

4. Aflezen persoonlijke instelling van de dagrichtmiddelen en de nachtrichtkijker

a. Het aflezen van de persoonlijke instelling van het SRIM

Uitvoering:

- Neem de veiligheidsmaatregelen;
- Neem de schiethouding 'liggend vanaf de voorsteun' aan;
- Plaats de collimator;
- Kijk door het vizier naar het raster en lees de persoonlijke instelling af;
- Nadat de persoonlijke instelling is afgelezen, verwijderd de schutter de collimator;
- Noteer het wapennummer, het nummer van het SRIM, het collimatornummer en de afgelezen persoonlijke instelling op de registratiekaart;
- Berg de collimator op in het foedraal.

b. Het aflezen van de persoonlijke instelling van de nachtrichtkijker

Uitvoering:

- Neem de veiligheidsmaatregelen;
- Plaats de collimator;
- Neem de schiethouding 'liggend vanaf de voorsteun' aan;
- Stel de focusring in zodanig dat het raster scherp te zien is;
- Kijk door het vizier naar het raster en lees de persoonlijke instelling af;
- Nadat de persoonlijke instelling is afgelezen, verwijdert de schutter de collimator;
- Noteer het wapennummer, het nachtrichtkijker nummer, het collimatornummer en de afgelezen persoonlijke instelling genoteerd op de registratiekaart;
- Berg de collimator op in het foedraal.

LET OP!
De persoonlijke instelling is de letter/cijfer combinatie van het snijpunt van de horizontale en de verticale lijn, waarop de rode punt staat.

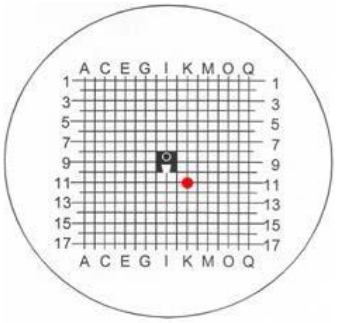

Figuur 5-204 Rode punt op persoonlijke instelling (K-11)

5. Controleren persoonlijke instelling

a. Algemeen
Als de persoonlijke instelling van het wapen bekend is, kan de schutter bij he gevechts-gereedmaken, functiecontroles of na beschadigingen, vallen of stoten, enzovoort, de instellingen controleren op juistheid.
Voorbereiding:
- De schutter kijkt op de registratiekaart wat de persoonlijke instelling is voor betreffend richtmiddel.

b. SRIM
Uitvoering:
- De schutter voert de handelingen uit zoals beschreven in "aflezen persoonlijke instelling SRIM". Indien de afgelezen instelling niet overeenkomt met de persoonlijke instelling op de registratiekaart moet de persoonlijke instelling worden ingesteld.

c. Nachtrichtkijker
Uitvoering:
- De schutter voert de handelingen uit zoals beschreven in "aflezen persoonlijke instellingen nachtrichtkijker".
  Indien de afgelezen instelling niet overeenkomt met de persoonlijke instelling op de registratiekaart moet de persoonlijke instelling worden ingesteld.

6. Gebruik van de collimator bij duisternis

LET OP!
Door de gebruiker mogen geen reparaties worden verricht.

Hierbij wordt gebruik gemaakt van het lichtelement:
- Schroef het lichtelement uit zijn ligplaats;
- Schroef het lichtelement in de positie aan de voorzijde van het lenzensamenstel;
- Lees het coördinaat af;
- Schroef hierna het lichtelement terug in zijn ligplaats.

7. Onderhoud

a. Algemeen
- Controleer aan de hand van de documentatie of de toebehoren aanwezig en bruikbaar zijn;
- Controleer de collimator en de *confidence checker* op eventuele beschadigingen, die de werking kunnen beïnvloeden. In geval van beschadigingen moet de collimator compleet in het foedraal (zonder groepsregistratiekaart) ter reparatie worden aangeboden.

b. De collimator en de confidence checker
De collimator en de *confidence checker* worden met uitzondering van de lenzen met een zachte, droge poetsdoek schoongemaakt (geen water gebruiken!). Nooit de lenzen met de vingers aanraken.

c. De lenzen
Bij het onderhoud van de lenzen moet op de volgende punten worden gelet:
- Zorg voor schone handen;
- Maak van een velletje lenspapier een losse prop en maak hiermee met een licht draaiende beweging het glasoppervlak schoon;
- Adem alleen op de lenzen als de omgevingstemperatuur boven het vriespunt ligt;
- Gebruik het lenspapier slechts eenmaal!

LET OP!
Gebruik nooit scherpe en/of metalen voorwerpen om het propje lenspapier vast te houden.

d. De kaliberpen
Maak de kaliberpen schoon en droog, eventueel met behulp van wapenolie.

e. Het foudraal
Maak het foudraal in- en uitwendig schoon met een borstel.

f. Opslag en transport
De collimator mag alleen worden opgeborgen en vervoerd in het speciaal voor de collimator vervaardigde foudraal. Dit foudraal is voorzien van een voorgevormd kunststof inzetstuk om de collimator optimaal te beschermen. Tevens worden hierin de instructiekaart, groepsregistratiekaart, lenspapier, lenskwast en *confidence checker* opgeborgen.

8. Registratiekaarten

a. Individuele registratiekaart collimator (LF 17317)
De individuele registratiekaart collimator kan opgeborgen worden in een plastic hoes (LF 16108/A).

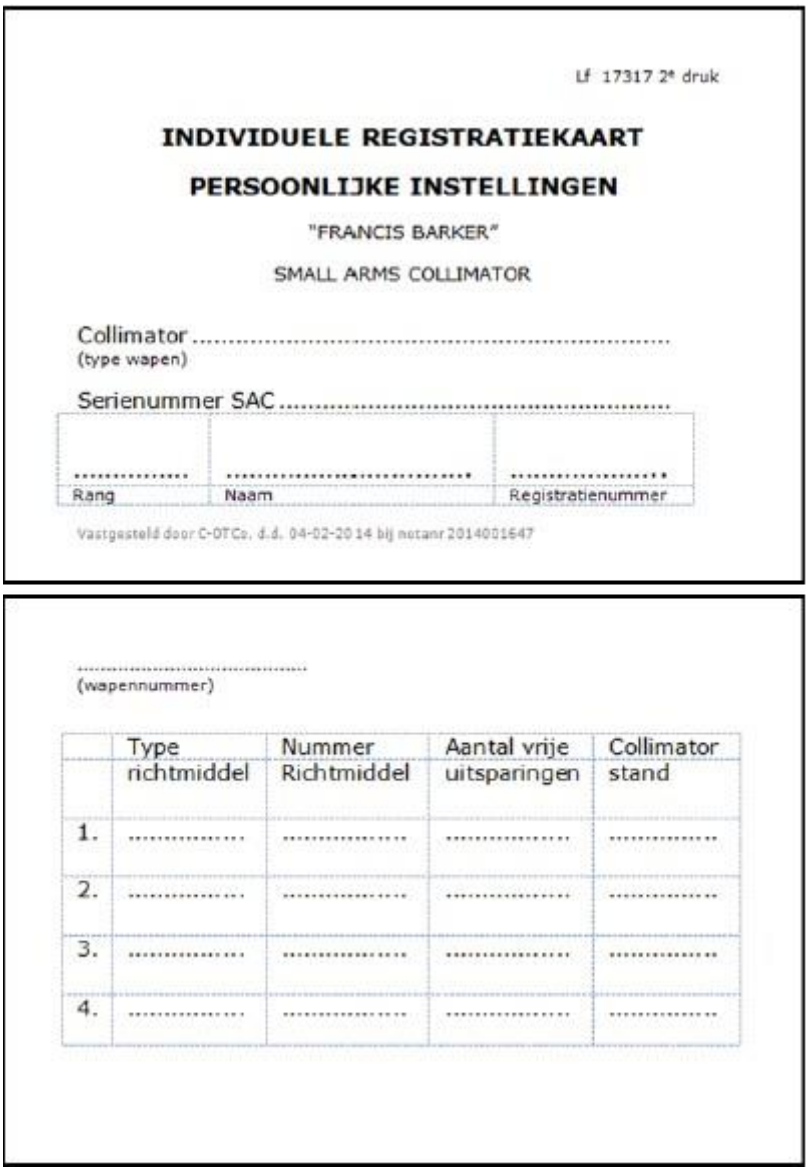

Lf 17317 2e druk

INDIVIDUELE REGISTRATIEKAART

PERSOONLIJKE INSTELLINGEN

"FRANCIS BARKER"

SMALL ARMS COLLIMATOR

Collimator .....
(type wapen)

Serienummer SAC .....

.....	.....	.....
Rang	Naam	Registratienummer

Vastgesteld door C-OTCo. d.d. 04-02-2014 bij notanr 2014001647

.....
(wapennummer)

	Type richtmiddel	Nummer Richtmiddel	Aantal vrije uitsparingen	Collimator stand
1.	.....	.....	.....	.....
2.	.....	.....	.....	.....
3.	.....	.....	.....	.....
4.	.....	.....	.....	.....

Figuur 5-206 Voor- en achterzijde individuele registratiekaart

5.7.10. De nachtrichtkijker

1. Algemeen

De beeldversterker, nachtzien, *Pilkington* type *Kite*, (verder te noemen 'nachtrichtkijker') is een hulpmiddel voor het richten en waarnemen bij duisternis.
De nachtrichtkijker werkt op passieve basis.

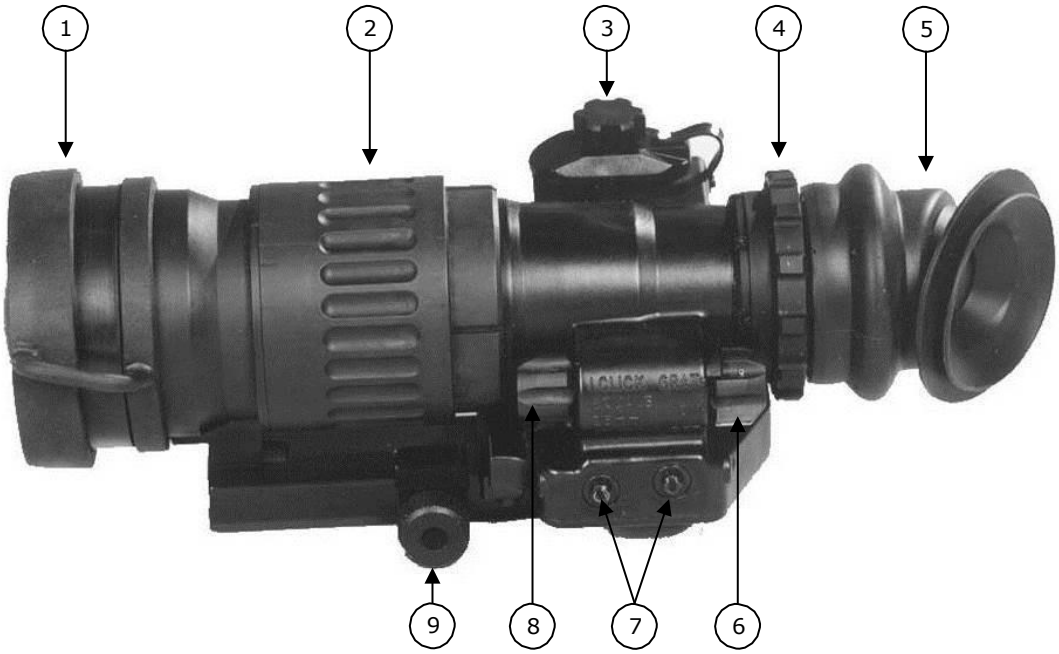

Figuur 5-207 De nachtrichtkijker

1. Objectiefdop
2. Focusring
3. Batterijligplaats
4. Dioptriering
5. Rubber oogdop
6. Richtmerkschakelaar
7. Correctieschroeven hoogte/breedte
8. Richtmerkdimmer
9. Bevestigingsschroef

Vergroting	: 4x
Gezichtsveld	: 150 mills (ongeveer 8^0)
Scherpstelling	: 15 meter tot oneindig
Batterijen	: 2 x AA 1,5 volt
Levensduur batterijen	: 35 tot 70 uur
Gewicht met koffer	: ± 3,8 kg

Om te voorkomen dat de nachtrichtkijker wordt beschadigd of onbruikbaar raakt, moet u de volgend punten nauwlettend in acht nemen:
- De objectiefdop mag alleen bij schemer of duisternis worden verwijderd;
- Wanneer de objectiefdop ontbreekt, moet het objectief op een andere wijze worden afgedekt;
- Richt het objectief, ook wanneer dit door de objectiefdop is afgedekt, nooit op de zon of andere sterke lichtbronnen of sterk reflecterende vlakken;
- Tijdens transport in een voertuig moet de nachtrichtkijker worden opgeborgen in de transportkoffer;
- Bij opslag van de nachtrichtkijker moeten de batterijen worden verwijderd;
- Zorg dat het binnenwerk van de draagtas niet vochtig wordt. De nachtrichtkijker moet na gebruik in de regen of mist goed worden gedroogd voordat deze wordt opgeborgen in de draagtas;
- Door de gebruiker mogen geen reparaties worden verricht.

2. Het plaatsen van de nachtrichtkijker

De nachtrichtkijker moet zo geplaatst worden dat de schutter, uitgaande van de schiethouding liggend vanaf de voorsteun, op normale wijze het wapen kan bedienen. Indien de nachtrichtkijker correct is geplaatst op het wapen, heeft de schutter een geheel rond gezichtsveld wanneer hij door de nachtrichtkijker kijkt. Bij het voor de eerste keer plaatsen is assistentie gewenst.

a. Uitvoering:
   - Neem de **veiligheidsmaatregelen**;
   - Verwijder de dagrichtkijker en berg deze op in de tas van de nachtrichtkijker;
   - Plaats de nachtrichtkijker met de opsluitplaat tegen de rechterzijde van de montageplaat;
   - Kantel de nachtrichtkijker over de montageplaat heen;
   - Druk de speling naar voren uit;
   - Draai de schroef aan.

   De nachtrichtkijker is aangepast met een opvulstuk zodat deze boven de mechanische richtmiddelen geplaatst kunnen worden en ongeveer 5 cm verder naar achteren staan waardoor een betere schiethouding aangenomen kan worden.

Figuur 5-208 Opvulstuk

3. Plaatsen van de batterijen en in gebruik nemen

a. Het plaatsen van de batterijen
   Voordat de batterijen geplaatst worden moet gecontroleerd worden of de richtmerkschakelaar op **'OFF'** staat:
   - Open het batterijdeksel aan de rechterzijde van de nachtrichtkijker;
   - Plaats 2 AA batterijen van 1,5 Volt in de ligplaats met de positieve (+) contacten naar beneden;
   - Sluit het batterijdeksel goed.

   Indien de batterijspanning te laag is, wordt dit zichtbaar door een rode stip in het richtbeeld.

b. Het in gebruik nemen van de nachtrichtkijker bij duisternis
   Uitvoering:
   - Schakel de nachtrichtkijker in door de richtmerkschakelaar rechtsom in de stand **'ON'** te draaien;
   - Schuif de objectiefdop weg naar de bovenzijde van het kijkerhuis;
   - Druk het oog tegen de oogdop, de sluiter gaat hierdoor open;
   - Stel de nachtrichtkijker scherp met de focusring;
   - Zet de richtmerkschakelaar op **'GRAT'** (graticule = richtmerk);
   - Stel het richtmerk in op de gewenste lichtsterkte met de richtmerkdimmer.

c. Het in gebruik nemen van de nachtrichtkijker bij daglicht
   Uitvoering:
   - Voor het inschieten overdag en het houden van inspecties, is het soms nodig de nachtrichtkijker bij daglicht aan te zetten. De objectiefdop moet dan geplaatst blijven.

4. Inschieten

a. Algemeen
   Inschieten is het nauwkeurig instellen van het richtmerk aan de hand van de ligging van de schoten (door middel van groeperings- en corrigeer oefeningen).

b. Verstellen van het richtmerk
Links op de nachtrichtkijker bevinden zich twee correctieschroeven, gemerkt met een **'D'** en een **'R'**. Moet het trefferbeeld omlaag, draai dan de correctieschroef naar **'D'** *(down).* Moet het trefferbeeld naar rechts, draai dan de correctieschroef naar **'R'** *(right).* De correctieschroeven zijn voorzien van een kliksysteem. Op 100 meter komt 1 klik overeen met een verplaatsing van het middelste trefpunt van 2,5 centimeter. Het gewenste trefpunt op 100 meter ligt 12 cm hoger dan het richtpunt.
Uitvoering:
- Plaats de nachtrichtkijker op het wapen;
- Zet de nachtrichtkijker en het richtmerk aan. Verlicht het richtmerk zo zwak mogelijk;
- De nachtrichtkijker wordt op dezelfde wijze gecorrigeerd als de dagrichtkijker;
- Indien aan de gestelde groeperingseisen wordt voldaan, worden de correcties aangebracht;
- Het middelste trefpunt moet gelijk liggen met het middelste trefpunt van de dagrichtkijker.

5. Storingen

a. Algemeen
Het is van het grootste belang dat de gebruiker de nachtrichtkijker in goede staat houdt en regelmatig de werking controleert.

b. Storingstabel
Wanneer de storing niet verholpen kan worden moet de nachtrichtkijker ter reparatie worden aangeboden.

Storing	**Oorzaak**	**Oplossing**
Rode lampje brandt	- Batterijspanning is te laag	- Vervang beide batterijen
Geen beeld na aanzetten	- Geen batterijen geplaatst - Batterijen onjuist geplaatst - Batterijen leeg - Vuile batterijcontacten - Defecte beeldbuis	- Plaats batterijen - Plaats batterijen juist - Vervang batterijen - Batterijcontacten reinigen - Aanbieden ter reparatie
Beeldbuis geeft vaag beeld	- Objectiefdop geplaatst - Vuil in objectief - Beslagen lenzen	- Objectiefdop verwijderen - Objectief schoonmaken - Lenzen reinigen
Beeld is niet scherp te stellen	- Beslagen lenzen - Defecte focusring	- Lenzen reinigen - Aanbieden ter reparatie

Figuur 5-209 Storingstabel

6. Onderhoud

a. Algemeen
Controleer aan de hand van de documentatie of de toebehoren aanwezig en bruikbaar zijn. Controleer de nachtrichtkijker op eventuele beschadigingen, die de werking kunnen beïnvloeden. In geval van beschadigingen moet de nachtrichtkijker compleet (met koffer) ter reparatie worden aangeboden.

b. De nachtrichtkijker
De nachtrichtkijker wordt met uitzondering van de lenzen met een zachte, droge poetsdoek schoongemaakt. Nooit de lenzen met de vingers aanraken.

c. De lenzen
Bij het onderhoud van de lenzen moet op de volgende punten worden gelet:
- Zorg voor schone handen;
- Verwijder zand en modder zorgvuldig met schoon water van de lenzen;
- Maak van een velletje lenspapier een losse prop en maak hiermee met een licht draaiende beweging het glasoppervlak schoon;
- Adem alleen op de lenzen als de omgevingstemperatuur boven het vriespunt ligt;
- Gebruik het lenspapier slechts eenmaal!

LET OP!
Gebruik nooit scherpe en/of metalen voorwerpen om het propje lenspapier vast te houden.

d. De draagtas
Maak de draagtas in- en uitwendig schoon met een borstel.

e. Het opbergen van de nachtrichtkijker
Na gebruik moet de objectiefdop op de nachtrichtkijker worden geplaatst en de nachtrichtkijker worden uitgeschakeld. De nachtrichtkijker wordt opgeborgen in de draagtas.

f. Opslag
De batterijen moeten uit de nachtrichtkijker worden verwijderd. Indien er door temperatuurverschillen condensatie optreedt moet dit eerst worden verwijderd voordat de nachtrichtkijker wordt opgeborgen.

5.7.11. De tactische draagriem

1. Algemeen

Met behulp van de tactische draagriem kan de schutter het wapen ter hoogte van het middel dragen. De snelkoppeling kan snel worden ontkoppeld om vervolgens vuur te kunnen afgeven terwijl de tactische draagriem om het bovenlichaam en deels aan het wapen bevestigd blijft.

Figuur 5-211 Tactische draagriem

1. Haak '1'
2. Snelkoppeling '2'
3. Haak '3'
4. Gesp '4'
5. Gesp '5'
6. Gesp '6'
7. Schouderkussen

2. De tactische draagriem bestaat uit twee delen:

- Een buitenste riem die met twee draaibare haken aan het wapen is vastgehaakt;
- Een binnenste riem die om het bovenlichaam wordt bevestigd en met de achterzijde aan de buitenste riem vastzit.

De buitenste riem bestaat uit een draaibare haak '1', die is bevestigd aan een korte riem, waarvan de andere zijde is voorzien van snelkoppeling '2'. Aan de andere zijde van deze snelkoppeling bevindt zich het lange deel van de buitenste riem met een draaibare haak '3'.
De binnenste riem is met de gesp '4' met de buitenste riem verbonden. Aan de binnenste riem bevinden zich gesp '5' en gesp '6'. De binnenste riem heeft een schouderkussen waar de buitenste riem via lussen overheen ligt.

3. Instellen/aanpassen

- Steek het hoofd en de linker of rechter arm door de lus van de binnenste riem zodat deze diagonaal over de borst loopt en de buitenste riem als draagriem over de schouder loopt;
- Bevestig het wapen aan haak '1' en haak '3';
- Breng het wapen in horizontale positie en pas de lengte van de buitenste riem aan bij snelkoppeling '2'. De draaghoogte van het wapen (ter hoogte van het middel) moet geschikt zijn om heupvuur af te kunnen geven;
- Maak de binnenste riem passend om het bovenlichaam met gesp '6';
- Houd het wapen met één hand vast en maak met de andere hand haak '1' los;
- Laat nu het wapen aan de binnenste riem hangen en stel eventueel de draaghoogte in met gesp '5'.

5.7.12. Schietleer

1. Schiethoudingen

a. Algemeen

- De krachten, die tijdens een vuurstoot in het wapen optreden, zijn in vergelijking met de massa van het wapen zo groot dat ze de richting van het wapen kunnen verstoren. Om deze verstoring tegen te gaan, maakt de schutter met zijn eigen lichaam de massa van het wapen zo groot mogelijk. Daarom moet het wapen stevig worden vastgehouden.
- Een schiethouding moet zodanig zijn dat:
  - Het wapen zonder teveel fysieke inspanning richting doel kan houden;
  - Zijn wapen zoveel mogelijk ondersteunt;
  - Zijn wapen makkelijk kan hanteren;
  - Tijdens het richten en afdrukken het wapen zo stabiel mogelijk kan houden;
  - De terugstoot opvangt door de aaneengesloten massa van wapen en lichaam.

b. De liggende schiethouding

- Nadat de schutter de snelkoppeling van de tactische draagriem heeft losgemaakt, zet hij het wapen met uitgeschoven kolf op de voorsteun voor zich neer, buigt zich voorover en plaatst zonder op het wapen te steunen beide handen in één doorgaande beweging naast de kolf op de grond.
- De schutter klapt de schoudersteun op, spreidt beide benen en plaatst de rechterschouder achter de kolfplaat onder de schoudersteun.
- De schutter moet zo recht mogelijk achter het wapen liggen om één geheel met het wapen te vormen.
- Dit wordt bepaald door het uitvoeren van de hierna volgende handelingen:
  - De ellebogen stevig op de grond en niet te ver uiteen;
  - De kolf hoog in de schouder, waarbij de schoudersteun zich op de schouder bevindt;
  - De rechterhand omvat de pistoolgreep en trekt het wapen stevig tegen de schouder, de wijsvinger is om de trekker;
  - De linkerhand omvat de beide schuifstangen in bovengreep ter hoogte van het bevestigingsoog en drukt de kolf met een stevige draaibeweging naar onderen en in de schouder(dit voorkomt tevens dat de kolf zijdelings verplaatst).
- De schutter drukt zijn lichaam tegen de grond en houdt vlak voor en tijdens een vuurstoot zijn nek, schouder en armspieren gespannen om als een geheel achter het wapen te liggen.
- De kolf moet stevig tegen de schouder worden getrokken om tijdens het afgeven van een vuurstoot de beweging van het wapen in zijwaartse richting zoveel mogelijk tegen te gaan.
- Het wapen dient zijn natuurlijke beweging naar achteren uit te kunnen voeren. Een deel van deze beweging wordt opgevangen door de buffer.

Figuur 5-213A Kolfgreep

Figuur 5-213B De liggende schiethouding op de voorsteun

Figuur 5-213C De liggende schiethouding vrije hand

c. De knielende of staande schiethouding vrije hand
De knielende of staande schiethouding vrije hand wordt aangenomen indien het terrein of de omstandigheden daartoe noodzaken. De kolf van het wapen is hierbij uitgeschoven en de draagriem bij de snelkoppeling losgemaakt.

- De knielende schiethouding vrije hand
  - De schutter staat onder een hoek van ± 45° op de schootslijn waarbij de linkerzijde van het lichaam globaal naar het doel wijst;
  - De voeten staan op schouderbreedte uit elkaar;
  - De draagriem wordt bij de snelkoppeling losgemaakt;
  - De Minimi wordt met de linkerhand om de handbeschermer of de verticale handgreep en de rechterhand om de pistoolgreep richting doel gehouden;
  - De rechtervoet wordt ± 45 centimeter achterwaarts geplaatst en vervolgens zakt de schutter door de knieën zodanig dat de linkervoet niet meer verplaatst hoeft te worden;
  - De schutter gaat op de hiel van de rechtervoet zitten;

Figuur 5-214 Knielende schiethouding

  - In deze houding dient de driehoek 'linkervoet - rechtervoet - rechterknie' als stabiele basis, deze driehoek moet zoveel mogelijk gelijkbenig zijn;
  - Het lichaamsgewicht moet gelijkmatig over de drie punten verdeeld zijn. De linker elleboog steunt voor of achter de linkerknie en de kolf wordt in de schouder geplaatst;
  - Het bovenlichaam is enigszins voorovergebogen, de schouderlijn is horizontaal, de rug midden boven de rechterhiel;
  - Het linkerbeen en de linkerarm ondersteunen het wapen waarbij:
    ~ De voet enigszins naar binnen gedraaid mag worden;
    ~ De elleboog iets voor of over de knie wordt geplaatst;
    ~ Het onderbeen rechtstandig onder het wapen staat;
    ~ De elleboog zich zo recht mogelijk onder de verticale handgreep bevindt;
    ~ De hand de verticale handgreep omvat (de patroonbandhouder of patroonbandtas kan hierbij rusten op of tegen de binnenzijde van de onderarm).

Figuur 5-215A De knielende schiethouding vrije hand

LET OP!
Houdt er rekening mee dat wanneer de patroonbandtas op de onderarm rust dit tot gevolg kan hebben, dat er een patroon aanvoer stremming plaatsvindt.

- De rechterarm houdt het wapen in de schouder waarbij:
  ~ De pols op natuurlijke wijze in het verlengde van de onderarm is gestrekt;
  ~ De hand de pistoolgreep omvat en de kolf in de schouder trekt;
  ~ De achterzijde van de kolf, in de kom van de schouder rust en vanuit de schouder met dezelfde kracht een tegendruk wordt uitgeoefend;
  ~ De elleboog ontspannen onder een hoek naar beneden wijst.

Figuur 5-215B De knielende schiethouding vrije hand

- De stand van het hoofd vloeit voort uit de totale houding en is nagenoeg rechtop, de wang rust/steunt op/tegen de schuifstang.

- De staande schiethouding vrije hand
  - Het wapen wordt in draaghouding vastgehouden;
  - Het bovenlichaam is rechtop, de schouderlijn is horizontaal en het lichaamsgewicht is gelijkmatig verdeeld over beide benen;
  - De voeten staan op heupbreedte uit elkaar, onder een hoek van ± 45° op de schootslijn;
  - De Minimi wordt in de richting van het doel gehouden met de hand van de linkerarm, die de handbeschermer of de verticale handgreep omvat ter ondersteuning van het wapen en de rechterarm die het wapen in de schouder houdt, waarbij:
    ~ De pols op natuurlijke wijze in het verlengde van de onderarm is gestrekt;
    ~ De hand de pistoolgreep omvat en de kolf in de schouder trekt;
    ~ De achterzijde van de kolf in de kom van de schouder rust en vanuit deze schouder met dezelfde kracht een tegendruk wordt uitgeoefend;
    ~ De elleboog ontspannen onder een hoek naar beneden wijst.
  - De stand van het hoofd vloeit voort uit de totale houding en is nagenoeg recht op.

Figuur 5-216 De staande schiethouding vrije hand

Figuur 5-217 De staande schiethouding vrije hand

d. De liggende, knielende of staande schiethouding ondersteund
Bij de schiethouding liggend, knielend of staand ondersteund geldt dat extra rekening moet worden gehouden met het weglopen van het wapen en dat dus extra aandacht moet worden besteed aan de stabiliteit van de stand van het lichaam.
De basishouding voor de schiethoudingen ondersteund zijn gelijk aan de schiethouding vrije hand. Het wapen moet ondersteund worden ter hoogte van het scharnierpunt van de voorsteun op of tegen een ondersteuning/dekking.

Figuur 5-218A De schiethouding ondersteunt

e. De staande schiethouding vanuit een gevechtsdekking.
   - Gevechtsdekkingen (schuttersputten, ligsleuven, enzovoort) moeten naast de gestelde operationele eisen zo geconstrueerd worden, dat zij aangepast zijn aan de schiethouding die de schutter aanneemt (en niet andersom). De schutter moet bij het maken van de gevechtsdekking trachten maximale steun te verkrijgen voor het bovenlichaam (borst en ellebogen).
   - Schuttersput
     - Bij het vuren vanuit de schuttersput bestaat de schiethouding uit een combinatie van elementen uit de liggende en staande schiethouding;
     - De draagriem wordt bij de snelsluiting losgemaakt en de schutter plaatst zijn ellebogen over de rand van de schuttersput op het maaiveld;
     - Het bovenlichaam (borst) leunt tegen de voor- en zijkant van de wand/tussendekking;
     - De voeten staan op heupbreedte uit elkaar;
     - De lichaamshouding is iets voorovergebogen en het lichaamsgewicht is gelijkmatig verdeeld. De schouderlijn is horizontaal.

Figuur 5-218B De schiethouding vanuit de schuttersput

Figuur 5-219 De schiethouding vanuit de schuttersput

f. De schiethouding tijdens heupvuur.
   - Deze vuurmethode kan worden toegepast indien op korte afstand doelen onder vuur genomen moeten worden;
   - De schutter drukt de kolf stevig tegen het lichaam, waarbij de tactische draagriem over de schouder wordt gedragen (denk om de afstelling!);
   - De linkerhand omvat de handbeschermer of de handgreep;
   - Het bovenlichaam wordt licht voorover gebogen;
   - De schutter geeft een vuurstoot af en corrigeert aan de hand van de inslagen en/of het lichtspoor;
   - Hierbij moet de schutter zorgdragen dat de éérste vuurstoten laag voor het doel terechtkomen, zodat direct kan worden gecorrigeerd.

LET OP!
Tijdens de uitvoering moet de linkerduim NIET op de loop geplaatst worden,
dit om lichamelijk letsel te voorkomen.

Figuur 5-220A Het vuren vanuit de heup

Figuur 5-220B Het vuren vanuit de heup

g. De schiethouding bij het uitvoeren van de contactdrill.
   - Bij contact moet de schutter direct de contactdrill uitvoeren;
   - De schutter moet direct zijn lichaamshouding iets verkleinen;
   - Daarna maakt hij een kleine stap richting doel om zijn stabiliteit te verbeteren;
   - Hierna plaatst hij zijn wapen in de schouder en geeft 1 vuurstoot af.

h. De schiethouding bij het uitvoeren van de contactdrill
   - Bij contact moet de schutter direct de contactdrill uitvoeren;
   - De schutter moet direct zijn lichaamshouding iets verkleinen;
   - Daarna maakt hij een kleine stap richting doel om zijn stabiliteit te verbeteren;
   - Hierna plaatst hij zijn wapen in de schouder en geeft 1 vuurstoot af.

i. De schiethouding bij het uitvoeren van reflexschieten
   - In het kader van de huidige inzet en de doctrines zoals b.v.: optreden verstedelijkte gebieden en andere operaties waarbij het uitschakelen van vijand op (zeer) korte afstand nodig is, beschikt de krijgsmacht over het zogenaamde reflexschieten;
   - De schutter neemt een actieve houding aan waarbij hij zich klein maakt;
   - De schutter staat met 2 voeten naast elkaar iets door de knieën gebogen en bied zijn frontpantser aan richting het doel;
   - De schutter houdt zijn wapen bijna recht voor zijn lichaam.

Figuur 5-221 Schiethouding tijdens reflexschieten

2. Het richten

a. Algemeen
   Een van de voorwaarden om te komen tot een gericht schot is een juiste stand van het wapen op het moment dat de kogel de loop verlaat. Voor het verkrijgen van deze juiste stand is het wapen uitgerust een SRIM. Voor noodgevallen of wanneer de situatie het voorschrijft, zijn mechanische richtmiddelen of mechanische noodrichtmiddelen op het wapen aangebracht bestaande uit een oogdop en een korrel.

b. De gevechtsvizieren
   De gevechtsvizierstand is 300 m. Met de gevechtsvizierstand is het mogelijk om doelen tot 350 m te treffen. Bij het SRIM zal de schutter bij afstanden boven de 350 m, hoger moeten richten.

c. De kogelbaan

- Kogelbaan met gebruik van het SRIM

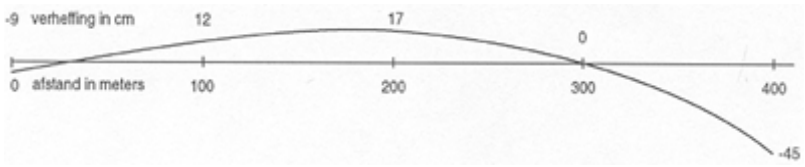

Figuur 5-222A Het SRIM op de gevechtsvizierstand

- Kogelbaan met gebruik van de mechanische richtmiddelen

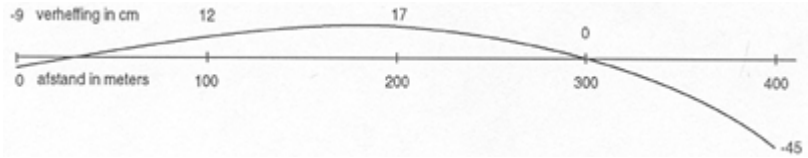

Figuur 5-222B Afstandknop op '3' 300 meter, gevechtsvizierstand

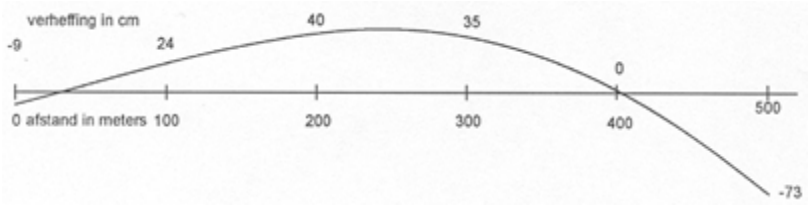

Figuur 5-222C Afstandknop op '4' 400 meter

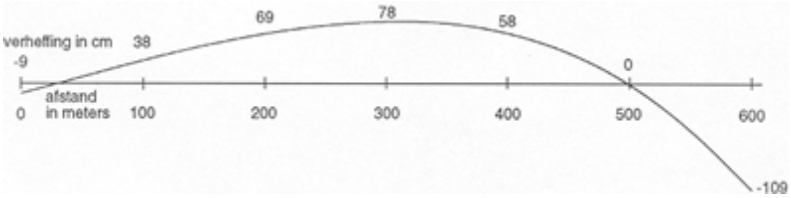

Figuur 5-222D Afstandknop op '5' 500 meter

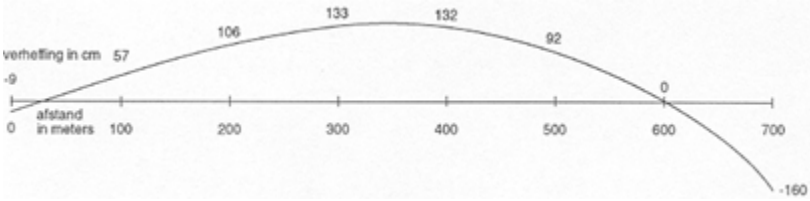

Figuur 5-223A Afstandknop op '6' 600 meter

d. De richtmethode

- Richtregel met het SRIM
  Het wapen is gericht indien de denkbeeldige lijn: oog - rode punt - het doel in het juiste richtpunt snijdt, waarbij het wapen niet naar links of rechts mag overhellen.

- Richtregel mechanische richtmiddelen
  Het wapen is gericht indien de denkbeeldige lijn: oog - midden oogdop - midden bovenzijde korrel - het doel - in het juiste richtpunt snijdt, waarbij het wapen niet naar links of rechts mag overhellen.

- Met de mechanische richtmiddelen
  Wanneer de schutter door de richtmiddelen kijkt:
  - Een persoon 2x zo breed lijkt als de korrel, bevindt deze zich op ± 100 meter;
  - Een persoon zo breed lijkt als de korrel, bevindt deze zich op ± 200 meter;
  - De korrel 2x zo breed lijkt als een persoon, bevindt dit doel zich op ± 300 meter;
  - De korrel 4x zo breed lijkt als een persoon, bevindt dit doel zich op ± 400 meter.

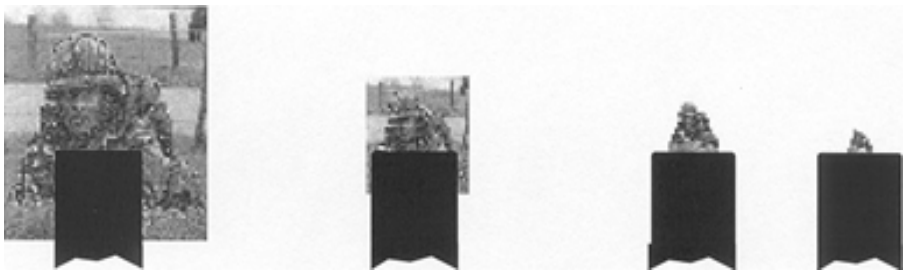

Figuur 5-223B Doel op 100, 200, 300 en 400 meter

e. De richttechniek
   - Het SRIM.
     - De schutter neemt de schiethouding aan en plaatst zijn onderkaak op of tegen de schuifstangen;
     - Vervolgens laat hij zijn hoofd naar beneden zakken totdat hij met zijn oog achter zijn SRIM komt. Hierbij dienen beide ogen geopend te zijn;
     - Na deze handeling vormt zijn wang een 'kussen' op de schuifstangen*;*
     - De schutter past nu de richtregel toe, waarbij hij vervolgens de rode punt en het doel - in het juiste richtpunt - in één lijn brengt.

   - De mechanische richtmiddelen.
     - De schutter neemt de schiethouding aan en plaatst zijn rechteronderkaak tegen de kolf of tegen zijn linkerhand die de schuifstangen in bovengreep omvat;
     - Hij sluit zijn linkeroog en laat vervolgens zijn hoofd naar beneden zakken totdat hij met zijn rechteroog recht achter de oogdop komt;
     - Het contact met de kolf mag niet verbroken worden. Na deze handeling vormt zijn wang een 'kussen' op de kolf of zijn linkerhand;
     - Het kan noodzakelijk zijn het hoofd iets naar de oogdop toe of van de oogdop af te bewegen, om een correct richtbeeld te krijgen;
     - Het is belangrijk dat, wanneer de bovenzijde van de korrel zich in het midden van de oogdop bevindt, de positie van het hoofd niet meer wijzigt;
     - De schutter past nu de richtregel toe, waarbij hij vervolgens de oogdop, de korrel en het doel - in het juiste richtpunt - in één lijn brengt;
     - De schutter stelt daarna zijn oog scherp op de korrel, het doel en de oogdop vervagen nu iets.

   - Met het CBRN-masker in beschermstelling.
     - Handhaaf zoveel mogelijk de hiervoor beschreven procedure;
     - Het kan noodzakelijk zijn het hoofd hierbij iets te kantelen voordat het hoofd de kolf of de linkerhand raakt, om het juiste richtbeeld te krijgen.

   - Met het scherfwerend vest.
     - Handhaaf zoveel mogelijk de bovenstaande procedure;
     - Door het dragen van het scherfwerend vest zal de afstand oog – oculair toenemen, omdat de dikte van het scherfvest de afstand tussen lichaam en kolf vergroot;
     - Ook is het moeilijk te bepalen of de kolf zich stevig en op de juiste plaats in de schouder bevindt, aangezien dit door de dikte van het scherfvest niet is te voelen.

f. De richtduur
   Het geconcentreerd richten moet zo kort mogelijk worden gehouden (maximaal 8 seconden), om te voorkomen dat door de inspanning een schijnbeeld ontstaat. Indien de schutter meer tijd nodig heeft moet hij zijn oog even sluiten en daarna opnieuw richten.

g. Het narichten en melden van de vuurstoot
   - Narichten
     - Het overhalen van de trekker maakt het afgeven van een gerichte vuurstoot nog niet compleet;
     - De schutter moet trachten, om na het afgaan van de vuurstoot, tenminste nog 2 seconden in dezelfde schiethouding en op hetzelfde punt gericht te blijven - door de vuurstoot heen kijken - voor het waarnemen van treffers/lichtspoor zodat eventuele correcties kunnen worden uitgevoerd;
     - Hiermee wordt voorkomen dat, voordat de kogel de loop heeft verlaten, de schutter:
       ~ Het wapen onnodig beweegt;
       ~ Zijn schiethouding verandert;
       ~ Zijn hoofd weg beweegt van de richtmiddelen.
     - Wanneer het wapen vuurt, zal door de achterwaartse beweging van de afsluiter het wapen wegslaan van het richtpunt;
     - Door SRAA (schiethouding, richten, ademhaling en afdrukken) op de juiste wijze uit te voeren, wordt dit zoveel mogelijk beperkt;
     - Na een vuurstoot moet het wapen nog steeds op het doel gericht zijn.

   - Melden van de vuurstoot
     - Als de schutter -tijdens de eerste oefening in de KKW-Sim- bij het afgaan van de vuurstoot merkt dat:
       ~ Hij het wapen niet op het juiste punt gericht had;
       ~ De opslag van het wapen anders is dan bij voorgaande vuurstoten;
       ~ Er iets anders gebeurt dan wat hij had bedoeld; moet hij dit melden aan zijn schietinstructeur.
     - Bijvoorbeeld
       ~ Vuurstoot 1: RECHTS LAAG
       ~ Vuurstoot 2: MIDDEN HOOG
       ~ Vuurstoot 3: NIET WAARGENOMEN
     - Deze informatie helpt de schietinstructeur bij het interpreteren van de trefferbeelden;
     - Nadat de schutter het afgeven van één vuurstoot beheerst, moet worden overgegaan op de vuurstootdrill (3 vuurstoten van 2 à 3 patronen).

h. De invloed van wind op het richten
   - Wind, niet zijnde kop- of rugwind, kan de richting van de kogel zo beïnvloeden dat de trefkans van de verder weg gelegen doelen afneemt;
   - De mate van invloed is afhankelijk van windsterkte, windrichting en de afstand van het doel;
   - Vanaf 200 meter bij matige wind wordt tegen de windrichting in op de zijkant van het doel gericht;
   - We onderscheiden 2 windsterktes te weten:
     - Matige wind (18 km/u, windkracht 3 à 4):
       ~ Een vlag waait 45 graden uit;
       ~ Gras beweegt;
       ~ Rook gaat schuin omhoog;
       ~ Bladeren en twijgen bewegen voortdurend.
     - Harde wind (32 km/u, windkracht 5 à 6):
       ~ Een vlag waait 90 graden uit;
       ~ Gras ligt plat op de grond;
       ~ Rook slaat over de grond;
       ~ Stof waait op.

Afstand	Richtpunt matige wind	Richtpunt harde wind
200 meter	Is tussen het midden en zijkant van het doel (zie 1)	Is zijkant van het doel (zie 2)
300 meter	Is zijkant van het doel (zie 2)	Is een doelbreedte vanaf midden doel (zie 3)
400 meter	Is een doelbreedte vanaf midden doel (zie 3)	Is twee doelbreedtes vanaf midden doel (zie 4)

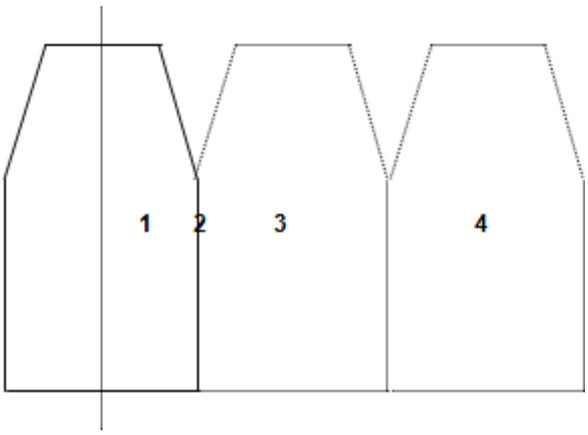

Figuur 5-226A Richtpunten bij zijwind

- Bij gebruik van de mechanische richtmiddelen kan de schutter eventueel gebruik maken van de windcorrectiemiddelen d.m.v. de oogdop m.b.v. de windcorrectieknop naar de windrichting toe te draaien.

i. De ademhaling
   - Als het juiste richtbeeld is bereikt, wordt het ademen voor de duur van ongeveer 5-8 seconden onderbroken;
   - In deze tijd moet de trekker overgehaald worden;
   - De ademhaling wordt pas hervat nadat u een aantal vuurstoten hebt afgegeven.

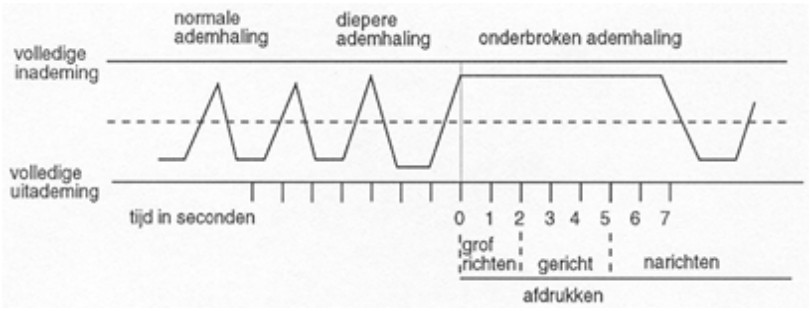

Figuur 5-226B Schema ademhalings- en afdruktechniek

j. Het afdrukken
   - De rechterwijsvinger bevindt zich zodanig om de trekker, dat deze met uitzondering van het contactpunt bij de trekker zelf, vrij van het wapen blijft;
   - Hierdoor kan de trekker rechtstandig en in een vloeiende beweging naar achteren worden getrokken zonder dat het wapen beweegt;
   - Om het effect van het vuur zo groot mogelijk te laten zijn moet er een vuurstootdrill worden afgegeven, bestaande uit 3 vuurstoten. Een vuurstoot bestaat uit 2 à 3 patronen;
   - Vanaf het moment dat de schutter zich in het traject 'Geoefend Schutter' bevindt, mag hij na treffen van het doel de vuurstootdrill vroegtijdig beëindigen, om munitie te besparen;
   - Op het moment dat de schutter zijn ademhaling vasthoudt, geeft de schutter een vuurstootdrill af voordat opnieuw wordt ademgehaald;
   - Aangezien dit een vrij complex geheel is moet de schiettabel op de voorgeschreven wijze worden gevolgd.

LET OP!
In schiethoudingen zoals knielend en staand, waarbij de schutter minder stabiliteit heeft, kan er worden over gegaan op één vuurstoot ± 3 patronen i.p.v. een vuurstootdrill af te geven.

5.8. Mitrailleur 7.62 MM MAG

Figuur 5-228 Mitrailleur 7.62mm MAG

5.8.1. Beschrijving en gegevens

a. Met het wapen kan alleen automatisch worden gevuurd.

b. Het wapen heeft een vuursnelheid van 700-750 schoten per minuut.

c. Het wapen is van het vergrendelde type.

d. De schakelband wordt gevormd door patronen, die door schakels met elkaar zijn verbonden. De schakelband wordt aangevoerd door middel van een aanbrengmechanisme, dat in het deksel is aangebracht.

e. Het wapen is luchtgekoeld. Teneinde oververhitting en grote slijtage te voorkomen moet, indien de operationele omstandigheden dit toelaten, de loop na twee schakelbanden snelvuur (2 x 230) worden verwisseld. Er moet met beide lopen een gelijk aantal patronen worden verschoten, zodat beide lopen gelijkmatig slijten.

f. De richtmiddelen van het wapen bestaan uit een verstelbare, op de voorzijde van de loop aangebrachte vizierkorrel met beschermer en een opklapbaar vizierraam op de achterzijde van de doos. Op het vizierraam is een schaalverdeling aangebracht, opklimmend met 100 meter per streep:
   - 200 - 800 meter neergeklapt (voorzien van een oogdop);
   - 800 -1800 meter opgeklapt (voorzien van een keep).
   Bij gebruik van het wapen van de voorsteun wordt alleen het neergeklapte vizierraam gebruikt.

g. Het wapen is voorzien van een tweebenige voorsteun, die ingeklapt kan worden.

h. Met het wapen kan worden gevuurd:
   - van de voorsteun;
   - met ingeklapte voorsteun (ondersteunt);
   - van de heup, eventueel met behulp van de draagriem;
   - van verschillende affuiten.

i. Het wapen is voorzien van een draaghandvat, dat rechtstandig kan worden gezet door de draaghandvatpal te bedienen.

j. Door middel van de veiligheidspal kan het wapen op ‘F’ (vuren) en op ‘S’ (veilig) worden gezet. De vuurregelaar kan alleen op 'S' (veilig) worden gezet als het wapen gespannen is.

k. Na het verwijderen van de mondingsvlamdemper kan een mondingsstop voor losse schoten worden geplaatst, die het mogelijk maakt met losse patronen automatisch te vuren.

l.

Lengte	127 centimeter.
Gewicht	10,5 kilo.
Gevechtsvizierstand	300 meter.
Maximum effectieve dracht	600 meter.

5.8.2. Toebehoren

De toebehoren omvatten onder andere de gereedschappen voor het uiteennemen en ineenzetten, het corrigeren en het onderhoud. De tas voor de verwisselloop dient om de verwisselloop in op te bergen.

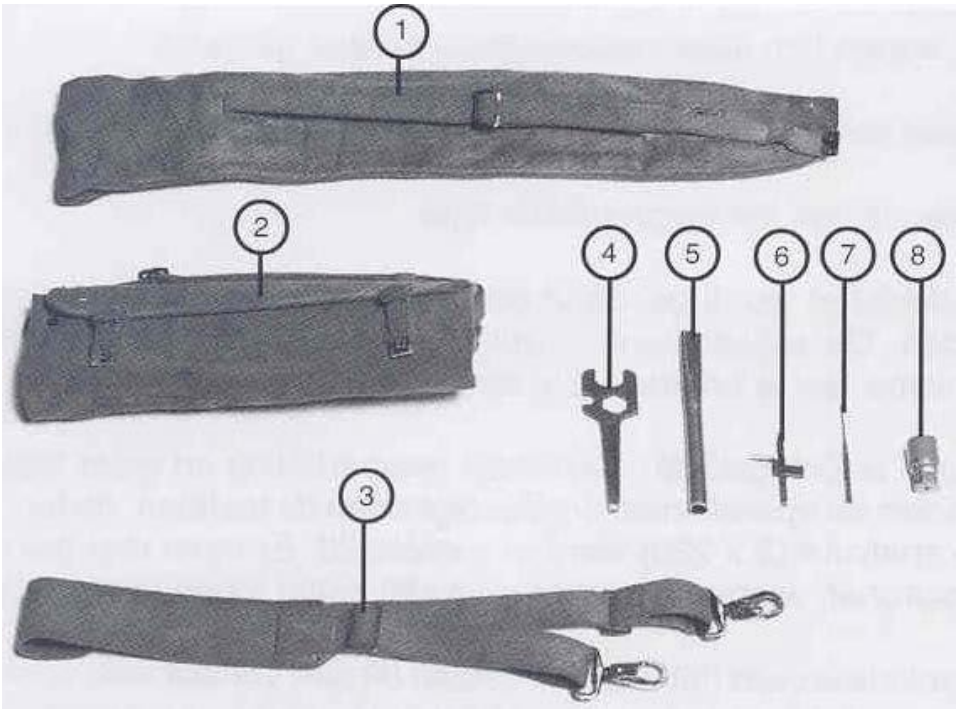

Figuur 5-229 Toebehoren

1. Tas voor verwisselloop
2. Gereedschapstas
3. Draagriem
4. Combinatiesleutel
5. Verlengstuk voor combinatiesleutel
6. Combinatiegereedschap voor patroontrekker en vizierkorrel
7. Doorslag
8. Mondingsstop voor losse schoten

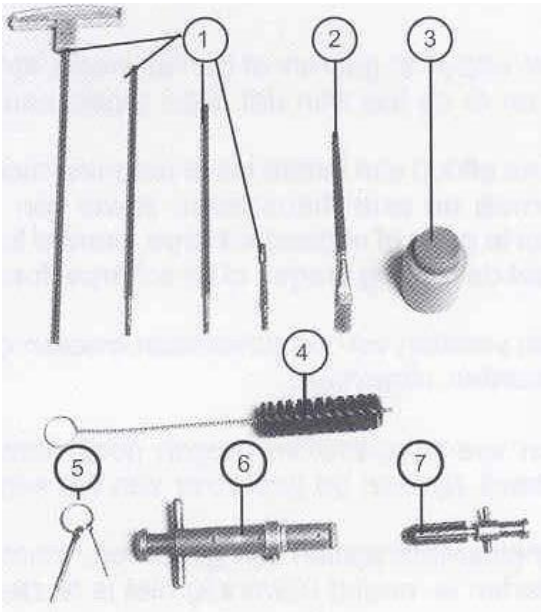

Figuur 5-230A Toebehorende delen voor onderhoud

1. Pompstok (4-of 5-delig)
2. Schoonmaakkwast
3. Oliebusje gasbuis
4. Gasbuisborstel
5. Ruimers voor gasgaten
6. Ruimer voor vuilverzamelkamer
7. Schraper voor gasregelaar en zuigerkop met beschermkoker

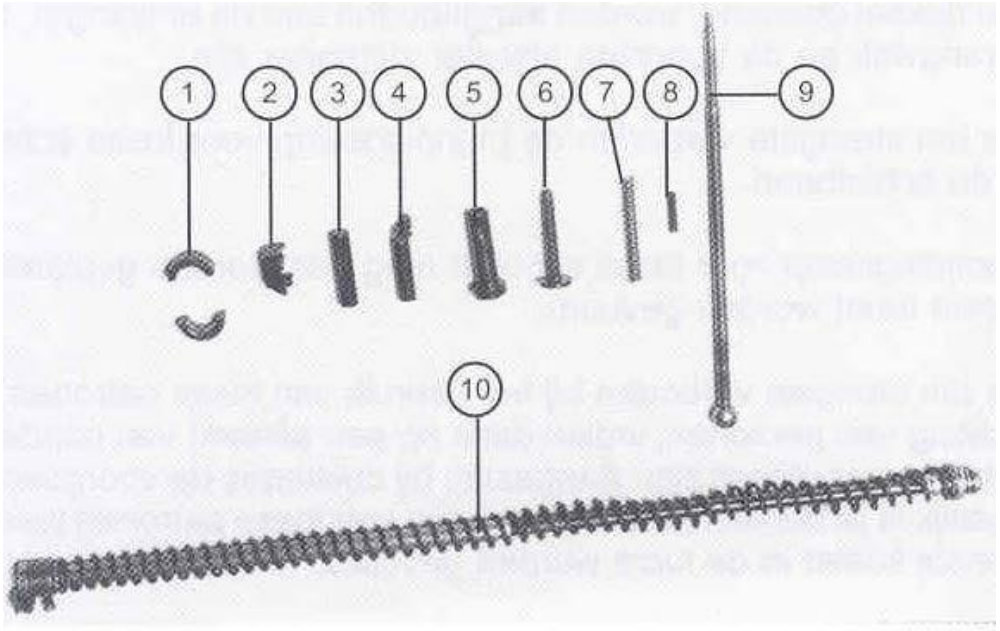

Figuur 5-230B Bijgevoegde reservedelen

1. 2 halve ringen voor gasregelaarbus
2. Patroontrekker
3. Schakelpen
4. Patroontrekkerkap
5. Bevestigingsbus trekkerhuis
6. Borgpen trekkerhuis
7. Patroontrekkerdrukveer
8. Slagpin-spanstift
9. Slagpin
10. Sluitveerstang

5.8.3. Veiligheidsregels

VEILIGHEIDSREGELS

a. Personeel, dat het wapen in gebruik of beheer heeft, moet op de hoogte zijn van de veiligheidsregels en er op toe zien dat deze regels nauwkeurig worden nageleefd.

b. Voor aanvang en na afloop van iedere les of oefening moet de instructeur de wapens, patroonbandtrommels en exercitiepatronen zowel van de leerling als van zichzelf inspecteren, om na te gaan of er geen scherpe, dan wel losse patronen aanwezig zijn. De instructeur moet de leerling vragen of hij scherpe, losse dan wel exercitiepatronen bij zich heeft.
Bij het betreden en verlaten van de schietbaan moeten deze maatregelen tijdens de wapeninspectie worden uitgevoerd.

c. Scherpe, losse en exercitiepatronen mogen nooit door elkaar worden gebruikt of gelijktijdig in het bezit zijn van de gebruiker van het wapen.

d. Voordat de veiligheidsmaatregelen zijn genomen, moet het wapen worden behandeld alsof het geladen is, omdat uitwendig niet is te zien of het ontladen is.

e. Bij het ter hand nemen van het wapen moet de gebruiker eerst de veiligheidsmaatregelen nemen (zie pt. 5.8.4.).

f. Wanneer de gebruiker niet overtuigd is van de toestand waarin zijn wapen verkeert (geladen, half geladen of ontladen) moet hij de veiligheidsmaatregelen nemen.

g. Een geladen wapen moet altijd in een veilige richting wijzen.

h. Het is verboden zonder noodzaak op iemand te richten

i. Wanneer geen gebruik gemaakt wordt van scherpe of exercitiepatronen mag, nadat hiervoor opdracht is gegeven, worden gericht op mensen.

j. Een over te dragen wapen moet ontladen zijn en met de afsluiter in de achterste stand en het deksel geopend, worden aangeboden aan de ontvanger, zodat de kamer, het aanbrengvlak en de voorzijde afsluiter zichtbaar zijn.

k. Het is ten strengste verboden de mondingsstop voor losse schoten mee te nemen naar de schietbaan.

l. De mondingsstop voor losse schoten mag pas worden geplaatst, indien met losse patronen moet worden gevuurd.

m. Het is ten strengste verboden bij het gebruik van losse patronen vuur af te geven in de richting van personen, indien deze op een afstand van minder dan 10 meter van de schutter verwijderd zijn. Aangezien bij duisternis de voorgeschreven afstand niet of moeilijk is te bepalen, moet bij gebruik van losse patronen tussen zonsondergang en zonsopkomst in de lucht worden gevuurd.

n. Het wapen moet direct na het beëindigen van het vuur worden gespannen en op 'S' worden gezet om er zeker van te zijn dat de bewegende delen in de achterste stand worden vastgehouden.

o. Bij het vuren met het wapen moet het personeel, dat zich in de nabijheid van het wapen bevindt, het gehoor beschermen door middel van de voorgeschreven beschermingsmiddelen.

p. De kolf mag nooit worden afgenomen wanneer de bewegende delen zich in de achterste stand bevinden.

5.8.4. De veiligheidsmaatregelen

- Houd het wapen in een veilige richting;
- Plaats het wapen op de voorsteun;
- Trek de spangreep naar achteren tot deze stuit, duw daarna de spangreep weer naar voren;
- Zet de veiligheidspal op 'S';
- Open het deksel, controleer het aanbrengvlak op munitie en verwijder eventueel aanwezige munitie;
- Breng het aanbrengvlak omhoog, controleer de kamer en de voorzijde van de afsluiter op munitie en verwijder eventueel aanwezige munitie;
- Sluit het deksel;
- Zet de veiligheidspal op 'F';
- Trek de spangreep naar achteren tot deze stuit, druk op de trekker en laat de bewegende delen onder geleide naar voren gaan;
- Sluit het hulzengatdeksel;
- Controleer de patroonbandtrommels op eventueel aanwezige munitie.
- Controleer de munitie (zie 5.8.3. pt. b en c).

5.8.5. Uiteennemen en ineenzetten

1. **Bij het uiteennemen en ineenzetten van het wapen moeten de volgende regels in acht worden genomen:**
   a. Neem de veiligheidsmaatregelen (zie 5.8.4.);
   b. Neem het wapen in de juiste volgorde uiteen en leg de onderdelen in deze volgorde neer op een schone, droge plaats;
   c. Neem de veiligheidsmaatregelen;
   d. Maak er geen wedstrijd van;
   e. Neem het wapen uiteen zonder geweld te gebruiken;
   f. Gebruik het juiste gereedschap op de juiste manier;
   g. Controleer de werking na het ineenzetten van het wapen.

2. **Plaatsen van het wapen op de voorsteun**
   Druk de voorsteunpal in, breng tegelijkertijd de voorsteunbenen naar elkaar toe, zodat de haken uit hun ligplaats komen en klap de voorsteunbenen uit.

3. **Het uiteennemen in groepen**
   Voordat met uiteennemen wordt begonnen moet het wapen op de voorsteun worden geplaatst, de veiligheidsmaatregelen worden genomen en de draagriem worden verwijderd. De groepen (zie figuur 5-233A) waarin het wapen wordt uiteengenomen, zijn:

1. Loop
2. Zuigerslede met afsluiter
3. Sluitveerstang
4. Wapenkast
5. Trekkergroep
6. Kolf

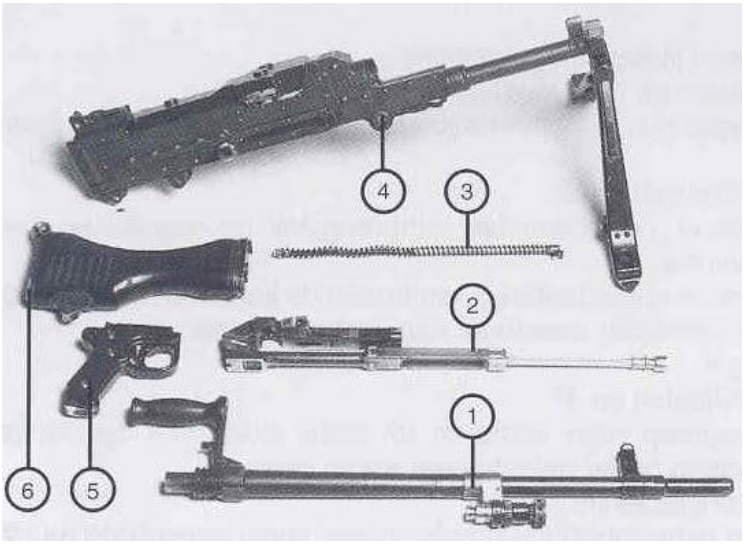

Figuur 5-233A De groepen

a. De loop
   - Druk de loopmoerborgpal in en zet het draaghandvat verticaal (zie figuur 5-233B);
   - Houd het wapen ten opzichte van de voorsteun rechtstandig en neem de loop naar voren uit.

Figuur 5-233B Het uitnemen van de loop

b. De kolf
   - Open het deksel en controleer of de afsluitergroep zich in de voorste stand bevindt;
   - Druk de achterwandpal, die zich aan de onderzijde van de kolf bevindt, geheel in en neem de kolf naar boven uit.

Let op!
Span uit veiligheidsoverwegingen nooit het wapen indien de kolf is afgenomen, aangezien dan een te grote spanning op de grendelstift komt te staan, waardoor deze uit zijn ligplaats kan springen en de sluitveerstang met kracht uit de wapenkast springt.

c. De sluitveerstang
   Druk met de duim de sluitveerstang iets naar voren en omhoog, zodat de grendelstift vrij komt uit zijn ligplaats in de bodem van de wapenkast en neem de sluitveerstang vervolgens naar achteren uit.

d. De zuigerslede met afsluiter
   - Druk de dekselsluitpallen in en draai het deksel verticaal;
   - Geef met de rechterhand een korte ruk aan de spangreep en vang tegelijkertijd met de linkerhand de zuigerslede met afsluiter op (zie figuur 5-234);
   - Duw de spangreep weer naar voren en neem de zuigerslede met afsluiter uit de wapenkast.

e. De trekkergroep
   - Druk met behulp van de doorslag de borgpen uit de bevestigingsbus.
   - Neem de bevestigingsbus uit;
   - Verwijder de trekkergroep door deze omlaag en naar achteren te trekken (zie figuur 5-235).

   N.B.: Het is mogelijk dat het wapen is voorzien van een uit één deel bestaande bevestigingsbus, die wordt geborgd door een veer.

Figuur 5-234 Het verwijderen van de zuigerslede met afsluiter

Figuur 5-235 Het verwijderen van de trekkergroep

f. Het ineenzetten van de groepen

Dit gebeurt in omgekeerde volgorde, met inachtneming van het volgende:

- Onderdelen van verschillende wapens mogen niet worden verwisseld. Genummerd zijn: loop, wapenkast, afsluiter, gasregelaar en gasregelaarbus;
- Wanneer de zuigerslede met afsluiter in de wapenkast wordt gebracht, moet de afsluiter ten opzichte van de zuigerslede iets omhoog worden gebracht en de trekker worden ingedrukt;
- Voor het plaatsen van de loop controleert u of de sluitsegmenten van de loopmoer in één lijn zijn met het draaghandvat. Wanneer dit niet het geval is, draait u de loopmoer naar links, totdat de draaghandvatpal in zijn ligplaats springt. Houd bij het plaatsen van de loop de wapenkast rechtstandig ten opzichte van de voorsteun.

Let op!
het vastzetten van de loop gebeurt door het naar rechts draaien van het draaghandvat, waarbij de loopmoerborgpal niet wordt ingedrukt. hierbij moet u minimaal 2 klikken en maximaal 8 klikken horen anders moet het wapen ter reparatie worden aangeboden.

5.8.6. Verder uiteennemen en ineenzetten van de groepen

1. De gasregelaar

a. Uiteennemen

- Schroef met ingedrukte gasregelaarpal de gasregelaar af;
- Neem de twee halve ringen af en verwijder de gasregelaarbus door deze naar achteren uit het gasregelaarhuis te nemen.

b. Ineenzetten

Dit gebeurt in omgekeerde volgorde, met inachtneming van het volgende:

- De gasregelaar wordt geplaatst, daarna geheel aangedraaid en vervolgens teruggedraaid op stand 1.

Let op!
Omdat beide lopen respectievelijk 1 en 2 zijn genummerd, moet er bij het ineenzetten van de gasregelaars op worden gelet, dat er geen onderdelen worden verwisseld.

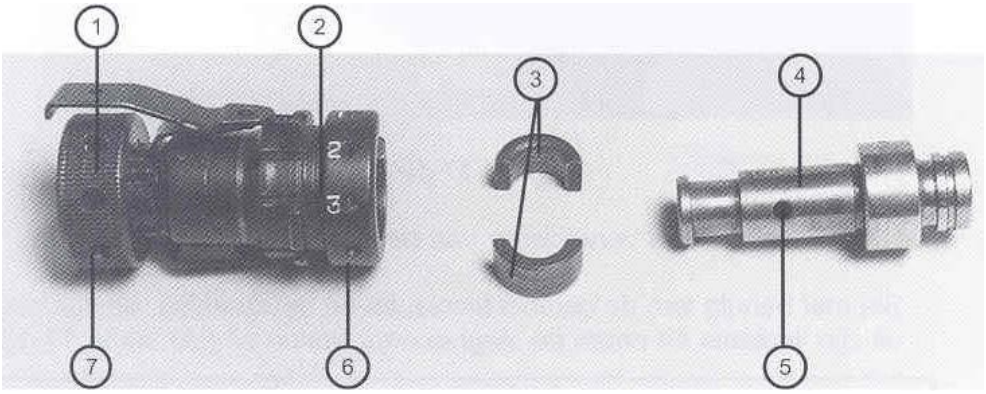

Figuur 5-236A De gasregelaar

1. Gasregelaarpal
2. Gasregelaar
3. Twee halve ringen
4. Gasregelaarbus
5. Gasdoorlaat-openingen
6. Gasregelaarstanden
7. Gasregelaarknop

2. De zuigerslede met afsluiter

a. Uiteennemen

- Druk de schakelpen uit de zuigersledekop en verwijder de afsluiter;

Figuur 5-236B Het verwijderen van de afsluiter

- Sla met behulp van de combinatiesleutel en de doorslag, de slagpin-spanstift uit zijn ligplaats en neem de slagpin naar boven uit (zie figuur 5-10A);

Let op!
De slagpin alleen verwijderen, indien deze vervangen moet worden.

- Plaats een van de haken van het combinatiegereedschap voor de patroontrekker en de vizierkorrel in de groef van de patroontrekkerkap;
- Draai de grendelarm omhoog en plaats de andere haak van het combinatiegereedschap in de uitsparing van de grendelarm (zie figuur 5-237A);
- Draai de grendelarm omlaag (houd de schakel onder de grendelarm vandaan) en druk daarbij het combinatiegereedschap stevig met de duim aan;
- De patroontrekkerkap is nu, tegen de werking van de patroontrekkerdrukveer in, naar achteren gebracht waardoor de patroontrekker vrijkomt;
- Neem de patroontrekker uit zijn ligplaats door deze aan de voorzijde omhoog te brengen (zie figuur 5-237B);
- Ontspan de patroontrekkerdrukveer onder geleide door de grendelarm omhoog te draaien;
- Neem de patroontrekkerkap met patroontrekkerdrukveer uit.

Figuur 5-237A Het plaatsen van het combinatiegereedschap

Figuur 5-237B Het verwijderen van de patroontrekker

b. Ineenzetten
Dit gebeurt in de omgekeerde volgorde, met inachtneming van het volgende:
- Bij het plaatsen van de patroontrekkerkap met patroontrekkerveer moet het combinatiegereedschap voor de patroontrekker en de vizierkorrel stevig met de duim worden aangedrukt om het wegspringen van de patoontrekkerkap met patroontrekkerveer te voorkomen; houd daarom de afsluiter nooit in de richting van personen;
- Bij het plaatsen van de slagpin moet het kogelvormig achtereinde in de daarvoor bestemde uitsparing van de zuigerslede worden geplaatst (zie figuur 5-238) en een nieuwe slagpin-spanstift worden gebruikt. Meld dit aan uw commandant.

Figuur 5-238 Het plaatsen van de slagpin

3. De wapenkast

a. Uiteennemen van de bodemsluitplaat
- Klap de voorsteun uit en zet de wapenkast verticaal op de achterzijde;
- Plaats de doorslag in het gat van de bodemsluitplaat, druk de verende lip in en schuif de bodemsluitplaat omlaag tot deze uit zijn ligplaats valt (zie figuur 5-239).

Let op! Verder uiteennemen door de gebruiker is verboden.

b. Plaatsen van de bodemsluitplaat
- Zet de wapenkast op de voorsteun;
- Til de achterzijde van de wapenkast op tot iets hoger dan horizontaal;
- Schuif de bodemsluitplaat, met de verende lip onder, over de bodem van de wapenkast in zijn geleide richels;
- Zet de wapenkast verticaal op de voorzijde en schuif de bodemsluitplaat met behulp van de doorslag naar beneden, zorg ervoor dat de veer van de voorsteunpal daarbij de juiste stand inneemt en wordt gespannen.
- Schuif de bodemsluitplaat zover naar beneden tot de verende lip zich met een klik ontspant.

Figuur 5-239 Het verwijderen van de bodemsluitplaat

5.8.7. Het controleren van de werking

Om te controleren of het wapen op de juiste manier ineengezet is, moeten de volgende handelingen worden uitgevoerd:

- Probeer de veiligheidspal op 'S' te zetten. Dit mag niet mogelijk zijn;
- Trek de spangreep naar achteren tot deze stuit (het hulzengatdeksel moet daarbij openklappen), duw daarna de spangreep weer naar voren en zet de veiligheidspal op 'S';
- Druk op de trekker, de bewegende delen mogen niet naar voren gaan;
- Zet de veiligheidspal op 'F';
- Trek de spangreep naar achteren tot deze stuit, druk op de trekker, laat de bewegende delen onder geleide naar voren gaan en houd daarbij de trekker ingedrukt;
- Laat de trekker los, trek de spangreep opnieuw naar achteren tot deze stuit. De bewegende delen moeten in de achterste stand worden vastgehouden;
- Druk op de trekker en laat de bewegende delen onder geleide naar voren gaan;
- Sluit het hulzengatdeksel.

5.8.8. Onderhoud

1. Algemeen

Het wapen moet steeds in een goede staat van onderhoud verkeren. Overdreven onderhoud veroorzaakt echter onnodige slijtage. Zo zal bijvoorbeeld de loop meer slijten door onnodig veel doorhalen dan door regelmatig schieten.

Let op!
De loop moet vanaf de kamerzijde worden doorgehaald,
om slijtage van de loopmonding te voorkomen.

De voornaamste inspectiepunten zijn:

- Functioneert het wapen;
- Is het wapen op de juiste wijze ineengezet en geolied;
- Zijn er defecten en zijn eventuele defecten gemeld.

2. Onderhoudsmiddelen

a. Wapenolie S-761
   Deze wapenolie is een onderhoudsmiddel die zowel reinigt, smeert en beschermt tegen roest. Deze wapenolie kan gebruikt worden onder alle omstandigheden en bij alle temperaturen. Er is maar weinig wapenolie nodig om het wapen goed te laten functioneren.
b. Flanellen wapenlapjes 6 x 6 centimeter
   Deze wapenlapjes dienen voor het reinigen van de loop. Voor het oliën van de loop worden de lapjes gehalveerd.
c. Poetsdoeken

3. Onderhoudsgereedschap, behorend bij het wapen

a. Pompstok
   De pompstok wordt gebruikt voor het doorhalen van de loop en de gasbuis.
b. Schoonmaakkwast
   Te gebruiken om het wapen te ontdoen van grof vuil.
c. Gasbuisborstel
   Deze borstel wordt gebruikt om de gasbuis te oliën.
d. Oliebus
e. Ruimers voor de gasgaten
   Deze worden gebruikt om de gasdoorlaatopeningen in de gasregelaarbus, de gasregelaar en het gasregelaarhuis schoon te maken.
f. Schraper voor de gasregelaar en zuigerkop (met beschermkoker)
   Deze dient voor het schoonmaken van het inwendige van de gasregelaarbus en de binnenzijde van de zuigerkop
g. Ruimer voor de vuilverzamelkamer gasbuis
   Deze wordt gebruikt om de vuilverzamelkamer in de gasbuis te reinigen.

Let op!
Het wapen mag uitsluitend met bovenstaande onderhoudsmiddelen worden gereinigd.
Wanneer het wapen niet met deze onderhoudsmiddelen kan worden gereinigd,
moet bij het hoger echelon/verzorgende eenheid advies worden ingewonnen.

4. Periodiek onderhoud

Het wapen moet steeds in een goede staat van onderhoud verkeren. Daartoe wordt periodiek onderhoud aan het wapen uitgevoerd.

a. Indien het wapen gedurende lange tijd niet wordt gebruikt en onder normale omstandigheden in een wapenkamer is opgeslagen, is het voldoende het wapen eenmaal per maand geheel te reinigen en schaars te oliën.
b. Indien het wapen, onder gunstige omstandigheden wordt gebruikt, moet het wapen dagelijks uitwendig worden gereinigd en schaars geolied. Wekelijks moet het wapen geheel worden gereinigd en schaars geolied.
c. Indien het wapen onder ongunstige omstandigheden wordt gebruikt, moet het wapen dagelijks geheel worden gereinigd en schaars geolied.
d. Kunststof en houten delen worden met een poetsdoek gereinigd.

5. Onderhoud voor het vuren

a. Neem de veiligheidsmaatregelen (zie 5.8.4.).
b. Neem het wapen in groepen uiteen.
c. Maak de richtmiddelen en de delen, die met munitie(verbrandingsresten) in aanraking komen, schoon en droog:
   - Beide lopen;
   - Het aanbrengvlak;
   - De voorzijde van de afsluiter;
   - De binnenzijde van de zuigerkop;
   - De beide gasregelaars.
d. Controleer of de nummers overeenkomen op:
   - Beide lopen (1+2);
   - Beide gasregelaars;
   - Beide gasregelaarbussen;
   - De wapenkast;
   - De afsluiter.
e. Olie alle bewegende delen schaars.
f. Olie de gasbuis schaars.
g. Zet het wapen ineen.

h. Controleer bij het plaatsen van de loop het aantal klikken, minimaal 2, maximaal 8 klikken. (Ook van de verwisselloop).
i. Draai de gasregelaars geheel dicht en zet ze daarna op stand 1.
j. Controleer de werking van het wapen.
k. Zet het vizier op '300'.
l. Draai de mondingsvlamdemper (hand)vast, met behulp van het combinatiegereedschap (zonder geplaatst verlengstuk).
m. Controleer of de toebehoren compleet zijn en vul eventueel het oliebusje bij.

6. Onderhoud tijdens het vuren dan wel tijdens vuurpauzes

a. Tijdens het vuren moet voortdurend aandacht worden geschonken aan de werking van het wapen, teneinde storingen te voorkomen.
b. De bewegende delen en de geleidevlakken moeten zo nodig worden voorzien van een weinig wapenolie.
c. Indien de (operationele) omstandigheden dit toelaten moet de loop na twee schakelbanden snelvuur (2 x 230) worden verwisseld. Er moet met beide lopen een gelijk aantal patronen worden verschoten, zodat beide lopen gelijkmatig slijten.
d. Indien na een storing de gasregelaar op een hogere stand is gezet moet deze, nadat het wapen is onderhouden, weer op de oorspronkelijke stand worden teruggezet.

7. Onderhoud na het vuren

Na het vuren het wapen tot handwarm laten afkoelen, waarna de lopen een aantal malen met een droog wapenlapje worden doorgehaald. Aansluitend de lopen (met een half wapenlapje) en de delen van het wapen die met munitieverbrandingsresten in aanraking zijn geweest oliën om vastkoeken van het kruitslijm te voorkomen. De wapenolie moet ongeveer 30 minuten inwerken, waarna het verdere onderhoud uitgevoerd kan worden.

a. De lopen:
   - De lopen worden zolang met droge wapenlapjes (6 x 6 centimeter) doorgehaald tot deze nagenoeg schoon zijn;
   - De lopen worden hierna, met een half wapenlapje geolied;
   - het gasaftapkanaal van het gasregelaarhuis en de vier gasdoorlaatopeningen in het lange cilindrische gedeelte van de gasregelaarbus reinigen met de ruimer, die met twee inkepingen is gemerkt;
   - Het inwendige van de gasregelaarbus reinigen met de schraper voor de gasregelaar en zuigerkop. Breng daartoe deze schraper geheel in de kamer en draai hem rechtsom (zie figuur 5-242A);
   - De twee kleine gasontsnappingsgaten in het dikke cilindrische gedeelte van de gasregelaarbus reinigen met de ruimer, die met één inkeping is gemerkt.

Figuur 5-242A Het reinigen van de gasregelaarbus

b. De zuigerslede.
Het holle gedeelte van de zuigerkop wordt met de schraper voor de gasregelaar en zuigerkop gereinigd (zie figuur 5-242B). Reinig de slagpin en de zuigerslede van vuil en kruitslijm.

Figuur 5-242B Het reinigen van de zuigerkop

c. De wapenkast
- De vuilverzamelkamer vóór in de gasbuis wordt met de ruimer voor de vuilverzamelkamer gasbuis gereinigd;
- Trek de knop van de ruimer uit;
- Breng de ruimer geheel in de gasbuis tot deze stuit (zie figuur 5-243);
- Druk de knop zover in tot het mesje, dat nu uit zijn ligplaats komt, tegen eventueel aanwezig kruitslijm in de vuilverzamelkamer stuit;
- Draai de ruimer rechtsom, druk de knop verder in en draai door tot de knop geheel is ingedrukt;
- Trek de knop uit en neem de ruimer uit;

Let op!
Let er voor het gebruik steeds op, dat de schroef op de ruimer voor de gasbuis vastzit en niet wordt losgeschroefd, omdat dit beschadiging van de vuil verzamelkamer tot gevolg kan hebben. Let er op of de ruimer niet versleten is en nog wel reinigt.

Figuur 5-243 Het reinigen van de vuil verzamelkamer

- Het overige deel van de gasbuis wordt met een poetsdoek gereinigd. Breng daartoe met de pompstok een poetsdoek in de gasbuis, zodat aan weerszijden van de gasbuis een stuk poetsdoek uitsteekt. Nu kan de gasbuis door het heen en weer bewegen van de poetsdoek worden schoongemaakt;
- Het inwendige van het deksel wordt met de schoonmaakkwast en een poetsdoek gereinigd. Daartoe drukt u met de linker duim de top van de aanbrenghefboom naar links, vervolgens wordt het patroongeleidedrukstuk omhoog en naar rechts gebracht (zie figuur B-5-244). Door het heen en weer bewegen van de aanbrenghefboom wordt voor het reinigen voldoende ruimte verkregen. Voorkom hierbij dat de veren van de aanbrengpallen worden uitgedrukt. Het verder uiteennemen van het inwendige van het deksel is verboden;
- Verwijder de bodemsluitplaat. In de wapenkast bevinden zich vier vierkante vuil verzamelkamers. Aan beide zijkanten bevinden zich nogmaals vier langwerpige vuil verzamelkamers. De vuil verzamelkamers moeten met een poetsdoek gereinigd worden.

d. Nadat het wapen grondig is gereinigd, wordt het wapen schaars geolied. De gasbuis wordt met de gasbuisborstel geolied.
e. De kunststof en houten delen worden met een poetsdoek gereinigd.
f. Controleer of alle nummers overeenkomen en zet het wapen ineen.
g. Controleer de werking van het wapen (zie 5.8.7.).
h. Reinig de toebehoren, controleer of deze compleet zijn en vul eventueel het oliebusje bij.

Figuur 5-244 Het omhoog drukken van het patroongeleidedrukstuk

8. Onderhoud in een vorstperiode

Het onderhoud vindt plaats zoals hiervoor omschreven.

9. Onderhoud onder bijzondere omstandigheden

a. Extreme vorstperiodes en arctische omstandigheden
Om vastvriezen van bewegende delen te voorkomen, moeten deze bij zeer lage temperaturen absoluut vochtvrij zijn. De bewegende delen worden dan zo schaars mogelijk geolied. Als de operationele situatie het toelaat, moet elke 30 minuten het wapen ontladen en twee tot drie maal gespannen worden om de bewegende delen gangbaar te houden. Leg een warm wapen nooit op sneeuw of ijs. Indien mogelijk moet het wapen onderhouden worden in een warme omgeving. Indien het wapen in de koude buitenlucht is geweest en in een warme omgeving wordt gebracht, moet het wapen eerst op kamertemperatuur komen.

Daarna moeten alle metalen delen, waarop water is gecondenseerd, grondig worden afgedroogd en vervolgens moet het wapen worden onderhouden. (Met dien verstande, dat de bewegende delen zo schaars mogelijk worden geolied).

b. Hete, droge, stoffige en zanderige gebieden (woestijn)
Onder deze omstandigheden moet het wapen droog worden gehouden. Dit is het beste te bereiken door het wapen zoveel mogelijk in de zon te laten uitzweten en overtollige wapenolie te verwijderen.
Om roest te voorkomen moeten hand- en vingerafdrukken regelmatig van de metalen delen van het wapen worden verwijderd.

c. Hete, vochtige gebieden (jungle)
Onderhoud het wapen vaker en inspecteer het op mogelijke roestvorming. Hierbij moet vooral aandacht worden besteed aan de afsluitergroep, de kamer, de binnenzijde gasbuis en alle verende onderdelen. Om roest te voorkomen moeten hand- en vingerafdrukken regelmatig van de metalen delen van het wapen worden verwijderd.

d. Zware regenval
Indien de operationele situatie het toelaat moet het wapen tijdens zware regenval met de loop naar beneden gedragen worden.

5.8.9. Verrichtingen aan het wapen voor, tijdens en na het vuren

1. Het laden

a. De schutter
- Trekt de spangreep naar achteren tot deze stuit en duwt daarna de spangreep weer naar voren;
- Zet de veiligheidspal op 'S';
- Opent het deksel.

b. De helper
- Brengt een schakelband van links aan op het aanbrengvlak, zodanig, dat de eerste patroon op de aanbrengsleuf tegen de patroonstop ligt en de dubbele loze schakel om de twee nokjes aan de rechterzijde van het aanbrengvlak grijpt met de gesloten zijde van de schakels aan de bovenkant (zie figuur 5-245);
- Sluit het deksel.

Figuur 5-245 Het aanbrengen van de schakelband

2. Het bijladen

a. De schutter
- Zet de veiligheidspal op 'S'.

b. De helper
- Koppelt een nieuwe schakelband aan de bijna verschoten schakelband.

3. Het herladen

De handelingen voor het herladen zijn gelijk aan de handelingen van het laden.

4. Het ontladen

a. De schutter
   - Trekt de spangreep naar achteren tot deze stuit en duwt daarna de spangreep weer naar voren;
   - Zet de veiligheidspal op 'S';
   - Opent het deksel.

b. De helper
   - Verwijdert de schakelband, plaatst deze in de patroonbandtrommel en sluit het deksel van de patroonbandtrommel;
   - Brengt het aanbrengvlak omhoog en controleert de kamer en de voorzijde van de afsluiter op munitie en verwijdert eventueel aanwezige munitie;
   - Sluit het deksel.

c. De schutter
   - Zet de veiligheidspal op 'F';
   - Trekt de spangreep naar achteren tot deze stuit, drukt op de trekker en laat de bewegende delen onder geleide naar voren gaan;
   - Sluit het hulzengatdeksel.

5. De wapeninspectie

De wapeninspectie moet plaatsvinden ter verzekering van de veiligheid. Voor aanvang wapeninspectie moet het wapen ontladen zijn. Uitvoering:

a. De schutter stelt zich op met het wapen aan het draaghandvat.
b. Op de aanwijzing 'WAPENINSPECTIE' zet de schutter het wapen neer op de voorsteun en gaat liggen.
c. De schutter trekt de spangreep naar achteren tot deze stuit en duwt daarna de spangreep weer naar voren.
d. De schutter zet de veiligheidspal op 'S'.
e. De schutter opent het deksel en houdt het aanbrengvlak omhoog.
f. Nadat het wapen is geïnspecteerd, klapt de schutter het aanbrengvlak neer, sluit het deksel, zet de veiligheidspal op 'F', laat de bewegende delen onder geleide naar voren gaan en sluit het hulzengatdeksel.
g. Op de aanwijzing 'OPSTAAN' staat de schutter op en stelt zich wederom op.
h. Als laatste controleert de inspecteur de tas van de verwisselloop, de gereedschapstas en met behulp van de combinatiesleutel (zonder geplaatst verlengstuk) of de mondingsvlamdemper handvast is aangedraaid.

6. STOP-STOP-STOP

Het kan om veiligheidsredenen noodzakelijk zijn het vuren onmiddellijk te onderbreken. Het commando hiervoor is: 'STOP-STOP-STOP'. Uitvoering:

a. De schutter laat onmiddellijk de trekker los, trekt de spangreep naar achteren tot deze stuit en duwt daarna de spangreep weer naar voren.
b. De schutter neemt de kolf uit de schouder, strekt de rechterwijsvinger langs de beugelkrop en houdt het wapen in de schootsrichting.
c. De schutter blijft in de richting van het doel waarnemen en wacht nadere bevelen af. Het commando 'STOP-STOP-STOP' kan worden gevolgd door de commando's 'DOORGAAN MET VUREN' of 'ONTLADEN'.

7. Storingen

Indien zich een storing voordoet, moet de eerste reactie van de schutter zijn, het wapen weer zo snel mogelijk tot vuren gereed te maken. Het aantal storingen wordt tot een minimum beperkt, wanneer de schutter en helper het wapen op de juiste wijze onderhouden en de handelingen aan het wapen goed en in de juiste volgorde uitvoeren.

a. Storingsreactie

   Onder de storingsreactie wordt verstaan het door de schutter en helper uitvoeren van de handelingen, die nodig zijn om een storing zo spoedig mogelijk op te heffen.

   - Het wapen vuurt niet
     - De schutter trekt de spangreep naar achteren tot deze stuit en duwt daarna de spangreep weer naar voren;
     - De schutter richt en vuurt af.

   - Het wapen vuurt nog niet
     - De schutter trekt de spangreep naar achteren tot deze stuit en duwt daarna de spangreep weer naar voren;
     - De schutter richt en vuurt af.

   Wanneer de storing door toepassing van de storingsreactie niet wordt opgeheven, moet de schutter het wapen ontladen, de oorzaak van de storing vaststellen en deze opheffen.

b. Het wapen stopt na één of twee schoten
Dit kan het gevolg zijn van vervuiling, waardoor de werking van de bewegende delen wordt belemmerd.
- Te verrichten handelingen:
  - De schutter trekt de spangreep naar achteren tot deze stuit en duwt daarna de spangreep weer naar voren;
  - De helper stelt de gasregelaar op de naast hogere stand;
  - De schutter richt en vuurt af.

- Het wapen stopt opnieuw na één of twee schoten
  - Herhaal de hiervoor genoemde handelingen onder 5.8.9. punt 7b.

Zodra de operationele omstandigheden dit mogelijk maken, moet het wapen worden ontladen en onderhouden, waarna de oorspronkelijke stand van de gasregelaar opnieuw moet worden ingesteld.

c. Het wapen vuurt door na het loslaten van de trekker
De afsluitergroep komt voldoende achterwaarts voor het aanvoeren van een volgende patroon, doch onvoldoende om door de tuimelaar te worden opgevangen.
- Te verrichten handelingen:
  - De helper breekt snel de schakelband zodat de munitieaanvoer wordt stopgezet (het deksel blijft gesloten!);
  - De helper stelt de gasregelaar op de naasthogere stand;
  - Het wapen wordt weer geladen;
  - De schutter richt en vuurt af.

d. Het wapen stopt met vuren en hoewel tot de zeldzaamheden behorend, lukt het niet de spangreep binnen 15 seconden naar achteren te trekken. In dit geval kan in de kamer een patroon aanwezig zijn, die door de hitte van de heet geschoten loop tot zelfontbranding kan overgaan.
- Om ongelukken te voorkomen, moet als volgt worden gehandeld:
  - De helper breekt de schakelband af (zo dicht mogelijk bij het wapen, het deksel blijft gesloten);
  - Laat het wapen staan, met de loop in de schootsrichting;
  - Blijf tenminste 5 meter achter het wapen vandaan;
  - Laat het wapen tenminste 5 minuten afkoelen;
  - Na 5 minuten probeert de schutter de spangreep naar achteren te trekken en:

- Indien dit lukt:
  ~ Het wapen verder ontladen,
  ~ De helper verwijdert de loop en plaatst de verwisselloop,
  ~ Het wapen wordt weer geladen,
  ~ De schutter richt en vuurt af.

- indien dit niet lukt:
  ~ De helper verwijdert de loop en plaatst de verwisselloop,
  ~ Het wapen ontladen,
  ~ Het wapen wordt weer geladen,
  ~ De schutter richt en vuurt af.

N.B.: Indien er nog een huls of patroon in de kamer van de loop aanwezig is, dit melden aan uw commandant.

5.8.10. Schiethoudingen

1. Algemeen

Een schiethouding moet zodanig zijn dat:
a. Het wapen tijdens het schieten zo onbeweeglijk mogelijk kan worden gehouden;
b. De terugstoot van het wapen door de aaneengesloten massa van het wapen en het lichaam van de schutter wordt opgevangen;
c. De schutter niet snel vermoeid raakt.

De meest stabiele houding is de liggende schiethouding met het wapen op de voorsteun.
Andere schiethoudingen worden slechts toegepast, als de liggende schiethouding niet mogelijk is, doordat de schutter zijn schiethouding moet aanpassen aan de dekking. Indien de dekking zich niet leent voor het gebruik van de voorsteun wordt deze ingeklapt. Het wapen moet echter steeds op dezelfde plaats worden ondersteund wanneer de voorsteun is uitgeklapt, terwijl het hulzengat vrij moet blijven van de dekking.

2. De liggende schiethouding met het wapen op de voorsteun of ondersteund
(zie figuur 5-249A en 5-249B)

a. De schutter ligt met zijn lichaam zo recht mogelijk achter het wapen, de benen gespreid, de elle bogen stevig op de grond en niet te ver uiteen, de kolf hoog in de schouder. In hoeverre de schutter recht achter het wapen kan liggen, wordt bepaald door de mogelijkheid onderstaande handelingen moeiteloos te kunnen uitvoeren;
b. De rechterhand omvat de pistoolgreep en trekt het wapen stevig in de kom van de schouder, de wijsvinger om de trekker;
c. De schutter verplaatst de rechterelleboog naar voren en trekt met de rechterhand het wapen naar achteren waardoor de kolf door het schoudergewricht wordt opgesloten en het wapen zich niet meer zijdeling kan verplaatsen. Na het in de schouder trekken van de kolf moeten de benen van de voorsteun verticaal onder het wapen staan. Is dit niet het geval, dan moet de schutter zich naar voren dan wel naar achteren verplaatsen totdat het gewenste effect wordt bereikt;
d. De linkerhand omvat de kolf stevig in bovengreep en drukt het wapen met een draaiende beweging in de voorsteun, terwijl de linker elleboog zover mogelijk naar voren wordt geplaatst zodat de kolf zich niet zijdeling kan verplaatsen;
e. De schutter drukt zijn lichaam tegen de grond en houdt vlak voor en tijdens de vuurstoot zijn nek-, schouder-, arm en buikspieren gespannen;
f. Bij het ondersteund schieten vervalt het gestelde over de voorsteun en wordt deze ingeklapt.

Figuur 5-249A De liggende schiethouding met het wapen op de voorsteun

Figuur 5-249B De liggende schiethouding met het wapen ondersteund

5.8.11. Het richten

1. De gevechtsvizierstand

De gevechtsvizierstand, de stand waarop richtpunt en trefpunt samenvallen, is 300 meter. Het vizier moet daartoe ingesteld worden op '300'.

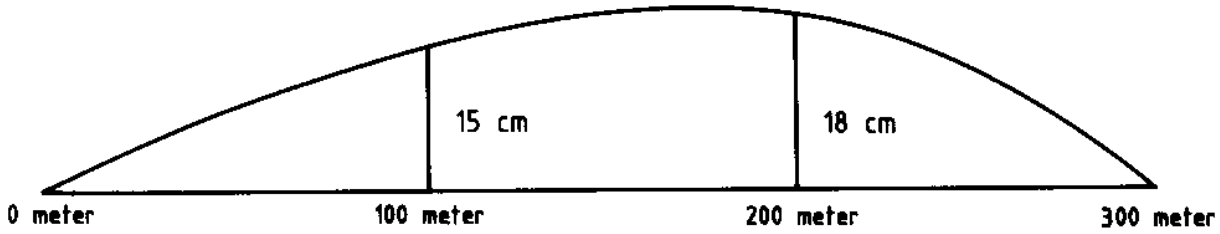

Figuur 5-249C De 300 meter kogelbaan bij gebruik van gevechtsvizierstand

Indien met de gevechtsvizierstand op een doel, dat zich op één van de bovenstaande afstanden bevindt, wordt gevuurd, zal dit doel worden getroffen.

2. De richtregel

Het wapen is gericht, indien de denkbeeldige lijn oog - midden oogdop – bovenzijde korrel het doel in het richtpunt snijdt waarbij het wapen niet naar rechts of links mag overhellen.
De helper controleert dit door middel van de nok(ken) op het deksel.

3. Uitvoering

Nadat de bovenzijde van de korrel in het midden van de oogdop is gebracht, moet het oog zich op de korrel concentreren. Hierdoor vervaagt het doel en de oogdop. Na gewenning zal de schutter automatisch door het midden ('lichtste' gedeelte) van de oogdop kijken.

a. Het linkeroog moet niet krampachtig, maar normaal worden gesloten.
b. De richtmiddelen moeten zich zo scherp mogelijk aftekenen. Dit kan worden bereikt door ze van vet en vuil te ontdoen en eventueel glimmende richtmiddelen dof zwart te maken.
c. De schutter moet trachten steeds met hetzelfde richtbeeld te schieten, omdat slechte schietresultaten voor een belangrijk deel door verkeerd richten worden veroorzaakt. Onder richtbeeld wordt verstaan: het beeld dat tijdens het richten wordt gevormd door het oogdop, korrel en doel.

5.8.12. Het ademhalen en afdrukken

1. De ademhalingstechniek

Tijdens het aannemen van de schiethouding, wordt normaal ademgehaald. Nadat de schiethouding is aangenomen wordt bewust 2 à 3 maal iets dieper ademgehaald, om het lichaam van voldoende zuurstof te voorzien, waarbij de nadruk ligt op het ontspannen uitademen.
Niet diep genoeg inademen heeft geen resultaat; te diep inademen veroorzaakt duizeligheid.
In de korte tijd van nauwkeurig richten ademt u weer normaal.

Let op!
Wanneer de schiethouding correct is, zal de korrel zich door de beweging van het lichaam (ademhaling) verticaal over het doel bewegen.

Wanneer het juiste richtbeeld is bereikt, wordt het uitademen voor de duur van ongeveer 5 - 8 seconden onderbroken. In deze tijd moet de trekker worden overgehaald. Het overhalen van de trekker maakt het afgeven van een vuurstoot nog niet compleet. De schutter moet proberen om na het afgeven van de vuurstoot tenminste nog twee seconden in dezelfde schiethouding en op hetzelfde punt gericht te blijven (narichten).
Door deze techniek is de schutter in staat correcties aan te brengen. De ademhaling wordt pas weer hervat nadat het proces narichten is beëindigd. Zijn de schoten niet binnen 8 seconden gevallen, dan moet enige keren rustig in en uit worden geademd, waarna opnieuw moet worden begonnen.
Langer dan 8 seconden de adem inhouden kan een slecht resultaat tot gevolg hebben; de schutter raakt vermoeid en is niet meer geconcentreerd.

2. Het afdrukken

Om de richting van het wapen niet te verstoren moet de trekker zo geleidelijk mogelijk worden overgehaald. Hierdoor wordt tevens bereikt, dat de schutter niet precies weet wanneer de vuurstoot zal afgaan. Onervaren schutters hebben de neiging, bij het afgaan van de vuurstoot, met het lichaam een onwillekeurige beweging te maken, om de terugstoot op te vangen. Een dergelijke beweging zal de richting van het wapen gemakkelijk kunnen verstoren.

Figuur 5-251 Rechterhand om de pistoolgreep, rechterwijsvinger om de trekker

5.8.13. Het inschieten van het wapen

1. Algemeen

Omdat het wapen is ingeschoten, moet het wapen uitsluitend opnieuw worden ingeschoten wanneer onderdelen zijn vervangen of wanneer de richtmiddelen zijn ontregeld. Dit moet in principe gebeuren door een daarvoor geselecteerde schutter. Is deze tijdens het schieten niet aanwezig, dan mag dit door een deskundig kaderlid gebeuren.
In dit geval moet het wapen bij de eerstvolgende gelegenheid alsnog door een geselecteerde schutter worden ingeschoten. De ligging van de schoten wordt door het schieten van de voorgeschreven oefening vastgesteld. Aan deze schietoefening zijn eisen gesteld (grootte en constante ligging van de groepen), waaraan streng de hand moet worden gehouden om te voorkomen dat de richtmiddelen ten onrechte worden versteld. Een onjuiste ligging van de schoten kan namelijk geheel of ten dele aan de schutter te wijten zijn (bijvoorbeeld onjuist richten). Voor de uitvoering: zie VS 7-2005, schiettabel mitrailleur MAG.

2. Het inschieten

Alvorens met inschieten te beginnen, moeten beide correctieschroeven van de korrel worden vastgedraaid. Het inschieten moet op 100 meter plaatsvinden.

a. Het verstellen van de korrel in de hoogte.
   - De vizierkorrelbeugel van achteren naar voren omhoog brengen;
   - De korrel het gewenste aantal halve slagen omhoog of omlaag draaien, waarbij een halve slag van de korrel de ligging van de schoten 5 centimeter op 100 meter zal verplaatsen;
   - Wanneer de korrel omhoog wordt gedraaid vallen de schoten lager en wanneer de korrel omlaag wordt gedraaid vallen de schoten hoger.

b. Het verstellen van de korrel in de breedte.
   - Moet de korrel naar rechts worden verplaatst, dan wordt eerst de rechter correctieschroef het gewenste aantal klikken uitgedraaid, waarna de korrel wordt verplaatst door de linker correctieschroef hetzelfde aantal klikken in te draaien. Voor het verplaatsen van de korrel naar links vindt het tegenovergestelde plaats;
   - Een klik van de correctieschroef geeft een zodanige verplaatsing van de korrel dat de ligging van de schoten 1 centimeter op 100 meter wordt verplaatst;
   - Wanneer de korrel naar rechts wordt gedraaid vallen de schoten meer naar links en wanneer de korrel naar links wordt gedraaid vallen de schoten meer naar rechts;
   - Controleer na het verstellen van de korrel of beide correctieschroeven vastzitten.

c. Wanneer de korrel niet juist kan worden ingesteld, moet het wapen ter reparatie worden aangeboden.
d. Na het inschieten moet het hoger echelon/verzorgende eenheid de korrel aflakken.

5.8.14 Afkortingen

AVIB	Algemeen Veiligheid en Informatie Blad
°C	Celsius (graden)
Bijv.	Bijvoorbeeld
B.v.	Bijvoorbeeld
Ca.	Circa
CBRN	Chemisch Biologisch Radiologisch Nucleair
Cfm	Conform
Cm	Centimeter
C.q.	Casu quo (In dat geval)
DB	Decibel
DF	Defensieformulier
Dl	Detaillijst
D.m.v.	Door middel van
E.d.	En dergelijke
Enz.	Enzovoort
Evt.	Eventueel
EXC	Excercitie
FN	Fabrique Nationale
Hfdst	Hoofdstuk
IK	Instructiekaart
ILM	Intermediate Level Maintenance
IR	Infrarood
I.v.m.	In verband met
Kg	Kilogram
Km/u	Kilometer per uur
LF	Legerformulier
LH	Linker Handbeschermer
LOAW	Licht Ondersteunend Automatisch Wapen
LO/S	Lichamelijke Oefening/Sport
M	Meter
MAG	Mitrailleuse d'Appui General
M.b.t.	Met betrekking tot
M.b.v.	Met behulp van
Min	Minuut
MLV	Militaire Lichamelijke Vaardigheidsproeven
Mm	Millimeter
MPC	Militaire postcode
M/s	Meter per seconde
Mtp	Middelste trefpunt
M.u.v.	Met uitzondering van
NATO	North Atlantic Treaty Organization
N.B.	Nota bene
NB.	Nota bene
N.l.	Namelijk
Nr	Nummer
Nr.	Nummer
O.a.	Onder andere
OVG	Optreden verstedelijkt gebied
Pt	Punt
Resp.	Respectievelijk
RH	Rechter Handbeschermer
Rp	Richtpunt
RSA	Rail Sling Attachment
SAC	Small Arms Collimator
SBD	Stralingsbeschermingsdienst
Sch/min	Schoten per minuut
Sec	Seconde
SRAA	Schiethouding, Richten, Ademhaling en Afdrukken
SRIM	Snelrichtmiddel
T.a.v.	Ter attentie van

T.b.v.	Ten behoeve van
T.d.r.	Tactische draagriem
TH	Technische Handleiding
T.o.v.	Ten opzichte van
Tr	Tracer
T.w.	Te weten
T.z.t.	Te zijner tijd
VRA	Verzoek Rapport Aanvraag
VS	Voorschrift
Z.s.m.	Zo snel mogelijk

Hoofdstuk 6

Brandpreventie/brandbestrijding

De vooraf genomen maatregelen ter voorkoming van brand, ter voorkoming en beperking van ongevallen bij brand, ter beperking van schade in, aan en in de omgeving van een object bij brand en ter bestrijding van brand, noemen we brandpreventie.
Brandpreventieve voorzieningen:
1. Compartimentering (brand- rookcompartimentering)
2. Vluchtroutes
3. Installatietechnische voorzieningen
   a. Kleine blusmiddelen (brandslanghaspels en draagbare blustoestellen)
   b. Noodverlichting
   c. Vluchtrouteaanduiding
   d. Ontruimingsinstallatie
   e. Brandmeldinstallatie

6.1. Compartimentering

6.1.1. Brandcompartiment/ subbrandcompartiment

Elk gebouw is ingedeeld in een of meerdere brandcompartimenten. Met brandcompartimentering wordt beoogd de ongehinderde uitbreiding van brand te beperken tot een deel van het gebouw. Daardoor hebben de gebruikers van het gebouw die zich niet in het gedeelte met de brand bevinden de gelegenheid veilig te ontkomen. Tegelijkertijd wordt voorkomen dat de brand in korte tijd een zodanige omvang aanneemt dat hij voor de brandweer niet meer is te beheersen. De weerstand tegen branddoorslag en brandoverslag (WBDBO) tussen twee brandcompartimenten is in de meeste gevallen 60 minuten. In een bouwvergunning is de brandcompartimentering aangegeven. In de praktijk blijkt dat de scheidingsconstructies na verloop van tijd niet meer voldoen:
- Deuren zijn niet meer zelfsluitend door het verwijderen van de deurdrangers;
- Wanden bezitten niet meer de vereiste brandwerendheid doordat er gaten voor leiding- of kabeldoorvoer zijn gemaakt die niet vakkundig brandwerend zijn afgedicht;
- Verbouwingen hebben plaatsgevonden waarbij geen rekening is gehouden met brandwerende scheidingsconstructies.

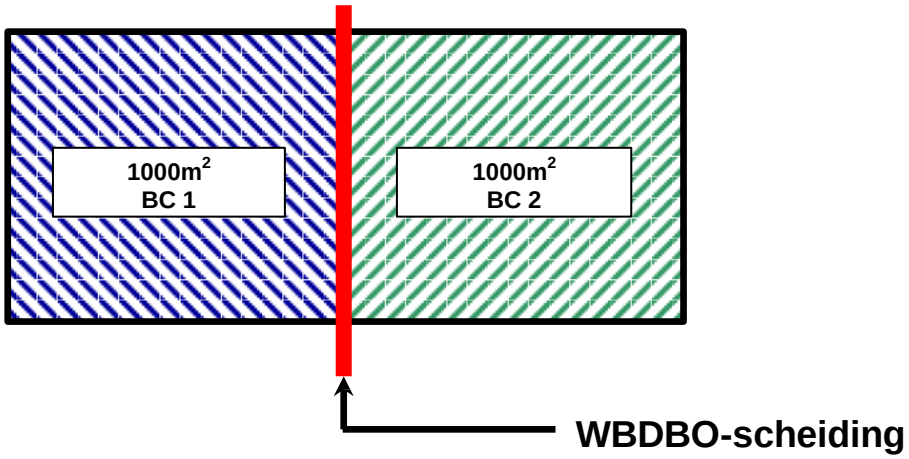

Figuur 6-1 WBDBO-scheiding

6.1.2. Rookcompartiment

Voor het veilig kunnen vluchten uit een gebouw bij brand zijn er voorzieningen getroffen om de verspreiding van rook tegen te gaan. Meer in het bijzonder gaat het erom dat rookvrije vluchtroutes in voldoende mate gevrijwaard blijven van rook gedurende de tijd die nodig is om het gebouw te ontruimen. Verder dient ook binnen een brandcompartiment (BC) met het oog op het verlaten van dat compartiment de verspreiding van rook gedurende zekere tijd beperkt te blijven. Daarom wordt een brandcompartiment onderverdeeld in een of meer rookcompartimenten (RC). Bij de uitgang van een rookcompartiment ligt immers in het algemeen het beginpunt van rookvrije vluchtroutes. De grootte van een RC is dus, in tegenstelling tot de BC, niet vastgelegd door een maximum aantal vierkante meters, maar door de maximaal af te leggen afstand door rook.

In het algemeen geldt dat de maximaal af te leggen loopafstand niet meer mag bedragen dan 30 meter. Een mens kan ongeveer 30 seconden zijn adem inhouden en 30 meter afleggen. Hierop zijn de loopafstanden gebaseerd.

Aangezien de RC veel gelijkenis vertoond met de BC zijn ook de praktijkproblemen identiek:
- Deuren worden in geopende stand vastgezet met keggen en dergelijke;
- Rookwerende beglazing (draadglas) gaat stuk en wordt vervangen door enkel glas.

NB: Het altijd gesloten houden van rookwerende scheidingsdeuren is vaak zeer gebruikersonvriendelijk. Toch is de gesloten toestand van deze deuren ten tijde van een calamiteit van wezenlijk belang bij het voorkomen van de verspreiding van rook en daardoor rookvrij houden van de vluchtroute. Een technische oplossing voor dit probleem zijn zogenoemde kleefmagneten die aangestuurd worden door automatische rookdetectie, bij normaal gebruik staan de deuren in de geopende stand zodra er rook wordt gedetecteerd vallen de deuren dicht.

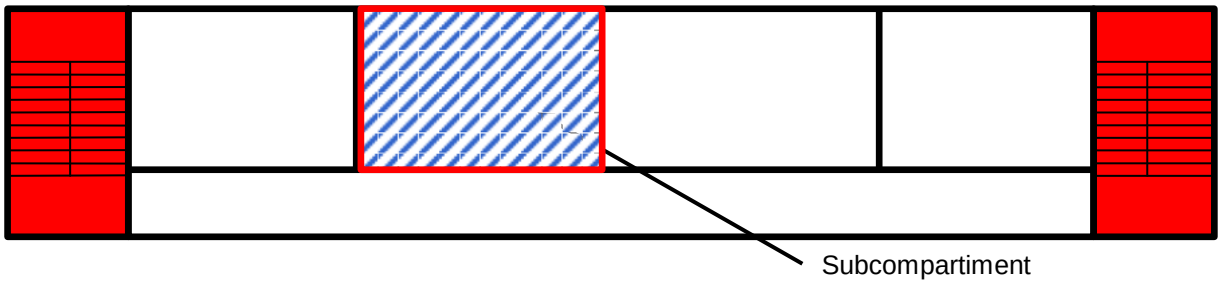

Figuur 6-2 Subcompartiment

6.2. Vluchtroute

Voor de ontvluchting van mensen uit een gebouw wordt gebruikgemaakt van een drietal begrippen:
a. Vluchtroute
b. Rookvrije vluchtroute
c. Brand- en rookvrije vluchtroute

6.2.1. Vluchtroute
Een vluchtroute is de weg die men volgt om te vluchten. De route begint in het door brand en/of rook bedreigde gebied. Een vluchtroute mag uitsluitend over vloeren, trappen of hellingbanen leiden. Een vluchtroute mag dus niet over ladders of via liften leiden. De vluchtroute moet eindigen op een veilige plaats.

6.2.2. Rookvrije vluchtroute
Omdat rook bij inademing gevaarlijk is, moet de vluchtroute op een bepaald moment voldoen aan de kwalificatie rookvrije vluchtroute. De rookvrije vluchtroute is eigenlijk hetzelfde als een vluchtroute, met dat verschil dat deze ten opzichte van de ruimte waar brand woedt rookvrij is gescheiden.

6.2.3. Brand- en rookvrije vluchtroute
Indien een eventuele brand vluchtende personen kan bedreigen, bijvoorbeeld in trappenhuizen, moet de vluchtroute veelal worden uitgevoerd als brand- en rookvrije vluchtroute. Deze route moet zowel vrij zijn van rook als van brand en mag alleen door verkeersruimten, zoals gangen en trappenhuizen voeren.

6.3. Installatietechnische voorzieningen

6.3.1. Brandslanghaspels en draagbare blustoestellen
Brandslanghaspels en draagbare blustoestellen zijn geschikt om een brand in een beginstadium te blussen. In het algemeen kan worden gesteld dat in gebouwen < 1000 m^2 volstaan kan worden met draagbare blustoestellen, en dat in gebouwen > 1000 m^2 brandslanghaspels moeten worden aangebracht. Vaak treft me een combinatie van beide aan. Dit laatste geldt vooral voor specifieke ruimtes zoals b.v. server- en cv-ruimte. De slanghaspels moeten zodanig worden aangebracht dat een brand in elke willekeurige ruimte te bestrijden is. De beste plaats voor een slanghaspel is zo dicht mogelijk bij de uitgang van een ruimte of in een gang. Brandslanghaspels mogen nooit in een trappenhuis worden aangebracht, omdat het gebruik ervan de deur van het trappenhuis op een kier houdt. Daardoor bestaat het risico dat het trappenhuis door rookverspreiding onbruikbaar wordt.
Indien er geen brandslanghaspels aanwezig zijn, moet voor elke 200 m^2 vloeroppervlak een draagbaar blustoestel (poeder-, CO_2 of schuimblusser) aanwezig zijn met een minimum van één per verdieping. De kleine blusmiddelen moeten conform de NEN 2559 worden onderhouden.

6.3.2. Noodverlichting

Een noodverlichtingsinstallatie is een installatie die automatisch in werking treed zodra de netspanning wegvalt. De noodverlichting neemt dan de taak van de normale verlichting geheel of gedeeltelijk over. Het doel van de noodverlichtingsinstallatie is om bij netspanning onderbreking zodanige verlichting in een object te realiseren dat er een redelijke oriëntatie mogelijk is. Met een goede installatie kunnen paniek en/of ongevallen worden voorkomen, terwijl een veilige ontruiming mogelijk blijft.
Noodverlichtingsinstallaties zijn er als decentrale installaties (losse armaturen met een eigen accu) en centrale installaties (centrale accu of noodstroomaggregaat).

Figuur 6-3A Noodverlichting

Figuur B-6-3B Noodverlichtingsinstallatie

6.3.3. Vluchtwegaanduiding

Om vanuit elke plaats in een voor personen toegankelijk gedeelte van een gebouw de vluchtroute naar de uitgang van dat gebouw te kunnen vinden, moet vluchtrouteaanduiding worden aangebracht op de daartoe geëigende plaatsen (bouwbesluit art 2.3.7). Deze eis geldt in beginsel voor alle gebouwen met uitzondering van gebouwen met een lichte industriefunctie. Vluchtrouteaanduiding beperkt zich in principe tot de verkeersruimte en ruimte waarin op basis van het bouwbesluit twee of meerdere uitgangen nodig zijn. Uitgangspunten hierbij zijn:

- Vanaf elk willekeurig punt in de desbetreffende ruimte dient minimaal één aanduiding zichtbaar te zijn;
- De aanduidingen mogen niet hoger dan 0,5 meter boven de doorgang zijn aangebracht.

Figuur 6-3C Vluchtrouteaanduiding

Figuur 6-3D Vluchttrouteaanduiding

6.3.4. Ontruimingsinstallatie

Om een gebouw snel te kunnen ontruimen is in grotere gebouwen een ontruimingsinstallatie noodzakelijk. Deze wordt dan geëist op basis van de bouwverordening (in de toekomst het gebruiksbesluit). Elke ontruimingsinstallatie dient te voldoen aan de NEN 2575 en een door B&W goedgekeurd programma van eisen (PvE).

Figuur 6-4A Ontruimingsinstallatie

6.3.5. Brandmeldinstallatie

Een brandmeldinstallatie heeft tot doel een begin van brand in een zodanig vroeg stadium te ontdekken dat het bestrijden hiervan tijdig kan plaatsvinden en maatregelen kunnen worden getroffen om mens, dier en inventaris veilig te stellen. Een brandmeldinstallatie kan worden geëist op basis van de bouwverordening (in de toekomst het gebruiksbesluit). De aanwezigheid en de omvang is verder afhankelijk van:

- De gebruiksoppervlakte;
- De hoogste vloer van een verblijfsruimte;
- Het aantal bouwlagen.

Figuur 6-4B Brandmeldinstallatie

6.4. Alarmeren/ontruimen

6.4.1. Alarmeren

Op een moment dat er een ongeval of brand wordt ontdekt, is het noodzakelijk om dit zo snel mogelijk doormiddel van het interne alarmnummer te melden. Het is dus noodzakelijk dat u het interne alarmnummer kent of bij de hand heeft (meestal staat dit op het telefoontoestel). Als u geen gehoor krijgt dan belt u meteen (0) 1-1-2, het is dan wel noodzakelijk dat de "wacht" op de hoogte wordt gesteld m.b.t. het incident. Zij moeten immers de hulpverleningsdiensten begeleiden en toe laten op het terrein.

Alarmeren kan geschieden door middel van:

- Een telefoontoestel;
- Het activeren van het ontruimings-/brandalarm;
- Of mondeling (het roepen van bv "brand, brand").

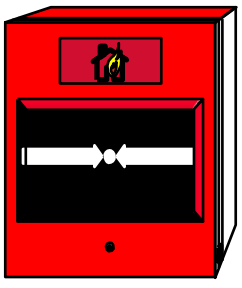

Een incident melden
Laat dit bij voorkeur iemand anders doen maar laat hem dan wel terugkomen en vertellen wat hij heeft gedaan en of de hulp onderweg is. Zelf blijf je op de plaats van het incident (indien dit nog veilig en verantwoord is). Een melding van een incident dient de volgende gegevens te bevatten:
- Wie: naam aangevuld met uw telefoonnummer;
- Waar: de locatie van het incident;
- Wat: wat is er gebeurd (ongeval/brand/bommelding etc.);
- Of er slachtoffers bij betrokken zijn;
- Wat de eventuele toestand van het (de) slachtoffer(s) is, en/of de situatie;
- Wat er tot nu toe door u is gedaan of wat u nog gaat doen;
- Welke hulp u nodig heeft (brandweer, ambulance, politie (KMAR) etc.)

N.B. Er kunnen nog aanvullende vragen worden gesteld, door degene die de melding aanneemt.

6.4.2. Ontruimen
Ontruimen en het begeleiden van een ontruiming is een van de kerntaken van de bedrijfshulpverlening. Het is een belangrijke en effectieve manier om mensen bij een noodsituatie in veiligheid te brengen. Dit werkt alleen indien eenieder op de hoogte is van het ontruimingsplan. Ontruimingsplannen kunnen worden geëist op basis van de gebruiksvoorschriften uit de modelbouwverordening en op basis van het besluit bedrijfshulpverlening als onderdeel van de Arbo-regelgeving. In een ontruimingsplan wordt omschreven hoe een gebouw gecoördineerd moet worden ontruimd, waar de verzamelplaats (en) is (zijn) en waar vluchtroutes zich bevinden. Bovendien bevat het plan een taakverdeling voor het personeel.

6.4.3. Voorbeeld ontruimingsinstructie
1. Alarmeer (Bedrijfs)brandweer;
- Bel bij brand het alarmnummer van de kazerne of het landelijke alarmnummer 1-1-2;
- De kans is groot bij een falende bluspoging dat er alsnog gebeld moet worden en daardoor een beginnende brand oncontroleerbaar wordt.

2. Omgeving waarschuwen;

3. Ontruiming gebouw;
- Bij een beginbrand heeft men slechts enkele minuten tijd om het gebouw te kunnen verlaten/evacueren, aangezien door de rook en gifgassen het gevaar ontstaat van rookgasvergiftiging;
- Kijk bij het verlaten van een brandend pand of iedereen gewaarschuwd is en help elkaar;
- Bij veel rook is dicht bij de grond de minste rook aanwezig;
- Als er weinig rook is, kunnen er toch giftige gassen aanwezig zijn;
- Een deur openen van een ruimte waar brand is kan gevaarlijk zijn. Als er weinig zuurstof in die ruimte is, kan verse aanvoer van zuurstof tot een steekvlam en oplaaien van de brand leiden. Door eerst aan de deur of de deurknop te voelen of deze warm is, kan gevoeld worden of er een brand is;
- Hou rekening met een mogelijke *flash over*, bij zelfs een kleine brand ontstaat er een brandbaar gas dat een explosief mengsel vormt met de aanwezige zuurstof en op een onverwacht ogenblik explodeert dit gas en is de ruimte één vlammenzee. Een kleine brand kan aldus ontaarden tot een ware ramp.

4. Verzamelen en controle of iedereen uit het gebouw is;
- Bij het ontruimen wordt er verzameld op de afgesproken plaats, hier vindt controle plaats of iedereen het gebouw heeft verlaten.

5. Begin met blussen.
- Als zelf geprobeerd wordt om de brand te blussen, gebruik dan het juiste blusmiddel (zie etiket); zet, bij gebruik van water, eerst de stroom uit. De eigen veiligheid komt op de eerste plaats;
- Faalt dit, dan DIRECT het gebouw verlaten en op de aankomst van de brandweer wachten.

Het bovenstaande protocol is door iedereen makkelijk uit het hoofd te leren en je hebt verder geen andere extra plannen nodig. De volgorde (bij het ontdekken van brand) is heel belangrijk. Zou men namelijk niet eerst alarmeren, dan duurt het te lang voordat de brandweer arriveert. Zelfs bij een beginbrand is het absoluut noodzakelijk dat binnen 10 minuten de (bedrijfs)brandweer voor het pand staat. Het is een gegeven dat een klein beginbrand in 2,5 tot 10 minuten kan uitgroeien tot een catastrofale brand in een huis of woning. Wanneer de vlammen na 10 minuten al uit het dak slaan, kan de brandweer weinig doen om de brand te blussen.

Figuur 6-6 Hoe te handelen bij brand/- en ongeval

6.4.4. Voorbeeld ontruimingsplattegrond

Figuur 6-7 Voorbeeld ontruimingsplattegrond

1. Algemeen

a. Enkele maatregelen die u zelf kunt nemen:

- Beperk het gebruik van brandbare materialen tot een minimum.
- Gooi geen asbakken (sigaretten) leeg in de prullenbak zonder vlamdover.
- Laat afval regelmatig ophalen.
- Houdt de branddeuren dicht.
- Plaats geen obstructies in de bewegingsbaan van automatisch sluitende branddeuren.
- Houdt vluchtroutes en nooduitgangen vrij van obstakels. Zij zijn geen bergplaats!
- Informeer naar de locatie en het gebruik van de aanwezige blusmiddelen.
- Sluit bij brand ramen en deuren bij het verlaten van je kantoor maar doe ze niet op slot en sluit water- en gaskranen. Deze zitten meestal in technische ruimten je kunt hier niet bij.
- Schakel minstens uw PC- monitor uit na uw dagtaak.
- Laat elektrische toestellen (in werking) niet onbeheerd achter.
- Laat elektrische snoeren niet rond slingeren.
- Elektrische snoeren op haspel helemaal uitrollen bij gebruik.
- Veiligheidssignalisatie kan uw leven redden, hou ze goed zichtbaar.
- Ga na welke vluchtroute voor u van toepassing is in geval van nood.
- Hou de doorgang voor de hulpdiensten vrij.

b. Enkele brandgevaarlijke apparaten/situaties:
   - Halogeenverlichting die te dicht bij gordijnen is opgesteld.
   - De filter van de afzuigkap die vlam kan vatten bij vlam-in-de-pan.
   - Broodroosters (moeten regelmatig schoongemaakt worden).
   - Stofzuigfilters.
   - Haarföhn (haren, en vooral stof dat kan ontbranden).
   - Frituurpan, (gebruik alleen een frituurpan waarvan de thermostaat nog werkt).
   - Gebruik nooit een gewone pan als frituurpan waarin olie wordt verhit. Komt de temperatuur boven de 320 graden Celsius, dan zal olie of vet spontaan in brand vliegen.
   - Pas op voor het gebruik van kaarsen (open vuur).
   - Wasdrogers dienen na gemiddeld 1 à 2 droogbeurten gereinigd te worden. Brand in wasdrogers ontstaan juist doordat stoffilters niet of niet voldoende worden schoongemaakt (bij voorkeur na elke droogbeurt).
   - Computers en Tv's die in stand-by stand staan (gewoon uitdoen is beter en goedkoper).
   - Oprolbare snoeren in haspels. Men dient de haspel bij gebruik volledig uit te rollen. Er zijn haspelsnoeren in de handel met een warmtebeveiliging. Wanneer oprolbare snoeren niet uitgerold worden is er kans op brand (spoelvorming).
   - Leg geen stroomkabels onder tapijten.
   - Dek geen nachtlampjes of lampen af met doeken of doekjes.
   - Rook niet in bed/bank of stoel als men gaat slapen.
   - Laat oude doeken die gedrenkt zijn in (schilders)olie altijd goed luchten en prop ze niet als een bal weg.
   - Werkzaamheden waarbij brandbare stoffen in aanraking komen met vonken of vlammen hebben een verhoogd risico.

6.5. Brandbestrijding

6.5.1. Verbrandingsproces

Het verbrandingsproces is een scheikundige reactie van brandbare stof(fen) met zuurstof en gaat gepaard met vuurverschijnselen en warmte. De meeste brandbare stoffen gaan bij verhitting gassen of dampen afscheiden die zich met de zuurstof mengen. De zuurstof wordt onttrokken uit de aanwezige lucht (lucht bestaat uit 21% zuurstof, 78% stikstof en 1% andere gassen). De stoffen die met vlamverschijnselen verbranden hebben een drietalzones:
- Gas- of dampzone;
- Lichtgevende zone;
- Verbrandingszone.

De temperatuur is het laagst in de gas- of dampzone en het hoogst in de verbrandingszone. In de gas- of dampzone gaan gevormde gassen omhoog door de trek in opwaartse richting. Een brand kan ontstaan doordat licht ontvlambaar materiaal door een ontstekingsbron wordt geactiveerd en tot ontbranding komt. Als de brand zich ontwikkeld zal de temperatuur in de betrokken ruimte stijgen.
Belangrijk is:
- Dat men de brand(haard) zo laag mogelijk (langs de vloer) benadert. De temperatuur is daar het laagst en het zicht is er (meestal) beter;
- Dat een brand- in verband met de snel oplopende temperatuur- zo snel mogelijk wordt bestreden om uitbreiding te voorkomen.

Blauwe zone

De blauwe zone bevindt zich aan de basis van de vlam, onder de gekromde pit en buigt zich omhoog tot even boven de pit. In deze zone vindt het kraakproces én een gedeelte van de verbranding plaats. De temperatuur in deze zone bedraagt 1200 - 1400ºC. Zie 1.

Donkere zone

De donkere zone is in het midden van de vlam boven de pit. Deze zone bestaat uit kraakgassen (koolwaterstoffen), koolstofdioxide, koolstofmonoxide, een beetje zuurstof en vrij veel stikstof. De donkere kern van de vlam wordt meestal als weinig warm of "koud" bestempeld. De temperatuur van de vlam is daar 800-1000ºC. Zie 2.

Lichtgevende zone

De gele lichtgevende zone bevindt zich boven de donkere zone. In deze zone vindt het grootste gedeelte van de ontleding van de gassen plaats. Hierbij ontstaat vrije koolstof. De gloeiende koolstofdeeltjes geven de vlam haar typische gele kleur. Bij plotseling afkoelen scheiden ze zich af als roet. In de gele lichtgevende zone is de temperatuur van de vlam ongeveer 1200ºC. Zie 3.

Vlammenmantel

Om de lichtgevende zone bevindt zich een onzichtbare vlammenmantel. In werkelijkheid is de vlammenmantel niet onzichtbaar, maar de kleur van de vlam heeft hier een geringe lichtsterkte ten opzichte van de intensieve gele kleur. In de vlammenmantel vindt door overvloed aan zuurstof "volledige" verbranding plaats tot koolstofdioxide en waterdamp. In deze zone is de temperatuur het hoogst: ca. 1400ºC. Zie 4.

6.5.2. Verbrandingswijze vaste stoffen

Brandbare vaste stoffen kunnen op de volgende manier verbranden:
- Door smeulen of broeien;
- Met vlammen;
- Met gloed.

Indien een vaste stof met vlammen verbrandt, brandt het uittredende gas. Deze stoffen zijn gesmolten en verdampt voordat de ontbrandingstemperatuur is bereikt.
In hopen fijn brandbaar stof (houtmeel, cacao) hebben wij deze of zijn er misschien andere waar wij dan wel gebruik van maken kunnen smeulprocessen voorkomen. Het constateren en lokaliseren van een smeulbrand is vaak lastig. Er worden brandbare gassen geproduceerd! Door ontsteking van de gevormde gassen kunnen er explosie en steekvlammen ontstaan.
Een vaste stof zoals magnesium, aluminium en andere brandbare metalen die, zonder eerst te smelten of te verdampen, zich met zuurstof verbinden, gloeit. Indien in deze vaste stoffen een bepaalde temperatuur is bereikt treedt een gloeibrand op.

6.5.3. Verbrandingswijze vloeibare stoffen

Bij een vloeistofbrand brandt het gas en niet de vloeistof. Het gas mengt zich met de aanwezige zuurstof en verbrandt na ontsteking met vlamverschijnselen.
Belangrijke kenmerken bij een vloeistof zijn:
- De zelfontbrandingstemperatuur;
- Het vlampunt/ ontbrandingspunt;
- Of de vloeistof zwaarder of lichter is dan water.

Zelfontbrandingstemperatuur is de laagste temperatuur waarbij een materiaal of stof spontaan ontbrandt en blijft branden. Het **vlampunt** is de laagste temperatuur waarbij zich uit een vloeistof zoveel damp ontwikkelt, dat de damp met de aanwezige lucht een ontvlambaar mengsel vormt. Het **ontbrandingspunt** is de laagste temperatuur waarbij zich uit een vloeistof zoveel damp ontwikkeld dat de damp, na te zijn ontstoken, de verbranding tenminste 5 seconden blijft onderhouden. De meeste vloeistoffen zijn **lichter** dan water en kunnen dus niet met water worden geblust (bv benzine). Ook zijn er vloeistoffen die zich mengen met water(bv alcohol) maar een enkele vloeistof is **zwaarder** dan water (bv harsolie).

6.5.4. Gassen

De meeste gassen zijn, mits in de juiste verhouding gemend met zuurstof, met een enkele vonk te ontsteken. Brandbare gassen zijn onder meer aardgas, LPG, butaangas en propaangas.
Gassen mengen zich eerst met zuurstof en bij het bereiken van de ontbrandingstemperatuur vindt de verbranding plaats. De verbranding van gassen gaat gepaard met vlamverschijnselen. Een gas dat lichter is dan lucht kan zich bovenin een ruimte verzamelen of zich in de open lucht gaan verspreiden. Een gas dat zwaarder is dan lucht, zoals LPG, zal bij een lekkage onderin de ruimte blijven hangen of zakt bijvoorbeeld in een gebouw naar de kelderruimte of afvoerput.

6.5.5. Brandklasse

De soorten branden zijn ingedeeld in zogenaamde brandklasse:

	KLASSE A, branden van vaste stoffen van doorgaans organische[1] oorsprong die meestal onder gloedvorming verbranden. Voorbeelden: hout, papier, textiel en kunststoffen, niet smeltend,
	KLASSE B, branden van vloeistoffen en (bij geringe warmte) vloeibaar wordende stoffen bij temperatuursverhoging. Voorbeelden: benzine, alcohol, kaarsvet, teer en verf,
	KLASSE C, gasbranden. Voorbeelden: aardgas, LPG, butaan, propaan en acetyleen e.d.,
	KLASSE D, branden van metalen. Voorbeelden: magnesium, aluminium, natrium kalium e.d.
	KLASSE F, branden door oververhitting tot zelfontbranding gekomen oliën en vetten. Voorbeeld frituurvet, bak-/ braadolie

Figuur 6-10 Brandklasse

6.6. Blusprincipes en blusstoffen

Er zijn een aantal blusprincipes:
- Het verhinderen van toevoer van zuurstof;
- Het verlagen van de temperatuur;
- Het wegnemen van de brandbare stof;
- Het onderbreken van de kettingreactie van de verbranding.

6.6.1. Verhinderen van zuurstoftoevoer

Indien de toevoer van zuurstof naar de vlam wordt onderbroken, dooft de vlam en stopt de verbranding. Om zuurstoftoevoer te verhinderen kunnen verschillende blusstoffen worden gebruikt. Bijvoorbeeld; stoom of zand.

6.6.2. Verlagen van de temperatuur

Indien de temperatuur wordt verlaagd komt de vuurhaard beneden de ontbrandingstemperatuur van die stof. De blusstof die hierbij wordt gebruikt, heeft een afkoelend werking. Bijvoorbeeld;water.

6.6.3. Wegnemen brandbare stof

Indien men de brandbare stof wegneemt stopt de verbranding. Bij een schoorsteenbrand past men dit blusprincipe toe door het brandende roet met een speciaal gereedschap uit het rookkanaal te verwijderen.

[1] De toevoeging 'van organische oorsprong' wil zeggen dat deze stoffen afkomstig zijn van levende organismen, zoals planten en bomen.

6.6.4. Branddriehoek

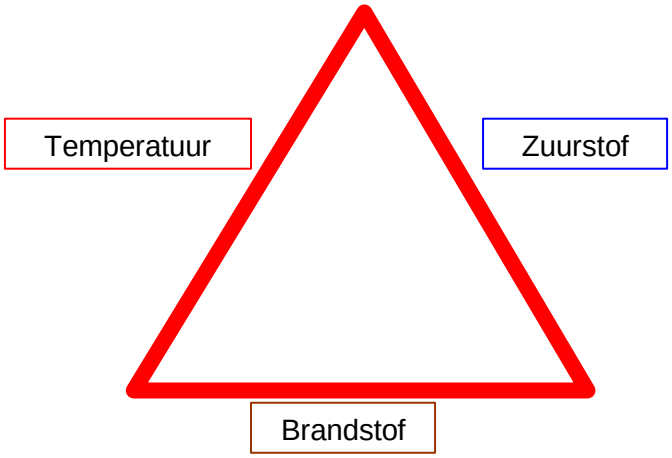

Figuur 6-11 Branddriehoek

Het verhinderen van toevoer van zuurstof, het verlagen van de temperatuur en het wegnemen van de brandbare stof zijn terug te zien in de drie zijden van de branddriehoek. Door één van deze zijden weg te nemen kan men een brand blussen (bestrijden)

6.6.5. Onderbreken van de kettingreactie

Men kan een brand ook blussen door het verbrandingsproces te beïnvloeden. Het scheikundige proces van verbranding verloopt in een aantal stappen (een kettingreactie). Deze kettingreactie kan onderbroken of vertraagd worden door katalysatoren. Bijvoorbeeld Halon en poeder.

6.6.6. Mengverhouding

Bij een verbrandingsreactie gaat het om de concentratie van brandbare stof en de concentratie zuurstof. Als de concentratie van de brandbare stof te hoog is ten opzichte van de zuurstof zal de verbranding niet op gang komen, of niet snel verlopen (omgekeerd gebeurt hetzelfde). Dit verschijnsel komt regelmatig voor bij branden in gesloten ruimten, de zuurstof is dan bijna op en de verbranding stopt vrijwel. De temperatuur blijft dan hoog. Bij het openen van de deur kan de zuurstof van buiten de verbranding plotseling weer op gang brengen, soms zelfs explosief.

6.6.7. Brandvijfhoek

Het verhinderen van toevoer van zuurstof, het verlagen van de temperatuur, het wegnemen van de brandbare stof, het verstoren van de mengverhouding en het gebruik van een negatieve katalysator zijn terug te vinden in de vijf zijden van de brandvijfhoek. Door één van deze zijden weg te nemen kan men een brand blussen (bestrijden).

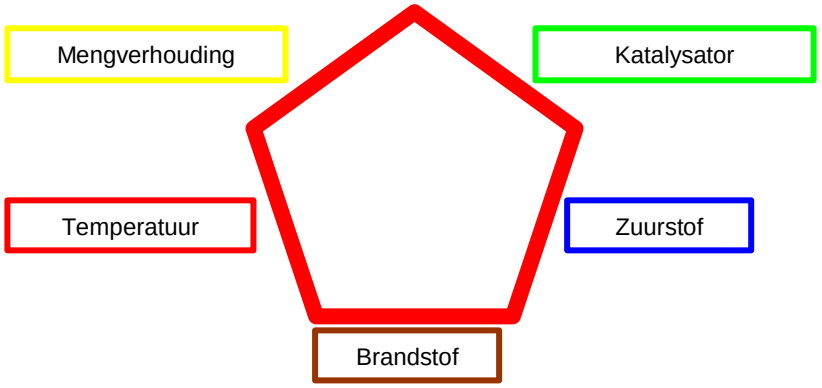

Figuur 6-12 Brandvijfhoek

6.6.8. Blusstoffen en-middelen

Blussen is het wegnemen van één van de zijden van de branddriehoek. Dat kan door het verhinderen van toevoer van zuurstof, het verlagen van de temperatuur en het wegnemen van de brandbare stof.

De keuze van de te gebruiken blusstof hangt af van;
- De omvang van de brand;
- De brandklasse;
- De vaardigheid van de persoon.

Blusstoffen;
Er zijn natte, droge en gasvormige blusstoffen.
- Natte; Water, stoom en schuim;
- Droge; poeder zand en blusdeken;
- Gasvormige; kooldioxide.

(kleine) Blusmiddelen
Kleine blusmiddelen zijn draagbare of mobiele eenheden die bestemd zijn om een **begin** van brand te blussen of onder controle te houden totdat de brandweer aanwezig is. Een vaste brandslanghaspel en draagbare blustoestellen worden gerekend tot de kleine blusmiddelen.

6.6.9. Brandslanghaspel

De vaste brandslanghaspel is een haspel met een daaromheen gewonden slang die op de waterleiding is aangesloten. De slang heeft een straalpijpje waardoor men een sproeistraal of een gebondenstraal kan gebruiken. De dikte van de slang kan variëren van 20 tot 25 mm. De lengte van de slang kan variëren van 20 tot 30 meter. Voor de haspel is een afsluiter gemonteerd.

Figuur 6-13A Brandslanghaspel

Voordelen:
Koelend vermogen
Goedkoop
Grote hoeveelheden aanwezig

Nadelen:
Elektrisch geleidend
Niet geschikt voor vloeistofbrand
Waterschade
Vorstgevoelig

6.6.10. Draagbare blustoestellen

Een draagbaar blustoestel is makkelijk verplaatsbaar, maar de werkingsduur is beperkt. Een draagbaar blustoestel mag Max 20 kg wegen en dient te zijn voorzien van een Rijkskeurmerk.
Er zijn de volgende draagbare blustoestellen:
- Poederblusser;
- Koolzuursneeuwblusser;
- Schuimblusser.

6.6.11. Poederblusser

Poederblussers zijn gevuld met bluspoeder. Het bluspoeder wordt uitgedreven met behulp van het gas kooldioxide of stikstof. Het type brand waarvoor de poederblussers geschikt is, bepaald de soort poeder waarmee de blusser wordt gevuld. De blussende werking berust op negatieve katalytische werking of te wel het verstoren van het verbrandingsproces.

Figuur 6-13B Poederblusser

Voordelen:
Niet elektrisch geleidend
Overal toepasbaar
Niet vorstgevoelig

Nadelen:
Vermindering van zicht
Grote gevolgschade
Moeilijk op te ruimen

6.6.12. Koolzuursneeuwblusser

De vulling van dit toestel bestaat uit kooldioxide. Het blusmiddel wordt onder druk van 60 bar bij 20°C in vloeibare vorm opgeslagen in de koolzuursneeuwblusser. De blussende werking berust op het verdringen van de zuurstof.

Voordelen:
Niet elektrisch geleidend
Niet vorstgevoelig
Weinig nevenschade

Nadelen:
Verwaait in open lucht
Verdrijft zuurstof
Bevriezing van de huid bij direct contact
Statische elektriciteit

Figuur 6-14A Koolzuursneeuwblusser

6.6.13. (Sproei)schuimblusser

Deze toestellen zijn gevuld met een mengsel van water en een schuimvormend middel. Sproeischuim heeft een sproeinozzle. Blusprincipe: temperatuur verlagend (minimaal)/afdekken.

Voordelen:
Geschikt voor blussing van vloeistof- en vaste stoffenbranden
Sproeischuim elektriciteit tot 35000 volt
Schuim elektriciteit tot 1000 Volt op 1 meter (minder milieubelastend)

Nadeel:
Vorstgevoelig

Figuur 6-14B (Sproei)schuimblusser

6.6.14. Vetblusser

De speciaal ontwikkelde blusser die uitermate geschikt is voor het blussen van frituurbranden. De vetblusser is een nieuwe innovatie op het gebied van brandblussers. Kook of bakplekken zijn vaak de grootste boosdoeners als het gaat om het ontstaan van branden. De vetblusser is daarbij een handig hulpmiddel. Door de koelende werking en de verbinding die het blusmiddel aan gaat met het vet of olie ontstaat een effectieve blussing. Vet brandblussers zijn ook geschikt voor A klasse branden.

Voordeel:
Zeer geschikt voor blussing van vetbranden (niet milieubelastend)

Nadeel:
Voorzichtig bij elektriciteit

Figuur 6-14C Vetblusser

6.6.15. Blusdeken

Een blusdeken is een deken die over een vuur kan worden gelegd om deze in een vroeg stadium te doven. De deken bestaat uit een niet of zeer slecht brandbaar materiaal al dan niet gecoat met een brandwerend middel. Tegenwoordig wordt geweven glasvezel (in meerdere lagen aangebracht) veelvuldig gebruikt. Oudere branddekens van voor 1992 kunnen nog asbest bevatten; het is raadzaam deze te vervangen door een moderne. De blussende werking berust op het ontnemen van de zuurstof (afdekken) van de vuurhaard waardoor het vuur dooft. Het blusmiddel is geschikt voor kleine vloeistofbranden, personen die in brand staan en voor de vlam in de pan (als een deksel niet voorhanden is), of in geval van een frituurketel die in brand vliegt.

Bluswerking:
Verstikking

Locatie:
Werkplaatsen
Laboratoria
Keukens

Figuur 6-15A Blusdeken

6.6.16. Zand

Soms wordt ook zand als blusmiddel gebruikt. In dit geval worden speciale zandbakken geplaatst alwaar men met een schep een brandje kan blussen. Droog zand wordt gebruikt als er stoffen branden die niet met water kunnen worden geblust, zoals benzine- en/of alkalimetalen (zoals natrium en kalium) branden. De blussende werking berust op het ontnemen van de zuurstof waardoor het vuur dooft.

Voordelen:
Vaak in grote hoeveelheden aanwezig.
Zeer geschikt voor het afdekken of blussen van uitgestroomde brandgevaarlijke vloeistoffen.

Nadelen:
Kan schade aanrichten aan fijne instrumenten
Een schurende werking op bewegende machine onderdelen.

Figuur 6-15B Zand

6.7. Overzicht blusstoffen in relatie met de brandklasse

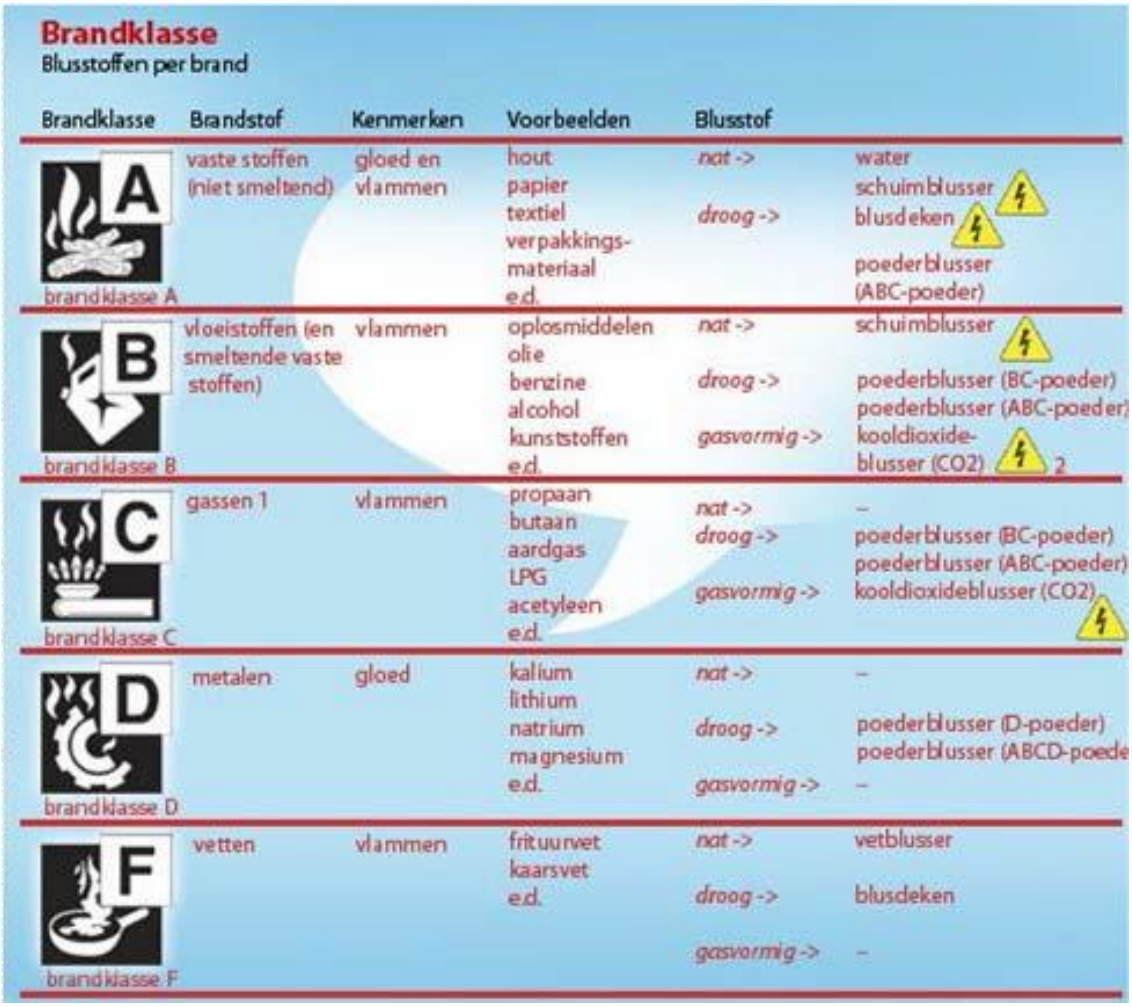

Figuur 6-16 Overzicht blusstoffen in relatie met de brandklasse

6.8 Afkortingen

Arbo	Arbeidsomstandigheden
Art	Artikel
BC	Brandcompartiment
B.v.	Bijvoorbeeld
Bv	Bijvoorbeeld
B&W	Burgemeester en Wethouders
Ca.	Circa
Cv	Centrale verwarming
E.d.	En dergelijke
Etc.	Etcetera
Kg	Kilogram
KMAR	Koninklijke Marechaussee
LPG	Liquefied Petroleum Gas
M.b.t.	Met betrekking tot
Mm	Millimeter
NB	Nota bene
N.B.	Nota bene
NEN	NEderlandse Norm
PC	Personal Computer
PvE	Programma van Eisen
RC	Rookcompartiment
TV	Televisie
WBDBO	Weerstand tegen BrandDoorslag en BrandOverslag

Hoofdstuk 7

Ammunition Awareness (AAW)

7.1. Inleiding

Het doel van het hoofdstuk Ammunition Awareness (AAW) is het bewust worden van de gevaren van munitie; dit om de risico's op een ongeval te minimaliseren. Hiervoor is kennis nodig van de verschillende soorten munitie, het onderkennen van het gevaar en gevaarlijke plaatsen, veiligheids- en beschermingsmaatregelen en de basis veiligheidsregels. Verder moet iedereen een melding/rapportage kunnen maken in het geval hij munitie aantreft, in de praktijk kunnen reageren en in noodgevallen kunnen handelen. Al deze kennis stelt de militair in staat om op een veilige manier te kunnen leven, werken en verplaatsen in een mogelijk gevaarlijk gebied. AAW is iets wat u uzelf eigen moet maken. De militair moet zich altijd bewust zijn van zijn handelen om ongelukken te voorkomen.
Hulpmiddelen daarbij zijn onder andere:

- IK 2-25 Veiligheidsregels en veiligheidsbepalingen voor munitie en herkenning van munitie.
- IK 5-137 Ammunition Awareness.

AMMUNITION AWARENESS

bewust zijn van de gevaren van munitie

7.2. De dreiging

7.2.1. Algemeen

In militaire operaties kan men te maken krijgen met diverse soorten munitie en de gevaren hiervan. In de praktijk blijkt dat tien procent van alle munitie niet goed functioneert en blijft liggen. Soms wordt munitie bewust achtergelaten met het doel u of anderen te verwonden of te doden. De kans dat u bij de uitvoering van de werkzaamheden in het buitenland niet gesprongen munitieartikelen tegenkomt, is daarom behoorlijk groot. Ook in Nederland wordt nog steeds munitie gevonden die gebruikt is in de Tweede Wereldoorlog.

7.2.2. Unexploded eXplosive Ordnance (UXO)

Dit is alle munitie met een explosieve lading, die op een of andere manier gereed is gemaakt en is verschoten, gegooid, afgeworpen of geplaatst, waarbij het munitieartikel niet is geëxplodeerd. Het niet exploderen van het munitieartikel komt enerzijds door het ontwerp (doel, manier inzet) van het artikel en anderzijds door het niet functioneren van het artikel om wat voor reden dan ook. Dit munitieartikel vormt hierdoor een gevaar voor operaties, installaties, personeel of materieel.

Munitie kun je in het terrein tegenkomen als:
- Weigeraar: een munitieartikel, waarvan de voortdrijvende lading niet tot ontbranding is gekomen, of waarvan de ontbranding is onderbroken, (is niet verschoten, maar wel in het wapen geweest);
- Blindganger: een projectiel, of ander in werking gesteld munitieartikel, waarvan de hoofdlading niet tot detonatie is gekomen, (is wel verschoten, maar niet geactiveerd);
- Geplaatst: een munitieartikel bewust geplaats om schade aan te richten, bijvoorbeeld een mijn;
- Achtergelaten: achtergebleven munitievoorraden, munitie die niet in het wapensysteem is geweest en die achtergebleven is in het terrein (wordt ook wel Abandoned Explosive Ordnance (AXO) genoemd).
- In basis gaan we er van uit dat iedere UXO op scherp kan staan. Daarom hanteren we een veiligheidsstraal van 100 meter.
- Ook moeten we er rekening mee houden dat munitie gevalstrikt kan zijn.

7.2.3. De manier van inwerkstellen van munitie

Het is van groot belang om te weten hoe door uw toedoen munitie in werking gesteld wordt en vooral hoe u dat kunt voorkomen. Als munitie detoneert, kan materieel beschadigd of vernietigd worden. Ook mensen kunnen gewond raken of zelfs gedood worden. Voordat dit kan gebeuren, moet munitie vaak eerst geactiveerd worden. Men dient er echter rekening mee te houden dat een UXO mogelijk ook na een bepaalde tijd spontaan uit zichzelf kan detoneren.

Munitie kan op de volgende manieren geactiveerd worden:
- Trilling/schok
- Temperatuurverschillen
- Licht
- Schok
- Beroering
- (statische) elektriciteit
- Tijd/afstand
- Beïnvloeding magnetisch veld

7.3. Uitwerking van munitie

7.3.1. Algemeen

Munitie is van oorsprong ontworpen voor militair gebruik.
Het doel van munitie was alleen om:
- Andere militairen te hinderen, te verwonden of te doden;
- Militair materieel te beschadigen of te vernietigen;
- Militairen de toegang tot bepaalde terreindelen te ontzeggen.

In toenemende mate wordt munitie echter ook misbruikt om burgers te terroriseren. Dit heeft tot gevolg dat munitie op 'voor militairen' onlogische plaatsen voorkomt, zoals in steden, bij scholen, enzovoorts. Munitie discrimineert niet. Munitie detoneert altijd ongeacht wie of wat het in werking heeft gesteld. Door munitie te activeren kunt u niet alleen uzelf maar ook anderen in gevaar brengen.

7.3.2. Luchtdruk

De uitwerking van munitie berust vaak op luchtdruk. Bij mensen worden ledematen beschadigt.
Het slachtoffer raakt gewond. Bij voertuigen worden wielen en tracks beschadigd, zodat het voertuig niet meer kan rijden.

Figuur 7-1 Voorbeelden uitwerking luchtdruk

7.3.3. Scherfwerking

Metalen splinters worden over een grote oppervlakte verspreid. Voor mensen heeft dit vaak de dood tot gevolg. Voertuigen kunnen niet meer rijden en vaak ook niet meer schieten. Als een UXO detoneert op of onder het maaiveld kunnen stenen / puin ook schade veroorzaken.

Figuur B-7-2 Voorbeelden scherfwerking

7.3.4. Doorborende werking

Het effect van springstof kan beïnvloed worden door de vorm te veranderen. Een uitholling in de springstof stuurt de uitwerking in een bepaalde richting. We noemen dit een gevormde lading. Door deze holte te voorzien van een 'spiegel' van glas of metaal wordt dit effect nog groter. Als we de afstand tussen een gevormde lading en het object groter maken, wordt de uitwerking ook groter. Een gevormde lading zal worden gebruikt in munitie bedoeld om pantser van voertuigen te doorboren. Het voertuig wordt uitgeschakeld en de mensen, die zich in het voertuig bevinden worden meestal gedood.

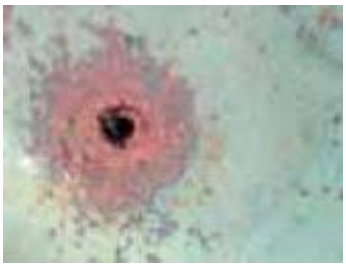

Figuur 7-3 Voorbeelden uitwerking doorborende munitie

7.3.5 Chemische werking

Munitie kan meer dan alleen springstof bevatten. Ze kan gevuld zijn met chemischestoffen zoals traangas, fosfor en zenuwgassen. Ook kan de munitie gevuld zijn met stoffen die na activering een sterke rook ontwikkelen. De uitwerkingen hiervan zijn zeer verschillend en worden hier niet allemaal beschreven. De uitwerking kan variëren van irritatie tot een meestal pijnlijke dood. Bij een mogelijke chemische inhoud van onderkende munitie moet men voor de veiligheid dan ook bovenwinds blijven.

Figuur 7-3 Voorbeelden uitwerking chemische munitie

7.4. Hoofdgroepen

7.4.1. Algemeen

Munitie komt voor in vele vormen, kleuren, soorten en afmetingen. Om deze enigszins te kunnen indelen zijn er vier hoofdgroepen van munitie gevormd. Wanneer er een melding gedaan moet worden van munitie, moet u ten minste het cijfer van de hoofdgroep en de letter van de munitiesoort die er op lijkt aan geven. De hoofdgroepen van munitie staan vermeld op de bladzijden 4, 5 en 6 van IK 5-137.

De hoofdgroepen van munitie onderscheiden zich door de manier waarop de munitie naar zijn doel is gestuurd. Deze hoofdgroepen zijn:

1. Afgeworpen munitie;
2. Verschoten munitie;
3. Gegooide munitie;
4. Geplaatste munitie.

Uiteraard is op alle hoofdgroepen van toepassing:
- Let op mogelijke signalen die wijzen op de aanwezigheid van gevaarlijke munitie.
- Neemt u een munitie artikel waar, welke niet voorkomt in de hoofdgroepen 'afgeworpen', 'verschoten' of 'gegooid', dan is het bijna altijd 'geplaatste munitie'.

Als u echter nog steeds twijfelt in welke hoofdgroep een munitieartikel thuishoort vermeld dit dan duidelijk bij een melding.

7.4.2. Hoofdgroep 1, afgeworpen munitie

Onder afwerpmunitie wordt verstaan alle munitie welke wordt afgeworpen vanaf een vliegtuig, een helikopter of een drone en welke geen eigen voortstuwing heeft. Moderne bommen zijn echter vaak voorzien van een raketondersteuning en een of andere vorm van geleiding naar het doel.

Binnen hoofdgroep 1 afgeworpen onderscheiden we drie subgroepen:
a) Bommen;
b) Dispenser;
c) Sub.

Figuur B-7-4 Hoofdgroep 1, Afgeworpen munitie

a. Bommen
   Bommen hebben meestal de vorm van een sigaar. Met een ophanginrichting zijn bommen aan vliegtuigen en helikopters bevestigd. Om te zorgen dat bommen recht naar beneden vallen, zijn zij voorzien van een stabilisatie-inrichting. Deze wordt ook wel 'staart' genoemd. Een bomlichaam hoeft niet altijd een lading te bevatten. In de mantel kunnen ook andere soorten munitie naar de plaats van inzet gebracht en daar verspreid worden.

b. Dispenser
   Dit zijn systemen (inwendig of uitwendig) aangebracht aan een vliegtuig, die op commando een grotere hoeveelheid kleinere bommen verspreiden boven het doel. Het systeem kan bommetjes uitstoten door b.v. gasdruk. Het systeem blijft na gebruik in of aan het vliegtuig. Het afwerpen van dispensers na gebruik is mogelijk.

c. Sub
   Voor sub munitie bestaan geen speciale kenmerken. Zij kunnen in alle kleuren, maten en vormen voorkomen. Het is dan ook zeer moeilijk om sub munitie te herkennen.
   Sub munitie wordt meestal in grote hoeveelheden tegelijk afgeworpen. Indien er sub munitie wordt gevonden is de kans dus groot dat er nog meer ligt. Sommige varianten sub munitie zijn net zo gevaarlijk als AP-blast mijnen.

7.4.3. Hoofdgroep 2, verschoten munitie

Munitie wordt verschoten met behulp van handvuurwapens, granaatwerpers, mortieren, kanonnen, enz.
Binnen hoofdgroep 2 verschoten onderscheiden we zeven subgroepen:
a) Granaatwerpermunitie;
b) Geweergranaat;
c) Mortiergranaat;
d) Klein kaliber munitie;
e) Geschutsmunitie;
f) Raketten;
g) Geleide projectielen.

Figuur B-7-5 Hoofdgroep 2, verschoten munitie

a. Granaatwerpermunitie
Onder granaatwerper munitie wordt munitie verstaan welke speciaal ontworpen is om met een specifiek wapen te worden verschoten. Bij granaatwerper munitie komt men zowel verschillen tegen in kalibers als in uitwerking.

b. Geweergranaat
Een geweergranaat is een projectiel ontworpen om met behulp van een geweer en een afvuur c.q. scherpe patroon te worden verschoten. Het lichaam van de geweergranaat is gevuld met een lading en is voorzien van een ontsteker met het doel te detoneren, brand te stichten, of een rookscherm te leggen.

c. Mortiergranaat
Een mortiergranaat is een projectiel ontworpen om met behulp van een mortier te worden verschoten. Mortiergranaten bestaan uit een lichaam met een kop en een staart. In de kop bevindt zich de buisontsteker en in het lichaam de hoofdlading. Het staartstuk bevat de voortdrijvende lading, een gedeelte bevindt zich in de staart en een gedeelte bevindt zich om de staart.

d. Klein kaliber munitie
Onder klein kaliber munitie wordt alle munitie verstaan die bestemd is voor handvuurwapens, mitrailleurs, oefentoestellen en schiethamers waarvan het kaliber kleiner is dan 20 mm. Klein kaliber munitie bestaat uit een kogel, een patroonhuis, een voortdrijvende lading en een slaghoedje.

e. Geschutsmunitie
Geschutsmunitie is munitie die verschoten wordt door een (vlakbaan, of krombaan) geschut. Geschutsmunitie heeft meestal een kaliber groter dan 20 mm. Geschutsmunitie is vaak te herkennen aan een geleideband.

f. Raketten
Een raket is een projectiel dat wordt voortgedreven door de reactiekracht die wordt opgewekt door de uitstroming van gassen die ontstaan bij verbranding van de door het projectiel meegevoerde stuwstof. Na lancering is gedurende de vluchttijd geen bijsturing van het projectiel meer mogelijk. Een raket bestaat in het algemeen uit:
- Een gevechtslading;
- Een ontstekingsinrichting voor de gevechtslading;
- Een raketmotor;
- Een stabilisatie inrichting.

g. Geleide projectielen
Een geleid projectiel is een projectiel dat tijdens de vlucht naar een doel gestuurd wordt door middel van een vooraf ingesteld of zelf reagerend mechanisme in het projectiel, dan wel via externe communicatiemiddelen. Een geleid projectiel bestaat in het algemeen uit:
- Een gevechtslading;
- Een ontstekingsinrichting voor de gevechtslading;
- Een raketmotor;
- Een stabilisatie inrichting;
- Een geleidingsinrichting.

7.4.4. Hoofdgroep 3, gegooide munitie
Een voorbeeld van gegooide munitie is de handgranaat. Een handgranaat is een munitie-artikel, speciaal ontworpen om met de hand geworpen te worden. Zij bestaat uit een lichaam, gevuld met een lading en een ontsteker. Handgranaten komen in veel vormen voor. Enkele voorbeelden zijn: aanvalshandgranaat, verdedigingshandgranaat, brandhandgranaat en rookhandgranaat. Meestal zijn ze klein genoeg om in een hand te passen of voorzien van een steel die het werpen makkelijk maakt. Vaak is de ontsteker boven op het granaatlichaam geplaatst. Vóór het werpen moet meestal een veiligheidspin met ring verwijderd worden. Na het werpen kan een veiligheidshendel van de granaat afvallen.

Figuur 7-6 Hoofdgroep 3, gegooide munitie

7.4.5. Hoofdgroep 4, geplaatste munitie
Geplaatste munitie komt voor in alle maten, soorten, kleuren en vormen. Het grote verschil met geplaatste munitie ten opzichte van de andere hoofdgroepen is dat geplaatste munitie geplaatst wordt met een doel. Dat doel kan zijn:
- Doden, verwonden mensen;
- Het waarschuwen, alarmeren van de vijand;
- Het geven van zichtdekking en markering;
- Het ontsteken van een hoofdlading;
- Het vernielen van objecten/infrastructuur.

Omdat geplaatste munitie een doel heeft of had moet je extra voorzichtig zijn als je een munitieartikel aantreft welke binnen deze groep hoort.
Binnen de hoofdgroep geplaatste munitie wordt er onderscheid gemaakt tussen:
- Anti personeelmijnen (AP mijnen);
- Anti tankmijnen (AT mijnen);
- Overig.

- AP mijnen
  Een AP mijn is hoofdzakelijk ontworpen om geactiveerd te worden door aanwezigheid, nabijheid of contact met een persoon. De mijn is bedoeld om één of meerdere personen te verwonden, te immobiliseren of te doden. We onderscheiden vijf soorten AP mijnen:
  a) AP blast;
  b) AP mortier;
  c) AP fragmentatie;
  d) AP gerichte fragmentatie;
  e) AP gevormd.

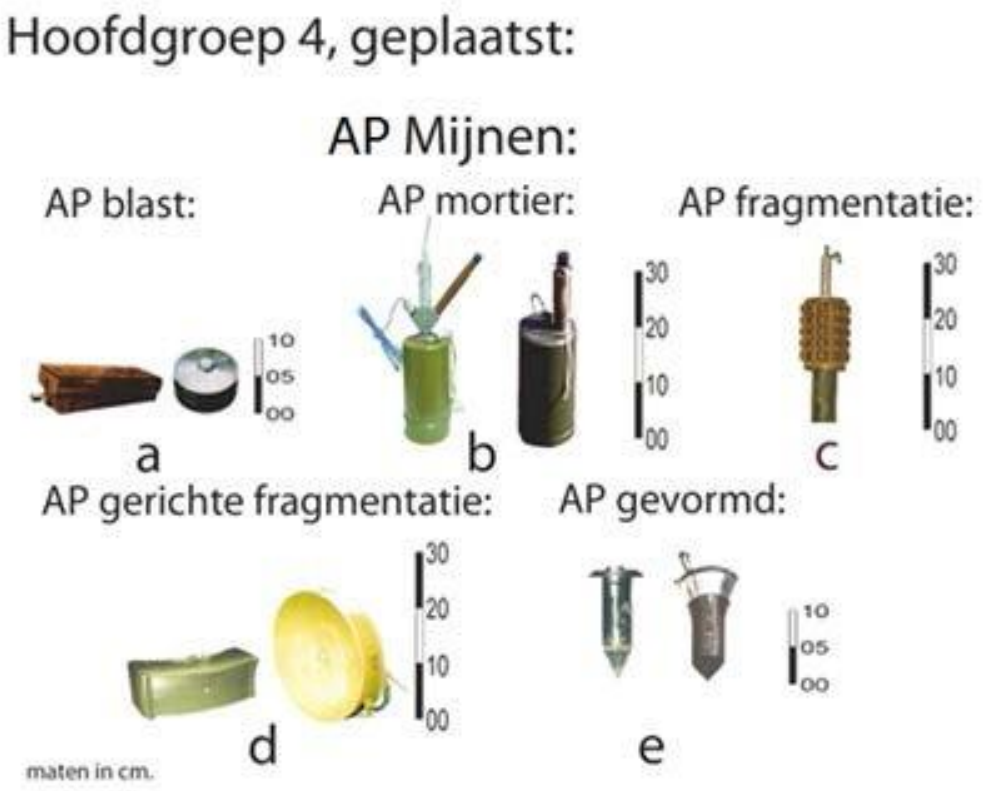

Figuur 7-7 Hoofdgroep 4, geplaatste munitie (AP mijnen)

a. AP blast
   De anti personeel blast mijn haalt zijn vernielende werking uit de luchtdruk die ontstaat door de detonatie. De explosieve lading ligt meestal tussen de 9 en 300 gram. De mijn wordt meestal door druk geactiveerd en deze kan in sommige gevallen zelfs maar 1 kg zijn. De blast mijn is vrijwel altijd begraven en daardoor erg lastig op te sporen met het blote oog. De mijnen zijn met name ontworpen om been of voet te verwonden (letaal 1 meter). De veiligheidsafstand is 20 meter.

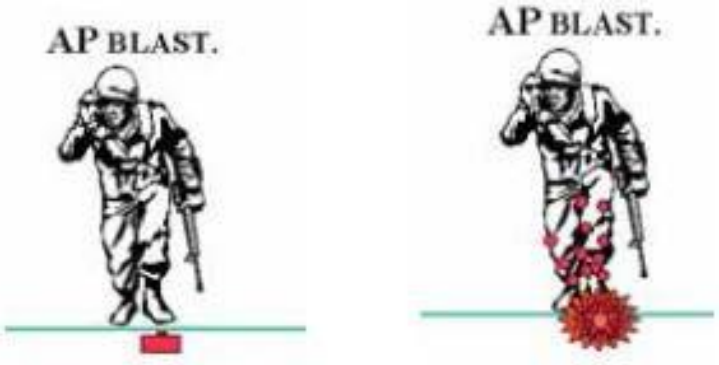

Figuur 7-8A AP blast, uitwerking AP blast

b. AP mortier
De mortier fragmentatie mijn springt na activering omhoog en detoneert vervolgens, waarbij de fragmenten een groter bereik hebben als bij de fragmenten van een fragmentatiemijn. Dit komt omdat de mijn eerst omhoog springt. Metalen splinters worden over een sector van 360 graden wordt verspreid met een letale straal van gemiddeld 80 meter en een verwondende straal die kan oplopen tot 200 meter.

Figuur 7-8B AP mortier fragmentatie

c. AP fragmentatie
De anti personeelsmijn met fragmentatie haalt zijn vernielende werking uit de fragmenten die ontstaan door de detonatie. Deze mijn is geplaatst op een stok of piket en het voorgevormde lichaam wordt versplinterd door de detonatie, waarbij een regen van metalen splinters over een sector van 360 graden wordt verspreid met een letale straal van gemiddeld 40 meter en een verwondende straal die kan oplopen tot 100 meter. Deze mijn wordt ontstoken door een mechanische trekontsteker d.m.v. een struikeldraad. Het is niet uitgesloten dat er ook andere ontstekingswijzen worden toegepast. Dit komt doordat deze mijn door zijn eenvoud voorzien kan worden van bijna elk bekend ontstekingssysteem.

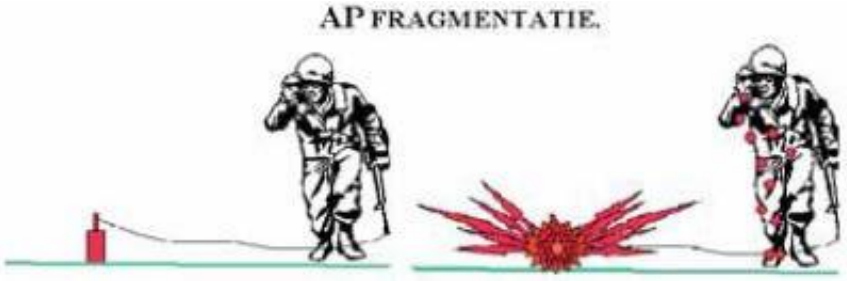

Figuur 7-8C AP fragmentatie

d. AP gerichte fragmentatie
De gerichte fragmentatie mijn komt in allerlei soorten en maten voor. Deze mijn wordt een bepaalde kant op gericht zodat ze een naderingsweg kunnen afsluiten voor personeel. De activering van deze mijn is veelal door struikeldraden. Deze mijn wordt niet begraven en kan geplaatst worden op allerlei hoogtes. De verschillende types hebben allemaal andere stralen en sectoren waarin de uitwerking van de mijn letaal is of kan verwonden. De veilige afstand in front van deze mijn is 200 meter, aan de achterzijde is 50 meter voldoende.

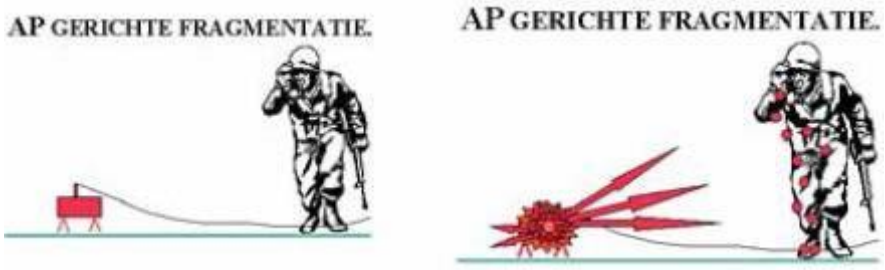

Figuur 7-9A Gerichte fragmentatie AP mijn en uitwerking

e. AP gevormd
Deze mijnen hebben een gevormde lading. Daardoor hebben ze een gerichte werking naar boven. Door de geringe grote is deze mijn zeer moeilijk op te sporen.

- AT mijnen
Een AT mijn is een mijn die is ontworpen om een tank te vernietigen of een tank te stoppen zodat deze niet meer kan verplaatsen. AT mijnen worden verdeeld in vier subgroepen:
f) AT track attack;
g) AT full width attack;
h) AT horizontal attack;
i) AT top attack.

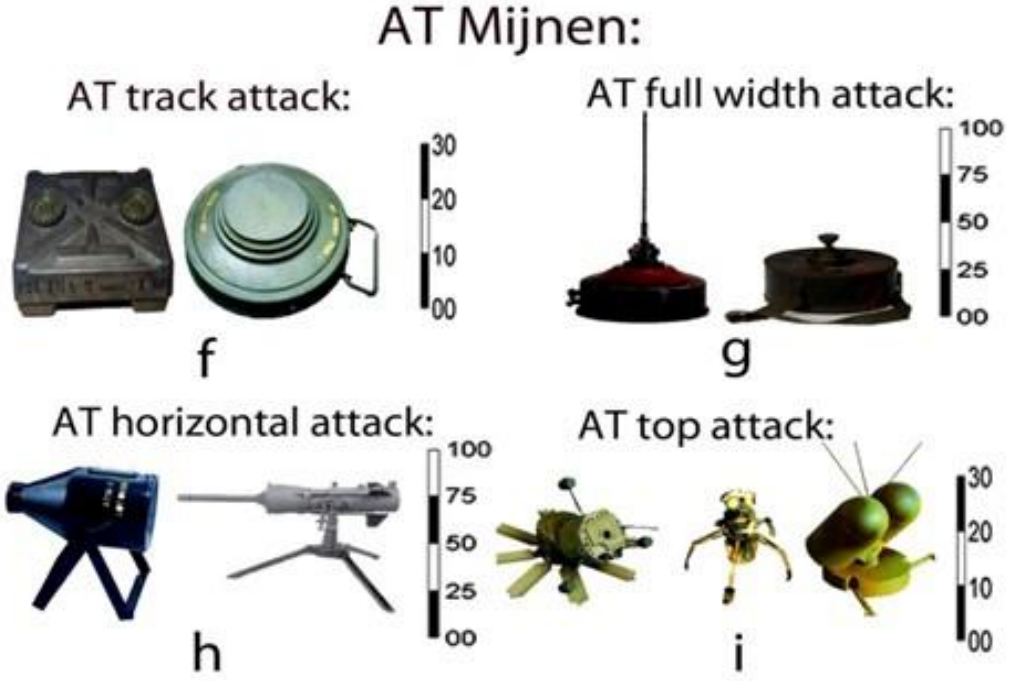

Figuur 7-9B Hoofdgroep 4, geplaatste munitie (AT mijnen)

f. AT track attack
Deze mijnen zijn voornamelijk blast mijnen. Een enkele mijn met gevormde lading kan zo worden ingezet dat deze mijn tot deze categorie kan behoren.

g. AT full width attack
Deze mijnen werken over de volle breedte van het voertuig. Dit kunnen zowel beïnvloedingsmijnen zijn als mijnen voorzien met een zogenaamde "tilt rod". Dit is een staafje geplaatst op de bovenzijde van de mijn en werkt als een zeer gevoelige tuimelontsteker. Het beïnvloeden van deze mijnen kan bijvoorbeeld door het veroorzaken van trilling of het verstoren van het magnetisch veld. Dit betekend dat deze mijnen reageren op metaal in hun omgeving, waardoor het niet veilig is om dit type mijnen te naderen.

h. AT horizontal attack
Deze mijnen ook wel "off-route" wapens genoemd, worden opgesteld aan de zijkant van de weg. Deze mijn kan tot wel tientallen meters in het zijterrein staan, maar moet wel richting de weg worden gericht. Een andere term voor dit soort mijnen is route denial weapon. Dit komt omdat deze mijn voornamelijk wordt ingezet om routes of doorgangen (door mijnenvelden) af te sluiten. Er worden veel eenvoudige en zelfs geïmproviseerde varianten gevonden in operaties. Deze kunnen erg gevaarlijk zijn door de onstabiliteit en het feit dat ze geen onderscheid maken tussen vriend, vijand of een burger.

i. AT top attack
De AT top attack is in staat om een doel te detecteren, te lokaliseren en indien vijandig een sub munitie af te vuren die boven het doel op zijn beurt een projectiel afvuurt, die zich van boven door het pantser heen boort.

- **Overig**
Onder overig wordt de volgende onderverdeling gemaakt:
j) Vuurwerken;
k) Buizen;
l) Ontstekers;
m) Vernielingsmiddelen
n) IED.

Fguur 7-10 Hoofdgroep 4, geplaatste munitie (Overig)

j. Vuurwerken
Vuurwerken produceren speciale effecten zoals een vlam, licht, geluid, rook en gas. Enkele voorbeelden zijn:
- Struikeldraadlichtsein; deze zijn verbonden aan struikeldraden en worden gebruikt om te alarmeren.
- Rookbus/pot; deze wordt gebruikt voor het maken van zichtdekking en markering van een locatie.

k. Buizen & l. Ontstekers
Buizen en ontstekers zoals die zijn afgebeeld in figuur 7-10 zijn primair bedoeld om mijnen, afgeworpen munitie en verschoten munitie te ontsteken. Buizen en ontstekers zul je dan ook meestal in deze combinatie aantreffen in het terrein. De buizen en ontstekers zijn dus geplaatst op een hoofdlading. Is de gehele combinatie zichtbaar dan moeten beide worden gemeld cfm IK 5-137.
De reden waarom buizen en ontstekers apart vermeld staan is omdat soms in het geval van ontstekers alleen de ontsteker zichtbaar is. Meld de ontsteker dan cfm IK 5-137 en geef eventueel een vermoeden aan wat je denk dat het niet zichtbare gedeelte is. Buizen en ontstekers zijn erg gevoelig en kunnen daardoor snel exploderen, dit brengt een extra risico met zich mee.

m. Vernielingsmiddelen
Een vernielingsmiddel is de verzamelnaam van alle middelen die nodig zijn voor het uitvoeren van een vernieling met springstof. Enkele voorbeelden zijn slagsnoer, kneedspringstof en snijladingen.

n. Improvised Explosive Devices (IED)
Een IED is een explosief voorwerp dat op geïmproviseerde wijze geplaatst of gemaakt is. Het bevat destructieve, dodelijke, schadelijke, pyrotechnische of brandstichtende stoffen met het doel om te vernietigen, uitschakelen, hinderen of af te leiden. Een IED kan militaire componenten bevatten maar is doorgaans ook van niet militaire bestanddelen gemaakt. In de volgende paragraaf wordt dieper ingegaan op de IED.

7.4.6. IED

Een IED bestaat over het algemeen uit vijf componenten:
- Hoofdlading, bestaande uit conventionele munitie of *Home made Explosives (HME)*;
- Ontsteker, fabrieksmatig of geïmproviseerd;
- Stroombron;
- Schakelaar, om de IED in werking te stellen;
- Verpakking.

• Voorbeelden van hoofdladingen

Figuur 7-11A Conventionele munitie

Figuur 7-11B Homemade explosives in diverse kleuren en structuur

• Voorbeelden van ontstekers

Figuur 7-12A Fabrieksmatige ontstekers

Figuur 7-12B Hout, plunjer ontsteker

- Voorbeelden van stroombronnen

Figuur 7-12C Accu

Figuur 7-12D Batterypack

- Voorbeelden van Schakelaars

Figuur 7-12E pressure plate

Figuur 7-12F Telefoon

- Voorbeelden van verpakkingen

Figuur 7-12G Verpakt in plastic

Figuur 7-12H Verpakt in purschuim

De subcategorie IED kan worden onderverdeeld naar wijze van ontsteken. Bij deze onderverdeling onderschijden we drie soorten:
- Command IED;
- Time IED;
- Victim Operated IED (VOIED).

- Command IED
  Deze IED wordt op commando van de vijand afgezet. De vijand kan de IED op diverse manieren afzetten. Daarom kennen we de volgende soorten Command IED:
  - Command wired IED (CWIED), af te zetten door middel van een kabel;
  - Radio controlled IED (RCIED), af te zetten door middel van een radio of Global System for Mobile communications (GSM);
  - Projectile controlled IED (PCIED), af te zetten door middel van een kogel;
  - Light command IED (LCIED), af te zetten door middel van een laser;
  - Suicide bomber IED (SIED), zelfmoordterrorist;
  - Vehicle borne suicide IED (VBSIED), zelfmoordterrorist in een voertuig.

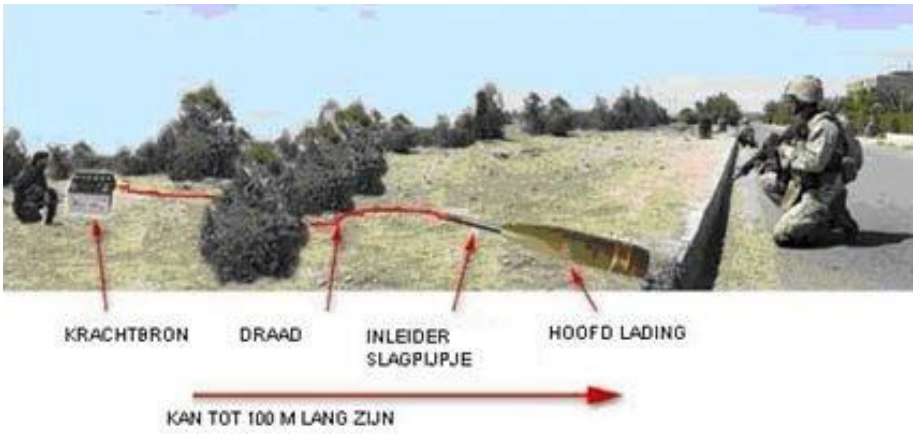

Figuur 7-13A Voorbeeld CWIED

- Time IED
  Deze IED wordt afgezet door middel van een tijdsmechanisme. We verdelen de Time IED in:
  - Long delay, langer dan 1 uur;
  - Short delay, korter dan 1 uur.

Figuur 7-13 Voorbeeld Time IED

- Victim Operated IED
  Bij de VOIED wordt de IED afgezet door het slachtoffer (victim) zelf. Mogelijke wijze van afzetten van een VOIED zijn:
  - Pressure (druk);
  - Pull (trek);
  - Pressure release (druk ontlasting);
  - Tension release (trek ontlasting);
  - Passive infrared (PIR IED);
  - Light sensor IED (LSIED).

  Daarnaast kunnen diverse soorten sensoren kunnen gebruikt worden als schakelaar. Enkele voorbeelden zijn: actieve infraroodsensor, akoestische sensor, luchtdruksensor, hydrosensor en magnetische sensor.

Figuur 7-14 Voorbeeld VOIED

7.5. Onderkennen, herkennen van aanwijzingen voor munitiegevaar

7.5.1. Algemeen

Als u getraind bent in het onderkennen van aanwijzingen die kunnen duiden op mogelijk munitiegevaar, bent u beter in staat gevaarlijke situaties te vermijden. Er zijn signalen die kunnen wijzen op de aanwezigheid van munitie. De wijze van markeren is hier een voorbeeld van. Maar ook de omgeving kan een signaal zijn. Overal waar gevochten is, kan gevaarlijke munitie zijn achtergebleven. Een aantal van dit soort gebieden/situaties staan ook op de IK 5-137, bladzijde 11.

7.5.2. Signalen

In principe dienen gebieden waarin gevaarlijke munitie voorkomt, vermeden te worden. Dit is echter niet altijd mogelijk. Het kan zijn dat u de opdracht krijgt om er werkzaamheden te verrichten of om er doorheen te verplaatsen. Dit moet dan op een veilige manier gebeuren. Er zijn signalen die erop kunnen wijzen dat er mogelijk munitie aanwezig is. Deze signalen staan beschreven op de IK 5-137 bladzijde 12. Het meest belangrijkste signaal is:
ALLES WAT AFWIJKT VAN HET NORMALE KAN EEN TEKEN VAN GEVAAR ZIJN.

7.5.3. Confrontatiegebieden

In gebieden waar gevechten hebben plaatsgevonden, is altijd gebruik gemaakt van munitie. Het is bekend dat 10 procent van alle munitie niet naar behoren werkt. Er kan overal munitie rondslingeren, vooral in loopgraven, schuttersputten en onderkomens. Deze munitie wordt niet onderhouden en het weer, bijvoorbeeld temperatuur en vochtigheidsgraad, heeft invloed op de stabiliteit van munitie. Munitie kan dan bijzonder gevaarlijk worden. Het kan echter ook voorkomen dat munitie expres wordt achtergelaten. Tijdens gevechten wint nu eens de ene partij een stuk grondgebied en dan weer de andere partij. Mijnen en VOIED kunnen dan in grote hoeveelheden aanwezig zijn. Ze zijn door de verschillende partijen geplaatst, de registratie is in de regel slecht of ontbreekt volledig waardoor niemand weet hoeveel en waar de munitie ligt.

Figuur 7-15 Voorbeelden confrontatiegebieden

7.5.4. Strategische gebieden

Gebieden die van strategisch belang zijn, worden verdedigd met alle mogelijke hulpmiddelen. Er zal dus met opzet munitie geplaatst worden om te voorkomen dat de tegenpartij het gebied veroverd. De tegenpartij zal aanvallen om het belangrijke gebied te veroveren en er dus veel munitie op afvuren, waarvan weer 10 procent niet werkt. In strategische gebieden komt u dus veel gevaarlijke munitieartikelen tegen.

Figuur 7-16 Voorbeelden strategische gebieden

7.5.5. Brug- en wegvernielingen

Om een tegenstander te vertragen, tegen te houden of in een bepaalde richting te dringen worden vaak bruggen, wegen en doorwaadbare plaatsen vernield. Ook hier geldt dat het terrein meestal bezaaid is met (resten van) munitie, waarvan een deel nog niet is afgegaan. Vaak worden ook mijnen geplaatst bij vernielde bruggen om de hinderniswaarde te vergroten.

Figuur 7-17 Voorbeelden brug-en wegvernieling

7.5.6. Verlaten gebouwen

Mensen wonen en werken in gebouwen. Gebouwen die door vluchtelingen verlaten zijn, worden soms in beslag genomen door de tegenpartij. Als gebouwen helemaal verlaten zijn, is daar een reden voor! Vraag altijd aan de plaatselijke bevolking waarom die gebouwen leegstaan.
Let op! De gebouwen kunnen gevalstrikt zijn door de voormalige bewoners om te voorkomen dat iemand anders er gebruik van maakt.

Figuur 7-18 Voorbeelden verlaten gebouwen

7.5.7. Militaire uitrusting

Achtergelaten militaire uitrustingen behoren tot de zogenaamde 'hebbedingetjes'. Iedere militair vindt het leuk om anderen te laten zien wat hij of zij heeft veroverd. Pas echter op! Elke militair heeft altijd zijn uitrusting nodig om te kunnen overleven. Gevonden uitrustingsstukken kunnen dus in paniek zijn achtergelaten omdat er gevochten is. En waar gevochten is, is altijd munitie gebruikt. Ook kunnen de uitrustingsstukken daar met opzet zijn neergelegd om de vijand te lokken. De uitrustingsstukken kunnen dan gevalstrikt zijn met de bedoeling schade aan te richten.

Figuur 7-19 Voorbeelden militaire uitrusting

7.5.8. Militaire complexen

Militaire complexen en opslagplaatsen zijn erg belangrijk. Er bevinden zich altijd gewapende militairen. Als militaire complexen verlaten zijn, kan dat of in paniek of met opzet zijn gebeurd. In beide gevallen zou het kunnen zijn dat er munitie is achtergebleven.

Figuur 7-20 Voorbeelden militaire complexen

7.5.9. Beschadigde voertuigen

Voertuigen vervoeren gewapende militairen en materieel. Er is bijna altijd munitie aanwezig in een voertuig. In en om afgeschoten voertuigen kan dus altijd gevaarlijke munitie liggen. Soms moeten voertuigen, om wat voor reden dan ook, achtergelaten worden. Elke militaire chauffeur weet welk onderdeel van zijn voertuig hij moet saboteren om te voorkomen dat de vijand gebruik kan maken van dat voertuig. Voertuigen en hun lading trekken altijd de aandacht en zijn daarom ideale objecten om te valstrikken.

Figuur 7-21 Voorbeelden beschadigde voertuigen

7.5.10. Gemeden gebieden

Als u merkt dat de plaatselijke bevolking geen gebruik maakt van bepaalde gebieden, wegen en gebouwen, maar ze juist vermijdt, moet dat een reden hebben. Die reden is altijd gevaar! Vergist u echter niet! Iemand die bijna sterft van de honger moet voedsel verbouwen, ook al is het gevaarlijk. Aan de ene kant wijzen gemeden gebieden op gevaar. Aan de andere kant is er echter nooit de garantie dat gebieden die niet gemeden worden, veilig zijn. Blijf dus altijd alert!

Figuur 7-22 Voorbeelden gemeden gebieden

7.5.11. Mijnen en struikeldraden

Mijnen worden vaak verborgen opgesteld door ze te begraven. Vaak steken echter ontstekers of draden boven de grond uit.

Figuur 7-23 Voorbeelden struikeldraden

7.5.12. Verpakkingsmateriaal

Verpakkingsmateriaal zit om munitie heen. In een houten of stalen kist bevinden zich vaak meerdere munitieartikelen. Losse munitie is meestal verpakt in kartonnen doosjes, plastic kokertjes, enzovoorts. Aan de buitenkant van deze verpakkingsmiddelen is niet altijd te zien wat er in zit. Lege verpakkingsmiddelen, waar u in kunt kijken omdat zij opengescheurd zijn of open staan, kunnen er op wijzen dat er bevoorrading met munitie heeft plaatsgevonden. Bevoorrading gebeurt meestal ’s nachts. Kistjes, dozen, kokers, en dergelijke, waar nog niet alle munitie uitgehaald is, kunnen wel eens ongemerkt achterblijven.

Figuur 7-24 Voorbeelden verpakkingsmateriaal

7.5.13. Goederen

Achtergelaten goederen behoren ook tot de zogenaamde 'hebbedingetjes'. Het betreft onschuldig uitziende koffers of uitrustingsstukken zoals veldflessen, gasmaskers, verrekijkers, wapens en andere waardevolle voorwerpen. Ook hier geldt dat elke militair om te kunnen overleven afhankelijk is van zijn uitrusting! Gevonden goederen kunnen dus in paniek zijn achtergelaten omdat er gevochten is. En waar gevochten is, is altijd munitie gebruikt. Ook kunnen goederen daar met opzet zijn neergelegd om de vijand te lokken. De goederen kunnen gevalstrikt zijn met de bedoeling schade aan te richten.

Figuur 7-25 Voorbeelden achtergelaten goederen

7.5.14. Graafsporen

Graafsporen op onverharde wegen geven meestal aan dat daar geplaatste munitie begraven is om de wegen te blokkeren. Een regelmatig patroon van graafsporen op een terrein duidt meestal op een mijnenveld. Graafsporen zijn vooral zichtbaar als ze nog vers zijn. Hoe ouder ze zijn, hoe moeilijker het is om ze te zien.

Figuur 7-26 Voorbeelden graafsporen

7.5.15. Privé terrein

Plaatselijke bewoners die voor oorlogsgeweld moeten vluchten, proberen vaak de bezittingen die ze moeten achterlaten te beschermen. Voor deze bezittingen, zoals een stukje grond en een huis, hebben ze vaak hun leven lang hard gewerkt. Om te voorkomen dat iemand anders hun bezittingen steelt, maken ze vaak gebruik van in het gebied gevonden munitie. Ook is bekend dat in gebieden waar een conflict heeft plaatsgevonden, boeren gevonden munitie gebruikten om hun vee en weiden te beschermen tegen diefstal.

Figuur 7-27 Voorbeelden privé bezit

7.5.16. Kraters

Munitie kan detoneren onder, op of boven het maaiveld. Ook kan munitie als blindganger inslaan in de grond of als ricochet afketsen. Een explosie, maar ook blindgangers zullen sporen achterlaten die vooral zichtbaar zijn als ze nog vers zijn. Des te ouder ze zijn, des te moeilijker te zien. Uit deze sporen is veel belangrijke informatie te herleiden zoals het gebruikte type munitie en de richting van waaruit deze is gekomen. Verse sporen dienen dan ook niet verstoort te worden.

Figuur 7-28A Voorbeeld ricochetkrater

Figuur 7-28B Voorbeeld vlakbaankrater

7.6. Markeringen

7.6.1. Algemeen

Als er sprake is van een gevaarlijke situatie, wordt vaak gebruik gemaakt van markeringsmiddelen. Markeringen worden gebruikt om niet alleen uzelf, maar ook anderen erop te wijzen dat er gevaar voor munitie is. Deze markeringsmiddelen kunnen standaard zijn, zoals het bordje 'MINES' dat gebruikt wordt om mijnenvelden te markeren. Op IK 5-137 bladzijde 12 vindt u een overzicht. Markeringsmiddelen kunnen echter ook geïmproviseerd zijn. Maar wat nu te doen als u zelf gevaarlijke munitie vindt? Juist!; MARKEREN.
Gevaarlijke munitie moet opgeruimd en vernietigd worden door speciaal daarvoor opgeleid personeel. Als eerder gevonden munitie duidelijk gemarkeerd is, kunnen zij ook veel veiliger werken.

Figuur 7-29 Voorbeelden markeringsmiddelen

Figuur 7-30 Voorbeelden markeringsmiddelen

7.6.2. Bordje Mines

In veel landen worden markeringsmiddelen in grote hoeveelheden in fabrieken gemaakt. Dit zijn standaard markeringen. Standaard markeringen zijn meestal driehoekige of vierkante bordjes van plastic of karton, waarop in één van de zes officiële verdragstalen (Arabisch, Chinees, Engels, Frans, Russisch of Spaans) en in de hoofdtaal van het betreffende gebied het woord 'mijnen' staat (mina, mine, minirano). Om het gevaar te benadrukken zijn ze ook wel eens voorzien van een doodskop.

Figuur 7-31 Voorbeelden bordjes mines

7.6.3. Bordje valstrikken

Als standaard markering voor VOIEDs (valstrikken) worden driehoekige bordjes gebruikt. Het bord (net als bordje mines) is rood met in het midden een horizontale witte balk.

Figuur 7-31 Voorbeeld bordje VOIEDS (valstrikken)

7.6.4. Mijntape

Als standaard markering wordt ook vaak plastic tape gebruikt. Denk maar eens aan de rood witte tape dat door de politie en brandweer wordt gebruikt om bij grote evenementen wegen af te zetten. Deze tape wordt ook gebruikt om gevaarlijke gebieden af te zetten, maar er wordt ook gebruik gemaakt van speciaal voor dit doel gemaakte tape. Zo gebruiken onder andere de Verenigde Naties en burger de-mining organisaties blauw gele tape met het woord 'MINES' erop.

Figuur 7-32 Voorbeelden mijntape

7.6.5. Geïmproviseerde markeringsmiddelen

Als er geen standaard markeringsmiddelen beschikbaar zijn, kan er worden geïmproviseerd. Hiervoor wordt alles gebruikt dat afwijkt van wat normaal is. Elke streek heeft zo zijn eigen methoden om naar plaatselijk gebruik een markering te improviseren. De plaatselijke bevolking is op de hoogte van deze 'afspraak'. Stelt u op de hoogte van deze gebruiken.

7.6.6. Rij stenen

Op onverharde wegen liggen vaak her en der stenen. Een rechte rij stenen ligt niet uit zichzelf dwars over een weg. Deze rij stenen is waarschijnlijk door iemand neergelegd en kan dus een aanwijzing zijn dat er gevaar is.

Figuur 7-33 Voorbeelden markering met stenen

7.6.7. Stapel stenen

Voor het markeren van een klein gebied, omdat er bijvoorbeeld maar één stuk gevaarlijke munitie ligt, wordt vaak gebruik gemaakt van een stapeltje stenen, dat de aandacht moet trekken. Iets grotere gebieden worden dan met meerdere stapeltjes stenen gemarkeerd. Ook hier geldt dat stenen niet uit zichzelf op elkaar liggen. Ze zijn dus waarschijnlijk door iemand zo neergelegd.

Figuur 7-34 Voorbeelden stapels stenen

7.6.8. Geïmproviseerde vlag

Improviseren betekent dat alles wat maar voor handen is gebruikt wordt. Een voorbeeld hiervan is een tak, waaraan een stuk lap bevestigd wordt als een soort vlag. Of een gepunte stok die in een bepaalde richting wijst. Of takken die op een weg zijn gelegd. Takken met plastic wegwerpartikelen zoals lege flessen, zijn erg geschikt als geïmproviseerde markering. Ze zijn bijna ongevoelig voor weersinvloeden en zullen dus niet wegrotten. Plastic flessen worden door de zon in de loop der tijd wel steeds witter en dus opvallender.

Fiiguur 7-35 Voorbeelden geïmproviseerde vlag

7.6.9. Kruis van stokken

Stokken of takken die als een kruis in de grond gestoken of op de grond gelegd worden, vallen goed op omdat ze er niet natuurlijk uitzien. Dit kan dus op gevaar duiden.

Figuur 7-35 Voorbeeld kruis van stokken

7.7 Afkortingen

AAW	Ammunition Awareness
AP	Anti-Personeel
AT	Anti-Tank
AXO	Abandoned eXplosive Ordnance
B.v.	Bijvoorbeeld
Cfm	Conform
Cq	Casu quo (In dat geval)
CWIED	Command Wired IED
D.m.v.	Door middel van
GSM	Global System for Mobile communications
HB	Handboek
HME	Home Made Explosive
IED	Improvised Explosive Device
IK	Instructiekaart
LCIED	Light Command IED
LSIED	Light Sensor IED
Mm	Millimeter
PCIED	Projectile Controlled IED
PIR IED	Passive Infrared IED
RCIED	Radio Controlled IED
SIED	Suicide Bomber IED
UXO	Unexploded eXplosive Ordnance
VBSIED	Vehicle Born Suicide IED
VOIED	Victim Operated IED

Hoofdstuk 8

Search Aware

8.1. Introductie van military search

8.1.1. Geschiedenis

Military Search kent zijn oorsprong in het voormalig Palestina (nu Israël). Vanaf 1920 tot 1948 werden de Britten daar geconfronteerd met terroristisch activiteiten. Om deze dreiging te counteren ontwikkelden de Britten "Search" om de personele en materiële schade bij burgers en militairen te verminderen. Later hebben zij in Groot-Brittannië Search verder ontwikkeld. Dit als reactie op de toegenomen terroristische dreiging vanuit voornamelijk Noord-Ierland, waarbij de IRA een grote rol speelde. Tegenwoordig passen de Britten en meerdere NAVO landen het concept toe binnen het gehele spectrum van operaties. Bij operaties in Bosnië, Irak en Afghanistan heeft het Search concept dan ook zijn waarde bewezen. In Nederland is in 2006 het Britse Search concept overgenomen om zo de dreiging in Afghanistan het hoofd te kunnen bieden. Sindsdien is Military Search in Nederland verder ontwikkeld op het gebied van nationale operaties.

8.1.2. Definitie

Military search is het managen en toepassen van systematische procedures en geschikte uitrusting om specifieke doelen te kunnen onderkennen, ter ondersteuning van een (militaire) operatie.

8.1.3. Specifieke doelen (targets)

De specifieke doelen worden ingedeeld in acht categorieën, de Search targets:

1. Conventionele munitie
   Elk munitieartikel dat fabrieksmatig is gemaakt noemen we conventionele munitie. Hieronder verstaan we mijnen en Unexploded eXplosive Ordnance (UXO), dit betreft alle ongesprongen explosieven munitieartikelen.

2. Niet conventionele munitie
   Onder niet conventionele munitie verstaan we Improvised Explosive Device (IED). Een IED is een explosief voorwerp dat op geïmproviseerde wijze geplaatst of gemaakt is. Het bevat destructieve, dodelijke, schadelijke, pyrotechnische of brandstichtende stoffen met het doel om te vernietigen, uitschakelen, hinderen of af te leiden. Een IED kan militaire componenten bevatten maar is doorgaans ook van niet militaire bestanddelen gemaakt.

3. CBRN
   Elk object dat een chemische, biologische, radiologische of nucleaire (deel)lading bevat.

4. Wapens en munitie
   Alle soorten wapens en de bijbehorende munitie kunnen een target vormen, zoals vuurwapens, messen, slag/- stootwapens.

5. Drugs
   Drugs is een verzamelnaam voor geneesmiddelen en genotsmiddelen die een meer of minder 'drogerende' (verdovende, opwekkende en/of hallucinogene) werking hebben en die tot verslaving kunnen leiden.

6. Personen
   Personen kunnen aangemerkt worden als target. Het kan gaan om vermiste en/of verdachte personen, dood of levend.

7. Informatiedragers
   Alle vormen van gegevensdragers kunnen inlichtingen genereren. Te denken valt aan documenten, computers en overige elektronische apparatuur.

8. Objecten
   Hieronder vallen alle targets die niet in een van bovenstaande categorieën genoemd zijn.

8.1.4. Doelstelling

Het doel van Search is het creëren van een veilige omgeving die bijdraagt aan de bescherming van de eigen eenheden. Search kan worden uitgevoerd met een defensieve of een offensieve doelstelling.

1. Defensief
   a. Bescherming van eigen eenheden;
   b. Bescherming van geplande activiteiten;
   c. Bescherming van belangrijke infrastructuur.

2. Offensief
   a. Verkrijgen van inlichtingen over de vijand en de omgeving;
   b. Ontzeggen van middelen en mogelijkheden van de vijand;
   c. Veiligstellen van mogelijk bewijsmateriaal.

8.1.5. Military Search piramide

1. Military search is onderverdeeld in vier niveaus:
   a. Search Aware
   b. Patrol Search
   c. Intermediate Search
   d. Advanced Search

2. Het niveau van search dat benodigd is voor een operatie wordt bepaald aan de hand van drie factoren:
   a. Dreiging van het target (de kans op aantreffen van een doel en het gevaar dat het doel oplevert);
   b. Risico van de omgeving (het gevaar en de complexiteit van de omgeving waar de Search gaat plaatsvinden);
   c. Mate van garantie (de zekerheid van de aan- of afwezigheid van het target aan het eind van een Search operatie).

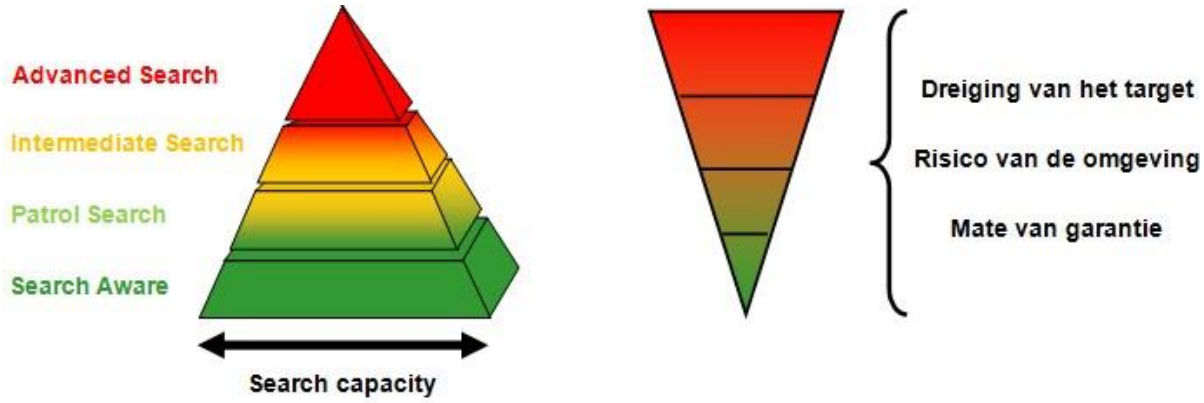

Figuur 8-1 Military Search piramide

3. Search Aware
   Search Aware is de basis van Search. Het betreft de grondhouding van eenieder met zelfbescherming als voornaamste doel. Search Aware omvat kennis en vaardigheden die ieder individu moet bezitten.

4. Patrol Search
   Patrol Search is het niveau dat uitgevoerd wordt door manoeuvre eenheden. Het stelt manoeuvre eenheden in staat om zelfstandig, bij een lage explosievendreiging, Search-opdrachten uit te voeren.

5. Intermediate Search
   Intermediate Search wordt uitgevoerd door alle gevechtssteuneenheden van de genie. Deze eenheden worden hiervoor uitgerust met specifieke uitrusting. Intermediate Search eenheden kunnen geplande Search-opdrachten uitvoeren indien de explosievendreiging toeneemt en/of er een hogere mate van garantie gegeven moet worden.

6. Advanced Search
   a. Advanced Search wordt als hoofdtaak uitgevoerd door specialistische teams van de genie. Deze eenheden zijn specifiek voor deze taak getraind en uitgerust met geavanceerde middelen. Advanced Search capaciteit kan worden ingezet wanneer er:
      - Een hoge explosievendreiging is;
      - Een hoge mate van garantie moet worden afgegeven;
      - Opgetreden wordt in een complexe omgeving.

b. Vaak wordt een *Advanced Search* actie ondersteund door andere specialisten.

c. Op elk niveau kunnen, bij de uitvoering en planning van *search* operaties, de *search* functionarissen of teams ondersteund worden door specialisten, zoals:
   - MWD (Military Working Dogs);
   - Duikers;
   - CBRN-eenheden;
   - EOD-eenheden;
   - KMar/KLPD;
   - etc.

8.1.6. Procedures

Bij *Search* wordt gebruik gemaakt van vijf hoofdprocedures. Iedere *Search* die uitgevoerd wordt is te herleiden tot één van deze 5 hoofdprocedures.

a. Person Search;
b. Vehicle Check/Search;
c. Route Check/Search;
d. Area Check/Search;
e. Building Check/Search.

In onderstaande tabel staat weergegeven welke procedures door de verschillende niveaus uitgevoerd worden.

	Aware	*Patrol*	*Intermediate*	*Advanced*
Person Search	√	√	√	√
Vehicle Check	√	√		
Vehicle Search			√	√
Area Check		√		
Area Search			√	√
Building Check		√		
Building Search			√	√
Route Check		√		
Route Search			√	√
Hazardous Environment Search				√

Figuur 8-2 Procedures

8.1.7. Functionarissen

Voor de planning en uitvoering van Search-operaties zijn op verschillende niveaus Search- functionarissen benodigd. We onderkennen twee rollen, de Search Coördinator (SC) en de Search Advisor (SA).

- Search Coördinator
  De SC bepaalt welk niveau van search benodigd is en coördineert alle Search activiteiten binnen de operatie. De functionaris geeft hierover advies aan de commandant. Daarnaast verzamelt en verspreidt de SC informatie over de targets en de mogelijke dreiging. In de operationele context wordt de rol van SC meestal vervuld door de genieadviseur van een battlegroup of taskforce.

- Search Advisor
  De SA adviseert zijn commandant over de inzet van de aanwezige Search capaciteit. Tevens is de SA verantwoordelijk voor de uitvoering van de Search operatie. Deze rol wordt doorgaans ingevuld door de (opvolgend) commandant van een geniepeloton.

8.2. Dreiging

De dreiging wordt bepaald door de volgende factoren:
a. Het target;
b. De vijand;
c. De omgeving

De dreiging die deze drie factoren afzonderlijk oplevert moet gezamenlijk worden beschouwd in een dreigingsanalyse. Deze wordt gemaakt door de SA of de SC. Ook is het belangrijk om deze dreiging continue zelf te analyseren door middel van de Persoonlijke Dreigingsanalyse (PDA).

8.2.1. Target

Het Search Target kan een bepaalde dreiging met zich meebrengen. Een aantal targets moet worden beschouwd als levensbedreigend. Belangrijk is om bekend te zijn met deze targets om zo levensbedreigende situaties te herkennen. De levensbedreigende targets zullen voornamelijk in de categorieën conventionele munitie (mijnen en UXO) en niet conventionele munitie (IEDs) vallen.

Een verdere beschrijving van deze targets staat vermeld in deel 1 C hoofdstuk 7 Ammunition Awareness (AAW).

8.2.2. Vijand

Om te bepalen hoe een vijand optreedt, kunnen de 5WH vragen worden doorlopen:

a. **Wie** is de vijand?
b. **Wat** kan de vijand?
c. **Waar** zal de vijand toeslaan? (zie ook punt 8.2.3.)
d. **Wanneer** zal de vijand toeslaan?
e. **Waarom** zal de vijand toeslaan, wat is zijn doel en wat wil hij bereiken:
   - Doden;
   - Vernietigen;
   - Demoraliseren;
   - Stichten van chaos;
   - Intimideren, etc.
f. **Hoe** zal de vijand het doen? Methodes van aanval kunnen zijn:
   - Inzet van mijnen en/of IEDs;
   - Beschieting (direct of indirect);
   - Public Disorder (het opruien van de bevolking om ons optreden te hinderen);
   - Hoax (de inzet van namaak IEDs om ons optreden te kunnen bestuderen of om troepen te binden);
   - Combinaties van bovenstaande.

8.2.3. Omgeving

De omgeving kan gevaar opleveren bij ons optreden. In deze paragraaf wordt ingegaan op de aspecten die belangrijk zijn bij Military Search.

1. Kwetsbare punten
   Locaties waar men gekanaliseerd, gestopt of vertraagd wordt, of waar men gedwongen wordt van richting te veranderen, kunnen kwetsbare punten zijn.
   Voorbeelden van kwetsbare punten zijn:
   a. Duikers;
   b. Kruisingen en bochten;
   c. Bruggen;
   d. Poortjes en paden;
   e. Wegversmallingen (natuurlijk/opgeworpen);
   f. Doorwaadplaatsen.

   In het kader van veiligheid is het belangrijk deze kwetsbare punten te kunnen herkennen. Tijdens verplaatsingen kan men op een kwetsbaar punt stuiten.
   In punt 8.5.4. wordt nader ingegaan op de werkwijze bij het oversteken van kwetsbare punten.

2. Terreinaspecten bij een IED hinderlaag
   Bij een IED hinderlaag maakt de vijand gebruik van specifieke aspecten in het terrein. Het is belangrijk om deze terreinaspecten te kunnen herkennen. Een aantal terreinaspecten zijn essentieel voor het slagen van de hinderlaag, andere zijn wenselijk.

   a. Essentieel:
      - Contactpunt
        Locatie waar men wordt aangegrepen, dit zal vaak op een kwetsbaar punt zijn;
      - Ontstekingspunt
        Locatie van waaruit de aanval wordt geïnitieerd en waar de ontsteking van een IED plaatsvindt.

b. Wenselijk:
   - Hoger gelegen terrein
     Waarvandaan een goed overzicht is over het hele terrein waar de aanslag zal plaatvinden;
   - Line of Sight
     Vanuit het ontstekingspunt vrij zicht op het contactpunt en een eventuele marker;
   - Marker
     Een duidelijk aanwezig punt in het terrein waarmee de vijand kan bepalen wanneer een IED ontstoken/afgezet moet worden. De marker kan ook de locatie van een IED aangeven. Voorbeelden: voertuigen, lantaarnpalen, bomen.
   - Lineaire karakteristiek
     Kenmerkende lijnen in het terrein die het mogelijk maken om ontstekingskabels te verbergen of te camoufleren of waarlangs men Line of Sight heeft, bijvoorbeeld: heggen, hekken, greppels, muren, bosranden, sloten, stoepranden, spoorrails.
   - Vluchtroute
     Route waar de vijand snel en ongezien kan verplaatsen na het uitvoeren van een IED hinderlaag.

3. Persoonlijke dreigingsanalyse

Het doel van de PDA is om een snelle analyse te maken van de dreiging in de directe omgeving. Dit is een continu proces dat eenieder persoonlijk dient uit te voeren door bewust te zijn van de factoren terrein, vijand en target. Zo kan bepaald worden wat de meest veilige wijze van optreden is.

Vragen die je moet beantwoorden zijn:
a. Is de vijand hier geweest, of is deze nog in de omgeving aanwezig?
b. Heeft de vijand ervoor gezorgd dat ik hier ga stoppen of heb ik dat zelf bepaald?
c. Met welk gevaar/dreiging moet er waar rekening worden gehouden?
d. Is het voorspelbaar dat ik hier (weer) ga stoppen?
e. Zijn hier eerder incidenten geweest en zo ja welke?
f. Welke gegevens zijn er bekend over de route?
g. Zijn er aanwijzingen (gevoel) dat er iets niet klopt?
h. Waar kan zo veilig mogelijk verplaatst worden?
i. Wat zijn voor de vijand voorspelbare routes/locaties om een aanslag te plegen?

4. Sign awareness

De aanwezigheid van signs kan op een dreiging duiden. Een sign is elk bewijs van verandering aan de natuurlijke staat van de omgeving wat veroorzaakt is door de passage of handelingen van mens, dier of machine. Door simpelweg gebruik te maken van de ogen kan men het terrein onderzoeken en deze signs herkennen.

Voorbeelden van signs zijn:
a. Afwijkende kleuren;
b. Graafsporen;
c. Onnatuurlijke vormen of verkleuring;
d. Afwijkend gedrag van de bevolking;
e. Gaten.

5. Voorspelbare routes en locaties

Voorspelbare routes/locaties zijn voor de tegenstander ideaal voor een aanslag/hinderlaag:
a. Lopen langs lineaire karakteristieken;
b. Ingangen van gebouwen;
c. Gaten in heggen/hekken;
d. Bruggetjes en/of andere overgangen over sloten;
e. Directe omgeving van versperringen en/of versmallingen op routes;
f. Openingen in dichte bosranden;
g. Etc.

Probeer deze te vermijden door niet altijd het meest voor de hand liggende pad te nemen.

<u>Onthoud:</u>
Als de tegenstander niet kan voorspellen waar je gaat lopen of rijden, dan wordt het moeilijker voor hem om je aan te grijpen.

8.3. Middelen

1. Search Aware set
   Voor het toepassen van de Search Aware drills en procedures zijn een aantal middelen benodigd. De artikelen zijn samengevoegd in de Search Aware set (SAP nr.: 10001477674).

Figuur 8-3A Handmetaaldetector

Figuur 8-3B Light weight search mirror

Figuur 8-3C Zaklantaarn Maglite

Figuur 8-3D Individual Collection Kit

   Overige middelen die gebruikt kunnen worden zijn mijnenprikkers en het voeltwijgje.

2. Mijnenprikkers
   De mijnenprikker wordt gebruikt om begraven mijnen op te sporen.
   Als deze niet aanwezig zijn, is het ook mogelijk te improviseren met bijvoorbeeld gevechts- of zakmes, tentharing of een stok met spijker.

Figuur 8-4 Mijnenprikkers

3. Voeltwijgje
   Het voeltwijgje is een dun flexibel hulpmiddel om eventuele struikeldraden te detecteren. Het heeft een lengte tussen 40 en 70 cm en een diameter van 2 à 3 mm en bestaat uit glasfiber. Indien niet aanwezig kan men improviseren met bijvoorbeeld een tie-wrap of een dun takje.

Figuur 8-5 Voeltwijgje

8.4. Veiligheid

8.4.1 Inleiding

Bij het aantreffen van verdachte objecten heeft veiligheid altijd een hoge prioriteit. Hoe u moet optreden is afhankelijk van de dreiging ter plaatse. Bestaat de dreiging hoofdzakelijk uit mijnen dan past u de linkerkant van het stroomschema toe. Vormen IEDs of UXOs een dreiging dan past u de rechterkant van het stroomschema toe. Een IED is een wapen en kan afgezet worden door de vijand. Of je in veilig gebied bent is dus niet alleen afhankelijk van je eigen handelingen maar ook van het optreden van de vijand. Is er in het gebied een IED dreiging, dan is het aan te raden om elk munitieartikel/verdacht voorwerp als IED te bestempelen. Is er alleen een mijnen dreiging, dan heb je waarschijnlijk meer tijd om te handelen. Als je niks doet zal de mijn namelijk niet detoneren.
De eerste reactie die men moet hebben is de individuele basis veiligheidsregel. Vervolgens moet gehandeld worden conform de vier C's: Confirm, Clear, Cordon en Control.

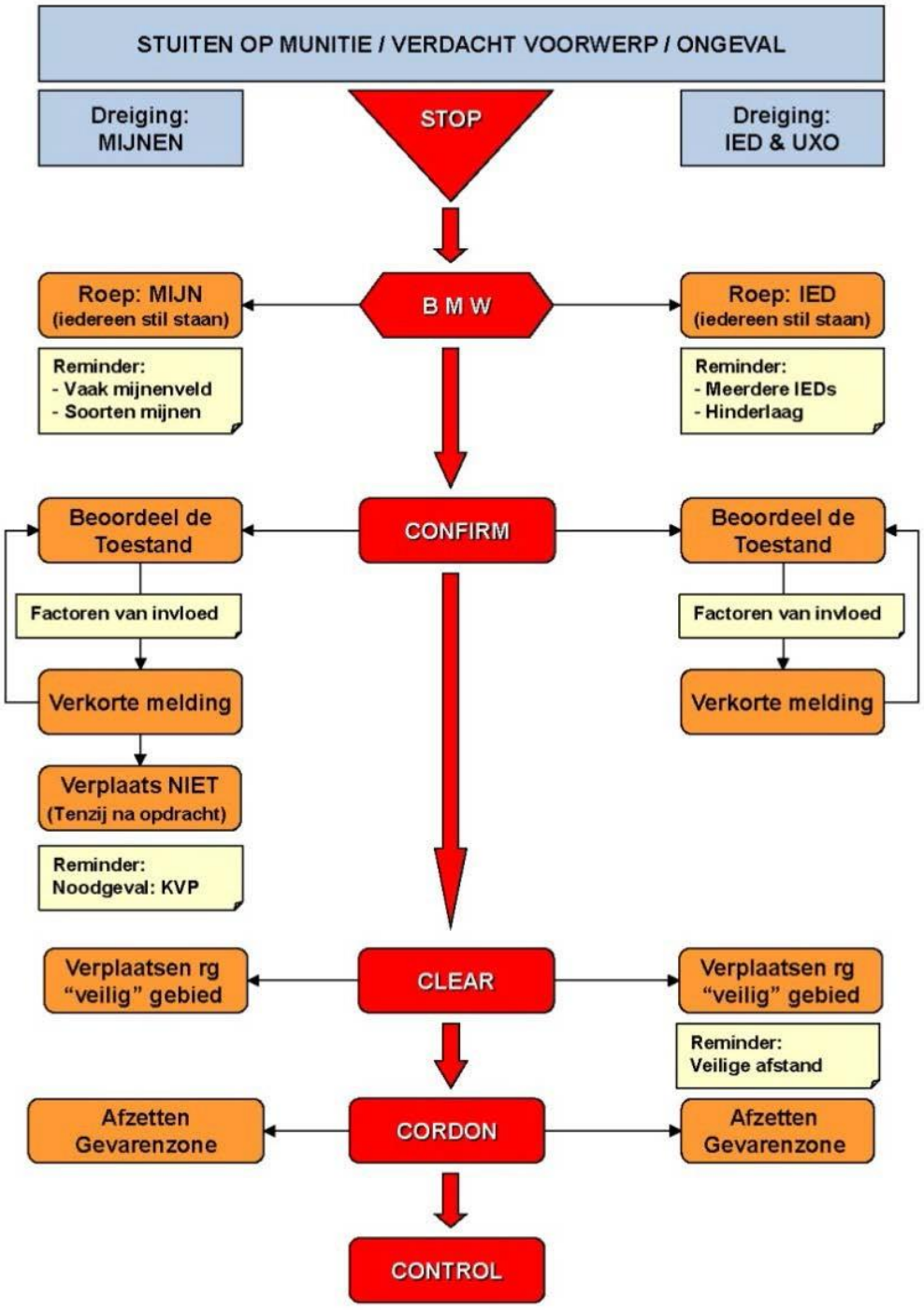

Figuur 8-6 Stuiten op munitie/verdacht voorwerp/ongeval

8.4.2. Individuele basis veiligheidsregel - BMW

De individuele basis veiligheidsregel is een regel die voor iedereen opgaat in elke situatie. Het moet een eerste reactie zijn, die uw leven kan redden als u op een verdacht voorwerp stuit of betrokken raakt bij een ongeval als gevolg van een explosie.
Kijk om u heen en stel u er zeker van dat er niet nog meer munitie voorwerpen liggen. Bij elk van de gevonden artikelen geldt:

Blijf af **Markeer** **Waarschuw**

1. Met "Blijf af" wordt bedoeld:
   a. Dat u er niet dichterbij komt dan strikt noodzakelijk;
   b. Bedwing uw nieuwsgierigheid;
   c. Kijk met uw ogen en zeker niet met uw handen;
   d. Raak nooit iets aan;
   e. Hebt u geen zekerheid, ga er dan vanuit dat het voorwerp inderdaad gevaarlijk is.

2. Met "Markeer" wordt bedoeld:
   a. Markeer niet dichterbij dan strikt noodzakelijk;
   b. Maak gebruik van de markeringen zodat de locatie of het object teruggevonden kan worden.

3. Met "Waarschuw" wordt bedoeld:
   a. Roep 'MIJN' of 'IED' en zorg dat iedereen stopt met bewegen;
   b. Breng anderen om u heen op de hoogte van het gevaar en zorg dat uw commandant (ter plaatse) op de hoogte wordt gebracht;
   c. De commandant ter plaatse zal het hogere niveau moeten informeren conform de meldingen die in de Standard Operating Procedures (SOP) staan;
   d. Denk bij mijnendreiging altijd aan de mogelijke aanwezigheid van een heel mijnenveld en welk type mijn er gebruikt wordt;
   e. Denk bij IED dreiging altijd aan de mogelijke aanwezigheid van meerdere IEDs of een hinderlaag.

8.4.3. Confirm

Na de BMW is het belangrijk een bevestiging te verkrijgen om vervolgacties op te kunnen starten. Maak een beoordeling van de toestand (BVT) en een mentale foto.

1. Beoordeling van de toestand (BVT)
   Kijk goed om u heen om alle details in u op te nemen. Beweeg niet, neem de tijd om de grond waarop u staat nauwkeurig te bestuderen, om er zeker van te zijn dat de onmiddellijke omgeving veilig is. Kijk zorgvuldig of u (andere) munitie, struikeldraden, kabels of andere verdachte voorwerpen ziet.

2. Factoren van invloed
   a. Wees bewust van de aanwezige dreiging (mijnen, UXO of IED).
   b. Bedenk hoe de vijand in dit gebied optreedt.
   c. Kijk naar de terreinaspecten die kenmerkend zijn voor een IED-hinderlaag.

3. Verkorte melding
   Doe een verkorte melding, de OPS zal u verder helpen door Genie, EODD en/of GNK naar u toe te sturen. De verkorte melding bestaat uit de volgende onderdelen:
   a. **WIE** heeft het aangetroffen?
      Geef uw eigen naam, callsign, onderdeel en verblijfplaats op.
   b. **WAT** is er aan getroffen?
      Vermeld het nummer van de hoofdgroep en de letter van de tekening waarop het munitieartikel lijkt (zie Deel 1 hfdst 7 Ammunition Awareness (AAW) of IK 5-137). Maak indien mogelijk een foto of tekening van het munitieartikel met daarop de grootte, kleur en vorm en aantallen, MAAR BLIJF OP AFSTAND!
   c. **WAAR** is het munitieartikel aangetroffen?
      Noem het kaartcoördinaat. Als u niet weet wat het kaartcoördinaat is, noem dan de naam en het adres van de locatie of maak een situatieschets.
   d. **WANNEER** is het aangetroffen?
      Geef de datumtijdgroep waarop u het munitieartikel hebt aangetroffen.
   e. **HOE** te komen bij de vindplaats?
      Vermeld naderingswegen en/of contactpersonen die de exacte locatie van het munitieartikel kunnen aanwijzen en weten hoe het munitieartikel is gemarkeerd.

4. Bij mijnendreiging wordt niet verplaatst
   Bij mijnendreiging is het van belang dat u niet verplaatst, tenzij hier opdracht voor wordt gegeven. Indien er toch verplaatst moet worden, dan moet u zelf een veilige route creëren door het prikken van een 'mijnenvrij' pad.

5. Hiervoor hanteren we de '**KVP**' methode.
   a. **KIJK**
   - Kijk goed om u heen om alle belangrijke details in u op te nemen;
   - Neem de tijd om de grond waarop u staat nauwkeurig te bestuderen, om er zeker van te zijn dat de onmiddellijke omgeving veilig is. Kijk zorgvuldig of u munitie, struikeldraden of andere verdachte objecten ziet.

   b. **VOEL**
   - Voel met behulp van een voeltwijgje naar struikel- en breekdraden;
     - Houd het tussen de duim en wijsvinger vast en begin vanaf de grond;
     - Werk van links naar rechts en van voor naar achter;
     - Doe dit tot 50 cm voor u uit, tot boven uw hoofd. Ook aan bomen en struiken kunnen immers struikeldraden bevestigd zijn. Indien de begroeiing het gebruik van het voeltwijgje belemmerd moet u voorzichtig met de vingers het terrein aftasten;
     - Voer de volgende 4 bewegingen langzaam en voorzichtig met het voeltwijgje uit; begin bijvoorbeeld eerst rechts van je lichaam vanaf de grond tot boven het hoofd, vervolgens diagonaal voor het lichaam van rechtsonder naar linksboven, vervolgens diagonaal voor het lichaam van linksonder naar rechtsboven en als laatste links van uw lichaam vanaf de grond tot boven het hoofd.
   - Voel met uw handen;
     - Tast voorzichtig de grond in een strijkende beweging met gespreide vingers;
     - Leg eventuele takjes en stenen aan de kant.

   c. **PRIK**
   Prik een compleet pad over een breedte van ongeveer 50 centimeter. Als de randen van dit pad gemarkeerd worden, kan hier door iedereen veilig gelopen worden. Als de omstandigheden u dwingen, dan prikt u alleen op plaatsen waar u van plan bent uw voeten neer te zetten. Dit wordt 'prikstappen' genoemd en is veel sneller dan een heel pad afprikken. Nadeel is dat dit pad slechts éénmalig door uzelf gebruikt kan worden, tenzij u uw stappen markeert.
   - Prikregels:
     - Prik zo ver mogelijk van u af;
     - Prik niet te fors;
     - Prik met één hand en begeleid met de andere hand.
     - Prik onder een hoek van 30 graden;
     - Prik om de 2 centimeter in de breedte- en 4 centimeter in de lengterichting.
   - Prik zo diep mogelijk. Als vuistregel wordt een diepte van 10 centimeter aangehouden. In een rotsachtige bodem kan natuurlijk minder diep geprikt worden dan in een zachte ondergrond.
   - Prikken kan zowel in de staande, knielende als liggende houding. Voordat u kunt gaan knielen of liggen, moet u echter de plek waar u uw knieën neerzet of uw lichaam neerlegt afprikken.
   - Prik zo diep mogelijk. Als vuistregel wordt een diepte van 10 centimeter aangehouden. In een rotsachtige bodem kan natuurlijk minder diep geprikt worden dan in een zachte ondergrond.
   - Prikken kan zowel in de staande, knielende als liggende houding. Voordat u kunt gaan knielen of liggen, moet u echter de plek waar u uw knieën neerzet of uw lichaam neerlegt afprikken.

Figuur 8-7A Knielend prikken

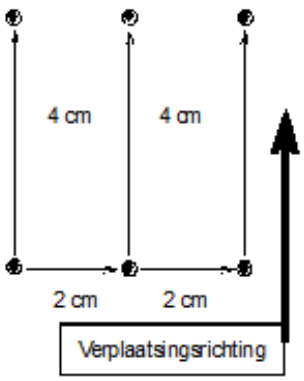

Figuur 8-7B Afstanden bij het prikken

8.4.4. Clear

Na de bevestiging van de gevaarlijke situatie is het zaak om zo snel te verplaatsen richting veilig gebied. Iedereen die geen essentiële taken heeft moet zich buiten de gevarenzone begeven, houdt hierbij de volgende veiligheidsafstanden aan:

1. In open terrein:
   a. 200 m bij afmetingen van een verdacht object tot en met 30 x 30 cm;
   b. 400 m bij objecten ter grootte van 30 x 30 cm tot en met een auto;
   c. 800 m bij objecten ter grootte van een auto tot en met een vrachtauto.

2. In verstedelijkt gebied:
   d. 100 m bij afmetingen van een object tot en met 30 x 30 cm;
   e. 200 m bij objecten ter grootte van 30 x 30 cm tot en met een auto;
   f. 400 m bij objecten ter grootte van een auto tot en met een vrachtauto.

Indien de veilige afstand niet haalbaar is, ga dan uit de directe (scherven) gevarenzone door bijv. achter huizen, muren (houdt rekening met instortingsgevaar) of pantservoertuigen te gaan staan. Denk ook aan de veiligheidsafstanden bij het zenden met verbindingsmiddelen. De minimale afstand tot het verdachte object voor het zenden met radio is 25 meter en voor zenden met de PRR is 1 meter.

8.4.5 Cordon

Nu we onszelf in veiligheid hebben gebracht is het zaak om de gevarenzone af te zetten. Hierbij houden we de veiligheidsafstanden aan uit de vorige paragraaf (zie punt 8.4.4. Clear). Het heeft de voorkeur om het verdachte voorwerp en alle toegangswegen fysiek te bewaken. Indien dit niet mogelijk is dienen deze gemarkeerd te worden.

Sluit de route af en markeer de weg aan het begin, het einde, op een splitsing, driesprong, enzovoorts. Zo voorkomt u het risico dat anderen de weg inrijden, uw markering opmerken, maar vervolgens niet in staat zijn 'achteruit' terug te rijden. Ontdekt u iets naast de weg, breng dan de markering aan op de zijkant van het wegdek. Dit is de enige manier waarop u zeker kunt zijn dat u uzelf niet in gevaar brengt.
Maak bij voorkeur gebruik van standaard markeringsmiddelen. Bent u niet in het bezit van deze standaardmiddelen, dan moet u improviseren. Meer informatie markering staat in Deel 1 hfdst 7.6 Markeringen.

8.4.6. Control

Na het inrichten van het cordon en/of het markeren van het gevaarlijke gebied, moeten we de gehele situatie onder controle houden totdat het gevaar is geneutraliseerd. Dit kan het beste gebeuren vanuit een Incident Control Point (ICP). Dit is een punt wat veilig is voor eigen troepen en van waaruit een goed overzicht is van het gevaarlijke gebied. Vanuit het ICP wordt een complete melding gedaan, daarna volgt eventueel een vervolgactie.

8.4.7. Handelingen bij een mijn of IED incident

Bevindt u zich in een situatie waar uzelf of iemand anders door een mijn of IED gewond is geraakt, blijf dan kalm en raak niet in paniek. Neem de situatie goed in u op, gebruik uw verbindingsmiddel en vraag om specialistische hulp. Vermeld tevens dat onmiddellijke medische hulp noodzakelijk is. Haast u niet naar het slachtoffer, dit kan tot gevolg hebben dat u zelf het volgende slachtoffer wordt. Is er geen hulp of is deze nog niet aanwezig kan er besloten worden al met de volgende handelingen te starten:

1. Bij mijnen dreiging
   a. Start met prikken van een mijnenvrij pad naar het slachtoffer/voertuig;
   b. Indien mogelijk kan er ook al richting veilig gebied geprikt worden (tijdswinst);
   c. Prik 50 cm rondom het slachtoffer mijnenvrij;
   d. ZHKH, verleen 1e hulp;
   e. Wacht op verdere hulp.

BLIJF RUSTIG & HANTEER DE PRIKREGELS

2. Bij IED dreiging
   f. Houdt rekening met meerdere IEDs;
   g. Probeer zo voorzichtig mogelijk het slachtoffer te benaderen;
   h. ZHKH, verleen 1e hulp;
   i. Wacht op verdere hulp.

8.5. Procedures

8.5.1. Person Search

1. Inleiding
   De Person Search heeft als doel om een potentiële dreiging van personen weg te nemen. Daarnaast kan ze bedoeld zijn om (verboden) middelen te ontnemen of om inlichtingen te vergaren. Een volledige Person Search bestaat uit 2 stappen. Ook kan er worden bepaald om alleen stap 1 of stap 2 uit te voeren.

2. Stap 1
   Stap 1 bestaat hoofdzakelijk uit vragen naar een identiteitsbewijs en het stellen van de 5WH vragen. Ook kan er gebruik worden gemaakt van een handmetaaldetector. Reageert een persoon verdacht, dan gaat men over tot stap 2.
   a. Het selecteren van personen voor deze stap kan gebaseerd zijn op:
      - Algehele controle;
      - Steekproef;
      - Verdachte personen;
      - Inlichtingen.

   b. Werkwijze
      - Uitvoeren van de Search met 2 personen (1 beveiliger en 1 Searcher);
      - Vraag naar ID en vraag naar de 5WH;
      - Controleer eventueel met een handmetaaldetector.

3. Stap 2
   In stap 2 van de Person Search wordt de persoon gefouilleerd.
   a. Het selecteren van personen voor de 2^{e} stap kan gebaseerd zijn op:
      - Algehele controle;
      - Steekproef;
      - Inlichtingen;
      - Naar aanleiding van de 1e stap van de Person Search;
      - Bij een verdacht persoon.

   b. Werkwijze
      - Uitvoeren van de Search met 2 personen (1 beveiliger en 1 Searcher);
      - Stel doel bekent;
      - Stel identiteit vast;
      - Vraag of de persoon in het bezit is van wapens, munitie of verboden artikelen;
      - Laat persoon zelf zijn of haar zakken leegmaken;
      - Fouilleren;
      - Controleer de kleding en eventuele bagage (gebruik eventueel een handmetaaldetector).

4. Middelen
   De benodigde middelen voor een Person Search zijn:
   a. Handmetaaldetector;
   b. (nitril) handschoenen;
   c. Zak t.b.v. mogelijke bewijslast + labels;
   d. Fotocamera (optioneel).

5. Aandachtspunten
   a. Algemene aandachtspunten tijdens de uitvoering:
      - Let op het gedrag van de persoon (houding, nervositeit, handen);
      - Gebruik (indien nodig) een tolk;
      - Wees geduldig en voorzichtig;
      - Wees niet vernederend;
      - Wees niet te vriendelijk, maar intimideer niet;
      - Wees eerlijk en vastberaden;
      - Tijdens het fouilleren oogcontact vermijden om zo intimidatie te voorkomen;
      - Searcher zorgt dat hij niet wordt gehinderd en niet in de sector van de beveiliger komt;
      - Maak gebruik van handschoenen;
      - Draag er zorg voor dat bij het fouilleren een overlapping is van de zoekgebieden;
      - Aandacht voor details, bijv. documentatie.

b. Afhankelijk van de regelgeving:
   - Mannelijke militairen controleren fysiek geen vrouwen, tenzij er gebruik wordt gemaakt van een metaaldetector;
   - Mannelijke militairen controleren fysiek geen kinderen;
   - Vrouwelijke militairen controleren fysiek mannen, vrouwen en kinderen.

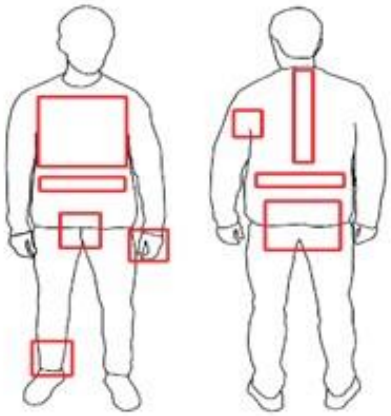

Figuur 8-8 Mogelijke verstopplaatsen

8.5.2. Vehicle Check

1. Inleiding
   De Vehicle Check gaat uit van een voertuig inclusief bestuurder. De procedure Vehicle Check kent twee stappen. Door in stap 1 de inzittenden te ondervragen en te beoordelen op uiterlijk en gedrag, kan worden bepaald of de inzittenden verdacht zijn en of zij mogelijk verboden of levensgevaarlijke artikelen bezitten. Worden er tijdens stap 1 verdachte zaken aangetroffen, gedraagt de bestuurder zich verdacht of is er twijfel, dan kan worden overgegaan tot de stap 2. Ook kan er worden bepaald om alleen stap 1 of stap 2 uit te voeren.

2. Stap 1
   Stap 1 van de Vehicle Check heeft tot doel voertuigen te selecteren voor stap 2. De eerste stap kan worden uitgevoerd door de wacht bij militaire complexen of bij Vehicle Check Points. De bestuurder opent de kofferbak en de motorkap. Deze stap duurt ongeveer 2 minuten. De minimale personeelssterkte is 2; 1 Searcher en 1 beveiliger.

   a. Het selecteren van een kan gebaseerd zijn op:
      - Algehele controle;
      - Steekproefsgewijs;
      - Verdachte vtgn;
      - Inlichtingen.

   b. Werkwijze stap 1. Het identificeren en bevragen van inzittenden:
      - De bestuurder aanspreken en vragen naar identiteitsbewijs, inclusief de passagiers;
      - De bestuurder of inzittenden vragen stellen (5WH) en specifiek vragen naar bezit van verboden artikelen zoals wapens, drugs, etc.;
      - Observeer de bestuurder.

   c. Controleren:
      - Buitenkant en de onderzijde van het voertuig m.b.v. de spiegel op bijzonderheden;
      - Reacties van de passagiers door rond het voertuig te lopen;
      - Visueel buiten- en binnenzijde voertuig;
      - Eventueel kofferruimte en motorruimte op verdachte artikelen.

3. Stap 2
   De minimale personeelssterkte bij stap 2 van de Vehicle Check is 3; 1 beveiliger en 2 Searchers.
   a. Het selecteren van een voertuig voor een 2^{e} stap kan gebaseerd zijn op:
      - Naar aanleiding van de 1e stap;
      - Algehele controle;
      - Steekproefsgewijs;
      - Bij een verdacht voertuig;
      - Inlichtingen.

b. Om het voertuig te checken kan men deze onderverdelen in 5 deelgebieden:
   - Buitenkant (evt. bovenkant);
   - Onderkant;
   - Binnenkant;
   - Bagageruimte;
   - Motorruimte.

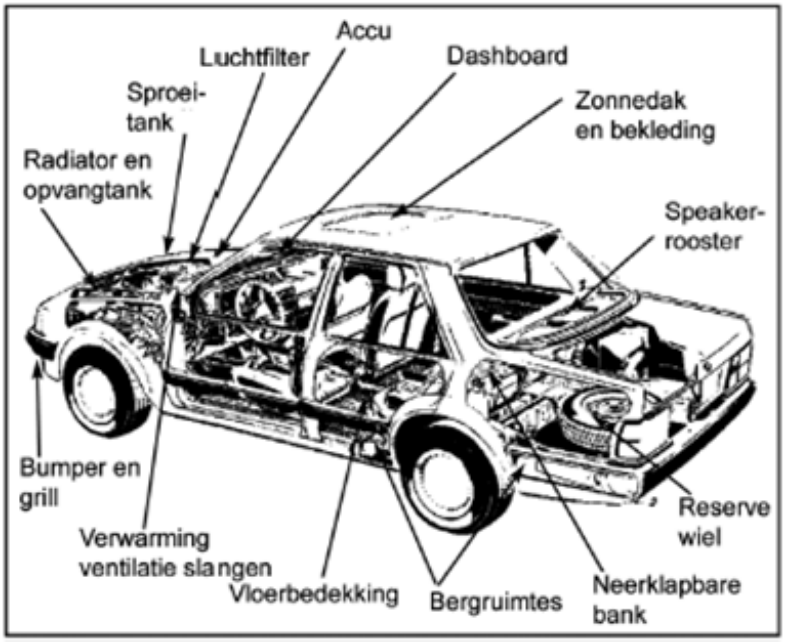

Figuur 8-9 Voorbeeld van plaatsen om te doorzoeken

c. Werkwijze stap 2
   - Voertuig laten verplaatsen naar de daarvoor bestemde locatie;
   - Stel doel bekent;
   - De bestuurder vragen stellen (5WH);
   - Op alle inzittenden een Person Search uitvoeren;
   - Laat de chauffeur alle deuren en compartimenten open maken;
   - De bestuurder van het voertuig blijft in de directe omgeving om de aanwijzingen van de Searcher uit te voeren of eventuele vragen te beantwoorden;
   - Controle van de 5 deelgebieden van het vtg.

4. Middelen
   De benodigde middelen voor een Vehicle Check zijn:
   a. Handmetaaldetector;
   b. Spiegel;
   c. Zaklamp;
   d. Handschoenen;
   e. Zak t.b.v. mogelijke bewijslast;
   f. Indien aanwezig foto camera.

5. Aandachtspunten
   Algemene aandachtspunten bij de uitvoering van de Vehicle Check:
   a. Ontbreken van kentekenplaten op het voertuig;
   b. Ramen voertuig staan open, ook al is het koud;
   c. Inzittenden gedragen zich vreemd (te beleefd, nerveus, ongeduldig);
   d. Sterke geuren in auto;
   e. Inzittenden dragen kleding afwijkend van het jaargetijde;
   f. Let op opvallende gebreken, modificaties of andere zaken zoals beschadigde deursloten, auto zwaar beladen terwijl er maar 1 persoon in de auto zit (staat en stand van het voertuig);
   g. Laat de chauffeur richting het voertuig kijken (observeer reacties).

8.5.3. Forensisch bewustzijn

1. Inleiding

   Het is van belang om tijdens en na de uitvoering van een Person Search of Vehicle Check op de juiste wijze om te gaan met mogelijk bewijsmateriaal. Forensisch bewust handelen, kan het verschil maken tussen veroordeling en vrijspraak van betrokken persoon.

   De mogelijke bewijsmaterialen kan men indelen in twee categorieën:

   a. Categorie 1: Zichtbaar materiaal:
      - Wapens/munitie;
      - IED componenten;
      - Gereedschap;
      - Documenten en digitale datadragers;
      - Geld/drugs;
      - Etc.

   b. Categorie 2: Onzichtbaar of latent materiaal:
      - Vingerafdrukken;
      - Explosieve resten en vloeistoffen;
      - Vezels;
      - DNA (haar, huid, lichaamsvloeistof);
      - Etc.

2. Veiligstellen en archiveren van (mogelijke) bewijslast

   Mogelijke bewijslast wordt nooit beroerd door militairen, tenzij noodzakelijk.
   In eerste instantie ligt de verantwoordelijkheid voor het veiligstellen en archiveren bij het bevoegd gezag (meestal lokale politie).

   a. Basisregels omgaan met mogelijke bewijslast:
      - Uniform wassen en schoenen schoonmaken voor elke opdracht;
      - Na elke opdracht alle Searchmiddelen en gereedschappen schoonmaken;
      - Draag te allen tijde handschoenen (Individual Collection Kit);
      - Draag eventueel een stofmasker;
      - Minimale aanraking van het voorwerp;
      - Documenteer alle activiteiten;
      - Fotografeer object in ligplaats onder verschillende hoeken;
      - Zorg voor de juiste maatvoering (bijv. meetlat er naast leggen);
      - Gebruik verschillende zakken voor verschillende voorwerpen;
      - Gebruik een label;
      - Stop gebruikte handschoenen in een aparte zak.

   b. Voor een aantal soorten materiaal gelden aanvullende regels:
      - Wapens:
        - Wapens dienen te worden behandeld als zijnde geladen. Ze dienen voor archivering ontladen te worden door getraind personeel of personeel bekend met het wapensysteem;
        - Wapens dienen te worden vastgepakt op een niet “logische” plaats;
        - Gebruik papieren opbergzakken.
      - Documenten:
        - Pak bij voorkeur op met een wegwerppincet. Indien niet aanwezig dan oppakken bij hoekpunt met duim en wijsvinger;
        - Papieren documenten gaan in een plastic zak, alle overige documenten gaan in een papieren zak;
        - Bij natte documenten moet men er rekening mee houden dat documenten kunnen verkleven in een papieren zak en schimmelvorming op kan treden in plastic zak. Stelregel hierbij is < 24 uur bewaren in plastic zak en langer in papieren zak.
      - Digitale datadragers:
        - Vraag om advies van een specialist;
        - Noteer de staat van de apparatuur en noteer alle bijbehorende hardware;
        - Noteer welk programma er geopend is bij aantreffen en maak een foto van het scherm;
        - Sluit de datadrager nooit af (“shut down” of “log off”);
        - Voorkom contact met magnetische materialen.
      - Bloedsporen:
        - Bloedsporen zijn een belangrijke bron van informatie.
        - Voorwerpen die bedekt zijn met bloed dient men eerst te laten drogen in de buitenlucht voor het verpakken in papier, indien de tijd om het in een laboratorium te krijgen meer bedraagt dan 1 uur. Een DNA profiel kan na zeer lange tijd nog gegenereerd worden uit droog bloed.

8.5.4. Verplaatsingen

1. Inleiding
   In dit hoofdstuk worden de procedures beschreven die men kan toepassen bij verplaatsingen. Het doel is om de veiligheid tijdens het verplaatsen te vergroten.

2. Minimaliseringsmaatregelen
   Minimaliseringsmaatregelen hebben als doel de dreiging voor eigen troepen te minimaliseren.
   a. Aandachtspunten tijdens verplaatsing bij IED dreiging.
      - Voor vertrek:
        - Verwijderen van tactische tekens en herkenningstekens;
        - Variëren in tijdstip van vertrek;
        - Variëren in routes;
        - Etc.

      - Tijdens verplaatsing:
        - Variëren in snelheid;
        - Antennes van het voertuig tuien voor/tijdens het verplaatsen;
        - Andere weghelft gebruiken (als de veiligheid dit toestaat);
        - Wisselende routes (ga van de weg af indien dit mogelijk is) en tijdstippen;
        - Overdag en 's nachts bewust de verlichting van de voertuigen aanpassen;
        - Etc.

   b. Aandachtspunten tijdens verplaatsing bij een mijnendreiging:
      - Probeer altijd op verharde wegen of ondergrond te blijven en zorg dat u vrij zicht hebt;
      - Verplaats nooit in begroeid terrein;
      - Blijf zoveel mogelijk in het spoor van uw voorganger;
      - Informeer altijd bij de plaatselijke bevolking en let op hun gedrag om vast te stellen of een gebied al dan niet veilig is;
      - Melden indien u van de geplande route moet afwijken;
      - Als u het voertuig verlaat, stap dan niet in de berm;
      - Matig uw snelheid, langzamer rijden zorgt voor meer tijd om te reageren op onverwachte hindernissen of verdachte signalen.

3. 5 en 20 meter Check
   a. Het doel van de 5 en 20 meter Check is het vergroten van de eigen veiligheid. Deze Check wordt toegepast:
      - Indien er tijdens een verplaatsing (bereden/te voet) halt wordt gehouden;
      - Indien er tijdens een bereden patrouille moet worden uitgestegen omdat de verplaatsingssnelheid <6 km/u is;
      - Indien de 'Jammer' uitgezet moet worden;
      - Bij het kort halt houden op een locatie wordt altijd een 5 meter Check uitgevoerd (blijft men langer op locatie dan breidt men dit uit naar een 20 m Check);
      - Bij een lange stop wordt meteen een 20 meter Check toegepast.

   b. Stappen van een 5 en 20 meter Check:
      - Controleer vanuit het voertuig de grond naast je deur voordat je uitstapt;
      - Uitstappen en in je eigen sector onder het voertuig controleren;
      - Visueel je eigen sector tot 5 meter vanaf het voertuig controleren;
      - Fysiek (het aflopen van) je eigen sector en tot 5 meter vanaf het voertuig controleren;
      - Vanaf de grens van de 5 meter visueel je eigen sector tot 20 meter controleren;
      - Fysiek je eigen sector tot 20 meter vanaf het voertuig controleren;
      - Gereed melden en wachten op vervolgopdracht.

   c. Aandachtspunten bij de uitvoering van de 5 en 20 meter Check:
      - Extra aandacht moet worden besteed aan in het terrein aanwezige objecten of terreindelen zoals muurtjes, lantaarnpalen, graafsporen en observatieposten;
      - Beperk je niet tot de 20 meter, maar kijk ook in de diepte naar terreindelen en verdachte zaken of personen.

4. Oversteken kwetsbaar punt
   In punt 8.2.3. is beschreven wat kwetsbare punten zijn. Wanneer men op een kwetsbaar punt stuit kan de procedure oversteken kwetsbaar punt worden toegepast. Dit kan gepland zijn, maar ook ter plaatse worden bepaald. Doel van deze procedure is om zo veilig mogelijk een kwetsbaar punt te passeren.
   Het oversteken van een kwetsbaar punt wordt in de volgende stappen uitgevoerd:
   a. Stap 1
      - Halthouden op minimaal 50 m voor het kwetsbare punt;
      - Uitvoeren 5 en 20 meter Check;
      - Vaststellen of de terreinaspecten van een IED hinderlaag aanwezig zijn (punt 8.2.3.).

   b. Stap 2
      - De eerste twee verkenners (1 en 2) verplaatsen zich links en rechts van de weg, door het zijterrein, richting het kwetsbare punt. Zij controleren vanaf 20 meter in het zijterrein het kwetsbare punt op verdachte objecten en signs;
      - Circa 20 meter voor het kwetsbare punt steken ze de weg over en kruisen elkaar;
      - Vervolgens verplaatsen ze zich op minimaal 20 meter afstand om het kwetsbare punt heen;
      - Ongeveer 20 meter na het kwetsbare punt steken ze weer de weg over en kruisen elkaar;
      - Vervolgens verplaatsen ze tot minimaal 50 meter voorbij het kwetsbare punt.

   c. Stap 3
      - Op het moment dat de eerste twee verkenners elkaar voor de tweede maal kruisen begint deze stap;
      - De volgende twee verkenners (3 en 4) verplaatsen over de weg richting het kwetsbare punt;
      - Op het kwetsbare punt wordt gecontroleerd op verdachte objecten en signs;
      - Vervolgens wordt verplaatst tot minimaal 50 meter voorbij het kwetsbare punt, alwaar een 5 en 20 meter Check wordt uitgevoerd.

   d. Stap 4
      - Indien de 5 en 20 meter Check op het eindpunt is afgerond rijden de voertuigen op;
      - Vervolgens stijgt men in en wordt de route vervolgd.

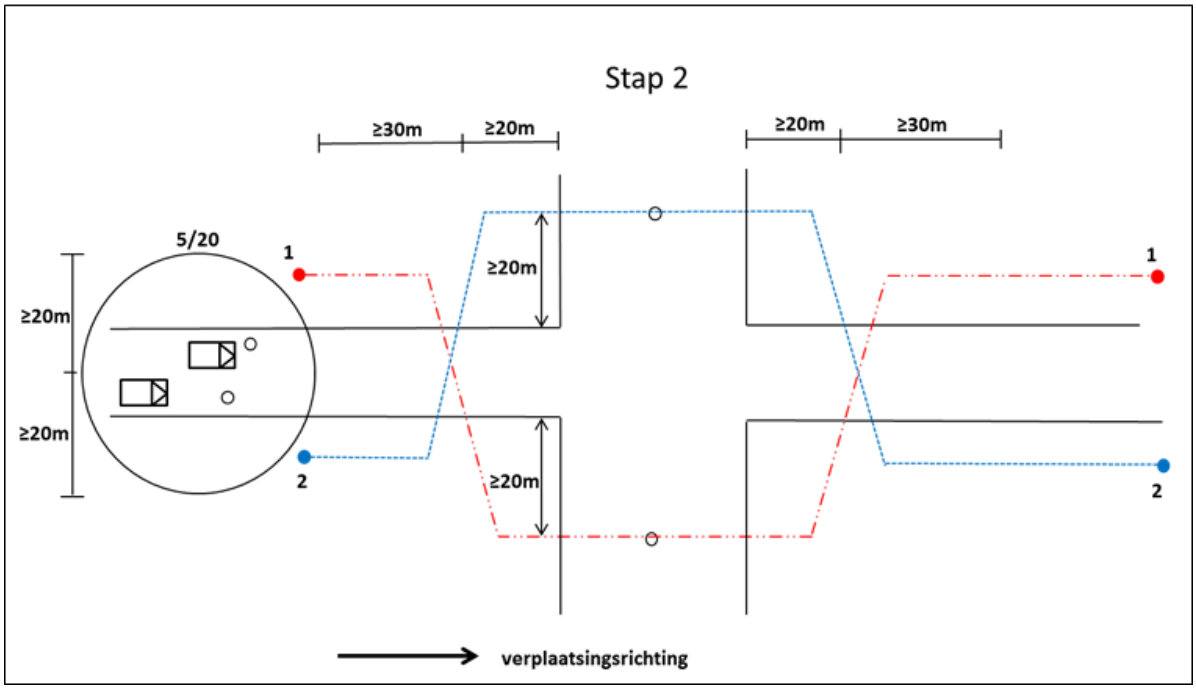

Figuur 8-10A Stap 2 van een 5 en 20 meter check

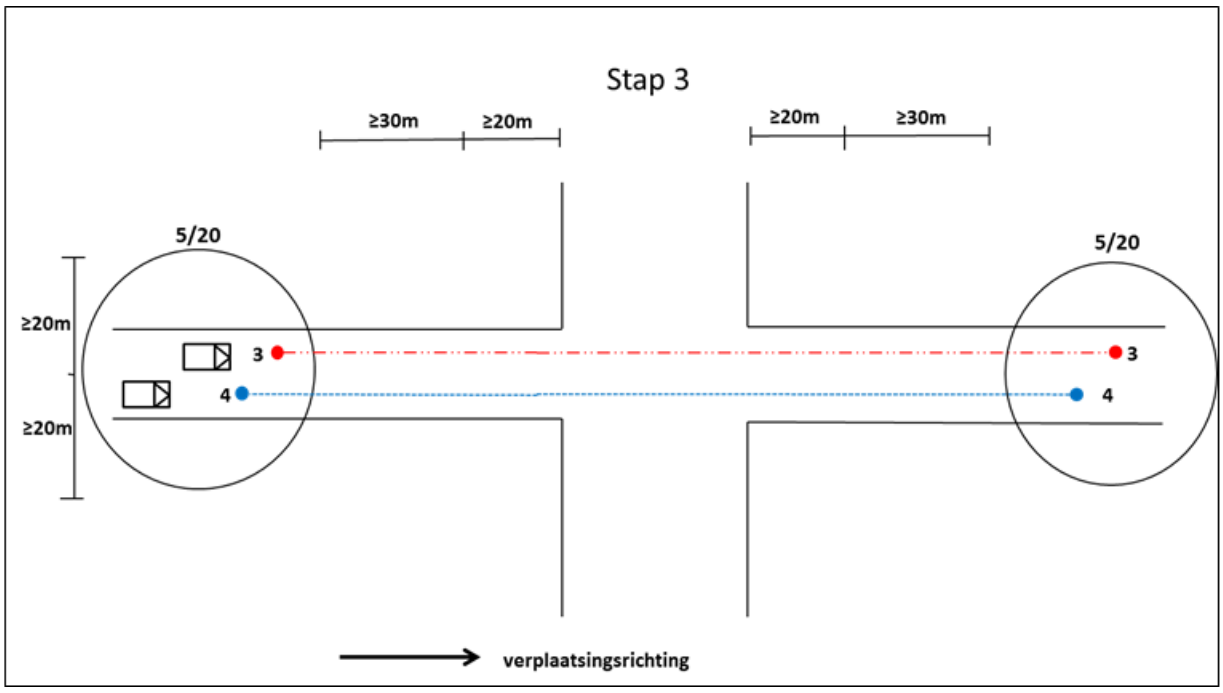

Figuur 8-10B Stap 3 van een 5 en 20 meter check

8.6 Afkortingen

AAW	Ammunition Awareness
Bijv.	Bijvoorbeeld
BMW	Blijf af – Markeer - Waarschuw
BVT	Beoordeling Van de Toestand
CBRN	Chemisch Biologisch Radiologisch Nucleair
Cm	Centimeter
DNA	Desoxyribo Nucleic Acid
EOD	Explosive Ordnance Disposal
EODD	Explosieven Opruimingsdienst Defensie
Etc.	Etcetera
Evt.	Eventueel
GNK	Geneeskundig
ICP	Incident Control Point
ID	Identiteit
IED	Improvised Explosive Device
IK	Instructiekaart
IRA	Irish Republican Army
KLPD	Korps Landelijke Politiediensten
KMar	Koninklijke Marechaussee
Km/u	Kilometer per uur
KVP	Kijk Voel Prik
M	Meter
M.b.v.	Met behulp van
Mm	Millimeter
MWD	Military Working Dogs
NAVO	Noord-Atlantische Verdragsorganisatie
OPS	Operations
PDA	Persoonlijke Dreigingsanalyse
PRR	Personal Role Radio
SA	Search Advisor
SC	Search Coördinator
SOP	Standard Operating Procedures
T.b.v.	Ten behoeve van
UXO	Unexploded eXplosive Ordnance
Vtg	Voertuig
ZHKH	Zelfhulp & Kameradenhulp

Hoofdstuk 9

Militaire veiligheid

9.1 Doel

Het doel van militaire veiligheid, voortaan MV, is het beschermen van personeel, informatie en materieel tegen spionage, sabotage, subversie, terrorisme, extremisme, verlies en onrechtmatige kennisneming. Defensie hanteert hiervoor het Defensie Beveiligingsbeleid (DBB) In het DBB staan de te beschermen belangen (TBB) om- en beschreven.

9.2. Algemeen & organisatie

Het is een primaire verantwoordelijkheid van de commandant om maatregelen te treffen om zijn TBB te beschermen. Tevens is de commandant belast met de uitvoering, handhaving en de controle op de naleving van het DBB. De wijze waarop dit binnen de eenheid moet gebeuren is door de commandant beschreven in de vaste orders van de eenheid (vaste order Veiligheid)
Om de commandant te ondersteunen in zijn proces is er binnen de eenheden (tot op het cie-niveau) binnen zijn eenheid een opgeleide beveiligingsfunctionaris (BF) en een Plv-BF aangesteld.

9.3. Personele beveiliging

Personele beveiliging betreft maatregelen gericht op het verkrijgen van een bepaalde mate van zekerheid dat een persoon de defensiebelangen niet schaadt. Voorbeelden hiervan zijn, naast de hierna nog uitgediepte punten:

- Beperken van aanwezigheid "niet betrokken" personeel (Need to be en Need to Know);
- Het regelmatig houden van tellingen en controles;
- Het regelmatig visiteren van persoon en voertuig;.
- Veiligheidsbewust zijn van al het personeel van de eenheid.

Alle regels met betrekking tot personele beveiliging zijn opgenomen in het DBB, Deel B.
Onder Personele beveiliging wordt niet begrepen de fysieke beveiliging van personen ook wel de bescherming van personen of persoonsbeveiliging genoemd.

9.3.1. De vertrouwensfunctie

Is een functie bij de overheid, waarbij van de functionaris wordt verwacht integer te zijn en alle belangrijke aangelegenheden geheim te kunnen houden. Iedere militair en de meeste burgers zitten op een vertrouwensfunctie. Vertrouwensfuncties bij de KL zijn ingedeeld in 3 categorieën te weten:
A functie (Stg: Zeer Geheim en hoger), B functie (Stg: Geheim) en C Functie (Stg: Confidentieel)

9.3.2. Veiligheidsmachtigingsniveau (VMN)

Het VMN koppelt het bovenstaande niveau aan een vertrouwensfunctie en is gekoppeld aan de functie- / formatieplaats.
Het VMN wordt periodiek door de commandant geëvalueerd en zonodig d.t.v. Beveiligingscoördinator (BC) CLAS opnieuw vastgesteld.

9.3.3. Het Veiligheidsonderzoek en de verklaring van geen bezwaar (VGB)

Een veiligheidsonderzoek is een onderzoek naar een persoon die is of wordt belast met de vervulling van een vertrouwensfunctie. Het doel van het onderzoek is vast te stellen of er voldoende waarborgen zijn dat betrokkene onder alle omstandigheden getrouw invulling geeft aan de plichten die voortvloeien uit de vertrouwensfunctie.
In het onderzoek wordt onder meer nagegaan of en op welke wijze betrokkene met justitie in aanraking is geweest en of betrokkene staatsvijandige activiteiten ontplooid. Als het onderzoek positief is afgerond, ontvangt betrokkene een *verklaring van geen bezwaar* (VGB). De veiligheidsonderzoeken zijn onderverdeeld naar omvang en diepgang in A-, B- en C- veiligheidsonderzoeken. Het A-onderzoek is het meest uitgebreid.
Het niet verkrijgen van een VGB op het juiste niveau zal een aanstelling verhinderen of leiden tot ontslag.

9.3.4. Verklaring van bekendheid met de geheimhoudingsplicht

Dit document dient door de betrokkene te worden ondertekend. Door ondertekening van dit document, verklaart de betrokkene bekend te zijn en zich te conformeren met de geheimhoudingsplicht, wettelijke eisen, rechtsgevolgen en de strafmaatregelen voor het niet nakomen van de verplichtingen voor het vervullen van een vertrouwensfunctie. Bij het beëindigen van de vertrouwensfunctie dient betrokkene de ontheffingsverklaring te tekenen op de achterzijde van dit document. Hiermee verklaart hij/zij alle gevoelige informatie heeft overgedragen en geen gerubriceerde informatiedragers meer in bezit te hebben. De verklaring wordt opgenomen in het personeelsdossier.

9.3.5 Security Clearance (SC)

Voor deelname aan een internationale missies, bezoeken aan buitenlandse eenheden of bij een plaatsing in het buitenland is een (NATO) Security Clearance (N)SC) verplicht. Deze SC wordt uitgeven door de BF van Niveau 2 (brigade).
Indien een (N)SC) nodig is die hoger is van de VGB van betrokkene dient deze tijdig door de BF bij de MIVD worden aangevraagd.

9.4. Fysieke beveiliging

De doelstelling van het deelgebied Fysieke Beveiliging is het waarborgen van de betrouwbaarheid van de Te Beschermen Belangen (TBB) door het treffen van beveiligingsmaatregelen, o.a. bijzondere informatie of wapens en munitie.
Fysieke beveiliging betreft het nemen van actieve en passieve beveiligingsmaatregelen voor terreinen, militaire installaties, of ruimten (risicoplaatsen) waar te beschermen belangen voor de defensieorganisatie aanwezig zijn. Bijvoorbeeld een Opsroom, een Wapenkamer, een shelter of een bivak. Deze zijn opgenomen in hoofdstuk10.

9.5. Informatie beveiliging

Informatiebeveiliging bestaat uit de beveiliging van informatie en IT-diensten (inclusief verbindingsbeveiliging). Beveiliging van (alle soorten) informatie betreft de samenstelling van algemene beveiligingsmaatregelen en procedures om het verlies of compromittatie van informatie in welke vorm dan ook te voorkomen. Hieronder valt ook het vrijgeven van gevoelige informatie op social media (facebook etc.), E-mail, in telefoongesprekken of SMS/MMS of geschreven berichten zoals postkaart of brief. (zie ook Hoofdstuk 34 (communicatievaardigheden) in dit handboek).

9.5.1. Nationale Rubriceringen

Gevoelige/bijzondere informatie die in verkeerde handen op enigerlei wijze schade kan veroorzaken aan de Nederlandse Staat, Defensie of haar bondgenoten wordt, afhankelijk van de impact, gerubriceerd. Nederlandse informatie wordt op basis van de Wet Bescherming Staatsgeheimen (Stg.) als volgt gerubriceerd:

A. Stg. ZEER GEHEIM (ZG)
   Indien kennisname door niet-gerechtigden zeer ernstige schade kan toebrengen aan het belang van de Staat of haar bondgenoten.

B. Stg. GEHEIM (SG)
   Indien kennisname door niet-gerechtigden ernstige schade kan toebrengen aan het belang van de Staat of haar bondgenoten.

C. Stg. CONFIDENTIEEL (SC)
   Indien kennisname door niet-gerechtigden schade kan toebrengen aan het belang van de Staat of haar bondgenoten.

Daarnaast kennen wij de rubricering Departementaal. Vertrouwelijk (DV)
Indien kennisname door niet-gerechtigden nadeel kan toebrengen aan het belang van één of meer ministeries. Dit is feitelijk geen Staatsgeheim in de zin van de Wet bescherming Staatsgeheimen maar wel degelijk een rubricering. Uiteraard zijn er ook Internationale equivalenten, deze equivalenten zijn beschreven in het DBB, UB D 201.

9.5.2. Merkingen

Naast gerubriceerde informatie bestaat gemerkte informatie. Deze informatie kan bij kennisname door niet-gerechtigden leiden tot schade aan de belangen van een natuurlijke- of rechtspersoon. (Bijv: Medisch Geheim of Personeelsvertrouwelijk) Daarnaast zijn er merkingen die in combinatie met een rubricering worden gebruikt. (bijv: Crypto, Atomal, etc).

9.5.3. Beveiligingseisen voor gerubriceerde en gemerkte informatie

Informatie dient beveiligd te worden overeenkomstig het gestelde in het DBB. Eenieder die met dergelijke informatie omgaat dient zich terdege te beseffen dat het er met betrekking tot ICT middelen, gebruik van internet en mobiele telefonie grote risico's zijn dat deze informatie bij onbevoegden terecht kan komen met alle gevolgen van dien. Hierbij moet gedacht worden aan voldoende afstand tussen gerubriceerde en ongerubriceerde systemen, elektromagnetische straling, akoestische overdracht, inkijken op beeldschermen of documenten en het gebruik van niet geëigende opslagmiddelen en/of netwerken.

9.6. Industrie beveiliging

Industriebeveiliging is het samenstel van beschermende maatregelen en procedures om schade aan belangen van de Staat en/of haar bondgenoten, waaronder bijzondere (gerubriceerde) informatie, die zich buiten de defensieorganisatie bevinden, te voorkomen. Indien er om redenen van dienst bijzondere informatie moet worden gedeeld met " derden" dient dit vooraf bekend te worden gesteld aan het Bureau Industrieveiligheid van de MIVD. Pas na toestemming mag informatie worden vrijgegeven.
Het samenstel aan maatregelen is beter bekend onder de Algemene Beveiligingseisen Defensie Opdrachten (ABDO).

(verhuisd naar Hoofdstuk 10)

9.7. Beveiligingsincidenten

Een beveiligingsincident is elk (vermeend) voorval waarbij afbreuk wordt gedaan aan de integrale beveiliging. De navolgende hoofdgroepen van (vermeende) beveiligingsincidenten worden onderscheiden in:

9.7.1. (vermeende) Beveiligingsincidenten met betrekking tot materieel

als zodanig worden beschouwd:
- Wanneer er sprake is van compromittatie, diefstal of vermissing van apparatuur;
- Indien de bedrijfsvoering van Defensie opzettelijk wordt verstoord;
- Vermoedens van opzet bij vermissing van uitrustingsstukken
- Verlies en (tijdelijke) vermissing van cryptografische apparatuur en/of crypto(grafisch) sleutels;
- Ontdekking van de aanwezigheid van vreemde componenten, sporen van ongeautoriseerde modificatie, componenten en vervangingen evenals beschadigingen.
- Constatering van onregelmatigheden in de gebruikelijke werking van het crypto-apparaat;

9.7.2. (vermeende) Beveiligingsincidenten met betrekking tot personeel

Personen, die zich o.a. niet aan de gedragscode houden waarbij de onderstaande omstandigheden een rol spelen, vormen een risico voor het ontstaan van beveiligingsincidenten voorbeelden hiervan zijn:
- Justitiële veroordelingen voor misdrijven, afhankelijk van ernst en aard;
- Chantage of poging daartoe waarbij defensiepersoneel op enigerlei wijze is betrokken;
- Contacten met personen afkomstig uit de landen genoemd in Besluit aanwijzing risicolanden defensiepersoneel, b.v. door (zaken) reizen naar deze landen, familiebetrekkingen en vakanties;
- Blootstellen aan invloeden die de betrouwbaarheid kunnen ondermijnen,
  - B.v.: het maken van schulden,
  - Verslaafdheid(drugs- en drankgebruik) gokverslaving,
  - Criminele contacten,
  - Lid zijn of steun verlenen aan organisaties die doeleinden nastreven, dan wel ter verwezenlijking van hun doeleinden middelen hanteren, die aanleiding geven tot het ernstige vermoeden dat zij een gevaar vormen voor het voortbestaan van de democratie en rechtsorde voorbeelden hiervan zijn:
    ~ Links extremisme
    ~ Rechts extremisme
    ~ Religieus extremisme.
  - Alle persoonlijke gedragingen en omstandigheden, naar aanleiding waarvan betwijfeld mag worden of de betrokkene de uit de vertrouwensfunctie voortvloeiende plichten onder alle omstandigheden getrouwelijk zal volbrengen b.v. wangedrag;
  - Defensiepersoneel dat als gesprekscontact (informatiebron) van belang kan zijn voor de uitvoering van de MIVD taak.
    Het betreft hier in beginsel personen die in een (mogelijke) relatie staan tot militaire of civiele inlichtingen- en veiligheidsdiensten of met extremistische groepen uit landen waarvoor reisbeperkingen gelden dan wel uit aandachtslanden.

9.7.3. (vermeende) Beveiligingsincidenten met betrekking tot informatie

Dienen als zodanig worden beschouwd:
- Wanneer sprake is van mogelijke compromittatie van informatie;
- Onbevoegde kennisname van gerubriceerde informatie;
- In geval er sprake is van: foutieve verzending;
- Foutieve rubricering;
- Foutieve opslag van gerubriceerde informatie.
- Elke vorm van virusbesmetting en hoaxen op de ICT infrastructuren van Defensie of van (Nederlandse) bondgenoten die bij Defensie in gebruik zijn;
- Elke vorm van diefstal, manipulatie, beschadiging, vernietiging of verlies van hardware, programmatuur en data;

- Gebruik van niet-geautoriseerde software, programmatuur en/of hardware;
- Alle pogingen tot geslaagde pogingen tot toegang, fysieke en logisch tot computers of computersystemen;
- Niet-geautoriseerde inbelverbindingen op systemen en netwerken;
- Het onrechtmatig koppelen van netwerken of randapparatuur;

9.7.4. Overige (Vermeende) beveiligingsincidenten

Spionage
Alle activiteiten in relatie tot de krijgsmacht of haar bondgenoten, door in Nederland geaccrediteerd buitenlands attachépersoneel en/of andere personen die niet in overeenstemming zijn met hun diplomatieke status. Het in persoon, schriftelijke, telefonisch of d.m.v. e-mail (doen) benaderen van defensie personeel, met het oogmerk inlichtingen te verzamelen, gunsten te vragen dan wel gunsten aan te bieden. Dit geldt tevens voor die gebieden waar (delen) van de Nederlandse Krijgsmacht deelnemen aan operaties. Vermoedens van elektronisch afluisteren.

Sabotage
Acties of demonstraties (direct of indirect) gericht tegen de krijgsmacht en/of haar bondgenoten zoals knipacties vernieling c.q. beschadiging van materieel of infrastructuur.

Subversie
Acties dan wel demonstraties tegen: de aanwezigheid of activiteiten van de krijgsmacht en/of haar bondgenoten (pamflet, kladacties); activiteiten van defensieorderbedrijven in het algemeen of in het kader van deelname aan operaties. infiltraties binnen de defensieorganisatie vanuit activistische of extremistische (links, rechts of religieus) hoek of (mogelijk) banden van defensiepersoneel met activisten en/of extremisten; uitingen, voorvallen en incidenten met een mogelijk links- , rechts- of religieus extreem karakter binnen de krijgsmacht of gericht tegen de krijgsmacht en/of haar bondgenoten; verspreiding van geruchten dan wel desinformatie of beïnvloeding van defensiepersoneel, gericht op een aantasting van de integriteit van de krijgsmacht en/of haar bondgenoten; moedwillige gezagsondermijnende dan wel missie ondermijnende activiteiten.

Terrorisme
Aanslagen of het dreigen hiermee, gericht tegen objecten, materieel of infrastructuur van de krijgsmacht of haar bondgenoten; aanslagen of het dreigen hiermee, gericht tegen defensiepersoneel en/of hun naasten of personeel van bondgenoten en/of hun naasten; signalen die duiden op mogelijke banden van defensiepersoneel met terroristische personen /organisaties; meldingen betreffende vondsten in Nederland van illegale wapen- en materiaaldepots zoals wapens, munitie, explosieven, communicatieapparatuur of militaire kledingstukken.

Georganiseerde criminaliteit
Betrokkenheid van defensiepersoneel bij illegale wapentransacties of transporten, hierbij inbegrepen delen van wapens, munitie, of explosieven; signalen die duiden op mogelijke banden van defensiepersoneel met criminele personen of organisaties.

Overige
Het vertonen van een verdachte (oneigenlijke) persoonlijke, schriftelijke, telefonische of e-mail belangstelling voor defensieobjecten of objecten van bondgenoten van de krijgsmacht, defensiematerieel of gerubriceerde gegevens. Hieronder wordt tevens verstaan fotograferen, filmen etc.; vermeende verkenningsactiviteiten bij militaire objecten of bij plaatsen waar veel militairen aanwezig zijn; het zich ongeautoriseerd toegang (pogen te) verlenen tot een defensieterrein; onbevoegde landingen van vliegtuigen of andere luchtvaartuigen op een defensieterrein; bommeldingen of verdachte pakketten;

9.7.5. Melden van beveiligingsincidenten

Iedere defensiemedewerker die meent dat er sprake is van een beveiligingsincident, is verplicht dit te melden aan zijn commandant of de beveiligingsfunctionaris van de eenheid. Hiervoor dient gebruik gemaakt te worden van de applicatie "Melden voorval" op de Intranetpagina "P&O Selfservice" onder "Formulieren"..

Hoofdstuk 10

Militair Recht

Handboek militair recht basis

Inleiding
Bij de term militair recht zal veelal worden gedacht aan het militair straf- en tuchtrecht. Het begrip omvat echter veel meer. In dit handboek komen aspecten van het militair recht in hoofdlijnen aan de orde.

In het eerste deel wordt de grondwettelijke basis voor de krijgsmacht besproken, hierbij wordt onder andere aangegeven welke belangen de krijgsmacht dient.

Hierna wordt in het tweede deel ingegaan op het militaire straf- en tuchtrecht, waarbij aangegeven wordt wat de meest voorkomende en belangrijkste vergrijpen zijn en hoe de verschillende procedures verlopen.

Het ambtenarenrecht wordt behandeld in het derde deel. Hierbij worden aspecten behandeld die de rechtspositie van de militair raken. Daarbij moet gedacht worden aan verlof, ontslag, gezondheidszorg, maar ook schadeverhaal en beperking van grondrechten.

Het vierde deel bespreekt de positie van de militair in het buitenland.

Ten slotte wordt in het vijfde deel het humanitair oorlogsrecht behandeld, waarin wordt aangegeven welke gedragsregels tijdens militaire operaties gelden.

10.1. Deel 1 Grondwet, krijgsmacht en grondrechten

10.1.1. Staat en Krijgsmacht

Nederland is een parlementaire democratie. Bij interne bedreiging en bij dreiging van buitenaf dient de democratie de eigen rechtsorde te beschermen.
De krijgsmacht heeft daarbij, naast andere overheidsorganisaties, een wezenlijke rol. Dat geldt niet alleen voor Nederland, maar voor heel het Koninkrijk. Het Statuut voor het Koninkrijk noemt in artikel 3 als belangrijke staatsrechtelijke aangelegenheid: 'de handhaving van de onafhankelijkheid en de verdediging van het Koninkrijk'. In aansluiting hierop bevat de Grondwet een aantal belangrijke bepalingen met betrekking tot de krijgsmacht. In de Grondwet worden onder andere geregeld de taak van de krijgsmacht, de verplichting van alle Nederlanders om aan genoemde handhaving en verdediging mee te werken, de dienstplicht, de vrijstelling van militaire dienst op grond van gewetensbezwaren en de noodwetgeving (artikelen 96 t/m 103 Grondwet (Gw)).

10.1.2. Bescherming van staatsbelangen

Ter bescherming van de belangen van de staat is er een krijgsmacht. De krijgsmacht bestaat uit vrijwillig dienenden en kan mede bestaan uit dienstplichtigen (art. 98 lid 1 Gw).
Tot de belangen van de staat behoren:
- De militaire verdediging van het Koninkrijk: onder de verdediging van het Koninkrijk wordt begrepen het optreden in bondgenootschappelijk verband van de NAVO en van de WEU/EU;
- Het vervullen van internationale taken met gebruik van militaire middelen: tot het vervullen van de taken in internationaal verband behoort bijvoorbeeld het optreden in het kader van vredesoperaties;
- De hulpverlening door militairen: de hulpverleningstaak heeft een nationale en een internationale component.
  - Nationaal: militaire bijstand, bijzondere militaire bijstand en steunverlening, handhaving van de openbare orde, opsporing van strafbare feiten en rampenbestrijding.
  - Internationaal: onder andere humanitaire hulpverlening.

10.1.3. Krijgsmacht binnen de Grondwet

- Artikel 96 Gw bepaalt dat de regering het Koninkrijk niet in oorlog verklaart dan na voorafgaande toestemming van de Staten-Generaal (Eerste en Tweede Kamer tezamen). Door de voorgeschreven behandeling door de Staten-Generaal in verenigde vergadering wordt de mogelijkheid van een tegengesteld oordeel van de twee kamers uitgesloten. De toestemming is niet vereist wanneer het overleg met de Staten-Generaal als gevolg van een feitelijk bestaande oorlogstoestand niet mogelijk is gebleken. Voor de verklaring dat een oorlog beëindigd is, geldt eveneens de eis van voorafgaande toestemming van de verenigde vergadering. Voornoemde verklaringen worden tegenwoordig niet meer gebruikt.

- Artikel 97 Gw bepaalt dat er een krijgsmacht is ter verdediging en bescherming van het Koninkrijk alsmede ten behoeve van de handhaving en de bevordering van de internationale rechtsorde. Dit laatste is in het algemeen een gedeelte van de juridische basis voor het uitzenden van militairen voor een vredesmissie. De term "internationale rechtsorde" heeft een ruime betekenis. Onder dit specifieke element van de taak van de krijgsmacht valt optreden bij internationale crisisbeheersingsoperaties of vredesmissies, ook buiten Verenigde Naties (VN) verband. Ook humanitaire hulp, die mede de potentieel destabiliserende gevolgen van natuurrampen beoogt te ondervangen, draagt bij aan de bevordering van de internationale rechtsorde, evenals het bestrijden van grootschalige zeeroof langs de kust van Somalië (anti-piraterij operaties).
  Het oppergezag over de krijgsmacht berust bij de regering (art. 97, lid 2 Gw). Dit betekent dat de regering de politieke leiding heeft over de inzet van de krijgsmacht. De krijgsmacht moet dus worden beschouwd als een overheidsorganisatie met een specifieke taak. De daadwerkelijke uitvoering van opdrachten van de regering aan de krijgsmacht of een krijgsmachtdeel geschiedt onder leiding van de Commandant der Strijdkrachten.

- Artikel 100 Gw bepaalt de betrokkenheid van de Staten-Generaal bij de inzet van de krijgsmacht. In dit artikel is een inlichtingenplicht voor de regering opgenomen over de inzet of het ter beschikking stellen van de krijgsmacht ter handhaving of bevordering van de internationale rechtsorde, evenals ten behoeve van de hulpverlening in geval van een gewapend conflict. De regering moet de inlichtingen aan de Staten-Generaal verstrekken voorafgaand aan de inzet van de krijgsmacht, tenzij dwingende redenen het vooraf verstrekken van inlichtingen verhinderen; in het laatste geval dienen de inlichtingen zo spoedig mogelijk te worden verstrekt.
  Het eerste lid van artikel 100 Gw veronderstelt dat er in beginsel voorafgaand overleg plaatsvindt tussen de regering en de Staten-Generaal over het ter beschikking stellen van de krijgsmacht ter bevordering of handhaving van de internationale rechtsorde. Ten behoeve van dat voorafgaande overleg verstrekt de regering tijdig de benodigde inlichtingen. Deze verstrekking van inlichtingen heeft echter geen betrekking op een voornemen, maar op een besluit van de regering.

10.1.4. Krijgsmacht en grondrechten

Grondrechten worden gezien als leidende beginselen van ons democratisch rechtsbestel. De grondrechten zijn fundamentele vrijheidsrechten van zowel burger als militair ten opzichte van de staat. Deze rechten zijn onder andere opgenomen in het Europees Verdrag tot bescherming van de Rechten van de Mens en de fundamentele vrijheden (EVRM) en hoofdstuk 1 van de Grondwet.
Belangrijke grondrechten zijn:

- Het recht op gelijke behandeling en het verbod op discriminatie;
- Het actief en passief kiesrecht;
- De vrijheid van godsdienst of levensovertuiging;
- De vrijheid van meningsuiting;
- Het recht tot vereniging;
- Het recht tot vergadering en betoging;
- Het recht op eerbiediging van de persoonlijke levenssfeer;
- Het recht op onaantastbaarheid van het lichaam.

De Grondwet staat beperking van deze rechten uitsluitend toe, indien deze bij de wet en in een aantal gevallen krachtens de wet zijn vastgelegd. In de Militaire Ambtenarenwet 1931 (MAW) en de Wet militair tuchtrecht (WMT) is een aantal van dergelijke beperkingen opgenomen. De specifieke taak van de krijgsmacht mag immers niet op onaanvaardbare wijze worden belemmerd door uitoefening van grondrechten. In deel 2 en deel 3 wordt, bij de bespreking van het militair tuchtrecht en het rechtspositierecht, kort aandacht besteed aan de grondrechten.

10.1.5 Inzet voor nationale operaties

De laatste tijd wordt de krijgsmacht meer en meer ingezet voor nationale operaties. Vooral de derde hoofdtaak uit 1.2 heeft daarmee dus aan belang gewonnen. De krijgsmacht geldt tegenwoordig niet langer als vangnet maar als structurele veiligheidspartner. De volgende indeling wordt vaak aangehouden als het gaat om vormen van inzet voor nationale operaties:

Bescherming territoir: Territoriale verdediging Bewaking van de zee Bescherming luchtruim Bescherming militaire objecten Bescherming in buitengewone omstandigheden Rechtshandhaving Politietaken KMar Militaire bijstand Politiewet Ondersteuning *Host nation support* (militaire bijstand bij) Rampenbestrijding Militaire steunverlening in het openbaar belang.

Hierna zal kort worden ingegaan op een aantal specifieke vormen van nationale operaties.

10.1.5.1 Bescherming militaire objecten

De bewaking en beveiliging van militaire objecten is een militaire verantwoordelijkheid onder gezag van de minister van Defensie. De Rijkswet geweldgebruik bewakers militaire objecten (hierna de Rijkswet) is de rechtsbasis voor deze organieke taak. De bevoegdheden voor deze taak zijn neergelegd in de Rijkswet en de bijbehorende regelgeving. De minister van Defensie is bevoegd objecten aan te wijzen. Dit is geregeld in het Rijksbesluit houdende aanwijzing van te bewaken en te beveiligen objecten. Het besluit onderscheidt permanente objecten in de vorm van vaste (o.a. kazernes, vliegbases, zenderparken) en mobiele installaties (o.a. tactische voertuigen, munitie- en wapentransporten). Daarnaast kunnen Commandant Land-, Lucht-, en Zeestrijdkrachten voor ten hoogste twaalf weken tijdelijke objecten aanwijzen: bijvoorbeeld de tijdelijke opslag van munitie en/of militaire uitrusting op een haventerrein. De geweldsinstructie is vervat in het Besluit geweldgebruik defensiepersoneel in de uitoefening van de bewaking- en beveiligingstaak. Deze geweldsinstructie sluit nauw aan bij de Ambtsinstructie die door politie, KMar en bij militaire bijstand (aan de politie) wordt gebruikt.

10.1.5.2 Militaire bijstand aan de politie

Bijstand is de tijdelijke personele of materiële versterking van de politie vanwege bijzondere omstandigheden. Als binnen de organisatie van de nationale politie (kwalitatief als kwantitatief) niet in een specifieke behoefte kan worden voorzien kan (personele of materiële) bijstand aan de krijgsmacht worden gevraagd. De KMar is daartoe de eerste aangewezene (ex artikel 57 Politiewet 2012). Wanneer ook de KMar niet in de bijstand kan voorzien kan een van de andere krijgsmachtdelen worden gevraagd (ex artikel 58 Politiewet 2012). Een aparte voorziening is getroffen voor de bijstandseenheden die belast zijn met specifiek aangewezen bijzondere onderdelen van de politietaak.
De Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) autoriseert militaire bijstand voor de handhaving van de openbare orde. De minister van Veiligheid en Justitie autoriseert – na overleg met de minister van Defensie – militaire bijstand voor de strafrechtelijke handhaving van de rechtsorde, bij taken ten dienste van justitie en bijzondere bijstand (o.a. terreurbestrijding). Deze ministers bepalen tevens de wijze waarop bijstand wordt verleend, zij het in overeenstemming met de minister van Defensie.
De rechtsbasis voor de bijstand ligt vast in artikel 57 Politiewet 2012 voor de KMar en artikel 58 Politiewet 2012 voor de overige krijgsmachtdelen. Als de minister van BZK of Veiligheid en Justitie eenmaal bijstand heeft geautoriseerd, dan opereren de bijstand verlenende militairen, afhankelijk van het doel van de bijstand, onder gezag van de burgemeester dan wel de Officier van Justitie (OvJ). Militairen worden onder de operationele leiding van de politie ingezet.
Bijstand verlenende militairen zijn in de uitoefening van hun taak, en met inachtneming van de beginselen van subsidiariteit en proportionaliteit, op basis van, en conform de Politiewet 2012 bevoegd geweld toe te passen. De Ambtsinstructie is op de bijstand verlenende militairen van toepassing.

10.1.5.3 Militaire steunverlening in het openbaar belang

Via de Regeling militaire steunverlening in het openbaar belang 2004, kan de krijgsmacht bestuursorganen ondersteunen, indien daarbij een openbaar belang dat samenhangt met de wettelijke verantwoordelijkheden en bevoegdheden van het bestuursorgaan gediend is. Bovendien mag er geen sprake zijn van een situatie waarop militaire bijstand aan de politie of in het kader van de rampenbestrijding van toepassing is. Er mag ook geen sprake zijn een situatie waarin het bestuursorgaan zelf (tijdig) met civiele middelen kan voorzien. De steunverlening wordt door de minister van Defensie geautoriseerd en is tijdelijk. Daarbij ontstaat (in tegenstelling tot bijstand) er geen gezagsrelatie met het bestuursorgaan en kan er dus ook geen sprake zijn van de toedeling van bevoegdheden.
Er kan zoel in personele als in materiële zin steun worden verleend. De omvang varieert van een noodhospitaal voor de duur van enige maanden tot de inzet van en crashtender bij een grote brand.

10.2. Deel 2 Militair straf- en tuchtrecht

A. Militair tuchtrecht

10.2.1. Beginselen van het tuchtrecht

Zoals in elke organisatie zijn er in de krijgsmacht gedragsregels waaraan iedereen die deel uitmaakt van de krijgsmacht zich moet houden. Deze regels zijn noodzakelijk om in de krijgsmacht een ordelijke gang van zaken te garanderen. Iemand die zich niet gedraagt volgens de gedragsregels verstoort de orde en moet worden gecorrigeerd. De correctie kan plaatsvinden door hem te bestraffen.
Als de persoon die zich in strijd met de gedragsregels gedraagt een militair is, kan hij door zijn commandant worden bestraft. De commandant kan daarbij slechts bepaalde straffen opleggen en moet zich houden aan een voorgeschreven procedure.
Het geheel van gedragsregels waaraan een militair zich in de krijgsmacht moet houden, de straffen die hem kunnen worden opgelegd en de wijze waarop bestraffing plaatsvindt, wordt het militaire tuchtrecht genoemd. Het militaire tuchtrecht is geregeld in de Wet militair tuchtrecht (WMT).

10.2.2. De grens tussen het tuchtrecht en het strafrecht

Het belangrijkste verschil tussen beide rechtsgebieden is dat het strafrecht ziet op de bescherming van de algemene rechtsorde, terwijl het militaire tuchtrecht regels omvat waarvan de niet-naleving een ontoelaatbare verstoring van de interne gang van zaken in de krijgsmacht oplevert.
Wanneer deze verstoring echter zodanig van aard en/of omvang is dat de krijgsmacht in de maatschappij niet meer behoorlijk kan functioneren, wordt daarmee de algemene rechtsorde geschaad en kan de grens met het strafrecht overschreden worden. Een aantal misdragingen valt zowel onder de omschrijving van het Wetboek van Militair Strafrecht (MSr), als onder de omschrijving van een tuchtvergrijp, enkele voorbeelden zijn:
- Gedragingen tegen het dienstbevel;
- Ongeoorloofde afwezigheid;
- Gedragingen tegen het dienstvoorschrift.

De grenzen van het tuchtrecht worden overschreden indien door de handeling daardoor directe en onmiddellijke schade voor een operatie of oefening, dan wel gevaar voor personen of goederen ontstaat of kan ontstaan. Er is dan sprake van een strafbaar feit, waarvan de commandant conform artikel 78 WMT verplicht is om aangifte te doen. Gedacht moet worden aan het afgaan van een ongecontroleerd schot. De oorzaak van het afgaan van een ongecontroleerd schot is het resultaat van het niet correct opvolgen van de veiligheidsvoorschriften (dan wel gegeven per dienstbevel). De militair die een dergelijk schot af laat gaan, overtreedt daarmee de gedragsregels zoals neergelegd in het tuchtrecht. Als het schot afgaat bij het ontladen in een ontladingspit, levert dit geen gevaar op voor personen en/of goederen. Als het schot echter af gaat op de schietbaan, waarbij de kogel rakelings langs het lichaam van een collega gaat, kan er wel gevaar voor personen zijn ontstaan. Er zijn ook nog een aantal specifieke gedragingen die een strafbaar feit opleveren maar afhankelijk van het effect van de gedraging tuchtrechtelijk kunnen worden afgedaan. Raakt de gedraging overwegend de interne orde dan zal het vergrijp tuchtrechtelijk afgedaan kunnen worden, maar raakt de gedraging overwegend de algemene rechtsorde dan zal het strafbaar feit via het Openbaar Ministerie/ Rechtbank afgedaan moeten worden.
De mogelijkheid om strafbare feiten tuchtrechtelijk te mogen afdoen betref de volgende gedragingen:
- Artikel 267 WvSr/artikel 20 WMT : Belediging;
- Artikel 300 WvSr/artikel 22 WMT : Mishandeling;
- Artikel 310, 311 en 321 WvSr/artikel 36 WMT : Diefstal/verduistering;
- Artikel 350 WvSr/artikel 39 WMT : Vernieling/beschadiging;

- Artikel 96 en 98 WvMS/artikel 7 WMT : Ongeoorloofde afwezigheid (voor ten hoogste 8 dagen);
- Artikel 166 WvMS/artikel 36 WMT : Militaire joyriding;
- Artikel 169 WvMS/artikel 18 WMT : Verkeersovertredingen.

Mocht er sprake zijn van een van opgesomde gedragingen dan kan de commandant verzoeken om het strafbare feit tuchtrechtelijk af te doen. De toestemming dient de commandant conform artikel 79 WMT bij het Openbaar Ministerie te verkrijgen. Indien de toestemming niet verkregen wordt, is de commandant verplicht aangifte te doen van de constatering van het strafbare feit conform artikel 78 WMT.

10.2.3. Toepassing van het tuchtrecht

De regels van het tuchtrecht moeten werken waar en wanneer dit voor een goed functioneren van de krijgsmacht nodig is.. Als hoofdregel geldt, dat het tuchtrecht alleen van toepassing is gedurende de tijd waarin de militair dienst doet of behoort te doen en/of wanneer hij zich bevindt op een "militaire plaats". Onder "militaire plaats" moet worden verstaan een schip, vliegtuig, kazerne, militair terrein, militair voertuig, evenals een militaire basis in het buitenland of terreinen, schepen of vervoermiddelen die bij buitenlandse krijgsmachten in gebruik zijn en dergelijke.
Op de genoemde hoofdregel bestaan twee uitzonderingen:

a. De WMT is ook van toepassing gedurende de tijd waarin de militair in uniform gekleed gaat; daarmee valt de vrijwillig in uniform geklede militair ook "buiten militaire plaats en tijd" onder de werking van de WMT;
b. De desbetreffende gedragsregel in de WMT geeft duidelijk aan dat die regel ook geldt buiten de diensturen en/of op een niet-militaire plaats (bijvoorbeeld schending van de geheimhoudingsplicht, artikel 6 WMT).

Ook de Nederlandse militair die behoort tot een internationaal militair samenwerkingsverband valt onder de werking van het militair tuchtrecht. Op deze wijze worden ook de niet-Nederlandse militair en de goederen van een niet-Nederlandse krijgsmacht worden beschermd door het Nederlandse tuchtrecht.

10.2.4. Gedragsregels in het militaire tuchtrecht (zie E)

De gedragsregels worden onderverdeeld in negen groepen. Te weten:
- Gedragingen tegen de geheimhoudingsplicht (artikel 6);
- Gedragingen waardoor de militair dienstverplichtingen niet nakomt (artikel 7 t/m 11);
- Gedragingen waardoor de militair het functioneren van de krijgsmacht belemmert (artikel 12 t/m 14);
- Gedragingen tegen het dienstbevel (artikelen 15 t/m 17);
- Gedragingen tegen het dienstvoorschrift (artikel 18 en 19);
- Gedragingen tegen de persoon (artikel 20 t/m 23);
- Ambtsmisdragingen (artikelen 24 t/m 28);
- Gedragingen tegen de orde (artikel 29 t/m 35);
- Misdragingen in verband met goederen en diensten (artikel 36 t/m 40).

Daarvan worden de bepalingen met betrekking tot 'ongeoorloofde afwezigheid' en 'gedragingen tegen het dienstbevel en dienstvoorschrift' in de praktijk het meest overtreden. Ter verduidelijking worden deze hierna besproken. In aansluiting op hetgeen in dee1 van dit hoofdstuk is vermeld over grondrechten, wordt tevens kort ingegaan op enkele in de WMT opgenomen bepalingen die de beperking van de uitoefening van die grondrechten toestaan.

1. *Ongeoorloofde afwezigheid (art. 7 WMT).*
   Een militair is ongeoorloofd afwezig indien hij zonder toestemming niet op het vereiste tijdstip aanwezig is op een militaire plaats waar dienst moet worden gedaan. Onder militaire plaats moet worden begrepen " de kazerne" en niet de werkplek op de kazerne waar de militair zijn werkzaamheden moet verrichten. De militair die, zonder toestemming, op zijn legeringskamer t.v. blijft kijken terwijl hij zich eigenlijk bij zijn eenheid op de kazerne had moeten melden is dus niet ongeoorloofd afwezig. Wel maakt hij zich dan schuldig aan het tuchtvergrijp; onttrekken aan de dienstverplichting (artikel 9 WMT). Onder 'ongeoorloofde afwezigheid' wordt ook verstaan de afwezigheid van de militair die, ziek thuis zijnde, heeft nagelaten de voorgeschreven handeling(en) te verrichten. Ook de militair die zich wel volgens de voorgeschreven handeling(en) ziek thuis heeft gemeld maar, dit naar later blijkt, onterecht heeft gedaan omdat hij niet ziek was, is ook ongeoorloofd afwezig. De ongeoorloofde afwezigheid eindigt op het moment dat de militair zich weer ter beschikking stelt van de militaire autoriteiten. Dat hoeft niet de militaire plaats te zijn waar de militair werkzaam is. De militair die geplaatst is op de kazerne in Havelte kan zich dus ook terug van ongeoorloofde afwezigheid melden op de kazerne in Schaarsbergen. Bij ongeoorloofde afwezigheid is de tijdsduur van belang omdat na een aantal dagen, onder andere afhankelijk van vredes- of oorlogstijd, de ongeoorloofde afwezigheid kan overgaan in een strafbaar feit.

In het algemeen kan worden gesteld dat de grens tussen tuchtrechtelijke en strafrechtelijke ongeoorloofde afwezigheid op 4 dagen ligt. Ongeoorloofde afwezigheid van kortere duur dan 4 dagen levert een tuchtvergrijp op en van langere duur een strafbaar feit. Dit laatste is ook het geval wanneer de militair weliswaar korter dan 4 dagen afwezig is, maar er daardoor directe en onmiddellijke schade wordt toegebracht of kan worden toegebracht aan een operatie of oefening. Ongeoorloofde afwezigheid levert ook een strafbaar feit op als in geval van opzettelijke ongeoorloofde afwezigheid in tijd van oorlog de afwezigheid langer duurt dan 2 dagen. Een aangevangen ongeoorloofde afwezigheid loopt ook door tijdens de tijdstippen en dagen van bewegingsvrijheid (ADV-, weekend- en rooster-vrije dagen), maar wordt gestopt gedurende de periode van vooraf verleend vakantieverlof en buitengewoon verlof. De ongeoorloofde afwezigheid duurt voort tot het tijdstip waarop de militair weer ter beschikking is van de militaire autoriteiten.

2. *Het dienstbevel (art. 15 t/m 17 WMT).*
   a. Onder een dienstbevel wordt verstaan:
      Een bevel dat enig militair dienstbelang betreft en gegeven is door een meerdere aan een mindere. Niet opvolgen van een dienstbevel levert een tuchtvergrijp op, of een strafbaar feit wanneer daardoor directe en onmiddellijke schade voor een operatie of oefening, dan wel gevaar voor personen of goederen kan ontstaan.
   b. De relatie van het dienstbevel tot het dienstbelang.
      Het dienstbevel moet enig militair dienstbelang betreffen, hetgeen ruim moet worden geïnterpreteerd. Van militair dienstbelang is geen sprake indien het bevel een zuiver particuliere aangelegenheid betreft. Een voorbeeld: Een meerdere geeft aan een mindere opdracht zijn koffer op te halen. Wanneer de opdracht gegeven wordt omdat de meerdere op het punt stond met vakantie te vertrekken is er slechts een particulier belang en geen militair dienstbelang aanwezig. Heeft de meerdere echter de koffer nodig omdat hij onverwachts is aangewezen voor een bepaalde dienst en geen tijd heeft om de koffer zelf op te halen, is er wel sprake van een militair dienstbelang.
      In die gevallen waarbij twijfel kan bestaan over de vraag of er sprake is van militair dienstbelang, verdient het aanbeveling de opdracht eerst uit te voeren en daarna eventueel gebruik te maken van de mogelijkheden zich te beklagen op grond van het Besluit klachtrecht militairen.
      (Zie MP 31-101, 1125).
   c. Gerechtigd zijn tot het geven van een dienstbevel.
      Het dienstbevel moet zijn gegeven door een meerdere aan een mindere, een militair is meerdere:
      - Door hogere militaire rang;
      - Onafhankelijk van rang of stand, wanneer de ene de andere onder zijn bevelen heeft (meerdere door commando of functie). Een voorbeeld hiervan is de schildwacht en de troepenafdeling, belast met wacht- of patrouilledienst. Deze wordt gelijk gesteld met een meerdere, ongeacht de rang van de schildwacht of commandant van de patrouille. Deze gelijkstelling geldt slechts ten aanzien van dienstbevelen tijdens het functioneren als schildwacht dan wel troepen- afdeling, belast met patrouille- of wachtdienst. Voor het overige blijft de verhouding meerdere - mindere bestaan.
   d. Vorm en inhoud van het dienstbevel.
      Er zijn ten aanzien van de vorm en inhoud van een dienstbevel geen voorschriften gegeven.
      Het is niet nodig om:
      - De woorden 'gelasten', 'opdracht geven', of 'bevelen' te gebruiken;
      - Te zeggen dat het een dienstbevel is;
      - Het bevel tot drie keer toe te herhalen;

      Veel dienstbevelen worden in de praktijk min of meer gegeven in de vorm van een verzoek. Desondanks blijft het een dienstbevel. Het dienstbevel veronderstelt dat de bevelsontvanger zich persoonlijk aangesproken weet. Dit is ook het geval indien hij deel uitmaakt van een groep, bijvoorbeeld bij exercitie. Het dienstbevel kan ook schriftelijk dan wel door een sein of teken worden gegeven. Een dienstbevel moet duidelijk zijn. De bevelsontvanger moet begrijpen wat hij moet doen. Een waarschuwing of een algemene aanwijzing behoeven bijvoorbeeld niet daadwerkelijk een dienstbevel in te houden. Een waarschuwing of een aanwijzing hoeven immers niet per se dienstbevelen te zijn. Ze kunnen namelijk ook een klein 'geheugensteuntje' of iets dergelijks inhouden, hetgeen niet valt te kwalificeren als een dienstbevel. Bovendien moet een dienstbevel steeds voor een concreet geval worden gegeven. Een bevel om zich in het vervolg goed te gedragen is een algemene aanwijzing en geen dienstbevel. Een dienstbevel dat voldoet aan de hiervoor genoemde voorwaarden, moet stipt en prompt worden opgevolgd.

e. Handelswijze bij gewijzigde omstandigheden.
Het kan zijn dat, nadat een dienstbevel is ontvangen:
- De situatie zich heeft gewijzigd, of
- Ter plaatse een andere toestand wordt aangetroffen dan door de opdrachtgever werd verondersteld, waardoor,
- Het bevel niet uitvoerbaar is, of
- De uitvoering van het bevel een ander, hoger belang zal schaden.

De militair, die het bevel ontving, moet in dat geval - indien nieuwe bevelen niet of niet tijdig kunnen worden gevraagd of verkregen - naar eigen inzicht én in de geest van de opdrachtgever handelen, door hetzij dit bevel uit te voeren op een andere wijze dan was opgedragen, hetzij het ontvangen bevel geheel of gedeeltelijk niet uit te voeren. In beide gevallen moet hij de opdrachtgever zo spoedig mogelijk op de hoogte stellen van de door hem getroffen maatregelen en de redenen van het afwijken of niet opvolgen van het dienstbevel.

f. Het niet opvolgen van een dienstbevel.
Het niet opvolgen van een dienstbevel is in principe (tuchtrechtelijk of strafrechtelijk) strafbaar. Er is geen sprake van handelen in strijd met een dienstbevel:
- Indien de bevolen gedraging onrechtmatig is. In het algemeen gezegd: Als het opvolgen een strafbaar feit of tuchtvergrijp zou opleveren. In oorlogstijd moet een bevel, waarvan opvolging een oorlogsmisdrijf zou opleveren zelfs worden geweigerd door de militair. Het geven van onrechtmatige bevelen is overigens in artikel 28 WMT tuchtrechtelijk strafbaar gesteld.
  Voorbeelden:
  - Het bevel aan een soldaat-chauffeur die onderweg een verkeersongeval veroorzaakt, om door te rijden teneinde niet te laat op het oefenterrein aan te komen, behoeft niet te worden opgevolgd;
  - Als het opvolgen van een dienstbevel voor de militair zelf of voor anderen direct levensgevaar oplevert. Een bevel aan een militair om een rivier over te zwemmen, terwijl die militair niet kan zwemmen, hoeft niet te worden opgevolgd.
  - Als het opvolgen zou betekenen dat daarmee het zwijgrecht van een beschuldigde/verdachte in een straf- of tuchtproces zou worden omzeild;
  - Als het opvolgen zou betekenen dat de militair heelkundige ingrepen zonder diens toestemming zou moeten tolereren.
- Of de opdracht door de militair te goeder trouw als onrechtmatig werd beschouwd en mocht worden beschouwd. Er moet sprake zijn van verontschuldigbare dwaling over de rechtmatigheid van de bevolen gedraging: dat wil zeggen het dienstbevel was rechtmatig, maar de militair meende te goeder trouw dat het bevel onrechtmatig was.
  Goede trouw wil zeggen dat iemand van de juistheid van zijn handelen uitging en hier in redelijkheid, naar objectieve maatstaven, ook vanuit mocht gaan.
  Voorbeelden:
  - Een militair dient via de CC een VRA in met de mededeling dat hij zijn baard laat staan. Formeel hoeft hier geen toestemming voor te worden verleend; enkele vermelding is voldoende. De CC raakt echter door slordigheid het VRA-formulier kwijt. Diezelfde ochtend nog geeft de pelotonscommandant -niet in kennis gesteld van de mededeling - betrokken militair de opdracht zich onmiddellijk te scheren. In dit geval is het bevel van de pelotonscommandant rechtmatig gegeven. Hem is immers geen melding met betrekking tot de baard ter ore gekomen. Betrokken militair echter meende en kon ook te goeder trouw menen dat zijn VRA door de CC wel bekend zou zijn gesteld bij het kader. Hij hoeft daarom geen gevolg te geven aan het bevel.
  - Een chauffeur krijgt van zijn voertuigcommandant opdracht een weg in te rijden waarbij staat aangegeven dat deze verboden is voor militaire voertuigen. De chauffeur weigert de weg in te rijden. Hij weigert een bevel tot een onrechtmatige gedraging en is dus niet strafbaar. Indien later blijkt dat voor die oefening een ontheffing was verleend dan toch is de chauffeur niet strafbaar indien hij te goeder trouw was. Hij moet dan aanvoeren dat hij niet op de hoogte was van de ontheffing en ook niet redelijkerwijs op de hoogte kon zijn. Een beroep op de goede trouw wordt overigens niet vaak door de tuchtrechter gehonoreerd. In twijfelgevallen is het daarom verstandig in eerste instantie toch maar het bevel in eerste instantie op te volgen en eventueel later in beklag te gaan.
    Onder het niet opvolgen van een dienstbevel wordt mede verstaan het weigeren een dienstbevel op te volgen, alsmede het eigendunkelijk overschrijden van een dienstbevel.

g. Tegenstrijdige dienstbevelen. Daarnaast kan zich het geval voordoen, dat door verschillende meerderen met elkaar strijdige dienstbevelen worden gegeven, die:
- Tegelijkertijd moeten worden opgevolgd;
- Niet beide volledig kunnen worden opgevolgd, omdat de dienstbevelen inhoudelijk tegenstrijdig zijn.

In deze gevallen moet de bevelsontvanger de laatste bevelgever op de hoogte stellen van het eerder door hem ontvangen bevel. Als deze zijn bevel handhaaft, is de bevelsontvanger verplicht dit laatste bevel op te volgen. De gever van het laatste bevel is dan verantwoordelijk tegenover de eerste opdrachtgever voor het niet uitvoeren van zijn bevel.

h. Van dienstvoorschrift afwijkend dienstbevel. In principe moeten dienstvoorschriften worden nageleefd. Opvolging van een dienstbevel dat afwijkt van een dienstvoorschrift is niet in strijd met het militaire tuchtrecht (artikel 19 WMT).
i. Opdrachten, gegeven door burgers en buitenlandse militaire meerderen. Een militair kan voor het verrichten van werkzaamheden onder een burger chef of onder een buitenlandse militaire meerdere worden gesteld. De militair is verplicht diens opdrachten op te volgen. Niet opvolgen van deze opdrachten kan een tuchtvergrijp (of zelfs een strafbaar feit) opleveren, omdat de militair op grond van dienstvoorschriften verplicht is de hem opgedragen werkzaamheden en diensten naar beste vermogen te vervullen (art. 126 AMAR).

3. *Het dienstvoorschrift (art. 18 WMT)*
Het is onmogelijk alle ge- en verbodsbepalingen nauwkeurig en voor alle gevallen geldend in de wet te omschrijven. Daarom is gekozen voor een algemene omschrijving, die het niet opvolgen van een dienstvoorschrift tuchtrechtelijk strafbaar stelt. Artikel 18 WMT wordt gezien als "vangnet" bepaling. Slechts indien een gedraging niet een schending van een andere in het WMT neergelegde gedragsregel oplevert kan artikel 18 WMT worden toegepast. Een voorbeeld van een dienstvoorschrift is: de Regeling ziek- en hersteldmelding defensiepersoneel. Alle ge- en verbodsbepalingen die in dienstvoorschriften zijn genoemd, kunnen ieder afzonderlijk een tuchtvergrijp opleveren.
Bijzonder aan artikel 18 WMT is echter dat het ook het gedrag van de militair in het buitenland, terwijl hij geen dienst doet of zich niet bevindt op een militair plaats, onder het tuchtrecht kan brengen. Voorbeeld hiervan is bijvoorbeeld het gedrag vertoond tijdens het passagieren van bemanningsleden van schepen van de Koninklijke Marine in buitenlandse havens.

4. *Grondrechten (art. 31 t/m 35 WMT)*
In de WMT zijn, in verband met de specifieke taak van de krijgsmacht, beperkingen van de uitoefening van bepaalde grondrechten opgenomen. De beperkingen betreffen:

- Vrijheid van meningsuiting (art. 31 en 32 WMT): Het verspreiden of anderszins openbaar maken van een geschrift op een plaats, tijdstip of wijze waaromtrent bij dienstvoorschrift een verbod is gegeven, is in strijd met de militaire tucht. Een dergelijk verbod mag alleen worden gegeven in het belang van het verkeer of ter voorkoming van belemmering van de dienst of ter bescherming van rijksgoederen of goederen van derden (art. 31 WMT).
  Eveneens in strijd met de militaire tucht is inbreuk op een dienstvoorschrift dat regels bevat inzake meningsuiting anders dan door middel van geschrift, bijvoorbeeld door geluidsversterkers, voorstellingen of films. De regels van het dienstvoorschrift moeten wel zijn gegeven in het belang van het verkeer of ter bestrijding of voorkoming van ongeregeldheden en verstoringen van het ordelijk verloop van de dienst (art. 32 WMT). Met 'ongeregeldheden' wordt gedoeld op relletjes, opstootjes en dergelijke. Voorbeelden van 'verstoringen van het ordelijk verloop van de dienst' zijn: belemmering van een militaire oefening door een demonstratie, het lamleggen van een redelijke organisatie binnen een kazerne of het beletten van een behoorlijke functie-uitoefening door andere militairen.
  Belangrijk is dat beperking van de inhoud van de meningsuiting nooit is toegestaan. Evenmin is censuur vóóraf of een algeheel verbod geoorloofd. Wel is het toegestaan op te treden tegen geschriften die opruien tot inbreuk op de gedragsregels van het militair tuchtrecht (art. 30 WMT). De commandant is op grond van artikel 103 WMT bevoegd deze geschriften in te nemen of te doen innemen. Het ingenomen geschrift wordt zo spoedig mogelijk ter beschikking van de rechthebbende gesteld, in ieder geval zodra geen beschuldiging wordt of kan worden uitgereikt, of zodra het tuchtproces op andere wijze eindigt, of bij de uitspraak in hoger beroep.
  Het is toegestaan pamfletten en geschriften op te hangen op de daarvoor aangebrachte publicatieborden. Indien de herkomst van dergelijke geschriften niet is af te leiden, kunnen zij worden verwijderd.
- Vrijheid van betoging en vergadering (art. 33 en 34 WMT):
  De kazernecommandant kan desgevraagd toestemming verlenen tot het houden van een betoging of een vergadering in de kazerne. Toestemming mag alleen worden geweigerd in het belang van het verkeer, of omdat redelijkerwijs is te verwachten dat ongeregeldheden zullen plaatsvinden of het ordelijk verloop van de dienst zal worden verstoord. Betogen of vergaderen in de kazerne zonder de vereiste toestemming is in strijd met de militaire tucht (art. 33 lid 1 en 34 WMT).
  Betogen in uniform buiten de kazerne is strijdig met de militaire tucht, tenzij deze plaatsvindt in Nederland en uitsluitend de voor militairen algemeen geldende arbeidsvoorwaarden betreft (art. 33 lid 2 WMT). Voor betogen in burger buiten de kazerne is geen toestemming vereist.

- Politieke activiteiten in het buitenland (art. 35 WMT):
  Het is de militair niet in alle gevallen toegestaan politiek actief te zijn terwijl hij voor dienstuitoefening in het buitenland is, bijvoorbeeld tijdens vredesoperaties. De beperkingen richten zich op politieke activiteiten die niet het Koninkrijk betreffen. Het is niet wenselijk dat Nederlandse militairen zich tijdens vredesoperaties met de politieke situatie van de ontvangende staat inlaten, of demonstreren tegen één der strijdende partijen. De bepaling is opgenomen 'uit respect voor het rechtsstelsel van het gastland'. Het uitoefenen van het recht om te kiezen (actief kiesrecht) en het recht om gekozen te worden (passief kiesrecht) zijn van de beperking uitgezonderd. Bovendien is de bepaling van art. 35 WMT niet bedoeld voor militairen die bijvoorbeeld voor vakantie of familiebezoek naar het buitenland gaan.

10.2.5. Het tuchtproces

a. Strafbevoegdheid

De handhaving van de tucht is opgedragen aan elke meerdere (artikel 27 WMT). Strafoplegging is echter voorbehouden aan die meerdere, die daartoe door de wet is aangewezen.[1] In de meeste gevallen is dat de compagnies- of overeenkomstige commandant. Hij heeft alleen strafbevoegdheid over de militairen die onder zijn bevel staan.

b. Het verloop van het tuchtproces

Indien een militaire meerdere de overtreding van een gedragsregel constateert en meent dat het gedrag van de mindere aan het tuchtrecht moet worden getoetst, dan zal hij rapport opmaken. Als dit rapport de commandant bereikt, of wanneer de commandant zelf de schending van een gedragsregel constateert, dan kan hij een beschuldiging opmaken. Hij is daartoe niet verplicht.

- Aanvang van het tuchtproces
  Het tuchtproces vangt aan met de uitreiking van de beschuldiging. Deze moet een feitelijke beschrijving geven van de gedraging die heeft plaatsgevonden en de vermoedelijke schending van een gedragsregel aangeven. Een beschuldiging mag vóór aanvang van het onderzoek nog worden gewijzigd op onderdelen van de beschuldiging, zolang de beschuldiging maar dezelfde gedraging blijft inhouden. Indien wijzigen van de beschuldiging tot een andere gedraging zou leiden, dan moet een nieuwe beschuldiging worden uitgereikt.
  Op het beschuldigingsformulier, straffenformulier genaamd, is tevens vermeld dat de beschuldigde het recht heeft een vertrouwensman te kiezen, stukken in te zien, andere getuigen en deskundigen te laten horen, de zaak eerder te laten behandelen, verplicht is te verschijnen en niet verplicht is tot antwoorden.
  Als vertrouwensman kan optreden iedere militair of burger, in dienst bij het ministerie van defensie en gelegerd of tewerkgesteld op dezelfde kazerne of bij hetzelfde onderdeel. In bijzondere gevallen kan de commandant andere personen als vertrouwensman toelaten. Iemand die medebeschuldigde is in dezelfde zaak wordt niet als vertrouwensman toegelaten. Als de vertrouwensman de ordelijke behandeling van de zaak verstoort, kan hij door de commandant worden uitgesloten.
  De beschuldigde heeft in dit geval 24 uur de tijd om een nieuwe vertrouwensman te zoeken.
  De rechten en verplichtingen van de vertrouwensman zijn verspreid in de WMT te vinden.
  Het optreden als vertrouwensman is dienst.
- Het vooronderzoek
  De commandant kan de beschuldigde doen horen ter voorbereiding van het onderzoek. In ieder stadium van het tuchtproces kan de commandant getuigen of deskundigen horen of doen horen. Deze zijn verplicht te verschijnen. De afgelegde verklaringen worden schriftelijk vastgelegd.
- Het onderzoek (bij land-, luchtmacht en marechaussee rapport genaamd, bij marine parade).
  De commandant roept de beschuldigde schriftelijk en niet eerder dan 24 uur na uitreiking van de beschuldiging op voor het onderzoek. De beschuldigde is verplicht te verschijnen, maar niet verplicht te antwoorden. Het onderzoek is niet openbaar. De commandant hoort de beschuldigde en getuigen of deskundigen. Hij stelt de beschuldigde en diens eventuele vertrouwensman in de gelegenheid, door zijn tussenkomst, vragen te stellen aan getuigen en deskundigen. Hij stelt in voorkomend geval de vertrouwensman in de gelegenheid het woord te voeren. De beschuldigde wordt vóór de afsluiting van het onderzoek in de gelegenheid gesteld het laatste woord te voeren.
- Beraad en uitspraak
  Na sluiting van het onderzoek beraadt de commandant zich of hij door de inhoud van de in de wet genoemde bewijsmiddelen, de overtuiging heeft gekregen dat een in de beschuldiging omschreven gedraging heeft plaatsgevonden en zo ja, of deze een schending van een gedragsregel oplevert. De commandant beslist uiterlijk op de eerstvolgende werkdag. Deze uitspraak wordt schriftelijk vastgelegd en door of namens de commandant onverwijld aan de beschuldigde uitgereikt.

[1] Zie Aanwijzingsbesluit ter uitvoering van de artikelen 4 en 49 Wet Militair Tuchtrecht (MP 11-55-605)

De uitspraak kan zijn:
- Schuldig verklaring met oplegging van straf;
- Schuldig verklaring zonder oplegging van straf;
- Vrijspraak.

- Einde tuchtproces
  Om verschillende redenen en op verschillende tijdstippen kan het tuchtproces in eerste aanleg eindigen, onder andere:
  - Door het uitreiken van de uitspraak door of vanwege de commandant;
  - Door het intrekken van de beschuldiging indien een beschuldiging is uitgereikt vanwege een gedraging, die meer dan 21 dagen vóór de uitreiking heeft plaatsgehad;
  - Door het intrekken van de beschuldiging, indien de commandant van oordeel is dat een strafbaar feit is gepleegd;
  - Indien na 21 dagen sedert de aanvang van het tuchtproces (dit is de dag van het uitreiken van de beschuldiging) geen uitspraak is gedaan, tenzij deze termijn is verlengd;
  - Indien de beschuldigde tijdens de loop van het tuchtproces uit de militaire dienst wordt ontslagen.

  Bij de bepaling van de duur van de termijn kunnen de dagen waarop verlof is verleend of de dagen waarop de militair door ziekte of ongeoorloofde afwezigheid niet bij de eenheid is, reden vormen voor opschorting.

10.2.6. De straffen

De straffen in het tuchtrecht zijn op alle militairen, ongeacht hun rang of stand, gelijk van toepassing. De straffen zijn:

- Berisping:
  De berisping wordt schriftelijk vastgelegd (dit is het deel 'uitspraak' van het straffenformulier).
- Geldboete:
  - Het bedrag van de geldboete is ten minste € 3 en ten hoogste € 350. In de Nederlandse Antillen onderscheidenlijk in Aruba zijn deze bedragen ANG 6 en ANG 770, onderscheidenlijk AWG 6 en AWG 770.
  - Een geldboete kan niet worden opgelegd indien daardoor de som van de geldboetes, ingevolge deze rijkswet in een kalendermaand aan de militair opgelegd, een bedrag van € 700 dan wel ANG 1540, onderscheidenlijk AWG 1540 te boven zou gaan.
  - Ingeval de schending van een gedragsregel plaatsvindt terwijl de militair deelneemt aan een operatie in internationaal verband buiten het Koninkrijk is, in afwijking van het eerste lid, het bedrag van de geldboete ten hoogste € 700 dan wel ANG 1540, onderscheidenlijk AWG 1540.
    Een geldboete met toepassing van de voorgaande volzin kan niet worden opgelegd indien daardoor de som, bedoeld in het tweede lid, een bedrag van € 1400 dan wel ANG 3080, onderscheidenlijk AWG 3080 te boven zou gaan.
- Strafdienst:
  De strafdienst bestaat uit het verrichten van dienst door de gestrafte in overeenstemming met zijn rang, stand of functie buiten de voor hem geldende diensturen. Per keer kan deze straf voor maximaal 10 dagen worden opgelegd, waarbij per dag niet meer dan 3 uur strafdienst mag worden gedaan. Tevens mag per kalendermaand niet meer dan 15 dagen strafdienst worden ondergaan. Zijn er meer dagen opgelegd, dan wordt het restant in de volgende maand tenuitvoergelegd. De straf kan ten uitvoer worden gelegd op alle werkdagen niet zijnde verlofdagen. Als werkdagen worden aangemerkt de dagen waarop de militair dienst verricht. Op het moment dat een gestrafte zich aan zijn strafdienst onttrekt, wordt de straf geschorst.
- Uitgaansverbod:
  Het uitgaansverbod bestaat uit de verplichting om op de door de commandant (=strafoplegger) aan te wijzen militaire plaats of gedeelten daarvan aanwezig te zijn en te blijven. Gedurende de tijd dat deze straf wordt ondergaan, kan worden opgedragen diensten te verrichten in overeenstemming met rang en functie. Het uitgangsverbod wordt in principe opgelegd voor ten hoogste vier aaneengesloten dagen. Per kalendermaand mogen in principe niet meer dan 8 dagen uitgaansverbod ten uitvoer worden gelegd. Deze straf mag bovendien niet gedurende meer dan 2 opeenvolgende weekenden worden ondergaan. De straf wordt niet ten uitvoer gelegd op dagen dat reeds vakantieverlof of buitengewoon verlof is verleend, maar wel op bijv. zaterdagen, zondagen, algemeen erkende feestdagen.
  Een straf kan aan een individuele militair worden opgelegd. Indien de commandant meerdere personen wil straffen, moet voor al deze personen de procedure als hiervoor omschreven worden doorlopen. Het herhalen van een niet goed uitgevoerde opdracht dient - mits de opdracht daartoe qua inhoud en karakter is gericht op de juiste uitvoering van de opdracht - niet te worden gezien als een straf.

10.2.7. Opschorting en schorsing van de tenuitvoerlegging

De bevoegdheid om de tenuitvoerlegging van de straffen van een geldboete hoger dan € 35,-, de strafdienst en het uitgaansverbod op te schorten of te schorsen, komt toe aan de strafoplegger en aan de beklagmeerdere.
De bevoegdheid om de tenuitvoerlegging van een uitgaansverbod of strafdienst te schorsen of op te schorten komt eveneens toe aan de voorzitter van de militaire kamer van de rechtbank, indien door de gestrafte bij deze kamer beroep is ingesteld.

10.2.8. Tenietdoen, verminderen of wijzigen van de straf

De bevoegdheid om - na verloop van de beklagtermijn zonder dat de gestrafte beklag heeft ingesteld - de opgelegde tuchtrechtelijke straf te verminderen of binnen de strafsoort, te wijzigen of teniet te doen komt toe aan:
- de strafoplegger;
- de beklagmeerdere.

De strafoplegger mag slechts tot vermindering of tenietdoening van de straf overgaan indien na de strafoplegging omstandigheden verband houdende met de bestrafte gedraging, bekend zijn geworden, die hem ten tijde van de behandeling van de zaak niet bekend waren en hem tot een andere beslissing zouden hebben gebracht.

10.2.9. Beklag

- Beklag doen
  De gestrafte kan in beklag gaan tegen:
  - De soort en/of zwaarte van de straf;
  - De reden waarom hem de straf is opgelegd, de bewezen gedraging(en) en de geschonden gedragsregel(s);
  - De wijze van tenuitvoerlegging van een straf van strafdienst of van uitgaansverbod.

  Onder de gestrafte wordt mede verstaan degene die schuldig is verklaard, zonder dat een straf is opgelegd. Het beklagschrift moet worden ingediend bij de strafoplegger en wordt behandeld door de beklagmeerdere. In de meeste gevallen is de beklagmeerdere de naast hogere commandant van de tot straffen bevoegde meerdere of naast hogere commandant van de strafoplegger. In de meeste gevallen is dat de bataljons- of overeenkomstige commandant.

- Beklagtermijn
  Het indienen van het beklagschrift kan onmiddellijk na de uitreiking van het afschrift van de uitspraak, doch moet uiterlijk binnen vijf dagen na de dag van de uitreiking van de uitspraak bij de commandant zijn ingediend. Indien de termijn afloopt op een zaterdag, zondag of feestdag wordt deze termijn verlengd tot en met de eerstvolgende werkdag.

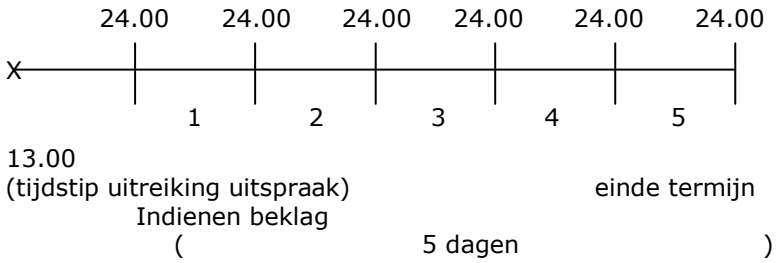

  Als dag van indiening geldt de dag van ontvangst van het beklagschrift door of namens de commandant (bijvoorbeeld de PC). Een te laat ingediend beklagschrift wordt op dezelfde wijze door de commandant behandeld als een tijdig ingediend beklagschrift. Alleen de beklagmeerdere bepaalt of de gestrafte verhinderd was het beklagschrift binnen de gestelde termijn in te dienen.

- Het beklagschrift
  Het beklagschrift is niet aan een bepaalde vorm gebonden, maar moet tenminste vermelden:
  - Naam, rang, registratienummer en onderdeel van degene, die het beklag instelt;
  - De beslissing van de commandant waartegen beklag wordt ingesteld;
  - Een verklaring waarom u in beklag wenst te gaan;

  Het beklagschrift is vorm vrij. In de MP 11-55/1; 610 is een voorbeeld/model opgenomen, dat kan worden gebruikt. Op het beklagschrift wordt door of namens de commandant de dag van ontvangst ingevuld.

- De vertrouwensman
  Net zoals in de tuchtprocedure in eerste aanleg kan de gestrafte zich in de beklagprocedure, in elk stadium, door zijn vertrouwensman laten bijstaan.
  Deze vertrouwensman moet - net als bij het tuchtproces in eerste aanleg - worden gekozen uit het militaire- of burgerpersoneel uit de directe omgeving.

- Het vooronderzoek
  De beklagmeerdere kan de gestrafte doen horen ter voorbereiding van het onderzoek. De gestrafte is verplicht te verschijnen, maar niet tot antwoorden verplicht. In ieder stadium van de beklagprocedure kan de beklagmeerdere de commandant, getuigen en deskundigen horen. De verklaringen van de gehoorde personen worden schriftelijk vastgelegd.

- Het onderzoek
  De beklagmeerdere roept de gestrafte schriftelijk op voor het onderzoek. Dit vangt niet eerder aan dan op de tweede dag na de dag waarop de oproeping aan de gestrafte is uitgereikt.

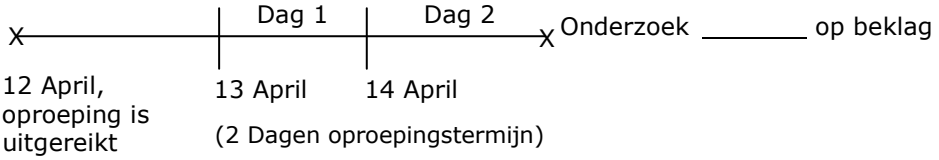

  Op het beklagformulier is tevens vermeld dat de gestrafte het recht heeft een vertrouwensman te kiezen, stukken in te zien, andere getuigen en deskundigen te laten horen en de zaak eerder te laten behandelen. Het onderzoek op beklag moet uiterlijk op de dertigste dag na indiening van het beklagschrift aanvangen. De beklagmeerdere is verplicht de gestrafte in persoon te horen, tenzij deze is gehoord tijdens het vooronderzoek op het beklag, en de gestrafte te kennen heeft gegeven geen prijs te stellen op horen in persoon, en de beklagmeerdere het horen in persoon niet nodig acht. Indien de gestrafte niet verschijnt kan de beklagmeerdere het onderzoek op beklag opschorten, maar kan het beklag ook afhandelen indien de gestrafte niet verschijnt zonder een gewichtige reden van verhindering. Het onderzoek op beklag vindt plaats op basis van de beschuldiging. De beklagmeerdere hoort de gestrafte en getuigen of deskundigen. Hij stelt de gestrafte en diens eventuele vertrouwensman in de gelegenheid, door zijn tussenkomst, vragen te stellen aan getuigen en deskundigen. Hij stelt in voorkomend geval de vertrouwensman in de gelegenheid het woord te voeren. De gestrafte wordt vóór de afsluiting van het onderzoek in de gelegenheid gesteld het laatste woord te voeren.

- Beraad en uitspraak
  Na sluiting van het onderzoek beraadt de beklagmeerdere zich of hij door de inhoud van de in de wet genoemde bewijsmiddelen, de overtuiging heeft gekregen dat een in de beschuldiging omschreven gedraging heeft plaatsgevonden en zo ja, of deze een schending van een gedragsregel oplevert. Indien het beklag betrekking heeft op de wijze van tenuitvoerlegging van de straf van strafdienst of van uitgaansverbod, beoordeelt de beklagmeerdere of de wijze van tenuitvoerlegging als passend kan worden beschouwd. De beklagmeerdere beslist uiterlijk op de eerstvolgende werkdag. De uitspraak wordt schriftelijk vastgelegd en onverwijld naar de commandant gezonden. Door of namens de commandant wordt onverwijld een afschrift van de uitspraak op beklag aan de gestrafte uitgereikt.
  De uitspraak kan zijn:
  - Bevestiging van de bestreden beslissing, zo nodig met verbetering of aanvulling;
  - Bevestiging van de bestreden schuldigverklaring, zo nodig met verbetering of aanvulling, met vermindering van de strafmaat binnen de opgelegde strafsoort;
  - Bevestiging van de bestreden schuldigverklaring, zo nodig met verbetering of aanvulling, met wijziging van de opgelegde straf in de straf van berisping;
  - Bevestiging van de bestreden schuldigverklaring, zo nodig met verbetering of aanvulling, met tenietdoening van de straf;
  - Vrijspraak;
  - Bevestiging van de bestreden schuldigverklaring, zo nodig met verbetering of aanvulling, met verklaring dat ten onrechte geen straf is opgelegd of dat de bestreden straf ontoereikend is en verwijzing naar de Arrondissementsrechtbank te Arnhem.

- Einde beklag
  Om verschillende redenen en op verschillende tijdstippen kan de beklagprocedure eindigen, onder andere:
  - Met een niet-ontvankelijkheidsverklaring;
  - Met een bevestiging van de bestreden beslissing of van (uitsluitend) de schuldigverklaring; -met een vrijspraak;
  - Met een gegrond of ongegrondverklaring indien het beklag betrekking had op de tenuitvoerlegging van de straf van strafdienst of van uitgaansverbod.

  De beklagprocedure eindigt van rechtswege en de beslissing waartegen het beklag is gericht, is van rechtswege vernietigd indien:
  - Binnen de termijn van dertig dagen geen onderzoek op beklag is aangevangen;
  - Indien dertig dagen zijn verlopen nadat het onderzoek op beklag is aangevangen zonder dat een beslissing op beklag is genomen.

  dag indiening = dag ontvangst = aanvang beklagprocedure

  X Aanvang beklagprocedure

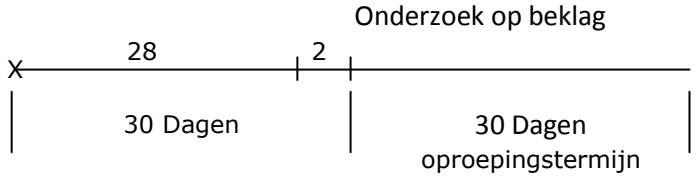

- Herstel van geleden nadeel
  Als het beklag ongegrond wordt verklaard, kan de beklagmeerdere overgaan tot herstel van geleden nadeel. Dit kan leiden tot compensatie in geld en/of vrije tijd. Zie voor de toepassing hiervan het Rijksbesluit uitvoeringsbepalingen militair straf- en tuchtrecht (MP 11-55/1; 400). Ook in geval van een gehele of gedeeltelijke gegrondverklaring van een beklag, gericht tegen de wijze van tenuitvoerlegging van de straf van strafdienst of van uitgaansverbod, kan herstel van geleden nadeel plaatsvinden.

10.2.10. Beroep

- Beroep instellen
  De gestrafte kan in beroep gaan tegen:
  - De niet-ontvankelijk verklaring van het beklag door de beklagmeerdere;
  - De uitspraak op beklag.

  De beklagmeerdere kan eveneens beroep instellen, wanneer er door de gestrafte geen beklag is ingediend en er naar zijn oordeel ten onrechte geen straf of een te lichte straf is opgelegd. Het beroepschrift moet worden ingediend bij de strafoplegger en wordt behandeld door de militaire kamer van de arrondissementsrechtbank te Arnhem.

- Beroepstermijn
  Het indienen van het beroepschrift kan onmiddellijk na de uitreiking van de uitspraak op beklag, doch moet uiterlijk binnen vijf dagen na de dag van de uitreiking van een afschrift van de uitspraak op beklag bij de commandant zijn ingediend. De beklagmeerdere kan binnen vijf dagen nadat de beklagtermijn is verstreken in beroep gaan, indien door de gestrafte geen beklag is gedaan. Indien de termijn afloopt op een zaterdag, zondag of feestdag wordt deze verlengd tot en met de eerstvolgende werkdag.

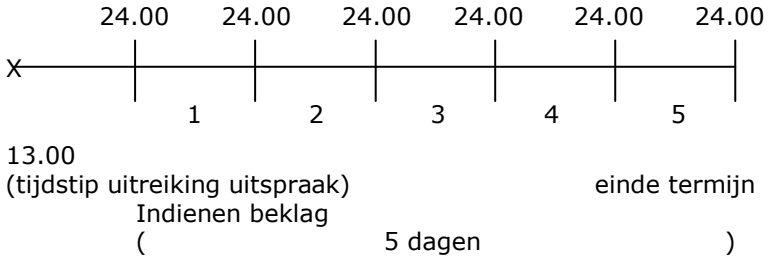

Als dag van indiening geldt de dag van ontvangst van het beroepschrift door of namens de commandant (bijvoorbeeld de PC). Een te laat ingediend beroepschrift wordt op dezelfde wijze door de commandant behandeld als een tijdig ingediend beroepschrift. Alleen de rechtbank bepaalt of de gestrafte verhinderd was het beroepschrift binnen de gestelde termijn in te dienen.
Als de beklagmeerdere beroep aantekent, wordt dit door de commandant aan de gestrafte meegedeeld.

- Het beroepschrift
  Het beroepschrift is niet aan een bepaalde vorm gebonden, maar moet tenminste vermelden:
  - Naam, rang, registratienummer en onderdeel van degene, die beroep instelt;
  - De beslissing van de beklagmeerdere waartegen beroep wordt ingesteld;
  - Een verklaring waarom u in beroep wenst te gaan.

  In de MP 11-55/1; 610 bijlage IX of XI is een voorbeeld/model opgenomen, dat kan worden gebruikt. Op het beroepschrift wordt door of namens de commandant de dag van ontvangst ingevuld.

- Zitting
  Het beroep wordt zo spoedig mogelijk behandeld door de militaire kamer van de Rechtbank Gelderland. De gestrafte, getuigen en deskundigen ontvangen tenminste 6 dagen van tevoren een oproep om ter zitting te verschijnen. De gestrafte is niet verplicht bij de behandeling van het beroep aanwezig te zijn. Als het gerecht van oordeel is dat de aanwezigheid van de gestrafte noodzakelijk is en de gestrafte niet is verschenen dan wordt hij nogmaals opgeroepen. Als de gestrafte wederom niet verschijnt, kan het gerecht het beroep alsnog buiten zijn aanwezigheid behandelen of vervallen verklaren. De gestrafte moet in het Dagelijks Tenue (DT) verschijnen. In tegenstelling tot de situatie waarbij een militair als verdachte bij de rechtbank moet verschijnen, kan op grond van de Regeling incidentele reizen voor de militair en zijn naaste betrekking wel een tegemoetkoming in de reiskosten worden verleend.

- De vertrouwensman in de beroepsprocedure
  De gestrafte is bevoegd om zich in de beroepsprocedure te doen bijstaan door een vertrouwensman. In grote lijnen is de regeling vertrouwensman gelijk aan die van het tuchtproces in eerste aanleg en van de beklagprocedure, met dien verstande dat in de beroepsprocedure ook een advocaat mag optreden als raadsman. De advocaat kan worden gekozen of worden toegevoegd door de voorzitter van de militaire kamer.

- Beslissing in beroep
  De militaire kamer beslist uiterlijk 14 dagen na afloop van de behandeling van het beroep in een schriftelijke, met redenen omklede, uitspraak. Indien bij de beslissing in beroep een reeds geheel of gedeeltelijk ten uitvoer gelegde straf van strafdienst of uitgaansverbod wordt tenietgedaan of verminderd, wordt door het gerecht bepaald op welke wijze het door de gestrafte geleden nadeel zal worden hersteld. Tegen de beslissing in beroep staan geen verdere voorzieningen open.

10.2.11. Dwangmiddelen ten behoeve van de militaire meerdere

- Aanhouding en overbrengen naar een plaats voor verhoor
  Indien de militaire meerdere de schending van een gedragsregel op heterdaad constateert en direct ingrijpen noodzakelijk is, bijvoorbeeld om de orde te herstellen of escalatie te voorkomen, kan hij degene die van de schending wordt verdacht, aanhouden en naar een plaats geleiden waar hij kan worden gehoord en rapport kan worden opgemaakt. Het vasthouden voor verhoor mag niet langer duren dan strikt noodzakelijk. De meerdere kan iedere mindere opdragen hem bijstand te verlenen.

- Als de meerdere de plaats van aanhouding niet onmiddellijk kan verlaten, mag hij iedere mindere opdragen voor de geleiding zorg te dragen. De op heterdaad betrapte militair, die zich verzet tegen zijn overbrenging, kan zich schuldig maken aan een strafbaar feit (feitelijke insubordinatie).

- Het innemen van voorwerpen en/of geschriften
  De commandant is bevoegd geschriften en/of voorwerpen, waarvan hij redelijkerwijs mag aannemen dat het tot bewijs kan dienen van de schending van een gedragsregel, in te nemen of te doen innemen, indien het betreft:
  - Geschriften, waarin wordt aangezet tot het schenden van een tuchtrechtelijke gedragsregel (art. 30 WMT);
  - Geschriften, die worden verspreid op een plaats, een tijdstip of een wijze zoals in een dienstvoorschrift is verboden (art. 31 WMT);

- Voorwerpen of geschriften die nodig kunnen zijn als bewijsmiddel in een daaropvolgend tuchtproces.

Een voorwerp of geschrift, dat is ingenomen, moet altijd zo spoedig mogelijk aan de rechthebbende worden teruggegeven. Deze kan zich, binnen vijf dagen na het innemen, daarover beklagen bij de voorzitter van de militaire kamer van de Rechtbank Gelderland.

B. Militair strafrecht

10.2.12. Toepassing van het militair strafrecht

Op iedere Nederlander , dus ook op iedere militair, is het commune (gewone) strafrecht van toepassing. Een groot aantal gedragingen is dan ook strafbaar, ongeacht of ze nu gepleegd zijn door een militair of een burger. Gedacht moet worden aan bijvoorbeeld diefstal, mishandeling, vernieling en rijden onder invloed van alcohol. De strafbare gedragingen zijn terug te vinden in het Wetboek van Strafrecht en in een aantal bijzondere wetten, zoals bijvoorbeeld de Wegenverkeerswet en de Wet Wapens en Munitie. Naast dit gewone strafrecht geldt voor militairen dat ook het militaire strafrecht, welke is neergelegd in het Wetboek van Militair Strafrecht, op hen van toepassing is.. Het militair strafrecht bevat een aantal strafbare gedragingen (militaire delicten) die verband houden met de bijzondere verplichtingen van de militair. Zoals bijvoorbeeld die voortvloeien uit de bijzondere taak van de krijgsmacht en haar onderdelen. . Die verplichtingen hebben niet alleen betrekking op de oorlogssituatie, maar ook op de situatie in vredestijd. Niet alle vergrijpen zijn echter in alle omstandigheden strafbaar. Een aantal vergrijpen is uitsluitend in oorlogstijd strafbaar, andere alleen in vredestijd. Vergrijpen die zowel in oorlogs- als in vredestijd strafbaar zijn, onderscheiden zich van elkaar omdat de strafbedreiging in oorlogstijd meestal zwaarder is.

10.2.13. Militaire delicten

Hoewel het militaire strafrecht een bijzonder strafrecht is, gelden daarvoor toch ook de algemene beginselen van het gewone strafrecht. Ook de straffen van het gewone strafrecht kunnen worden toegepast op degene die een militair delict begaat. Daarnaast bestaat in het Wetboek van Militair Strafrecht de vrijheidsstraf van militaire detentie, welke straf in het bijzonder zal worden opgelegd bij schuldig verklaring aan militaire delicten.
Enkele voorbeelden van militaire delicten, zoals opgenomen in het Wetboek van Militair Strafrecht:

- Het stelselmatig niet nakomen van dienstverplichtingen waardoor het functioneren van de krijgsmacht wordt belemmerd;
- Het niet opvolgen van een dienstbevel, indien als rechtstreeks en onmiddellijk gevolg daarvan schade ontstaat aan of te duchten is voor de gereedheid tot het daadwerkelijk uitvoeren van een operatie of oefening van enig onderdeel van de krijgsmacht;
- Het opzettelijk niet opvolgen van een dienstvoorschrift, indien als rechtstreeks en onmiddellijk gevolg daarvan schade ontstaat aan of te duchten is voor de gereedheid tot het daadwerkelijk uitvoeren van een operatie of oefening van enig onderdeel van de krijgsmacht;
- Het feitelijk bedreigen met geweld of feitelijk aanranden van een andere militair of iemand die anderszins bij of ten behoeve van de krijgsmacht werkzaam is.

Het Nederlandse gewone en militaire strafrecht blijven op de militair ook van toepassing, wanneer deze zich in het buitenland (bijvoorbeeld tijdens vredesoperaties) bevindt.

10.2.14. Militaire verkeersdelicten

In het Wetboek van Militair Strafrecht is een aantal verkeersdelicten opgenomen. De reden daarvoor is dat in beginsel de Wegenverkeerswet slechts van toepassing is op de openbare weg in Nederland. Aangezien kazerneterreinen veelal niet tot de openbare weg behoren, maar afgesloten terreinen zijn, was het nodig deze bepalingen in het wetboek op te nemen.
Zo is het niet in acht nemen van door de bevoegde militaire autoriteiten gegeven verkeersvoorschriften of aanwijzingen op kazernes en andere militaire terreinen of in een operatiegebied strafbaar gesteld. Deze aanwijzingen kunnen inhouden dat de verkeersregels die op de openbare weg gelden ook op militair terrein van toepassing zijn.
De verkeersdelicten die eveneens in het Wetboek van Militair Strafrecht als afzonderlijk delict strafbaar zijn gesteld zijn: het onder invloed rijden met een motorrijtuig, joyriding met een militair voertuig, de vrijheid van het verkeer belemmeren of de veiligheid op de weg in gevaar brengen. Met toestemming van het Openbaar Ministerie kunnen o.a. joyriding en handelen in strijd met de verkeersregels tuchtrechtelijk worden bestraft. Van joyriding is overigens al sprake indien tijdens de dienst wordt afgeweken van de opgedragen route.

C. Militair strafprocesrecht

10.2.15. De berechting van militairen in het strafrecht

De berechting van militairen in het strafrecht vindt plaats door de commune (gewone) strafrechtelijke colleges, de Arrondissementsrechtbank en het Gerechtshof, beide te Arnhem. Beide colleges kennen een afzonderlijke militaire strafkamer. De berechting van overtredingen vindt plaats door de militaire kantonrechter, eveneens te Arnhem.

Strafproces bij vervolging

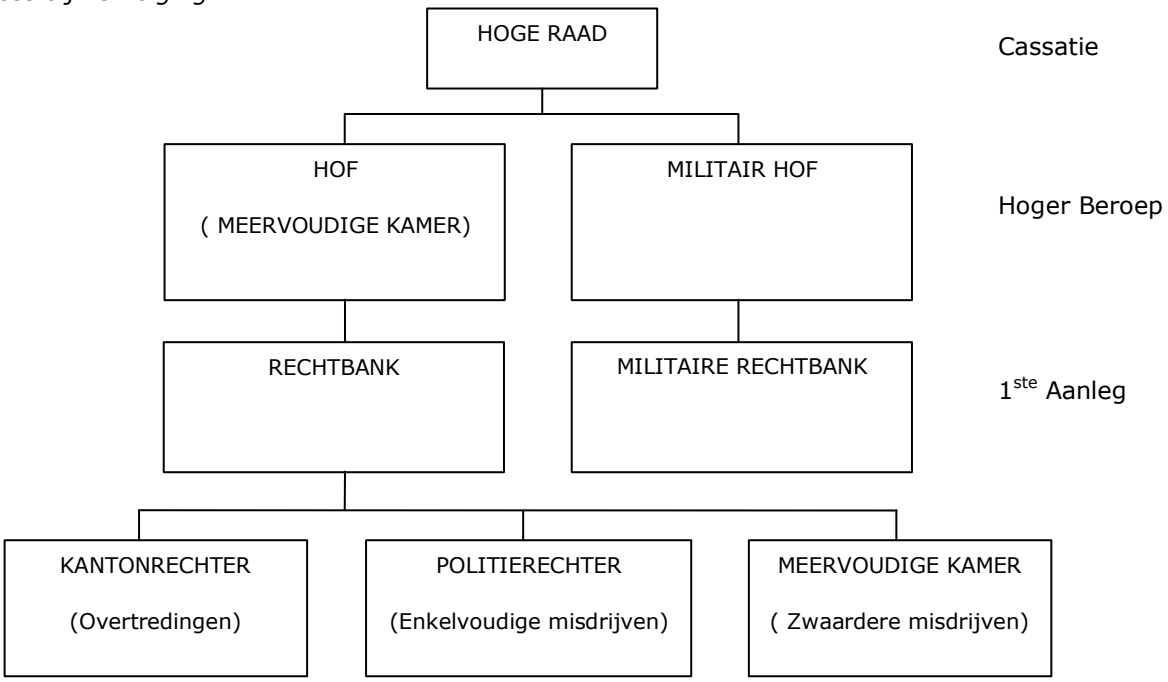

Op de militair is naast het (commune) strafprocesrecht, het militair strafprocesrecht van toepassing. Dat houdt in dat, als iemand terwijl hij militair is een strafbaar feit pleegt, zijn berechting op een aantal punten zal afwijken van de berechting van een " burger". Zo zal de militair (behoudens een aantal uitzonderingen) berecht worden door de militaire kamers van de rechtbank in Arnhem. Voor eenvoudige misdrijven zal men in eerste aanleg moeten voorkomen voor de militaire politierechter (enkelvoudige militaire strafkamer), voor complexere en/of zwaardere misdrijven moet de militair voorkomen bij de meervoudige militaire kamer. De berechting van overtredingen vindt plaatst door de militaire kantonrechter. In tweede aanleg (Hoger Beroep) vindt de berechting van militairen plaats voor het militair hof. Het verschil met het commune strafproces is dat bij de meervoudige militaire kamer en het militair hof een van de drie leden een militair is.

Verdere verschillen betreffen de verplichting van de militair om in uniform (DT/ Tenue 6) voor de rechter te verschijnen tenzij de militair geschorst is, en de mogelijkheid voor de militair om zich in eerste aanleg en in hoger beroep te laten bijstaan door een officier raadsman. De officier raadsman is een officier welke geen jurist hoeft te zijn. Zijn taak tijdens de zitting zal zich beperken tot het toelichten van de persoonlijke en werk gerelateerde omstandigheden van betrokkene. Indien een juridische verdediging gewenst is, verdient het aanbeveling dat de militair zich kan laten bijstaan door een advocaat. De officier raadsman kan overigens optreden naast de advocaat.

D. De militair in krijgsgevangenschap

10.2.16. Gedragsregels voor de militair in krijgsgevangenschap

Door de Nederlandse militair in krijgsgevangenschap wordt de strijd tegen de vijand voortgezet; op dat moment echter zonder wapens. De ongewapende strijd moet nu vooral gericht zijn tegen de geestelijke beïnvloeding door de vijand en is nodig om niet geestelijk ten onder te gaan, maar voortdurend gereed te zijn om weer werkelijke militaire dienst te kunnen verrichten zodra de oorlogskansen keren.
Voor de Nederlandse militair in krijgsgevangenschap gelden de volgende gedragsregels:

- Indien een militair krijgsgevangen wordt gemaakt blijft het Nederlandse militaire straf en tuchtrecht onverkort op hem van toepassing. Daarnaast is ook het recht van de gevangenhoudende mogendheid én het tuchtrechtelijk sanctiestelsel uit het Krijgsgevangenenverdrag van kracht.

De krijgsgevangen militair moet in zijn handelingen en uitingen de rangsverhoudingen respecteren en de saamhorigheid met medekrijgsgevangenen bevorderen.

- De krijgsgevangen militair is gehouden de vijand en onderdanen van de gevangenhoudende mogendheid slechts mededeling te doen van: naam, voornamen, geboortedatum, rang en registratienummer;
- De krijgsgevangene moet zich tot het uiterste inspannen om inlichtingen in het bijzonder van militaire aard niet aan de vijand prijs te geven. De krijgsgevangen militair moet hiertoe uiterste zorgvuldigheid en voorzichtigheid betrachten in zijn correspondentie en in gesprekken met medekrijgsgevangenen, met onderdanen van de gevangenhoudende mogendheid of met andere personen.
- Zelfs in de moeilijkste omstandigheden moet de krijgsgevangen militair zich naar vermogen inspannen om noch mondeling noch schriftelijk enige verklaring af te leggen, die afbreuk zou kunnen doen aan de belangen van eigen land of bondgenoten.
- Indien zich een geschikte gelegenheid voordoet, wordt van de krijgsgevangen militair verwacht dat deze zal pogen zich aan de gevangenschap zal onttrekken om zich weer bij een eigen of een bondgenootschappelijk krijgsmachtonderdeel te voegen.

Het is de krijgsgevangen militair verboden:

- gunsten van de vijand of onderdanen van de gevangenhoudende mogendheid te aanvaarden, die niet aan zijn medegevangenen worden verleend die in gelijke omstandigheden verkeren;
- te beloven handelingen te verrichten of na te laten die in strijd zijn met zijn plicht als militair;
- op erewoord of belofte algehele vrijlating te aanvaarden, tenzij de militair zich in een zodanig van zijn medekrijgsgevangenen afwijkende omstandigheid bevindt, dat naar het oordeel van een vertrouwensman, zoals genoemd in het Krijgsgevangenenverdrag, het afwijzen van een aanbod tot vrijlating redelijkerwijs niet van hem kan worden verlangd. Ook de Minister van Defensie kan van dit verbod vrijstelling verlenen;

Het erewoord of de belofte moet strikt worden nagekomen. Niet nakomen levert een schending op van de wetten en gebruiken van de oorlog.

E. Gedragsregels wet militair tuchtrecht

§1. Gedragingen tegen de geheimhoudingsplicht

- Artikel 6
  1. In strijd met de militaire tucht gedraagt zich de militair die enig gegeven, de dienst betreffende, mededeelt aan of ter beschikking stelt van iemand die tot kennisneming daarvan niet bevoegd is, voor zover de verplichting tot geheimhouding uit de aard der zaak volgt.
  2. Het eerste lid is mede van toepassing op de militair die geen dienst doet of behoort te doen, en zich niet bevindt op een militaire plaats.

§2. Gedragingen waardoor de militair dienstverplichtingen niet nakomt

- Artikel 7
  In strijd met de militaire tucht gedraagt zich de militair die ongeoorloofd afwezig is.

- Artikel 8
  In strijd met de militaire tucht gedraagt zich de militair aan wiens schuld het is te wijten dat hij niet in staat is dienstverplichtingen te vervullen.

- Artikel 9
  In strijd met de militaire tucht gedraagt zich de militair die zich onttrekt aan dienstverplichtingen, deze verplichtingen zonder toestemming niet vervult of ophoudt te vervullen.

- Artikel 10
  In strijd met de militaire tucht gedraagt zich hij die zijn taak als militair onzorgvuldig verricht.

- Artikel 11
  In strijd met de militaire tucht gedraagt zich de militair die een andere militair of iemand, die anderszins bij of ten behoeve van de krijgsmacht werkzaam is, geen hulp verleent, indien en voor zover deze nodig is en kan worden gevergd.

§3. Gedragingen waardoor de militair het functioneren van de krijgsmacht belemmert

- Artikel 12
  In strijd met de militaire tucht gedraagt zich de militair die zich door lijdelijkheid of onwilligheid tegen militaire diensten verzet.

- Artikel 13
  1. In strijd met de militaire tucht gedraagt zich de militair die de uitvoering van een in het belang van de militaire dienst genomen maatregel belet, belemmert of verijdelt.
  2. Het eerste lid is mede van toepassing op de militair die geen dienst doet of behoort te doen, en zich niet bevindt op een militaire plaats.

- Artikel 14
  1. In strijd met de militaire tucht gedraagt zich de militair die een andere militair of iemand, die anderszins bij of ten behoeve van de krijgsmacht werkzaam is, zonder noodzaak hindert bij de uitoefening van zijn taak.
  2. Het eerste lid is mede van toepassing op de militair die geen dienst doet of behoort te doen, en zich niet bevindt op een militaire plaats.

§4. Gedragingen tegen het dienstbevel

- Artikel 15
  In strijd met de militaire tucht gedraagt zich de militair die een dienstbevel niet opvolgt.

- Artikel 16
  Het voorgaande artikel is niet toepasselijk indien de bevolen gedraging onrechtmatig is of door de militair te goeder trouw als onrechtmatig werd beschouwd.

- Artikel 17
  Indien twee of meer onderling strijdige dienstbevelen zijn gegeven, is het niet opvolgen van een bevel dat voorafgaat aan het laatst gehandhaafde geen met de militaire tucht strijdige gedraging.

§5. Gedragingen tegen het dienstvoorschrift

- Artikel 18
  1. In strijd met de militaire tucht gedraagt zich de militair die een dienstvoorschrift niet opvolgt.
  2. Het eerste lid is mede van toepassing op de militair die geen dienst doet of behoort te doen, en zich niet bevindt op een militaire plaats, indien het in het dienstvoorschrift gegeven ge- of verbod betrekking heeft op het gedrag van de militair die zich voor de uitoefening van zijn dienst buiten Nederland bevindt.

- Artikel 19
  Het voorgaande artikel is niet toepasselijk indien een van het dienstvoorschrift afwijkend dienstbevel is opgevolgd.

§6. Gedragingen tegen de persoon

- Artikel 20
  In strijd met de militaire tucht gedraagt zich de militair die een andere militair of iemand, die anderszins bij of ten behoeve van de krijgsmacht werkzaam is, in het openbaar of in zijn tegenwoordigheid met enig kwaad bedreigt, uitscheldt of bespot.

- Artikel 21
  In strijd met de militaire tucht gedraagt zich de militair die tegen beter weten in een aantijging tegen of een klacht over een andere militair of iemand, die anderszins bij of ten behoeve van de krijgsmacht werkzaam is inbrengt of inzendt.

- Artikel 22
  In strijd met de militaire tucht gedraagt zich de militair die de persoon van een andere militair of iemand, die anderszins bij of ten behoeve van de krijgsmacht werkzaam is, aantast.

- Artikel 23
  In strijd met de militaire tucht gedraagt zich de militair die een andere militair of iemand, die anderszins bij of ten behoeve van de krijgsmacht werkzaam is, nodeloos in gevaar brengt.

§7. Ambtsmisdragingen

- Artikel 24
  In strijd met de militaire tucht gedraagt zich de militair die een mededeling, die hij uit hoofde van zijn ambt moet doen, niet of onjuist doet.

- Artikel 25
  1. In strijd met de militaire tucht gedraagt zich de militair die door misbruik van zijn invloed als meerdere tegenover een mindere deze overhaalt iets te doen, niet te doen of te dulden, indien daaruit enig nadeel voor de dienst, de mindere of een derde kan ontstaan.
  2. Het eerste lid is mede van toepassing op de militair die geen dienst doet of behoort te doen, en zich niet bevindt op een militaire plaats.
- Artikel 26
  1. In strijd met de militaire tucht gedraagt zich de militair die door gift, belofte, bedreiging of misleiding een andere militair:
     a) weerhoudt van het ter kennis van de commandant brengen van een inbreuk op een gedragsregel, omschreven in deze wet;
     b) overhaalt tot het valselijk ter kennis van de commandant brengen van een inbreuk op een gedragsregel, omschreven in deze wet;
     c) overhaalt tot of weerhoudt van het instellen van beroep, het doen van een beklag of het indienen van een verzoek.
  2. Het eerste lid is mede van toepassing op de militair die geen dienst doet of behoort te doen, en zich niet bevindt op een militaire plaats.

- Artikel 27
  In strijd met de militaire tucht gedraagt zich de militair die, wetende dat een mindere inbreuk maakt of heeft gemaakt op een gedragsregel van deze wet, nalaat maatregelen te nemen.

- Artikel 28
  In strijd met de militaire tucht gedraagt zich de militair die een onrechtmatig bevel geeft aan een mindere.

§8. Gedragingen tegen de orde

- Artikel 29
  In strijd met de militaire tucht gedraagt zich de militair die wanordelijkheden veroorzaakt of daaraan deelneemt.

- Artikel 30
  1. In strijd met de militaire tucht gedraagt zich de militair die een andere militair mondeling of bij geschrifte opruit tot een inbreuk op enige in deze wet omschreven gedragsregel, alsmede de militair die een dergelijk geschrift verspreidt.
  2. Het eerste lid is mede van toepassing op de militair die geen dienst doet of behoort te doen, en zich niet bevindt op een militaire plaats.

- Artikel 31
  In strijd met de militaire tucht gedraagt zich de militair, die een geschrift verspreidt of op enige andere wijze openbaar maakt op een plaats, een tijdstip of een wijze, waaromtrent bij dienstvoorschrift een verbod is gegeven in het belang van het verkeer of ter voorkoming van belemmering van de dienst of ter bescherming van rijksgoederen of goederen van derden.

- Artikel 32
  In strijd met de militaire tucht gedraagt zich de militair die inbreuk maakt op de regels die bij dienstvoorschrift zijn vastgelegd inzake meningsuiting die anders dan door middel van geschrift plaatsvindt, voor zover die regels niet de inhoud van die uiting betreffen, en zijn gegeven in het belang van het verkeer of ter bestrijding of voorkoming van ongeregeldheden en verstoringen van het ordelijk verloop van de dienst.

- Artikel 33
  1. In strijd met de militaire tucht gedraagt zich de militair die een betoging organiseert of daaraan deelneemt, indien deze op een militaire plaats gehouden wordt zonder dat toestemming is gevraagd van het bevoegd gezag, dan wel indien de toestemming is geweigerd in het belang van het verkeer, of omdat redelijkerwijs is te verwachten dat ongeregeldheden zullen plaatsvinden of het ordelijk verloop van de dienst zal worden verstoord.
  2. In strijd met de militaire tucht gedraagt zich de militair die buiten een militaire plaats in uniform deelneemt aan een betoging, tenzij deze in het land waar de militair is aangesteld dan wel waar hij als dienstplichtige in werkelijke dienst is gekomen plaatsvindt en uitsluitend tot onderwerp heeft de voor de militairen algemeen geldende arbeidsvoorwaarden.

- Artikel 34
  In strijd met de militaire tucht gedraagt zich de militair die een vergadering organiseert of daaraan deelneemt, indien die op een militaire plaats wordt gehouden zonder dat toestemming is gevraagd van het bevoegd gezag, dan wel indien de toestemming is geweigerd in het belang van het verkeer, of omdat redelijkerwijs is te verwachten dat ongeregeldheden zullen plaatsvinden of het ordelijk verloop van de dienst zal worden verstoord.

- Artikel 35
  1. In strijd met de militaire tucht gedraagt zich de militair die, zich voor de uitoefening van dienst op het gebied van een vreemde mogendheid bevindend, enige, niet het Koninkrijk betreffende, politieke activiteit ontplooit. Onder politieke activiteit is niet begrepen het uitoefenen van het actief en passief kiesrecht.
  2. Het eerste lid is mede van toepassing op de militair die geen dienst doet of behoort te doen, en zich niet bevindt op een militaire plaats.

§9. Misdragingen in verband met goederen en diensten

- Artikel 36
  1. In strijd met de militaire tucht gedraagt zich de militair die zonder daartoe gerechtigd te zijn gebruik maakt van goederen of diensten van de krijgsmacht, van een andere militair of van iemand, die anderszins bij of ten behoeve van de krijgsmacht werkzaam is, dan wel deze goederen wegneemt.
  2. Voor zover het goederen of diensten van de krijgsmacht betreft is het eerste lid mede van toepassing op de militair die geen dienst doet of behoort te doen, en die zich niet bevindt op een militaire plaats.

- Artikel 37
  In strijd met de militaire tucht gedraagt zich de militair die enig goed, in gebruik bij of ten behoeve van de krijgsmacht, onzorgvuldig behandelt of onderhoudt.

- Artikel 38
  In strijd met de militaire tucht gedraagt zich de militair die in uniform nodeloos slordig gekleed gaat.

- Artikel 39
  1. In strijd met de militaire tucht gedraagt zich de militair die enig goed, in gebruik bij of ten behoeve van de krijgsmacht, van een andere militair of van iemand, die anderszins bij of ten behoeve van de krijgsmacht werkzaam is, vernielt, beschadigt, onbruikbaar of onklaar maakt dan wel wegmaakt.
  2. Voor zover het een goed in gebruik bij of ten behoeve van de krijgsmacht betreft is het eerste lid mede van toepassing op de militair die geen dienst doet of behoort te doen, en zich niet bevindt op een militaire plaats.

- Artikel 40
  In strijd met de militaire tucht gedraagt zich de militair die de aan een andere militair of iemand, die anderszins bij of ten behoeve van de krijgsmacht werkzaam is, voor persoonlijk gebruik ter beschikking gestelde ruimte niet respecteert.

10.3. Deel 3 Rechtspositie militairen

10.3.1 Grondslag voor de rechtspositie van militairen

Het rechtspositierecht voor militairen is gebaseerd op de Grondwet en nader uitgewerkt in een aantal organieke (door de Grondwet voorgeschreven) wetten. Art. 109 van de Grondwet schrijft voor dat de rechtspositie van ambtenaren bij de wet geregeld moet worden. In het algemeen is dat gebeurd bij de Ambtenarenwet. Voor militairen geldt de Militaire Ambtenarenwet 1931, die voor een groot aantal zaken naar de Ambtenarenwet verwijst. De Wet voor het reservepersoneel der krijgsmacht en de Kaderwet Militaire Pensioenen zijn bijzondere wetten op rechtspositioneel gebied. In het Algemeen Militair Ambtenaren Reglement (AMAR) (MP 31-101, 1210) wordt voor een belangrijk deel de rechtspositie betreffende de militair nader uitgewerkt[2]. De belangrijkste rechtspositionele bepalingen zullen hieronder kort worden beschreven. Voor het raadplegen van rechtspositionele wet- en regelgeving wordt verwezen naar het intranet.

10.3.2 Rechtspositionele bepalingen

De belangrijkste rechtspositionele bepalingen waar men als militair mee te maken kan krijgen, zijn hieronder opgenomen.

a) Aanstelling en ontslag

1. Aanstellingseisen

Voordat men in aanmerking kan komen voor een aanstelling als militair bij het beroeps- of reservepersoneel ,moet men aan een aantal eisen voldoen. Hierbij moet gedacht worden aan bijvoorbeeld voor opleidingseisen maar ook lichamelijke en psychische eisen (artikel 5 AMAR). Tevens worden aan de militair eisen gesteld met betrekking tot de mate waarin iemand als militair wordt geacht betrouwbaar zijn functie te kunnen uitoefenen. De militaire inlichtingen- en veiligheidsdienst (MIVD) voert dan ook, op basis van de Wet veiligheidsonderzoeken, een veiligheidsonderzoek uit. Als het veiligheidsonderzoek met goed resultaat wordt doorlopen, wordt er een verklaring van geen bezwaar (VGB) afgegeven.
Een VGB is vereist voor iedereen die een vertrouwensfunctie wil vervullen. Alle militaire functies zijn als vertrouwensfuncties aangemerkt, en dus heeft iedereen die als militair wil worden aangesteld een VGB nodig. Wordt er geen VGB afgegeven, dan kan men dus niet worden aangesteld als militair. In de beleidsregel VGB is lezen wanneer een VGB wordt ingetrokken of geweigerd. De aanstellingseisen zijn niet alleen van belang bij de aanstelling.
Gedurende de gehele aanstellingsduur zal de militair moeten voldoen aan de aanstellingseisen. Voldoet men niet meer aan die aanstellingseisen, dan kan dat leiden tot ontslag (zie paragraaf 7.3.2.1.3).
Nadere van toepassing zijnde regelgeving: Militair Keuringsreglement MP 31-101-1160

[2] Andere wetten waarin de rechtspositie van militairen is geregeld zijn het Inkomstenbesluit Militairen (IBM) en het Besluit Dienstreizen Defensie (BDD).

2. Soorten aanstellingen
   In de loopbaan van de militair kunnen drie fasen worden onderscheiden.
   - Fase 1 start bij de aanstelling van de militair.
     Aanstelling als militair kan bij het beroeps- of reservepersoneel plaatsvinden. Aan de aanstelling is de verplichting verbonden om voor een bepaalde onafgebroken tijd deel uit te maken van het beroepspersoneel. Dit betreft naast de duur van de initiële opleiding, de verplichting tot het uitdienen van de aanstellingsduur. Aan een aanstelling kan een proeftijd van ten hoogste 6 maanden worden verbonden. Zo spoedig mogelijk na aanstelling of na het volgen van een initiële opleiding legt de beroepsmilitair de eed of belofte af.
   - Fase 2 start na het uitdienen van de dienverplichting.
     Deze periode loopt tot het moment dat de maximum looptijd in rang is bereikt. Minimaal 3 jaar voor die datum dient een doorstroom/bevorderingsbesluit te worden genomen.
   - Dit besluit deelt de militair mede of de loopbaan binnen Defensie wordt voorgezet of niet en of men dus in aanmerking komt voor fase 3. Bepaalde categorieën militairen komen vanwege hun rang niet in aanmerking voor doorstroom naar fase 3. Zo kunnen soldaten 1e, 2e en 3e klasse, matrozen der 1ste klasse, mariniers der 1ste klasse, korporaals[3] en korporaals der 1ste klasse en marechaussees der 1ste en 2 de klasse niet in aanmerking komen voor doorstroming naar fase 3. Als de maximale looptijd in rang van 8 jaar voor deze militairen is bereikt en zij niet naar een hogere rang worden bevorderd, eindigt daarbij hun aanstelling bij het beroeps- of reservepersoneel. De regeling omtrent doorstroom naar fase 3 is opgenomen in Hoofdstuk 4 AMAR.

3. Ontslag
   Er zijn diverse redenen waarop een aanstelling als militair door middel van ontslag kan worden beëindigd. De redenen voor ontslag moeten terug te vinden zijn in een van de ontslaggronden welke zijn neergelegd in Hoofdstuk 6 AMAR. Het initiatief voor ontslag kan zowel bij de militair liggen als bij het defensie onderdeel waar de militair is aangesteld. Zo kan ontslag worden verleend doordat de militair daar zelf om verzoekt. Maar ook kan ontslag volgen omdat het defensie onderdeel daar om verzoekt, bijvoorbeeld omdat de duur waarvoor iemand is aangesteld is beëindigd of omdat er andere redenen zijn waarom het defensieonderdeel van oordeel is dat de militair niet langer meer aan zijn verplichtingen als militair voldoet. Een militair die zijn initiële opleiding niet heeft gehaald en uit de opleiding is ontheven, kan bijvoorbeeld op grond van die ontheffing ontslag worden verleend, maar ook omdat het gedrag van de militair schadelijk is of kan zijn voor de wijze waarop hij als militair zijn taken moet uitvoeren. Afhankelijk van de reden voor het verlenen van ontslag, zal de militair ontslagen worden onder vermelding van het woord " eervol" (artikel 41 AMAR). Het verlenen van ontslag geschiedt uiteindelijk namens de Minister van Defensie, tenzij de militair een officiersrang bekleed. Dan wordt het ontslag verleend bij Koninklijk Besluit. Opgemerkt dient te worden dat ontslag ook kan volgen indien de VGB van een militair wordt ingetrokken. Het intrekken van het VGB vindt plaats indien een militair niet meer voldoet aan de eisen voor het verkrijgen van een VGB. Het gedrag van de militair en zijn partner kunnen hier aan ten grondslag liggen. Intrekken van het VGB wordt niet geïnitieerd door het defensieonderdeel waartoe een militair behoort, maar door de MIVD.

b) Gezondheidszorg
   1. Geneeskundig Onderzoek
      De gezondheid van een militair is van essentieel belang, omdat de gezondheid van de militair niet alleen zijn eigen inzetbaarheid maar ook de inzetbaarheid van zijn eenheid kan beïnvloeden.
      Aan de gezondheid van de militair worden daarom ook bepaalde basis eisen gesteld.
      Afhankelijk van de wijze waarop de militair zal worden ingezet, kunnen deze eisen worden aangescherpt. Om zeker te stellen dat de militair aan de gezondheidseisen voldoet kan de militair daarom worden verplicht tot het ondergaan van een periodiek dan wel incidenteel geneeskundig en/of tandheelkundig onderzoek (artikel 97- tot en met artikel 105 AMAR).
      Indien een militair (tijdelijk) niet aan de daarvoor gestelde eisen voldoet, kan dat gevolgen hebben voor zijn inzetbaarheid. De militair kan daardoor wellicht niet deelnemen aan oefeningen of uitzendingen. Indien echter vermoedens bestaan dat een militair blijvend ongeschikt is tot het vervullen van de dienst door ziekte of gebrek dan moet dit worden vastgesteld door een apart geneeskundig onderzoek (artikel 105 AMAR). Mocht uit het onderzoek naar voren komen dat de militair inderdaad blijvend ongeschikt is tot het vervullen van dienst is dat reden tot ontslag van de militair (artikel 32 lid 2 onder f AMAR).

[3] Met korporaals worden niet de korporaals bij het CZSK bedoeld, aangezien zij onderofficieren zijn.

2. Bescherming van de Gezondheid
   Omdat de gezondheid van de militair een grote invloed heeft op zijn inzetbaarheid is de militair verplicht maatregelen in acht te nemen om zijn gezondheid en die van andere te beschermen. (artikel 92 AMAR). Zo is de militair verplicht om zich tegen bepaalde ziektes te laten inenten. Dat is geregeld in de Regeling immunisatie Militairen 2002 (MP 31-109,1123). Ook dient de militair te melden als hij in aanraking is geweest met iemand die een infectieziekte heeft welke vermeld staat in de Infectieziektenwet en waarvoor een aangifte plicht bestaat. Zo kan voorkomen worden dat de infectieziekte wordt overgedragen op anderen.

3. Ziek thuis
   De militair die niet of gedeeltelijk niet in staat is om werkzaamheden te verrichten door ziekte en niet in staat is om naar zijn onderdeel terug te keren, moet zijn afwezigheid melden. De militair doet dit door zich te houden aan de ziekmeldingsprocedure. Deze procedure is geregeld in de Regeling ziek- en herstelmelding Defensiepersoneel (MP 31-109, 1000). Daarin staat vermeld hoe, waar en wanneer de militair zich ziek moet melden en hoe hij zich, tot dat hij weer in staat is om naar zijn onderdeel terug te keren, dient te gedragen. Het niet opvolgen van deze procedure levert een tuchtrechtelijke schending op niet opvolgen van een dienstvoorschrift , ongeoorloofde afwezigheid). Zie hiervoor de Wet Militair Tuchtrecht.

c. Voorzieningen van materiele aard:
   1. Salaris
      De militair heeft aanspraak op salaris. Het salaris van de militair wordt bepaald aan de hand van zijn rang, zijn salarisnummer en het krijgsmachtsdeel waartoe hij behoort. De tabellen waarin is vastgelegd welk basis salaris een militair met een voltijdsaanstelling ontvangt, zijn te raadplegen via de bijlages bij het Inkomstenbesluit Militairen (MP 31-400, 1000). Er zijn omstandigheden die van invloed kunnen zijn op de hoogte van het salaris dat wordt uitgekeerd. Zo wordt bijvoorbeeld geen salaris uitgekeerd over de tijd dat een militair ongeoorloofd afwezig is geweest en wordt het salaris verminderd met 1/3 voor de tijd dat een militair een vrijheidsstraf ondergaat of indien de militair is geschorst. Ook ziekte kan van invloed zijn op het salaris. Naast zijn salaris kan de militair aanspraak maken op andere inkomsten ,zoals vakantiegeld en een eindejaarsuitkering.
      Tevens ontvangt de militair een vaste vergoeding voor extra beslaglegging van toepassing (VEB). Daarnaast kan de militair onder omstandigheden in aanmerking komen voor extra toelage(s). Hierbij moet gedacht worden aan buitenlandtoelage, gevarentoelage, vliegtoelage, duiktoelage en onderzeeboottoelage. Welke toelages er zijn is onder andere vastgelegd in de Inkomstenregeling Militairen (MP 3100- 400, 1100) en in de Regeling vergoeding voor overwerk, onregelmatigheid, beschikbaarheid en bereikbaarheid (MP 31-107 1210).

   2. Voeding en huisvesting van Rijkswege
      Er zijn situaties dat de militair vanwege zijn werkzaamheden niet thuis kan eten en slapen. In sommige gevallen kan de militair dan voeding en/of huisvesting van rijkswege ontvangen (MP 31-110-1185). Zowel de voeding en/of de huisvesting worden dan door de overheid aan de militair vertrekt. De overheid bepaalt ook de wijze waarop voeding en huisvesting wordt verstrekt. De militair kan zelf verzoeken om in aanmerking te komen voor huisvesting van rijkswege, omdat hij bijvoorbeeld niet dagelijks kan reizen tussen de plek van tewerkstelling en zijn woning. Onder voorwaarden kan dit worden toegewezen. Tevens wordt bepaald of de militair al dan niet een eigen bijdrage voor de huisvesting verschuldigd is. Het is echter ook mogelijk dat de militair verplicht wordt om gebruik te maken van huisvesting van rijkswege; bijvoorbeeld omdat het door de commandant in het kader van een opleiding, oefening of inzet noodzakelijk wordt geacht.
      Er zijn diverse situaties waarin de militair niet hoeft te betalen voor voeding en huisvesting. Bijvoorbeeld tijdens militairen oefeningen, uitzendingen en indien de militair wegens medische redenen bij zijn onderdeel of in een militair hospitaal verblijft.

   3. Reiskosten
      De militair heeft onder voorwaarden aanspraak op een tegemoetkoming in zijn reiskosten. Te onderscheiden zijn kosten wegens woon-werkverkeer, dienstreizen en incidentele reizen. Voor elk van deze reizen bestaan aparte regelingen waarin de tegemoetkomingen zijn geregeld. Woon- werkverkeer betreft het reizen tussen de woning en de plaats waar de militair normaliter zijn werkzaamheden verricht. Dit wordt ook wel plaats van tewerkstelling genoemd. De militair maakt heeft aanspraak op een tegemoetkoming in de kosten die hij voor dit reizen maakt, waarbij de minimale reisafstand tussen woning en plaats van tewerkstelling 10 kilometer dient te bedragen. Er is een onderscheid gemaakt in een tegemoetkoming bij dagelijks reizen tussen de woning en de plaats van tewerkstelling, en niet dagelijks reizen tussen de woning en de plaats van tewerkstelling. Daarbij is, voor de hoogte van de tegemoetkoming, eveneens van belang of iemand een eigen huishouding voert of niet.

Het woon- werkverkeer is geregeld in het Verplaatsingskostenbesluit Defensie (MP 31- 300, 1210) en de Verplaatsingskostenregeling Defensie (MP 31-300, 1220)
Dienstreizen betreffen de door/namens de commandant aan de dienstreiziger in verband met dienstverrichting opgedragen noodzakelijke reis en het daarmee samenhangende verblijf, niet zijnde het (dagelijkse) woon- werkverkeer. Dienstreizen kunnen worden opgedragen in verband met een binnenlandse- en een buitenlandse reis en wegens diverse redenen. Bijvoorbeeld in het kader van een opleiding, een defensie sportactiviteit of representatie. Er zijn regels verbonden aan hoe een dienstreis dient te worden aangevraagd, uitgevoerd en hoe men gemaakte kosten kan declareren. De regels zijn neergelegd in het Besluit dienstreizen defensie (MP 31-300, 1000) en de Regeling dienstreizen defensie (MP 31- 300, 1100).
Overige reizen, die niet worden uitgevoerd in het kader van een dienstreis , woon- werkverkeer of overige regeling, kunnen in bepaalde omstandigheden worden vergoed onder de regeling incidentele reizen voor de militair en zijn naaste betrekking (MP 31- 300-,1130). De reis moet dan wel zijn goedgekeurd door/namens het hoofd defensieonderdeel. Reiskosten die voor vergoeding in aanmerking komen zijn noodzakelijk gemaakte reis- en verblijfkosten, in bijvoorbeeld het kader van het moeten verschijnen van de Wet militair tuchtrecht of in het kader van een schorsingsbesluit. Ook dergelijke kosten gemaakt voor het bijwonen van vergaderingen van commissies en werkgroepen, ingesteld bij dan wel krachtens het Besluit georganiseerd overleg sector Defensie, komen voor vergoeding in aanmerking.

4. Opleidingen en Studie(kosten)
Naast het volgen van de initiële opleiding, welke de militair de basis kennis moet verschaffen voor het uitoefenen van zijn eerste functie, kan de militair nog een aantal andere opleidingen volgen, zowel gericht op interne als externe werkgelegenheid. Mocht het nodig zijn dat de militair nog aanvullende opleidingen nodig heeft om zijn huidige of toekomstige functie(s) te kunnen vervullen, dan kan de militair worden aangewezen voor een functieopleiding. Kosten verbonden aan deze opleiding worden vergoed(artikel 14 AMAR). Opleidingen die benodigd zijn om de militair kennis en vaardigheden te laten verwerven, waaraan een hogere rang is verbonden, (loopbaanopleidingen genoemd) worden vergoed (artikel 15 AMAR), net zoals kosten verbonden aan het volgen van een opleiding in het kader van de persoonlijke ontwikkeling (artikel 16 AMAR). Sommige opleidingen zijn echter niet gericht op de loopbaan binnen Defensie, maar juist buiten Defensie (artikel 16a AMAR). Dit kan bijvoorbeeld van belang zijn indien al duidelijk is dat de betrokkene militair niet in aanmerking zal worden gebracht voor een Fase 3 aanstelling binnen Defensie al dan niet op verzoek van de militair. Ook als de militair voor bepaalde tijd is aangesteld kan een opleiding worden aangeboden in het kader van externe werkzekerheid. Afhankelijk van de soort opleiding die de militair gaat volgen en de wijze waarop deze aansluiten bij het reeds bij de militair kennis en vaardigheden niveau wordt vastgesteld in hoeverre de gemaakte noodzakelijke kosten worden vergoed (Regeling cursus faciliteiten en studietoelage MP 31- 110, 1215). Militairen die zijn aangesteld in Fase 3 kunnen in aanmerking komen voor vergoeding van studie kosten op basis van artikel 154g AMAR. De Regeling cursusfaciliteiten en studietoelage gaat hier verder op in.

5. Schade of verlies ten aanzien van defensie of privé spullen
Voorop staat dat militairen voorzichtig met spullen van defensie moeten omgaan en schades moeten beperken. Indien er door defensie schade is geleden door toedoen van de militair kan de militair verplicht worden tot het gehele of gedeeltelijke vergoeding van de geleden schade.
De schade moet dan wel zijn ontstaan in het kader van de vervulling van de aan de militair opgedragen diensten en werkzaamheden en er moet sprake zijn van dan wel opzet, bewuste roekeloosheid of verwijtbaar handelen van de militair (artikel 145 AMAR). Nadere regels omtrent het verhalen van schade op de militair zijn neergelegd in de Beleidsregel inzake schadeverhaal Defensiepersoneel (MP 31-110, 1140). Van opzet, bewuste roekeloosheid of verwijtbaar handelen moet ook sprake zijn willen verkeersboetes (met dienstvoertuigen) op de militair worden verhaald.
Het kan echter ook voorkomen dat militairen verlies of schade lijden aan privé eigendommen tijdens het uitvoeren van de dienst. Het uitgangspunt is dat militairen voorzichtig met hun spullen moeten omgaan. Als de militair niet voorzichtig met zijn spullen omgaat en de spullen worden beschadigd of raken verloren, dan worden de kosten niet vergoed. Hierbij moet gedacht worden aan bijvoorbeeld het niet zee vast zetten van privé spullen aan boord van een schip. Het kan echter ook voorkomen dat de schade wel voor vergoeding in aanmerking komt. Artikel 115 AMAR biedt dan de mogelijkheid om maximaal de dagwaarde van het verloren of het beschadigde goed te vergoeden. De commandant van een eenheid is bevoegd om schade tot een bedrag van €350,- te vergoeden. Boven dat bedrag is een functionaris van de Directie Personeel en Bedrijfsvoering van het defensieonderdeel waartoe de betreffende militair behoort bevoegd.

6. Ongevallen
   Tijdens de uitoefening van de dienst kan een militair een ongeval overkomen. Dit kunnen ongevallen betreffen met kleine gevolgen of met grote gevolgen. Ongeacht het gevolg van het ongeval, dient er echter zo spoedig mogelijk nadat het ongeval heeft plaatsgevonden een proces-verbaal te worden opgemaakt. Dit heeft te maken met het gegeven dat de militair wellicht letsel kan oplopen welke van invloed kan zijn op de inkomsten die hij kan genereren.
   Door in de dienst opgelopen letsel kan hij immers deels dan wel geheel dienst- ongeschikt worden hetgeen tot ontslag kan leiden. De militair kan echter in aanmerking komen voor een toekenning van een geldelijke vergoeding ingevolgde de Kaderwet militaire Pensioenen. Het opgemaakte proces- verbaal dient ter vaststelling of de militair in aanmerking komt voor een dergelijke vergoeding. Iedere militair welke een ongeval is overkomen, is daarom verplicht zodra hij daartoe redelijkerwijze in staat is, zijn commandant in kennis te stellen van het ongeval.
   Zodat de commandant een proces- verbaal van ongeval kan laten opstellen. Ook kan een militair welke in werkelijke dienst is verzoeken om een proces- verbaal te laten opstellen ten aanzien van een ongeval wat hem buiten de uitoefening van de dienst is voorkomen. De procedures die hiertoe gevolgd dient te worden is terug te vinden in de Regeling proces- verbaal van ongeval en rapportage medische aangelegenheden (MP 31- 109,1150)

7. Werk- en rusttijden
   De militair heeft net zoals een burger, recht op werk- en rusttijden. De uitgangspunten hiervan zijn geregeld in de Arbeidstijdenwet en hoofdstuk 7 van het AMAR. Deze uitgangspunten houden in dat de militair zijn werkzaamheden verricht gedurende vastgestelde werktijden, dat deze werktijden niet overmatig mogen zijn en dat zij, waar mogelijk, door behoorlijke rusttijden moeten worden onderbroken. Daarbij geldt dat de militair die buiten de vastgestelde werktijden extra werkzaamheden heeft moeten verrichten, recht heeft op een billijke rusttijd zodra de gelegenheid zich daartoe voordoet. De werktijd ligt zoveel mogelijk tussen 07.00 uur en 18.00 uur en bedraagt in beginsel 8 uur per dag en 40 uur per week, waarbij het uitgangspunt is dat de werkzaamheden op werkdagen verricht worden. Afwijking hiervan is mogelijk, hetgeen te maken heeft met de specifieke taken en werkzaamheden die aan militairen opgedragen kunnen worden.
   Zo kan de arbeidsduur onder omstandigheden worden overschreden, zoals bij oefeningen, diensten, overwerk en bijzondere bijstand. Ook kan het voorkomen dat er toch op zater-, zon- en feestdagen (ZZF- dagen) werkzaamheden verricht moeten worden. Vergoeding in tijd en/of geld is daarbij mogelijk. De arbeidsduur kan ook onder omstandigheden worden verkort in het kader van flexibilisering arbeidsduur (artikel 54d tot en met 54g AMAR)

8. Verlof
   Er zijn diverse soorten verlof waarop de militair recht heeft. Onderscheid kan gemaakt worden in vakantieverlof , buitengewoon verlof, buitengewoon verlof in het kader van arbeid en zorg en inschepings- en ontschepingsverlof. Vakantieverlof is verlof waar iedere militair per jaar recht op heeft. Daarbij opgemerkt dat de hoeveelheid verlof waarop een militair recht heeft, per defensieonderdeel kan verschillen. Aan het jaarlijks aan de militair toegekende vakantieverlof zijn een aantal bijzondere bepalingen verbonden. Zo is het uitgangspunt dat het toegekende verlof ook jaarlijks wordt opgenomen. De militair moet daartoe in de gelegenheid worden gesteld.
   Door omstandigheden kan het echter voorkomen dat het verlof gedeeltelijk aan het einde van het jaar resteert, de militair kan dan een bepaalde hoeveelheid verlof mee nemen naar het daaropvolgende jaar. Ook kan het voorkomen dat vanwege dienstredenen, reeds verleend verlof wordt ingetrokken. Als de militair als gevolg daarvan schade lijdt, kan de schade onder voorwaarden worden vergoed. Daarnaast geldt dat indien de militair ziek wordt tijdens zijn verlof, de dagen dat hij ziek is geweest niet als verlofdagen gelden. De militair behoudt deze verlofdagen dus en dient in de gelegenheid gesteld te worden om zijn niet genoten verlof alsnog op te nemen. De militair is echter verplicht om zijn ziekte onverwijld te melden bij zijn commandant.

   Buitengewoon verlof kan worden verleend door de commandant van de eenheid waartoe de militair behoort, ten aanzien van een aantal specifiek genoemde gebeurtenissen. Gedacht hierbij moet worden aan verhuizingen bij het veranderen van de plaats van tewerkstelling, bij ondertrouw, een huwelijk van de militair zelf of een huwelijk van bepaalde categorieën bloed- en aanverwanten.
   De commandant kan ook buitengewoon verlof verlenen ten aanzien van andere, niet genoemde gebeurtenissen, indien de militair daar om verzoekt. Buitengewoon verlof in het kader van arbeid en zorg wordt verleend indien er sprake is van calamiteiten en zeer bijzondere persoonlijke omstandigheden zoals bij bevalling van de partner of overlijden van bloed- en aanverwanten.
   Daarnaast bestaat ook de mogelijkheid tot het verlenen van kort en langdurend zorgverlof, of het verlenen tot ouderschapsverlof.

Aanpassing van de arbeidsduur ingevolge de Wet aanpassing arbeidsduur (WAA), voor militairen aanvullend geregeld in het Besluit aanpassing arbeidsduur militairen (BAAM), wordt ten aanzien van militairen verleend met toepassing van buitengewoon verlof i.v.m. deeltijd, art. 86 lid 2 AMAR. Bepalingen omtrent het verlof zijn terug te vinden in hoofdstuk 8 van het AMAR.

9. Bevordering
Bij zijn aanstelling wordt de militair bestemd voor het vervullen van een functie waaraan een bepaalde rang of stand is verbonden. De militair wordt geacht beschikbaar en geschikt te zijn voor het vervullen van de functie, nadat hij zijn initiële opleiding heeft voltooid. Op het moment dat hij zijn initiële opleiding heeft afgerond wordt hij dan ook bevorderd tot de rang of stand die hoort bij de functie die de militair gaat vervullen. Het kan echter ook zijn dat de militair, enige tijd na zijn initiële opleiding te hebben afgerond ,nog nadere functie- en/ of loopbaan opleidingen dient te volgen, voordat de militair een functie kan vervullen in de naast hogere rang . Het afronden van die extra opleidingen wordt dat als voorwaarde gesteld voor het kunnen bevorderen van de militair. In overige omstandigheden vindt bevordering plaats indien de militair op een functie wordt geplaatst in de naast hogere rang. . Regels omtrent bevordering zijn terug te vinden in hoofdstuk 3 AMAR.

10. Functie- en loopbaanbegeleiding
Tijdens de loopbaan van de militair wordt hij geïnformeerd over een aantal aspecten in relatie tot zijn functioneren en loopbaan (artikel 27 tot en met artikel 28c AMAR). Als een militair een nieuwe functie gaat vervullen, wordt hij door zijn nieuwe lijnmanager geïnformeerd over de inhoud van de functie die hij zal gaan vervullen. Dit vindt plaats in een functie-introductiegesprek welke binnen 1 maand na aanvang op functie plaats dient te vinden.
Als de militair vervolgens de functie een tijd vervult, wordt hij geïnformeerd over de wijze waarop hij tot op heden heeft gefunctioneerd. Dat kan plaatsvinden aan de hand van een functioneringsgesprek of een beoordeling. Een functioneringsgesprek dient minimaal 1 keer per jaar te worden gehouden. In het gesprek worden aan diverse aspecten in relatie tot het functioneren en de werkomstandigheden aandacht besteed. Indien de militair hierom verzoekt of als de commandant dit wenselijk acht, kan er een beoordeling worden opgemaakt over het functioneren van de militair. Het beoordelingstijdvak dient minimaal 6 maanden en maximaal 2 jaar te betreffen en in deze periode dient minimaal een functioneringsgesprek plaats te hebben gevonden. Het kan ook mogelijk zijn dat de Minister opdracht geeft tot het uitvoeren van een beoordeling. Het functie- introductie gesprek, het functioneringsgesprek en het beoordelingsgesprek dienen plaats te vinden door de functionele chef. Zowel het functioneringsgesprek als het beoordelingsgesprek kunnen zowel positief als negatief van aard zijn. Naast terugkoppeling op zijn functioneren wordt de militair ook geïnformeerd over de mogelijkheden van zijn loopbaan. Afhankelijk van de loopbaanfase waarin de militair zich bevindt wordt op bepaalde momenten in zijn loopbaan een loopbaangesprek met hem gevoerd door de loopbaanbegeleider. In het loopbaangesprek komen onder andere aan de orde de loopbaanwensen van de militair, de ontwikkelpunten van de militair gericht op het vervolg van de loopbaan en de kansen en mogelijkheden binnen het bestaande of te wijzigen loopbaan pad. Er kunnen in het gesprek afspraken worden gemaakt en die worden vastgelegd in het persoonlijk ontwikkelplan formulier (POP).

11. Beloningen
Indien een militair zich in het bijzonder goed heeft gefunctioneerd en zich daartoe heeft onderscheiden door optreden, gedragingen of buitengewone toewijding , dan kan de commandant een beloning toe kennen. De beloning kan bestaan uit een geschenk, een geldelijke beloning of een functioneringsgratificatie (artikel 13 Inkomstenbesluit militairen). Zowel het geschenk als de geldelijke beloning en de functioneringsgratificatie worden eenmalig vertrekt na aanleiding van het functioneren van de militair.
Het verschil tussen een geldelijke beloning en een functioneringsgratificatie , is dat een geldelijke beloning kan worden gegeven na aanleiding van functioneren van de militairen gedurende een korte duur die niet verbonden hoeft te zijn aan de primaire werkzaamheden van de militair. Een functioneringsgratificatie wordt echter alleen gegeven indien de militair zich gedurende langere tijd in zijn functioneren heeft onderscheiden. Indien een militair in zijn functioneren daar aanleiding toe geeft en hij het voor hem geldende maximumsalaris heeft bereikt, kan hem een functioneringstoelage worden toegekend. De toelage kan dan worden toegekend voor een periode van tenminste één jaar en bedraagt ten hoogste 10 procent van het voor de militair geldende salaris. (artikel 12c Inkomstenbesluit militairen).

d. Grondrechten

Iedere Nederlander bezit volgens de Grondwet een aantal grondrechten. Dat zijn fundamentele basis rechten welke burgers hebben. Op grondrechten kunnen onder bepaalde voorwaarden en/of met het oog op bepaald belang inbreuk worden gemaakt door de overheid. Voor wat betreft militairen geldt, dat er een aantal beperkingen op de grondrechten zijn opgelegd. Deze beperkingen zijn neergelegd in de artikelen 12a tot en met 12e en 12g van de Militaire Ambtenarenwet 1931 (MP 32-100, 1150).
De beperkingen betreffen:

a) De verplichting zich te onthouden van bepaalde vormen van meningsuiting
b) Geheimhoudingsplicht
c) De verplichting tot dienstverrichting op voor zijn godsdienst geldende rust- of feestdagen
d) De verplichting tot onderzoek aan kleding, lichaam en/of goederen.

a) Meningsuiting

De militair ambtenaar dient zich te onthouden van het openbaren van bepaalde gedachten of gevoelens dan wel zich in bepaalde omstandigheden te onthouden van de uitoefening van het recht tot vereniging, tot vergadering of tot betoging. In het algemeen dient een militair zich tegenover derden niet uit te laten over zaken die binnen de krijgsmacht spelen en waar hij uit hoofde van zijn functie bij is betrokken. Dat wil zeggen dat hij zich niet uit moet laten over alle activiteiten welke hij als militair verricht of kan verrichten.
Bij het geven van interviews welke in de media gepubliceerd zullen worden, het schrijven van voor het publiek toegankelijke stukken en het meewerken aan radio en televisieprogramma's dienen militairen zich dan ook te realiseren wat ze wel en wat ze niet kunnen zeggen. Het is raadzaam in voorkomende gevallen door te verwijzen naar voorlichtingsfunctionarissen. Ook bij andere -naar persoonlijke inschatting -gevoelige onderwerpen dient men zich terughoudend op te stellen.

b) Geheimhouding

De militair ambtenaar is op grond van artikel 12a MAW verplicht bepaalde gegevens waarvan hij in de uitoefening van zijn functie kennis neemt, geheim te houden. In verband met de veiligheid kunnen voor de militair reisbeperkingen gelden ten aanzien van het bezoeken een aantal aangewezen landen (artikel 12e MAW). De nadere uitwerking van dit artikel is te vinden in het Besluit aanwijzing risicolanden defensiepersoneel (MP 31-101, 1150).

c) Verplichting dienstverrichting

De militair ambtenaar is niet gehouden tot dienstverrichting op voor hem op grond van zijn godsdienst of levensovertuiging geldende feest- of rustdagen, tenzij het dienstbelang dit onvermijdelijk maakt. Sommige delen van de krijgsmacht moeten voortdurend in bedrijf zijn. Van militairen kan worden verlangd dat zij om beurten dienst moeten verrichten op deze dagen. Uiteraard zal dit niet onbeperkt mogen gebeuren. De feitelijke werksituatie en het functioneren van het dienstonderdeel moeten in ogenschouw worden genomen evenals het volgen van een bepaald rooster en het beschikken over voldoende personeel.

d) Onderzoek lichaam, kleding , goederen

De militair ambtenaar is verplicht zich tijdens diens verblijf in een gebouw, luchtvaartuig of voertuig alsmede op een vaartuig of terrein, dat in gebruik is bij of ten behoeve van de krijgsmacht of dat de militaire ambtenaar tot verblijf of gebruik dient bij de vervulling van zijn taak in internationaal verband, te onderwerpen aan een in belang van de dienst door het bevoegd gezag gelast onderzoek aan zijn lichaam of kleding of van zijn aldaar aanwezige goederen.
Tevens is de militair verplicht zich te onderwerpen aan een onderzoek aan adem en/of urine, indien dit van belang is voor de veiligheid van een goede vervulling van de taak van krijgsmacht. Dit kan enkel ter vaststelling van gebruik van middelen als in lijsten I en II van de Opiumwet en ter vaststelling van een alcoholgehalte in de adem van meer dan 220 microgram alcohol per liter uitgeademde lucht.
Teneinde een onredelijke of onbehoorlijke bejegening daarbij te voorkomen, neemt het bevoegde gezag dat het onderzoek gelast de noodzakelijke maatregelen.

10.3.3 Rechtspositierecht/bestuursrecht

10.3.3.1 Rechtspositionele beslissingen naar aanleiding van ongewenst gedrag

Het Operationeel Commando (CZSK, CLSK, CLAS, KMar) kan als werkgever, naast het tuchtrecht, rechtspositionele maatregelen opleggen om ongewenst gedrag van militairen te corrigeren en kan daarbij zelfs militairen die ongewenst gedrag vertonen ontslaan.
Wat onder ongewenst gedrag wordt verstaan, is afhankelijk van de omstandigheden waaronder het gedrag heeft plaatsgevonden en in hoeverre het door het defensieonderdeel als ongewenst gedrag wordt beoordeeld. Bij ongewenst gedrag moet onder andere gedacht worden aan gedrag in strijd met de Gedragscode Defensie en alle straf- en tuchtrechtelijke feiten. Een strafrechtelijke veroordeling is niet vereist om toch als ongewenst (laakbaar) te kunnen worden geclassificeerd. Voorbeelden van ongewenst gedrag kunnen zijn: een aantal malen tuchtrechtelijk zijn gestraft, ongeoorloofde afwezigheid, zedendelicten, diefstal, drugs en alcohol gerelateerde incidenten.

A. Drugsbeleid
   Voor militairen geldt een drugsbeleid welke is vastgelegd in Aanwijzing SG A/925. Dit beleid houdt in dat de militair die zich binnen of buiten Nederland schuldig maakt aan één van de volgende zaken, in beginsel zal worden voorgedragen voor ontslag:
   De militair die:
   a. Harddrugs of softdrugs bereidt, bewerkt, verwerkt, verkoopt, aflevert, verstrekt, vervoert, vervaardigt of zich daar op enigerlei wijze mee inlaat;
   b. Harddrugs aanwezig heeft (ongeacht de hoeveelheid);
   c. Meer dan een gebruikershoeveelheid softdrugs aanwezig heeft;
   d. In diensttijd softdrugs - tot maximaal een gebruikershoeveelheid - aanwezig heeft of gebruikt;
   e. In privé-tijd softdrugs - tot maximaal een gebruikershoeveelheid - aanwezig heeft of gebruikt indien hij/zij is gekleed in uniform, het gebruik/bezit wordt geconstateerd op een militaire locatie of gebruik plaatsvindt met - of ten overstaan van - andere militairen;
   f. Softdrugs aanwezig heeft of gebruikt, nadat hij of zij eerder schriftelijk is gewaarschuwd voor het plegen van deze handelingen.

   Op deze hoofdregel is een aantal uitzonderingen te maken:
   De militair van wie voor de eerste maal wordt aangetoond dat hij een gebruikershoeveelheid softdrugs aanwezig heeft dan wel softdrugs gebruikt, en waarbij geen relatie met de dienst is, wordt schriftelijk gewaarschuwd. In de waarschuwing wordt aangegeven dat een volgende overtreding van het drugsbeleid wordt gevolgd door schorsing en ontslag.
   Voor Nederlands militair personeel geplaatst in het Caribische gebied geldt dat wanneer voor de eerste maal wordt aangetoond dat het zich inlaat met softdrugs op een manier waarvoor normaliter een waarschuwing volgt, naast de schriftelijke waarschuwing ook de maatregel van repatriëring wordt opgelegd.

B. Overige rechtspositionele maatregelen zoals deze kunnen worden opgelegd
   Naar aanleiding van geconstateerd ongewenst gedrag kan het defensieonderdeel besluiten rechtspositionele maatregelen aan de militair op te leggen. Rechtspositionele maatregelen zijn maatregelen die de rechtspositie van militairen raken. Voorbeelden daarvan zijn ontheffing uit een opleiding, het niet mogen volgen van een opleiding, uitstel van bevordering, gedwongen overplaatsingen en in uiterst geval ontslag zonder dat daarbij het predicaat "eervol" wordt vermeld.

C. Rechtspositionele procedure
   Er kan niet zomaar een rechtspositionele maatregel worden opgelegd. Een rechtspositionele maatregel is immers een besluit in de zin van de Algemene Wet Bestuursrecht. Dit houdt in dat het defensieonderdeel zich bij het opleggen van maatregelen moet houden aan de eisen die zijn neergelegd in de Algemene Wet Bestuursrecht. Zo zijn er eisen waaraan voldaan moet worden met betrekking tot het informeren van de militair, de voorbereiding van het nemen van het besluit en de inspraak welke de militair heeft alvorens een besluit kan worden genomen. Alle defensieonderdelen moeten dezelfde eisen naleven maar hoe de rechtspositionele procedure procedureel is geregeld per defensieonderdeel kan verschillen.

10.3.3.2 Voor bezwaar-/beroep vatbare beslissing

A. Bezwaarmogelijkheden voor militairen
Bij besluiten / beslissingen die een verandering teweeg brengen in de rechtspositie van de militair bestaat de mogelijkheid om tegen zo'n besluit bezwaar te maken. Of er bezwaar mogelijk is wordt bij de bekendmaking en bij de mededeling van het besluit bekendgemaakt. Hierbij wordt vermeld binnen welke termijn en bij welke instantie de mogelijkheid van bezwaar openstaat. Uitgangspunt is dat de militair binnen een termijn van zes weken na de dag waarop de bestreden beslissing aan de militair verzonden is een bezwaarschrift moet indienen bij degene namens wie de beslissing is genomen. Binnen de Krijgsmacht is bepaald dat de bezwaarschriften gestuurd dienen te worden aan het Commando Dienstencentra (CDC) Juridische Dienst Verlening (JDV) te Utrecht. Voor militairen die zich om redenen van dienst buiten Nederland bevinden is de termijn om een bezwaarschrift in te dienen dertien weken (MP 31-100, 1150).
Een bezwaarschrift houdt in een met redenen omklede verklaring van de militair waarom in zijn ogen het besluit/ de beslissing niet juist is. Het bezwaarschrift moet aan een aantal vereisten voldoen. Zo moet het bezwaarschrift onder andere bevatten:
- De naam, adres, werknemer ID en registratienummer van de indiener;
- Een omschrijving van de bestreden handeling of het besluit, een afschrift van de bestreden beslissing moet zo enigszins mogelijk worden bijgevoegd;
- De gronden waarop het bezwaar rust, dat wil zeggen de redenen waarom de militair het niet eens is met het besluit;
- Dagtekening en ondertekening.

B. Voorlopige voorziening
In afwachting van de afwikkeling van een bezwaarschriftprocedure of later een beroep kan de militair een voorlopige voorziening aanvragen bij de president van de rechtbank. Dit kan de militair doen wanneer er gewichtige belangen op het spel staan en er dus haast is geboden om die belangen zeker te stellen.

C. Beroep op de rechter
Op het bezwaarschrift volgt een beslissing. Als de militair het met die beslissing niet eens is, kan hij beroep in stellen bij de rechter. Hij moet daartoe een beroepschrift indienen. Voor de voorwaarden waaraan een beroepschrift moet voldoen, wordt verwezen naar hetgeen hiervoor is beschreven ten aanzien van de eisen waaraan een bezwaarschrift moet voldoen.
Het beroep wordt ingesteld door het inzenden van een beroepschrift aan de Arrondissementsrechtbank (sector bestuursrecht) te Den Haag. Het beroepschrift moet binnen zes weken na de datum van het aangevallen besluit bij het gerecht worden ingediend. Deze termijn is dertien weken indien betrokkene zich om redenen van dienst buiten Nederland bevindt. Aan het indienen van een beroepschrift bij de rechtbank zijn kosten verbonden, welke griffierechten worden genoemd. De griffierechten moeten betaald zijn, voordat de zaak bij de rechtbank in behandeling zal worden genomen. De militair kan persoonlijk zijn zaak behartigen, maar hij kan dit ook overlaten aan een gemachtigde (bijvoorbeeld een advocaat). De beroepsprocedure is in eerste instantie een schriftelijke procedures waarbij standpunten van beide partijen worden uitgewisseld. Daarna zal een openbare zitting volgen waarbij de partijen de gelegenheid krijgen om hun standpunten nader toe te lichten. Vervolgens zal de rechtbank in principe binnen 6 weken uitspraak doen.
Na de uitspraak van de rechter hebben partijen zes weken de tijd om tegen de uitspraak bij de Centrale Raad van Beroep in Utrecht in hoger beroep te gaan.

10.3.4 Klachtrecht

Voor militairen en burgermedewerkers van defensie staan verschillende mogelijkheden open om te klagen ten aanzien van bepaalde gedragingen.

10.3.4.1 Besluit klachtrecht militairen

De militair die zich bezwaard voelt over een van een militaire meerdere ontvangen dienstbevel of meent krenkend of onbillijk te zijn behandeld, kan zich met een klaagschrift tot de beklagmeerdere wenden. In dat klaagschrift moet opgenomen zijn waarom de militair vindt dat hij krenkend of onbillijk is behandeld. De beklagmeerdere is de tot straffen bevoegde meerdere van degene tegen wie het klaagschrift is gericht.
Dit klachtrecht heeft een zuiver intern karakter. Het dient ter oplossing van interne conflicten. Het staat de militair natuurlijk ook vrij om zich mondeling tot de betreffende militaire meerdere te wenden, teneinde zonder gebruik van het klachtrecht tot een oplossing van het conflict te komen.
De klachtrechtprocedure is vastgelegd in het Besluit klachtrecht militairen (MP 31-101, 1125).

Het klaagschrift moet binnen zes weken na de dag waarop het bevel is gegeven, of de vermeend krenkende of onbillijke behandeling heeft plaatsgevonden langs de hiërarchieke weg bij de tot straffen bevoegde militaire meerdere van degene tegen wie het klaagschrift is gericht worden ingediend.
De tot straffen bevoegde meerdere onderzoekt vervolgens de klacht. Zo nodig kan hij een rapporteur met het onderzoek belasten. Allereerst zal bepaald worden of de klager ontvankelijk is in zijn klacht. Is hij niet- ontvankelijk in zijn klacht dan zal de klacht verder niet inhoudelijk worden behandeld en luidt de beslissing van de tot straffen bevoegde meerdere: niet- ontvankelijk. Is de klager wel ontvankelijk in zijn klacht dan zal de inhoudelijke behandeling volgen. De tot straffen bevoegde meerdere (of de eventueel ingestelde rapporteur) hoort de klager en de betreffende militaire meerdere. Indien nodig kunnen ook anderen worden gehoord. De klager kan zich in deze procedure door een vertrouwensman laten bijstaan. Op het klaagschrift moet in beginsel binnen zes weken na ontvangst -verlenging is mogelijk - schriftelijk worden beslist. De beslissing kan inhouden:
- De klager is niet ontvankelijk;
- De klacht is gegrond;
- De klacht is ongegrond

Zowel de klager als de meerdere tegen wie de klacht is gericht worden vervolgens schriftelijk op de hoogte gesteld van de beslissing. Tevens gaat een afschrift via de hiërarchieke lijn naar de Minister van Defensie. Tegen deze beslissing staat geen bezwaar of beroep open. Klager en beklaagde kunnen zich wel wenden tot de Inspecteur-generaal der Krijgsmacht (IGK) dan wel de nationale ombudsman.

10.3.4.2 Klachtenregeling Defensie

Sinds 1 oktober 2003 is tevens de Klachtenregeling Defensie van kracht. Op grond van deze regeling kan een ieder, dus ook burgermedewerkers en burgers een klacht indienen over de manier waarop een functionaris zich tegen hem heeft gedragen. Deze regeling is niet van toepassing als een klacht betrekking heeft op een gedraging waarop onder andere de KOGVAM of het Besluit klachtrecht militairen van toepassing is. De Klachtenregeling Defensie is erop gericht genoegdoening te krijgen van het bestuursorgaan. Genoegdoening kan bestaan uit het aanbieden van excuses aan de klager en, zo mogelijk, het "herstellen" van de gedraging. Tevens dient te worden bekeken of er maatregelen noodzakelijk zijn om herhaling van de gedraging te voorkomen. Zo kan de klachtenprocedure het bestuursorgaan tevens informatie verschaffen over een mogelijk disfunctioneren van het betrokken dienstonderdeel.

10.3.4.3 Regeling klachtenprocedure ongewenst gedrag en melding van vermoedens misstanden Defensie (KOGVAM)

Op grond van deze regeling, welke is neergelegd in MP 33-207, B115, kunnen zowel militairen als burgermedewerkers van defensie een klacht of melding indienen van diverse vormen van ongewenst gedrag, zoals (seksuele) intimidatie, agressie en geweld, *stalking*, pesten, treiteren, discriminatie en extremisme. Om de klachten en meldingen te ontvangen zijn centrale vertrouwenspersonen aangewezen. Een speciale klachtencommissie zal de klacht onderzoeken en naar aanleiding van de bevindingen beslissen of de klacht ontvankelijk is. Is de klacht ontvankelijk dan stelt de onderzoekscommissie een onderzoek in en formuleert het advies. Het bevoegd gezag neemt vervolgens een beslissing. Tegen deze beslissing staat geen bezwaar of beroep open. Klager en beklaagde kunnen zich wel wenden tot de Inspecteur-generaal der Krijgsmacht dan wel de nationale ombudsman.

10.3.5 Inspecteur Generaal der Krijgsmacht

De Inspecteur Generaal der Krijgsmacht (IGK) is een onafhankelijk opererende autoriteit in de defensie organisatie. Hij verstrekt adviezen en informatie aan daarvoor in aanmerking komende instanties, over het welbevinden van het personeel, militairen en burgers, over de structuren en de wijze waarop de organisatie functioneert. Van 'inspectie', ook al ligt dat in de naam opgesloten, is geen sprake. De IGK inspecteert niet. De IGK staat rechtstreeks onder de Minister van Defensie en zijn taken zijn:
- De minister gevraagd en ongevraagd van advies dienen ten aanzien van alle vraagstukken met betrekking tot de krijgsmacht;
- Onderzoek in te stellen naar of te bemiddelen in individuele zaken;
- Tevens hebben problemen met een bedrijfsgericht karakter (logistiek, materiaal, opleiding en oefening) zijn belangstelling.

De IGK wordt in zijn taak bijgestaan door een kleine staf, waarvan een aantal officieren van de drie krijgsmachtdelen is opgenomen. Tevens bevindt zich in de staf de vertrouwensvrouw krijgsmacht. Zij richt zich op aangelegenheden die de vrouw betreffen. Dit kan het praten door een vrouwelijk personeelslid tegenover een vrouw veelal makkelijker maken. De taak van de IGK kan ook als volgt worden uitgelegd: 'Door het bieden van hulp trachten moeilijkheden en onbegrip uit de weg te ruimen door het tot stand brengen of herstellen van overleg tussen de betrokken partijen of het activeren van autoriteiten'. Het zich wenden tot of ontvangen van de IGK voor een werkbezoek brengt voor de belangstellende(n) nooit nadelige gevolgen met zich mee.

De IGK zelf heeft geen beslissingsbevoegdheid, hij treedt bemiddelend op. Om zijn taak te kunnen verrichten dient de IGK zo goed mogelijk te zijn geïnformeerd. Deze informatie wordt via meerdere wegen verkregen zoals:
- Het afleggen van werkbezoeken aan alle onderdelen van de verschillende krijgsmachtonderdelen;
- Het bijwonen van oefeningen;
- Het deelnemen aan vergaderingen en besprekingen;
- Kennis te nemen van allerlei documenten.

Wordt bij de IGK een persoonlijk of bedrijfsgericht probleem aanhangig gemaakt, dan wordt eerst nagegaan wat de man/vrouw zelf heeft gedaan om het probleem op te lossen. Een ieder kan zich rechtstreeks voor een verzoek tot advies of bemiddeling tot de IGK wenden. De IGK zal eerdere afdoeningen van zaken toetsen aan het algemeen beleid en aan zijn eigen inzichten. Indien daar aanleiding toe bestaat bespreekt hij het onderwerp met de betrokken autoriteit, waarna eventueel een gewijzigde beslissing volgt. Er zal altijd naar gestreefd worden problemen terug te brengen in de lijn waarin zij dienen te worden opgelost. Na bespreken en advies van de IGK blijft de afdoening bij de tot beslissen bevoegde autoriteit. De IGK kan besluiten een individueel probleem of situatie, die het functioneren van de organisatie ongunstig beïnvloeden, ter kennis van de Minister van Defensie te brengen.

10.4 Deel 4 Juridische aspecten optreden in het buitenland

Algemeen

10.4.1. Toestemming tot verblijf

Vanwege de soevereiniteit van staten is het niet vanzelfsprekend dat militairen als militair mogen verblijven in een ander land. Het veelvuldig en langdurig verblijf van Nederlandse militairen in Duitsland heeft ten onrechte militairen het idee gegeven dat men als militair zonder meer naar een ander land kan gaan. Of het nu gaat om een opleiding, oefening, hulpverlening of bijvoorbeeld om een peacekeeping-operatie, er is toestemming van het andere land vereist voor het verblijf om redenen van dienst in dat andere land. Voor het langdurige verblijf van Nederlandse eenheden in Duitsland is deze toestemming bijvoorbeeld verkregen door middel van een aanvullende regeling tussen Nederland en Duitsland bij het NAVO-Statusverdrag. Een dergelijke toestemming wordt via de geëigende diplomatieke kanalen verkregen.

10.4.2. Statusvoorrechten/SOFA

Voor het verblijf van Nederlandse militairen in een ander land wordt ernaar gestreefd de rechten en verplichtingen. die voor deze militairen gelden. op schrift vast te leggen. Men spreekt daarbij van een 'verdrag op het gebied van statusvoorrechten'; in het Engels een *'status of forces agreement'* (SOFA). Een dergelijk verdrag is van belang omdat het onder andere regelt welk land mag vervolgen indien een strafbaar delict wordt begaan door de aanwezige militairen.
Tussen de NAVO-landen is zo in 1951 het NAVO-SOFA afgesloten; het geldt voor elk verblijf van een militair om redenen van dienst in een ander NAVO-land. Voor Partnerschap voor Vrede landen is de PfP-SOFA afgesloten. Hierin zijn de bepalingen uit de NATO-SOFA ook voor deze PfP-landen van toepassing verklaard. Een aantal van deze bepalingen zullen hierna nog worden uiteengezet.
De VN streven ernaar om voor vredesoperaties (zoals SFOR, UNMEE, ISAF, SFIR) met het land van verblijf een SOFA af te sluiten. Deze SOFA geldt dan voor de militairen, die aan de operatie deelnemen. Indien het sluiten van een missie specifieke SOFA niet mogelijk is, achten de VN de bepalingen van de model VN SOFA uit 1991 van toepassing.

10.4.3. Algemene gedragsregels

Uitgangspunt in een SOFA is de verplichting dat de wetten van de staat van verblijf nageleefd moeten worden en dat de militairen zich van elke politieke en commerciële activiteit in de staat van verblijf moeten onthouden. De Nederlandse overheid is verplicht de nodige maatregelen te nemen zodat de Nederlandse militairen aan deze verplichting voldoen. Bij ongewenst gedrag kan daarom voortijdige terugzending (repatriëring) naar Nederland plaatsvinden.

10.4.4. Uniform en wapens
Voor een militair is het dragen van het uniform en het dragen van een wapen wezenlijk. Zowel het dragen van het uniform als het dragen van een wapen is pas in een ander land toegestaan, indien dat expliciet in de toestemming tot verblijf in dat land is neergelegd. Plaatselijk en tijdelijk kunnen op het dragen van uniform en wapens dus uitzonderingen worden gemaakt.
Het bezit van wapens en munitie geeft bovendien niet als vanzelf de bevoegdheid hiervan gebruik te mogen maken. Voor de bepalingen aangaande het dragen en het gebruik van wapens en munitie moet worden onderscheiden tussen de verschillende soorten van inzet. Binnen de Rijksgrenzen mogen Nederlandse militairen onder omstandigheden zichzelf verdedigen en bepaalde objecten bewaken en beveiligen op basis van de Rijkswet geweldgebruik ter bewaking en beveiliging van militaire objecten (zie IK 2-8 en 2-27). Daarnaast bestaat het recht op noodweer. Deze bepalingen gelden buiten de Rijksgrenzen niet noodzakelijk. Noodweer veelal wel, echter voor zelfverdediging en voor het bewaken en beveiligen van objecten moeten bevoegdheden worden verleend door het land van verblijf. Daar die landen hier niet altijd happig op zijn bestaat er binnen NAVO de verplichting elkaars Te Beschermen Belangen te beveiligen. Kunnen die landen dit niet doen dan zullen ze Nederlandse militairen de bevoegdheid moeten verlenen dit te doen (inclusief eventuele instructies). In geval van een operatie in een land is het land van verblijf veelal niet in staat hier invulling aan te geven, dan wel wordt dit als onwenselijk beschouwd. In een dergelijk geval zullen een met de Rules of Engagement (ROE) in overeenstemming zijnde Instructiekaart Geweldgebruik (Soldiers Card) en Aide-mémoire voor commandanten (AM) worden uitgegeven om deze bevoegdheden te creëren.

10.4.5. Tuchtrecht
In artikel 3 lid 3 van de Wet Militair Tuchtrecht (WMT) worden de strafbepalingen van de WMT van toepassing verklaard op plaatsen waar militairen verblijven bij de vervulling van hun taken in internationaal verband. Dit betekent dus dat het Nederlandse militaire tuchtrecht onverkort van toepassing is op de militair op missie of op oefening in het buitenland. Nederlandse commandanten zijn dus ook bij de vervulling van taken in internationaal verband bevoegd met toepassing van deze wet tuchtrechtelijke sancties op te leggen. Ook dit wordt expliciet neergelegd in internationale afspraken zoals SOFA's. Op het gebied van het tuchtrecht vindt er geen inmenging plaats door de staat van verblijf of andere (coalitie-)landen.

10.4.6. Strafrecht
Voor het strafrecht geldt ook dat de Nederlandse militair zijn strafrecht meeneemt. Ook als de Nederlandse militair in het buitenland verkeert, blijft hij onderworpen aan het Nederlandse strafrecht. Indien een militair op het grondgebied van een vreemde staat een strafbaar feit begaat dat strafbaar is volgens het recht van zijn eigen staat en volgens dat van de staat waar hij verblijft, doet zich een samenloop van strafrechtsmacht voor. Beide landen zijn dan bevoegd tot berechting over te gaan.
In het NAVO-SOFA is deze samenloop opgelost door de staat van herkomst voor bepaalde delicten (met name die begaan zijn in de uitoefening van de dienst) voorrang te geven bij de uitoefening van de rechtsmacht. In de praktijk leiden de bepalingen van het NAVO-SOFA ertoe dat in bijna alle gevallen een door een Nederlandse militair in een ander NAVO-land gepleegd strafbaar feit door de Nederlandse rechter wordt berecht (de militaire kamer van de rechtbank in Arnhem).
In SOFA's voor vredesoperaties is in het algemeen de exclusieve rechtsmacht van de zendstaat uitdrukkelijk opgenomen waar het gaat om delicten die in de staat van verblijf zijn begaan. Met andere woorden: troepen leverende landen houden hier de jurisdictie geheel aan zichzelf. Dus ook hier vindt berechting van een Nederlandse militair plaats door de Nederlandse militaire rechter. Dit is begrijpelijk daar dikwijls moet worden opgetreden in een land waar de gezagsstructuren zijn aangetast en ook niet altijd een zelfde patroon van normen en waarden geldt.

10.4.7. Schade/Claims
Voor de afwikkeling van schade die door een militair in een ander land aan derden is toegebracht (bijvoorbeeld door aanrijding met een voertuig) is het van belang of deze schade in de uitoefening van de dienst is teweeggebracht of daarbuiten. In de NAVO-SOFA is voor schade die in de uitoefening van de dienst is veroorzaakt een regeling getroffen tussen de staat van herkomst en de staat waar de schade is veroorzaakt. In het algemeen kan men zeggen dat 75 % van de schade voor rekening van de staat van herkomst is.
Anders is dat bij schade die jegens een derde wordt veroorzaakt buiten de uitoefening van de dienst. Daar geldt geen verplichting voor de staat van herkomst de schade te vergoeden. Het komt wel voor dat een staat toch tot vergoeding overgaat, maar hiervoor is in de eerste plaats de militair zelf aansprakelijk. Bij de uitoefening van vredesoperaties is over het algemeen de (internationale) troepenmacht niet aansprakelijk voor de schade aan derden die is veroorzaakt tijdens de uitvoering van de missie (bijvoorbeeld als gevolg van een laag overvliegende helikopter).

Vredesoperaties kennen echter vaak een eigen claims procedure. Verzoeken om schadevergoeding zullen dan overeenkomstig deze procedure worden afgedaan. Zo kan er bijvoorbeeld uit goodwill overwegingen voor worden gekozen toch tot betaling van een bedrag over te gaan zonder dat hiertoe een verplichting bestaat.

Operaties

10.4.8 Mandaat

Voor (het merendeel van) de missies waaraan Nederland militair deelneemt vormt een resolutie van de VN Veiligheidsraad de juridische basis. Deze resoluties omschrijven de internationaal politieke doelstellingen waarbinnen militaire eenheden moeten opereren en de bevoegdheden die ze hebben om hun taak uit te voeren. De resolutie geeft met andere woorden het mandaat. Naderhand kan het mandaat worden aangevuld of gewijzigd in latere resoluties.
Het mandaat wordt, als de VN zelf de missie uitvoert, op het hoofdkwartier van de VN in New York omgezet in een militaire opdracht met aanwijzingen (*Military Mission* en *Directives)*. Naast Deployment-orders voor de militaire eenheden van een peacekeeping eenheid zal de Force Commander op basis van deze opdracht veelal een Concept of Operations uitgeven (vergelijkbaar met een gevechtsplan).
Het mandaat zal bepalend zijn voor wat betreft de inkadering van geweldgebruik door een troepenmacht in de zogenaamde ROE.

10.4.9. Rules of Engagement

Voor een internationale operatie worden ter uitvoering van het vastgestelde mandaat dikwijls ROE vastgesteld. Hierin wordt aangegeven wanneer, onder welke omstandigheden en met welke middelen geweld mag worden gebruikt. Ook worden de beslissingsniveaus en bevoegde functionarissen hierin vastgelegd. Bij vredesoperaties geldt dat het gestelde doel (zie het mandaat) met een minimum aan geweld moet worden bereikt. De ROE zullen daarom met de nodige beperkingen zijn geformuleerd.
Bij het vaststellen van de ROE spelen verschillende invalshoeken een rol.
In de eerste plaats moeten militairen de bij hun optreden geldende rechtsregels naleven. Zo is een troepenmacht bijvoorbeeld verplicht de beginselen van het humanitair oorlogsrecht in acht te nemen. Daarnaast spelen nationale en internationale politieke aspecten een rol. Tenslotte worden de ROE beïnvloed door de operationele aspecten. Het is immers van wezenlijk belang dat het gestelde doel, zoals neergelegd in het mandaat, kan worden bereikt binnen de kaders van de ROE.
Nederlandse troepen worden in geval van een uitzending veelal onder het bevel van een (internationale) missie commandant gesteld. De CDS zal daarom de operationele aansturing over de eenheden overdragen (Transfer Of Authority, TOA)zodat de internationale commandant bevoegd wordt om aan de Nederlandse eenheden taken op te dragen en opdrachten te verstrekken binnen het kader van de missie. FULLCOM blijft bij de CDS, die verantwoordelijk blijft voor de Nederlandse eenheden. De eerder genoemde nationale richtlijnen, taken en verantwoordelijkheden voor het Nederlands detachement zal de CDS dan ook in zijn eigen OPLAN vastleggen. De CDS zal daarvoor geen nieuwe ROE opstellen maar de verwijzen naar de internationaal vastgestelde ROE die zo vast komen te liggen. De ROE kunnen zo worden aangemerkt als ambtelijk bevel (in de zin van artikel 43 WvSr) en dienstvoorschrift in de zin van het militaire straf- en tuchtrecht. Zo kan een militair die in overeenstemming met de ROE en daarvan afgeleide geweldsinstructie handelt zijn gedragingen waar nodig in strafrechtelijke zin rechtvaardigen.
De CDS kan tevens Nederlandse restricties aangeven op de internationaal aanvaarde ROE. Deze zogenaamde `caveats´ hebben veelal een juridische achtergrond (bijvoorbeeld omdat voor Nederland specifieke verdragsrechtelijke verplichtingen voorrang genieten). Soms spelen politieke overwegingen een rol danwel wil Nederland nadere invulling aan een specifieke ROE geven. 'Caveats' kunnen de werking van ROE alleen beperken, niet verruimen.

10.4.10. Zelfverdediging

Het begrip zelfverdediging neemt bij de regels omtrent geweldgebruik een bijzondere plaats in.
Het maakt veelal deel uit van de ROE, maar is tegelijkertijd een onafhankelijk recht dat niet kan worden beperkt. Men spreekt dan ook wel van het inherente recht op zelfverdediging. Op grond van dit recht mogen personen en eenheden zich verdedigen tegen een aanval of een direct dreigende (imminent) aanval. Binnen NAVO bestaat bovendien het recht ook andere NAVO-eenheden te verdedigen uit zelfverdediging (extended self-defence). Het daarbij aan te wenden geweldsniveau dient noodzakelijk en proportioneel te zijn. Het moet met andere woorden in redelijke verhouding staan tot de gevoelde dreiging.

10.4.11. Humanitair oorlogsrecht

De aard van internationale operaties kan met zich meebrengen dat met militair geweld tegen tegenstanders moet worden opgetreden. In de eerste plaats zal daarvan sprake zijn indien Nederlandse eenheden als partij deelnemen aan een gewapend conflict
(bijvoorbeeld in de Tweede Golfoorlog). Daarnaast is het mogelijk dat een eenheid in het verband van een vredesoperatie gedwongen wordt gebruik te maken van de wapens op een zodanige schaal, dat gesproken moet worden van het feitelijk deelnemen als partij aan een gewapend conflict.
In deze omstandigheden moeten de regels van het humanitair oorlogsrecht worden nageleefd.
De belangrijkste regels zijn beschreven in deel 5 onder 'basisregels voor elke militair'.

10.5. Deel 5 Humanitair oorlogsrecht

Basisregels voor elke militair:

- Alleen combattanten mogen worden aangevallen: Combattanten zijn de leden van de strijdkrachten, met uitzondering van medisch personeel en geestelijke verzorgers. Combattanten moeten zich onderscheiden door hun uniform of door een vast en zichtbaar onderscheidingsteken; in ieder geval moeten zij hun wapens openlijk dragen.
- Alleen militaire doelen mogen worden aangevallen.
- Het is verboden aan te vallen:
  - Burgers die niet bij het gevecht zijn betrokken;
  - Medisch personeel en geestelijke verzorgers, medische formaties zoals geneeskundige inrichtingen, hospitalen en medische transporten (bescherming door het kenteken van het rode kruis);
  - Combattanten die niet meer vechten als gevolg van verwondingen of ziekte of die zich hebben overgegeven of die wensen te spreken onder bescherming van de witte vlag;
  - Niet-militaire gebouwen en andere zaken die niet voor militaire doeleinden worden gebruikt of die niet van militair belang zijn;
  - Gebouwen die worden gebruikt voor godsdienstuitoefening, musea, historische monumenten en andere belangrijke cultuurdragers, tenzij deze door de vijand voor militaire doeleinden worden gebruikt;
  - Onverdedigde steden, dorpen en gebouwen;
  - Instellingen voor de civiele bescherming, zoals de brandweer.
- Burgers moeten indien mogelijk worden beschermd tegen de gevaren van de oorlog. Zij mogen niet worden gebruikt om militaire operaties af te schermen.
- Er mag niet meer schade of letsel worden aangericht dan nodig is om de gegeven opdracht uit te voeren (proportionaliteit). Bijkomende schade aan burgerobjecten moet zo veel mogelijk worden voorkomen (*collateral damage*).
- Plundering is verboden.
- Het is verboden een tegenstander te doden, te verwonden of gevangen te nemen door middel van verraad. Onder verraad wordt verstaan: misbruik maken van de bescherming die het oorlogsrecht geeft. Het gebruik van de witte vlag duidt op de wens met de vijand te willen spreken. Het gevecht moet worden gestaakt. Misbruik van de witte vlag geldt als verraad.
  Krijgslisten als camouflage, schijnoperaties en misleidende berichten zijn toegestaan.
- Misbruik van het kenteken van het rode kruis, rode halve maan of rode kristal is streng verboden.
- Vergif mag niet worden gebruikt.
- Munitie of wapens mogen niet zodanig worden veranderd, dat door de uitwerking ervan meer letsel wordt veroorzaakt. Zogeheten dum-dum kogels zijn bijvoorbeeld verboden.

Krijgsgevangenen:

- In geval van twijfel moeten gevangenen worden behandeld als krijgsgevangenen totdat hun status door een daartoe bevoegde autoriteit is vastgesteld.
- Bij gevangenneming van een krijgsgevangene moeten de volgende regels in acht worden genomen:
  - Ontwapenen; fouilleren; militaire papieren (met uitzondering van de militaire identiteitskaart) en uitrusting in beslag nemen,
  - Identiteit vaststellen,
  - De krijgsgevangene toestaan persoonlijke bezittingen, kleding, beschermende militaire kleding en uitrusting, eetgerei en rangonderscheidingstekens te houden,
  - Niet martelen of bedreigen om informatie te verkrijgen (in het algemeen: menselijk behandelen),
  - Evacueren uit de gevechtszone.

Gewonden, zieken en doden:
- Alle gewonden en zieken moeten worden behandeld, ook die van de tegenstander. Wie als eerste wordt behandeld, wordt uitsluitend bepaald op medische gronden (triage).
- Doden mogen niet worden verminkt. Identificatie van doden moet mogelijk blijven. Eigendommen mogen niet worden weggenomen of vernield.

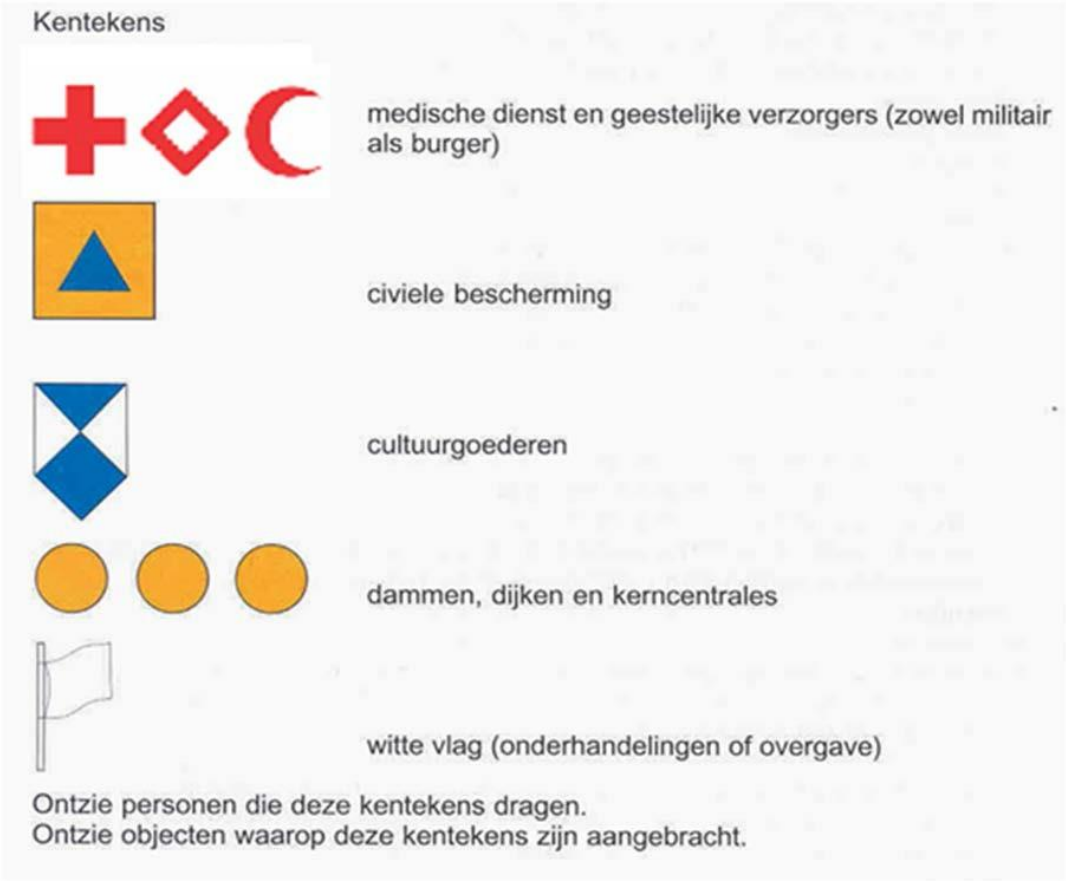

10.5.1. Algemene aspecten van Humanitair Oorlogsrecht (HOR)

a) Doel van het HOR:
- Het militaire geweld te beperken en onmenselijk gebruik van geweld en onnodig lijden te voorkomen. Methoden en middelen van de oorlogvoering staan daarbij centraal.
- Weerlozen en de beschaving in het algemeen te beschermen tegen de gevolgen van de oorlog. Hierbij staan personen en goederen centraal.

b) Grondslag van het HOR.
Het HOR is geregeld in internationale verdragen, zoals de Conventies van Genève en Aanvullende Protocollen, de Haagsche Conventies, het Cultuurgoederenverdrag, het Verdrag Chemische Wapens en het Verdrag Conventionele Wapens.
Daarnaast bestaat er ook ongeschreven oorlogsrecht, gewoonterecht.
Nederland heeft zichzelf als partij bij de Verdragen van Genève en de Aanvullende Protocollen verplicht instructie te verzorgen in de bepalingen uit deze verdragen. Vermelding van de belangrijkste regels van het HOR in dit handboek heeft mede tot doel aan de nakoming van die verplichting bij te dragen.

c) Toepassing van het HOR.
Het HOR geldt in de eerste plaats voor elk gewapend conflict tussen staten. Daarnaast gelden bij burgeroorlogen en andere interne gewapende conflicten een aantal regels ter bescherming van personen die niet of niet meer aan de vijandelijkheden deelnemen. Verboden is:
- Elke aanslag op het leven, lichamelijke geweldpleging, wrede behandeling of marteling;
- Het nemen van gijzelaars;
- Elke aanranding van de persoonlijke waardigheid;
- Een veroordeling en executie zonder voorafgaande behoorlijke berechting.

d) Beschermde personen.
Beschermde personen in het HOR zijn:
- Gewonden, zieken en schipbreukelingen, ongeacht of zij militair of burger zijn;
- Medisch personeel, zowel militair als burger;
- Geestelijke verzorgers bij de strijdkrachten;
- Personeel ingedeeld bij instellingen voor civiele bescherming zoals bijvoorbeeld de brandweer;
- Krijgsgevangenen;
- Burgers.

Deze beschermde personen moeten tijdens de gevechtsacties waar mogelijk worden ontzien.
Het is verboden aanvallen te richten op beschermde personen als zodanig. Tegen hen mogen geen represailles worden genomen. Zij moeten humaan worden behandeld.
Discriminatie op grond van ras, geloof, geslacht of om welke reden dan ook, is verboden.
Beschermde personen kunnen geen afstand doen van hun rechten. Echter, indien bijvoorbeeld burgers tijdens gevechtshandelingen de wapens oppakken en deelnemen aan de gevechtshandelingen, dan vervalt de beschermde status gedurende de periode van deelname aan de strijd en mogen ook zij gericht worden aangevallen.
De beschermende mogendheid (dit is een neutrale mogendheid die de belangen van een andere staat bij diens vijand behartigt) en het Internationale Rode Kruis mogen hierop toezicht houden.

e) Vredesoperaties
Eenheden van de krijgsmacht kunnen worden ingezet voor (VN) vredesoperaties. Bij vredesoperaties gaat het om het terugbrengen van het geweldsniveau. Voor wat betreft de toepasselijkheid van het humanitair oorlogsrecht kunnen vredesoperaties worden onderscheiden in:
- Vredesoperaties, waarbij de vredesmacht geen partij is in een gewapend conflict, bijvoorbeeld bij humanitaire hulpmissies en bij peacekeeping operaties;
- Vredesoperaties, waarbij de vredesmacht partij is in een gewapend conflict.

Bij vredesoperaties, waarbij de vredesmacht geen partij is in het gewapende conflict, is het humanitair oorlogsrecht formeel van toepassing op het optreden van die vredesmacht. Wel zullen de beginselen van het humanitair oorlogsrecht in acht moeten worden genomen. Voor zover geweld mag worden aangewend, zullen daarvoor nadere regels worden geschreven. Deze 'Rules of Engagement' worden door de commandant van de vredesmacht vastgesteld.
Bij vredesoperaties waarbij de vredesmacht partij is geworden in een gewapend conflict is het humanitair oorlogsrecht onverkort van toepassing op het optreden van de vredesmacht.
Het is niet uitgesloten dat een vredesoperatie van de ene soort overgaat in de andere soort.
Indien dat gebeurt, zal de internationale en nationale politieke leiding dat duidelijk en tijdig aangeven. Ook zullen dan, overeenkomstig de nieuwe situatie, richtlijnen worden verstrekt.

10.5.2. Combattanten

Combattanten zijn zij die het recht hebben rechtstreeks deel te nemen aan de vijandelijkheden. Dat is daarmee dus meer dan alleen de deelname aan gevechtsacties. Ook de meer directe ondersteuning van militaire operaties valt eronder.

a) Status van combattant
Leden van de strijdkrachten hebben de status van combattant, voor zover zij niet tot het medisch personeel behoren of geestelijke verzorger zijn. Met de strijdkrachten worden hier zowel de geregelde als de ongeregelde (verzets- en bevrijdingseenheden) strijdkrachten bedoeld.
Voor alle strijdkrachten is vereist:
- Dat zij georganiseerd zijn;
- Onder een verantwoordelijk bevel staan en
- Aan een stelsel van krijgstucht zijn onderworpen (dat ook de naleving van de regels van het oorlogsrecht moet verzekeren).

Combattanten dienen zich van de burgerbevolking te onderscheiden. Combattanten moeten zich daarom onderscheiden door hun uniform of door een vast en zichtbaar onderscheidingsteken. In ieder geval moeten combattanten zich onderscheiden door hun wapens openlijk te dragen. Vallen zij in handen van de vijand, dan hebben zij het recht op behandeling als krijgsgevangene.

b) Medisch personeel en geestelijk verzorgers
Medisch personeel en geestelijk verzorgers zijn geen combattanten. Dit personeel mag niet worden aangevallen. Zij mogen ook niet aan gevechtshandelingen deelnemen. Ze mogen wel wapens dragen maar alleen ter zelfverdediging en ter bescherming van hun gewonden en zieken. Zij worden ook niet als krijgsgevangene beschouwd. Wel mogen ze worden vastgehouden zolang hun diensten ten behoeve van krijgsgevangenen nodig zijn.

c) Burgers niet zijnde combattant
Burgers die niet als combattanten kunnen worden beschouwd en toch gevechtshandelingen verrichten, zijn niet-legitieme combattanten. Zij verliezen hun bescherming als burger en worden rechtmatige militaire doelen gedurende en zo lang zij deelnemen aan de vijandelijkheden.
Zij verkrijgen niet de status van krijgsgevangene en kunnen worden gestraft als niet-legitieme combattant.

10.5.3. Methoden en middelen

Militaire operaties dienen zich te beperken tot het verzwakken van het militaire vermogen van de tegenstander (militaire noodzaak). De keuze van de daarbij toe te passen methoden en middelen is niet onbegrensd. Op basis van de beginselen van humaniteit, proportionaliteit, militaire noodzaak en eerlijkheid en goede trouw, is het verboden methoden en middelen te gebruiken die disproportioneel zijn en naar hun aard overbodig letsel of onnodig leed veroorzaken, ernstige milieuschade toebrengen en geen onderscheid (kunnen) maken. Sommige methoden en middelen zijn absoluut verboden, anderen mogen slechts onder voorwaarden worden gebruikt.
Verboden strijdmiddelen zijn onder andere:
- Mijnen, valstrikmijnen en andere mechanismen mogen niet niet-onderscheidend worden gebruikt. Daarvan is sprake bij een zodanige plaatsing van deze wapens, dat deze niet is gericht tegen een militair doel of waarbij een wijze van leggen wordt gehanteerd die niet tegen een bepaald militair doel kan worden gericht;
- Bajonet of vechtmes met weerhaken en inkepingen (onnodig leed);
- Laserwapens speciaal ontworpen om blindheid te veroorzaken;
- Brandwapens (ontworpen om objecten in brand te steken of brandwonden toe te brengen aan personen via de inwerking van vlammen, hitte of een combinatie daarvan);
- Clusterwapens;
- Dum-dum kogels.

Voor het gebruik van chemische strijdmiddelen bestaat een algemeen verbod. Voor het gebruik van biologische (bacteriologische) strijdmiddelen geldt eveneens een algemeen verbod. Nederland zal zich onder alle omstandigheden aan dit verbod houden. Voor het gebruik van kernwapens bestaat daarentegen geen algemeen verbod. Wel zijn de algemene beginselen van het HOR van toepassing (militaire noodzaak, onderscheid, proportionaliteit).

Verboden methoden (strijdwijzen) zijn onder andere:
- Plunderen (wegnemen goederen van burgers tijdens gewapend conflict);
- Parachutisten gesprongen uit een vliegtuig in nood mogen tijdens de afdaling niet worden beschoten. Eenmaal op de grond moeten zij in de gelegenheid worden gesteld zich over te geven;
- Verraderlijk handelen (een handeling die de tegenstander laat geloven dat er sprake is van een situatie waarin hij onder de bescherming van HOR verkeert; bijv. misbruik van het Rode Kruis-symbool);
- Represailles (schending van het HOR om een andere partij, die het HOR reeds eerder schond, te dwingen zich weer aan de regels van het recht te houden) tegen een groot aantal groepen en personen is verboden. Het is slechts onder strikte voorwaarden toegestaan en de bevoegdheid ertoe ligt bij de regering;
- Terroriseren door de burger bevolking te dreigen met daden van geweld is verboden.
- Overigens zijn krijgslisten (in tegenstelling tot verraderlijk handelen) wel geoorloofd.
Deze handelingen zijn bedoeld om de tegenstander te misleiden. Denk aan het gebruik van camouflage, gebruik maken van een hinderlaag, schijnopstellingen etc.

10.5.4. Gewonden en zieken

a) Gewonde en zieke militairen
Gewonde en zieke militairen die de wapens hebben neergelegd (zich onthouden van gevechtshandelingen), moeten worden ontzien en beschermd, ongeacht tot welke partij zij behoren. Zij hebben recht op menselijke behandeling. Slechts op grond van geneeskundige noodzaak mag voorrang in behandeling worden voorgeschreven. Gewonden en doden moeten telkens wanneer dat mogelijk is, worden opgezocht en verzameld (desnoods middels gevechtspauzes).

b) Medische formaties
Medische formaties (geneeskundige inrichtingen, hospitalen en verbandplaatsen) en medische transporten mogen niet worden aangevallen. Als kenteken dragen zij het rode kruis (in sommige landen de rode halve maan) op een wit veld. De commandant kan echter, in het belang van de gevechtsoperaties, camouflage bevelen (m.u.v. hospitaal schepen). Van geneeskundige inrichtingen mag, buiten hun humanitaire taak, geen gebruik worden gemaakt, dat voor de vijand nadelig kan zijn (bijvoorbeeld onderbrenging van gezonde militairen of gewone eenheden).
Medische transporten, zowel te water, te land als door de lucht, moeten worden ontzien. Een dergelijk transport mag dan niet tevens voor gewoon militair vervoer dienen. Misbruik van het rode kruis is een oorlogsmisdrijf.

c) Geneeskundig personeel
Geneeskundig personeel dat permanent of tijdelijk met de verzorging van gewonden en zieken is belast moet zijn humanitaire taak onder alle omstandigheden kunnen blijven vervullen. Ook de personen die zorgen voor het beheer en het laten functioneren van geneeskundige inrichtingen en geneeskundig materieel (bijv. administratief personeel, koks en chauffeurs) worden tot het medisch personeel gerekend. Dit personeel mag niet worden aangevallen. Het moet als kenteken een rode kruis-armband dragen en in het bezit zijn van een speciale identiteitskaart.
Combat life savers behoren niet tot het geneeskundig personeel. Zij zijn primair militair.

10.5.5. Krijgsgevangenen

Iedere combattant die in handen van een tegenpartij valt is krijgsgevangene. Het doel van de krijgsgevangenschap is te beletten dat de combattant opnieuw deelneemt aan de vijandelijkheden. Krijgsgevangenschap is als zodanig geen straf maar dient om te voorkomen dat de gevangene opnieuw aan de vijandelijkheden kan deelnemen. Krijgsgevangenen moeten worden ontzien, zij hebben recht op een menselijke behandeling. Zij mogen niet worden blootgesteld aan gewelddadigheden, belediging of nieuwsgierigheid van het publiek. Het feit dat hun aanwezigheid de activiteiten van de gevangenhoudende mogendheid belemmert, rechtvaardigt nooit krijgsgevangenen te doden. Represailles tegen hen zijn verboden.
Slechts combattanten hebben recht op behandeling als krijgsgevangene. In geval van twijfel of een gevangene wel een combattant is, moet eerst zijn juiste status worden vastgesteld door een rechter. In afwachting daarvan wordt hij als krijgsgevangene behandeld.
Krijgsgevangenen moeten in beginsel gelijk worden behandeld (uitzonderingen op basis van geslacht en rang mogelijk). Direct na gevangenneming moeten ze worden ontwapend en gefouilleerd.
De krijgsgevangene is slechts verplicht om mededeling te doen van naam, voornamen, rang, geboortedatum en registratienummer. Dan vindt registratie plaats en wordt aan de krijgsgevangene een identiteitskaart verstrekt.

Bij het ondervragen van krijgsgevangenen mag geen lichamelijke of geestelijke marteling of enige andere vorm van dwang worden toegepast (niet bedreigen (ook geen ander bedreigen), niet uitschelden, geen onaangename behandeling etc.). Krijgsgevangenen worden in het bezit gelaten van helmen en andere voorwerpen voor persoonlijke bescherming (gasmasker, scherfvest), kleding en verzorging. Ook blijft de krijgsgevangene in het bezit van persoonlijke voorwerpen, militaire kentekens en identiteitsbewijzen.

Na gevangenneming moeten krijgsgevangenen zo snel mogelijk uit de gevechtszone worden afgevoerd naar kampen. De ligging van de kampen moet aan de belanghebbende mogendheden bekend worden gesteld en zijn kenbaar gemaakt met de letters PG (*prisonnier de guerre*) of PW (*prisoner of war*).
In elk krijgsgevangenkamp moet de tekst van het krijgsgevangenenverdrag in de taal van de gevangenen op publicatieborden zijn aangebracht. De kampen moeten in dezelfde mate als de burgerbevolking ter plaatse, tegen luchtaanvallen zijn beveiligd. De voeding moet voldoende zijn om een goede gezondheid te handhaven en gewichtsverlies te voorkomen. Er moet gelegenheid zijn voor godsdienstoefeningen, studie, recreatie en sport.
Krijgsgevangen onderofficieren en soldaten moeten de officieren van de gevangenhoudende mogendheid groeten. Aan gezonde krijgsgevangenen mag door de gevangenhoudende mogendheid arbeid worden opgedragen. Onderofficieren mogen alleen tot toezichthoudende arbeid worden verplicht, officieren zijn niet verplicht tot het verrichten van arbeid. De arbeid mag niet van militaire aard zijn of een militair doel dienen, niet ongezond of gevaarlijk zijn, niet vernederend zijn.

In beginsel fungeert de officier met de hoogste rang in een krijgsgevangenkamp als vertrouwensman. In een kamp waar zich geen officieren bevinden wordt door de krijgsgevangen onderofficieren en soldaten uit hun midden een vertrouwensman gekozen. De vertrouwensman vertegenwoordigd de krijgsgevangenen bij de gevangenhoudende mogendheid, de beschermde mogendheid en het Internationale Rode Kruis.

Krijgsgevangenen hebben het recht, hetzij rechtstreeks, hetzij door tussenkomst van hun vertrouwensman, verzoeken of klachten in te dienen bij de kampautoriteiten of de beschermende mogendheid. Zij mogen hiervoor niet worden gestraft. Briefwisseling van en voor krijgsgevangenen mag worden beperkt of gecensureerd. De beschermende mogendheid ziet er op toe dat hiervan geen misbruik wordt gemaakt.
Krijgsgevangenen zijn onderworpen aan de wetten, reglementen en orders van de gevangenhoudende mogendheid. Voor inbreuken daarop kan de krijgsgevangene tuchtrechtelijk (door de kampcommandant) of strafrechtelijk (door een militaire recht bank) worden gestraft. Bij berechting door een militaire rechtbank heeft de krijgsgevangene recht op bijstand van een raadsman (bijvoorbeeld door een eigen officier), het doen oproepen van getuigen en de diensten van een tolk.

Voor ontvluchtingpogingen mag slechts een tuchtrechtelijke sanctie worden opgelegd. Dit geldt ook voor lichte vergrijpen (geen lichamelijke geweldpleging) begaan om ontvluchting te vergemakkelijken, zoals vernieling van afrastering, diefstal van kleding. Voor een eerdere geslaagde ontvluchting mag bij hernieuwde gevangenneming geen straf worden opgelegd.
Na het staken der vijandelijkheden moeten krijgsgevangenen onverwijld in vrijheid worden gesteld en gerepatrieerd. Ernstig zieke en zwaar gewonde krijgsgevangenen moeten zelfs als de vijandelijkheden nog voortduren, naar hun land worden teruggestuurd. Overige zieken en gewonden kunnen op neutraal gebied worden ondergebracht. Uitwisseling van gezonde krijgsgevangenen kan tijdens een oorlog plaatsvinden op grond van bijzondere overeenkomsten tussen de partijen.

10.5.6. Burgers

De regels van het Burgerverdrag (4e Verdrag van Geneve) zien op de bescherming van de burgerbevolking die gebaar loopt in bezet gebied. Bescherming van burgers vangt dus aan als de burgerbevolking in de macht van de tegenpartij is geraakt.
De burgerbevolking in bezit gebied heeft de plicht zich niet in de vijandelijkheden te mengen en zich te onthouden van handelingen die schadelijk zijn voor de bezettingstroepen. De burgerbevolking die niet aan de gevechten deelneemt moet worden gespaard. Zij mag niet worden aangevallen. Bij het uitvoeren van gevechtsacties moeten de burgerbevolking en burgerobjecten worden ontzien.
Burgers mogen niet worden gebruikt om militaire doelen tegen aanvallen te vrijwaren. De burgers hebben recht op eerbiediging van hun personen en van hun rechten, geloof, zeden en gewoonten.
Zij moeten worden beschermd en humaan worden behandeld. Op hen mag geen lichamelijke of morele dwang worden uitgeoefend. Collectieve straffen, het nemen van gijzelaars en represailles zijn verboden.
Deportatie van burgers is verboden. Evacuatie in het belang van de veiligheid is toegestaan.
Burgers kunnen niet worden gedwongen tot handelingen die deelname aan militaire operaties zouden betekenen, wel kunnen ze vanaf 18 jaar worden gedwongen tot diensten (bijv. voedselvoorziening).
De instellingen voor de civiele bescherming en het daarvoor werkzame personeel moet worden ontzien en beschermd.

10.5.7. Objecten en goederen

a) Burgerobjecten
   Alleen militaire doelen (een object dat naar zijn aard, ligging, bestemming of gebruik een daadwerkelijke bijdrage tot de krijgsverrichtingen levert en waarvan de gehele of gedeeltelijke vernietiging, verovering of het onbruikbaar maken onder de omstandigheden van dat moment een duidelijk militair voordeel oplevert) mogen worden aangevallen. Burgerobjecten zijn alle objecten die geen militaire doelen zijn en mogen niet worden aangevallen. Bij twijfel of een burgerobject wordt gebruikt voor militaire doeleinden moet worden aangenomen dat het een burgerobject is en behoudt het zijn beschermde status. Indien een burgerobject daadwerkelijk wordt gebruikt voor militaire doeleinden moet worden nagegaan of het militaire voordeel dat verkregen wordt opweegt tegen de schade die aan de burgerbevolking wordt toegebracht.
   Bij de aanval op militaire doelen mag niet meer schade worden aangericht dan nodig is om de gegeven opdracht uit te voeren. Te verwachten bijkomende schade (bijv. aan burgerobjecten) moet daarbij in verhouding staan tot het te behalen militaire voordeel. Plundering, het wegnemen van eigendommen van burgers, is verboden.
   Burgerobjecten die voor het overleven van de burgerbevolking onmisbaar zijn zoals voedingsmiddelen, landbouwgebieden waar voedingsmiddelen worden geproduceerd, oogsten, vee, drinkwaterinstallaties en bevloeiingswerken mogen in beginsel niet worden aangevallen, vernietigd, weggehaald of onbruikbaar gemaakt.
   Stuwdammen, dijken en kerncentrales (werken en installaties die gevaarlijke krachten bevatten) mogen in beginsel niet het doelwit van een aanval worden gemaakt. Deze objecten kunnen zijn voorzien van een bijzonder kenteken, bestaande uit een groep van drie feloranje, op één as geplaatste cirkels.

b) Culturele goederen
Culturele goederen zoals historische monumenten, plaatsen van godsdienstige verering, musea, mogen niet worden aangevallen, beschadigd of vernietigd. De te verlenen bescherming valt uiteen in beveiliging en eerbiediging. Beveiliging dient al in vredestijd te geschieden. Voor herkenning kan daarbij gebruik worden gemaakt van het herkenningsteken (schild, schuin gevierendeeld in koningsblauw en wit – soms 3 schilden in geval van bijzondere bescherming). Het kenteken vormt geen voorwaarde voor de kwalificatie als cultureel goed.
Eerbiediging houdt in dat de objecten niet gebruikt mogen worden ten tijde van een gewapend conflict en ook vijandelijke daden tegen deze objecten zijn niet toegestaan. Ze mogen niet worden gestolen, geplunderd of aan vandalisme worden blootgesteld. Represailles tegen culturele goederen zijn verboden. Slechts in geval van gebiedende militaire noodzaak mag een aanval op een cultureel goed worden gericht (het goed is door zijn functie dan veranderd in een militair doel en er is geen alternatief ter verkrijging van een gelijkwaardig militair voordeel). Je mag in geval van gebiedende militaire noodzaak een cultureel goed alleen gebruiken voor militaire doeleinden indien er geen keuze mogelijk is tussen dergelijk militair gebruik en een andere praktisch uitvoerbare werkwijze.
De gebiedende noodzaak wordt bepaald door de bataljonscommandant (of hoger).

10.5.8. Schending van het humanitair oorlogsrecht

Een schending van het HOR levert een oorlogsmisdrijf op. Schendingen van het HOR zijn strafbaar gesteld in de Wet Oorlogsstrafrecht (WOS) en de Wet Internationale Misdrijven (WIM). Oorlogsmisdrijven verjaren niet en ieder land is bevoegd oorlogsmisdrijven te vervolgen en te berechten.
De partijen bij een conflict moeten inbreuken op het HOR tegen gaan en moeten maatregelen nemen om inbreuken te doen ophouden. Ook het nalaten te handelen, hoewel men daartoe verplicht was, moet worden tegengegaan. Commandanten moeten er voor zorgen dat hun mensen de regels van het HOR kennen. Zij zijn verplicht om maatregelen te nemen om te voorkomen dat hun ondergeschikten oorlogsmisdrijven begaan. De commandant die wist of had moeten weten van de door de ondergeschikte voorgenomen of gepleegde misdrijven, maar verzuimt (adequate) maatregelen te treffen die binnen zijn vermogen liggen, kan daarvoor op grond van zijn aansprakelijkheid als meerdere strafrechtelijk worden vervolgd.
Elke militair heeft de plicht om het plegen van oorlogsmisdrijven te voorkomen, te doen ophouden en te melden. Het melden gebeurt aan de Koninklijke Marechaussee. Daarnaast is melding in de commandantenlijn geboden.

Hoofdstuk 11

Persoonlijke uitrusting

11.1. Persoonsgebonden uitrusting (PGU)

11.1.1. Algemeen

U krijgt als medewerker van Defensie voor uw functie, kleding en/of persoonsgebonden uitrusting door het KPU-bedrijf verstrekt, ook wel kledingpakket genoemd. Kledingpakketten verschillen per defensieonderdeel en per functie. Kledingpakketten worden gekoppeld aan uw naam en personeelsnummer. Aan de hand van uw functie krijgt u mogelijk één of meerdere kledingpakketten toegewezen.

1. Opbergen
   De PGU bergt u op in uw kast. Het inrichten van de kast verschilt per type kast. Voorop staat dat de kast netjes en ordelijk ingericht moet worden. Sluit uw kast af wanneer u niet op de kamer bent. Gebruikt u een goederentas of plunjebaal, sluit deze dan af met een hangslot.

2. Onderhouden
   Houd uw kleding en uitrusting voortdurend in goede staat, compleet en gebruiksklaar. Gebruik daarom uw uitrusting steeds voor het doel waarvoor het is gemaakt. U dient uw uitrusting regelmatig en in het bijzonder na gebruik te velde, te inspecteren en te onderhouden. Om kleding te onderhouden, te ruilen, als vermist aan te geven, of nieuwe artikelen aan te schaffen kunt u bij het KPU-bedrijf terecht.

3. Kopen en ruilen
   U koopt of ruilt uw uitrusting zelf bij de KPU-webwinkel. Nagenoeg de gehele uitrusting kan worden geruild via de KPU-webwinkel. Per artikel is een ruilnorm vastgesteld. U kunt alleen kopen of ruilen wat in uw basis- of functiepakket zit. Alleen artikelen voor 'algemeen gebruik' kunt u zonder meer aanschaffen.

4. Vermising
   Wanneer u een artikel bent kwijtgeraakt, vraagt u een nieuw artikel rechtstreeks aan via de KPU-webwinkel. De Aangewezen Functionaris binnen uw defensieonderdeel accordeert de aanvraag. In geval van beschadiging, zoekraken of verlies van de aan u toevertrouwde rijksgoederen kunt u, indien dit aan u te wijten is, verplicht worden de ontstane schade aan het Rijk te vergoeden.

5. De Aangewezen Functionaris (AF)
   Per onderdeel is een AF aanwezig als tussenpersoon van het KPU-bedrijf. Bij deze functionaris kunt u terecht voor het afhalen of inleveren van PGU-artikelen. Ook speelt de AF een rol bij schadeafhandeling en het accorderen van artikelen met een leveringsbeperking of bestellingen boven de norm. Dit hoofdstuk behandelt uitsluitend de gevechtskleding en de gevechtsuitrusting, de overige PGU (zie daartoe het aan u verstrekte 'ontvangst-/verstrekkingformulier') wordt niet behandeld.

11.1.2. De gevechtskleding

1. Algemeen
   Kledingstukken behorend tot het Gevechtstenue (GVT) mogen niet worden gecombineerd met kledingstukken behorend tot het DT (Dagelijks tenue), GLT (Gelegenheidstenue) of AT (Avond tenue). De operationele commandant kan bij oefeningen of operationele inzet afwijkingen van de vastgestelde samenstelling toestaan, als de weersomstandigheden of bepaalde werkzaamheden dat vereisen.

   Het GVT is als volgt samengesteld:
   - Baret of kwartiermuts;
   - Basisjas;
   - Basisbroek;
   - Webbing broekriem;
   - Hemd, T-shirt, woodland;
   - Sokken;
   - Laarzen.

2. Mogelijke aanvullingen op het gevechtstenue
   - Zandkleurige sjaal GVT;
   - Halsdoek, dan wel regiments/korpssjaal;
   - Broek, basis, woodland, zomer;
   - Jas, basis, woodland, zomer;
   - Zomerpet;
   - Parka, woodland, met semi-permeabele voering;
   - Bontvoering met of zonder semi-permeabele voering;
   - Parka, woodland, natweer bilaminaat;
   - Voering, parka, woodland, natweer bilaminaat;
   - Capuchon, parka, woodland;
   - Broek, woodland, natweer;
   - Groen gevoerde broek in combinatie met de parka woodland;
   - Zwarte lederen handschoenen;
   - Sokken, koud weer;
   - Hemd, groen, rolkraag met rits;
   - Muts, wol, groen;
   - Shemagh, sjaal geweven.

3. Draagwijze rangonderscheidingstekens, emblemen, enz.
   a. Er geldt een **draagplicht** voor:
      - Het naamlint, rangonderscheidingstekens, Indelingsembleem (indien door de eenheid gevoerd en uitsluitend voor de duur dat de militair bij de eenheid is ingedeeld) en het mouwembleem NL-driekleur op de bovenzijde van de linkermouw.

   b. De rangonderscheidingstekens worden met uitzondering van het T-shirt en de parka bilaminaat rechtstreeks op de epaulet of als schuifpassant gedragen. Bij de parka bilaminaat wordt aan de voorzijde één rang onderscheidingsteken gedragen.

   c. Vaardigheidsemblemen worden gedragen op de linker- en rechterborstzak tot een maximum van twee per borstzak. Indien de militair meer dan vier van deze emblemen bezit, is aan hem de keuze welke emblemen hij draagt.

   d. Het Nederlandse parachutistenembleem en het embleem legerluchtwaarnemer worden gedragen boven de linkerborstzak (maximaal één). Het buitenlands parachutistenembleem wordt gedragen boven de rechterborstzak (maximaal één).

   e. Een onderdeelsembleem of een brevetembleem in de legergroene uitvoering wordt gedragen boven de linkerborstzak.

   f. Een herinneringsembleem wordt gedragen boven het naamlint.

   g. Het draaginsigne gewonden wordt gedragen op de linkerborstzak en de draagspeld groepswaardering op de rechterborstzak.

Figuur 11-2 Draagwijze rangonderscheidingstekens, emblemen, enz.

4. Aanvullende bepalingen
   a. Draagwijze overhemd GVT:
      - Het overhemd GVT wordt in de broek, basis gedragen;
      - De mouwen mogen worden opgerold;
      - Het overhemd GVT mag onder de jas, basis worden gedragen.

   b. Draagwijze jas, basis:
      - De jas, basis wordt over de broek, basis gedragen;
      - De mouwen mogen worden opgerold.

   c. Bij extreme hitte mogen, na toestemming van de commandant uitsluitend op de werklocatie, de broekspijpen over de laarzen worden gedragen.

   d. Hoofddeksels:
      - Militairen van de Koninklijke Landmacht dragen bij het uniform buiten gebouwen een hoofddeksel;
      - In troepenverband kan de commandant bepalen dat het hoofddeksel wordt afgezet (bijvoorbeeld tijdens een mars, bij sportbeoefening e.d.);
      - Buiten troepenverband in het openbaar kan het hoofddeksel worden afgezet:
        • In openbare gelegenheden van recreatieve aard (theater, bioscoop, sporthal, restaurant e.d.);
        • In een recreatieterrein (sportveld, zwembad e.d.);
        • In openbare middelen van vervoer, alsmede in personenvoertuigen buiten het kazerneterrein.
      - Het is toegestaan in militaire voertuigen, inbegrepen autobussen en combi's, buiten het kazerneterrein het hoofddeksel af te zetten, tenzij de commandant anders bepaalt;
      - De baret wordt gedragen met de baretrand horizontaal, aan de voorzijde het hoofd haar volledig bedekkend, op ongeveer 3 cm boven de lijn van de wenkbrauwen. Het baretembleem dient zich twee vingers boven het linkeroog te bevinden. De bol van de baret wordt naar het rechteroor getrokken.

   e. Landmachtkleding die verkrijgbaar is bij het KPU-bedrijf mag worden gedragen bij de daarbij behorende tenuen.

   f. Privé-motorkleding:
      - Het is toegestaan een militair tenue te combineren met privé-motorkleding wanneer men een privémotor, scooter of bromfiets bestuurt of als passagier meerijdt.

   g. Buitenland:
      - Militairen die niet voor de uitoefening van hun dienst in het buitenland verblijven, dienen de C-LAS om toestemming te verzoeken het uniform te dragen.

   h. Het is verboden het uniform te dragen indien:
      - Een civiele nevenfunctie wordt uitgeoefend;
      - Wordt deelgenomen aan een betoging, tenzij deze in Nederland plaatsvindt en uitsluitend tot onderwerp heeft de voor de militairen geldende arbeidsvoorwaarden;
      - Het dragen van het uniform de Koninklijke Landmacht in diskrediet brengt.

   i. Het is niet toegestaan burgerkleding of burgeruitrusting zichtbaar met militaire kleding te combineren (uitgezonderd pt. f).

   j. Het is niet toegestaan onderkleding (bijvoorbeeld bontvoering) als "buitenste laag" te dragen.

   k. Muts, groen en Shemagh, sjaal alleen bij uitrukkende diensten toegestaan.

   N.B: Zie voor volledige informatie het VS 2-1593, Tenuen voor Militairen van de Koninklijke Landmacht.

5. Standaard uitrusting op de man
   a. De militair heeft bij het dragen van het GVT, de volgende zaken minimaal op de man:
      - Herkenningsplaatje;
      - ID/card;
      - (Kopie) Univé bewijs van inschrijving;
      - Fluit (Ring, Live-Saving/Rescue, Kunststof);
      - Noodverband;
      - Militair rijbewijs (mits in bezit);
      - Instructiekaarten aangegeven door commandant;
      - Zakmes met koord (het koord wordt bevestigd aan een broekriemlus. Het zakmes bevindt zich in een broekzak dan wel in het broekriemtasje);
      - Schrijfgerei.

   b. Tijdens oefeningen/operaties kan het dragen van de stoffen parka of smockjas de voorkeur hebben en kan een selectie van bovenstaande artikelen (pt. 5f) met een aantal aanvullende artikelen in de stoffen parka of smockjas opgeborgen worden.

Figuur 11-4A Smockjas Woodland

Figuur 11-4B Parka Woodland GVT

N.B: De smockjas wordt in principe over het kogelwerend vest gedragen.

Nr	Inhoud
1	Extra noodverband (indien verstrekt), aansteker, klap mok.
2	Nood (alu) deken en herstelgarnituur, oordoppen, bitje.
3	Notitieboekje, potlood, kaarthoekmeter en visibilitykaart in plastic zakje, kompasje*, zaklampje met rood filter* (indien niet in het opsvest).
4	Handschoenen zwart, lippenbalsem*, lepel (uit bestek set).
5	Reflecterende armband, wollen mutsje, veldpet.

** artikelen die niet van rijkswege verstrekt worden*

11.1.3. De gevechtsuitrusting

1. Algemeen

1e lijns	basisgevechtsuitrusting (BGU)	3 eenheid + modulair gevechts vest
2e lijns	aanvullende gevechtsuitrusting	BGU + daypacks of zijtassen rugzak
3e lijns	uitrusting voor een verblijf	BGU + rugzak
4e lijns	uitrusting voor verlengd verblijf	BGU + rugzak + tas goederen groot
5e lijns	uitrusting voor langdurig verblijf	BGU + rugzak + tas goederen groot + zakgoederen (plunjebaal)

N.B: De operationele commandant kan hier voor zijn eenheid afwijken.

2. 1e lijns gevechtsuitrusting: basisgevechtsuitrusting (BGU)
   a. Gebruik:
      Het kunnen uitvoeren van tactische taken, militaire basis vaardigheden (MBV) en het kunnen deelnemen aan een schietdag en/of oefening.

   b. Samenstelling:
      De militair moet tijdens oefeningen/operaties ten minste in het bezit zijn van de 'drie-eenheid'.
      De 'drie-eenheid' bestaat uit:
      - Persoonlijk wapen, patroonmagazijnen (met munitie) en eventueel gevechtsmes;
      - CBRN-masker;
      - Helm.

      De 'drie-eenheid' wordt in de basisgevechtsuitrusting aangevuld met het modulair gevechtsvest met daar aan bevestigd de diverse opbouwtassen.

   c. Toevoeging tijdens oefeningen/operaties:
      Tijdens oefeningen/operaties kan het noodzakelijk zijn toevoegingen te doen aan de 1e lijns gevechtsuitrusting. Vooral op het gebied van ballistische bescherming en bewapening kunnen toevoegingen gewenst zijn.
      Voorbeelden van toevoegingen:
      - Kogelwerend vest;
      - Scherfwerende bril, elastische band door de lus midden achter op de helm steken;
      - Knie en elleboogbescherming;
      - Drinksysteem;
      - Specifieke CBRN-artikelen (zie hoofdstuk B3 CBRN).
      -

3. 2e lijns gevechtsuitrusting: de aanvullende gevechtsuitrusting
   a. Gebruik:
      Het kunnen beschikken over de koud weer, regencomponenten en aanvullende voorraden (munitie, water, voeding, etc.) ten behoeve van een verhoogd gebruik, dan wel voor een verlengde inzet.

   b. Samenstelling:
      - 1e lijns gevechtsuitrusting;
      - Daypack(s);
      - Zijtassen rugzak.

      N.B: Indien er meerdere koud/natweer artikelen benodigd zijn, dan kan i.p.v. de daypacks, de rugzak (zonder daypacks) gebruikt worden.

4. 3e lijns gevechtsuitrusting: uitrusting ten behoeve van een verblijf
   a. Gebruik:
      Het kunnen beschikken over uitrusting ten behoeve van een verblijf onder initieel primitieve omstandigheden tijdens oefening en operationele inzet.

   b. Samenstelling:
      - 2e lijns gevechtsuitrusting;
      - Rugzak 60 liter/ 120 liter (met daypacks).

5. 4e lijns gevechtsuitrusting: aanvullende uitrusting ten behoeve van een verlengd verblijf
   a. Gebruik:
      Het kunnen beschikken over extra kleding en persoonlijke uitrusting ten behoeve van een verlengd verblijf onder initieel primitieve omstandigheden tijdens oefeningen en operationele inzet.

   b. Samenstelling:
      - 3e lijns gevechtsuitrusting;
      - Tas, goederen, Woodland/Zwart, groot.

6. 5e lijns gevechtsuitrusting: extra uitrusting en privé-eigendommen ten behoeve van een langdurig verblijf
   a. Gebruik:
      Het kunnen beschikken over extra kleding, persoonlijke uitrusting en privé-eigendommen ten behoeve van een langdurig verblijf onder initieel primitieve omstandigheden tijdens oefeningen en operationele inzet.

   b. Samenstelling:
      - 4e lijns gevechtsuitrusting;
      - Zak, goederen, legergroen (plunjebaal).
      -
7. Informatie en bepakkingsaanwijzing Modulair Gevechts Vest (MGV)
   Het MGV bestaat uit twee hoofdcomponenten:
   - Het gevechtsvest;
   - De opbouwtassen.
   -

Het MGV wordt gevoerd in drie maten (M, L en XL). Bij het bepalen van de maatvoering is er al rekening gehouden dat het MGV over het kogelwerend vest moet passen. Door middel van een schuifgesp op de schouders en de elastieken koorden aan de zijkanten, is het MGV in de lengte en breedte verstelbaar. In het MGV zitten twee zakken voor opbergmogelijkheden. De opbouwtassen zijn bedoeld om op het MGV geplaatst te worden, maar kunnen ook op de rugzak (60L en 120L) worden geplaatst. Het tassenpakket bestaat uit elf onderdelen die door middel van horizontale- en verticale banden, strak en vast op de webbing van het MGV te bevestigen zijn. Andere bevestigingsmethoden leiden tot een minder goed draagcomfort en beschadiging van zowel de tassen als het MGV.

Opbouwtassen	**Aantal**	**Benaming KPU kledinglijst**
Handgranaat	3	Opbouwtas, MGV, Woodland, 1x Handgranaat, Basis
Horizontaal met rits	2	Opbouwtas, MGV, Woodland, Algemeen, Basis
Pio-schop	1	Opbouwtas, MGV, Woodland, Pio-schop, Basis
Veldfles	1	Opbouwtas, MGV, Woodland, Veldfles, Basis
Algemeen klein	2	Opbouwtas, MGV, Woodland, Algemeen, Klein, Basis
Algemeen middel	1	Opbouwtas, MGV, Woodland, Algemeen, Middel, Basis
Algemeen groot	1	Opbouwtas, MGV, Woodland, Algemeen, Groot, Basis

N.B: De opbouwtassen voor patroonmagazijnen zijn opgenomen in de detaillijst van het wapen en worden in het uitrustingspakket op het onderdeel verstrekt.

Figuur 11-6 Modulair gevechtsvest

Nr	Soort tas	Inhoud
1	Opbouwtasje met rits	Camouflagedoosje, spiegeltje*, esbitbrander+esbit,
2 + 3	Opbouwtas Colt patroonmagazijn	Patroonmagazijn 5x
4	Opbouwtas algemeen groot	Lunchpakket of een gedeelte van het 24 uurs gevechtsrantsoen
5	Opbouwtasje met rits	Overig wapentoebehoren en onderhoudsmiddelen
6	Opbouwtas algemeen middel	Sokken en T-shirt (waterdicht verpakt), poncho, 4x haringen, 4x spinners, binnenvoering parka
7	Opbouwtas veldfles	Veldfles, mok.
8	Opbouwtas pio-schop	Pio-schop. (eventueel op de rugzak)
-	In rits linker zijde	Notitieboekje, potlood, kaarthoekmeter en visibilitykaart in plastic zakje, zaklamp met rood filter*, kompasje* (dit alles indien niet in de buitenjas geplaatst)
-	Gasmaskertas	CBRN-masker FM112 met inhoud aan linker zijde onder opsvest aan bandenstel

** artikelen die niet van rijkswege verstrekt worden*

8. Informatie en bepakkingsaanwijzing rugzak 60liter/120liter
   De rugzak 60 liter/120 liter is voorzien van een systeem waarmee deze traploos aan de ruglengte van de drager is af te stellen. De rugzak is voorzien van een inwendig frame met verstelbare heupband. Hiermee is het te dragen gewicht optimaal over de schouders en heupen te verdelen. De rugzak heeft dezelfde webbing en striping als het modulair gevechtsvest. Hierdoor zijn de tassen van het MGV ook aan de rugzak te bevestigen. De rugzak is tevens voorzien van twee afritsbare zijvakken (daypacks). Deze kunnen worden afgenomen, aan elkaar geritst en als kleine rugzak worden gedragen. Aan de binnenzijde van de rugzak bevindt zich een vak voor de drinkzak. Aan de bovenzijde is een doorgang voor de slang van het drinksysteem. Om de rugzak waterdicht te maken, wordt er een hoes verstrekt in woodland camouflagemotief.

Figuur 11-7A Rugzak 60l

Figuur 11-7B Rugzak 120

Nr	Inhoud 60 liter/120 liter
1a buiten topvak	Toilettas (scheergerei, tandpasta, tandenborstel, zeep), handdoek, waskom, reparatieset thermarest, rugzakhoes en Wc rol.
1a binnen topvak	1 set onderhoudsmiddelen laarzen, herstelgarnituur, heupclip, zwarte vuilniszak, 10m touw.
2	Jas en broek basis, 1 stel ondergoed lang, 2 paar sokken, 2x T-shirt, 2x onderbroek, handdoek, hemd rolkraag, slaapmat (thermarest), goretexhoes, slaapzak cpl (compleet) zonder compressiezak, voering jas bilaminaat, boog voor bivak zak.
3	Thermosfles, jas bilaminaat.
4	Poncholiner, poncho (tenzij in gevechtsvest), 4x haring, mestings, 3x mantelriem, bestek op clip, regenbroek.
5	Pioschop op/in de rugzak; knelt anders tussen opsvest en rugzak.

U dient de rugzak logisch in te pakken, m.a.w. zorg dat de artikelen die u het meest gebruikt boven in de vakken zitten

9. Informatie voor het beladen van de rugzak
   a. Algemeen:
   Het gewicht moet zodanig verdeeld worden dat het zwaartepunt van de beladen rugzak zo dicht mogelijk tegen de rug aan ligt. Ligt het zwaartepunt te ver naar achteren (van de rug af), dan zal de drager ter compensatie naar voren moeten leunen door zijn rug te buigen. Dit leidt tot versnelde uitputting en grotere kans op blessures. Bij een hoog zwaartepunt is slechts een lichte buiging van de rug voldoende om het zwaartepunt boven de lijn van enkels, knieën en bekken te houden. Bij verplaatsingen in geaccidenteerd terrein is dit aan te bevelen. Zorg ervoor dat boven het bevestigingspunt (in het klepvak) van de schouderbanden geen zware dingen beladen worden.

   b. Gebruikelijke belading:
   - Zware dingen (hoog) tegen de rug;
   - Lichte dingen tegen de buitenkant;
   - Slaapuitrusting onderin;
   - Artikelen die direct nodig zijn bovenin (of onderin, 120 liter);
   - Daypacks zodanig ingepakt, dat zij direct gebruikt kunnen worden;
   - Kleine artikelen die snel bereikbaar moeten zijn in het klepvak.

1. Lendekussen
2. Heupband
3. Zijstabilisatieband
4. Schouderband
5. Topstabilisatieband
6. Borstbandje

Figuur 11-8 Afstelmogelijkheden rugzak

10. Informatie voor het afstellen van de rugzak
    a. Algemeen:
       De rugzak kan worden afgesteld d.m.v. de gemeten ruglengte met de Torso Fit meetlat. Mocht deze niet voorhanden zijn, dan kan het afmeten ook m.b.v. proberen en passen. Bij het afstellen van de rugzak is niet de lichaamslengte van belang, maar de lengte van de rug.
    b. Het afstellen van de rugzak:
       - Stop het uiteindelijke pakgewicht in de rugzak. Maak alle banden van de rugzak los (de heupband, zijstabilisatiebanden, schouderbanden en de topstabilisatiebanden);
       - Verstellen van de ruglengte:
       • Klap het lendekussen (zie figuur 11-8, nr 1.) om;
       • Maak de verstelband los uit de gesp en verwijder de band (met schouderriemen) uit het laddersysteem;
       • Stel de verstelband in de juiste opening van het laddersysteem;
       • Maak de band weer vast in de gesp. Steek de band extra terug om slippen te voorkomen en zorg dat de schouderbanden stabiel aan de rugzak vastzitten;
       • Klap het lendekussen weer terug.

    N.B: De juiste opening kan worden bepaald door de Torso Fit meetlat, of door onderstaande stappen (vanaf pt. 10c) m.b.v. de buddy uit te voeren zonder dat de zwarte verstelband wordt vastgemaakt. De buddy zorgt ervoor dat de rugzak goed tegen de rug aan zit (zie pt. 10d) en kijkt in welke opening van het laddersysteem de zwarte verstelband geplaatst dient te worden.

    c. Doe de rugzak op en zorg dat de bovenrand van de heupband (figuur 11-8, nr 2.) voor circa 1/3 boven het heupbeen uitkomt. Hierdoor wordt namelijk een groot deel van het gewicht van de rugzak op het bekken gedragen, hierdoor wordt men het minst moe. Trek de heupbanden stevig aan.
    d. Trek daarna de schouderbanden (figuur 11-8, nr 4.) aan totdat ze strak staan, hiermee kan de verdeling van het rugzakgewicht tussen de schouderbanden en de heupband worden beïnvloed. *Opmerking: Als het rugpand te lang is afgesteld, zullen de schouderriemen de schouders naar achteren trekken, dit kan leiden tot mindere doorbloeding in schouders en armen en tot extra druk op de borst. Als het rugpand te kort is afgesteld, dan komt het volledige gewicht aan de schouders te hangen.*
    e. De topstabilisatiebanden (figuur 11-8, nr 5.) verbinden de bovenkant van de rugzak met de schouderbanden. Deze zijn ervoor gemaakt om de bovenkant van de rugzak ten opzichte van het lichaam te stabiliseren. Als je aan de banden trekt, voel je de rugzak naar je toekomen. De hoek waaronder de topstabilisatiebanden staan is niet zo belangrijk. Zorg dat de rugzak stabiel op je rug zit.
    f. Op de heupbanden zit ook nog een band die afgesteld kan worden. Als je hieraan trekt, komt de onderkant van de rugzak richting de heupband. Stel deze zijstabilisatiebanden (figuur B-11-8, nr 5.) zo af, dat hinderlijk zwaaien van de rugzak wordt voorkomen.
    g. Maak het borstbandje vast (figuur 11-8, nr 6.).
    h. Controleer:
       - De schouderbanden dienen goed aan te sluiten op de schouders (geen ruimte tussen schouderband en schouder;
       - Het gewicht van de rugzak dient grotendeels op de heupen gedragen te worden.

11. Informatie over de tas, goederen, Woodland, Groot
    De grote goederentas heeft draagbanden en een naamplaatetui. De binnenkant is verdeeld in twee vakken en verstevigd met uitneembare kunststof platen. Er zit een met klittenband afsluitbaar tasje in. De grote goederentas is afsluitbaar met een hangslot. In de grote goederentas kunnen de resterende PGU-artikelen worden meegenomen.
    Opmerking: Omdat militairen regelmatig, civiel vliegen/reizen is er gekozen om de Woodland tas uit te faseren en over te gaan naar een zwarte tas.

12. Informatie over het drinksysteem
    Het drinksysteem is gemaakt voor het gebruik van schoon drinkwater. Bij plaatsing in de rugzak is het foedraal van het drinksysteem overbodig. Na elk gebruik en voor opslag moet de gebruiker met de bijgeleverde reinigingsset het drinksysteem reinigen en daarna drogen. Zie hiervoor de bijgeleverde gebruikershandleiding.

13. Informatie over het modulaire slaapsysteem
    a. Het modulaire slaapsysteem is gemaakt om in vele situaties, weers- en klimatologische omstandigheden te worden gebruikt. De modulaire opzet van dit systeem geeft de gebruiker keuzemogelijkheden en geeft in allerlei klimaatgebieden afdoende slaapcomfort. Het modulaire slaapsysteem bestaat uit de volgende onderdelen:
        - Bivakzak;
        - Modulaire slaapzak;
        - Luchtmatras, zelfopblaasbaar.

    b. De bivakzak is bedoeld als noodonderkomen voor de enkele man. De bivakzak is water- en winddicht, maar tegelijkertijd waterdamp doorlatend en ademend. De bodem is extra verstevigd tegen het doordringen van water. Vliegengaas aan het hoofdeinde maakt ventilatie mogelijk zonder dat er ongedierte binnenkomt. De bivakzak kan worden opgezet door gebruikmaking van de enkele 5-delige boogstok en de zes tentharingen. De bivakzak is multifunctioneel en naast gebruik als eenpersoonstent ook te gebruiken als geïmproviseerd draagbaar, opslag- en transportzak en bij wateroversteek als waterdichte zak voor de overige uitrusting. Aan de binnenzijde zit een label met daarop de onderhoudsinstructie.

Figuur 11-10 Bivakzak enkelboogs

    c. De modulaire slaapzak bestaat uit de volgende onderdelen:
        - Drie seizoenenslaapzak (buitenzak). Dit is een mummy model met een gewicht van 1900 gram. Het pakvolume is 32cm x 27cm. De rits zit middenvoor en het comfortbereik is tot -19°C.
        - Zomerslaapzak (binnenzak). Tevens een mummy model maar dan met een gewicht van 1000 gram. Het pakvolume van deze slaapzak is 25cm x 19cm. De rits zit aan de rechterkant en het comfortbereik is + 5°C. De capuchon kan afgesloten worden door een vliegennet met rits.
        - Lakenzak. Deze is bedoeld om de slaapzakken te beschermen tegen vervuiling en levert in beperkte mate extra isolatie. De lakenzak kan in beide slaapzakken gebruikt worden. De bevestiging geschiedt door middel van 8 linten die door de lussen in de slaapzak gehaald moeten worden. De lakenzak is voorzien van een rits en kan ook zonder slaapzak gebruikt worden.
        - Compressiezak. Hierin wordt de complete slaapzak (of de onderdelen ervan) opgeborgen en het pakvolume zo klein mogelijk gemaakt.
        - Winterslaapzak. Deze wordt gevormd door de zomerslaapzak los in de 3-seizoenenslaapzak te voegen. Het totaalgewicht wordt dan 2900 gram en het pakvolume 45cm x 27cm. Het comfortbereik wordt door deze samenvoeging -40°C. De plaatsing van de ritsen in de slaapzakken is zodanig dat bij het samenstellen van de winterslaapzak de ritsen niet 'op elkaar' liggen, waardoor een zogenaamde 'koudebrug' wordt voorkomen.
        - De modulaire slaapzak is in de volgende maten beschikbaar:
            - Lichaamslengte < 175 cm, maat Medium (M);
            - Lichaamslengte > 175 en < 190 cm, maat Large (L);
            - Lichaamslengte > 190 cm, maat extra Large (XL).

Figuur 11-11 Lakenzak (A), zomerslaapzak (B) en de drie seizoenenslaapzak (C)
A + B = winterslaapzak

Figuur 11-12A Compressiezak

Figuur 11-12B Luchtmatras zelfopblaasbaar

d. Het luchtmatras zelfopblaasbaar biedt een goede warmte isolatie en een comfortabele ligplaats. Het gewicht is ca. 800 gram en het pakvolume is 51cm x 13cm. Bij het matras zit een reparatieset. Zorg ervoor dat de grond waarop het matras neergelegd wordt, vrij is van scherpe voorwerpen.

   Opblazen: open het ventiel volledig, zodat het matras zichzelf opblaast. Houd er rekening mee dat het matras bijgeblazen moet worden. Sluit het ventiel.

   Opbergen: open het ventiel en rol het matras op in de richting van het ventiel, hierdoor wordt alle lucht uit het matras gedrukt. Herhaal eventueel deze handeling totdat het matras helemaal leeg is. Sluit het ventiel en stop het matras in de bijgeleverde opbergzak.

   Onderhoud: het matras afborstelen en met water en zeep reinigen. Het matras kan het best uitgerold en met open ventiel opgeborgen worden.

14. Voor het afhangen/neerleggen van de uitrustingsstukken op een overzichtelijke uniforme wijze kan de volgende methode worden gevolgd
    - Rugzak met draagriemen omhoog;
    - Modulair gevechtsvest op de rugzak;
    - CBRN-masker (in draagtas) links tegen de rugzak (indien niet bevestigt aan het draagsysteem);
    - Persoonlijk wapen schuin op de rugzak, de kolf rechtsonder en de loop linksboven;
    - Helm op de rugzak, op het persoonlijk wapen.

11.1.4. Onderhoud gevechtskleding en gevechtsuitrusting

1. Gevechtskleding
   Onderhoud de kleding door deze regelmatig te borstelen, te luchten en te (laten) reinigen volgens de instructies, die staan aangegeven op het in de kleding genaaide etiket, ook voor wat betreft de kledingstukken, die niet regelmatig worden gebruikt.
   Gebruik een 'bontwasmiddel' dat geen bleekmiddel of optisch wit bevat. Wasmiddelen waaraan deze stoffen wel zijn toegevoegd tasten de kleur van de stof aan, en kunnen de infraroodreflectie eigenschap nadelig beïnvloeden. Verdere toevoegingen zoals bijvoorbeeld wasverzachter alleen gebruiken wanneer dit toegestaan wordt op het innaai-etiket. Kleine herstellingen, zoals het aanzetten van een knoop, moeten door uzelf worden uitgevoerd. Om deze kleine herstellingen te kunnen uitvoeren is een herstelgarnituur verstrekt. De inhoud van het herstelgarnituur kan worden aangevuld bij het KPU-bedrijf.
   Het KPU-bedrijf levert ook kleding die door de leverancier voorzien is van een insectenwerende finish. Optisch is er geen verschil met kleding die niet is geïmpregneerd.
   Op het ingenaaide etiket van het geïmpregneerd kledingstuk staat vermeld: *"Dit kledingstuk is voorzien van insectenwerende finish"*. Daarnaast heeft de kleding een ander maat-NSN dan de niet geïmpregneerde kleding. De kleding kan tenminste zestig keer gewassen worden zonder dat de insectenwerende werking verloren gaat. Volg verder de was aanwijzingen op het innaai-etiket.

2. Gevechtslaarzen type M1, M2, D en J
   a. Algemeen
      U heeft een moderne gevechtslaars gekregen van hoge kwaliteit. Het materiaal moet op een andere manier gereinigd en onderhouden worden dan u gewend bent bij de oude gevechtslaarzen. Reinigen en onderhouden van laarzen volgens de instructies beschermt het nubuckleer en voorkomt problemen zoals barsten en breken door uitdroging. Door goed onderhoud kunt u uw laarzen langer gebruiken!

   b. Opslag laarzen
      Bewaar uw laarzen bij voorkeur niet in een vochtige ruimte, afgesloten doos of plastic tas. Het beste is een droge, luchtige plaats.

   c. Gebruik de inlegzool!
      U krijgt bij uw laarzen een extra set inlegzolen. De inlegzool beschermt de voet tegen de harde binnenzool.

   d. Hoe reinigt u de laars?
      Haal de inlegzool en de veters er uit. Vuil van de laars onder stromend water met een harde borstel verwijderen. Was en borstel de zool en laat deze drogen en ventileren. Voor zowel leer als Gore-Tex geldt dat u de laarzen af en toe met een lauw sopje van groene zeep mag omspoelen. Schoenen met Gore-Tex moeten vaker omgespoeld worden. Bij intensief gebruik is het raadzaam dit eens per maand te doen. Zowel vuil van buiten als transpiratiezout belemmeren namelijk de ademende werking van de schoen. Voering reinigen met water. Na het uitspoelen de laarzen bij voorkeur opvullen met krantenpapier en laten drogen. En op een ventilerende plaats neer zetten. Dit bevordert het droog proces. Droog de laars **nooit** bij een warmtebron (zon of verwarming).

   e. Hoe impregneert u de laars?
      Impregneren zorgt er voor dat de laars vuil- en waterafstotend blijft. Impregneren is vooral van belang als u onder natte omstandigheden optreedt. De M1 en M2 laars zijn vanaf de fabriek voorzien van wax die deze bescherming biedt.
      Impregneer met impregneerspray bij voorkeur als de laarzen nog iets vochtig zijn. Gebruik voor de type D en J (desert en jungle laars) alleen de spray voor het textielmateriaal en het ruwe leder, smeer de leren randen in met de geleverde wax. Voor type M1 en M2 de zachte stukken in de voering (tong en rand) ook met spray impregneren. Delen uit textiel en zoolbevestiging bijzonder goed sprayen!

f. Met wax insmeren!
Leer heeft wax nodig om het soepel te houden (voorkomt uitdroging, barsten en breken en de naden blijven stabieler). Smeer het leer met de wax in met behulp van de insmeerborstel. Door het dun insmeren wordt het leer gladder en donkerder. Vergeet niet de rubberen delen te voorzien van wax. Ook de rubberen delen drogen op den duur uit door aantasting via ultra violet licht, bijv. de zon. U moet u laarzen minimaal **twee keer per jaar** onderhouden met wax. Te veel onderhoud schaadt de laars net zoveel als te weinig onderhoud!

g. Wat moet u beslist nooit gebruiken voor onderhoud?
Leervet/leerolie of dergelijke middelen zoals schoenpoets die niet speciaal voor berglaarzen zijn vervaardigd mogen **nooit** worden toegepast. Deze middelen tasten lijmverbindingen aan. Met name de stootranden raken daardoor los. Ook garens worden aangetast en reparaties in de toekomst worden ernstig belemmerd (verlijming). Leervet of olie dringt te diep in het leer waardoor het te soepel wordt en de laars zijn noodzakelijke stabiliteit verliest.

h. Welke onderhoudsmiddelen heeft u wel nodig?
De bestaande onderhoudsset (foudraal, insmeer- en uitsmeerborstel en grof vuilborstel) voldoet voor het reinigen en het onderhoud. Na de eerste verstrekking van uw laarzen kunt u bij uw Aangewezen Functionaris een potje sportwax en impregneerspray afhalen.
(Sportwax: NSN 8030-17-121-9565)
Opmerking: aanvulling van onderhoudsmiddelen kunt u verkrijgen via uw logistieke functionaris.

i. Moeder NSN t.b.v. nieuwe gevechtslaarzen

Gevechtslaars	NSN
Type M1 – heren (gematigde tot koude gebieden)	17-121-4338
Type M1 – dames (gematigde tot koude gebieden	17-121-4420
Type M2 – heren (gematigde tot warme gebieden)	17-121-4513
Type M2 – dames (gematigde tot warme gebieden)	17-121-4644
Type D - heren	17-121-4682
Type D - dames	17-121-4738
Type J - heren	17-121-4767
Type J - dames	17-121-4831
Onderhoudsmiddelen (via beheerder eenheid) - Wax - Impregneerspray	 17-121-9565 99-998-2590

3. Sportschoenen
Bij het aantrekken van de sportschoenen moeten de veters los zijn en moet u een vinger als schoenlepel gebruiken, zodat de hakversteviging in zijn verband blijft.
Het onderhoud bestaat uit: laten drogen en daarna afborstelen.

4. Het modulair gevechtsvest, de rugzak, de goederentassen, de opbouwtassen e.d.
Het onderhoud bestaat uit:
   - Het verwijderen van het vuil met een droge borstel (eventueel met behulp van water en zeep);
   - Het vervangen van defecte sluitkoorden en gespen;
   - Het laten drogen alvorens de uitrusting op te bergen in uw kast, dit ter voorkoming van schimmelvorming.

5. Veldfles
Na gebruik moet de veldfles (indien noodzakelijk) met water worden schoongemaakt en geopend (ondersteboven) worden opgeborgen.

6. Overige artikelen
Gezien de grote diversiteit aan artikelen binnen de persoonsgebonden uitrusting moet voor het onderhoud van de overige artikelen worden gehandeld volgens de ingenaaide labels.

11.1.5. Gevechtskleding en gevechtsuitrusting bij overplaatsing

De militair kan zijn PGU bij overplaatsing per lijndienst versturen. Naast het GVT dat gedragen wordt, dienen onderstaande artikelen persoonlijk te worden meegenomen:

- Broek, basis;
- Jas, basis;
- Parka GVT/bilaminaat;
- Gevechtslaarzen;
- Sokken GVT;
- Sporthemd;
- Sportbroek;
- Sportsokken;
- Sportschoenen;
- Toiletartikelen + handdoek;
- Set kokskleding (voor koks en chauffeurkoks);
- Overall (voor monteurs en chauffeurs);
- Veiligheidsschoenen.

11.2 Afkortingen

AT	Avond Tenue
BGU	Basisgevechtsuitrusting
Ca.	Circa
CBRN	Chemisch Biologisch Radiologisch Nucleair
C LAS	Commandant Landstrijdkrachten
Cm	Centimeter
Cpl	Compleet
D.m.v.	Door middel van
DT	Dagelijks Tenue
E.d.	En dergelijke
Enz.	Enzovoort
Etc.	Et cetera
GLT	Gelegenheidstenue
GVT	Gevechtstenue
IK	Instructiekaart
I.p.v.	In plaats van
KPU	Kleding en Persoonsgebonden Uitrustingsbedrijf
M	Meter
M.b.v.	Met behulp van
MBV	Militaire Basis Vaardigheden
MGV	Modulair Gevechts Vest
N.B.	Nota Bene
NSN	NATO Stock Number
PGU	Persoonsgebonden uitrusting
Pt.	Punt
VS	Voorschrift

Hoofdstuk 12

Afkortingen

°C	Celsius (graden)
AA	Anti Aircraft (tegen luchtdoelen)
AASLT	Air assault
AAT	Afstand, Afscherming en Tijd
AAW	Ammunition Awareness
ABP	Algemeen Burgerlijk Pensioenfonds
AC	Ambtenarencentrum
AC	Armoured Cars (Gepantserde Voertuigen)
ACE	Ammunition, Casualties, Equipment (Check)
ACOM	Algemeen Christelijke Organisatie van Militairen
ACOP	Algemene Centrale van Overheidspersoneel
AD	Air Defence Artillery
A.d.h.v.	Aan de hand van
ADV	Arbeidsduurverkorting
AED	Automatische Externe Defibrillator
AEV	Armoured Engineer Vehicle (Gepantserd Genie Voertuig)
AFMP	Algemene Federatie Militair Personeel
AH	Attack Helikopter
AIFV	Armoured Infantry Fighting Vehicle (Pantser Infanterie Gevechts Voertuig) met een organiek kanon van ten minste 20mm
AMAR	Algemeen Militair Ambtenaren Reglement
AM BaseCo	Account manager Base Commando
AMF	Amfibisch
AOO	Adjudant Onderofficier
AP	Anti-Personeel
APC	Armoured Personnel Carrier (Gepantserd Personeelsvoertuig) met een organiek wapen met een kaliber minder dan 20mm
APT	Aanvangspunt
Arbo	Arbeidsomstandigheden
Art	Artikel
ART	Artillery
ARV	Armoured Recovery Vehicle (Gepantserd Bergings Voertuig)
AT	Adventurous Training
AT	Anti-Tank
AT	Avond Tenue
AVIB	Algemeen Veiligheid en InformatieBlad
AVLB	Armoured Vehicle Laying Bridge (Brugleggende Tank)
AVPU	Alert Verbal Pain Unresponsive
AXO	Abandoned eXplosive Ordnance
BA	Beveiligings Autoriteit
BARD	Burgerlijk Ambtenaren Reglement Defensie
BaseCo	Base Commando
BBTV	Beroeps Bepaalde Tijd Vakbond
BC	Brandcompartiment
BG	Battlegroup
BG	Bevoegd Gezag
Bev	Beveiliging
BGHW	Buitengewoon Geoefend Handgranaatwerpen
BGU	Basisgevechtsuitrusting
BHV	Bedrijfshulpverlening
Bijv.	Bijvoorbeeld
BIMS	Bureau Internationale Militaire Sport
BMD	Besluit Medezeggenschap Defensie
BMR	Bof, Mazelen, Rode hond
BMW	Blijf af – Markeer - Waarschuw
BNMS	Begin Nautische Morgen Schemering
BT	Battle Tank (Gevechts Tank)
B.v.	Bijvoorbeeld
Bv.	Bijvoorbeeld

BVT	Beoordeling Van de Toestand
B&W	Burgemeester en Wethouders
Ca.	Circa
CAC	Conduct After Capture
CAI	Cultuurhistorische Achtergronden en Informatie
CAM	Chemische Restbesmettingsmeter
CAT	Combat Application Tourniquet
C-BaseCo	Commandant Base Commando
CBRN	Chemisch Biologisch Radiologisch Nucleair
CCI	Controlled Cryptographic Items (CCI)
CCOOP	Christelijke Centrale voor Overheids- en onderwijspersoneel
CDC	Commando Diensten Centra
CDS	Commandant der Strijdkrachten
CFE	Treaty on Conventional Armed Forces in Europe
Cfm	Conform
CH	Cargo Helikopter
CIA-triad	Confidentiality, Integrity en Availability
Cie	Compagnie
CIS	Communicatie- en Informatiesystemen
CISM	Conseil International du Sport Militair
CL	Chin-lift
C-LAS	Commandant Landstrijdkrachten
CLAS	Commando Landstrijdkrachten
CLSK	Commando Luchtstrijdkrachten
CLVP	Coördinator Lokale Vertrouwenspersonen
Cm	Centimeter
CMATS	Central Mine Action and Trainings School
CMC	Centrale Medezeggenschapscommissie
CMH	Centraal Militair Hospitaal
CMHF	Centrale van Middelbare en Hogere functionarissen bij Overheid, Onderwijs, Bedrijven en Instellingen
COAX	Coaxiaal geplaats mitrailleur
COID	Centrale Organisatie Integriteit Defensie
COKL	Commando Opleidingen Koninklijke Landmacht
COLPRO	Collective protection
C-OPCO	Commandant Operationeel Commando
Cpl	Compleet
C.q.	Casu quo (In dat geval)
Csm	Compagnie Sergeant Majoor
CUF	Care Under Fire
Cv	Centrale verwarming
CV-90	Combat Vehicle-90
CWA	CBRN Warfare Agent
CWIED	Command Wired IED
CZSK	Commando Zeestrijdkrachten
DB	Decibel
DBBO	Defensie Bewaking- en Beveiligingsorganisatie
DCP	Defensie Conditie Proef
D.d.	De dato
D-DP&O	Directeur Directie Personeel en Organisatie
DefCERT	Defensie Computer Emergency Response Team
DF	Defensieformulier
Dfe	Defensieformulier
DIDO	Defensie Intranettoepassing Dienstreis Opdrachten
DIVI	Defensie, Inlichtingen & Veiligheid Instituut
Dl	Detaillijst
DMC	Defensieonderdeel Medezeggenschapscommissie
DMO	Defensie Materieel Organisatie
D.m.v.	Door middel van
DNA	Desoxyribo Nucleic Acid
DP&O	Directie Personeel en Organisatie
Dridef	Draadloos Internet Defensie
D/R/L	Doden/Ruimte/Levenden (Check)
DSK	Division Schnelle Kräfte

DT	Dagelijks Tenue
DTG	Datumtijdgroep
DTP	Difterie, Tetanus, Polio
DU	Depleted Uranium
DVD	Dienst Vastgoed Defensie
DVM	Defensie Vastgoed Management
D.w.z.	Dat wil zeggen
EAC	Eerstaanwezend commandant
EAC	European Airlift Centre
EADTF	Extended Air Defence Task Force
EAG	European Air Group
EAPR	Euro-Atlantische Partnerschapraad
EATC	European Air Transport Command
E.d.	En dergelijke
E&E	Escape and Evade
EF	Extraction Force
Eff	Effectieve
Ehd	Eenheid
ELNT	Eerste Luitenant
EMMF	European Multinational Maritime Force
EMP	Elektomagnetische puls
ENAS	Einde Nautische Avond Schemering
Enz.	Enzovoort
EOD	Explosive Ordnance Disposal
EODD	Explosieven Opruimingsdienst Defensie
EOV	Elektronische Oorlogvoering
EPT	Eindpunt
ERA	Explosive Reactive Armour (Explosief Reactief Pantser)
ET	Eigen Troepen
Etc.	Et cetera
EU	Europese Unie
EUFOR	European Force
EVDB	Europees Veiligheids- en Defensiebeleid
EVRM	Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens
Evt.	Eventueel
EXC	Excercitie
FAC	Forward Air Control
FAQ	Frequently Asked Questions
FBD	Facilitair Bedrijf Defensie
FBEAG	France-British European Air Group
FE	Force Element
FFAR	Folding Fin Aerial Rocket
FIT	Fysieke Inzetbaarheids Test
FLIR	Forward looking Infra Red: een naar voren gericht IR zoek- en richtsysteem
FLO	Functioneel Leeftijdsontslag
FMOTP	Fysiek en Mentaal Opleidings- en Trainingsplan
FN	Fabrique Nationale
FT	Fysieke Training
FUCOS	Functiecontroles
FVNO/MHB	Federatie van Nederlandse officieren & Middelbaar en Hoger Burgerpersoneel
FW	Fixed Wing
GBVB	Gemeenschappelijk Buitenlands- en Veiligheidsbeleid
GE	German
GLT	Gelegenheidstenue
GMC	Gemeenschappelijke Medezeggenschapscommissie
GMT	Greenwich Mean Time
GMZ	Geoefend Militair Zwemmen
GNK	Geneeskundig
GO	Georganiseerd overleg
Gp	Groep
Gpc	Groepscommandant
GPS	Global Position System
GSM	Global System for Mobile communications
GVA	Grens Verleggende Activiteiten

GVT	Gevechtstenue
Gy	Gray
Gy/h	Gray per uur
HACV	Heavy Armoured Combat Vehicle (Zwaarbewapend Gevechts Voertuig) met een organiek wapen van ten minste 75mm voor vlakbaan vuur en een onbeladen gewicht van ten minste 6 ton
Hews	Horizontale effect wapens
HB	Handboek
HDBV	Hoofddirectie Bedrijfsvoering
Hfdst	Hoofdstuk
HIV	Humaan Immunodeficientie Virus
HM	Hazard Management
HME	Home Made Explosive
HOR	Humanitair Oorlogsrecht
HPG	Hygiëne en Preventieve Gezondheidszorg
HQ	Headquarters
HRFHQ	High Readiness Forces Headquarters
HUD	Head Up Display
HURT	Hull (Romp, cockpit en motoren), Undercarriage (Onderstel), Rotor (Draaiende vleugel), Tail (Staart, stabile, kielvlak en staartrotor)
HV	Helderheidsversterker
IAS	Inventarisautorisatiestaat
I.c.m.	In combinatie met
ICP	Incident Control Point
ICT	Informatie en Communicatie Technologie
ID	Identiteit
IDV	Inspecteur der Veteranen
IED	Improvised Explosive Device
IFF	Indentify Friend or Fo Systeem om eigen en vijandelijke vliegtuigen te herkennen
IFOR	Implementation Force
IGA	Intergovernmental Agreement
IGK	Inspecteur-Generaal der Krijgsmacht
I.h.k.v.	In het kader van
IK	Instructiekaart
ILM	Intermediate Level Maintenance
IMF	Intern Mutatie Formulier
Infpio	Infanteriepionier
IodL	Internet op de Werkplek
I.p.v.	In plaats van
IO REO CLAS	Informeel Overleg Reorganisaties Commando Landstrijdkrachten
IR	Infra-Red
IR	Infrarood
IRA	Irish Republican Army
ISAF	International Security Assistance Force
ISIS	Islamitische Staat in Irak en Syrië
I.v.m.	In verband met
IVV	Identificatie Vriend Vijand
IWD	In Werkelijke Dienst
JT	Jaw-thrust
Kcal	Kilocalorie
Kg	Kilogram
KGA	Klein Gevaarlijk Afval
KKW	Klein Kaliber Wapens
KL	Koninklijke Landmacht
KL	Klasse
KLPD	Korps Landelijke Politiediensten
KLu	Koninklijke Luchtmacht
Km	Kilometer
KM	Koninklijke Marine
KMar	Koninklijke Marechaussee
KMAR	Koninklijke Marechaussee
KMS	Koninklijke Militaire School
Km/u	Kilometer per uur

KPU	Kleding en Persoonsgebonden Uitrustingsbedrijf
KVMO	Koninklijke Vereniging van Marine Officieren
KVNRO	Vereniging voor alle reserveofficieren van de Nederlandse krijgsmacht
KVP	Kijk Voel Prik
LCIED	Light Command IED
LF	Legerformulier
LH	Linker Handbeschermer
LLC	Legerkorps Logistiek Commando
LMC	Locatie Medezeggenschapscommissie
LO	Lichamelijke Oefening
LOAW	Licht Ondersteunend Automatisch Wapen
LO/S	Lichamelijke Oefening / Sport
LO/Sport	Lichamelijke ontwikkeling en sport
L p/dag	Liter per dag
LPG	Liquefied Petroleum Gas
LSIED	Light Sensor IED
L/uur	Liter per uur
LZV	Landelijk Zorgsysteem voor Veteranen
M	Meter
MaDi	Bureau Maatschappelijke Dienstverlening
MAG	Mitrailleuse d'Appui General
MANPAD	Man Portable Air Defence
MarVer	Marechaussee Vereniging
MAW	Militaire Ambtenarenwet
M.b.t.	Met betrekking tot
MBT	Main Battle Tank
M.b.v.	Met behulp van
MBV	Militaire Basis Vaardigheden
MBV	Militaire Basiseisen en Vaardigheden
MC	Medezeggenschapscommissie
MC	Military Comité
MCCE	Movement Coordination Centre Europe
MDI	Mobiele Drinkwater Installatie
MDTN	Militair Dienst Telefoon Net
MGV	Modulair Gevechts Vest
Min	Minuut
MIVD	Militaire Inlichtingen- en Veiligheidsdienst
MJ	Megajoule
MJD	Militaire Juridische Dienst
Ml	Milliliter
MLRS	Multi Launch Rocket System (Meervoudig Raket werper)
MLV	Militaire Lichamelijke Vaardigheidsproeven
Mm	Millimeter
M.n.	Met name
MOR	Masker Oefen Ruimte
MP	Militaire Publicatie
MPC	Militaire postcode
MPSD	Militaire Psychologische en Sociologische Dienst
M/s	Meter per seconde
MSN	Microsoft Network
Mtp	Middelste trefpunt
MULAN	Meer Uitgebreid Local Area Netwerk
M.u.v.	Met uitzondering van
MvD	Militair van Dienst
MVK	Militaire Vijfkamp vaardigheidsproeven
MWD	Military Working Dogs
MZV	Militaire ZelfVerdediging
NAR	Noord-Atlantische Raad
NATO	North Atlantic Treaty Organization
NAVO	Noord-Atlantische Verdragsorganisatie
NB	Nota bene
N.B.	Nota bene
NEN	NEderlandse Norm

NGO	Non-gouvernementele organisatie
NGO	Non Governmental Organizations
NIGA	Neutron Induced Gamma Activity
N.l.	Namelijk
NL	Netherlands
Nl.	No limit
NLC	Nationaal Logistiek Commando
NLD	Nederland
NOV	Nederlandse Officieren Vereniging
Nr	Nummer
Nr.	Nummer
NRF	NATO Response Force
NSF	Nederlandse Sport Federatie
NSN/PN	NATO Stock Number/Project Number
NTC	Nationaal Territoriaal Commando
O.a.	Onder andere
OBD	Officier van Bataljonsdienst
OBtD	Officier van Batterijdienst
OCD	Officier van Compagniesdienst
OED	Officier van Eskadronsdienst
OEF	Operatie Enduring Freedom
OF	Officer
OFSSSA	Ontwapenen, Fouilleren, Scheiden, Stilte opleggen, Snelheid, Afvoer
OK	Onderhoudskaart
O.l.v.	Onder leiding van
O.m.	Onder meer
OMK	Open Militair Kampioenschap
OO	Onderofficier
OOBtD	Onderofficier van Batterijdienst
OOCD	Onderofficier van Compagniesdienst
OOCL	Operationeel Ondersteunings Commando Land
OOED	Onderofficier van Eskadronsdienst
OOvD	Onderofficier van Dienst
OP	Observatie Post
OPC	Opvolgend Pelotonscommandant
OPS	Operations
OPSEC	Operational Security
Opst	Opstelling
OR	Other Ranks
ORD	Orde, Rust en Discipline
ORS	Oral Rehydration Salts
ORS	Oral Rehydration Solution
OSCE	Organization for Security and Co-operation in Europe
O&T	Opleiding&Training
OTCo	Opleidings- en Trainingscommando
OTP	Opleiding en TrainingsPlan
OvD	Officier van Dienst
OVG	Optreden in verstedelijkt gebied
OVSE	Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa
OWA	Opiumwet artikelen
PAH	Panzer Abwehr Hubschrauber
Pc	Pelotonscommandant
PC	Personal Computer
PCIED	Projectile Controlled IED
PDA	Persoonlijke Dreigingsanalyse
Pel	Peloton
PfP	Partnership for Peace
PG	Prisonnier de guerre
PGU	Persoonsgebonden uitrusting
PIR IED	Passive Infrared IED
PLC	Personeelslogistiek Commando

Plg	Ploeg
Plv	Plaatsvervangend
P/m	Per minuut
P&O	Personeel & Organisatie
PP	Physical Protection
PRR	Personal Role Radio
PRT	Provincial Reconstruction Team
Pt.	Punt
PvE	Programma van Eisen
PW	Prisoner of War
PZC	Personeelszorg Coördinatie
QRF	Quick Reaction Force
RACR	Richting, Afstand, Controlepunt(en), Reliëf
RAD	Richting, Afstand, Doelomschrijving
RAF	Royal Air Force
RBLI	Rook Bus Lanceer Inrichting
RC	Rookcompartiment
RCIED	Radio Controlled IED
RDD	Radiological Dispersal Device (=dirty bomb)
Resp.	Respectievelijk
RH	Rechter Handbeschermer
RK	Rotsklimmen
ROE	Rules Of Engagement
Rp	Richtpunt
RPV	Remotely Piloted Vehicle
RSA	Rail Sling Attachment
RSDL	Reactive Skin Decontaminant Lotion
RV	Reconnaissance Vehicle (Verkennings Voertuig)
RW	Rotary Wing
S4	Stafsectie Bataljon Logistiek
SA	Search Advisor
SA	Situational Awareness
SAC	Small Arms Collimator
SACEUR	Supreme Allied Commander Europe
SAM	Surface to Air Missile (Grond Lucht Raket)
SAP	Systemen, Applicaties, Producten
SAP	Systeme, Anwendungen und Produkte (het administratiesysteem van de materieel beheerder)
SBD	Stralingsbeschermingsdienst
SC	Search Coördinator
SCC	Sealift Co-ordination Centre
Sch/min	Schoten per minuut
Sec	Seconde
SFIR	Stabilisation Force in Iraq
SFOR	Stabilization Force
SG-aanwijzing	Secretaris-Generaal aanwijzing
SG A/963	Secretaris Generaal Aanwijzing/963
SIED	Suicide Bomber IED
SITREP	Situational Report
SMAT	Sport Medisch Advies Team
SMCP	Sport Medische Conditie Proef
SMR	Sport Medische Revalidatie
SOA	Seksueel Overdraagbare Aandoeningen
SOD	Sector Overleg Defensie
SOP	Standard Operating Procedures
SOP	Standard Operational Procedures
SPAAG	Self Propelled Anti Air Gun (Zelfstandig verplaatsend Luchtdoel Voertuig)

SPEAR	Small arms, Personel, Equipment, Ammunition, Radio's
SPG	Self Propelled Gun (Zelfstandig Verplaatsend Artillery Voertuig)
SRAA	Schiethouding, Richten, Ademhaling en afdrukken
SRIM	Snelrichtmiddel
SSM	Surface to Surface Missile (Grond-Grond Raket)
T.a.v.	Ter attentie van
TBB	Te Beschermen Belangen
TBC	Tuberculose
T.b.v.	Ten behoeve van
TD	Technische Dienst
T.d.r.	Tactische draagriem
TFC	Tactical Field Care
TGTF	Trainingsgeneeskunde en Trainingsfysiologie
T.g.v.	Ten gevolge van
TH	Technische Handleiding
TIB	Toxic Industrial Biological
TIC	Toxic Industrial Chemical
TIM	Toxic Industrial Material
TIR	Toxic Industrial Radiological
TMPT	Tweedaagse Militaire Prestatie Tocht
TMT	Toestand, Melding, Triage
T.o.v.	Ten opzichte van
Tr	Tracer
TRMC	Tijdelijke Reorganisatie Medezeggenschapscommissie
TS	Technische Staf
TSP	Training Support Package
Tv	Televisie
TV	Televisie
T.w.	Te weten
T.z.t.	Te zijner tijd
UAS	Unmanned Aerial System
UAV	Unmanned Aerial Vehicle
UCAV	Unmanned Combat Aerial Vehicle
UGS	Urban Grid System
UH	Utillity Helicopter
UHD	Uiterste Houdbaarheidsdatum
UK/NL AF	United Kingdom/Netherlands Amphibious Force
UN	United Nations
UNAVEM	United Nations Angola Verification Mission
UNHCR	United Nations High Commissioner for Refugees
UNIFIL	United Nations Interim Force in Lebanon
UNOC	United Nations Operation in the Congo
UNPF	United Nations Peace Forces
UNPROFOR	United Nations Protection Force
UNTSO	United Nations Truce Supervision Organization
URD	Uitvoering Reorganisatie Defensie
UXO	Unexploded eXplosive Ordnance
Vbdn	Verbindingen
VBM	Vakbond voor burger en militair
VBSIED	Vehicle Born Suicide IED
VEITONO	Vijand, Eigen troepen, Terrein, Opdracht, Nevenposten, Opstelling
VI	Veteraneninstituut
Vij	Vijand
VMA	Verantwoordelijk Militair Arts
VMS	Veiligheidsmanagementsysteem Defensie
VN	Verenigde Naties
VOIED	Victim Operated IED

VP	Veteranen Platform
VRA	Verzoek Rapport Aanvraag
VS	Voorschrift
Vtg	Voertuig
VTV	Verplaatsing Te Voet
Vupos	Vuurposities
VVNOA	Vakantieverlof Niet Op Aanvraag
VV URAMAR	Voorlopige Voorziening Uitvoeringsregeling Algemeen Militair Ambtenaren Reglement
V.w.b.	Voor wat betreft
VS	Voorschrift
VVHO	Voorzieningen bij Vredes- en Humanitaire Operaties
Vzgebied	Verzamelgebied
Vzpt	Verzamelpunt
WB	Warmte Beeld
WBDBO	Weerstand tegen BrandDoorslag en BrandOverslag
WBGT	Wet, Bulb, Globe, Temperature
WEU	West-Europese Unie
WG AP	Werkgroep Algemeen Personeelsbeleid
WG APDO	Werkgroep Algemeen Personeelsbeleid – Defensie Onderdelen
WG AFR	Werkgroep Algemene & Financiële Rechtspositie
WG PA	Werkgroep Post Actieven
WG REO	Werkgroep Reorganisaties
WHAT	Wheels (Onderstel), Hull (Romp), Armament (Bewapening), Turret (Toren)
WIM	Wet Immunisatie Militairen
WMT	Wet militaire tuchtrecht
WOH	Werken Op Hoogte
ZHKH	Zelfhulp & Kameradenhulp
Z.M.	Zijne Majesteit
Z.s.m.	Zo snel mogelijk